

कृषि मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

२०७८

(वि.सं. २०७४ सालमा प्रकाशित साप्ताहिक बुलेटिन संग्रह पुस्तिका)

कृषि मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन-२०७८

थप जानकारीको लागि:

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपंक्षी विकास मन्त्रालय
जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना
(कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
आयोजना व्यवस्थापन इकाई
मध्य बानेश्वर, काठमाडौं, नेपाल
इमेल: ppcr.amis@gmail.com
फोन नं.: +९७७-१-४४८२७०५, ४४८२२२९

www.namis.gov.np

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपंक्षी विकास मन्त्रालय
जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना
(कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

आयोजना व्यवस्थापन इकाई
काठमाडौं

नेपाल सरकार
कृषि तथा पशुपंक्षी विकास मन्त्रालय
जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना
(कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

कृषि मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

२०७४

(वि.सं. २०७४ सालमा प्रकशित साप्ताहिक बुलेटिन संग्रह पुस्तिका)

आयोजना व्यवस्थापन इकाई

काठमाडौं

प्रकाशक :

नेपाल सरकार

कृषि तथा पशुपंक्षी विकास मन्त्रालय

जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना

(कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

आयोजना व्यवस्थापन इकाई

काठमाडौं

टेलिफोन नं. : ०१-४४८२२२९, ०१-४४८२७०५

इमेल: ppcr.amis@gmail.com

www.namis.gov.np

कार्तिक २०७५

प्रकाशित संख्या : १०००

मन्तव्य

नेपाल कृषि प्रधान राष्ट्र हो र यहाँको कृषि क्षेत्र मुख्यतः मौसमी अवस्थामा निर्भर रहेको छ । हाल जलवायु परिवर्तनका कारण संसार भरि कृषि क्षेत्रमा नकारात्मक प्रभाव परिरहेको छ र यसबाट नेपाल पनि अछुतो रहन सक्दैन । अतिवृष्टि तथा अनावृष्टि लगायत अस्थिर भौगर्भिक बनोट, विकासका पूर्वाधारहरूको कमी, कृषिमा निर्भर अर्थव्यवस्था आदि कारणले गर्दा जलवायु परिवर्तनको सन्दर्भमा नेपाल अझ बढी प्रभावित हुन पुगेको छ । साथै अन्तराष्ट्रिय स्तरका अनुसन्धानात्मक संस्थाहरूले उल्लेख गरे अनुसार जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असर परिरहेका र पर्नसक्ने देशहरूको सूचीमा नेपाल चौथो स्थानमा पर्दछ ।

यिनै तथ्यलाई दृष्टिगत गरी जलवायु समुत्थान सम्बन्धी नमूना कार्यक्रम अन्तर्गत विश्व बैंकको आर्थिक सहयोगमा कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय मार्फत संचालन भइरहेको जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली) ले २०७२ साल असार महिनादेखि प्रत्येक शुक्रबार साप्ताहिक रूपमा कृषि मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन तयार पारि प्रचारप्रसार भइरहेको छ । सोहि बुलेटिनहरूको एकमुष्ट रूपमा प्रचार तथा अभिलेख राख्ने प्रमुख उद्देश्यका साथ वि.सं. २०७२ सालको नेपाल कृषि अनुसन्धान महाशाखा र वि. सं. २०७३ सालको आयोजना व्यवस्थापन इकाईबाट क्रमशः “कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, साप्ताहिक बुलेटिनका संग्रह पुस्तिका (२०७२ असार-चैत्र)” र “कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन २०७४” नाम राखी संग्रह पुस्तिका तयार पारिएको थियो। सोहि अनुरूप वि.सं. २०७४ सालमा प्रकाशित सम्पूर्ण साप्ताहिक कृषि मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिनहरू संग्रहित यो पुस्तिका प्रकाशन भएको छ ।

प्रत्येक शुक्रबार साप्ताहिक रूपमा कृषि मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन तयारीमा सहयोग पुर्याउने सम्पूर्ण नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्का विषय-विशेषज्ञ, जल तथा मौसम विज्ञान विभागका मौसमविद् तथा आयोजना व्यवस्थापन इकाईका सदस्यहरू प्रति आभार व्यक्त गर्दछु । विशेषतः आर्थिक सहायता जुटाईदिएर सहयोग गर्ने विश्व बैंक प्रति पनि कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु । साथै, यस संग्रह पुस्तिकालाई अन्तिम रूप दिन सहयोग गर्नुहुने विभिन्न महानुभावहरू र यस आयोजनाका कृषि-मौसम विज्ञ श्री समि कुँवरलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा पुस्तिकाको माध्यमबाट सम्पूर्ण कृषक तथा कृषि सरोकारवालाहरूको ज्ञान र क्षमता विकास गर्नेमा आशावादी छु । यस पुस्तिकाले पाठकहरूको मौसमजन्य कारणले कृषि क्षेत्रमा देखापर्ने समस्याको समाधान तथा व्यवस्थापनमा सहयोग पुर्याउने विश्वास गर्दै आगामी संस्करणमा आवश्यक परिमार्जन तथा सुधारको लागि सल्लाह र सुझावको अपेक्षा राख्दछु ।

भरतप्रसाद कंडेल
आयोजना निर्देशक
जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना
(कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन: एक जानकारी

नेपाल जलवायु परिवर्तनबाट हुन सक्ने जोखिमको दृष्टिकोणले अति सम्बेदनशील मुलुक मध्येमा पर्दछ । नेपालको एक तिहाई भन्दा बढी जिल्लाहरूमा जलवायु प्रकोप जस्तै: बाढी, पहिरो, डुबान, कटान, असिना, खडेरी, शीतलहर, तापलहरले गर्दा ठूलो जनधनको क्षति भएको विवरण देखिन्छ र वर्षेनी लाखौं हेक्टर भन्दा बढी कृषि योग्य जमिन जलवायु प्रकोपबाट प्रभावित भएको छ । यी कुरालाई मध्यनजर गर्दै पूर्व सूचना प्रणालीको प्रयोगले प्रतिकूल मौसमको असरलाई न्यूनीकरण गर्दै किसानलाई जलवायु मैत्री बनाउनु आजको आवश्यकता हो। यसका लागि जलवायु प्रकोपलाई न्यूनीकरण र अनुकुलानात्मक वातावरण सृजना गर्न नेपाल सरकार, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा संचालित जलवायु प्रकोप समुत्थान सम्बन्धी नमूना कार्यक्रम (Pilot Programme on Climate Resilience) अन्तर्गतका विभिन्न चार आयोजनाहरू मध्ये जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (Building Resilience to Climate Related Hazards Project) एक हो र यो आयोजना जुन २०१३ मा सुरु भई डिसेम्बर २०१९ सम्म रहनेछ । विश्व बैंकको अनुदान सहयोगमा संचालित जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजनामा चारवटा संभागहरू रहेका छन् जसमा तीनवटा संभागहरू जल तथा मौसम विज्ञान विभाग मार्फत संचालित छन् भने चौथो संभाग “कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (Agriculture Management Information System-AMIS)” कृषि तथा पशुपंक्षी विकास मन्त्रालय, आयोजना व्यवस्थापन इकाईले नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद (नार्क) संगको सहकार्यमा संचालन गर्छ । यो आयोजनाको मुख्य उद्देश्य नेपालमा कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई स्थापित गरी जलवायु परिवर्तनबाट देखिएका प्रतिकूल असरहरूबाट कृषि क्षेत्रमा पर्न सक्ने जोखिमलाई सूचना तथा संचार प्रविधिको माध्यमबाट न्युनिकरण गर्ने र अनुकुलनात्मक वातावरणलाई सहजीकरण गर्न कृषिसंग सम्बन्धित जलवायु सूचनाहरू पूर्व सूचना प्रणाली (Early Warning System) अन्तर्गत कृषक समुदाय तथा सरोकारवालाहरूलाई सूचना प्रवाह गर्ने रहेको छ । यस आयोजनाले जलवायु प्रभावित किसान समुदायहरूलाई कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली मार्फत मौसमी सूचना दिनुको साथै कृषक समुदाय तथा सरोकारवालाहरूलाई पूर्व सूचना प्रणाली अन्तर्गत कृषिसंग सम्बन्धित सूचनाहरू प्रवाह गर्ने, किसानको तथ्यपरक निर्णय गर्ने क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने, कृषिको लागि अनुकुलनात्मक मौसमको बारेमा सहि समयमा उपयुक्त सल्लाह, सुझाव दिएर कृषि उत्पादनमा वृद्धि गर्ने लक्ष्य लिएको छ । यस आयोजनाले कृषि, जलवायु तथा प्रविधि जडित जानकारीमुलक सामग्रीहरूको उत्पादन, प्रचारप्रसार, उत्पादकत्व वृद्धिका लागि देशका २६ जिल्लाहरू (झापा, संखुवासभा, धनकुटा, मोरंग, सुनसरी, सप्तरी, सिरहा, दोलखा, महोत्तरी, धादिंग, काभ्रेपलान्चोक, बारा, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, कपिलवस्तु, मुस्ताङ्ग, रुकुम, दाङ, जुम्ला, सुर्खेत, बाँके, डोटी, कैलाली र दार्चुला)मा Kisan Call Centre, Digital Display Board, SMS, Interactive Voice Response, Mass Media तथा छपाई सामग्रीहरूको प्रयोगगरि सेवा प्रवाह गरिरहेको छ । यसबाट अन्य जिल्लाहरूमा पनि Web Portal-www.namis.gov.np, mobile apps “हाम्रो कृषि” मार्फत कृषिसंग सम्बन्धित आवश्यक सूचनाहरू प्राप्त गर्न सकिनेछ ।

कृषि उत्पादनमा वृद्धि तथा हास आउनुका धेरै कारणहरू मध्ये मौसम एक प्रमुख कारक हो । मौसम क्षेत्र र समय अनुसार भिन्न हुने भएकोले यसको पूर्वानुमानबाट कृषि व्यवस्थापन गरि जोखिम कम गर्न सहयोगी हुन्छ । मौसमको कारणले हुने क्षति पूर्णरूपमा निराकरण नभए पनि यसको समय सापेक्षित जानकारी तथा पूर्वानुमानलाई सहि तरिकाले अवलम्बन गर्नसकेमा धेरै हदसम्म कम गर्न सकिन्छ । मौसमको पूर्वानुमान र मौसममा आधारित कृषि सल्लाहहरूको माध्यमबाट मौसमको परिस्थिति अनुसार उपयुक्त व्यवस्थापन विधिका बारेमा कृषक समुदाय तथा

अन्य सरोकारवालाहरूलाई सुझाव दिई उत्पादन बढाई आर्थिक लाभ प्राप्त गर्न मद्दत गर्दछ। यसको लागि कृषि शोध तथा अनुसन्धानबाट आएका वैज्ञानिक र प्राविधिक तथ्य/जानकारीको प्रचारप्रसार नै सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण पक्ष हो।

यिनै कुरालाई ध्यानमा राखी कृषि तथा पशुपंक्षी विकास मन्त्रालय अन्तर्गतको जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली) मार्फत कृषकहरूलाई आफ्नो बाली, पशुपालनमा गर्नुपर्ने आवश्यक क्रियाकलापहरूलाई समेटेर आगामी साताको मौसम पूर्वानुमानलाई मध्यनजर गरि प्रत्येक शुक्रबार नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्का सम्बन्धित विषय-विशेषज्ञहरू, जल तथा मौसम विज्ञान विभागका मौसमविद्हरू तथा आयोजना व्यवस्थापन इकाईका प्रतिनिधि लगायत विश्व बैंकका प्रतिनिधि विच छलफल गरि कृषि मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन तयार गरि प्रचार प्रसार गरिन्छ। यसरी सम्बन्धित जिल्लाका कृषकहरूले सम्बन्धित जिल्लाको मौसमी तथ्यांक र पूर्वानुमान हेरी धान, गहुँ, मकै जस्ता मुख्य खाद्यान्नबाली लगायत अन्य बाली जस्तै तरकारीबाली, फलफूलबाली, तेलहनबाली, कोसेबाली, घाँसेबाली एवं पशुपालनमा देखिएको समस्याका आधारमा सल्लाह सुझाव बुलेटिन मार्फत प्रवाह गरिन्छ।

मुख्य उद्देश्य

- किसानहरूलाई वास्तविक र अपेक्षित मौसमको जानकारी प्रदान गरि कृषिमा पर्नसक्ने प्रभाव बारेमा सल्लाह दिने;
- मौसमको परिस्थिति अनुसार उपयुक्त व्यवस्थापन विधि तथा अभ्यासहरू बारेमा सुझाव दिई किसानहरूको आर्थिक लाभ बढाउन योगदान पुर्याउने।

प्रचार-प्रसारका माध्यम

- मोबाइल अनुप्रयोग (Mobile Application): “हाम्रो कृषि” मोबाइल अनुप्रयोगको मार्फत बुलेटिनहरू नियमित रूपमा किसान लगायत सम्बन्धित सबैको लागि प्रचारप्रसार गरिन्छ।
- एसएमएस सेवा (SMS): पुर्व चेतावनी प्रणाली अन्तर्गत Krishi_Info एसएमएस सन्देशहरू नेपाल टेलिकम (NTC) तथा एन सेल (NCell) का कृषक तथा सरोकारवालाहरूलाई पठाइन्छ।
- वेबपोर्टल (Webportal/Website) र इमेल (E-mail): यस आयोजनाको www.namis.gov.np र नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्को www.narc.gov.np वेबसाइटहरूमा अपलोड गरिन्छ। साथै यस बुलेटिनलाई सम्बन्धित जिल्लाका कृषि तथा पशु सेवासंग सम्बन्धित कार्यालयहरू, पत्रकार, जल तथा मौसम विज्ञान विभाग तथा नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्का वैज्ञानिक लगायत सरोकारवालालाई ई-मेलको माध्यमबाट पठाइन्छ।
- किसान कल सेन्टर (Kisan Call Centre): प्रत्येक साता तयार भएको कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिनलाई किसान कल सेन्टरमा प्रदर्शन गरिन्छ।
- संचारका माध्यम (Mass Media): स्थानीय एफएम रेडियो, टेलिभिजन र अन्य मिडियाबाट प्रकाशित सल्लाहहरू नियमित रूपमा प्रसारण गरिन्छ।

विषय	जाति मिति	अवधि	पेज नं.
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ३४	२२ मंसिर २०७४	२२ मंसिर २०७४— २८ मंसिर २०७४	४४६
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ३५	२९ मंसिर २०७४	२९ मंसिर २०७४— ०६ पुस २०७४	४५९
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ३६	०७ पुस २०७४	०७ पुस २०७४— १३ पुस २०७४	४७२
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ३७	१४ पुस २०७४	१४ पुस २०७४— २० पुस २०७४	४८५
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ३८	२१ पुस २०७४	२१ पुस २०७४— २७ पुस २०७४	४९८
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ३९	२८ पुस २०७४	२८ पुस २०७४— ०४ माघ २०७४	५१३
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४०	०५ माघ २०७४	०५ माघ २०७४— ११ माघ २०७४	५२७
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४१	१२ माघ २०७४	१२ माघ २०७४— १८ माघ २०७४	५४१
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४२	१९ माघ २०७४	१९ माघ २०७४— २५ माघ २०७४	५५३
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४३	२६ माघ २०७४	२६ माघ २०७४— ०३ फागुन २०७४	५६६
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४४	०६ फागुन २०७४	०६ फागुन २०७४— १० फागुन २०७४	५७९
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४५	११ फागुन २०७४	११ फागुन २०७४— १७ फागुन २०७४	५९१
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४६	१९ फागुन २०७४	१८ फागुन २०७४— २४ फागुन २०७४	६०३
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४७	२५ फागुन २०७४	२५ फागुन २०७४— ०१ चैत्र २०७४	६१७
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४८	०२ चैत्र २०७४	०२ चैत्र २०७४— ०८ चैत्र २०७४	६२९
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ४९	०९ चैत्र २०७४	०९ चैत्र २०७४— १५ चैत्र २०७४	६४२
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ५०	१६ चैत्र २०७४	१६ चैत्र २०७४— २२ चैत्र २०७४	६५६
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ५१	२३ चैत्र २०७४	२३ चैत्र २०७४— २९ चैत्र २०७४	६७२
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन वर्ष ३ अंक ५२	३० चैत्र २०७४	३० चैत्र २०७४— ०६ वैशाख २०७५	६८८
कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन तयारी गर्ने विशेषज्ञहरुको नामावली			७०७

वर्ष ३ अंक ०१

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति : ०३ वैशाख २०७४

अवधि : ०१ वैशाख २०७४ - ०७ वैशाख २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ्ग, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय - जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् - कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताको अन्त्यतिर देशको पश्चिमी तथा मध्य भागहरूमा पश्चिमी वायुको प्रभावले पानी पर्ने संभावना देखिन्छ भने बाँकी भागहरूमा बदली भई सौंझपख केही स्थानहरूमा मेघ गर्जन सहित क्षणिक वर्षा हुने संभावना देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- पश्चिमी भेगका मध्य पहाडी क्षेत्रमा साताको अन्त्यतिर पश्चिमी वायुको प्रभावले पानी पर्ने संभावना भएकोले चिस्यानको अवस्था हेरेर मात्र आलुबालीमा सिँचाई गर्नुहोस्।
- बीउको लागि लगाइएको आलुबालीमा भिन्ड्याउनुभन्दा २ हप्ता अघि बोटहरू (हाल्मपुलिङ) उखेलनुहोस्। यसरी हाल्मपुलिङ गर्दा आलुका दाना जमीन बाहिर ननिस्कने गरि बोट उखेलनुपर्दछ। आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने ठाउँ/ बगैँचाहरूमा आँपको फल केराउ/ लप्सी दाना जत्रो भएको अवस्थामा एसीफेट ७५ एस. पी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १० दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा, *Tuta absoluta* आक्रामक तवरले फैलिने तथा गोलभेंडाको पात, मुना तथा फलमा लाग्ने पुतली समूहको कीरा हो। व्यवस्थापन नगरिएको अवस्थामा यस कीराको लाभाले गोलभेंडामा शतप्रतिशत सम्म नोकसानी पुर्याउन सक्छ।

पशुपालन सारांश:

- वर्षा याम शुरु हुनु अगाडी खोरत र चरचरे भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनुपर्दछ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पि.पि.आर रोग लागेका बाखाको आँखा, नाक, मुख (थुनुने) मनतातो पानीमा सफा कपास भिजाई दिनमा २ पटक सफा गर्नुपर्दछ। साथै ५% बोरो-ग्लिसिरिनले मुख सफा गर्नु लाभदायी हुन्छ। सहायक संक्रमण रोकथाम गर्न अक्सीटेट्रासाइक्लिन वा सेट्रिएक्जोन समूहका औषधी प्रयोग गर्नुपर्दछ। पि.पि.आर रोग लाग्न नदिन ३ महिना भन्दा माथिका भेडा-बाखामा सो रोगको भ्याक्सिन लगाउनु उपयुक्त हुन्छ। यसको भ्याक्सिन जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा निःशुल्क उपलब्ध हुन्छ।
- खुर भएका जनावरहरूमा लाग्ने खोरत रोग विरुद्ध एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई-भैसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा-बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०१, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०१ वैशाख २०७४ — ०७ वैशाख २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१८ चैत्र २०७३ देखि २४ चैत्र २०७३ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (° सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको दिशाको दायरा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	०.०	२७.०-३२.२	२०.८-२३.२	६९-७८	५९-७५	१.५-५.५	पुर्व	-
धनकुटा	११५.९	२३.४-२७.५	१४.५-१८.२	७२-८९	४८-८०	०.०-१.०	दक्षिण	-
सप्तरी	छिटपुट	३०.५-३३.५	२१.०-२६.५	६६-८६	६४-७५	-	-	-
दोलखा	३०.४	२३.०-२५.०	१२.०-१७.०	८३-९५	७२-८४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	११.४	३०.०-३१.८	१९.०-२१.०	६९-८०	५०-६९	-	-	-
बारा	३.६	३२.२-३२.७	१९.०-२१.०	६४-८४	४६-७३	०.०-५.०	पुर्व	-
धादिङ	११.०	२९.३-३०.३	१४.५-२२.५	५९-८४	३१-७५	-	-	-
चितवन	४६.१	३१.३-३४.३	१७.०-२२.३	७६-९३	५७-८७	-	-	-
कास्की	१३७.४	२६.५-२९.५	१४.७-२०.०	८६-१००	४७-६८	०.०-४.०	पुर्व	-
पाल्पा	छिटपुट	२६.५-२९.०	१३.५-१५.५	७२-८८	६०-६९	-	-	-
रुपन्देही	०.०	३३.६-३७.७	२१.२-२३.०	४३-८२	२५-५४	१.५-७.५	पुर्व	-
दाङ	०.०	३४.१-३८.४	१९.५-२०.५	२४-७४	२९-७४	०.०-२.०	-	-
बाँके	छिटपुट	३५.३-३९.०	१७.०-२२.५	७८-९३	२९-४८	०.०-७.५	पश्चिम	-
सुर्खेत	छिटपुट	३१.९-३५.९	१६.४-१७.९	४८-७९	२७-४३	०.०-४.०	पश्चिम	-
जुम्ला	२०.०	१६.४-२७.१	४.४-९.३	६३-७८	२३-४३	०.०-६.०	पश्चिम	-
कैलाली	१.०	३४.१-३८.४	१९.०-२१.२	५५-७२	२५-४८	०.०-६.०	उत्तर	-
डोटी	९.३	२६.५-३८.५	१४.५-१८.५	४८-५९	१६-३१	०.०-२.५	उत्तर	-
दार्चुला	२६.७	२२.०-३६.०	१४.०-१८.५	७७-१००	१६-८३	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०१, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०१ वैशाख २०७४ — ०७ वैशाख २०७४

२५ चैत्र २०७३ देखि ३१ चैत्र २०७३ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (° सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	०.५	३३.२-३६.६	१४.६-२२.९	५३-६८	४३-६०	०.०-७.५	दक्षिण	-
धनकुटा	०.०	२५.८-२८.८	१४.०-१७.७	५०-६३	३३-३७	०.०-३.०	दक्षिण-पश्चिम	-
सप्तरी	२.३	३१.२-३५.५	१७.०-२३.२	४३-७६	२७-६९	-	-	-
दोलखा	०.०	२२.५-२७.०	१०.०-१४.०	८०-८५	४५-६२	-	-	-
कान्छेपलाञ्चोक	३.७	३०.३-३४.०	९.५-१४.५	९७-९९	९०-९६	-	-	-
बारा	०.०	३४.०-३६.६	११.५-२२.०	४०-८१	१७-५६	०.०-५.०	पुर्व	-
धादिङ	६.२	२८.६-३३.०	१२.७-१८.०	४५-६७	५२-८६	-	-	-
चितवन	६.२	३३.२-३६.०	१२.८-१९.२	५९-७७	४१-७५	-	-	-
कास्की	५४.७	२१.७-२९.९	१४.५-१९.८	८५-९८	३७-८४	०.०-३.५	दक्षिण	-
पाल्पा	२०.३	२८.३-३१.८	११.०-१५.०	४६-९५	२८-४१	-	-	-
रुपन्देही	०.७	३५.१-३८.२	१४.६-२२.९	३५-५९	११-४१	१.०-७.५	दक्षिण	-
दाङ	छिटपुट	३१.६-३३.५	१४.७-२०.५	३६-६९	१८-२४	०.०-१.५	पश्चिम	-
बाँके	छिटपुट	३४.६-३७.२	१२.६-२२.५	५५-८०	२१-४४	१.०-७.५	पश्चिम	-
सुर्खेत	२.०	३२.३-३४.२	१२.५-१८.८	४४-६६	२४-६६	०.०-६.०	पश्चिम	-
जुम्ला	२१.६	१६.१-२५.८	१.०-८.०	५३-९३	१९-४६	०.०-६.०	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	३२.५-३६.५	१३.२-२१.०	५३-६४	१६-२५	०.०-३.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	२९.२-३३.८	१३.०-१६.२	७४-९८	२३-३४	०.०-२.५	उत्तर	-
दार्चुला	१२.८	२६.०-३४.०	१२.५-१५.५	७२-१००	२९-४९	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०१, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०१ वैशाख २०७४ — ०७ वैशाख २०७४

मौसमी विश्लेषण

जिल्ला	विवरण	
	गत हप्ताको समग्र मौसमी विश्लेषण	आउँदो हप्ताको मौसमी अवस्था
मोरङ, सप्तरी	मोरङ जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३६.६° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ४३% रह्यो। सप्तरी जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३५.५° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता २७% रह्यो। साथै साताभरिमा २.३ मिलिमिटर वर्षा भयो।	साताभरि नै अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुने संभावना देखिन्छ। साथै साताको शुरु र अन्त्यमा केही स्थानहरूमा छिटपुट वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ।
धनकुटा	गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम २८.८° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ३३% रह्यो।	साताभरि नै अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुने संभावना देखिन्छ। साताको मध्य र अन्त्यतिर केहि स्थानहरूमा मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने संभावना देखिन्छ।
दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, धादिङ	दोलखा जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम २७.०° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ४५% रह्यो। काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३४.०° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ९०% रह्यो। साथै साताभरिमा ३.७ मिलिमिटर वर्षा भयो।	साताभरि नै अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुने संभावना देखिन्छ। साताको अन्त्यतिर केहि स्थानहरूमा मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ।
बारा, चितवन, रूपन्देही	बारा जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३६.६° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता १७% रह्यो। चितवन जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३६.०° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ४१% रह्यो। साथै साताभरिमा ६.२ मिलिमिटर वर्षा भयो। रूपन्देही जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३८.२° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ११% रह्यो।	साताभरि नै अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुने संभावना देखिन्छ।
कास्की, पाल्पा	कास्की जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम २९.९° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता ३७% रह्यो। साथै साताभरिमा ५.७ मिलिमिटर वर्षा भयो। पाल्पा जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३१.८° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता २८% रह्यो। साथै साताभरिमा २०.३ मिलिमिटर वर्षा भयो।	साताभरि नै अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुने संभावना देखिन्छ। साताको शुरु र अन्त्यतिर केहि स्थानहरूमा मेघ गर्जनसहित हल्का वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ।
दाङ, सुर्खेत, डोटी	दाङ जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३३.५° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता १८% रह्यो। सुर्खेत जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३४.२° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता २४% रह्यो। साथै साताभरिमा २.० मिलिमिटर वर्षा भयो। डोटी जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३३.८° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता २३% रह्यो।	साताभरि नै अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुने संभावना देखिन्छ।
बाँके, कैलाली	बाँके जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३७.२° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता २१% रह्यो। कैलाली जिल्लामा गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३६.५° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता १६% रह्यो।	साताभरि नै अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुने संभावना देखिन्छ। साताको अन्त्यतिर केहि स्थानहरूमा हल्का वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ।
जुम्ला, दार्चुला	गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम २५.८° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता १९% रह्यो। साथै साताभरिमा २१.६ मिलिमिटर वर्षा भयो। गत हप्ताको दिउँसोको तापक्रम ३४.०° सेल्सियस सम्म पुग्यो र न्यूनतम सापेक्षिक आर्द्रता २९% रह्यो। साथै साताभरिमा १२.८ मिलिमिटर वर्षा भयो।	साताभरि नै अधिकतम तापक्रममा केही बृद्धि हुने संभावना देखिन्छ। साताको अन्त्यतिर केहि स्थानहरूमा हल्का वर्षा तथा हिमपात हुने सम्भावना देखिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०१, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०१ वैशाख २०७४ — ०७ वैशाख २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- धान रोपेको २५-३० दिनमा गोडमेल गरेपछि ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। यसरी रासयनिक मल प्रयोग गर्दा २४ घण्टा सम्म खेतबाट पानी बगेर जान दिनु हुँदैन।

२. वसन्ते मकै

- गवारो (Maize borer) को प्रकोप बढी भएमा कार्बोफ्युरन ३% जी., ३-४ दानाको दरले वा फिप्रोनिल ३% जी., २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुबोमा राखी कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँलाई २-३ दिन घाममा सुकाएपछि (दानामा चिस्यानको मात्रा १०-१२ प्रतिशत नहुन्जेल) हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै-सीड बिन, प्रो ब्याग, घ्याम्पोमा भण्डारण गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- भण्डारण गरेको वीउलाई कीराबाट जोगाउन भकारीको माथिल्लो भागको वीउ माथि ४-५ ईन्च जति छहारीमा सुकाएको सुकिलो निम, बकाइनो र तितेपाति जस्ता विरुवाको पातहरू राखे गरेमा पनि कीरा लाग्ने सम्भावना कम हुन्छ।
- वीउमा कीरा लाग्न नदिनको लागि सेलफसको २-३ चक्की मलमल कपडामा बेरेर १ मेट्रिक टन भण्डारण गरेको वीउमा भकारी भित्र हात घुसाएर ६-१२ ईन्च भित्र भकारीमा राखी हावा नछिर्ने गरि बन्द गरेर राखेमा कीराबाट बचाउन सकिन्छ।

४. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछिबाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टर का दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

५. आलु

- पश्चिमी भेगका मध्य पहाडी क्षेत्रमा साताको अन्त्यतिर पश्चिमी वायुको प्रभावले पानी पर्ने संभावना भएकोले चिस्यानको अवस्था हेरेर मात्र आलुबालीमा सिँचाई गर्नुहोस्।
- मध्य पहाडमा रोपेको वीउ आलुमा रोगिंग गरि बेजात र रोगी बोटहरू उखेलेर हटाउनुहोस्।
- वीउको लागि लगाइएको आलुबालीमा भित्र्याउनुभन्दा २ हप्ता अघि बोटहरू (हाल्मपुलिड) उखेल्नुहोस्। यसरी हाल्मपुलिड गर्दा आलुका दाना जमीन बाहिर ननिस्कने गरि बोट उखेल्नुपर्दछ।
- डढुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५ डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कठ्ठा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु होस वा डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट) वा सेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०१, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०१ वैशाख २०७४ — ०७ वैशाख २०७४

- काभ्रे जिल्लाको आलुका संकास्पद नमुनाहरू परिक्षण गर्दा उक्त समस्या पात खन्ने कीरा (*ट्टा अब्सुलाटा*) नभई आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) भएको पाइएको छ। यो कीराले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भए पनि कहिलेकाहीं खेतबारीमा पनि नोक्सानी पुर्याउछ। यसको नियन्त्रणको लागि जमिन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, रोगर (*डाइमेटोएट*) ३०% ई.सी., २ एम.एल. वा *मालाथियन* ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई किरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेत बारीमै देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।

६. फलफूल वाली

- यो समयमा फूल फुल्ने कागती जातका फलफूलहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न बिषादी नछर्कनु होला। बिषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नु होला।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने ठाउँ/ बगैँचाहरूमा आँपको फल केराउ/ लप्सी दाना जत्रो भएको अवस्थामा *एसोफेट* ७५ एस. पी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १० दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिलीवगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिली बगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै *सर्वो* तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मुलस्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा बगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो बिषादी *मालाथियन* २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को *साइपरमेथिन*को झोल प्रयोग गरि वा १ के.जी. *कार्बोफ्युरान* प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न *कार्बाराइल* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

केरा:

- हावाहुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरूलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनि सकेपछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- पहाडी जिल्लाहरूमा केरा लगाउने उपयुक्त समय भएकोले ४-५ महिना पुरानो तरबारे सरा (कोथा) जात अनुसार दुरी मिलाई यही चैत्र भित्र लगाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई टुसिबाट लागेको भएमा *कपरअक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र *व्याक्टेरिया*बाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा *क्लोर्पाइरीफस* (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपी सकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो टुक्रा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी ट्र्याप भएको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०१, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०१ वैशाख २०७४ — ०७ वैशाख २०७४

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुलेबाट ग्रसित हाँगाहरू काटेर जलाउने तथा *केल्थेन* २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक वा गन्धक ४.५ प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ पालुवा आउनुपूर्व १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एकपटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा सुलसुले (Mite) को प्रकोप ज्यादा भएमा *कार्बोरिल* ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा *डिकोफोल* १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

कफि

- कफिको सिन्दूरे रोगको व्यवस्थापनको लागि १% बोर्डो मिश्रण १०-१० दिनको फरकमा ३ पटक छर्ने साथै रोगी पात तथा हाँगा काटेर जलाउने गर्नुहोस्।

७. तरकारी बाली

- सिमि बालीमा सिंदूरे रोग व्यवस्थापनको लागि शुरुवाती अवस्थामा प्रकोप देखिएका पातहरू हटाई जलाउने र प्रकोप धेरै भएमा *कपर अक्सिक्लोराईड* ५०% डब्लु. पी. २ ग्राम वा *सल्फर पाउडर* ८०% डब्लु. पी. २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोट भिज्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरोपाईरीफस* १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेन्डाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा, *Tuta absoluta* (Meyrick 1917)

व्यवस्थापन बिधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने।
- टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) कीराको अनुगमन गर्ने।
- जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने।
- गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने।
- कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने।
- कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने।
- बत्तीको पासोको प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने।
- धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरान्त्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बच्नको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कावोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

अन्य तरकारी बालीहरू

- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेँलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्नु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सी., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सी., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।

- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।
- प्रत्येक वर्ष भिण्डीमा फल र डाँठमा प्वाल पार्ने कीरा र फड्के कीरा (Jassid) को प्रकोप हुने हुँदा यिनीहरूको नियमित अवलोकन गर्नु होला।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट जोगाउनको लागि समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ। कीराले विहानीपख नोक्सानी पुर्याउने भएकोले कावोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

प्याजको थ्रिप्स

- यी कीराहरूले फूल र कलिला पातहरू चुसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। फूल फुलेको बेलामा विषादीहरू प्रयोग गर्नाले पराग सेचन गर्ने कीराहरू मर्दछ। त्यसैले बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल) वा कुनै निम भएको विषादी (३-४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा) थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ। यो किराको प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमथोएट ३०% ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकीपख थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिज्नेगरी छर्कनु पर्दछ।

८. च्याउ

- तापक्रम ३०° सेल्सियस भन्दा बढी भएमा आर्द्रता कायम गर्न जुटको बोरा च्याउ-घरको छानामा राखी बोरालाई बेला-बेलामा भिजाउनु पर्दछ वा च्याउ घरभित्र ह्युमिडिफायरको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

९. मौरी

- यो समय मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीर भरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फुलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पार्दैन तर यिनीहरूको संख्या ज्यादा नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्न सक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादा नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

१०. अन्य

- फलफुलको बोटहरूमा आउने नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले जस्ता चुसाहा कीराहरू लाग्ने भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न सर्वो वा एट्सो तेल १५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ड मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल ड्युजिनल युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० ई.सी. २ एम. एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमि ल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नु पर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नु पर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०१, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०१ वैशाख २०७४ — ०७ वैशाख २०७४

- मेटरहिजियम (*Metarhizium*) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३ के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेश्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एक पटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानु पर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेयरको नोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युरमा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानु पर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम् पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिना पछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेटस्टेसन प्रयोग गर्दै जानु पर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

 <p>फल कुहाउने झिंगाहरू</p>	 <p>फल कुहाउने आँसाले गरेको क्षती</p>
 <p>ल्युर सहितको क्युटेक रहेको पाउच</p>	 <p>फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)</p>
 <p>फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप</p>	 <p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप</p>
 <p>माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि</p>	 <p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन</p>

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०१, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०१ वैशाख २०७४ — ०७ वैशाख २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमिथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई (सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

कोसा तथा फलमा लाग्ने गवारो (Borer, *Helicoverpa armigera* Hubner)

- यो (पड बोरर) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्व (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिजे गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ।

ख. पशुपालन

१. गाई,भैसी,भेडा,बाख्रा

- वर्षा याम शुरु हुनु अगाडी खोरेत र चरचरे भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनुपर्दछ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पि.पि.आर रोग लागेका बाख्राको आँखा, नाक, मुख (थुतुनो) मनतातो पानीमा सफा कपास भिजाई दिनमा २ पटक सफा गर्नुपर्दछ। साथै ५% बोरो-ग्लिसिरिनले मुख सफा गर्नु लाभदायी हुन्छ। सहायक संक्रमण रोकथाम गर्न अक्सीटेट्रासाइक्लिन वा सेट्रिएक्जोन समूहका औषधी प्रयोग गर्नुपर्दछ। पि.पि.आर रोग लाग्न नदिन ३ महिना भन्दा माथिका भेडा-बाख्रामा सो रोगको भ्याक्सिन लगाउनु उपयुक्त हुन्छ। यसको भ्याक्सिन जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा निःशुल्क उपलब्ध हुन्छ।
- पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरुमा प्रयोग हुने खोपहरुको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।

२. कुखुरा,हाँस

- छोटो समयमा धेरै कुखुरा/हाँस हरू झोक्राउने, श्वास-प्रश्वासमा समस्या (घ्यार-घ्यार गर्ने), मर्ने भएमा बर्ड फ्लु लागेको हुनसक्छ। यस्तो अवस्थामा नजिकको पशु सेवा कार्यालयमा तुरन्त जानकारी गराउनुहोला। शंकास्पद/संक्रमित फार्मबाट कुखुरा, चल्ला, अण्डा, मासु ओसार पसार नगर्नुहोला। साथै कुखुरा फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोला।
- ब्रोइलर कुखुराहरुलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५० फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५० फरेनहाइट तापक्रम को दरले ७५० फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्छ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुन पर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोल्ने चूना १५ के. जी. प्रति कट्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।

- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम. जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium), २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

घाँसेवाली

- आगामि हप्तादेखि वर्षेघाँस लगाउने समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीजको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एम पि चरी, स्थानीय, स्विस् सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिके बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कव	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याड	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

अनुसूची-१: पशुहरूमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोक्सानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने ।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने ।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत वोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने ।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टिबायोटिक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जसिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने । साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने ।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटास राखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने ।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलगगै राख्ने ।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने ।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने ।
- स्वास्थ्य पशुहरूलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने । खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने ।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरूले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरूलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैंसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झरेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ । पराल आहाराको रूपमा प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ । त्यसकारण नियमित रूपमा आफना पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफनो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला ।
- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला ।
- अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला । १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला । भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला । यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ ।
- ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ । ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला । २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला । दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ ।
- लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०१, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०१ वैशाख २०७४ — ०७ वैशाख २०७४

वर्ष ३ अंक ०२

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति : १० वैशाख २०७४

अवधि : ०८ वैशाख २०७४ - १४ वैशाख २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय - जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् - कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताको शुरुवाती दिनहरूमा अधिकांश जिल्लाहरूमा हल्का देखि सामान्य खालको वर्षा भएको र साताको मध्य तथा अन्त्यतिर केही पहाडी जिल्लाहरूमा मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने संभावना देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- साताको शुरुवाती दिनहरूमा अधिकांश जिल्लाहरूमा हल्का देखि सामान्य खालको वर्षा भएको र साताको मध्य तथा अन्त्यतिर केही पहाडी जिल्लाहरूमा मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने संभावना देखिएकोले चिस्यानको अवस्था हेरेर मात्र सिँचाई गर्नुहोस्।
- बीउको लागि लगाइएको आलुबालीमा भिन्ड्याउनुभन्दा २ हप्ता अघि बोटहरू (हाल्मपुलिड) उखेलनुहोस्। यसरी हाल्मपुलिड गर्दा आलुका दाना जमीन बाहिर ननिस्कने गरि बोट उखेलनुपर्दछ। आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने ठाउँ/ बगैँचाहरूमा आँपको फल केराउ/ लप्सी दाना जत्रो भएको अवस्थामा एसीफेट ७५ एस. पी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १० दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा, *Tuta absoluta* आक्रामक तवरले फैलिने तथा गोलभेंडाको पात, मुना तथा फलमा लाग्ने पुतली समूहको कीरा हो। व्यवस्थापन नगरिएको अवस्थामा यस कीराको लाभले गोलभेंडामा शतप्रतिशत सम्म नोकसानी पुर्‍याउन सक्छ।

पशुपालन सारांश:

- वर्षा याम शुरु हुनु अगाडी खोरत र चरचरे भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनुपर्दछ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पि.पि.आर रोग लागेका बाखाको आँखा, नाक, मुख (थुनुने) मनतातो पानीमा सफा कपास भिजाई दिनमा २ पटक सफा गर्नुपर्दछ। साथै ५% बोरो-ग्लिसिरिनले मुख सफा गर्नु लाभदायी हुन्छ। सहायक संक्रमण रोकथाम गर्न अक्सीटेट्रासाइक्लिन वा सेट्रिएक्जोन समूहका औषधी प्रयोग गर्नुपर्दछ। पि.पि.आर रोग लाग्न नदिन ३ महिना भन्दा माथिका भेडा-बाखामा सो रोगको भ्याक्सिन लगाउनु उपयुक्त हुन्छ। यसको भ्याक्सिन जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा निःशुल्क उपलब्ध हुन्छ।
- खुर भएका जनावरहरूमा लाग्ने खोरत रोग विरुद्ध एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई-भैँसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा-बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ - १४ वैशाख २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

२५ चैत्र २०७३ देखि ३१ चैत्र २०७३ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण						कैफियत	
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (° सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा		हावाको दिशाको दायरा
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	०.५	३३.२-३६.६	१४.६-२२.९	५३-६८	४३-६०	०.०-७.५	दक्षिण	
धनकुटा	०.०	२५.८-२८.८	१४.०-१७.७	५०-६३	३३-३७	०.०-३.०	दक्षिण-पश्चिम	
सप्तरी	२.३	३१.२-३५.५	१७.०-२३.२	४३-७६	२७-६९	-	-	
दोलखा	०.०	२२.५-२७.०	१०.०-१४.०	८०-८५	४५-६२	-	-	
काम्रेपलान्चोक	३.७	३०.३-३४.०	९.५-१४.५	९७-९९	९०-९६	-	-	
बारा	०.०	३४.०-३६.६	११.५-२२.०	४०-८१	१७-५६	०.०-५.०	पुर्व	
धादिङ	६.२	२८.६-३३.०	१२.७-१८.०	४५-६७	५२-८६	-	-	
चितवन	६.२	३३.२-३६.०	१२.८-१९.२	५९-७७	४१-७५	-	-	
कास्की	५४.७	२१.७-२९.९	१४.५-१९.८	८५-९८	३७-८४	०.०-३.५	दक्षिण	
पाल्पा	२०.३	२८.३-३१.८	११.०-१५.०	४६-९५	२८-४१	-	-	
रुपन्देही	०.७	३५.१-३८.२	१४.६-२२.९	३५-५९	११-४१	१.०-७.५	दक्षिण	
दाङ	छिटपुट	३१.६-३३.५	१४.७-२०.५	३६-६९	१८-२४	०.०-१.५	पश्चिम	
बाँके	छिटपुट	३४.६-३७.२	१२.६-२२.५	५५-८०	२१-४४	१.०-७.५	पश्चिम	
सुर्खेत	२.०	३२.३-३४.२	१२.५-१८.८	४४-६६	२४-६६	०.०-६.०	पश्चिम	
जुम्ला	२१.६	१६.१-२५.८	१.०-८.०	५३-९३	१९-४६	०.०-६.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	३२.५-३६.५	१३.२-२१.०	५३-६४	१६-२५	०.०-३.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२९.२-३३.८	१३.०-१६.२	७४-९८	२३-३४	०.०-२.५	उत्तर	
दार्चुला	१२.८	२६.०-३४.०	१२.५-१५.५	७२-१००	२९-४९	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ — १४ वैशाख २०७४

०१ वैशाख २०७४ देखि ०७ वैशाख २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (° सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	३८	२८.४-३६.६	१९.५-२५.२	५८-९१	४२-६२	१.५-६.०	पुर्व	
धनकुटा	२३.५	२५.०-२८.४	१३.०-१८.४	५८-९६	४९-६२	०.०-१.५	उत्तर	
सप्तरी	६९.३	२९.५-३४.५	२०.०-२६.५	५३-७८	५१.४६-७५.८९	-	-	
दोलखा	२०.८	२३.५-२५.५	१०.५-१६.५	८६-९७	७३.१२-७८.३८	-	-	
काभ्रेपलाञ्चोक	८.४	२५.४-३२.८	१२.४-१९.१	९७-१००	८३.४७-९९.०६	-	-	
बारा	२७.८	२८.२-३६	१९.४-२२.५	५४-९२	३४-६२	०.०-५.०	पुर्व	
धादिङ	१२	२९.५-३३.१	१२.५-१९.३	५६-८६	५०.७७-६२.२२	-		
चितवन	१५.९	२७.३-३५.३	१७.२-२१.६	७१-९८	६८.९९-८६.४०	-		
कास्की	६.३	२४.३-३१.४	१५.८-२१.५	३५-७८	४१-७९	०.०-४.०	पुर्व	
पाल्पा	१६.५	२२.५-३०.०	१२.५-१८.०	५५-८७	४९.०६-८१.१६	-	-	
रुपन्देही	०.९	३१.१-३६.५	२१.०-२६.४	४०-८७	३०-६५	०.०-५.०	दक्षिण	
दाङ	१.२	२४.५-३३.४	१९.०-२३.०	४८-८७	३९-५२	०.५-२.०	दक्षिण	
बाँके	छिटपुट	३६.५-३७.३	२०.२-२४.९	६६-८४	४३-५८	०.०-३.०	दक्षिण	
सुर्खेत	छिटपुट	३१.७-३४.५	१६.६-२२.८	४७-७८	३२-५२		पश्चिम	
जुम्ला	५.९	२२.८-२९.२	६.०-११.५	५०-७८	१४.८-३८.१	०.०-८.०	पश्चिम	
कैलाली	-	३५.५-३७.५	१८.५-२६.५	५०-६९	३०-४४	०.०-१.५	उत्तर	
डोटी	३.२	३२.५-३८.५	१६.०-२३.२	६५-८७	३१-५१	०.०-१.५	उत्तर	
दार्चुला	२३.६	३१.०-३७.०	१६.५-२२.०	७३-९३	३९.७७-७८.६२	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ — १४ वैशाख २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- चैते धान रोपेको २५-३० दिनमा गोडमेल गरेपछि ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। यसरी रासयनिक मल प्रयोग गर्दा २४ घण्टा सम्म खेतबाट पानी बगेर जान दिनु हुँदैन।
- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।
 - ✚ तराई, भित्री मधेश, तल्लो पहाडी वैशिका सिंचित क्षेत्र (९००मी. सम्म) को लागि उपयुक्त जातहरू —स्वर्ण सब-१, सम्वामसुली सब,१- मिथिला र रामधान।
 - ✚ तराई भित्री मधेश र तल्लो वैशिका असिंचित क्षेत्र (९०० मी. सम्म) का लागी उपयुक्त जातहरू-सुक्खा धान-१, सुक्खा धान-२, सुक्खा धान-३, सुक्खा धान-४, सुक्खा धान-५, सुक्खा धान-६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरी, घैया -१ र घैया -२ ।
 - ✚ मध्यपहाडी क्षेत्र (९००-१५०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जातहरू - खुमल,४- खुमल-८-खुमल ,१०, खुमल-११, खुमल-१३।
 - ✚ उच्च पहाडी क्षेत्र (१५००-२६०० मी. सम्म)का लागि उपयुक्त जातहरू- लेकाली-१, लेकाली-३, चन्दननाथ-३, माछापुच्छ्रे-३।

२. मकै

- वर्षे मकै खेतीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गरि लगाउन शुरु गर्नुहोस्।
 - ✚ तराई र भित्री मधेशका लागी उपयुक्त जातहरू- रामपुर कम्पोजिट, अरुण-१ र अरुण-२।
 - ✚ मध्य पहाडका लागी उपयुक्त जातहरू- देउती, मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, शितला, पोशिलो मकै-१।
 - ✚ उच्च पहाडका लागी उपयुक्त जातहरू- गणेश-१ र गणेश-२।
 - ✚ वर्षे मकै लगाउनु २०-२५ दिन पहिले ३००-५०० के.जी. पाकेको प्रांगारिक मल माटोमा राम्ररी मिलाउने र २.७५ के. जी. डि.ए.पी, १.६४ के.जी. युरिया, २.११ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कठ्ठा वा ४.१३ के.जी. डि.ए.पी, २.४६ के.जी. युरिया तथा २.१७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमिनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँलाई २-३ दिन घाममा सुकाएपछि (दानामा चिस्यानको मात्रा १०-१२ प्रतिशत नहुन्जेल) हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै- सीड बिन, प्रो ब्याग, घ्याम्पोमा भण्डारण गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- भण्डारण गरेको बीउलाई कीराबाट जोगाउन भकारीको माथिल्लो भागको बीउ माथि ४-५ ईन्च जति छहारीमा सुकाएको सुकिलो निम, बकाइनो र तितेपाति जस्ता विरुवाको पातहरू राख्ने गरेमा पनि कीरा लाग्ने सम्भावना कम हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ — १४ वैशाख २०७४

- वीउमा कीरा लाग्न नदिनको लागि सेलफसको २-३ चक्की मलमल कपडामा बेरेर १ मेट्रिक टन भण्डारण गरेको वीउमा भकारी भित्र हात घुसाएर ६-१२ ईन्च भित्र भकारीमा राखी हावा नछिर्ने गरि बन्द गरेर राखेमा कीराबाट बचाउन सकिन्छ।

४. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछिबाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टर का दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

५. आलु

- पश्चिमी भेगका मध्य पहाडी क्षेत्रमा चिस्यानको अवस्था हेरेर मात्र आलुबालीमा सिँचाई गर्नुहोस्।
- मध्य पहाडमा रोपेको वीउ आलुमा रोगिग गरि बेजात र रोगी बोटहरू उखेलेर हटाउनुहोस्।
- वीउको लागि लगाइएको आलुबालीमा भित्र्याउनुभन्दा २ हप्ता अघि बोटहरू (हाल्मपुलिड) उखेल्नुहोस्। यसरी हाल्मपुलिड गर्दा आलुका दाना जमीन बाहिर ननिस्कने गरि बोट उखेल्नुपर्दछ।
- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५ डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु होस् वा डाइमेटोमर्फ (एक्रोबेट) वा सेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।
- काभ्रे जिल्लाको आलुका संकास्पद नमुनाहरू परिक्षण गर्दा उक्त समस्या पात खन्ने कीरा (टुटा अब्सुलाटा) नभई आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) भएको पाइएको छ। यो कीराले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भए पनि कहिलेकाहिँ खेतबारीमा पनि नोक्सानी पुर्याउछ। यसको नियन्त्रणको लागि जमिन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, रोगर (डाइमेटोमर्फ) ३०% ई.सी., २ एम.एल. वा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई किरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेत बारीमै देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।

६. फलफूल बाली

- यो समयमा फूल फुल्ने कागती जातका फलफूलहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न विषादी नछर्कनु होला। विषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नु होला।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने ठाउँ/ बगैँचाहरूमा आँपको फल केराउ/ लप्सी दाना जत्रो भएको अवस्थामा एसिफेट ७५ एस. पी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १० दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुहोस्।
- सुन्तलाको टुप्पो सुकदै आउने, जरा र फेद कुहिने, पँहेलिने, बोट मर्ने रोग देखिएमा
 - ✚ रोगी बोटहरूको पातको नमूना लिई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान, खुमलटारको प्रयोगशालामा भाइरस लागे नलागेको परिक्षण गराउनुहोस्।
 - ✚ उक्त पात, मुनाहरूको अर्को नमूनालाई माटो अनुसन्धान महाशाखा वा क्षेत्रिय माटो प्रयोगशालामा पठाई सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको अवस्था निकर्षण गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ — १४ वैशाख २०७४

- ✚ सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टिरेट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्नेगरि छर्नुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानी म घोली छर्नुहोस्।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिलीवगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिली बगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै *सर्वो* तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मुलस्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा बगका वच्चाहरु टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाधनाले कीराहरु उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो विषादी *मालाथियन* २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को *साइपरमेथ्रिन*को झोल प्रयोग गरि वा १ के.जी. *कार्बोफ्युरान* प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न *कार्बोराइल* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

फड्के कीरा (आँपको होपर) को व्यवस्थापन:

- यस कीराको व्यवस्थापनको लागि यस कीराको व्यवस्थापनको लागि *साइपरमेथ्रिन* वा *मालाथियन* १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली फल केराउको दाना जत्रो भएपछि २-३ पटक छर्नुपर्दछ।
- फड्के कीराले शरीरबाट महजस्तो गुलियो पदार्थ निकाल्ने र त्यसमा भुसुना/लाही आदि झुम्मिने तथा कालो ढुसी (sooty mold) जम्मा हुने हुँदा यसलाई हटाउन सर्वो वा एट्सो तेल १० एम.एल. प्रति लिटरमा घोली २ पटक छर्नुपर्दछ।

केरा:

- हावाहुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरुलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनि सकेपछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- पहाडी जिल्लाहरुमा केरा लगाउने उपयुक्त समय भएकोले ४-५ महिना पुरानो तरबारे सरा (कोथा) जात अनुसार दुरी मिलाई यही चैत्र भित्र लगाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई ढुसिबाट लागेको भएमा *कपरअक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राखेर र प्रत्येक गाँजमा *क्लोरोपाइरीफस* (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपी सकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी द्र्याप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

केराको कोत्रे कीराको व्यवस्थापन:

- यो कीराको माउ अवस्थाले कोत्रे फलको गुणस्तर घटाउने हुनाले, बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल) वा कुनै नीम जन्य विषादी (५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई) फल लागेको ठाउँमा छर्कनुहोस्। यो कीराको लागि अवस्थाले बोटको जरामा नोक्सानी पुर्याउने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नु होला।

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुलेबाट ग्रसित हाँगाहरु काटेर जलाउने तथा *केल्थेन* २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक वा गन्धक ४.५ प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ पालुवा आउनुपूर्व १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एकपटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा सुलसुले (Mite) को प्रकोप ज्यादा भएमा *काबेरिल* ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा *डिकोफोल* १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

कफि

- कफिको सिन्दूरे रोगको व्यवस्थापनको लागि १% बोर्डो मिश्रण १०-१० दिनको फरकमा ३ पटक छर्ने साथै रोगी पात तथा हाँगा काटेर जलाउने गर्नुहोस्।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरुको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगा, मुनाहरु नष्ट गर्नु पर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवी खपटे (Lady bird beetle) कीराहरुले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरुको सम्बर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवी कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि बागबानी अनुसन्धान केन्द्र, राजिकोट वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नु होला)। साथै, खनिज तेल (Mineral oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरी सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्नु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- सिमि बालीमा सिन्दूरे रोग व्यवस्थापनको लागि शुरूवाती अवस्थामा प्रकोप देखिएका पातहरु हटाई जलाउने र प्रकोप धेरै भएमा *कपर अक्सिक्लोराईड* ५०% डब्लु. पी. २ ग्राम वा *सल्फर पाउडर* ८०% डब्लु. पी. २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोट भिज्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरोपाईरीफस* १६% ई.सी. (*Chlorpyrifos 16% EC*) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेनडाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

भिँडीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लागेको भिँडीका मुना र फलहरु जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरु बिरुवाको बाहिरी भागहरुमा हुने हुँदा जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा *क्लोरानट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्नु पर्दछ। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा, *Tuta absoluta* (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू</p>	 <p>लाभिले क्षति पुर्याएको फल</p>	
 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>
 <p>बयस्क पुतली</p>	 <p>लाभा अवस्था</p>	

व्यवस्थापन बिधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने।
- टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) कीराको अनुगमन गर्ने।
- जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने।
- गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने।
- कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने।
- कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने।
- बत्तीको पासोको प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) बयस्क कीराहरू मार्ने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ — १४ वैशाख २०७४

- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने।
- धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

बत्तिको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरू

पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बचनको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

अन्य तरकारी बालीहरू

- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्नु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।

- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्किने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ — १४ वैशाख २०७४

डाउनी मिल्डयुको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरे हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।
- प्रत्येक वर्ष भिण्डीमा फल र डाँठमा प्वाल पार्ने कीरा र फड्के कीरा (Jassid) को प्रकोप हुने हुँदा यिनीहरूको नियमित अवलोकन गर्नु होला।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट जोगाउनको लागि समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ। कीराले विहानीपख नोक्सानी पुर्याउने भएकोले कावोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिजे गरी छर्नु पर्दछ।

प्याज को थ्रिप्स

- यी कीराहरूले फूल र कलिला पातहरू चुसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। फूल फुलेको बेलामा विषादीहरू प्रयोग गर्नाले पराग सेचन गर्ने कीराहरू मर्दछ। त्यसैले बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल) वा कुनै निम भएको विषादी (३-४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा) थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिजे गरि छर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमथोएट ३०% ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकीपख थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिजेगरी छर्नु पर्दछ।

८. च्याउ

- तापक्रम ३०° सेल्सियस भन्दा बढी भएमा आर्द्रता कायम गर्न जुटको बोरा च्याउ-घरको छानामा राखी बोरालाई बेला-बेलामा भिजाउनु पर्दछ वा च्याउ घरभित्र ह्युमिडिफायरको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

९. मौरी

- यो समय मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोल घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीर भरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फूलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पार्ने तर यिनीहरूको संख्या ज्यादा नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्न सक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादा नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

१०. अन्य

- फलफुलको बोटहरूमा आउने नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले जस्ता चुसाहा कीराहरू लाग्ने भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न सर्वो वा एट्सो तेल १५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाड्ने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेडङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कठ्ठा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कठ्ठा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम. एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफूलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमि ल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नु पर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नु पर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेदैं जानु पर्दछ।
- मेटरहिजियम (*Metarhizium*) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक बिषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३ के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोबर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोबर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोबर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उपरान्त वर्षको एक पटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानु पर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेयरको नोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युरमा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानु पर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिना पछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेटस्टेसन प्रयोग गर्दै जानु पर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागी सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट बिज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

 <ul style="list-style-type: none"> • फल कुहाउने झिंगाहरू 	 <p>फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षति</p>	 <p>फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप</p>	 <p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप</p>
 <p>ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच</p>	 <p>फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)</p>	 <p>माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक बिषादि</p>	 <p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन</p>

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ — १४ वैशाख २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमेथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई (सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

कोसा तथा फलमा लाग्ने गवारो (Borer, *Helicoverpa armigera* Hubner)

- यो (पड बोरर) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्व (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ।

ख. पशुपालन

१. गाई,भैसी,भेडा,बाखा

- वर्षा याम शुरु हुनु अगाडी खोरत र चरचरे भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनुपर्दछ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पि.पि.आर रोग लागेका बाखाको आँखा, नाक, मुख (थुतुनो) मनतातो पानीमा सफा कपास भिजाई दिनमा २ पटक सफा गर्नुपर्दछ। साथै ५% बोरो-ग्लिसिरिनले मुख सफा गर्नु लाभदायी हुन्छ। सहायक संक्रमण रोकथाम गर्न अक्सीटेट्रासाइक्लिन वा सेट्रिएक्जोन समूहका औषधी प्रयोग गर्नुपर्दछ। पि.पि.आर. रोग लाग्न नदिन ३ महिना भन्दा माथिका भेडा-बाखामा सो रोगको भ्याक्सिन लगाउनु उपयुक्त हुन्छ। यसको भ्याक्सिन जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा निःशुल्क उपलब्ध हुन्छ।
- पशुहरुमा लाग्ने खोरत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरुमा प्रयोग हुने खोपहरुको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।

२. कुखुरा,हाँस

- छोटो समयमा धेरै कुखुरा/हाँस हरू झोक्राउने, श्वास-प्रश्वासमा समस्या (घ्यार-घ्यार गर्ने), मर्ने भएमा बर्ड फ्लु लागेको हुनसक्छ। यस्तो अवस्थामा नजिकको पशु सेवा कार्यालयमा तुरुन्त जानकारी गराउनुहोला। शंकास्पद/संक्रमित फार्मबाट कुखुरा, चल्ला, अण्डा, मासु ओसार पसार नगर्नुहोला। साथै कुखुरा फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोला।
- ब्रोइलर कुखुराहरुलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५० फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५० फरेनहाइट तापक्रम को दरले ७५० फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्छ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुन पर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोछे चूना १५ के. जी. प्रति कठ्ठाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ — १४ वैशाख २०७४

- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम. जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium), २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

घाँसेवाली

- आगामि हप्तादेखि वर्षेघाँस लगाउने समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरु लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरु	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरु	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एम पि चरी, स्थानीय, स्विस् सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिके बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कव	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याङ	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

अनुसूची-१: पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोक्सानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने ।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने ।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत बोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने ।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टिबायोटिक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलीन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोकजासिलीन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने । साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने ।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटास राखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने ।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलगगै राख्ने ।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने ।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने ।
- स्वास्थ्य पशुहरुलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने । खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने ।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न औषधी कम्पनीहरुले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरुलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैंसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झरेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ । पराल आहाराको रूपमा प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ । त्यसकारण नियमित रूपमा आफ्ना पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफ्नो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला ।
- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला ।
- अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला । १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला । भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला । यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ ।
- ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ । ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला । २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला । दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ ।
- लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ३, अंक ०२, ०३ वैशाख २०७४, अवधि : ०८ वैशाख २०७४ — १४ वैशाख २०७४

वर्ष ३ अंक ०३

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति : १५ वैशाख २०७४

अवधि : १५ वैशाख २०७४ - २१ वैशाख २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय - जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण योजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् - कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताको शुरु र मध्यतिर अधिकांश पहाडी जिल्लाहरूमा मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने संभावना छ। साथै पश्चिमी वायुको प्रभावले पश्चिमी तराइका जिल्लाहरूमा हल्का वर्षा हुने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- मध्यपहाडमा लगाइएको वीउ आलुमा दोश्रो रोगिंग गरि बेजात र रोगी बोटहरू उखेलेर हटाउनुहोस्। गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा, Tuta absoluta आक्रामक तवरले फैलिन तथा गोलभेंडाको पात, मुना तथा फलमा लाग्ने पुतली समूहको कीरा हो। व्यवस्थापन नगरिएको अवस्थामा यस कीराको लाभले गोलभेंडामा शतप्रतिशत सम्म नोकसानी पुर्याउन सक्छ।
- सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को लार्वा अवस्थाहरू बिहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। यो कीरा को प्रकोप ज्यादा भएमा डेल्टामेथ्रिन २८ %ई.सी. डेसीस (२ मी.ली .प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरू पलाउने र कलिला घाँसहरू पाउने हुँदा घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिन पशु वस्तलाई यस्ता घाँसहरू ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्। यस्ता घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिन सक्छ।
- वर्षा याम शुरु हुनु अगाडी खोरेत र चरचरे भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०१ वैशाख २०७४ देखि ०८ वैशाख २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण						हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको दिशाको दायरा	कैफियत
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (° सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा					
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम				
मोरङ	३८	२८.४-३६.६	१९.५-२५.२	५८-९१	४२-६२	१.५-६.०	पुर्व		
धनकुटा	२३.५	२५.०-२८.४	१३.०-१८.४	५८-९६	४९-६२	०.०-१.५	उत्तर		
सप्तरी	६९.३	२९.५-३४.५	२०.०-२६.५	५३-७८	५१.४६-७५.८९	-	-		
दोलखा	२०.८	२३.५-२५.५	१०.५-१६.५	८६-९७	७३.१२-७८.३८	-	-		
काभ्रेपलाञ्चोक	८.४	२५.४-३२.८	१२.४-१९.१	९७-१००	८३.४७-९९.०६	-	-		
बारा	२७.८	२८.२-३६	१९.४-२२.५	५४-९२	३४-६२	०.०-५.०	पुर्व		
धादिङ	१२	२९.५-३३.१	१२.५-१९.३	५६-८६	५०.७७-६२.२२	-	-		
चितवन	१५.९	२७.३-३५.३	१७.२-२१.६	७१-९८	६८.९९-८६.४०	-	-		
कास्की	६.३	२४.३-३१.४	१५.८-२१.५	३५-७८	४१-७९	०.०-४.०	पुर्व		
पाल्पा	१६.५	२२.५-३०.०	१२.५-१८.०	५५-८७	४९.०६-८१.१६	-	-		
रुपन्देही	०.९	३१.१-३६.५	२१.०-२६.४	४०-८७	३०-६५	०.०-५.०	दक्षिण		
दाङ	१.२	२४.५-३३.४	१९.०-२३.०	४८-८७	३९-५२	०.५-२.०	दक्षिण		
बाँके	छिटपुट	३६.५-३७.३	२०.२-२४.९	६६-८४	४३-५८	०.०-३.०	दक्षिण		
सुर्खेत	छिटपुट	३१.७-३४.५	१६.६-२२.८	४७-७८	३२-५२	-	पश्चिम		
जुम्ला	५.९	२२.८-२९.२	६.०-११.५	५०-७८	१४.८-३८.१	०.०-८.०	पश्चिम		
कैलाली	-	३५.५-३७.५	१८.५-२६.५	५०-६९	३०-४४	०.०-१.५	उत्तर		
डोटी	३.२	३२.५-३८.५	१६.०-२३.२	६५-८७	३१-५१	०.०-१.५	उत्तर		
दार्चुला	२३.६	३१.०-३७.०	१६.५-२२.०	७३-९३	३९.७७-७८.६२	-	-		

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

०९ वैशाख २०७४ देखि १४ वैशाख २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (° सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ्ग	३.९	२९.२-३८.२	२०.५-२४.५	७२-९६	२३-७०	०.०-५.०	पुर्व	
धनकुटा	८.७	२४.५-२९.६	१७.०-१८.४	६९-९६	४४-७४	०.०-१.५	पश्चिम	
सप्तरी	०.०	२९.०-३५.०	२१.०-२७.५	७१-९३	३६-८९	-	-	
दोलखा	१९.९	२२.०-२७.०	१२.५-१६.०	८५-९७	६१-९३	-	-	
काभ्रेपलाञ्चोक	२८.८	२०.४-३३.५	१३.४-२०.९	५९-१००	५८-९६	-	-	
बारा	४.६	२८.२-३७.७	१७.०-२३.२	३८-९२	२४-७२	०.०-४.५	पुर्व	
धादिङ	०.०	२६.५-३३.५	१४.६-१८.०	५१-९६	४८-८१	-	-	
चितवन	९.४	३०.०-३७.०	१६.६-२२.५	५९-९४	२८-८८	-	-	
कास्की	९८.०	२३.०-३२.०	१६.६-१९.४	५७-९३	१५-७९	०.०-३.०	दक्षिण	
पाल्पा	छिटपुट	२६.०-३२.३	१३.३-१७.०	५४-९१	२७-८४	-	-	
रुपन्देही	१.०	३१.१-४१.३	१९.८-२४.५	३९-७९	१३-६०	०.०-१२.५	पुर्व	
दाङ्ग	१४.६	३२.०-३६.०	१७.८-२२.५	४७-७६	२१-५५	०.०-२.०	पश्चिम	
बाँके	९.०	३५.७-३९.०	१९.७-२४.८	५०-८५	१५-४९	०.०-९.०	पश्चिम	
सुर्खेत	६.६	२४.७-३५.८	१६.७-२२.३	४१-७७	२२-५०	१.०-६.५	पश्चिम	
जुम्ला	१६.३	२१.२-२६.६	५.०-९.६	५९-७०	२८-३९	०.५-५.०	पश्चिम	
कैलाली	०.२	३६.०-३८.९	१९.२-२६.५	४४-७०	१७-५१	०.०-३.०	उत्तर	
डोटी	२२.९	३३.०-३६.८	१५.०-२१.०	५८-८४	२५-४६	०.०-३.०	उत्तर	
दार्चुला	२५.१	३२.०-३४.०	१३.०-१९.५	८३-९६	३३-८४	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- चैते धान रोपेको २५-३० दिनमा गोडमेल गरेपछि पहिलो टपड्रेस र ५०-६० दिनमा पुनः गोडमेल गरेपछि दोश्रो टपड्रेस ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २ के.जी. युरिया प्रति कट्टाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। रसायनिक मल प्रयोग गरेपछि २४ घण्टा सम्म खेतबाट पानी बग्न दिनु हुँदैन।
- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वेंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मी. सम्म) को लागी उपयुक्त जात- स्वर्ण सब-१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
- तराई भित्रि मधेश र तल्लो वेंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मी. सम्म) का लागी उपयुक्त जातहरू: सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खा धान-३, सुख्खा धान-४, सुख्खा धान-५, सुख्खा धान-६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागी विन्देश्वरी, घैया-१ र घैया-२।
- मध्य पहाडी क्षेत्र (९००-१५०० मी. सम्म) का लागी उपयुक्त जातहरू: खुमल-४, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-११, खुमल-१३।
- उच्च पहाडी क्षेत्र (१५००-२६०० मी.सम्म) का लागी उपयुक्त जात-लेकाली-१, लेकाली-३, चन्दनाथ-३, माछापुच्छ्रे-३।

चैते धानको पतेरो व्यवस्थापन:

- यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागी खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नु पर्दछ। प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाइ संकलन गरी मार्नु पर्दछ।
- डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गरी बयस्क कीरालाइ मार्ने: स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप बनाउने विधी : गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाइ भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानबारीको बीचमा लगेर गाड्ने। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टि बाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।
- यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion 50% EC) २ मि.ली. प्रति लिटर अथवा साइपरमेत्रीन २५% ई.सी. (Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

२. मकै

- वर्षे मकै खेतीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गरि लगाउन शुरु गर्नुहोस्।
- ✚ तराई र भित्रि मधेशका लागी उपयुक्त जातहरू- रामपुर कम्पोजिट, अरुण-१ र अरुण-२।
- ✚ मध्य पहाडका लागी उपयुक्त जातहरू- देउती, मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, शितला, पोशिलो मकै-१।
- ✚ उच्च पहाडका लागी उपयुक्त जातहरू- गणेश-१ र गणेश-२।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

वर्षे मकै लगाउनु २०-२५ दिन पहिले ३००-५०० के.जी. पाकेको प्रांगारिक मल माटोमा राम्ररी मिलाउने र २.७५ के. जी. डि.ए.पी, १.६४ के.जी. युरिया, २.११ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा वा ४.१३ के.जी. डि.ए.पी, २.४६ के.जी. युरिया तथा २.१७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमिनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँलाई २-३ दिन घाममा सुकाएपछि (दानामा चिस्यानको मात्रा १०-१२ प्रतिशत नहुन्जेल) हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै- सीड बिन, प्रो व्याग, घ्याम्पोमा भण्डारण गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- भण्डारण गरेको वीउलाई कीराबाट जोगाउन भकारीको माथिल्लो भागको वीउ माथि ४-५ ईन्च जति छहारीमा सुकाएको सुकिलो निम, बकाइनो र तितेपाति जस्ता विरुवाको पातहरू राखे गरेमा पनि कीरा लाग्ने सम्भावना कम हुन्छ।
- वीउमा कीरा लाग्न नदिनको लागि सेलफसको २-३ चक्की मलमल कपडामा बेरेर १ मेट्रिक टन भण्डारण गरेको वीउमा भकारी भित्र हात घुसाएर ६-१२ ईन्च भित्र भकारीमा राखी हावा नछिर्ने गरि बन्द गरेर राखेमा कीराबाट बचाउन सकिन्छ।

४. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछिबाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टर का दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु रोपेको ३०-४५ दिनमा पहिलो र ८०-९० दिनमा दोश्रो गोडमेल गरि उखुको फेदमा माटो चढाउनुहोस्।

५. आलु

- पश्चिमी भेगका मध्य पहाडी क्षेत्रमा चिस्यानको अवस्था हेरेर मात्र आलुबालीमा सिँचाई गर्नुहोस्।
- मध्य पहाडमा माघको पहिलो र दोश्रो हप्तामा रोपेको आलु खन्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा फागुनको शुरुतिर रोपेको आलुमा उकेरा लगाउनुहोस्।

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०° सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा वीउ भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाकस, प्लाष्टिकका क्रेट या -याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५° सेल्सियस तापक्रममा २ हप्तासम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लिनन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिइसैं गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिपफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- मध्यपहाडमा लगाइएको वीउ आलुमा दोश्रो रोगिंग गरि बेजात र रोगी बोटहरू उखेलेर हटाउनुहोस्।
- वीउको लागि लगाइएको आलुबालीमा भित्र्याउनुभन्दा २ हप्ता अघि बोटहरू (हाल्मपुलिड) उखेल्नुहोस्। यसरी हाल्मपुलिड गर्दा आलुका दाना जमीन बाहिर ननिस्कने गरि बोट उखेल्नुपर्दछ।
- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५ डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु होस् वा डाइमथोमर्फ (एक्रोबेट) वा सेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

- काभ्रे जिल्लाको आलुका संकास्पद नमुनाहरू परिक्षण गर्दा उक्त समस्या पात खन्ने कीरा (*टुटा अब्सुलाटा*) नभई आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) भएको पाइएको छ। यो कीराले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भए पनि कहिलेकाहीँ खेतबारीमा पनि नोक्सानी पुर्याउँछ। यसको नियन्त्रणको लागि जमिन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, रोगर (डाइमेटोएट) ३०% ई.सी., २ एम.एल. वा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई किरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेत बारीमै देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।

आलुको पुतली

- आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) ले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भए पनि कहिलेकाँहीँ खेत बारीमा पनि नोक्सानी पुर्याउँछ। यसको व्यवस्थापनको लागि जमीन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, रोगर (डाइमेटोएट) ३०% ई.सी., २ एम.एल. वा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई किरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेत बारीमा देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।

६. फलफूल वाली

- यो समयमा फूल फुल्ने कागती जातका फलफूलहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न बिषादी नछर्कनु होला। बिषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नु होला।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने ठाउँ/ बगैँचाहरूमा आँपको फल केराउ/ लप्सी दाना जत्रो भएको अवस्थामा एसीफेट ७५ एस. पी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १० दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुहोस्।
- सुन्तलाको टुप्पो सुकदै आउने, जरा र फेद कुहिने, पँहेलिने, बोट मर्ने रोग देखिएमा
 - ✚ रोगी बोटहरूको पातको नमूना लिई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान, खुमलटारको प्रयोगशालामा भाइरस लागे नलागेको परिक्षण गराउनुहोस्।
 - ✚ उक्त पात, मुनाहरूको अर्को नमूनालाई माटो अनुसन्धान महाशाखा वा क्षेत्रिय माटो प्रयोगशालामा पठाई सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको अवस्था निकर्षण गर्नुहोस्।
 - ✚ सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टिरट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्नेगरि छर्नुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानी म घोली छर्नुहोस्।

सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (*Lemon Butterfly*) को व्यवस्थापन:

- ✚ यसको लार्वा अवस्थाहरू विहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै यसका अचल अवस्था हरू बोटमा झुण्डिएर रहने भएको संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- ✚ यसको व्यवस्थापनको लागि व्याक्टेरिया जन्य *बी.टी (Bt)* डाई पेल ,बायो लेप (३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।
- ✚ यो कीरा को प्रकोप ज्यादा भएमा डेल्टामेथ्रिन २८% ई.सी. (डेसीस) २ मी.ली. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिलीवगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिली बगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै *सर्वो* तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

- बोटको १ फिट माथि मुलस्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा बगका वच्चाहरु टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाधनाले कीराहरु उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो विषादी *मालाथियन* २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को *साइपरमेथ्रिन*को झोल प्रयोग गरि वा १ के.जी. *कार्बोफ्युरान* प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न *कावरिाइल* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बोटमा सुलसुले (Mite) को प्रकोप भएमा *कार्बारिल* ५०% डब्लु. पी. २ एम. एल. एक लिटर पानीमा वा *डिकोफोल* १८.५ ई.सी. ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर १२-१५ दिनको फरकमा ३ पटक साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।

केरा:

- हावाहुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीवाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरुलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनि सकेपछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- पहाडी जिल्लाहरुमा केरा लगाउने उपयुक्त समय भएकोले ४-५ महिना पुरानो तरबारे सरा (कोथा) जात अनुसार दुरी मिलाई यही चैत्र भित्र लगाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिवाट लागेको भएमा *कपरअक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राखेर र प्रत्येक गाँजमा *क्लोरोपाइरीफस* (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपी सकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी ट्याप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

केराको कोत्रे कीराको ब्यबस्थापन:

- यो कीराको माउ अवस्थाले कोत्रे फलको गुणस्तर घटाउने हुनाले, बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल) वा कुनै नीम जन्य विषादी (५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई) फल लागेको ठाउँमा छर्नुहोस्। यो कीराको लार्वा अवस्थाले बोटको जरामा नोक्सानी पुर्याउने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नु होला।

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुलेबाट ग्रसित हाँगाहरु काटेर जलाउने तथा *केल्थेन* २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक वा गन्धक ४.५ प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ पालुवा आउनुपूर्व १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एकपटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा सुलसुले (Mite) को प्रकोप ज्यादा भएमा *कार्बारिल* ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा *डिकोफोल* १८.५ ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगा मुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संवर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (Aphelinus Mali) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरी सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्कनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर वाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लोराक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

भिँडीको फल तथा डौँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लागेको भिँडीका मुना र फलहरू जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू बिरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा क्लोरानट्रानिलीप्रोल (Chlorantraniliprole 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा, *Tuta absoluta* (Meyrick 1917)

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

व्यवस्थापन बिधिहरु:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने।
- टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) कीराको अनुगमन गर्ने।
- जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने।
- गोलभेडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने।
- कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरु जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरु नलगाउने।
- कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने।
- बत्तीको पासोको प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) वयस्क कीराहरु मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने।
- धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बच्नको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

अन्य तरकारी बालीहरू

- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्नु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गबारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।

- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सार्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।
- प्रत्येक वर्ष भिण्डीमा फल र डाँठमा प्वाल पर्ने कीरा र फड्के कीरा (Jassid) को प्रकोप हुने हुँदा यिनीहरूको नियमित अवलोकन गर्नु होला।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट जोगाउनको लागि समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ। कीराले विहानीपख नोक्सानी पुर्याउने भएकोले कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- खुर्सानिमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिकोन एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा पाउडरी मिलिड्युको प्रकोपबाट बच्नको लागि क्याराथेन २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- लौकामा गमी स्टिम ब्लाइट (डाँठमा चोप निस्कने डडुवा) देखिएको खण्डमा ब्लाइटक्स ५०% (५०% कपर) ५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बिरुवाको डाँठमा लेपन गर्नुपर्दछ। साथै १५ दिनको फरकमा ब्लाइटक्स ५०% २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- तरबुजामा फल परिपक्व हुने बेलामा अनियमित सिंचाइ वा अत्यधिक सिंचाइ दिएमा वा अत्यधिक वर्षा भएमा फल फुट्ने वा चिरा पर्ने समस्या देखा पर्दछ। यस्तो समस्याको समाधानको लागि तरबुजाको बोट वरिपरि खर, पराल वा अन्य उपयुक्त छापो दिई हसामा एक पटकका दरले हल्का सिंचाइ दिनुपर्दछ।

८. च्याउ

- तापक्रम ३०° सेल्सियस भन्दा बढी भएमा आर्द्रता कायम गर्न जुटको बोरा च्याउ-घरको छानामा राखी बोरोलाई बेला-बेलामा भिजाउनु पर्दछ वा च्याउ घरभित्र ह्युमिडिफायरको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

९. मौरी

- यो समय मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरु साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरु शरीर भरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरुले फूलको पराग खान्छन् र मौरीहरुलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरुले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पार्ने तर यिनीहरुको संख्या ज्यादै नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्न सक्छ। यी सुलसुलेहरुको संख्या ज्यादै नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

१०. अन्य

- फलफूलको बोटहरुमा आउने नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले जस्ता चुसाहा कीराहरु लाग्ने भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न सर्वो वा एट्सो तेल १५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ड मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रायाप प्रति कष्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रायापहरु प्रत्येक २ हसामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्रायाप प्रति कष्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रायापहरु प्रत्येक २ हसामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम. एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरुमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरुमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमि ल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नु पर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरुलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नु पर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानु पर्दछ।
- मेटरहिजियम (*Metarhizium*) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३ के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेश्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एक पटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानु पर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैस्केक स्प्रेयरको नोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युरमा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानु पर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम् पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिना पछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेटस्टेसन प्रयोग गर्दै जानु पर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरु पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयमा वा कीट बिज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

 <p>फल कुहाउने झिंगाहरु</p>	 <p>फल कुहाउने औसाले गरेको क्षती</p>	 <p>फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप</p>	 <p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप</p>
 <p>ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच</p>	 <p>फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)</p>	 <p>माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि</p>	 <p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन</p>

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमेथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई (सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

कोसा तथा फलमा लाग्ने गवारो (Borer, *Helicoverpa armigera* Hubner)

- यो (पड बोरर) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरु पलाउने र कलिला घाँसहरु पाउने हुँदा घाँसहरु नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिन पशु वस्तलाई यस्ता घाँसहरु ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्। यस्ता घाँसहरु नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिन सक्छ।
- वर्षा याम शुरु हुनु अगाडी खोरत र चरचरे भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनुपर्दछ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा बृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पि.पि.आर रोग लागेका बाख्राको आँखा, नाक, मुख (थुतुनो) मनतातो पानीमा सफा कपास भिजाई दिनमा २ पटक सफा गर्नुपर्दछ। साथै ५% बोरो-ग्लिसिरिनले मुख सफा गर्नु लाभदायी हुन्छ। सहायक संक्रमण रोकथाम गर्न अक्सीटेट्रासाइक्लिन वा सेट्रिएक्जोन समूहका औषधी प्रयोग गर्नुपर्दछ। पि.पि.आर. रोग लाग्न नदिन ३ महिना भन्दा माथिका भेडा-बाख्रामा सो रोगको भ्याक्सिन लगाउनु उपयुक्त हुन्छ। यसको भ्याक्सिन जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा निःशुल्क उपलब्ध हुन्छ।
- पशुहरुमा लाग्ने खोरत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरुमा प्रयोग हुने खोपहरुको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गाईवस्तुमा बाझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरुले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्या लाई बाझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन।

बाझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरु:

- ढिलो बालि लाग्ने: ढिलो बालि लाग्ने कारणहरु मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउने हुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस्।
- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्कको उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै वीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भाशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा,हाँस

- कुखुराहरुलाई रोगहरुको संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरुलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्छ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुन पर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरु जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरुको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोत्रे चूना १५ के. जी. प्रति कछाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम. जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium), २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

घाँसेवाली

- आगामि हप्तादेखि वर्षेघाँस लगाउने समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरु लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरु	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरु	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एम पि चरी, स्थानीय, स्विस सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिक बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कव	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याङ	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

अनुसूची-१: पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोक्सानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने ।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने ।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत बोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने ।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टिबायोटिक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जिसिलीन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने । साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने ।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटास राखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने ।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलग्गै राख्ने ।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने ।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने ।
- स्वास्थ्य पशुहरुलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने । खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने ।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरुले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरुलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झरेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ । पराल आहाराको रूपमा प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ । त्यसकारण नियमित रूपमा आफना पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफनो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला ।
- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला ।
- अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला । १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला । भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला । यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ ।
- ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ । ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला । २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला । दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ ।
- लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०३, १५ वैशाख २०७४, अवधि : १५ वैशाख २०७४ — २१ वैशाख २०७४

वर्ष ३ अंक ०४

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २२ वैशाख २०७४

अवधि: २२ वैशाख २०७४ - २८ वैशाख २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताको शुरु र मध्यतिर अधिकांश पहाडी जिल्लाहरूमा मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने संभावना छ। साथै पश्चिमी वायुको प्रभावले पश्चिमी तराइका जिल्लाहरूमा हल्का वर्षा हुने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- मध्यपहाडमा लगाइएको वीड आलुमा दोश्रो रोगी बोटहरू उखेलेर हटाउनुहोस्। गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पातखन्नेकीरा, Tuta absoluta आक्रामक तवरले फैलिन तथा गोलभेंडाको पात, मुना तथा फलमा लाग्ने पुतली समूहको कीरा हो। व्यवस्थापन नगरिएको अवस्थामा यस कीराको लाभले गोलभेंडामा शत प्रतिशतसम्म नोकसानी पुर्याउन सक्छ।
- सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को लाभ अवस्थाहरू बिहानर बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलनगरि नष्ट गर्नुहोस्। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डेल्टामेथ्रिन २८% ई.सी. (डेसीस) २ मी.ली. प्रति लिटर पानीमा मिसाई सौंझको समयमा छर्नुपर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरू पलाउने र कलिला घाँसहरू पाउने हुँदा घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिन पशु वस्तलाई यस्ता घाँसहरू ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्। यस्ता घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिन सक्छ।
- वर्षा याम शुरु हुनु अगाडी खोरत र चरचरे भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि: २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०८ वैशाख २०७४ देखि १४ वैशाख २०७४सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता(%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	३.९	२९.२-३८.२	२०.५-२४.५	७२-९६	२३-७०	०.०-५.०	पुर्व	
धनकुटा	८.७	२४.५-२९.६	१७.०-१८.४	६९-९६	४४-७४	०.०-१.५	पश्चिम	
सप्तरी	०.०	२९.०-३५.०	२१.०-२७.५	७१-९३	३६-८९	-	-	
दोलखा	१९.९	२२.०-२७.०	१२.५-१६.०	८५-९७	६१-९३	-	-	
काभ्रेपलाञ्चोक	२८.८	२०.४-३३.५	१३.४-२०.९	५९-१००	५८-९६	-	-	
बारा	४.६	२८.२-३७.७	१७.०-२३.२	३८-९२	२४-७२	०.०-४.५	पुर्व	
धादिङ	०.०	२६.५-३३.५	१४.६-१८.०	५१-९६	४८-८१	-	-	
चितवन	९.४	३०.०-३७.०	१६.६-२२.५	५९-९४	२८-८८	-	-	
कास्की	९८.०	२३.०-३२.०	१६.६-१९.४	५७-९३	१५-७९	०.०-३.०	दक्षिण	
पाल्पा	छिटपुट	२६.०-३२.३	१३.३-१७.०	५४-९१	२७-८४	-	-	
रुपन्देही	१.०	३१.१-४१.३	१९.८-२४.५	३९-७९	१३-६०	०.०-१२.५	पुर्व	
दाङ	१४.६	३२.०-३६.०	१७.८-२२.५	४७-७६	२१-५५	०.०-२.०	पश्चिम	
बाँके	९.०	३५.७-३९.०	१९.७-२४.८	५०-८५	१५-४९	०.०-९.०	पश्चिम	
सुर्खेत	६.६	२४.७-३५.८	१६.७-२२.३	४१-७७	२२-५०	१.०-६.५	पश्चिम	
जुम्ला	१६.३	२१.२-२६.६	५.०-९.६	५९-७०	२८-३९	०.५-५.०	पश्चिम	
कैलाली	०.२	३६.०-३८.९	१९.२-२६.५	४४-७०	१७-५१	०.०-३.०	उत्तर	
डोटी	२२.९	३३.०-३६.८	१५.०-२१.०	५८-८४	२५-४६	०.०-३.०	उत्तर	
दार्चुला	२५.१	३२.०-३४.०	१३.०-१९.५	८३-९६	३३-८४	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

१५ वैशाख २०७४ देखि २१ वैशाख २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता(%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको दिशाको दायरा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	२८.१	३०.५-३६.७	१९.५-२४.२	५७-८३	२१-५६	०.०-८.०	पुर्व	-
धनकुटा	२९.८	२६.९-२९.८	१३.५-१६.९	६४-९४	४१-६३	०.०-१.०	पश्चिम	-
सप्तरी	१८.३	२९.०-३५.०	१९.७-२४.५	६८-८९	५४-७३	-	-	-
दोलखा	११.३	१५.५-२३.४	१०.०-२२.५	८५-९२	६२-८६	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	१९.९	२२.०-३२.०	१२.५-१५.३	७१-९३	६०-८४	-	-	-
बारा	३६.४	३०.०-३७.५	१६.०-२३.०	३८-९६	२९-६५	०.०-५.०	पुर्व	-
धादिगा	३७.२	३०.५-३३.६	१२.८-१६.०	७०-१००	२८-८४	-	-	-
चितवन	१५.०	३०.२-३७.०	१६.६-२०.६	५८-७९	५७-७४	-	-	-
कास्की	६८.५	२८.४-३३.५	१४.६-१८.२	५८-९१	३६-५६	०.०-५.०	दक्षिण	-
पाल्पा	११.०	२८.५-३१.५	९.०-१७.५	५२-९२	२९-७८	-	-	-
रुपन्देही	५.०	३३.२-४०.६	२०.०-२३.५	४५-७९	१५-३४	०.०-१२.५	पश्चिम	-
दांग	१३.८	३१.४-३६.०	१५.०-२२.४	४४-६६	२१-४६	०.०-२.०	पश्चिम	-
बाँके	२.०	३७.२-४१.२	१९.०-२३.०	६२-७५	१९-३०	०.०-९.०	पश्चिम	-
सुर्खेत	६.७	३३.७-३७.६	१५.९-१९.९	३९-७३	२२-३७	२.०-५.०	पश्चिम	-
जुम्ला	६.४	१७.२-२४.५	४.०-१०.३	५८-८१	२८-५५	०.५-७.०	पश्चिम	-
कैलाली	४.३	३६.७-३८.८	१८.६-२५.२	३६-५६	२०-२९	०.०-७.५	उत्तर	-
डोटी	१०.०	३२.०-३७.०	१५.०-१९.४	५७-७६	२३-४०	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	७.४	२२.५-३३.६	१३.६-१९.५	७४-९५	४०-८४	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. धान

- चैते धान रोपेको २५-३० दिनमा गोडमेल गरेपछि पहिलो टपड्रेस र ५०-६० दिनमा पुनः गोडमेल गरेपछि दोश्रो टपड्रेस ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। रसायनिक मल प्रयोग गरेपछि २४ घण्टा सम्म खेतबाट पानी बग्न दिनु हुँदैन।
- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमैवीउको व्यवस्था गर्नुहोस।
 - तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात —स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
 - तराई भित्रि मधेश र तल्लो वंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जात: सुख्खा धान -१, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
 - मध्य पहाडी क्षेत्र (९००-१५०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जाथातु: खुमल-४, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-११, खुमल-१३।
 - उच्च पहाडी क्षेत्र (१४००-२६०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जात-लेकाली-१, लेकाली-३, चन्दनाथ-३, माछापुच्छ्रे-३।
 - छरुवा धान खेति गर्नुहुने कृषकहरूले पहाडमा खुमल-४, खुमल-८ र खुमल-१० तथा तराइको लागि सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खाधान-३, तरहरा-१, हर्दिनाथ-२, घैया-२ र विन्देश्वरी उपयुक्तजात भएकोले बिउको व्यवस्था गरी जेष्ठ महिनाको दोस्रो हप्ता भित्रमा छर्नुहोस् ।
 - छरुवा धान खेतको लागी जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा २.७ के.जी. डी.ए.पी. र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कठ्ठा वा ४ के.जी. डी.ए.पी. र २.५ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाएर १ के.जी. बिउ प्रति कठ्ठा वा १.५ के.जी. बिउ प्रति रोपनीका दरले छर्नुहोस् ।

चैते धानको पतेरो व्यवस्थापन:

- यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागी खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नु पर्दछ। प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाइ संकलन गरी मार्नु पर्दछ।
- डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गरी बयस्क कीरालाइ मार्ने: स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप बनाउने विधीगाई :, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानबारीको बीचमा लगेर गाड्ने। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।
- यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी.(Malathion 50% EC) २मि.ली. प्रति लिटर वा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी.(Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

२. मकै

- वर्षे मकै खेतीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गरि लगाउन शुरु गर्नुहोस्।
 - ✦ तराई र भित्री मधेशका लागी उपयुक्त जातहरू- रामपुर कम्पोजिट, अरुण-१ र अरुण-२।
 - ✦ मध्य पहाडका लागी उपयुक्त जातहरू-देउती, मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, शितला, पोशिलो मकै-१।
 - ✦ उच्च पहाडका लागी उपयुक्त जातहरू- गणेश-१ र गणेश-२।
 - ✦ वर्षे मकै लगाउनु २०-२५ दिन पहिले ३००-५०० के.जी.पाकेको प्रांगारिक मल माटोमा राम्ररी मिलाउने र २.७५ के. जी. डि.ए.पी, १.६४ के.जी. युरिया, २.११ के.जी. म्युरेट अफपोटास प्रति कष्टा वा ४.१३ के.जी. डि.ए.पी, २.४६ के.जी. युरिया तथा २.१७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमिनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँलाई २-३ दिन घाममा सुकाए पछि (दानामा चिस्यानको मात्रा १०-१२ प्रतिशत नहुन्जेल) हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै- सीडबिन, प्रोब्याग, घ्याम्पोमा भण्डारण गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- भण्डारण गरेको बीउलाई कीराबाट जोगाउन भकारीको माथिल्लो भागको वीउमाथि ४-५ ईन्च जति छहारीमा सुकाएको सुकिलो निम, बकाइनो र तितेपाति जस्ता विरुवाको पातहरू राखे गरेमा पनि कीरा लाग्ने सम्भावना कम हुन्छ।
- वीउमा कीरा लाग्न नदिनको लागि सेलफसको २-३ चक्री मलमल कपडामा बेरेर १ मिटरक टन भण्डारण गरेको वीउमा भकारी भित्र हात घुसाएर ६-१२ ईन्च भित्र भकारीमा राखी हावा नछिर्ने गरि बन्द गरेर राखेमा कीराबाट बचाउन सकिन्छ।

४. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु रोपेको ३०-४५ दिनमा पहिलो र ८०-९० दिनमा दोश्रो गोडमेल गरि उखुको फेदमा माटो चढाउनुहोस्।

५. आलु

- आगामी हप्ता पूर्वी पहाडी भेगमा दैनिक अपरान्ह पछि पानी पर्ने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलु बालीमा पानी जम्न नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। सो समयमा बिषादी छर्ने काम नगर्नुहोला।
- खन्ने बेला भइसकेको आलुलाई वर्षा र माटोको चिस्यान हेरी कम ओसिलो अवस्थामा मात्र खन्नुहोला।
- आगामी हप्ता पूर्वी पहाडी भेगमा दैनिक अपरान्ह पछि क्षणिक वर्षा हुने हुनाले सो समयमा बिषादी तथा गोडमेलको काम नगर्नु होला।
- मध्य पहाडमा माघको तेस्रो हप्तामा रोपेको आलु वर्षाको अवस्था हेरेर मात्र खन्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०°सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा वीउ भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाकस, प्लाष्टिकका क्रेट या -याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५°सेल्सियस तापक्रममा २ हप्तासम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लिन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिइँ गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिपफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- मध्यपहाडमा लगाइएको वीउ आलुमा दोश्रो रोगिंगगरि बेजात र रोगी बोटहरू उखेलेर हटाउनुहोस्।
- वीउको लागि लगाइएको आलुबालीमा भित्र्याउनुभन्दा २ हप्ता अघि बोटहरू (हाल्मपुलिड) उखेल्नुहोस्। यसरी हाल्मपुलिड गर्दा आलुका दाना जमीन बाहिर ननिस्कने गरि बोट उखेल्नुपर्दछ।
- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल्टम-४५ डाइथेनएम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु होस् वा डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट) वासेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।
- काभ्रे जिल्लाको आलुका संकास्पद नमुनाहरू परिक्षण गर्दा उक्त समस्या पात खन्ने कीरा (ट्टाअब्सुलाटा) नभई आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) भएको पाइएको छ। यो कीराले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोकसानी गर्ने भए पनि कहिले काहिँ खेत बारीमा पनि नोकसानी पुर्याउछ। यसको नियन्त्रणको लागि जमिन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, रोगर (डाइमेथोएट) ३०% ई.सी., २एम.एल. वा मालाथियन ५०% इ.सी., २एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई किरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेत बारी मै देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ।

आलुको पुतली

- आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) ले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोकसानी गर्ने भएपनि कहिले काँही खेतबारीमा पनि नोकसानी पुर्याउँछ। यसको व्यवस्थापनको लागि जमीन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, रोगर (डाइमेथोएट) (३०%ई.सी., २ एम.एल वा मालथियन ५० %इ.सी., २एम.एल .प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेतबारीमा देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलुभण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ।

६. फलफूल बाली

- यो समयमा फूल फुल्ने कागती जातका फलफूलहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न विषादी नछर्कनु होला। विषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नु होला।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने ठाउँ/ बगैँचाहरूमा आँपको फल केराउ/ लप्सी दाना जत्रो भएको अवस्थामा एसीफेट ७५एस. पी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १० दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुहोस्।
- सुन्तलाको टुप्पो सुकदै आउने, जरा र फेद कुहिने, पँहेलिने, बोट मर्ने रोग देखिएमा
 - ✚ रोगी बोटहरूको पातको नमूना लिई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान, खुमलटारको प्रयोगशालामा भाइरस लागे नलागेको परिक्षण गराउनुहोस्।
 - ✚ उक्त पात, मुनाहरूको अर्को नमूनालाई माटो अनुसन्धान महाशाखा वा क्षेत्रिय माटो प्रयोगशालामा पठाई सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको अवस्था निकर्गल गर्नुहोस्।

- ✚ सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टिस्ट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को व्यवस्थापन:

- ✚ यसको लार्भा अवस्थाहरू बिहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै यसका अचल अवस्थाहरू बोटमा झुण्डिएर रहने भएकोले, संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- ✚ यसको व्यवस्थापनको लागि व्याक्टेरिया जन्य *बी.टी (Bt)* डाईपेल, बायोलेप (३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- ✚ यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा *डेल्टामेथिन २८ % ई.सी.* .*डेसीस* (२ मी.ली .प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिलीवगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिली वगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै *सर्वो* तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मुलस्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा वगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो विषादी *मालाथियन* २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को *साइपरमेथ्रिन*को झोल प्रयोग गरि वा १के.जी. *कार्बोफ्युरान* प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न *कार्बाराइल* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बोटमा सुलसुले) Mite)को प्रकोपभएमा *कार्बारिल* ५०%डब्लु .पी .२ एम .एल .एक लिटर पानीमा वा *डिकोफोल* १८.५ ई.सी. ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर १२-१५ दिनको फरकमा ३ पटक साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

केरा:

- हावा हुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरूलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन नगरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- पहाडी जिल्लाहरू माकेरा लगाउने उपयुक्त समय भएकोले ४-५ महिना पुरानो तर बारेसरा (कोथा) जात अनुसार दुरी मिलाई यही चैत्र भित्र लगाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई हुसिबाट लागेको भएमा *कपरअक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा *क्लोरोपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR)* ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराकोगवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फलटिपी सकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो टुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी ट्याप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

केराको कोत्रे कीराको व्यवस्थापन:

- यो कीराको माउ अवस्थाले कोत्रे फलको गुणस्तर घटाउने हुनाले, बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल) वा कुनै नीम जन्य बिषादी (५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई) फल लागेको ठाउँमा छर्कनुहोस्। यो कीराको लार्भा अवस्थाले बोटको जरामा नोक्सानी पुर्याउने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नु होला।

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुलेबाट ग्रसित हाँगाहरू काटेर जलाउने तथा *केल्थेन* २एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक वा *गन्धक* ४.५ प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ पालुवा आउनु पूर्व १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एकपटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा सुलसुले(Mite) को प्रकोप ज्यादा भएमा *काबेरिल* ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा *डिकोफोल* १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगामुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (*Lady bird beetle*) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संवर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा *एफिलिनस माली* (*Aphelinus Mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (*Mineral Oil*) १० देखी १५एम.एल. प्रति. लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा दिन पटक छर्कनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरोपाईरीफस* १६% ई.सी. (*Chlorpyrifos 16% EC*) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेनडाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- गोलभेंडामा डहुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

भिँडीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लागेको भिँडीका मुना र फलहरू जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू बिरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprol १८.५ % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad ४५% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ। एकै किसिमको बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वामाजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा, *Tuta absoluta* (Meyrick 1917)

पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरु

लाभाले क्षती पुर्याएको फल

पातमा क्षतिको लक्षण

मुनामा क्षतिको लक्षण

फलमा क्षतिको लक्षण

बयस्क पुतली

लाभा अवस्था

व्यवस्थापन बिधिहरु:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने।
- टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) कीराको अनुगमन गर्ने।
- जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने।
- गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने।
- कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरु जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरु नलगाउने।
- कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकीट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने।
- बत्तीको पासोको प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) बयस्क कीराहरु मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

- धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (Chlorantraniliprole 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad 45% SC) १एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बच्नको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

अन्य तरकारी बालीहरू

- बन्दाको पातको तल्लो भागमारहेकोपुतलीकाफुल (पहेँलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्नु होला।
- भण्टाको डौँठ तथा फलको गबारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५इ.सि., ०.२एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।

- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियमलेकानी २एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

डाउनी मिल्डयुको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरे हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।
- प्रत्येक वर्ष भिण्डीमा फल र डाँठमा प्वाल पार्ने कीरा र फड्के कीरा (Jassid) को प्रकोप हुने हुँदा यिनीहरूको नियमित अवलोकन नगर्नुहोला।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट जोगाउनको लागि समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ। कीराले विहानीपख नोकसानी पुर्याउने भएकोले कावोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रतिलिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिकोन एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्डयुको प्रकोपबाट बच्नको लागि क्याराथेन २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- लौकामा गमी स्टिम ब्लाइट (डाँठमा चोप निस्कने डडुवा) देखिएको खण्डमा ब्लाइटक्स ५०% (५०% कपर) ५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बिरुवाको डाँठमा लेपन गर्नुपर्दछ। साथै १५ दिनको फरकमा ब्लाइटक्स ५०% २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- तरबुजामा फल परिपक्व हुने बेलामा अनियमित सिंचाइ वा अत्यधिक सिंचाइ दिएमा वा अत्यधिक वर्षा भएमा फल फुट्ने वा चिरा पर्ने समस्या देखा पर्दछ। यस्तो समस्याको समाधानको लागि तरबुजाको बोट वरिपरि खर, पराल वा अन्य उपयुक्त छापो दिई हसामा एक पटकका दरले हल्का सिंचाइ दिनुपर्दछ।

८. च्याउ

- तापक्रम ३०° सेल्सियस भन्दा बढी भएमा आर्द्रता कायम गर्न जुटको बोरा च्याउ-घरको छानामा राखी बोरालाई बेला-बेलामा भिजाउनु पर्दछ वा च्याउ घरभित्र ह्युमिडिफायरको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

९. मौरी

- यो समय मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीर भरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फुलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूल वाट अर्कोफूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पार्ने तर यिनीहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्नसक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

१०. अन्य

- फलफुलको बोटहरूमा आउने नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माइनर, सुलसुले जस्ता चुसाहा कीराहरू लाग्ने भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न सर्वो वा एट्सो तेल १५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेडङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कठ्ठा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कठ्ठा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- मेटरहिजियम (*Metarhizium*) नामक शुद्ध जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

			
फल कुहाउने झिंगाहरू	फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षती	फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप
			
ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको हूँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमेटोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

कोसातथा फलमा लाग्ने गवारो (Borer, *Helicoverpa armigera* Hubner)

- यो (पड बोरर) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरु पलाउने र कलिला घाँसहरु पाउने हुँदा घाँसहरु नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिने हुदा पशु वस्तुलाई यस्ता घाँसहरु ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्।
- वर्षा याम शुरु हुनु अगाडी खोरेत र चरचरे भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनुपर्दछ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पि.पि.आर रोग लागेका बाख्राको आँखा, नाक, मुख (थुतुनो) मनतातो पानीमा सफा कपास भिजाई दिनमा २ पटक सफा गर्नुपर्दछ। साथै ५% बोरो-ग्लिसिरिनले मुख सफा गर्नु लाभदायी हुन्छ। सहायक संक्रमण रोकथाम गर्न अक्सीटेट्रासाइक्लिन वा सेट्रिएक्जोन समूहका औषधी प्रयोग गर्नुपर्दछ। पि.पि.आर. रोग लाग्न नदिन ३ महिना भन्दा माथिका भेडा-बाख्रामा सो रोगको भ्याक्सिन लगाउनु उपयुक्त हुन्छ। यसको भ्याक्सिन जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा निःशुल्क उपलब्ध हुन्छ।
- पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरुमा प्रयोग हुने खोपहरुको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।

बाझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरु:

- गाईवस्तुमा बाझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरुले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्या लाई बाझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन।
- ढिलो बालि लाग्ने: ढिलो बालि लाग्ने कारणहरु मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।
- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्कको उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै वीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भाशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- कुखुराहरुलाई रोगहरुको संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरुलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्छ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेस नराम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरु जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरुको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोचे चूना १५ के. जी. प्रति कछाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम. जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium), २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

घाँसेवाली

- आगामि हप्तादेखि वर्षेघाँस लगाउने समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरु लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरु	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरु	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिक बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कव	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याड	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

अनुसूची-१: पशुहरूमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोकसानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने ।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत बोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टिबायोटिक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जासिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने । साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलगगै राख्ने।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहार खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने।
- स्वास्थ्य पशुहरूलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने। खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने।
- ट्राईभेट भ्याक्सीन पनि विभिन्न औषधी कम्पनीहरूले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सीन कृषक वर्गहरूलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैंसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झरेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ । पराल आहाराको रूपमा प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ । त्यसकारण नियमित रूपमा आफना पशुहरूमानाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफनो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
- अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला । १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
- ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
- लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०४, २२ वैशाख २०७४, अवधि : २२ वैशाख २०७४ — २८ वैशाख २०७४

वर्ष ३ अंक ५

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २९ वैशाख २०७४

अवधि: २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ्ग, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताको शुरु र मध्यतिर पूर्वी नेपालका जिल्लाहरूमा मेघ गर्जन सहित एक-दुई स्थानमा मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना छ। साथै पश्चिमी वायुको प्रभावले पश्चिमी नेपालको पहाडी जिल्लाहरूमा हल्का वर्षा हुने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- मध्यपहाडमा लगाइएको वीड आलुमा दोश्रो रोगिंग गरि बेजात र रोगी बोटहरू उखेलेर हटाउनुहोस्। गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा, Tuta absoluta आक्रामक तवरले फैलिने तथा गोलभेंडाको पात, मुना तथा फलमा लाग्ने पुतली समूहको कीरा हो। व्यवस्थापन नगरिएको अवस्थामा यस कीराको लाभिले गोलभेंडामा शत प्रतिशतसम्म नोक्सानी पुर्याउन सक्छ।
- सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को लार्वा अवस्थाहरू विहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलनगरि नष्ट गर्नुहोस्। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डेल्टामेथ्रिन २८% ई.सी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- आगामी साता वर्षा हुने संभावना भएकोले विषादी छर्ने पर्ने भएमा स्टिकर मिसाई छर्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरू पलाउने र कलिला घाँसहरू पाउने हुँदा घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छर्ने समस्या देखिन पशु वस्तलाई यस्ता घाँसहरू ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्। यस्ता घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छर्ने समस्या देखिन सक्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टिलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमी हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रूणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाँउदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाँउदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- आगामी साता पूर्वी क्षेत्रमा बढी पानी पर्ने सम्भावना देखिएको हुँदा पशुवस्तुहरूलाई भिजनबाट जोगाउनुहोस्। भर्खर जन्मिएका वाच्छा-वाच्छी र पाठा-पाठीहरूमा चिसोले रूघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने लक्षण देखिने साथै पानी बढी पर्दा खोर-गोठमा भुसुना, लामखुट्टे र किर्नाको समस्या बढि भई जिवाणु तथा विषाणुबाट लाग्ने रोगहरू फैलिने सम्भावना बढि हुने हुँदा खोर, गोठ सफा राख्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि: २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१५ वैशाख २०७४ देखि २१ वैशाख २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता(%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	२८.१	३०.५-३६.७	१९.५-२४.२	५७-८३	२१-५६	०.०-८.०	पुर्व	
धनकुटा	२९.८	२६.९-२९.८	१३.५-१६.९	६४-९४	४१-६३	०.०-१.०	पश्चिम	
सप्तरी	१८.३	२९.०-३५.०	१९.७-२४.५	६८-८९	५४-७३	-	-	
दोलखा	११.३	१५.५-२३.४	१०.०-२२.५	८५-९२	६२-८६	-	-	
काभ्रेपलाञ्चोक	१९.९	२२.०-३२.०	१२.५-१५.३	७१-९३	६०-८४	-	-	
बारा	३६.४	३०.०-३७.५	१६.०-२३.०	३८-९६	२९-६५	०.०-५.०	पुर्व	
धादिङ	३७.२	३०.५-३३.६	१२.८-१६.०	७०-१००	२८-८४	-	-	
चितवन	१५.०	३०.२-३७.०	१६.६-२०.६	५८-७९	५७-७४	-	-	
कास्की	६८.५	२८.४-३३.५	१४.६-१८.२	५८-९१	३६-५६	०.०-५.०	दक्षिण	
पाल्पा	११.०	२८.५-३१.५	९.०-१७.५	५२-९२	२९-७८	-	-	
रुपन्देही	५.०	३३.२-४०.६	२०.०-२३.५	४५-७९	१५-३४	०.०-१२.५	पश्चिम	
दाङ	१३.८	३१.४-३६.०	१५.०-२२.४	४४-६६	२१-४६	०.०-२.०	पश्चिम	
बाँके	२.०	३७.२-४१.२	१९.०-२३.०	६२-७५	१९-३०	०.०-९.०	पश्चिम	
सुर्खेत	६.७	३३.७-३७.६	१५.९-१९.९	३९-७३	२२-३७	२.०-५.०	पश्चिम	
जुम्ला	६.४	१७.२-२४.५	४.०-१०.३	५८-८१	२८-५५	०.५-७.०	पश्चिम	
कैलाली	४.३	३६.७-३८.८	१८.६-२५.२	३६-५६	२०-२९	०.०-७.५	उत्तर	
डोटी	१०.०	३२.०-३७.०	१५.०-१९.४	५७-७६	२३-४०	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	७.४	२२.५-३३.६	१३.६-१९.५	७४-९५	४०-८४	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलोटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

२२ वैशाख २०७४ देखि २८ वैशाख २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता(%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको दिशाको दायरा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	४२.८	२७.६-३५.३	२१.५-२३.८	६८-९३	४५-७३	०-८	पुर्व	
धनकुटा	५०.०	२७.५-३०.५	१५.०-२०.६	७०-१००	५५-७७	०.०-१.५	पश्चिम	
सप्तरी	३३.८	२७.५-३४.५	२२.०-२५.०	७१-९७	५८-८१	-	-	
दोलखा	२१.५	१८.५-२६.०	११.०-१४.५	८७-९७	६८-९६	-	-	
काभ्रेपलान्चोक	४५.१	२४.२-३२.६	१५.०-१८.९	८०-९९	६३-९०	-	-	
बारा	१९.०	३०.५-३५.०	२०.०-२४.०	७५-९७	४७-७८	०.०-५.०	पुर्व	
धादिगा	५३.२	२९.३-३१.५	१२.५-१८.२	८३-९५	७२-८८	-	-	
चितवन	११.४	३३.०-३५.४	१८.५-२४.०	७८-९२	५६-८०	-	-	
कास्की	३५.०	२८.५-३१.५	१५.०-२०.६	६३-८६	४९-६३	०.५-२.५	दक्षिण	
पाल्पा	१२.५	२०.०-३१.५	१४.०-१७.०	६६-९६	४५-७६	-	-	
रुपन्देही	छिटपुट	३५.०-३९.१	२२.५-२६.०	४८-७५	२५-५१	-	पुर्व	
दांग	५.०	३२.८-३७.०	२०.६-२३.५	५३-८७	२५-५७	०.१-२.५	दक्षिण	
बाँके	११.०	३४.५-४१.६	२०.५-२७.४	४५-९२	२०-४७	१-४	दक्षिण	
सुर्खेत	१५.०	३०.६-३७.४	१८.२-२३.७	४१-९५	२५-५७	०.०-६.०	पश्चिम	
जुम्ला	१८.०	२४.०-२७.०	४.५-११.०	६२-७३	२६-४७	१-४	पश्चिम	
कैलाली	१८.०	३४.९-४१.०	२०.२-२७.६	३९-७६	२१-४३	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	७.०	३१.७-३८.५	१५.५-२१.६	६१-९८	२७-६०	०.०-१.०	उत्तर	
दार्चुला	११.५	३१.४-३६.४	१४.५-२१.४	६८-९१	५८-८३	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. धान

- चैते धान रोपेको २५-३० दिनमा गोडमेल गरेपछि पहिलो टपड्रेस र ५०-६० दिनमा पुनः गोडमेल गरेपछि दोश्रो टपड्रेस ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २ के.जी. युरिया प्रति कट्टाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। रासायनिक मल प्रयोग गरेपछि २४ घण्टा सम्म खेतबाट पानी बग्न दिनु हुँदैन।
- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- ✚ तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात —स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
- ✚ तराई भित्रि मधेश र तल्लो वंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जात: सुख्खा धान -१, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
- ✚ मध्य पहाडी क्षेत्र (९००-१५०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जातः खुमल-४, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-११, खुमल-१३।
- ✚ उच्च पहाडी क्षेत्र (१४००-२६०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जात-लेकाली-१, लेकाली-३, चन्दनाथ-३, माछापुच्छ्रे-३।
- ✚ छरुवा धान खेति गर्नुहुने कृषकहरूले पहाडमा खुमल-४, खुमल-८ र खुमल-१० तथा तराइको लागि सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खाधान-३, तरहरा-१, हर्दिनाथ-२, घैया-२ र विन्देश्वरी उपयुक्तजात भएकोले बिउको व्यवस्था गरी जेष्ठ महिनाको दोस्रो हप्ता भित्रमा छर्नुहोस्।
- ✚ छरुवा धान खेतिको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा २.७ के.जी. डी.ए.पी. र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा वा ४ के.जी. डी.ए.पी. र २.५ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाएर १ के.जी. बिउ प्रति कट्टा वा १.५ के.जी. बिउ प्रति रोपनीका दरले छर्नुहोस्।

चैते धानको पतेरो व्यवस्थापन:

- यो कीराको नोकसानी कम गर्नको लागि खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नु पर्दछ। प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाई संकलन गरी मार्नु पर्दछ।
- बयस्क कीरा व्यवस्थापनको लागि स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्ने विधि: गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानखेतको बीचमा लगेर गाड्ने। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।
- यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion 50% EC) २मि.ली. प्रति लिटर वा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी. (Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

२. मकै

- वर्षे मकै खेतीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गरि लगाउन शुरु गर्नुहोस्।
 - ✚ तराई र भित्री मधेशका लागि उपयुक्त जातहरू- रामपुर कम्पोजिट, अरुण-१ र अरुण-२।
 - ✚ मध्य पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू-देउती, मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, शितला, पोशिलो मकै-१।
 - ✚ उच्च पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू- गणेश-१ र गणेश-२।
 - ✚ वर्षे मकै लगाउनु २०-२५ दिन पहिले ३००-५०० के.जी.पाकेको प्रांगारिक मल माटोमा राम्ररी मिलाउने र २.७५ के. जी. डि.ए.पी, १.६४ के.जी. युरिया, २.११ के.जी. म्युरेट अफपोटास प्रति कट्टा वा ४.१३ के.जी. डि.ए.पी, २.४६ के.जी. युरिया तथा २.१७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमिनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँलाई २-३ दिन घाममा सुकाए पछि (दानामा चिस्यानको मात्रा १०-१२ प्रतिशत नहुन्जेल) हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै- सीडबिन, प्रोब्याग, घ्याम्पोमा भण्डारण गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- भण्डारण गरेको वीउलाई कीराबाट जोगाउन भकारीको माथिल्लो भागको वीउमाथि ४-५ ईन्च जति छहारीमा सुकाएको सुकिलो निम, बकाइनो र तितेपाति जस्ता विरुवाको पातहरू राखे गरेमा पनि कीरा लाग्ने सम्भावना कम हुन्छ।
- वीउमा कीरा लाग्न नदिनको लागि सेलफसको २-३ चक्की मलमल कपडामा बेरेर १ मेट्रिक टन भण्डारण गरेको वीउमा भकारी भित्र हात घुसाएर ६-१२ ईन्च भित्र भकारीमा राखी हावा नछिर्ने गरि बन्द गरेर राखेमा कीराबाट बचाउन सकिन्छ।

४. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु रोपेको ३०-४५ दिनमा पहिलो र ८०-९० दिनमा दोश्रो गोडमेल गरि उखुको फेदमा माटो चढाउनुहोस्। माटो चढाउने बेलामा १.७५ के.जी. युरिया मल प्रति कट्टा वा २.६३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले प्रशस्त चिस्यान भएको अवस्थामा प्रयोग गर्नुहोस्। यदि चिस्यानको कमी भए सिँचाई गरेर मात्र युरिया मलको प्रयोग गर्नुहोस्।

५. आलु

- आगामी हप्ता पूर्वी पहाडी भेगमा पानी पर्ने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलु बालीमा पानी जम्न नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। सो समयमा विषादी छर्ने काम नगर्नुहोला।
- खन्ने बेला भइसकेको आलुलाई वर्षा र माटोको चिस्यान हेरी कम ओसिलो अवस्थामा मात्र खन्नुहोला।
- आगामी हप्ता पूर्वी पहाडी भेगमा वर्षा हुने संभावना भएकोले सो समयमा विषादी तथा गोडमेलको काम नगर्नु होला।
- मध्य पहाडमा माघको तेस्रो हप्तामा रोपेको आलु वर्षाको अवस्था हेरेर मात्र खन्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०°सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा वीड भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाकस, प्लाष्टिकका क्रेट या -याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५°सेल्सियस तापक्रममा २ हप्तासम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लिनन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिइँ गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- मध्यपहाडमा लगाइएको वीड आलुमा दोश्रो रोगिंग गरि बेजात र रोगी बोटहरू उखेलेर हटाउनुहोस्।
- वीडको लागि लगाइएको आलुबालीमा भिन्ड्याउनुभन्दा २ हप्ता अघि बोटहरू (हाल्मपुलिड) उखेल्नुहोस्। यसरी हाल्मपुलिड गर्दा आलुका दाना जमीन बाहिर ननिस्कने गरि बोट उखेल्नुपर्दछ।
- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिलएम-४५ डाइथेनएम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कष्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिजे गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु होस् वा डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट) वासेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।
- काभ्रे जिल्लाको आलुका संकास्पद नमुनाहरू परिक्षण गर्दा उक्त समस्या पात खन्ने कीरा (टुटाअब्सुलाटा) नभई आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) भएको पाइएको छ। यो कीराले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोकसानी गर्ने भए पनि कहिले काहिँ खेत बारीमा पनि नोकसानी पुर्याउँछ। यसको नियन्त्रणको लागि जमिन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, रोगर (डाइमेथोएट) ३०% ई.सी., २एम.एल. वा मालाथियन ५०% इ.सी., २एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई किरा लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेत बारी मै देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ।

आलुको पुतली

- आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) ले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोकसानी गर्ने भएपनि कहिले काँही खेतबारीमा पनि नोकसानी पुर्याउँछ। यसको व्यवस्थापनको लागि जमीन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, डाइमेथोएट ३०% ई.सी. (रोगर) २ एम.एल वा मालथियन ५० %इ.सी., २ एम.एल .प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु पर्दछ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेतबारीमा देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ।

६. फलफूल बाली

- यो समयमा फूल फुल्ने कागती जातका फलफूलहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न विषादी नछर्कनु होला। विषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नु होला।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने ठाउँ/ बगैँचाहरूमा आँपको फल केराउ/ लप्सी दाना जत्रो भएको अवस्थामा एसिफेट७५एस. पी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १० दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुहोस्।
- सुन्तलाको टुप्पो सुक्दै आउने, जरा र फेद कुहिने, पँहेलिने, बोट मर्ने रोग देखिएमा
 - ✚ रोगी बोटहरूको पातको नमूना लिई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान, खुमलटारको प्रयोगशालामा भाइरस लागे नलागेको परिक्षण गराउनुहोस्।
 - ✚ उक्त पात, मुनाहरूको अर्को नमूनालाई माटो अनुसन्धान महाशाखा वा क्षेत्रिय माटो प्रयोगशालामा पठाई सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको अवस्था निकर्षण गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

✚ सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टिस्ट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिन्छुर्नुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को व्यवस्थापन:

- ✚ यसको लार्भा अवस्थाहरू बिहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै यसका अचल अवस्थाहरू बोटमा झुण्डिएर रहने भएकोले ,संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- ✚ यसको व्यवस्थापनको लागि व्याक्टेरिया जन्य) बी.टी (Bt) डाईपेल ,बायोलेप (३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- ✚ यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डेल्टामेथिन २८ % ई.सी) .डेसीस (२ मी.ली .प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिलीवगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिलीवगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै सर्वो तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मुल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा वगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो विषादी मालाथियन २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को साइपरमेथ्रिनको झोल प्रयोग गरि वा १के.जी. कार्बोफ्युरान प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न कार्बाराइल २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बोटमा सुलसुले) Mite)को प्रकोपभएमा कार्बारिल ५०%डब्लु .पी .२ एम .एल .एक लिटर पानीमा वा डिकोफोल १८.५ ई.सी. ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर १२-१५ दिनको फरकमा ३ पटक साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

केरा:

- हावा हुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरूलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोकसानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राखे र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी दूयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

केराको कोत्रे कीराको ब्यबस्थापन:

- यो कीराको माउ अवस्थाले कोतेरेर फलको गुणस्तर घटाउने हुनाले, बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत १ भाग र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल वा कुनै (नीम जन्य विषादी) ५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई फल लागेको ठाउँमा छर्कनुहोस्। यो कीराको लार्भा अवस्थाले बोटको जरामा नोक्सानी पुर्याउने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नु होला।

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुलेबाट ग्रसित हाँगाहरू काटेर जलाउने तथा *केल्थेन* २एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक वा *गन्धक* ४.५ प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ पालुवा आउनु पूर्व १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एकपटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा सुलसुले(Mite) को प्रकोप ज्यादा भएमा *कार्बोरिल* ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा *डिकोफोल* १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगामुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संवर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा *एफिलिनस माली* (Aphelinus Mali) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा दिन पटक छर्कनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरोपाईरीफस* १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेन्डाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्विलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

भिँडीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लागेको भिँडीका मुना र फलहरू जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू बिरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा *क्लोरोनट्रानीलीप्रोल* (Chlorantraniliprol १८.५ % SC) वा *स्पिनोसाड* (Spinosad ४५% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ। एकै किसिमको विषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वामाजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा, *Tuta absoluta* (Meyrick 1917)

पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू

लाभिले क्षती पुर्याएको फल

पातमा क्षतिको लक्षण

मुनामा क्षतिको लक्षण

फलमा क्षतिको लक्षण

बयस्क पुतली

लार्भा अवस्था

व्यवस्थापन बिधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने।
- टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) कीराको अनुगमन गर्ने।
- जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने।
- गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने।
- कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने।
- कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकीट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने।
- बत्तीको पासोको प्रयोग गरि (चित्रमा देखाए जस्तै) बयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा जुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

- धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (Chlorantraniliprole 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad 45% SC) १एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बच्नको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

अन्य तरकारी बालीहरू

- बन्दाको पातको तल्लो भागमारहेकोपुतलीकाफुल (पहेलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५इ.सि., ०.२एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।

- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियमलेकानी २एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरे हुँदा घुम्तीवाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।
- प्रत्येक वर्ष भिण्डीमा फल र डाँठमा प्वाल पार्ने कीरा र फड्के कीरा (Jassid) को प्रकोप हुने हुँदा यिनीहरूको नियमित अवलोकन नगर्नुहोला।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट जोगाउनको लागि समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ। कीराले विहानीपख नोकसानी पुर्याउने भएकोले कावोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रतिलिटरको दरले माटो र बोट भिजे गरी छर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिकोर्न एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्ड्युको प्रकोपबाट बच्नको लागि क्याराथेन २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- लौकामा गमी स्टिम ब्लाइट (डाँठमा चोप निस्कने डडुवा) देखिएको खण्डमा ब्लाइटक्स ५०% (५०% कपर) ५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बिरुवाको डाँठमा लेपन गर्नुपर्दछ। साथै १५ दिनको फरकमा ब्लाइटक्स ५०% २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- तरबुजामा फल परिपक्व हुने बेलामा अनियमित सिंचाइ वा अत्यधिक सिंचाइ दिएमा वा अत्यधिक वर्षा भएमा फल फुट्ने वा चिरा पर्ने समस्या देखा पर्दछ। यस्तो समस्याको समाधानको लागि तरबुजको बोट वरिपरि खर, पराल वा अन्य उपयुक्त छापो दिई हसामा एक पटकका दरले हल्का सिंचाइ दिनुपर्दछ।

८. च्याउ

- तापक्रम ३०° सेल्सियस भन्दा बढी भएमा आर्द्रता कायम गर्न जुटको बोरा च्याउ-घरको छानामा राखी बोरालाई बेला-बेलामा भिजाउनु पर्दछ वा च्याउ घरभित्र ह्युमिडिफायरको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

९. मौरी

- यो समय मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीर भरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फुलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूलबाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पार्ने तर यिनीहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्नसक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

१०. अन्य

- फलफुलको बोटहरूमा आउने नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले जस्ता चुसाहा कीराहरू लाग्ने भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न सर्वो वा एट्सो तेल १५एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेइङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कठ्ठा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कठ्ठा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफूलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- मेटरहिजियम (*Metarhizium*) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक बिषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३ के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर- नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर- नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट बिज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

			
फल कुहाउने झिगाहरू	फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षती	फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप
			
ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक बिषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमेथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

कोसा तथा फलमा लाग्ने गवारो (Borer, *Helicoverpa armigera* Hubner)

- यो (पड बोरर) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिजे गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ।

ख. पशुपालन

१.गाई,भैंसी,भेडा,बाखा

- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरु पलाउने र कलिला घाँसहरु पाउने हुँदा घाँसहरु नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिने हुदा पशु वस्तुलाई यस्ता घाँसहरु ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पि.पि.आर. रोग लागेका बाखाको आँखा, नाक, मुख (थुतुनो) मनतातो पानीमा सफा कपास भिजाई दिनमा २ पटक सफा गर्नुपर्दछ। साथै ५% बोरो-ग्लिसिरिनले मुख सफा गर्नु लाभदायी हुन्छ। सहायक संक्रमण रोकथाम गर्न *अक्सीटेट्रासाइक्लिन* वा *सेट्रिएक्जोन* समूहका औषधी प्रयोग गर्नुपर्दछ। पि.पि.आर. रोग लाग्न नदिन ३ महिना भन्दा माथिका भेडा-बाखामा सो रोगको भ्याक्सिन लगाउनु उपयुक्त हुन्छ। यसको भ्याक्सिन जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा निःशुल्क उपलब्ध हुन्छ।
- पशुहरुमा लाग्ने खोरित रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरुमा प्रयोग हुने खोपहरुको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरुको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नश्व सुधार गरिएका पशुवस्तुहरु पाल्नुहोस् र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- आगामी साता पूर्वी क्षेत्रमा वढी पानी पर्ने सम्भावना देखिएको हुँदा पशुवस्तुहरुलाई भिजनबाट जोगाउनुहोस्। भर्खर जन्मिएका वाच्छा-वाच्छी र पाठा-पाठीहरुमा चिसोले रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने लक्षण देखिन सक्छ। साथै पानी वढी पर्दा खोर-गोठमा भुसुना, लामखुट्टे र किर्नाको समस्या बढि भई जिवाणु तथा विषाणुबाट लाग्ने रोगहरु फैलिने सम्भावना बढि हुने हुँदा खोर, गोठ सफा राख्नुपर्दछ।

बाझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरू:

- गाईवस्तुमा बाझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरूले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्यालाई बाझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन्।
- ढिलो बालि लाग्ने: ढिलो बालि लाग्ने कारणहरू मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।
- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्को उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै वीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भाशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हसा तापक्रम बढ्दै जाने र पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोत्रे चूना १५ के. जी. प्रति कट्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम. जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

घाँसेवाली

- आगामि हप्तादेखि वर्षेघाँस लगाउने समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस् सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिके बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कव	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याड	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

अनुसूची-१: पशुहरूमा लाग्ने खोरेत रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोक्सानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत वोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टिबायोटिक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जासिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने। साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलगगै राख्ने।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने।
- स्वास्थ्य पशुहरूलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने। खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरूले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरूलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैंसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा जुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०५, २९ वैशाख २०७४, अवधि : २९ वैशाख २०७४ — ०४ जेठ २०७४

वर्ष ३ अंक ०६

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०५ जेठ २०७४

अवधि: ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ्ग, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता पूर्वी तथा पश्चिमी नेपालका केही स्थानहरूमा र मध्य भेगका एक-दुई स्थानहरूमा अपरान्हपछि मेघ गर्जन सहित क्षणिक वर्षा हुने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- आगामी साता पूर्वी तथा पश्चिमी नेपालका केही स्थानहरूमा र मध्य भेगका एक-दुई स्थानहरूमा अपरान्हपछि मेघ गर्जन सहित क्षणिक वर्षा हुने संभावना भएकोले विषादी छर्ने पने भएमा स्टिकर मिसाई बिहानीपख छर्नुहोस्।
- तल दिइएको (धान शीर्षक अन्तर्गत) विधि अनुसार धानको स्वस्थ वीउ छानी ब्याड राख्नुहोस्।
- भटमास जेठ महिनामा लगाई सक्नु पने भएकोले सिफारिस गरिएका पूजा, हार्डि र कव जातहरू लगाउनुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ।
- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरू पलाउने र कलिला घाँसहरू पाउने हुँदा घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेने समस्या देखिन पशु वस्तुलाई यस्ता घाँसहरू ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्। यस्ता घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेने समस्या देखिन सक्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामीन राखेर दिनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

२२ वैशाख २०७४ देखि २८ वैशाख २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता(%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	४२.८	२७.६-३५.३	२१.५-२३.८	६८-९३	४५-७३	०-८	पुर्व	-
धनकुटा	५०.०	२७.५-३०.५	१५.०-२०.६	७०-१००	५५-७७	०.०-१.५	पश्चिम	-
सप्तरी	३३.८	२७.५-३४.५	२२.०-२५.०	७१-९७	५८-८१	-	-	-
दोलखा	२१.५	१८.५-२६.०	११.०-१४.५	८७-९७	६८-९६	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	४५.१	२४.२-३२.६	१५.०-१८.९	८०-९९	६३-९०	-	-	-
बारा	१९.०	३०.५-३५.०	२०.०-२४.०	७५-९७	४७-७८	०.०-५.०	पुर्व	-
धादिङ	५३.२	२९.३-३१.५	१२.५-१८.२	८३-९५	७२-८८	-	-	-
चितवन	११.४	३३.०-३५.४	१८.५-२४.०	७८-९२	५६-८०	-	-	-
कास्की	३५.०	२८.५-३१.५	१५.०-२०.६	६३-८६	४९-६३	०.५-२.५	दक्षिण	-
पाल्पा	१२.५	२०.०-३१.५	१४.०-१७.०	६६-९६	४५-७६	-	-	-
रुपन्देही	छिटपुट	३५.०-३९.१	२२.५-२६.०	४८-७५	२५-५१	-	पुर्व	-
दाङ	५.०	३२.८-३७.०	२०.६-२३.५	५३-८७	२५-५७	०.१-२.५	दक्षिण	-
बाँके	११.०	३४.५-४१.६	२०.५-२७.४	४५-९२	२०-४७	१-४	दक्षिण	-
सुर्खेत	१५.०	३०.६-३७.४	१८.२-२३.७	४१-९५	२५-५७	०.०-६.०	पश्चिम	-
जुम्ला	१८.०	२४.०-२७.०	४.५-११.०	६२-७३	२६-४७	१-४	पश्चिम	-
कैलाली	१८.०	३४.९-४१.०	२०.२-२७.६	३९-७६	२१-४३	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	७.०	३१.७-३८.५	१५.५-२१.६	६१-९८	२७-६०	०.०-१.०	उत्तर	-
दार्चुला	११.५	३१.४-३६.४	१४.५-२१.४	६८-९१	५८-८३	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

२९ वैशाख २०७४ देखि ०४ जेठ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको दिशाको दायरा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	२७.८	३२.०-३५.८	१९.१-२५.८	६९-८४	५९-७३	१.०-५.०	पुर्व	-
धनकुटा	४७.०	२६.४-२९.४	१७.४-१९.४	७९-९८	६५-८१	०.०-१.५	दक्षिण	-
सप्तरी	७४.३	३१.०-३५.०	२१.०-२६.५	७०-८९	६२-७५	-	-	-
दोलखा	३४.०	२३.०-२६.०	११.४-१५.५	९२-९७	६७-९४	-	-	-
काभ्रेपलान्चोक	२८.८	३०.०-३२.०	१९.५-२०.८	७८-९२	७०-८७	-	-	-
बारा	१९.०	३३.४-३५.६	२०.८-२८.०	८०-९७	६३-७५	०.०-१४.४	पुर्व	-
धादिङ	१७.४	३०.०-३२.०	१६.०-१८.५	८५-९७	७१-९०	-	-	-
चितवन	३०.७	३४.०-३५.०	२१.०-२५.६	८०-९२	६३-७९	-	-	-
कास्की	७५.४	२८.८-३१.४	१९.०-२२.०	७३-९५	५५-६७	०.०-३.०	पुर्व	-
पाल्पा	४६.६	२७.५-२९.०	१४.६-१८.०	८१-९७	६७-८६	-	-	-
रुपन्देही	२८.५	३५.३-३७.१	२०.८-२८.०	६२-८१	४७-६१	०.०-१२.५	पुर्व	-
दाङ	२०.०	३३.४-३६.५	२०.०-२४.०	४५-६३	३१-४९	१.०-६.०	पश्चिम	-
बाँके	१९.३	३५.०-४०.७	१९.८-२७.५	७१-९९	३४-५६	१.०-६.०	दक्षिण	-
सुर्खेत	१४.०	३२.३-३८.२	१८.६-२३.२	४५-८१	३१-४९	२.०-६.०	पश्चिम	-
जुम्ला	१५.०	२४.२-२७.४	८.०-१२.५	६४-८०	३०-३९	०.५-४.०	पश्चिम	-
कैलाली	९.०	३४.६-४०.६	२१.०-२८.२	५६-८५	३२-४८	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	११.८	३१.७-३८.५	१६.८-२१.६	७०-९८	३२-५६	०.०-१.०	उत्तर	-
दार्चुला	५५.५	२९.५-३६.०	१५.५-१८.५	६३-९६	५२-८४	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- चैते धान रोपेको ५०-६० दिनमा पुनः गोडमेल गरेपछि दोश्रो टपड्रेस ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २ के.जी. युरिया प्रति कट्टाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। रासायनिक मल प्रयोग गरेपछि २४ घण्टा सम्म खेतबाट पानी बग्न दिनु हुँदैन।
- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।
 - ✦ तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वेंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात —स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
 - ✦ तराई भित्रि मधेश र तल्लो वेंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जातः सुख्खा धान -१, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
 - ✦ मध्य पहाडी क्षेत्र (९००-१५०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जाथातुः खुमल-४, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-११, खुमल-१३।
 - ✦ उच्च पहाडी क्षेत्र (१४००-२६०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जात-लेकाली-१, लेकाली-३, चन्दनाथ-३, माछापुच्छ्रे-३।
 - ✦ छरुवा धान खेति गर्नुहुने कृषकहरूले पहाडमा खुमल-४, खुमल-८ र खुमल-१० तथा तराइको लागि सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खाधान-३, तरहरा-१, हर्दिनाथ-२, घैया-२ र विन्देश्वरी उपयुक्तजात भएकोले बिउको व्यवस्था गरी जेष्ठ महिनाको दोस्रो हप्ता भित्रमा छर्नुहोस्।
 - ✦ छरुवा धान खेतिको लागी जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा २.७ के.जी. डी.ए.पी. र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा वा ४ के.जी. डी.ए.पी. र २.५ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाएर १ के.जी. बिउ प्रति कट्टा वा १.५ के.जी. बिउ प्रति रोपनीका दरले छर्नुहोस्।

धानको ब्याड तयार गर्ने विधि

धानको धुले वा हिले दुवै किसिमको ब्याड तयार गर्न सकिन्छ। ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिन्छ। धुले ब्याड बनाउँदा दुई ब्याडको बीचमा ४०-५० से.मी. (दुई बित्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ। यसो गर्दा बीउ राखेपछि माटोले छोप्न, विषादी छर्न र झारपात उखेलन सजिलो हुन्छ।

धुले ब्याडको लागि बुर्बुराउँदो माटो बनाई तयार गरी सुख्खा बीउ छर्नुपर्दछ भने हिले ब्याडको लागि टुसाएको बीउ राख्नु पर्दछ। टुसाउनको लागि बीउलाई २४ घण्टासम्म पानीमा भिजाउने र त्यसपछि पानीबाट झिकेर अर्को २४-३६ घण्टासम्म अँध्यारो ठाउँमा राखी बोराले छोपिदिनु पर्दछ। यसरी टुसाएको बीउलाई माटो राम्ररी बसेको छिपछिपे पानी भएको ब्याडमा राख्नुपर्दछ। पानी बढी भएमा बीउको टुसा मर्न सक्छ। ब्याडमा कीरा तथा रोगको प्रकोप भएमा सोही अनुसार प्राविधिकको सल्लाह लिई विषादीको प्रयोग गर्नु पर्दछ।

स्वस्थ धानको बीउ छानौं, उत्पादन बढाऔं

धानबालीमा धेरै किसिमका रोगहरू लाग्दछन्। ती मध्ये केही बीउबाट सर्दछन्। सबै किसिमका रोगले बीउको गुणस्तर र स्वास्थ्यमा असर पार्दछ जसको कारण बीउ रोगी हुन्छ। रोगी बीउ साधारणतया साना, आकार बिग्रि दाग भएका र सेप्रा हुन्छन्। त्यस्ता बीउ स्वस्थ बीउ भन्दा तौलमा हलुका हुन्छन्। यदि हलुका बीउलाई छुट्याएर गहौं बीउलाई मात्र बीउको रूपमा प्रयोग गरेमा धानको उत्पादन र गुणस्तर बढ्छ।

स्वस्थ धानको बीउ छान्ने विधि

३ लिटर पानीमा लगभग ५०० देखि ६०० ग्राम नून एउटा वाल्टिनमा राम्ररी घोलने (मसिनो धानको लागि ५०० ग्राम र मोटा धानको लागि ६०० ग्राम)। यसरी घोलिएको नूनपानीमा १ के.जी. जति धान खन्याउने, एकैछिन चलाउने र १ मिनेट जति बीउलाई तैरिन/थिग्रिन दिने। तैरिएको बीउ र थिग्रिएको बीउलाई अलग-अलग झिकेर छुट्टै राख्ने। उक्त नूनपानीको घोलबाट ३ के.जी. बीउसम्म छान्न सकिन्छ। बीउको मात्रा धेरै वा थोरै भए सोही अनुरूप पानीको घोलको मात्रा बढाउन वा घटाउन सकिन्छ। थिग्रिएको बीउलाई सफा पानीले राम्ररी पखाली ब्याड राख्ने वा छरुवा धान भए सिधै छर्ने। यसरी छानेको बीउलाई सोही दिन ब्याड नराख्ने वा नछर्ने भए बीउलाई पानीले पखाली छहारीमा राम्ररी सुकाएर राख्न सकिन्छ। तैरिएको बीउलाई पानीले पखालेर र सुकाएर अन्य प्रयोजनमा ल्याउन सकिन्छ।

चैते धानको पतेरो व्यवस्थापन:

- यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागि खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नु पर्दछ। प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाई संकलन गरी मार्नु पर्दछ।
- बयस्क कीरा व्यवस्थापनको लागि स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्ने विधि: गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानखेतको बीचमा लगेर गाड्ने। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।
- यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion 50% EC) २मि.ली. प्रति लिटर वा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी. (Cypermethrin २५% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

२. मकै

- वर्षे मकै खेतीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गरि लगाउन शुरु गर्नुहोस्।
 - ✚ तराई र भित्री मधेशका लागि उपयुक्त जातहरू- रामपुर कम्पोजिट, अरुण-१ र अरुण-२।
 - ✚ मध्य पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू-देउती, मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, शितला, पोशिलो मकै-१।
 - ✚ उच्च पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू- गणेश-१ र गणेश-२।
 - ✚ वर्षे मकै लगाउनु २०-२५ दिन पहिले ३००-५०० के.जी.पाकेको प्रांगारिक मल माटोमा राम्ररी मिलाउने र २.७५ के. जी. डि.ए.पी, १.६४ के.जी. युरिया, २.११ के.जी. म्युरेट अफपोटास प्रति कठ्ठा वा ४.१३ के.जी. डि.ए.पी, २.४६ के.जी. युरिया तथा २.१७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमिनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

३. गहुँ

- बीउमा कीरा लाग्न नदिनको लागि भण्डारण गरेको गहुँलाई नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ।

४. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु रोपेको ३०-४५ दिनमा पहिलो र ८०-९० दिनमा दोश्रो गोडमेल गरि उखुको फेदमा माटो चढाउनुहोस्। माटो चढाउने बेलामा १.७५ के.जी. युरिया मल प्रति कट्टा वा २.६३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले प्रशस्त चिस्यान भएको अवस्थामा प्रयोग गर्नुहोस्। यदि चिस्यानको कमी भए सिँचाई गरेर मात्र युरिया मलको प्रयोग गर्नुहोस्।

५. आलु

- आगामी हप्ता पूर्वी तथा पश्चिमी पहाडी भेगमा अपरान्हपछि पानी पर्ने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलु बालीमा पानी जम्न नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। सो समयमा विषादी छर्ने काम नगर्नुहोला।
- खन्ने बेला भइसकेको आलुलाई वर्षा र माटोको चिस्यान हेरी कम ओसिलो अवस्थामा मात्र खन्नुहोला।
- मध्य पहाडमा रोपेको अगोटै आलुबाली खन्ने र पछोटै वीउको बालीमा हाल्मपुलिड (दाना ननिस्कने गरि बोट उखेल्ने) गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलुमा दाना लाग्ने बेला भएकोले माटोको चिस्यान हेरी उकेरा दिने काम सिध्याउने र वीउ आलुबालीमा बेजात र रोगी बोट उखेलेर (रोगिङ्ग) नष्ट गर्नुहोस्।

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०°सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा वीउ भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाकस, प्लाष्टिकका क्रेट या -याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५°सेल्सियस तापक्रममा २ हप्तासम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लिनन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिएझैं गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५ डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु होस् वा डाइमेटोमोर्फ (एक्रोबेट) वासेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

आलुको पुतली

- आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) ले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएपनि कहिले काँही खेतबारीमा पनि नोक्सानी पुर्याउँछ। यसको व्यवस्थापनको लागि जमीन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, डाइमेटोमोर्फ ३०% ई.सी. (रोगर) २ एम.एल वा मालथियन ५० %इ.सी., २ एम.एल .प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेतबारीमा देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

६. भटमास

- भटमास जेठ महिनामा लगाई सक्नु पर्ने भएकोले सिफारिस गरिएका पूजा, हार्डि र कव जातहरू लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- भटमासको एकल खेती गर्दा १.५-२.० के. जी. प्रति कठ्ठा वा २.५-३.० के.जी. प्रति रोपनी र मकैभिन्न लगाउँदा १.०-१.५ के. जी. प्रति कठ्ठा वा १.५-२.० के.जी. प्रति रोपनीको दरले बीउ आवश्यक हुन्छ।
- भटमास लगाउने जग्गामा २.९ के.जी. यूरिया तथा १.१ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कठ्ठा वा ४.५ के.जी. यूरिया र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमीनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- भटमास एकल बालीको रूपमा लाईनमा लगाउँदा एक हार देखि अर्को हारको दूरी ५० से. मी. र बोटको दूरी १०-१५ से. मी. मा बीउलाई ३-४ से. मी. गहिरोमा रोप्नुपर्दछ।

७. फलफूल बाली

- यो समयमा फूल फुल्ने कागती जातका फलफूलहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न विषादी नछर्कनु होला। विषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नु होला।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने ठाउँ/ बगैँचाहरूमा आँपको फल केराउ/ लप्सी दाना जत्रो भएको अवस्थामा एसीफेट७५एस. पी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १० दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुहोस्।
- सुन्तलाको टुप्पो सुकदै आउने, जरा र फेद कुहिने, पँहेलिने, बोट मर्ने रोग देखिएमा
 - ✚ रोगी बोटहरूको पातको नमूना लिई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान, खुमलटारको प्रयोगशालामा भाइरस लागे नलागेको परिक्षण गराउनुहोस्।
 - ✚ उक्त पात, मुनाहरूको अर्को नमूनालाई माटो अनुसन्धान महाशाखा वा क्षेत्रिय माटो प्रयोगशालामा पठाई सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको अवस्था निकर्वाल गर्नुहोस्।
 - ✚ सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टिरट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को व्यवस्थापन:

- ✚ यसको लार्भा अवस्थाहरू बिहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै यसका अचल अवस्थाहरू बोटमा झुण्डिएर रहने भएकोले ,संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- ✚ यसको व्यवस्थापनको लागि व्याक्टेरिया जन्य) *बी.टी (Bt)* डाईपेल ,बायोलोप (३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- ✚ यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा *डेल्टामेथ्रिन २८ % ई.सी)* .डेसीस (२ मी.ली) .प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिलीवगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिलीवगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै *सर्वो* तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मुल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा वगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो विषादी *मालाथियन* २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को *साइपरमेथ्रिन*को झोल प्रयोग गरि वा १के.जी. *कावोफ्युरान* प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न *काविराइल* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

- लिचीको बोटमा सुलसुले) Mite)को प्रकोपभएमा कार्बारिल ५०%डब्लु .पी .२ एम .एल .एक लिटर पानीमा वा डिक्वोफोल १८.५ ई.सी. ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर १२-१५ दिनको फरकमा ३ पटक साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

केरा:

- हावा हुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरूलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई टुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी ट्रयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

केराको कोत्रे कीराको व्यवस्थापन:

- यो कीराको माउ अवस्थाले कोत्रेर फलको गुणस्तर घटाउने हुनाले, बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत १ भाग र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल वा कुनै (नीम जन्य बिषादी) ५ एम .एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई फल लागेको ठाउँमा छर्नुहोस्। यो कीराको लार्भा अवस्थाले बोटको जरामा नोक्सानी पुर्याउने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नु होला।

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुलेबाट ग्रसित हाँगाहरू काटेर जलाउने तथा केलथेन २एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक वा गन्धक ४.५ प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ पालुवा आउनु पूर्व १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एकपटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा सुलसुले(Mite) को प्रकोप ज्यादा भएमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा डिक्वोफोल १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगामुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (Aphelinus Mali) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५एम.एल. प्रति. लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा दिन पटक छर्नु पर्दछ।

८. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरपाईरीफस* १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेनडाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि. २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

भिँडीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लागेको भिँडीका मुना र फलहरू जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू बिरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा *क्लोरान्त्रानिलिप्रोल* (Chlorantraniliprol १८.५ % SC) वा *स्पिनोसाड* (Spinosad ४५% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्नु पर्दछ। एकै किसिमको बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वामाजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरान्त्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बचनको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

अन्य तरकारी बालीहरू

- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गबारो व्यवस्थापनको लागी गबारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सी., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सी., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोकसानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिकॉन एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्डयुको प्रकोपबाट बच्नको लागि क्याराथेन २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- लौकामा गमी स्टिम ब्लाइट (डाँठमा चोप निस्कने डट्टुवा) देखिएको खण्डमा ब्लाइटक्स (५०% कपर) ५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बिरुवाको डाँठमा लेपन गर्नुपर्दछ। साथै १५ दिनको फरकमा ब्लाइटक्स ५०%, २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्डयुको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

९. मौरी

- यो समय मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरिक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीर भरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फुलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पार्ने तर यिनीहरूको संख्या ज्यादा नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्नसक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादा नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

१०. अन्य

- फलफुलको बोटहरूमा आउने नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले जस्ता चुसाहा कीराहरू लाग्ने भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न *सर्वो* वा *एट्सो* तेल १५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित *जोना-ट्रेक* (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा *क्यु-ट्रेक* (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक *फेमिल्युर* (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फ्लाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- *मेटारहिजियम* (*Metarhizium*) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उपरान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली *नैप्सेक* स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न *फेमिल्युर* मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागी सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

 <p>फल कुहाउने झिगाहरु</p>	 <p>फल कुहाउने औंसाले गरेको क्षती</p>	 <p>फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप</p>	 <p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप</p>
 <p>ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच</p>	 <p>फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)</p>	 <p>माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि</p>	 <p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेशन</p>

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमेथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरु पलाउने र कलिला घाँसहरु पाउने हुँदा घाँसहरु नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिने हुदा पशु वस्तुलाई यस्ता घाँसहरु ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरुमा प्रयोग हुने खोपहरुको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरुको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नश्व सुधार गरिएका पशुवस्तुहरु पाल्नुहोस् र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- भर्खर जन्मिएका वाच्छा-वाच्छी र पाठा-पाठीमा चिसोले रुखाखेकी लाग्ने, ज्वरो आउने, छेर्ने जस्ता लक्षणहरु देखिनसक्छ। साथै आगामी हप्ता अपरान्ह पछि पानी पर्ने संभावना भएकोले गोठमा लामखुट्टे, भुसुना र किर्नाको समस्या बढि भई रोगहरु फैलिने सम्भावना हुने हुँदा खोर, गोठ सफा राख्नुपर्दछ।
- दैनिकजसो पानी पर्ने संभावना देखिएको हुँदा पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानाको राम्रो ख्याल राख्नुपर्दछ। दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा दुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

परालमा दुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ। दुसी लागेको, कुहिएको दाना वा परालमा अप्लाटक्सिन बी१, बी२, जी१, जी२ नामक दुसीका प्रजाति हुनसक्छन्। जसले दीर्घकालिन रूपमा पशु र मानिसलाई क्यान्सर गराउन सक्दछ। शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खादा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

पटके रोग

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ। यो रोग *ब्यासिलस एन्थ्रासिस* नामक जीवाणुबाट लाग्ने गर्दछ र यो जीवाणु हावाको सम्पर्कमा आएपछि स्पोर (spore) मा परिवर्तन भई माटोमा यो वर्षौसम्म पनि जीवित रहन्छ। पानी परेको बेलामा पानीको भेल संगै *एन्थ्रासिस*को स्पोर बाहिर आउन सक्दछ।
- यो रोग लागेर मरेका पशुहरूको नाक, मुख, योनी मलद्वारबाट नजम्ने खालको कालो रातो रगत बग्ने गर्दछ। साधारणतया यो रोग लागेका पशुलाई १०७ डिग्री फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउन सक्ने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, शरीर काँप्ने, आखौं रातो हुने र पशु जोरले कराएर मुर्छा पर्ने लक्षणहरू देखिन्छ। यस प्रकारका लक्षणहरू छोटो समय (मुशिकलले १—२ घण्टासम्म) रहन्छ।
- कहिलेकाँही पशुहरू अलि लामो समय २४-४८ घण्टासम्म विमारी पर्न सक्छन्। जसमा पशुलाई ज्वरो आउने, दानापानी नखाने, शरीर काप्ने, श्वास—प्रश्वासमा कठिनाई हुने, जिब्रो सुन्निने, ब्याउने पशु तुहिने, पेट फुल्ने जस्ता लक्षणहरू देखा पर्दछन्। यस्ता लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा खबर गर्नु पर्दछ। तसर्थ मरेका पशुवस्तुहरूमा यस्ता लक्षण देखिएको छ भने त्यस्ता पशु वस्तुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। मानिसहरूमा यो रोग सरेमा निमोनियाका विभिन्न प्रकारका लक्षणहरू देखापर्दछ र छालामा साना-साना खटिरा आउने गर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसंग नष्ट गर्नुपर्दछ।

बाँझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरू:

- गाईवस्तुमा बाँझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरूले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्या लाई बाँझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन्।
- ढिलो बालि लाग्ने: ढिलो बालि लाग्ने कारणहरू मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।
- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्कको उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै बीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता तापक्रम बढ्दै जाने र पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोते चूना १५ के. जी. प्रति कष्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम. जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राखे र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

वर्षेघाँस लगाउने उपयुक्त समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस् सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिके बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कब	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याङ	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

अनुसूची-१: पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोक्सानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने ।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत वोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टीबायोटेक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जिसिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने । साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलग्गै राख्ने।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने।
- स्वास्थ्य पशुहरुलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने। खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरुले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरुलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैंसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफ्ना पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफ्नो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✦ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला । १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई १० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✦ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। १०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✦ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०६, ०५ जेठ २०७४, अवधि : ०५ जेठ २०७४ — ११ जेठ २०७४

वर्ष ३ अंक ०७

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १२ जेठ २०७४

अवधि: १२ जेठ २०७४—१८ जेठ २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ्ग, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुन्धान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साता भरिनै देशका अधिकांश भूभागहरूमा सामान्य वा पुर्ण रूपले बदलि भइ पुर्व र पश्चिमका धेरै स्थानहरूमा र मध्य भूभागका केहि स्थानहरूमा हल्का देखि सामान्य वर्षा हुने देखिन्छ, साथै देशको केहि पहाडि भूभागहरूमा चट्याड समेत पर्न सक्ने संभावना छ। गत साताको तुलनामा आउदो साताको दिउँसोको अधिकतम तापक्रममा केहि गिरावट हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- आगामी साता पूर्वी तथा पश्चिमी नेपालका केही स्थानहरूमा र मध्य भेगका एक-दुई स्थानहरूमा अपरान्हपछि मेघ गर्जन सहित क्षणिक वर्षा हुने संभावना भएकोले विषादी छर्ने पर्ने भएमा स्टिकर मिसाई बिहानीपख छर्नुहोस्।
- तल दिइएको (धान शीर्षक अन्तर्गत) विधि अनुसार धानको स्वस्थ व्रीड छानी ब्याड राख्नुहोस्।
- यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

पशुपालन सारांश:

- वर्षायाम शुरू हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके, चरचरे र भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ।
- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरू पलाउने र कलिला घाँसहरू पाउने हुँदा घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिन पशु वस्तुलाई यस्ता घाँसहरू ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्। यस्ता घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिन सक्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

२९ वैशाख २०७४ देखि ०४ जेठ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता(%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	२७.८	३२.०-३५.८	१९.१-२५.८	६९-८४	५९-७३	१.०-५.०	पुर्व	-
धनकुटा	४७.०	२६.४-२९.४	१७.४-१९.४	७९-९८	६५-८१	०.०-१.५	दक्षिण	-
सप्तरी	७४.३	३१.०-३५.०	२१.०-२६.५	७०-८९	६२-७५	-	-	-
दोलखा	३४.०	२३.०-२६.०	११.४-१५.५	९२-९७	६७-९४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	२८.८	३०.०-३२.०	१९.५-२०.८	७८-९२	७०-८७	-	-	-
बारा	१९.०	३३.४-३५.६	२०.८-२८.०	८०-९७	६३-७५	०.०-१४.४	पुर्व	-
धादिङ	१७.४	३०.०-३२.०	१६.०-१८.५	८५-९७	७१-९०	-	-	-
चितवन	३०.७	३४.०-३५.०	२१.०-२५.६	८०-९२	६३-७९	-	-	-
कास्की	७५.४	२८.८-३१.४	१९.०-२२.०	७३-९५	५५-६७	०.०-३.०	पुर्व	-
पाल्पा	४६.६	२७.५-२९.०	१४.६-१८.०	८१-९७	६७-८६	-	-	-
रूपन्देही	२८.५	३५.३-३७.१	२०.८-२८.०	६२-८१	४७-६१	०.०-१२.५	पुर्व	-
दाङ	२०.०	३३.४-३६.५	२०.०-२४.०	४५-६३	३१-४९	१.०-६.०	पश्चिम	-
बाँके	१९.३	३५.०-४०.७	१९.८-२७.५	७१-९९	३४-५६	१.०-६.०	दक्षिण	-
सुर्खेत	१४.०	३२.३-३८.२	१८.६-२३.२	४५-८१	३१-४९	२.०-६.०	पश्चिम	-
जुम्ला	१५.०	२४.२-२७.४	८.०-१२.५	६४-८०	३०-३९	०.५-४.०	पश्चिम	-
कैलाली	९.०	३४.६-४०.६	२१.०-२८.२	५६-८५	३२-४८	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	११.८	३१.७-३८.५	१६.८-२१.६	७०-९८	३२-५६	०.०-१.०	उत्तर	-
दार्चुला	५५.५	२९.५-३६.०	१५.५-१८.५	६३-९६	५२-८४	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

०५ जेठ २०७४ देखि ११ जेठ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको दिशाको दायरा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	१९.६	३३.८-३६.८	२४.०-२५.८	७२-८८	५३-६८	०.०-७.०	पुर्व	-
धनकुटा	२.८	२८.२-३०.५	१७.५-२१.७	८२-८६	६४-७४	०.०-१.५	पश्चिम	-
सप्तरी	०.०	३३.५-३६.०	२४.५-२७.०	६९-८१	६३-७१	-	-	-
दोलखा	०.०	२६.०-२९.५	१४.४-१६.५	८८-९४	७६-८५	-	-	-
काभ्रेपलान्चोक	५.६	३२.०-३३.५	-	७१-१००	५८-७३	-	-	-
बारा	०.०	३६.०-३९.२	२३.०-२७.०	६९-७६	३२-६४	१.५-३.२५	दक्षिण	-
धादिंग	७.२	२७.२-३१.६	२१.०-२५.०	८०-८८	५७-७५	-	-	-
चितवन	११.०	३५.२-३८.१	१९.२-२२.५	८०-९२	६३-७९	-	-	-
कास्की	८०.०	३०.९-३३.०	१५.८-२०.५	८५-९५	४८-६२	०.०-४.५	दक्षिण	-
पाल्पा	३४.०	२७.५-३२.५	१३.५-१८.०	७३-९७	३०-७४	-	-	-
रुपन्देही	१.५	३९.३-४१.९	३४.०-२७.८	५०-७८	२९-३५	०.०-९.०	पश्चिम	-
दांग	०.०	३५.४-३७.५	२१.०-२५.५	४७-६५	३४-४०	०.०-९.०	पश्चिम	-
बाँके	०.०	३९.०-४०.५	२३.१-२६.७	५२-८६	२९-४५	१.५-६.०	पश्चिम	-
सुर्खेत	छिटफुट	३५.७-३७.४	१९.२-२३.०	४६-६२	३१-३७	०.०-५.०	पश्चिम	-
जुम्ला	३.०	२४.४-२६.६	७.५-१०.६	६०-८२	२८-४०	०.०-२.५	पश्चिम	-
कैलाली	१३.५	३७.२-३९.८	२३.०-२६.०	४३-८०	२८-३६	०.०-१.५	उत्तर	-
डोटी	९.२	३३.०-३६.६	१७.२-१९.४	५०-७७	३८-४४	०.०-१.०	उत्तर	-
दार्चुला	४४.६	२६.५-३३.६	१६.५-२०.०	७१-१००	५७-९०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. धान

- चैते धान रोपेको ५०-६० दिनमा पुनः गोडमेल गरेपछि दोश्रो टपड्रेस ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २ के.जी. युरिया प्रति कट्टाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। रासायनिक मल प्रयोग गरेपछि २४ घण्टा सम्म खेतबाट पानी बग्न दिनु हुँदैन।
- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि ब्याड तयार गरि बीउ छर्नुहोस।
 - ✚ तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात —स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
 - ✚ तराई भित्रि मधेश र तल्लो वंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जातः सुख्खा धान -१, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
 - ✚ मध्य पहाडी क्षेत्र (९००-१५०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जाथातुः खुमल-४, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-११, खुमल-१३।
 - ✚ उच्च पहाडी क्षेत्र (१४००-२६०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जात-लेकाली-१, लेकाली-३, चन्दनाथ-३, माछापुच्छ्रे-३।
 - ✚ छरुवा धान खेति गर्नुहुने कृषकहरूले पहाडमा खुमल-४, खुमल-८ र खुमल-१० तथा तराइको लागि सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खाधान-३, तरहरा-१, हर्दिनाथ-२, घैया-२ र विन्देश्वरी उपयुक्तजात भएकोले बिउको व्यवस्था गरी जेष्ठ महिनाको दोस्रो हप्ता भित्रमा छर्नुहोस्।
 - ✚ छरुवा धान खेतिको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा २.७ के.जी. डी.ए.पी. र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा वा ४ के.जी. डी.ए.पी. र २.५ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाएर १ के.जी. बिउ प्रति कट्टा वा १.५ के.जी. बिउ प्रति रोपनीका दरले छर्नुहोस्।
 - ✚ यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्बानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

धानको ब्याड तयार गर्ने विधि

धानको धुले वा हिले दुवै किसिमको ब्याड तयार गर्न सकिन्छ। ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिन्छ। धुले ब्याड बनाउँदा दुई ब्याडको बीचमा ४०-५० से.मी. (दुई बित्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ। यसो गर्दा बीउ राखेपछि माटोले छोप्न, विषादी छर्न र झारपात उखेलन सजिलो हुन्छ।

धुले ब्याडको लागि बुर्बुराउँदो माटो बनाई तयार गरी सुख्खा बीउ छर्नुपर्दछ भने हिले ब्याडको लागि टुसाएको बीउ राख्नु पर्दछ। टुसाउनको लागि बीउलाई २४ घण्टासम्म पानीमा भिजाउने र त्यसपछि पानीबाट झिकेर अर्को २४-३६ घण्टासम्म अँध्यारो ठाउँमा राखी बोराले छोपिदिनु पर्दछ। यसरी टुसाएको बीउलाई माटो राम्ररी बसेको छिपछिपे पानी भएको ब्याडमा राख्नुपर्दछ। पानी बढी भएमा बीउको टुसा मर्न सक्छ। ब्याडमा कीरा तथा रोगको प्रकोप भएमा सोही अनुसार प्राविधिकको सल्लाह लिई विषादीको प्रयोग गर्नु पर्दछ।

स्वस्थ धानको बीउ छानौं, उत्पादन बढाऔं

धानबालीमा धेरै किसिमका रोगहरू लाग्दछन्। ती मध्ये केही बीउबाट सर्दछन्। सबै किसिमका रोगले बीउको गुणस्तर र स्वास्थ्यमा असर पार्दछ जसको कारण बीउ रोगी हुन्छ। रोगी बीउ साधारणतया साना, आकार बिग्रिएका, चाउरिएका, दाग भएका र सेप्रा हुन्छन्। त्यस्ता बीउ स्वस्थ बीउ भन्दा तौलमा हलुका हुन्छन्। यदि हलुका बीउलाई छुट्याएर गहौं बीउलाई मात्र बीउको रूपमा प्रयोग गरेमा धानको उत्पादन र गुणस्तर बढ्छ।

स्वस्थ धानको बीउ छान्ने विधि

३ लिटर पानीमा लगभग ५०० देखि ६०० ग्राम नून एउटा वाल्टीनमा राम्ररी घोलने (मसिनो धानको लागि ५०० ग्राम र मोटा धानको लागि ६०० ग्राम) घोलिएको नून पानीमा एक के. जी. जति धान खन्याउने, एकैछिन चलाउने र एक मिनेट जति बीउलाई तैरिन/थिग्रिन दिने। तैरिएको बीउ र थिग्रिएको बीउलाई अलग-अलग झिकेर छुट्टै राख्ने। उक्त नून पानीको घोलबाट ३ के. जी. बीउ सम्म छान्न सकिन्छ। बीउको मात्रा धेरै वा थोरै भए सोही अनुरूप नून पानीको घोलको मात्रा बढाउन वा घटाउन सकिन्छ। थिग्रिएको बीउलाई सफा पानीले राम्ररी पखाली ब्याड राख्ने वा छरुवा धान भए सिधै छर्ने। यसरी छानेको बीउलाई सोही दिन ब्याड नराख्ने वा नछर्ने भए बीउलाई पानीले पखाली छहारीमा राम्ररी सुकाएर राख्न सकिन्छ। तैरिएको बीउलाई पानीले पखालेर र सुकाएर अन्य प्रयोजनमा ल्याउन सकिन्छ।

चैते धानको पतेरो व्यवस्थापन:

- यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागि खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नु पर्दछ। प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाइ संकलन गरी मार्नु पर्दछ।
- बयस्क कीरा व्यवस्थापनको लागि स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्ने विधि: गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानखेतको बीचमा लगेर गाड्ने। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।
- यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी.(Malathion 50% EC) २मि.ली. प्रति लिटर वा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी.(Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- फट्याङ्ग्राको आर्थिक क्षतीको अनुगमन गरि यदि ७ वटा फट्याङ्ग्रा प्रति वर्ग मिटर पाइएमा मात्र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। आर्थिक रूपले ५०% क्षती हुने अवस्थामा मालाथियान २ एम.एल. प्रति लिटरको दरमा छर्नु पर्दछ।

मकै

- वर्षे मकै खेतीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गरि लगाउन शुरु गर्नुहोस्।
 - ✦ तराई र भित्री मधेशका लागि उपयुक्त जातहरू- रामपुर कम्पोजिट, अरुण-१ र अरुण-२।
 - ✦ मध्य पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू-देउती, मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, शितला, पोशिलो मकै-१।
 - ✦ उच्च पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू- गणेश-१ र गणेश-२।
 - ✦ वर्षे मकै लगाउनु २०-२५ दिन पहिले ३००-५०० के.जी.पाकेको प्रांगारिक मल माटोमा राम्ररी मिलाउने र २.७५ के. जी. डि.ए.पी, १.६४ के.जी. युरिया, २.११ के.जी. म्युरेट अफपोटास प्रति कठ्ठा वा ४.१३ के.जी. डि.ए.पी, २.४६ के.जी. युरिया तथा २.१७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमिनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

२. गहुँ

- बीउमा कीरा लाग्न नदिनको लागि भण्डारण गरेको गहुँलाई नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ।

३. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु रोपेको ३०-४५ दिनमा पहिलो र ८०-९० दिनमा दोश्रो गोडमेल गरि उखुको फेदमा माटो चढाउनुहोस्। माटो चढाउने बेलामा १.७५ के.जी. युरिया मल प्रति कट्टा वा २.६३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले प्रशस्त चिस्यान भएको अवस्थामा प्रयोग गर्नुहोस्। यदि चिस्यानको कमी भए सिँचाई गरेर मात्र युरिया मलको प्रयोग गर्नुहोस्।

४. आलु

- आगामी हप्ता पूर्वी तथा पश्चिमी पहाडी भेगमा अपरान्हपछि पानी पर्ने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलु बालीमा पानी जम्न नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। सो समयमा विषादी छर्ने काम नगर्नुहोला।
- खन्ने बेला भइसकेको आलुलाई वर्षा र माटोको चिस्यान हेरी कम ओसिलो अवस्थामा मात्र खन्नुहोला।
- मध्य पहाडमा रोपेको अगौटे आलुबाली खन्ने र पछौटे बीउको बालीमा हाल्मपुलिड (दाना ननिस्कने गरि बोट उखेल्ने) गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलुमा दाना लाग्ने बेला भएकोले माटोको चिस्यान हेरी उकेरा दिने काम सिध्याउने र बीउ आलुबालीमा बेजात र रोगी बोट उखेलेर (रोगिङ्ग) नष्ट गर्नुहोस्।

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०°सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा बीउ भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाकस, प्लाष्टिकका क्रेट या -याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५°सेल्सियस तापक्रममा २ हप्तासम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लिन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिएझैँ गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५, डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नुहोस् वा डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट) वासेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

आलुको पुतली

- आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) ले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएपनि कहिले काँही खेतबारीमा पनि नोक्सानी पुर्याउँछ। यसको व्यवस्थापनको लागि जमीन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने ,डाईमेथोएट ३०% ई.सी. (रोगर) २ एम.एल वा मालथियन ५० % इ.सी., २एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेतबारीमा देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

५. भटमास

- भटमास जेठ महिनामा लगाई सक्नु पर्ने भएकोले सिफारिस गरिएका पूजा, हार्डि र कब जातहरू लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- भटमासको एकल खेती गर्दा १.५-२.० के. जी. प्रति कठ्ठा वा २.५-३.० के.जी. प्रति रोपनी र मकैभिन्न लगाउँदा १.०-१.५ के. जी. प्रति कठ्ठा वा १.५-२.० के.जी. प्रति रोपनीको दरले बीउ आवश्यक हुन्छ।
- भटमास लगाउने जग्गामा २.९ के.जी. यूरिया तथा १.१ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कठ्ठा वा ४.५ के.जी. यूरिया र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमीनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- भटमास एकल बालीको रूपमा लाईनमा लगाउँदा एक हार देखि अर्को हारको दूरी ५० से. मी. र बोटको दूरी १०-१५ से. मी. मा बीउलाई ३-४ से. मी. गहिरोमा रोप्नुपर्दछ।

६. फलफूल बाली

- सुन्तलाको टुप्पो सुक्दै आउने, जरा र फेद कुहिने, पँहेलिने, बोट मर्ने रोग देखिएमा
 - ✚ रोगी बोटहरूको पातको नमूना लिई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान, खुमलटारको प्रयोगशालामा भाइरस लागे नलागेको परिक्षण गराउनुहोस्।
 - ✚ उक्त पात, मुनाहरूको अर्को नमूनालाई माटो अनुसन्धान महाशाखा वा क्षेत्रिय माटो प्रयोगशालामा पठाई सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको अवस्था निकर्षण गर्नुहोस्।
 - ✚ सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टिरट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिजे गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को व्यवस्थापन:

- ✚ यसको लार्भा अवस्थाहरू बिहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै यसका अचल अवस्थाहरू बोटमा झुण्डिएर रहने भएकोले ,संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- ✚ यसको व्यवस्थापनको लागि व्याक्टेरिया जन्य) बी.टी (Bt) डाईपेल ,बायोलोप (३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- ✚ यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डेल्टामेथ्रिन २८ % ई.सी) .डेसीस (२ मी.ली .प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिलीवगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिलीवगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै सर्वो तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मुल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा वगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो विषादी मालाथियन २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को साइपरमेथ्रिनको झोल प्रयोग गरि वा १के.जी. कार्बोफ्युरान प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न कार्बाराइल २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बोटमा सुलसुले (Mite) को प्रकोपभएमा कार्बारिल ५०%डब्लु .पी .२ एम .एल .एक लिटर पानीमा वा डिकोफोल १८.५ ई.सी. ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर १२-१५ दिनको फरकमा ३ पटक साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

केरा:

- हावा हुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरुलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई टुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोकसानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० इन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी द्रूयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

केराको कोत्रे कीराको व्यवस्थापन:

- यो कीराको माउ अवस्थाले कोत्रे फलको गुणस्तर घटाउने हुनाले, बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत १ भाग र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल र नीम जन्य बिषादी ५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई फल लागेको ठाउँमा छर्कनुहोस्। यो कीराको लार्भा अवस्थाले बोटको जरामा नोकसानी पुर्याउने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नु होला।

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुलेबाट ग्रसित हाँगाहरु काटेर जलाउने तथा केलथेन २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक वा गन्धक ४.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ पालुवा आउनु पूर्व १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एकपटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा सुलसुले(Mite) को प्रकोप ज्यादा भएमा काबार्रिल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा डिकोफोल १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरुको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगामुनाहरु नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरुले यसलाई नोकसानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरुको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (Aphelinus Mali) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा दिन पटक छर्कनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

भिँडीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लाग्नेको भिँडीका मुना र फलहरू जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू बिरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा क्लोरान्त्रानिलीप्रोल (Chlorantraniliprol १८.५% SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad ४५% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ। एकै किसिमको बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।

II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।

III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लाग्ने छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लाग्नेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लाग्नेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लाग्नेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लाग्नेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लाग्नेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलीप्रोल (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लिक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेँलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लाग्नेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्त्रानिलीप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लाग्नेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरान्त्रानिलीप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिँगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकोर्न एच* झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बच्नको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिजे गरी छर्नु पर्दछ। काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्डयुको प्रकोपबाट बच्नको लागि *क्याराथेन* २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- लौकामा गमी स्टिम ब्लाइट (डाँठमा चोप निस्कने डढुवा) देखिएको खण्डमा *ब्लाइटक्स* (५०% कपर) ५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बिरुवाको डाँठमा लेपन गर्नुपर्दछ। साथै १५ दिनको फरकमा *ब्लाइटक्स* ५०%, २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्डयुको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफूलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित *जोना-ट्रेक* (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा *क्यु-ट्रेक* (Cue-trac) र पोथी झिगाको लागी जैविक-आकर्षक *फेमिल्युर* (Femilure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै *फलाईकेचरट्रेप* (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेदैँ जानुपर्दछ।
- *मेटरहिजियम* (*Metarhizium*) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेश्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उपरान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टोबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।

- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट बिज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

<p>फल कुहाउने झिंगाहरू</p> 	<p>फल कुहाउने औंसाले गरेको क्षती</p> 	<p>ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच</p> 	<p>फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)</p>
<p>फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभीमि ट्रेसिग स्ट्रिप</p> 	<p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप</p> 	<p>माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक बिषादि</p> 	<p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन</p>

८. मौरी

- यो समय मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीर भरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फूलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पर्दैन तर यिनीहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्नसक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

९. अन्य

- फलफुलको बोटहरूमा आउने नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले जस्ता चुसाहा कीराहरू लाग्ने भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न सर्वो वा एट्सो तेल १५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेइङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमिथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैसी, भेडा, बाखा

- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरु पलाउने र कलिला घाँसहरु पाउने हुँदा घाँसहरु नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिने हुदा पशु वस्तुलाई यस्ता घाँसहरु ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरुमा प्रयोग हुने खोपहरुको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरुको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरु पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- भर्खर जन्मिएका वाच्छा-वाच्छी र पाठा-पाठीमा चिसोले रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, छेर्ने जस्ता लक्षणहरु देखिनसक्छ। साथै आगामी हप्ता अपरान्ह पछि पानी पर्ने संभावना भएकोले गोठमा लामखुट्टे, भुसुना र किर्नाको समस्या बढि भई रोगहरु फैलिने सम्भावना हुने हुँदा खोर, गोठ सफा राख्नुपर्दछ।
- दैनिकजसो पानी पर्ने संभावना देखिएको हुँदा पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानाको राम्रो ख्याल राख्नुपर्दछ। दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै बिष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन्। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ। ढुसी लागेको, कुहिएको दाना वा परालमा अप्लेटक्सिन बी१, बी२, जी१, जी२ नामक ढुसीका प्रजाति हुनसक्छन्। जसले दीर्घकालिन रूपमा पशु र मानिसलाई क्यान्सर गराउन सक्दछ। शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खादा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

पटके रोग

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ। यो रोग *व्यासिलस एन्थ्रासिस* नामक जीवाणुबाट लाग्ने गर्दछ र यो जीवाणु हावाको सम्पर्कमा आएपछि स्पोर (spore) मा परिवर्तन भई माटोमा यो वर्षासम्म पनि जीवित रहन्छ। पानी परेको बेलामा पानीको भेल संगै *एन्थ्रासिस*को स्पोर बाहिर आउन सक्दछ।
- यो रोग लागेर मरेका पशुहरुको नाक, मुख, योनी मलद्वारबाट नजम्ने खालको कालो रातो रगत बग्ने गर्दछ। साधारणतया यो रोग लागेका पशुलाई १०७ डिग्री फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउन सक्ने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, शरीर काँप्ने, आखाँ रातो हुने र पशु जोरले कराएर मुर्छा पर्ने लक्षणहरु देखिन्छ। यस प्रकारका लक्षणहरु छोटो समय (मुश्किलले १-२ घण्टासम्म) रहन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

- कहिलेकाँही पशुहरू अलि लामो समय २४-४८ घण्टासम्म विमारी पर्न सक्छन्। जसमा पशुलाई ज्वरो आउने, दानापानी नखाने, शरीर काप्ने, श्वास—प्रश्वासमा कठिनाई हुने, जिब्रो सुन्निने, ब्याउने पशु तुहिने, पेट फुल्ने जस्ता लक्षणहरू देखा पर्दछन्। यस्ता लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा खबर गर्नु पर्दछ। तसर्थ मरेका पशुवस्तुहरूमा यस्ता लक्षण देखिएको छ भने त्यस्ता पशु वस्तुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। मानिसहरूमा यो रोग सरेमा निमोनियाका विभिन्न प्रकारका लक्षणहरू देखापर्दछ र छालामा साना-साना खटिरा आउने गर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसंग नष्ट गर्नुपर्दछ।

बाँझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरू:

- गाईवस्तुमा बाँझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरूले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्या लाई बाँझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन्।
- ढिलो बालि लाग्ने: ढिलो बालि लाग्ने कारणहरू मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।
- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्कको उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै वीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भाशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता तापक्रम बढ्दै जाने र पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोत्रे चूना १५ के. जी. प्रति कठ्ठाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम. जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत भिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

- वर्षेघाँस लगाउने उपयुक्त समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिक बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कव	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याङ	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

अनुसूची-१: पशुहरूमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोकसानबाट बचन सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने ।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मालिनको झोल बनाई सफा गर्ने ।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत वोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने ।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टीवायोटेक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जिसिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने । साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने ।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राखे तथा एण्टीसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने ।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलगगै राखे ।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने ।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने ।
- स्वास्थ्य पशुहरूलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने । खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०७, १२ जेठ २०७४, अवधि : १२ जेठ २०७४ — १८ जेठ २०७४

- ट्राईभेट भ्याक्सीन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरूले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सीन कृषक वर्गहरूलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैंसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफना पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफनो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला । १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

वर्ष ३ अंक ०८

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १९ जेठ २०७४

अवधि: १९ जेठ २०७४—२५ जेठ २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ्ग, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताभरि नै देशको पूर्वी भू-भागहरूमा आंशिक वा पूर्ण रूपले बदली हुने संभावना छ। साताको अन्त्यतिर मध्य तथा पश्चिमी भू-भागहरूमा आंशिक वा पूर्ण रूपले बदली हुने संभावना छ।
- देशको पूर्वी भू-भागहरूका केही स्थानहरूमा साताको शुरु र अन्त्यतिर हल्कादेखि मध्यम खालको वर्षा र मध्य र पश्चिमी भागहरूमा साताको अन्त्यतिर हल्का वर्षा हुने संभावना छ। विशेष गरि पूर्व र मध्य क्षेत्रका पहाडी भू-भागहरूमा केही स्थानहरूमा मेघ गर्जन सहितको वर्षा हुने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- आगामी साता देशको पूर्वी भू-भागहरूका केही स्थानहरूमा साताको शुरु र अन्त्यतिर हल्कादेखि मध्यम खालको वर्षा र मध्य र पश्चिमी भागहरूमा साताको अन्त्यतिर हल्का वर्षा हुने संभावना भएकोले विषादी छर्ने पने भएमा स्टिकर मिसाई बिहानीपख छर्नुहोस्।
- तल दिइएको (धान शीर्षक अन्तर्गत) विधि अनुसार धानको स्वस्थ व्रीड छान्नी ब्याड राख्नुहोस्।
- यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

पशुपालन सारांश:

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके, चरचरे र भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ।
- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरू पलाउने र कलिला घाँसहरू पाउने हुँदा घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेने समस्या देखिन पशु वस्तुलाई यस्ता घाँसहरू ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्। यस्ता घाँसहरू नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेने समस्या देखिन सक्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०५ जेठ २०७४ देखि ११ जेठ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता(%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	१९.६	३३.८-३६.८	२४.०-२५.८	७२-८८	५३-६८	०.०-७.०	पुर्व	-
धनकुटा	२.८	२८.२-३०.५	१७.५-२१.७	८२-८६	६४-७४	०.०-१.५	पश्चिम	-
सप्तरी	०.०	३३.५-३६.०	२४.५-२७.०	६९-८१	६३-७१	-	-	-
दोलखा	०.०	२६.०-२९.५	१४.४-१६.५	८८-९४	७६-८५	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	५.६	३२.०-३३.५	-	७१-१००	५८-७३	-	-	-
बारा	०.०	३६.०-३९.२	२३.०-२७.०	६९-७६	३२-६४	१.५-३.२५	दक्षिण	-
धादिङ	७.२	२७.२-३१.६	२१.०-२५.०	८०-८८	५७-७५	-	-	-
चितवन	११.०	३५.२-३८.१	१९.२-२२.५	८०-९२	६३-७९	-	-	-
कास्की	८०.०	३०.९-३३.०	१५.८-२०.५	८५-९५	४८-६२	०.०-४.५	दक्षिण	-
पाल्पा	३४.०	२७.५-३२.५	१३.५-१८.०	७३-९७	३०-७४	-	-	-
रुपन्देही	१.५	३९.३-४१.९	३४.०-२७.८	५०-७८	२९-३५	०.०-९.०	पश्चिम	-
दाङ	०.०	३५.४-३७.५	२१.०-२५.५	४७-६५	३४-४०	०.०-९.०	पश्चिम	-
बाँके	०.०	३९.०-४०.५	२३.१-२६.७	५२-८६	२९-४५	१.५-६.०	पश्चिम	-
सुर्खेत	छिटफुट	३५.७-३७.४	१९.२-२३.०	४६-६२	३१-३७	०.०-५.०	पश्चिम	-
जुम्ला	३.०	२४.४-२६.६	७.५-१०.६	६०-८२	२८-४०	०.०-२.५	पश्चिम	-
कैलाली	१३.५	३७.२-३९.८	२३.०-२६.०	४३-८०	२८-३६	०.०-१.५	उत्तर	-
डोटी	९.२	३३.०-३६.६	१७.२-१९.४	५०-७७	३८-४४	०.०-१.०	उत्तर	-
दार्चुला	४४.६	२६.५-३३.६	१६.५-२०.०	७१-१००	५७-९०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

१२ जेठ २०७४ देखि १८ जेठ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको दिशाको दायरा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	६३.८	२९.७-३६.१	२१.०-२६.०	७४-९८	५७-७७	०.०-५.०	पूर्व	-
धनकुटा	१०.६	२५.५-३०.७	१७.५-२०.४	८१-९८	७२-९१	०.०-२.०	पश्चिम	-
सप्तरी	५५.९	३१.५-३५.५	२१.५-२७.२	७०-९५	६२-७७	-	-	-
दोलखा	४५.१	२४.०-२७.०	१३.०-१६.५	९३-१००	७७-९४	-	-	-
काभ्रेपलान्चोक	३१.५	२५.८-३३.५	१८.१-२०.०	८१-९३	६९-९१	-	-	-
बारा	७०.१	३१.०-३६.५	२१.५-२६.०	६८-८८	७७-९२	०.०-५.०	पूर्व	-
धादिङ	२४.०	२५.३-३४.५	१६.०-१९.०	८३-९७	५०-८१	-	-	-
चितवन	२१.५	३१.४-३८.२	२२.०-२९.६	७०-९३	६०-८४	-	-	-
कास्की	४९.९	२६.१-३१.५	१९.०-२२.०	७९-९१	४९-७१	०.०-३.०	पूर्व	-
पाल्पा	११७.५	२३.०-३२.०	१७.५-२३.५	७३-१००	४९-८०	-	-	-
रुपन्देही	५९.०	३०.३-३९.९	२१.५-२६.५	६०-१००	३७-६६	०.०-७.५	पूर्व	-
दाङ	७२.०	२९.०-३८.२	१८.०-२४.०	७२-९१	४१-६९	०.०-२.०	पूर्व	-
बाँके	७७.१	३१.५-३९.५	१८.५-२७.५	६०-९८	३८-६४	०.०-४.०	दक्षिण	-
सुर्खेत	१०.०	२७.३-३८.७	१८.४-२२.९	६२-८७	३८-७५	०.०-७.५	उत्तर	-
जुम्ला	२८.६	२०.०-२७.५	९.५-१३.५	६४-८८	३०-६१	०.०-७.५	पश्चिम	-
कैलाली	११.१	३२.०-४१.२	२१.०-२६.०	६०-८४	४३-६१	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	३०.०	२८.५-३६.८	१२.२-२०.६	६२-८३	४४-७२	०.०-१.५	उत्तर	-
दार्चुला	४६.२	२७.०-३१.९	१६.५-१९.३	७८-१००	५९-८८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. धान

- चैते धान रोपेको ५०-६० दिनमा पुनः गोडमेल गरेपछि दोश्रो टपड्रेस ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २ के.जी. युरिया प्रति कट्टाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। रासायनिक मल प्रयोग गरेपछि २४ घण्टा सम्म खेतबाट पानी बग्न दिनु हुँदैन।
- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि ब्याड तयार गरि बीउ छर्नुहोस्।
 - ✦ तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वेंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात —स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
 - ✦ तराई भित्रि मधेश र तल्लो वेंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जातः सुख्खा धान -१, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
 - ✦ मध्य पहाडी क्षेत्र (९००-१५०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जातः खुमल-४, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-११, खुमल-१३।
 - ✦ उच्च पहाडी क्षेत्र (१४००-२६०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जात-लेकाली-१, लेकाली-३, चन्दनाथ-३, माछापुच्छ्रे-३।
 - ✦ छरुवा धान खेति गर्नुहुने कृषकहरुले पहाडमा खुमल-४, खुमल-८ र खुमल-१० तथा तराइको लागि सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खाधान-३, तरहरा-१, हर्दिनाथ-२, घैया-२ र विन्देश्वरी उपयुक्तजात भएकोले बिउको व्यवस्था गरी जेष्ठ महिनाको दोस्रो हप्ता भित्रमा छर्नुहोस्।
 - ✦ छरुवा धान खेतको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा २.७ के.जी. डी.ए.पी. र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा वा ४ के.जी. डी.ए.पी. र २.५ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाएर १ के.जी. बिउ प्रति कट्टा वा १.५ के.जी. बिउ प्रति रोपनीका दरले छर्नुहोस्।
 - ✦ यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरुमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्बानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरुमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरु छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

धानको ब्याड तयार गर्ने विधि

धानको धुले वा हिले दुवै किसिमको ब्याड तयार गर्न सकिन्छ। ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिन्छ। धुले ब्याड बनाउँदा दुई ब्याडको बीचमा ४०-५० से.मी. (दुई बित्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ। यसो गर्दा बीउ राखेपछि माटोले छोप्न, विषादी छर्न र झारपात उखेल्न सजिलो हुन्छ।

धुले ब्याडको लागि बुर्बुराउँदो माटो बनाई तयार गरी सुख्खा बीउ छर्नुपर्दछ भने हिले ब्याडको लागि टुसाएको बीउ राख्नु पर्दछ। टुसाउनको लागि बीउलाई २४ घण्टासम्म पानीमा भिजाउने र त्यसपछि पानीबाट झिकेर अर्को २४-३६ घण्टासम्म अँध्यारो ठाउँमा राखी बोराले छोपिदिनु पर्दछ। यसरी टुसाएको बीउलाई माटो राम्ररी बसेको छिपछिपे पानी भएको ब्याडमा राख्नुपर्दछ। पानी बढी भएमा बीउको टुसा मर्न सक्छ। ब्याडमा कीरा तथा रोगको प्रकोप भएमा सोही अनुसार प्राविधिकको सल्लाह लिई विषादीको प्रयोग गर्नु पर्दछ।

स्वस्थ धानको बीउ छानौं, उत्पादन बढाऔं

धानबालीमा धेरै किसिमका रोगहरू लाग्दछन्। ती मध्ये केही बीउबाट सर्दछन्। सबै किसिमका रोगले बीउको गुणस्तर र स्वास्थ्यमा असर पार्दछ जसको कारण बीउ रोगी हुन्छ। रोगी बीउ साधारणतया साना, आकार बिग्रिएका, चाउरिएका, दाग भएका र सेप्रा हुन्छन्। त्यस्ता बीउ स्वस्थ बीउ भन्दा तौलमा हलुका हुन्छन्। यदि हलुका बीउलाई छुट्याएर गहौं बीउलाई मात्र बीउको रूपमा प्रयोग गरेमा धानको उत्पादन र गुणस्तर बढ्छ।

स्वस्थ धानको बीउ छान्ने विधि

३ लिटर पानीमा लगभग ५०० देखि ६०० ग्राम नून एउटा वाल्टीनमा राम्ररी घोल्ने (मसिनो धानको लागि ५०० ग्राम र मोटा धानको लागि ६०० ग्राम) घोलिएको नून पानीमा एक के. जी. जति धान खन्याउने, एकैछिन चलाउने र एक मिनेट जति बीउलाई तैरिन/थिग्रिन दिने। तैरिएको बीउ र थिग्रिएको बीउलाई अलग-अलग झिकेर छुट्टै राख्ने। उक्त नून पानीको घोलबाट ३ के. जी. बीउ सम्म छान्न सकिन्छ। बीउको मात्रा धेरै वा थोरै भए सोही अनुरूप नून पानीको घोलको मात्रा बढाउन वा घटाउन सकिन्छ। थिग्रिएको बीउलाई सफा पानीले राम्ररी पखाली ब्याड राख्ने वा छरुवा धान भए सिधै छर्ने। यसरी छानेको बीउलाई सोही दिन ब्याड नराख्ने वा नछर्ने भए बीउलाई पानीले पखाली छहारीमा राम्ररी सुकाएर राख्न सकिन्छ। तैरिएको बीउलाई पानीले पखालेर र सुकाएर अन्य प्रयोजनमा ल्याउन सकिन्छ।

चैते धानको पतेरो व्यवस्थापन:

- यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागि खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नु पर्दछ। प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाइ संकलन गरी मार्नु पर्दछ।
- बयस्क कीरा व्यवस्थापनको लागि स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्ने विधि: गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानखेतको बीचमा लगेर गाड्ने। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।
- यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion 50% EC) २मि.ली. प्रति लिटर वा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी. (Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- फट्याङ्ग्राको आर्थिक क्षतीको अनुगमन गरि यदि ७ वटा फट्याङ्ग्रा प्रति बर्ग मिटर पाइएमा मात्र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। आर्थिक रूपले ५०% क्षती हुने अवस्थामा मालाथियान २ एम.एल. प्रति लिटरको दरमा छर्नु पर्दछ।

मकै

- वर्षे मकै खेतीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गरि लगाउन शुरु गर्नुहोस्।
 - ✚ तराई र भित्री मधेशका लागि उपयुक्त जातहरू- रामपुर कम्पोजिट, अरुण-१ र अरुण-२।
 - ✚ मध्य पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू-देउती, मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, शितला, पोशिलो मकै-१।
 - ✚ उच्च पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू- गणेश-१ र गणेश-२।
 - ✚ वर्षे मकै लगाउनु २०-२५ दिन पहिले ३००-५०० के.जी.पाकेको प्रांगारिक मल माटोमा राम्ररी मिलाउने र २.७५ के. जी. डि.ए.पी, १.६४ के.जी. युरिया, २.११ के.जी. म्युरेट अफपोटास प्रति कठ्ठा वा ४.१३ के.जी. डि.ए.पी, २.४६ के.जी. युरिया तथा २.१७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमिनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

२. गहुँ

- बीउमा कीरा लाग्न नदिनको लागि भण्डारण गरेको गहुँलाई नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ।

३. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु रोपेको ३०-४५ दिनमा पहिलो र ८०-९० दिनमा दोश्रो गोडमेल गरि उखुको फेदमा माटो चढाउनुहोस्। माटो चढाउने बेलामा १.७५ के.जी. युरिया मल प्रति कट्टा वा २.६३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले प्रशस्त चिस्यान भएको अवस्थामा प्रयोग गर्नुहोस्। यदि चिस्यानको कमी भए सिँचाई गरेर मात्र युरिया मलको प्रयोग गर्नुहोस्।

४. आलु

- आगामी हसामा पानी पर्ने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलु बालीमा पानी जम्न नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। सो समयमा विषादी छर्ने काम नगर्नुहोला।
- खन्ने बेला भइसकेको आलुलाई वर्षा र माटोको चिस्यान हेरी कम ओसिलो अवस्थामा मात्र खन्नुहोला।
- मध्य पहाडमा रोपेको अगोटै आलुबाली खन्ने र पछौटै वीउको बालीमा हाल्मपुलिड (दाना ननिस्कने गरि बोट उखेल्ने) गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलुमा दाना लाग्ने बेला भएकोले माटोको चिस्यान हेरी उकेरा दिने काम सिध्याउने र वीउ आलुबालीमा बेजात र रोगी बोट उखेलेर (रोगिङ्ग) नष्ट गर्नुहोस्।

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०°सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा वीउ भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाकस, प्लाष्टिकका क्रेट या -याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५°सेल्सियस तापक्रममा २ हसामम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लिनन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिइँ गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिपफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५, डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नुहोस् वा डाइमथोमर्फ (एक्रोबेट) वासेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

आलुको पुतली

- आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) ले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएपनि कहिले काँही खेतवारीमा पनि नोक्सानी पुर्याउँछ। यसको व्यवस्थापनको लागि जमीन बाहिर आलुको दाना नदेखिने गरि उकेरा लगाउने, डाइमथोएट ३०% ई.सी. (रोगर) २ एम.एल वा मालथियन ५० % इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ। साथै यस कीराको प्रकोप हाल खेतवारीमा देखिएको हुँदा त्यस क्षेत्रमा आलु भण्डारण गर्दा विशेष ध्यान दिनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

५. भटमास

- भटमास जेठ महिनामा लगाई सक्नु पर्ने भएकोले तराईको लागि सिफारिस गरिएका पूजा, हार्डि र कब जातहरू तथा पहाडको लागि सिफारिस गरिएका तरकारी भटमास-१, लुम्ले-१, सेती र रेन्सम जातहरू लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- भटमासको एकल खेती गर्दा १.५-२.० के. जी. प्रति कठ्ठा वा २.५-३.० के.जी. प्रति रोपनी र मकैभित्र लगाउँदा १.०-१.५ के. जी. प्रति कठ्ठा वा १.५-२.० के.जी. प्रति रोपनीको दरले बीउ आवश्यक हुन्छ।
- भटमास लगाउने जग्गामा २.९ के.जी. यूरिया तथा १.१ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कठ्ठा वा ४.५ के.जी. यूरिया र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमीनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- भटमास एकल बालीको रूपमा लाईनमा लगाउँदा एक हार देखि अर्को हारको दूरी ५० से. मी. र बोटको दूरी १०-१५ से. मी. मा बीउलाई ३-४ से. मी. गहिरोमा रोप्नुपर्दछ।

६. फलफूल बाली

- सुन्तलाको टुप्पो सुक्दै आउने, जरा र फेद कुहिने, पँहिलिने, बोट मर्ने रोग देखिएमा
 - ✚ रोगी बोटहरूको पातको नमूना लिई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान, खुमलटारको प्रयोगशालामा भाइरस लागे नलागेको परिक्षण गराउनुहोस्।
 - ✚ उक्त पात, मुनाहरूको अर्को नमूनालाई माटो अनुसन्धान महाशाखा वा क्षेत्रिय माटो प्रयोगशालामा पठाई सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको अवस्था निकर्षण गर्नुहोस्।
 - ✚ सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टिरट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को व्यवस्थापन:

- ✚ यसको लार्भा अवस्थाहरू बिहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै यसका अचल अवस्थाहरू बोटमा झुण्डिएर रहने भएकोले, संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- ✚ यसको व्यवस्थापनको लागि व्याक्टेरिया जन्य) *बी.टी (Bt)* डाईपेल, बायोलोप (३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- ✚ यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा *डेल्टामेथ्रिन २८ % ई.सी)* .डेसीस (२ मी.ली) .प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मेवा तथा औँपमा लाग्ने मिलीवगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिलीवगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै *सर्वो* तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मुल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा वगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो विषादी *मालाथियन* २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को *साइपरमेथ्रिन*को झोल प्रयोग गरि वा १के.जी. *कार्बोफ्युरान* प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न *कार्बाराइल* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

केरा:

- हावा हुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरूलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी द्रूयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

केराको कोत्रे कीराको ब्यबस्थापन:

- यो कीराको माउ अवस्थाले कोत्रेर फलको गुणस्तर घटाउने हुनाले, बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत १ भाग र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल र नीम जन्य बिषादी ५ एम .एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई फल लागेको ठाउँमा छर्कनुहोस्। यो कीराको लार्भा अवस्थाले बोटको जरामा नोक्सानी पुर्याउने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नु होला।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगा मुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus Mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति. लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा दिन पटक छर्कनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

भिँडीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लागेको भिँडीका मुना र फलहरू जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू बिरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprol* १८.५% SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad ४५% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ। एकै किसिमको बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिंगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिक्रोन एच* झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बचनको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिजे गरी छर्नु पर्दछ। काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्ड्युको प्रकोपबाट बचनको लागि *क्वाराथेन* २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- लौकामा गमी स्टिम ब्लाइट (डाँठमा चोप निस्कने डढुवा) देखिएको खण्डमा *ब्लाइटक्स* (५०% कपर) ५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बिरुवाको डाँठमा लेपन गर्नुपर्दछ। साथै १५ दिनको फरकमा *ब्लाइटक्स* ५०%, २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवानु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कष्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कष्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित *जोना-ट्रेक* (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा *क्यु-ट्रेक* (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक *फेमिल्युर* (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै *फ्लाईकेचरट्रेप* (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- *मेटारहिजियम* (*Metarhizium*) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टोबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली *नैप्सेक* स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ। झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न *फेमिल्युर* मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिगाहरू 	फल कुहाउने औंसाले गरेको क्षती 	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच 	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीमिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप 	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेशन

८. मौरी

- यो समय मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा *एपीस सेरेना* (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीर भरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फुलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पार्ने तर यिनीहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्नसक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

९. अन्य

- फलफुलको बोटहरूमा आउने नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले जस्ता चुसाहा कीराहरू लाग्ने भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न *सर्वो* वा *एट्सो* तेल १५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेड्ड मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- *डाइमेथोएट* ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन* ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- यो मौसममा नयाँ घाँसका पालुवाहरु पलाउने र कलिला घाँसहरु पाउने हुँदा घाँसहरु नओइलाई खुवाउँदा पेट फुल्ने, छेर्ने समस्या देखिने हुदा पशु वस्तुलाई यस्ता घाँसहरु ओइलाएर मात्र खुवाउनुहोस्।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि हुने भएकोले पशुवस्तुमा किर्ना भए-नभएको अवलोकन गर्नुहोस्।
- पशुहरुमा लाग्ने खोरत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरुमा प्रयोग हुने खोपहरुको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरुको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरु पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- यस सातामा पानी पर्ने संभावना देखिएको हुँदा पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानाको राम्रो ख्याल राख्नुपर्दछ। दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा दुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा दुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ। दुसी लागेको, कुहिएको दाना वा परालमा अप्लाटक्सिन बी१, बी२, जी१, जी२ नामक दुसीका प्रजाति हुनसक्छन्। जसले दीर्घकालिन रुपमा पशु र मानिसलाई क्यान्सर गराउन सक्दछ। शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खादा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

पटके रोग

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ। यो रोग *ब्यासिलस एन्थ्रासिस* नामक जीवाणुबाट लाग्ने गर्दछ र यो जीवाणु हावाको सम्पर्कमा आएपछि स्पोर (spore) मा परिवर्तन भई माटोमा यो वर्षासम्म पनि जीवित रहन्छ। पानी परेको बेलामा पानीको भेल संगै *एन्थ्रासिस*को स्पोर बाहिर आउन सक्दछ।
- यो रोग लागेर मरेका पशुहरुको नाक, मुख, योनी मलद्वारबाट नजम्ने खालको कालो रातो रगत बग्ने गर्दछ। साधारणतया यो रोग लागेका पशुलाई १०७ डिग्री फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउन सक्ने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, शरीर काँप्ने, आखाँ रातो हुने र पशु जोरले कराएर मुर्छा पर्ने लक्षणहरु देखिन्छ। यस प्रकारका लक्षणहरु छोटो समय (मुशिकलले १-२ घण्टासम्म) रहन्छ।
- कहिलेकाँही पशुहरु अलि लामो समय २४-४८ घण्टासम्म बिमारी पर्न सक्छन्। जसमा पशुलाई ज्वरो आउने, दानापानी नखाने, शरीर काप्ने, श्वास-प्रश्वासमा कठिनाई हुने, जिब्रो सुन्निने, ब्याउने पशु तुहिने, पेट फुल्ने जस्ता लक्षणहरु देखा पर्दछन्। यस्ता लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा खबर गर्नु पर्दछ। तसर्थ मरेका पशुवस्तुहरुमा यस्ता लक्षण देखिएको छ भने त्यस्ता पशु वस्तुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। मानिसहरुमा यो रोग सरेमा निमोनियाका विभिन्न प्रकारका लक्षणहरु देखापर्दछ र छालामा साना-साना खटिरा आउने गर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरुमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसंग नष्ट गर्नुपर्दछ।

बाँझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरू:

- गाईवस्तुमा बाँझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरूले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्यालाई बाँझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन्।
- ढिलो बालि लाग्ने: ढिलो बालि लाग्ने कारणहरू मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।
- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्कको उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै बीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भाशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता तापक्रम बढ्दै जाने र पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोत्रे चूना १५ के. जी. प्रति कष्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राखेर र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

अनुसूची-१: पशुहरुमा लाग्ने खोरित तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरित रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोकसानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने ।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने ।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत बोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने ।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टीवायोटिक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जासिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने । साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने ।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राखे तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने ।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलगगै राख्ने ।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने ।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने ।
- स्वास्थ्य पशुहरुलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने । खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने ।
- ट्राईभेट भ्याक्सीन पनि विभिन्न औषधी कम्पनीहरुले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरितको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरित कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सीन कृषक वर्गहरुलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ । आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ । त्यसकारण नियमित रूपमा आफना पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफनो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला ।
- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला ।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला । १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला । भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला । यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ । ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला । २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला । दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०८, १९ जेठ २०७४, अवधि : १९ जेठ २०७४ — २५ जेठ २०७४

वर्ष ३ अंक ०९
१००औं संस्करण

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २६ जेठ २०७४

अवधि: २६ जेठ २०७४—०९ असार २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ्ग, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताभरि नै देशका धेरैजसो भू-भागहरूमा आंशिक वा पूर्ण रूपले बदली भई साताको शुरु र अन्त्यतिर हल्कादेखि मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना छ।
- पहाडी जिल्लाका केही स्थानहरूमा मेघ गर्जन सहितको वर्षा हुने संभावना छ।
- हिमाली जिल्लाका उच्च क्षेत्रहरूमा हल्का हिमपात हुने संभावना देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- साताभरि नै देशका धेरैजसो भू-भागहरूमा आंशिक वा पूर्ण रूपले बदली भई साताको शुरु र अन्त्यतिर हल्कादेखि मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना भएकोले विषादी छर्ने पर्ने भएमा स्टिकर मिसाई छर्नुहोस्।
- धान शीर्षक अन्तर्गत दिइएको विधि अनुसार धानको स्वस्थ बीउ छानी ब्याड राख्नुहोस्।
- यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

पशुपालन सारांश:

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके, चरचरे र भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०९ असार २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
१२ जेठ २०७४ देखि १८ जेठ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता(%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	६३.८	२९.७-३६.१	२१.०-२६.०	७४-९८	५७-७७	०.०-५.०	पुर्व	-
धनकुटा	१०.६	२५.५-३०.७	१७.५-२०.४	८१-९८	७२-९१	०.०-२.०	पश्चिम	-
सप्तरी	५५.९	३१.५-३५.५	२१.५-२७.२	७०-९५	६२-७७	-	-	-
दोलखा	४५.१	२४.०-२७.०	१३.०-१६.५	९३-१००	७७-९४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	३१.५	२५.८-३३.५	१८.१-२०.०	८१-९३	६९-९१	-	-	-
बारा	७०.१	३१.०-३६.५	२१.५-२६.०	६८-८८	७७-९२	०.०-५.०	पूर्व	-
धादिङ	२४.०	२५.३-३४.५	१६.०-१९.०	८३-९७	५०-८१	-	-	-
चितवन	२१.५	३१.४-३८.२	२२.०-२९.६	७०-९३	६०-८४	-	-	-
कास्की	४९.९	२६.१-३१.५	१९.०-२२.०	७९-९१	४९-७१	०.०-३.०	पूर्व	-
पाल्पा	११७.५	२३.०-३२.०	१७.५-२३.५	७३-१००	४९-८०	-	-	-
रुपन्देही	५९.०	३०.३-३९.९	२१.५-२६.५	६०-१००	३७-६६	०.०-७.५	पूर्व	-
दाङ	७२.०	२९.०-३८.२	१८.०-२४.०	७२-९१	४१-६९	०.०-२.०	पुर्व	-
बाँके	७७.१	३१.५-३९.५	१८.५-२७.५	६०-९८	३८-६४	०.०-४.०	दक्षिण	-
सुर्खेत	१०.०	२७.३-३८.७	१८.४-२२.९	६२-८७	३८-७५	०.०-७.५	उत्तर	-
जुम्ला	२८.६	२०.०-२७.५	९.५-१३.५	६४-८८	३०-६१	०.०-७.५	पश्चिम	-
कैलाली	११.१	३२.०-४१.२	२१.०-२६.०	६०-८४	४३-६१	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	३०.०	२८.५-३६.८	१२.२-२०.६	६२-८३	४४-७२	०.०-१.५	उत्तर	-
दार्चुला	४६.२	२७.०-३१.९	१६.५-१९.३	७८-१००	५९-८८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०१ असार २०७४

१९ जेठ २०७४ देखि २५ जेठ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको दिशाको दायरा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	४७.९	२७.४-३५.१	२२.५-२७.०	७८-९८	५१-९२	०.०-६.०	पुर्व	
धनकुटा	३७.५	२८.०-३१.०	१९.३-२१.३	८५-९१	६४-७८	०-१	पश्चिम	
सप्तरी	५६.३	३२.०-३५.०	२३.५-२८.०	८०-९१	७३-८१	-	-	-
दोलखा	१७.०	२५.४-२९.५	१५.०-१८.५	८५-९९	७९-९४	-	-	-
काभ्रेपलान्चोक	१०.७	३०.५-३५.५	१९.५-२२.९	७१-८६	४६-८०	-	-	-
बारा	८२.२	२९.०-३७.५	२२.५-२६.६	७६-९८	६२-९३	०.०-५.०	पश्चिम	
धादिंग	११.६	३०.०-३६.०	१८.५-२०.४	८२-९५	५३-८९	-	-	-
चितवन	३१.०	३२.४-३९.२	२२.२-२६.३	६६-९२	५९-८४	-	-	-
कास्की	७१.०	२८.६-३३.४	१९.०-२३.८	६९-९२	५३-६७	०.०-३.०	दक्षिण	
पाल्पा	१९.०	२५.६-३१.५	१६.२-१९.५	७३-९६	६६-८५	-	-	-
रुपन्देही	८१.२	२९.५-३८.६	२२.२-२८.०	५९-१००	४८-७८	०.०-७.५	पूर्व	
दांग	२०.०	२६.०-३६.५	२२.०-२७.४	६१-९४	४१-७७	०.०-१.५	पुर्व	
बाँके	११.४	२९.४-४०.६	२३.०-२८.७	७२-९८	३४-८५	०-४	उत्तर	
सुर्खेत	५१	२३.८-३८.६	२०.२-२६.८	४१-९६	३२-९४	०.०-०.५	पश्चिम	
जुम्ला	११.७	१८.५-३०.२	१०.५-१५.३	७६-९८	६२-९३	०.०-५.०	पश्चिम	
कैलाली	१७.१	२९.२-४१.४	२२.८-३०.५	४६-९५	२४-७६	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	५३	२८.४-४०.०	१९.६-२५.६	६२-९७	३३-८२	०.०-६.०	उत्तर	
दार्चुला	३९.८	२६.५-३६.४	१७.४-२४.०	७८-९५	५४-८९	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०१ असार २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. धान

- चैते धान रोपेको ५०-६० दिनमा पुनः गोडमेल गरेपछि दोश्रो टपड्रेस ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २ के.जी. युरिया प्रति कट्टाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ। रासायनिक मल प्रयोग गरेपछि २४ घण्टा सम्म खेतबाट पानी बग्न दिनु हुँदैन।
- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि ब्याड तयार गरि वीउ छर्नुहोस।
 - ✦ तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात —स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
 - ✦ तराई भित्रि मधेश र तल्लो वंशीका अंसिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जातः सुख्खा धान -१, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
 - ✦ मध्य पहाडी क्षेत्र (९००-१५०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जाथातुः खुमल-४, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-११, खुमल-१३।
 - ✦ उच्च पहाडी क्षेत्र (१४००-२६०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जात-लेकाली-१, लेकाली-३, चन्दनाथ-३, माछापुच्छ्रे-३।
 - ✦ छरुवा धान खेति गर्नुहुने कृषकहरुले पहाडमा खुमल-४, खुमल-८ र खुमल-१० तथा तराइको लागि सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खाधान-३, तरहरा-१, हर्दिनाथ-२, घैया-२ र विन्देश्वरी उपयुक्तजात भएकोले बिउको व्यवस्था गरी जेष्ठ महिनाको दोस्रो हप्ता भित्रमा छर्नुहोस्।
 - ✦ छरुवा धान खेतिको लागी जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा २.७ के.जी. डी.ए.पी. र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा वा ४ के.जी. डी.ए.पी. र २.५ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाएर १ के.जी. बिउ प्रति कट्टा वा १.५ के.जी. बिउ प्रति रोपनीका दरले छर्नुहोस्।
 - ✦ यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरुमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरुमा सुख्खा सहन सक्ने वा अंसिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरु छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

धानको ब्याड तयार गर्ने विधि

धानको धुले वा हिले दुवै किसिमको ब्याड तयार गर्न सकिन्छ। ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिन्छ। धुले ब्याड बनाउँदा दुई ब्याडको बीचमा ४०-५० से.मी. (दुई बित्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ। यसो गर्दा वीउ राखेपछि माटोले छोप्न, विषादी छर्न र झारपात उखेल्न सजिलो हुन्छ।

धुले ब्याडको लागि बुर्बुराउँदो माटो बनाई तयार गरी सुख्खा वीउ छर्नुपर्दछ भने हिले ब्याडको लागि टुसाएको वीउ राख्नु पर्दछ। टुसाउनको लागि वीउलाई २४ घण्टासम्म पानीमा भिजाउने र त्यसपछि पानीबाट झिकेर अर्को २४-३६ घण्टासम्म अँध्यारो ठाउँमा राखी बोराले छोपिदिनु पर्दछ। यसरी टुसाएको वीउलाई माटो राम्ररी बसेको छिपछिपे पानी भएको ब्याडमा राख्नुपर्दछ। पानी बढी भएमा वीउको टुसा मर्न सक्छ। ब्याडमा कीरा तथा रोगको प्रकोप भएमा सोही अनुसार प्राविधिकको सल्लाह लिई विषादीको प्रयोग गर्नु पर्दछ।

स्वस्थ धानको बीउ छानौं, उत्पादन बढाऔं

धानबालीमा धेरै किसिमका रोगहरू लाग्दछन्। ती मध्ये केही बीउबाट सर्दछन्। सबै किसिमका रोगले बीउको गुणस्तर र स्वास्थ्यमा असर पार्दछ जसको कारण बीउ रोगी हुन्छ। रोगी बीउ साधारणतया साना, आकार बिग्रिएका, चाउरिएका, दाग भएका र सेप्रा हुन्छन्। त्यस्ता बीउ स्वस्थ बीउ भन्दा तौलमा हलुका हुन्छन्। यदि हलुका बीउलाई छुट्याएर गहौं बीउलाई मात्र बीउको रूपमा प्रयोग गरेमा धानको उत्पादन र गुणस्तर बढ्छ।

स्वस्थ धानको बीउ छान्ने विधि

३ लिटर पानीमा लगभग ५०० देखि ६०० ग्राम नून एउटा बाल्टीनमा राम्ररी घोल्ने (मसिनो धानको लागि ५०० ग्राम र मोटा धानको लागि ६०० ग्राम) घोलिएको नून पानीमा एक के. जी. जति धान खन्याउने, एकैछिन चलाउने र एक मिनेट जति बीउलाई तैरिन/थिग्रिन दिने। तैरिएको बीउ र थिग्रिएको बीउलाई अलग-अलग झिकेर छुट्टै राख्ने। उक्त नून पानीको घोलबाट ३ के. जी. बीउ सम्म छान्न सकिन्छ। बीउको मात्रा धेरै वा थोरै भए सोही अनुरूप नून पानीको घोलको मात्रा बढाउन वा घटाउन सकिन्छ। थिग्रिएको बीउलाई सफा पानीले राम्ररी पखाली ब्याड राख्ने वा छरुवा धान भए सिधै छर्ने। यसरी छानेको बीउलाई सोही दिन ब्याड नराख्ने वा नछर्ने भए बीउलाई पानीले पखाली छहारीमा राम्ररी सुकाएर राख्न सकिन्छ। तैरिएको बीउलाई पानीले पखालेर र सुकाएर अन्य प्रयोजनमा ल्याउन सकिन्छ।

चैते धानको पतेरो व्यवस्थापन:

- यो कीराको नोकसानी कम गर्नको लागि खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नु पर्दछ। प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाई संकलन गरी मार्नु पर्दछ।
- बयस्क कीरा व्यवस्थापनको लागि स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्ने विधि: गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानखेतको बीचमा लगेर गाड्ने। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।
- यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion 50% EC) २मि.ली. प्रति लिटर वा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी. (Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मकै

- वर्षे मकै खेतीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि भरपर्दो स्रोतबाट समयमै बीउको व्यवस्था गरि लगाउन शुरु गर्नुहोस्।
 - ✦ तराई र भित्री मधेशका लागि उपयुक्त जातहरू- रामपुर कम्पोजिट, अरुण-१ र अरुण-२।
 - ✦ मध्य पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू-देउती, मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, शितला, पोशिलो मकै-१।
 - ✦ उच्च पहाडका लागि उपयुक्त जातहरू- गणेश-१ र गणेश-२।
 - ✦ वर्षे मकै लगाउनु २०-२५ दिन पहिले ३००-५०० के.जी.पाकेको प्रांगारिक मल माटोमा राम्ररी मिलाउने र २.७५ के. जी. डि.ए.पी, १.६४ के.जी. युरिया, २.११ के.जी. म्युरेट अफपोटास प्रति कठ्ठा वा ४.१३ के.जी. डि.ए.पी, २.४६ के.जी. युरिया तथा २.१७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमिनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

२. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु रोपेको ३०-४५ दिनमा पहिलो र ८०-९० दिनमा दोश्रो गोडमेल गरि उखुको फेदमा माटो चढाउनुहोस्। माटो चढाउने बेलामा १.७५ के.जी. युरिया मल प्रति कट्टा वा २.६३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले प्रशस्त चिस्यान भएको अवस्थामा प्रयोग गर्नुहोस्। यदि चिस्यानको कमी भए सिँचाई गरेर मात्र युरिया मलको प्रयोग गर्नुहोस्।

३. आलु

- आगामी हसामा पानी पर्ने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलु बालीमा पानी जम्न नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। सो समयमा विषादी छर्ने काम नगर्नुहोला।
- खन्ने बेला भइसकेको आलुलाई वर्षा र माटोको चिस्यान हेरी कम ओसिलो अवस्थामा मात्र खन्नुहोला।
- मध्य पहाडमा रोपेको अगौटे आलुबाली खन्ने र पछौटे वीउको बालीमा हाल्मपुलिड (दाना ननिस्कने गरि बोट उखेल्ने) गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलुमा दाना लाग्ने बेला भएकोले माटोको चिस्यान हेरी उकेरा दिने काम सिध्याउने र वीउ आलुबालीमा बेजात र रोगी बोट उखेलेर (रोगिङ्ग) नष्ट गर्नुहोस्।

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०° सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा वीउ भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाकस, प्लाष्टिकका क्रेट वा - याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५° सेल्सियस तापक्रममा २ हसासम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिँएझैँ गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५, डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिजेर गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नुहोस् वा डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट) वासेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

४. भटमास

- भटमास जेठ महिनामा लगाई सक्नु पर्ने भएकोले तराईको लागि सिफारिस गरिएका पूजा, हार्डि र कब जातहरू तथा पहाडको लागि सिफारिस गरिएका तरकारी भटमास-१, लुम्ले-१, सेती र रेन्सम जातहरू लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- भटमासको एकल खेती गर्दा १.५-२.० के. जी. प्रति कट्टा वा २.५-३.० के.जी. प्रति रोपनी र मकैभित्र लगाउँदा १.०-१.५ के. जी. प्रति कट्टा वा १.५-२.० के.जी. प्रति रोपनीको दरले वीउ आवश्यक हुन्छ।
- भटमास लगाउने जग्गामा २.९ के.जी. यूरिया तथा १.१ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा वा ४.५ के.जी. युरिया र १.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले जमीनको अन्तिम तयारीको बेला माटोमा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- भटमास एकल बालीको रूपमा लाईनमा लगाउँदा एक हार देखि अर्को हारको दूरी ५० से. मी. र बोटको दूरी १०-१५ से. मी. मा वीउलाई ३-४ से. मी. गहिरोमा रोप्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०१ असार २०७४

५. फलफूल वाली

- सुन्तलाको टुप्पो सुकंदै आउने, जरा र फेद कुहिने, पँहेलिने, बोट मर्ने रोग देखिएमा
- ✚ रोगी बोटहरूको पातको नमूना लिई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान, खुमलटारको प्रयोगशालामा भाइरस लागे नलागेको परिक्षण गराउनुहोस्।
- ✚ उक्त पात, मुनाहरूको अर्को नमूनालाई माटो अनुसन्धान महाशाखा वा क्षेत्रिय माटो प्रयोगशालामा पठाई सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको अवस्था निकर्षण गर्नुहोस्।
- ✚ सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिजे गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को व्यवस्थापन:

- ✚ यसको लार्भा अवस्थाहरू बिहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै यसका अचल अवस्थाहरू बोटमा झुण्डिएर रहने भएकोले, संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- ✚ यसको व्यवस्थापनको लागि व्याक्टेरिया जन्य) बी.टी (Bt) डाईपेल, बायोलेप (३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- ✚ यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डेल्टामेथ्रिन २८% ई.सी. (डेसीस) २ मी.ली. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिलीबगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिलीबगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै *सर्वो* तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मुल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा बगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो विषादी *मालाथियन* २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को *साइपरमेथ्रिन*को झोल प्रयोग गरि वा १के.जी. *कावोप्युरान* प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीबग व्यवस्थापन गर्न *कावरिाइल* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

केरा:

- हावा हुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरूलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा *कपरअक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा *क्लोरोपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR)* ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी द्र्याप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०१ असार २०७४

केराको कोत्रे कीराको व्यवस्थापन:

- यो कीराको माउ अवस्थाले कोत्रे फलको गुणस्तर घटाउने हुनाले, बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत १ भाग र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल र नीम जन्य विषादी ५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई फल लागेको ठाउँमा छर्कनुहोस्। यो कीराको लार्भा अवस्थाले बोटको जरामा नोक्सानी पुर्याउने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नु होला।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगामुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus Mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति. लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा दिन पटक छर्कनु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरोपाईरीफस* १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेन्डाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

भिँडीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लागेको भिँडीका मुना र फलहरू जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू बिरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा *क्लोरोनट्रानिलीप्रोल* (Chlorantraniliprol १८.५% SC) वा *स्पिनोसाड* (Spinosad ४५% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ। एकै किसिमको विषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिंगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने। कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरोनट्रानिलीप्रोल* (Chlorantraniliprole 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (Spinosad

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०१ असार २०७४

45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडाका डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकोर्न एच* झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बचनको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख *कावोक्सिल* (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ। काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्ड्युको प्रकोपबाट बचनको लागि *क्याराथेन* २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सार्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समूहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल द्र्याप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल द्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल द्र्याप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल द्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी., २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०१ असार २०७४

फल कुहाउने औंसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरुमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरुमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरुलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- *मेटारहियिम (Metarhizium)* नामक शुष्क जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरु पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरु 	फल कुहाउने औंसाले गरेको क्षती 	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच 	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप 	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन

७. अन्य

- फलफुलको बोटहरुमा आउने नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले जस्ता चुसाहा कीराहरु लाग्ने भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न *सर्वो* वा *एट्सो* तेल १५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेड्ज मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०१ असार २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमिथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई साबुन पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- पशुहरूमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमी हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाँउदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस् र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- यो साता पानी पर्ने संभावना देखिएको हुँदा पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानाको राम्रो ख्याल राख्नुपर्दछ। दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा दुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै बिष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन्। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा दुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ। दुसी लागेको, कुहिएको दाना वा परालमा अफ्लाटक्सिन बी१, बी२, जी१, जी२ नामक दुसीका प्रजाति हुनसक्छन्। जसले दीर्घकालिन रूपमा पशु र मानिसलाई क्यान्सर गराउन सक्दछ। शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खादा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

ट्रयाइप्यानोसोमियासिस

यो रोग मुख्य रूपमा तराईका पशुहरूमा बढ्ता देखिन्छ। यो रोग मुख्य गरि घोडा र उँटमा देखिन्छ भने गाई भैसीमा हमेशा प्रस्ट रूपमा लक्षण नदेखिने गरि लाग्ने गर्छ। यो रोग झिंगाको टोकाइबाट सर्ने गर्दछ। रोगी गाई-भैसीलाई एक्कासी १०४-१०५ फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउने, तत्काल दुध उत्पादन नघट्ने हुन्छ। आँखा रातो हुने, रौं ठाडो हुने पाचन क्रियामा गडबडी, तल्लो बङ्गरानिर सुन्निने, स्नायुप्रणालीका लक्षणमा मूर्छा परी भूईँमा लड्ने अन्धो भएजस्तो गर्ने, दाँत कटकटाउने, चक्कर लगाएर घुम्ने, मुखबाट -याल काढ्ने, पिसाब छिटो-छिटो धेरै गर्ने आदि देखिन्छ।

उपचार विधि:

१. कुईनापाइरामिन सल्फेट 4.5 एम.जी. प्रतिकिलो शारीरिक तौल अनुसार छालामुनि केवल एक सुई दिई गाई भैसी, घोडा खच्चरको सर्ा रोगको उपचार शत प्रतिशत सफलता पाउन सकिन्छ।
२. Diaminazene Aceturate ०.८ देखिने १६ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा केवल एक सुई निकै प्रभावकारी हुने गर्छ।
रोकथाम: यो रोग गाई-भैसीलाई टोक्ने झिंगाको माध्यमबाट सर्ने भएकोले यसको जनसंख्यामा वृद्धि हुन नदिन गोठ सफा राख्नुपर्दछ र पानी जम्न दिन हुँदैन।

पटके रोग

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ। यो रोग *ब्यासिलस एन्थ्रासिस* नामक जीवाणुबाट लाग्ने गर्दछ र यो जीवाणु हावाको सम्पर्कमा आएपछि स्पोर (spore) मा परिवर्तन भई माटोमा यो वर्षासम्म पनि जीवित रहन्छ। पानी परेको बेलामा पानीको भेल संगै *एन्थ्रासिस*को स्पोर बाहिर आउन सक्दछ।
- यो रोग लागेर मरेका पशुहरूको नाक, मुख, योनी मलद्वारबाट नजम्ने खालको कालो रातो रगत बग्ने गर्दछ। साधारणतया यो रोग लागेका पशुलाई १०७ डिग्री फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउन सक्ने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, शरीर काँप्ने, आखाँ रातो हुने र पशु जोरले कराएर मुर्छा पर्ने लक्षणहरू देखिन्छ। यस प्रकारका लक्षणहरू छोटो समय (मुशिकलले १—२ घण्टासम्म) रहन्छ।
- कहिलेकाँही पशुहरू अलि लामो समय २४-४८ घण्टासम्म विमारी पर्न सक्छन्। जसमा पशुलाई ज्वरो आउने, दानापानी नखाने, शरीर काप्ने, श्वास—प्रश्वासमा कठिनाई हुने, जिब्रो सुन्निने, व्याउने पशु तुहिने, पेट फुल्ने जस्ता लक्षणहरू देखा पर्दछन्। यस्ता लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा खबर गर्नु पर्दछ। तसर्थ मरेका पशुवस्तुहरूमा यस्ता लक्षण देखिएको छ भने त्यस्ता पशु वस्तुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। मानिसहरूमा यो रोग सरेमा निमोनियाका विभिन्न प्रकारका लक्षणहरू देखापर्दछ र छालामा साना-साना खटिरा आउने गर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसंग नष्ट गर्नुपर्दछ।

बाँझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरू:

- गाईवस्तुमा बाँझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरूले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्या लाई बाँझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन्।
- ढिलो बालि लाग्ने कारणहरू मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।
- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०१ असार २०७४

- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्कको उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै वीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भाशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोचे चूना १५ के. जी. प्रति कष्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

- यो समय वर्षेघाँस लगाउने उपयुक्त समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीजको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसाँ	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिके बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कब	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याङ	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

- यो समयमा बहुवर्षिय घाँस लगाउने समय भएकोले निम्न उल्लेखित घाँसहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

तराई र मध्य पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीज दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, टन (प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
स्टाईलो	जेठ- असार	४- ५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	५०- ६०	श्रावण-पुष
कुडजु	जेठ -असार	५- ७	छरुवा वा लाईनमा	४०:४०: ० र १० टन गोबर मल	२०- ३५	श्रावण - पुष
सेटारीया	जेठ -असार	८- १०	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०:३० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण -पुष
नेपीयर	असार - श्रावण	१०००० - २०००० सेट	लाईनमा	८०: ६०:४० र १० टन गोबर मल	१५० - २००	श्रावण - माघ
डेस्मोडीयम	जेठ - असार	५ - ७	छरुवा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण - पुष
गिनी ग्रास	जेठ - असार	३ - ४ वा २०००० सेट	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	८० -१००	श्रावण -माघ

उच्च पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीज दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, टन (प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
क्लोभर सेतो	जेठ - असार	५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०:० र १० टन गोबर मल	३०- ४०	कार्तिक (चैत
राईग्रास	जेठ - असार	१२ - १५	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०: ० र १० टन गोबर मल	३५ - ४०	कार्तिक - बैसाख
कक्सफुट	जेठ - असार	१० - १५	छरुवा वा लाइनमा	५०: ४०: ३० र १० टन	३० - ३५	कार्तिक - चैत
कोते	असार - श्रावण	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	गोबर मल ८०: ६०: ४० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - असार
टाल फेस्क्यू	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - चैत
लुसर्न	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	४५ - ५०	कार्तिक - बैसाख

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०१ असार २०७४

अनुसूची-१: पशुहरूमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोकसानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने ।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने ।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत वोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने ।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टिबायोटिक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जसिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने । साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने ।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने ।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलग्गै राख्ने ।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने ।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने ।
- स्वास्थ्य पशुहरूलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने । खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने ।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरूले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरूलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैंसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफना पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफनो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला ।
- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला ।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला । १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला । भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला । यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ । ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला । २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला । दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ०९, २६ जेठ २०७४, अवधि : २६ जेठ २०७४ — ०९ असार २०७४

वर्ष ३ अंक १०

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०२ असार २०७४

अवधि: ०२ असार २०७४—०८ असार २०७४

जिल्लाहरू: मोरङ्ग, धनकुटा, सप्तरी, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताभरि नै देशका धेरैजसो भू-भागहरूमा सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई साताको शुरु र अन्त्यतिर हल्कादेखि मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना छ।
- पहाडी जिल्लाका केही स्थानहरूमा साताको मध्य र अन्त्यतिर आंशिक वा सामान्य रूपले बदली भई हल्का वर्षा हुने देखिन्छ।
- हिमाली जिल्लाका उच्च क्षेत्रहरूमा हल्का हिमपात हुने संभावना देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- साताभरि नै देशका धेरैजसो भू-भागहरूमा सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई साताको शुरु र अन्त्यतिर हल्कादेखि मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना भएकोले विषादी छर्ने पर्ने भएमा स्टिकर मिसाई छर्नुहोस्।
- तल दिइएको (धान शीर्षक अन्तर्गत) विधि अनुसार धानको स्वस्थ वीउ छानी ब्याड राख्नुहोस्।
- यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

पशुपालन सारांश:

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके, चरचरे र भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १०, ०२ असार २०७४, अवधि : ०२ असार २०७४ — ०८ असार २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
१९ जेठ २०७४ देखि २५ जेठ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस)को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता(%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	४७.९	२७.४-३५.१	२२.५-२७.०	७८-९८	५१-९२	०.०-६.०	पुर्व	
धनकुटा	३७.५	२८.०-३१.०	१९.३-२१.३	८५-९१	६४-७८	०-१	पश्चिम	
सप्तरी	५६.३	३२.०-३५.०	२३.५-२८.०	८०-९१	७३-८१	-	-	-
दोलखा	१७.०	२५.४-२९.५	१५.०-१८.५	८५-९९	७९-९४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	१०.७	३०.५-३५.५	१९.५-२२.९	७१-८६	४६-८०	-	-	-
बारा	८२.२	२९.०-३७.५	२२.५-२६.६	७६-९८	६२-९३	०.०-५.०	पश्चिम	
धादिङ	११.६	३०.०-३६.०	१८.५-२०.४	८२-९५	५३-८९	-	-	-
चितवन	३१.०	३२.४-३९.२	२२.२-२६.३	६६-९२	५९-८४	-	-	-
कास्की	७१.०	२८.६-३३.४	१९.०-२३.८	६९-९२	५३-६७	०.०-३.०	दक्षिण	
पाल्पा	१९.०	२५.६-३१.५	१६.२-१९.५	७३-९६	६६-८५	-	-	-
रूपन्देही	८१.२	२९.५-३८.६	२२.२-२८.०	५९-१००	४८-७८	०.०-७.५	पूर्व	
दाङ	२०.०	२६.०-३६.५	२२.०-२७.४	६१-९४	४१-७७	०.०-१.५	पुर्व	
बाँके	११.४	२९.४-४०.६	२३.०-२८.७	७२-९८	३४-८५	०-४	उत्तर	
सुर्खेत	५१	२३.८-३८.६	२०.२-२६.८	४१-९६	३२-९४	०.०-०.५	पश्चिम	
जुम्ला	११.७	१८.५-३०.२	१०.५-१५.३	७६-९८	६२-९३	०.०-५.०	पश्चिम	
कैलाली	१७.१	२९.२-४१.४	२२.८-३०.५	४६-९५	२४-७६	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	५३	२८.४-४०.०	१९.६-२५.६	६२-९७	३३-८२	०.०-६.०	उत्तर	
दार्चुला	३९.८	२६.५-३६.४	१७.४-२४.०	७८-९५	५४-८९	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १०, ०२ असार २०७४, अवधि : ०२ असार २०७४ — ०८ असार २०७४

२६ जेठ २०७४ देखि ०१ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको दिशाको दायरा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
मोरङ	४८.१	३३.०-३६.९	२५.०-२६.८	७०-८६	५७-७०	०.०-५.०	पुर्व	-
धनकुटा	९.१	२८.४-३१.२	२०.०-२१.५	७८-९०	६०-७७	०.०-१.०	पश्चिम	-
सप्तरी	२५.६	३२.५-३५.७	२४.५-२८.५	७४-१००	६७-७८	-	-	-
दोलखा	२९.८	२६.०-२८	१६.०-१८.५	९२-९७	८१-८६	-	-	-
काभ्रेपलान्चोक	१४.४	३२.५-३४.७	२०.५-२२.१	७१-९५	५९-७५	-	-	-
बारा	५६.८	३४.६-३७.६	२३.०-२६.५	८०-८८	७०-८०	०.०-३.०	उत्तर	-
धादिग	५३.२	३४.०-३५.५	१९.०-२२.०	८३-८७	६७-८०	-	-	-
चितवन	५०.९	३४.२-३७.०	२१.०-२५.६	७८-८६	३८-८१	-	-	-
कास्की	६८.५	३१.४-३२.५	१९.४-२२.३	८५-९५	५४-६१	०.०-३.०	उत्तर	-
पाल्पा	१६.१	३०.०-३१.०	१६.५-१८.५	७७-८५	६३-७५	-	-	-
रुपन्देही	२५.०	३६.०-३८.१	२३.०-२८.०	६४-८९	५५-७५	०.०-७.५	दक्षिण	-
दांग	३६.२	३२.०-३४.५	२१.५-२५.०	६८-७७	५०-६१	०.०-४.०	पश्चिम	-
बाँके	२.०	३७.५-४०.५	२२.९-२६.७	७५-८७	३९-५२	०.०-३.५	पश्चिम	-
सुर्खेत	५.०	३३.७-३६.५	२०.८-२३.९	४९-६२	४०-५६	०.०-४.०	पश्चिम	-
जुम्ला	३.२	२६.४-२८.२	१०.२-१३.५	५६-७५	३१-३७	०.०-६.०	पश्चिम	-
कैलाली	फाटफुट	३६.१-४०.९	२४.०-२८.०	५२-७२	३३-४९	०.०-३.०	उत्तर	-
डोटी	१७.०	३३.६-३७.५	१९.८-२२.६	६८-७७	३९-५९	०.०-०.५	उत्तर	-
दार्चुला	२१.७	३०.०-३५.५	१९.०-२१.४	७७-९४	५३-८०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १०, ०२ असार २०७४, अवधि : ०२ असार २०७४ — ०८ असार २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. धान

- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि ब्याड तयार गरि बीउ छर्नुहोस।
 - ✚ तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात —स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
 - ✚ तराई भित्रि मधेश र तल्लो वंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जात: सुख्खा धान - १, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
 - ✚ मध्य पहाडी क्षेत्र (९००-१५०० मी. सम्म) का लागि उपयुक्त जात: खुमल-४, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-११, खुमल-१३।
 - ✚ यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

धानको ब्याड तयार गर्ने विधि

धानको धुले वा हिले दुवै किसिमको ब्याड तयार गर्न सकिन्छ। ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिन्छ। धुले ब्याड बनाउँदा दुई ब्याडको बीचमा ४०-५० से.मी. (दुई बित्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ। यसो गर्दा बीउ राखेपछि माटोले छोप्न, विषादी छर्न र झारपात उखेलन सजिलो हुन्छ। धुले ब्याडको लागि बुर्बुराउँदो माटो बनाई तयार गरी सुख्खा बीउ छर्नुपर्दछ भने हिले ब्याडको लागि टुसाएको बीउ राख्नु पर्दछ। टुसाउनको लागि बीउलाई २४ घण्टासम्म पानीमा भिजाउने र त्यसपछि पानीबाट झिकेर अर्को २४-३६ घण्टासम्म अँध्यारो ठाउँमा राखी बोराले छोपिदिनु पर्दछ। यसरी टुसाएको बीउलाई माटो राम्ररी बसेको छिपछिपे पानी भएको ब्याडमा राख्नुपर्दछ। पानी बढी भएमा बीउको टुसा मर्न सक्छ। ब्याडमा कीरा तथा रोगको प्रकोप भएमा सोही अनुसार प्राविधिकको सल्लाह लिई विषादीको प्रयोग गर्नु पर्दछ।

स्वस्थ धानको बीउ छानौं, उत्पादन बढाऔं

धानवालीमा धेरै किसिमका रोगहरू लाग्दछन्। ती मध्ये केही बीउबाट सर्दछन्। सबै किसिमका रोगले बीउको गुणस्तर र स्वास्थ्यमा असर पार्दछ जसको कारण बीउ रोगी हुन्छ। रोगी बीउ साधारणतया साना, आकार विग्रिएका, चाउरिएका, दाग भएका र सेप्रा हुन्छन्। त्यस्ता बीउ स्वस्थ बीउ भन्दा तौलमा हलुका हुन्छन्। यदि हलुका बीउलाई छुट्याएर गह्रौं बीउलाई मात्र बीउको रूपमा प्रयोग गरेमा धानको उत्पादन र गुणस्तर बढ्छ।

स्वस्थ धानको बीउ छान्ने विधि

३ लिटर पानीमा लगभग ५०० देखि ६०० ग्राम नून एउटा वाल्टीनमा राम्ररी घोलने (मसिनो धानको लागि ५०० ग्राम र मोटा धानको लागि ६०० ग्राम) घोलिएको नून पानीमा एक के. जी. जति धान खन्याउने, एकैछिन चलाउने र एक मिनेट जति बीउलाई तैरिन/थिग्रिन दिने। तैरिएको बीउ र थिग्रिएको बीउलाई अलग-अलग झिकेर छुट्टै राख्ने। उक्त नून पानीको घोलबाट ३ के. जी. बीउ सम्म छान्न सकिन्छ। बीउको मात्रा धेरै वा थोरै भए सोही अनुरूप नून पानीको घोलको मात्रा बढाउन वा घटाउन सकिन्छ। थिग्रिएको बीउलाई सफा पानीले राम्ररी पखाली ब्याड राख्ने वा छरुवा धान भए सिधै छर्ने। यसरी छानेको बीउलाई सोही दिन ब्याड नराख्ने वा नछर्ने भए बीउलाई पानीले पखाली छहारीमा राम्ररी सुकाएर राख्न सकिन्छ। तैरिएको बीउलाई पानीले पखालेर र सुकाएर अन्य प्रयोजनमा ल्याउन सकिन्छ।

चैते धानको पतेरो व्यवस्थापन:

- यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागि खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नु पर्दछ। प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाइ संकलन गरी मार्नु पर्दछ।
- बयस्क कीरा व्यवस्थापनको लागि स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्ने विधि: गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानखेतको बीचमा लगेर गाड्ने। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।
- यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion 50% EC) २मि.ली. प्रति लिटर वा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी. (Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मकै

- मकै लगाइएको जग्गामा गोडमेल गरि रोगी तथा बाक्लो भएको ठाँउको बोट उखेलेर उकेरा दिने र वर्षा शुरु हुन लागेकोले पानी निकासको उचित व्यवस्था गर्नुहोस्।

२. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइग्राममा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- आगामी हसामा पानी पर्ने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलु बालीमा पानी जम्न नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। सो समयमा बिषादी छर्ने काम नगर्नुहोला।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलुमा दाना लाग्ने बेला भएकोले माटोको चिस्यान हेरी उकेरा दिने काम सिध्याउने र वीड आलुबालीमा बेजात र रोगी बोट उखेलेर (रोगिङ्ग) नष्ट गर्नुहोस्।
- डढुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५, डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नुहोस् वा डाइमथोमर्फ (एक्रोबेट) वासेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

४. भटमास

- मनसुन शुरु भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

भटमासमा लाग्ने झुसिलकीरा

यो कीराले भटमासको पुर्ण विकसित नयाँ पातको तल्लो पट्टि हल्का हरियो रंगको गोलाकार फुलहरू थुप्रो-थुप्रोमा पार्दछ। यसबाट निस्कने लार्भाहरूको शरीर रातो र कालो झुसले भरिएको हुन्छ। शुरुको अवस्थामा एकै ठाउँमा समूह बनाई पातको हरियो भाग खान्छ र ठुलो भएपछि लार्भाहरू यत्र तत्र छरिएर खान थाल्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १०, ०२ असार २०७४, अवधि : ०२ असार २०७४ — ०५ असार २०७४

यस कीराको व्यवस्थापनको लागि झुसिल कीराका फुल वा लार्भाहरू भएका पातहरू टिपेर मट्टितेल पानीमा डुवाउनु उपयुक्त हुन्छ। साथै, यस कीराको व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ एम. एल. हालेर साँझको समयमा छर्कने गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, *व्यासीलस थुरिन्जियन्सिस* (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यसको प्रकोप बढी देखिएमा मात्र *अल्फाम्याथ्रिन* १०% इ.सी. (Alphamethrin 10% EC) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरले पात भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

५. फलफूल बाली

- सुन्तलाको टुप्पो सुक्दै आउने, जरा र फेद कुहिने, पँहेलिने, बोट मर्ने रोग देखिएमा
 - ✚ रोगी बोटहरूको पातको नमूना लिई नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान, खुमलटारको प्रयोगशालामा भाइरस लागे नलागेको परिक्षण गराउनुहोस्।
 - ✚ उक्त पात, मुनाहरूको अर्को नमूनालाई माटो अनुसन्धान महाशाखा वा क्षेत्रिय माटो प्रयोगशालामा पठाई सुक्ष्म खाद्यतत्वहरूको अवस्था निकर्षण गर्नुहोस्।
 - ✚ सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को व्यवस्थापन:

- ✚ यसको लार्भा अवस्थाहरू बिहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै यसका अचल अवस्थाहरू बोटमा झुण्डिएर रहने भएकोले, संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- ✚ यसको व्यवस्थापनको लागि व्याक्टेरिया जन्य *बी.टी (Bt)* डाईपेल, बायोलोप (३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- ✚ यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा *डेल्टामेथ्रिन* २८ % ई.सी) .*डेसीस* (२ मी.ली .प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिलीवगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिलीवगको प्रकोप समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै *सर्वो* तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मुल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि (रेजिन वा ग्रीजमा कास्टरको तेल मिसाएर) लगाएमा वगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन्। अथवा ४०० गेजको २५ से.मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाघनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धुलो विषादी *मालाथियन* २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउने वा २% को *साइपरमेथ्रिन*को झोल प्रयोग गरि वा १के.जी. *कार्बोफ्युरान* प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गरि निम्फ (Nymph) मार्ने गर्नुपर्दछ।
- फल/काण्ड/पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न *कार्बाराइल* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १०, ०२ असार २०७४, अवधि : ०२ असार २०७४ — ०८ असार २०७४

केरा:

- हावा हुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरूलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनिस्के पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० इन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी द्रूयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगामुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus Mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति. लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा दिन पटक छर्कनु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

भिँडीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लागेको भिँडीका मुना र फलहरू जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू बिरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नस्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (Chlorantraniliprol १८.५% SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad ४५% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ। एकै किसिमको विषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिजे गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लोराक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिजे गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सी., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सी., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिजे गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिकोर्न एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बच्नको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कावोक्विसल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिजे गरी छर्नु पर्दछ। काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्ड्युको प्रकोपबाट बच्नको लागि क्याराथेन २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा वीउमा रहने र हावाबाट पनि सार्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १०, ०२ असार २०७४, अवधि : ०२ असार २०७४ — ०८ असार २०७४

फल कुहाउने औसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कक्षा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औसाबाट बच्नको लागि मिथायल इथिलेन युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कक्षा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- मेटरहिजियम (Metarhizium) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टोवरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागी सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरू	फल कुहाउने औसाले गरेको क्षती	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
			
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन
			

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १०, ०२ असार २०७४, अवधि : ०२ असार २०७४ — ०८ असार २०७४

७. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ङ्ग मेन्टीडा) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमिथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई साबुन पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नश्व सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस् र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- यो साता पानी पर्ने संभावना देखिएको हुँदा पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानाको राम्रो ख्याल राख्नुपर्दछ। दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन्। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ। ढुसी लागेको, कुहिएको दाना वा परालमा *अफ्लाटक्सिन* बी१, बी२, जी१, जी२ नामक ढुसीका प्रजाति हुनसक्छन्। जसले दीर्घकालिन रूपमा पशु र मानिसलाई क्यान्सर गराउन सक्दछ। शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खादा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

ट्र्याइप्यानोसोमियासिस

यो रोग मुख्य रूपमा तराईका पशुहरूमा बढ्ता देखिन्छ। यो रोग मुख्य गरि घोडा र उँटमा देखिन्छ भने गाई भैंसीमा हमेशा प्रस्ट रूपमा लक्षण नदेखिने गरि लाग्ने गर्छ। यो रोग झिंगाको टोकाइबाट सर्ने गर्दछ। रोगी गाई-भैंसीलाई एक्कासी १०४-१०५ फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउने, तत्काल दुध उत्पादन नघट्ने हुन्छ। आँखा रातो हुने, रौं ठाडो हुने पाचन क्रियामा गडबडी, तल्लो बङ्गरानि सुन्निने, स्नायुप्रणालीका लक्षणमा मूर्छा परी भूईंमा लड्ने अन्धो भएजस्तो गर्ने, दाँत कट्कटाउने, चक्कर लगाएर घुम्ने, मुखबाट -याल काढ्ने, पिसाब छिटो-छिटो धेरै गर्ने आदि देखिन्छ।

उपचार विधि:

- कुईनापाइरामिन सल्फेट ४.५ एम.जी. प्रतिकिलो शारीरिक तौल अनुसार छालामुनि केवल एक सुई दिई गाई भैसी, घोडा खच्चरको सर्रा रोगको उपचार शत प्रतिशत सफलता पाउन सकिन्छ।
- Diaminazene Aceturate 0.8** देखिने १६ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा केवल एक सुई निकै प्रभावकारी हुने गर्छ। *रोकथाम:* यो रोग गाई-भैसीलाई टोक्ने झिगाको माध्यमबाट सर्ने भएकोले यसको जनसंख्यामा वृद्धि हुन नदिन गोठ सफा राख्नुपर्दछ र पानी जम्न दिन हुँदैन।

पटके रोग

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ। यो रोग *ब्यासिलस एन्थ्रासिस* नामक जीवाणुबाट लाग्ने गर्दछ र यो जीवाणु हावाको सम्पर्कमा आएपछि स्पोर (spore) मा परिवर्तन भई माटोमा यो वर्षौंसम्म पनि जीवित रहन्छ। पानी परेको बेलामा पानीको भेल संगै *एन्थ्रासिस*को स्पोर बाहिर आउन सक्दछ।
- यो रोग लागेर मरेका पशुहरूको नाक, मुख, योनी मलद्वारबाट नजम्ने खालको कालो रातो रगत बग्ने गर्दछ। साधारणतया यो रोग लागेका पशुलाई १०७ डिग्री फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउन सक्ने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, शरीर काँप्ने, आखाँ रातो हुने र पशु जोरले कराएर मुर्छा पर्ने लक्षणहरू देखिन्छ। यस प्रकारका लक्षणहरू छोटो समय (मुश्किलले १-२ घण्टासम्म) रहन्छ।
- कहिलेकाँही पशुहरू अलि लामो समय २४-४८ घण्टासम्म बिमारी पर्न सक्छन्। जसमा पशुलाई ज्वरो आउने, दानापानी नखाने, शरीर काप्ने, श्वास-प्रश्वासमा कठिनाई हुने, जिब्रो सुन्निने, ब्याउने पशु तुहिने, पेट फुल्ने जस्ता लक्षणहरू देखा पर्दछन्। यस्ता लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा खबर गर्नु पर्दछ। तसर्थ मरेका पशुवस्तुहरूमा यस्ता लक्षण देखिएको छ भने त्यस्ता पशु वस्तुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। मानिसहरूमा यो रोग सरेमा निमोनियाका विभिन्न प्रकारका लक्षणहरू देखापर्दछ र छालामा साना-साना खटिरा आउने गर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसंग नष्ट गर्नुपर्दछ।

बाँझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरू:

- गाईवस्तुमा बाँझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरूले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्या लाई बाँझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन्।
- ढिलो बालि लाग्ने कारणहरू मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।
- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने **straw** (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्कको उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै बीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भाशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हसा सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ. यु. एस. रोग लागेमा घरपोचे चूना १५ के. जी. प्रति कष्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्दमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

४. घाँसेबाली

- यो समय वर्षेघाँस लगाउने उपयुक्त समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेबालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीजको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
वाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट वाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिक बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हाडी, कब	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याङ	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा जुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १०, ०२ असार २०७४, अवधि : ०२ असार २०७४ — ०८ असार २०७४

- यो समयमा बहुबर्षिय घाँस लगाउने समय भएकोले निम्न उल्लेखित घाँसहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

तराई र मध्य पहाडमा हुने बहुबर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीज दर केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, टन (प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
स्टाईलो	जेठ- असार	४- ५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	५०- ६०	श्रावण-पुष
कुडजु	जेठ -असार	५- ७	छरुवा वा लाईनमा	४०:४०: ० र १० टन गोबर मल	२०- ३५	श्रावण - पुष
सेटारीया	जेठ -असार	८- १०	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०:३० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण -पुष
नेपीयर	असार - श्रावण	१०००० - २०००० सेट	लाईनमा	८०: ६०:४० र १० टन गोबर मल	१५० - २००	श्रावण - माघ
डेस्मोडीयम	जेठ - असार	५ - ७	छरुवा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण - पुष
गिन्नी ग्रास	जेठ - असार	३ - ४ वा २०००० सेट	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	८० -१००	श्रावण -माघ

उच्च पहाडमा हुने बहुबर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीज दर केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, (टन प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
क्लोभर सेतो	जेठ - असार	५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०:० र १० टन गोबर मल	३०- ४०	कार्तिक (चैत
राईग्रास	जेठ - असार	१२ - १५	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०: ० र १० टन गोबर मल	३५ - ४०	कार्तिक - बैसाख
कक्सफुट	जेठ - असार	१० - १५	छरुवा वा लाइनमा	५०: ४०: ३० र १० टन गोबर मल	३० - ३५	कार्तिक - चैत
कोते	असार - श्रावण	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	गोबर मल ८०: ६०: ४० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - असार
टाल फेस्क्यू	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - चैत
लुसर्न	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	४५ - ५०	कार्तिक - बैसाख

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १०, ०२ असार २०७४, अवधि : ०२ असार २०७४ — ०८ असार २०७४

वर्ष ३ अंक ११

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०९ असार २०७४

अवधि: ०९ असार २०७४—१५ असार २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- पूर्वी नेपालका जिल्लाहरूमा साताभरि नै अधिकांश समय वदली रही हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ भने साताको मध्य वा अन्त्य तिर १/२ स्थानमा भारी वर्षाको सम्भावना पनि रहेको देखिन्छ।
- मध्य नेपालका तराई तथा पहाडी जिल्लाहरूमा साताको मध्यबाट अधिकांश समयमा सामान्य वदली भई हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ भने पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा साताको अन्त्य तिर १/२ स्थानमा भारी वर्षाको सम्भावना देखिन्छ।
- पश्चिमी (मध्य तथा सुदूर) नेपालका पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरूमा साताको मध्य र अन्त्यतिर अधिकांश समयमा सामान्य रूपले वदली भई हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने देखिन्छ भने उपल्लो भू-भागतिर केही स्थानहरूमा हल्का हिमपात हुने सम्भावना देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- पूर्वी तथा मध्य नेपालमा मनसुन सक्रिय भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।
- उच्च पहाडको तल्लो भेगमा साताभरि नै हल्का देखि मध्यम वर्षाको संभावना भएकोले अगोटे आलु खन्दा पानी नपरेको र माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्नुहोला।
- आगामी साता अधिकांश समय वदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- फलफूलका बेर्ना सार्दा जमीनबाट १ फिट उचो बनाई, ग्रापिटड गर्दा जोडिएको भाग माटोले नपुरिने गरि सार्नुहोस्।
- यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

पशुपालन सारांश:

- वर्षायाम शुरू हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके, चरचरे र भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ११, ०९ असार २०७४, अवधि: ०९ असार २०७४ — १५ असार २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
२६ जेठ २०७४ देखि ०१ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	५०.४	३४.०-३६.५	२३.०-२५.०	७१-९७	६४-७६	-	-	-
मोरङ	४८.१	३३.०-३६.९	२५.०-२६.८	७०-८६	५७-७०	०.०-५.०	पुर्व	-
धनकुटा	९.१	२८.४-३१.२	२०.०-२१.५	७८-९०	६०-७७	०.०-१.०	पश्चिम	-
संखुवासभा	३९.८	२८.५-३०.५	१९.५-२१.०	६९-९४	६९-८३	-	-	-
सुनसरी	१४.२	३४.०-३६.८	२४.०-२६.०	७१-९१	६५-७४	-	-	-
सप्तरी	२५.६	३२.५-३५.७	२४.५-२८.५	७४-१००	६७-७८	-	-	-
सिराहा	४८.०	३५.०-३७.०	७३-९०	६७-७५		-	-	-
दोलखा	२९.८	२६.०-२८	१६.०-१८.५	९२-९७	८१-८६	-	-	-
महोत्तरी	४.०	३४.०-३७.६	२३.७-२७.०	६८-८२	६०-७३	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	१४.४	३२.५-३४.७	२०.५-२२.१	७१-९५	५९-७५	-	-	-
बारा	५६.८	३४.६-३७.६	२३.०-२६.५	८०-८८	७०-८०	०.०-३.०	उत्तर	-
धादिङ	५३.२	३४.०-३५.५	१९.०-२२.०	८३-८७	६७-८०	-	-	-
चितवन	५०.९	३४.२-३७.०	२१.०-२५.६	७८-८६	३८-८१	-	-	-
कास्की	६८.५	३१.४-३२.५	१९.४-२२.३	८५-९५	५४-६१	०.०-३.०	उत्तर	-
मुस्ताङ	४.३	२२.०-२३.०	६.०-११.०	५८-८३	५५-७४	-	-	-
पाल्पा	१६.१	३०.०-३१.०	१६.५-१८.५	७७-८५	६३-७५	-	-	-
रुपन्देही	२५.०	३६.०-३८.१	२३.०-२८.०	६४-८९	५५-७५	०.०-७.५	दक्षिण	-
रुकुम	३.०	३५.५-३७.५	१९.०-२३.५	६५-८४	४७-७५	-	-	-
दाङ	३६.२	३२.०-३४.५	२१.५-२५.०	६८-७७	५०-६१	०.०-४.०	पश्चिम	-
बाँके	२.०	३७.५-४०.५	२२.९-२६.७	७५-८७	३९-५२	०.०-३.५	पश्चिम	-
सुर्खेत	५.०	३३.७-३६.५	२०.८-२३.९	४९-६२	४०-५६	०.०-४.०	पश्चिम	-
जुम्ला	३.२	२६.४-२८.२	१०.२-१३.५	५६-७५	३१-३७	०.०-६.०	पश्चिम	-
कैलाली	फाटफुट	३६.१-४०.९	२४.०-२८.०	५२-७२	३३-४९	०.०-३.०	उत्तर	-
डोटी	१७.०	३३.६-३७.५	१९.८-२२.६	६८-७७	३९-५९	०.०-०.५	उत्तर	-
दार्चुला	२१.७	३०.०-३५.५	१९.०-२१.४	७७-९४	५३-८०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ११, ०९ असार २०७४, अवधि : ०९ असार २०७४ — १५ असार २०७४

०२ असार २०७४ देखि ०८ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१४०.०	२९.५-३६.०	२२.०-२५.०	७७-८९	७२-८३	-	-	-
मोरङ	१२१.१	३०.५-३६.९	२४.४-२६.८	७६-९९	५९-७९	०.०-५.०	पुर्व	-
धनकुटा	५१.३	२५.३-३१.२	२०.०-२१.५	९०-९५	६९-८८	०.०-१.५	पश्चिम	-
संखुवासभा	७६.८	२८.१-३०.५	२०.५-२१.२	८१-९८	७७-८८	-	-	-
सुनसरी	२०१.९	३०.४-३६.७	२४.०-२४.६	७९-९८	६८-९६	-	-	-
सप्तरी	५२.०	२९.७-३५.२	२४.०-२७.५	७९-९७	७३-८५	-	-	-
सिराहा	११२.३	३०.०-३४.५	२३.५-२७.०	७९-९८	६८-८२	-	-	-
दोलखा	७७.४	२५.०-२७.०	१७.०-२२.०	९३-९८	८९-९५	-	-	-
महोत्तरी	९.०	३०.०-३६.५	२५.५-२७.५	६८-८४	६५-८२	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	२६.६	३०.५-३४.५	२०.१-२२.०	८२-९३	६९-९१	-	-	-
बारा	२२.०	३०.२-३६.४	२२.०-२६.४	८६-१००	७५-८९	०.०-३.०	पूर्व	-
धादिङ	३३.६	२९.७-३४.०	२०.४-२१.५	८६-९२	६७-९१	-	-	-
चितवन	४६.८	३२.१-३७.१	२३.०-२५.६	८३-९५	७५-८५	-	-	-
कास्की	१०८.३	२९.४-३२.५	१९.५-२२.०	९०-९९	५३-७३	०.०-३.५	उत्तर	-
मुस्ताङ	१२.९	९.०-१५.५	७.५-१०.५	६८-८७	४५-७५	-	-	-
पाल्पा	२४.२	२८.०-३१.५	१४.७-१८.२	७४-९२	७१-८५	-	-	-
रुपन्देही	६५.३	३१.६-३८.०	२२.९-२७.५	६५-८५	५०-७०	१.५-७.५	दक्षिण	-
रुकुम	१४.५	२९.५-३७.०	१९.०-२३.५	६१-८६	५२-७२	-	-	-
दाङ	९.२	२३.०-३३.८	१९.५-२३.२	७३-९५	५२-७६	०.०-१.०	पश्चिम	-
बाँके	२१.१	३३.४-३८.०	२१.५-२६.५	७९-९७	४९-७०	०.०-३.५	दक्षिण	-
सुर्खेत	५३.८	२९.९-३४.५	१९.९-२३.५	६६-८७	५०-७९	०.०-७.०	दक्षिण	-
जुम्ला	३८.१	२३.७-२७.४	१०.७-१५.७	६५-४७	४०-६८	०.०-५.०	दक्षिण	-
कैलाली	७१.२	३१.०-३६.४	२०.४-२६.६	७१-९५	५३.७१	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	५.४	२९.०-३७.५	१९.४-२३.८	७१-८९	४१-६५	०.०-३.०	उत्तर	-
दार्चुला	४८.१	२८.७-३४.५	१८.५-२१.९	७९-९२	४९-८४	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ११, ०९ असार २०७४, अग्रि : ०९ असार २०७४ — १५ असार २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि ब्याड तयार गरि बीउ छर्नुहोस।
 - तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वेंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात —स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
 - तराई भित्रि मधेश र तल्लो वेंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जात: सुख्खा धान -१, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
 - यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्बानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

धानको ब्याड तयार गर्ने विधि

धानको धुले वा हिले दुवै किसिमको ब्याड तयार गर्न सकिन्छ। ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिन्छ। धुले ब्याड बनाउँदा दुई ब्याडको बीचमा ४०-५० से.मी. (दुई बित्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ। यसो गर्दा बीउ राखेपछि माटोले छोप्न, विषादी छर्न र झारपात उखेल्न सजिलो हुन्छ। धुले ब्याडको लागि बुर्बुराउँदो माटो बनाई तयार गरी सुख्खा बीउ छर्नुपर्दछ भने हिले ब्याडको लागि टुसाएको बीउ राख्नु पर्दछ। टुसाउनको लागि बीउलाई २४ घण्टासम्म पानीमा भिजाउने र त्यसपछि पानीबाट झिकेर अर्को २४-३६ घण्टासम्म अँध्यारो ठाउँमा राखी बोराले छोपिदिनु पर्दछ। यसरी टुसाएको बीउलाई माटो राम्ररी बसेको छिपछिपे पानी भएको ब्याडमा राख्नुपर्दछ। पानी बढी भएमा बीउको टुसा मर्न सक्छ। ब्याडमा कीरा तथा रोगको प्रकोप भएमा सोही अनुसार प्राविधिकको सल्लाह लिई विषादीको प्रयोग गर्नु पर्दछ।

स्वस्थ धानको बीउ छान्ने, उत्पादन बढाउने

धानबालीमा धेरै किसिमका रोगहरू लाग्दछन्। ती मध्ये केही बीउबाट सर्दछन्। सबै किसिमका रोगले बीउको गुणस्तर र स्वास्थ्यमा असर पार्दछ जसको कारण बीउ रोगी हुन्छ। रोगी बीउ साधारणतया साना, आकार बिग्रिएका, चाउरिएका, दाग भएका र सेप्रा हुन्छन्। त्यस्ता बीउ स्वस्थ बीउ भन्दा तौलमा हलुका हुन्छन्। यदि हलुका बीउलाई छुट्याएर गह्रौं बीउलाई मात्र बीउको रूपमा प्रयोग गरेमा धानको उत्पादन र गुणस्तर बढ्छ।

स्वस्थ धानको बीउ छान्ने विधि

३ लिटर पानीमा लगभग ५०० देखि ६०० ग्राम नून एउटा वाल्टीनमा राम्ररी घोल्ने (मसिनो धानको लागि ५०० ग्राम र मोटा धानको लागि ६०० ग्राम) घोलिएको नून पानीमा एक के. जी. जति धान खन्याउने, एकैछिन चलाउने र एक मिनेट जति बीउलाई तैरिन/थिग्रिन दिने। तैरिएको बीउ र थिग्रिएको बीउलाई अलग-अलग झिकेर छुट्टै राख्ने। उक्त नून पानीको घोलबाट ३ के. जी. बीउ सम्म छान्न सकिन्छ। बीउको मात्रा धेरै वा थोरै भए सोही अनुरूप नून पानीको घोलको मात्रा बढाउन वा घटाउन सकिन्छ। थिग्रिएको बीउलाई सफा पानीले राम्ररी पखाली ब्याड राख्ने वा छरुवा धान भए सिधै छर्ने। यसरी छानेको बीउलाई सोही दिन ब्याड नराख्ने वा नछर्ने भए बीउलाई पानीले पखाली छहारीमा राम्ररी सुकाएर राख्न सकिन्छ। तैरिएको बीउलाई पानीले पखालेर र सुकाएर अन्य प्रयोजनमा ल्याउन सकिन्छ।

चैते धानको पतेरो व्यवस्थापन:

- यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागि खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्नु पर्दछ। प्रकाश पासोको प्रयोग गरी बयस्क कीरालाइ संकलन गरी मार्नु पर्दछ।
- बयस्क कीरा व्यवस्थापनको लागि स्थानीय रुपमा डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्ने विधि: गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानखेतको बीचमा लगेर गाड्ने। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।
- यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion 50% EC) २मि.ली. प्रति लिटर वा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी. (Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मकै

- मकै लगाइएको जग्गामा गोडमेल गरि रोगी तथा बाक्लो भएको ठाँउको बोट उखेलेर उकेरा दिने र वर्षा शुरु हुन लागेकोले पानी निकासको उचित व्यवस्था गर्नुहोस्।

२. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- आगामी हसामा पानी पर्ने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलु बालीमा पानी जम्न नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। सो समयमा बिषादी छर्ने काम नगर्नुहोला।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलुमा दाना लाग्ने बेला भएकोले माटोको चिस्यान हेरी उकेरा दिने काम सिध्याउने र वीड आलुबालीमा बेजात र रोगी बोट उखेलेर (रोगिङ्ग) नष्ट गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडको तल्लो भेगमा साताभरि नै हल्का देखि मध्यम वर्षाको संभावना भएकोले अगौटे आलु खन्दा पानी नपरेको र माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्नुहोला।
- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा वीडको लागि लगाइएको अगौटे आलु खन्नुभन्दा २ हप्ताअघि बोट उखेलेर (हाल्म पुलिड) दानालाई परिपक्व हुन दिई खन्नुहोस्।
- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि बिषादी (इण्डोफिल एम-४५, डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नुहोस् वा डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट) वासेक्टिन (फेनामिडन र मेन्कोजेव मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

४. भटमास

- पूर्वी तथा मध्य नेपालमा मनसुन सक्रिय भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

भटमासमा लाग्ने झुसिलकीरा

यो कीराले भटमासको पुर्ण विकसित नयाँ पातको तल्लो पट्टि हल्का हरियो रंगको गोलाकार फुलहरू थुप्रो-थुप्रोमा पार्दछ। यसबाट निस्कने लार्भाहरूको शरीर रातो र कालो झुसले भरिएको हुन्छ। शुरुको अवस्थामा एकै ठाउँमा समूह बनाई पातको हरियो भाग खान्छ र ठुलो भएपछि लार्भाहरू यत्र तत्र छरिएर खान थाल्छ।

यस कीराको व्यवस्थापनको लागी झुसिल कीराका फुल वा लार्भाहरू भएका पातहरू टिपेर मट्टितेल पानीमा डुवाउनु उपयुक्त हुन्छ। साथै, यस कीराको व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ एम. एल. हालेर साँझको समयमा छर्कने गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यसको प्रकोप बढी देखिएमा मात्र अल्फाम्याथ्रिन १०% इ.सी. (Alphamethrin 10% EC) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरले पात भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

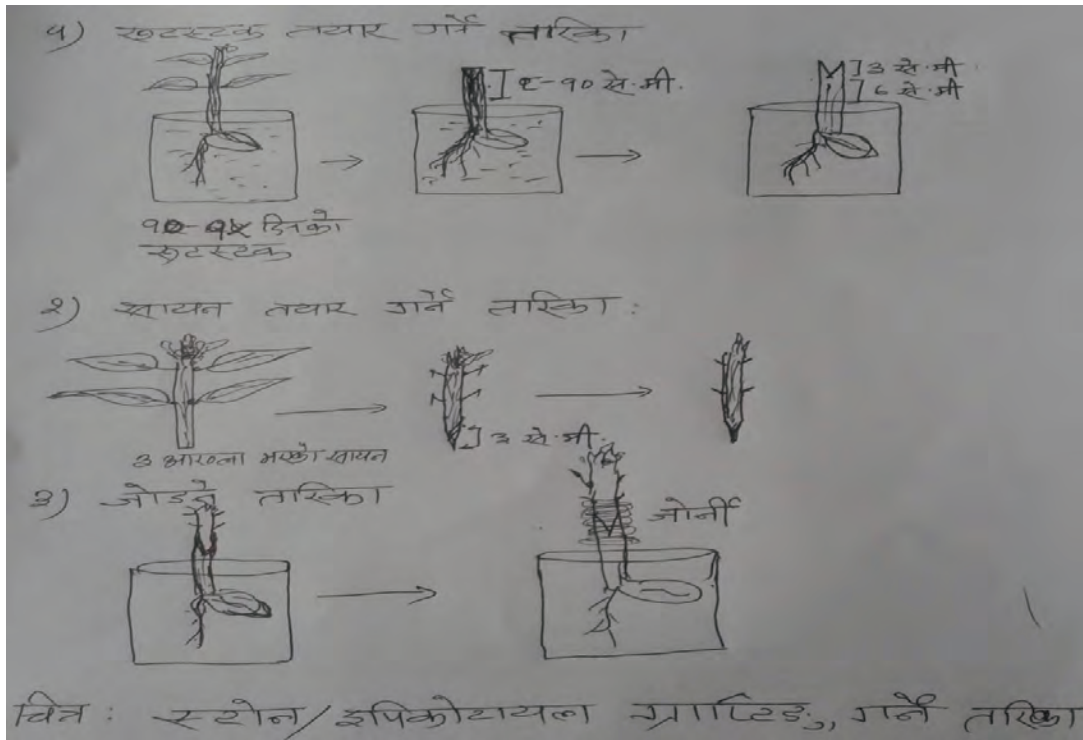
५. फलफूल बाली

- आगामी साता अधिकांश समय बदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- फलफुलका बेर्ना सार्दा जमीनबाट १ फिट उचो बनाई, ग्राफिटड गर्दा जोडिएको भाग माटोले नपुरिने गरि सार्नुहोस्।
- आगामी साता अधिकांश समय बदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने भएकोले फलफूल तथा तरकारी टिप्दा पानी नपरेको तथा बोट तथा फलमा पानी/शीत ओभाएपछि मात्र टिपेर प्याक गर्नुहोस्। नओभाएको फलफूल प्याक गर्दा आर्द्रता र तापक्रम बढि हुनाले भण्डारणमा छिट्टै कुहिन्छ।
- आँप, लिचि, भुइकटहर, अनार, रुखकटहर, अम्बा, कागती, सुन्तला, मौसम, एभोकाडो (घिऊ फल), अलैंची र कफी आदि सार्ने उपयुक्त समय भएकोले भरपर्दो नर्सरीबाट सिफारिस जातका कलमी बेर्ना सिफारिस दुरीको फरकमा सार्नुहोस्।
- आँप टिप्दा मध्य विहान र बेलुकीपख टिप्नुपर्दछ। विहान सबैरे टिप्दा आँपमा पानीको मात्रा (चोप) बढी बगन गई फलको गुणस्तर बिग्रन्छ।
- क्याल्सियम कार्बाइडमा आर्सेनिक र फोस्फोरस हाइड्राइडको अवशेष पाइने हुँदा आँप, केरा पकाउन प्रयोग नगर्नु होस्। मानव स्वास्थ्यलाई यि तत्वहरू हानिकारक छन्। क्याल्सियम कार्बाइडले स्नायु प्रणालीमा पनि असर गर्दछ र क्यान्सर पनि गराउन सक्दछ। आँप, केरा पकाउन इथाइलिन झोल प्रयोग गर्नु सुरक्षित हुन्छ।
- लामो समयसम्म भण्डारण गरि राखे हो भने आँपमा कुहिने रोगको प्रकोप देखिने हुँदा आँपलाई ३०० पि. पि. एम. को बेनोमाइल वा कार्बेन्डाजिममा १० मिनेट डुबाएर प्याक गरेमा नोक्सान कम हुन्छ।
- आँप टिपिसकेपछि ५४±२ डिग्री सेल्सियस तापक्रमको पानीमा १५ मिनेटसम्म डुबाएर प्याक गर्नुपर्दछ। यसले गर्दा भण्डारणमा देखिने एन्थ्रानोस कम हुन्छ।

- केको आँपको फलको गुदिमा स्पन्ज जस्तो हावा वा हावा नभएको धब्बा (spot) बढी, बेस्वादको अमिलो हुने प्रक्रियालाई स्पन्जी टिस्यु/ सफ्ट नोज (soft nose)/सफ्ट सेन्टर (soft center) भनिन्छ। यस्तो जैविक प्रकृयागत विकृति (Physiological disorder) अल्फन्सो (Alphonso) मा सबैभन्दा बढि देखिएता पनि अन्य जातमा पनि आउन सक्छ। यसको व्यवस्थापनको लागि २% क्याल्सियम क्लोराइडमा ५ मिनेट डुबाई भण्डारण वा डुवानी गर्नुपर्दछ। साथै २५०-५०० पि. पि. एम. को इथेफोनको झोलमा १-२ मिनेट डुबाई दिनाले पनि यस्तो विकृति कम हुन्छ। अल्फन्सो जात हो भने फल ७५% पाकेको परिपक्व भएको अवस्थामा टिप्नु पर्दछ।
- लिची फल टिपिसकिएको भए बोटको फेदबाट १ मिटर टाढा घेरा बनाई ३० के.जी. कम्पोष्ट मल, २ के.जी. पिना, ३०० ग्राम डि.ए.पी, ३०० ग्राम यूरिया र २०० ग्राम म्युरेट अफ पोटास प्रति बोट राख्नु पर्दछ।

आँपमा स्टोन/इपिकोटायल ग्राफिटिङ गर्ने तरिका

यो तरिकामा स्थानीय जातका आँपका कोयालाई नर्सरी व्याडमा उमारिन्छ। बेर्ना उम्रिएको १०-१५ दिन भित्रमा पातको रंग तामाको जस्तो भएको हुन्छ र पूरा आकार लिइसकेको हुँदैन। यस्तो उमेरमा बेर्ना कोया सहित उखेलिन्छ र १५ से.मी. उचाई र १० से.मी. व्यासको पोलिव्यागमा सारिन्छ। ८-१० से.मी लामो, स्वस्थ, २-३ महिना पुरानो, ३-४ आँखला भएको सायनलाई ग्राफिटिङ गर्नु भन्दा ७ दिन अघि नै पातहरु हटाइ तयार गर्नु पर्दछ। ग्राफिटिङ गर्ने दिनमा माउ बोटबाट सायनलाई काटेर ल्याई तल्लो टुप्पोमा ३-४ से.मी लामो हलोको फाली आकार हुने गरि काटिन्छ। रुटस्टकको करिब ८-१० से.मी. उचाईबाट काटेर टुप्पा हटाइन्छ। यसरी छुट्याइएको रुटस्टकको टुप्पाको माझबाट लाग्ने चक्कुले ३-४ से.मी लामो V आकारको चिरा हुने गरी काटिन्छ। सायनलाई रुटस्टकको टुप्पामा बनाइएको चिरामा घुसाेर ३ से.मी. जति चौडा प्लाष्टिकको टेपले पानी नछिर्ने गरि बाधिन्छ। यसरी तयार गरिएको कलमी विरुवालाई ८०-९० प्रतिशत आर्द्रता कायम हुने गरि बेला बेलामा पानी छर्कि छायाँदार ठाँउमा हुर्काउनु पर्दछ। १ महिना भित्र जोडिएको कलमीको आँखलाबाट टुसा आउन थाल्दछ। यसरी तयार भएको बेर्नालाई अर्को वर्षको वर्षा याममा सार्नु उपयुक्त हुन्छ।

- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

सुन्तला जातमा लाग्ने पुतली (Lemon Butterfly) को व्यवस्थापन:

- ✚ यसको लार्वा अवस्थाहरू बिहान र बेलुका सक्रिय रहने हुँदा यिनीहरूलाई संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै यसका अचल अवस्थाहरू बोटमा झुण्डिएर रहने भएकोले संकलन गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- ✚ यसको व्यवस्थापनको लागि व्याक्टेरिया जन्य बी.टी (Bt) डाईपेल, बायोलेप (३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।
- ✚ यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डेल्टामेथ्रिन २८% ई.सी. (डेसीस) २ मी.ली. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी टूयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगा मुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (Aphelinus Mali) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्नु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

भिंडीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- गवारो लागेको भिंडीका मुना र फलहरू जम्मा गरि नष्ट गर्नु पर्दछ। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू बिरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नष्ट गर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (Chlorantraniliprol १८.५% SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad ४५% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ। एकै किसिमको विषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नु होला।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (Chlorantraniliprole 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डुदुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लिवाक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेँलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिँगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिर्कोन एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ११, ०९ असार २०७४, अवधि : ०९ असार २०७४ — १५ असार २०७४

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बचनको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कावोक्सिसल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ। काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्ड्युको प्रकोपबाट बचनको लागि क्याराथेन २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरेर हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कष्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कष्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागि सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेदै जानुपर्दछ।
- मेटारहियिम (Metarhizium) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोबर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोबर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेश्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोबर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि बिकास कार्यालयमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ११, ०९ असार २०७४, अवधि : ०९ असार २०७४ — १५ असार २०७४

फल कुहाउने झिंगाहरु	फल कुहाउने औसाले गरेको क्षती	ल्युर सहितको क्याप्टेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
			
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिन्ल्युर र डीडीभीपी ट्रेमिग स्ट्रिप	वालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप	साटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक वैकिक विपादि	वालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक वेट स्टेसन
			

७. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमेथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- यस समयमा किर्नाको संख्यामा बृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरुमा प्रयोग हुने खोपहरुको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरुको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरु पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ११, ०९ असार २०७४, अवधि : ०९ असार २०७४ — १५ असार २०७४

- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाँउमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसीको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाँउमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाँउका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।
- विशेष गरि तराईका पशुहरुमा बढ्ता देखिने ट्रायप्यानोसोमियासिस (Trypanosomiasis) रोग (गाई-भैसीलाई एक्कासि १०४-१०५ डिग्री फरेनहाइटसम्म ज्वरो आउने, रौं ठाडो हुने, आँखा रातो हुने, पाचन क्रियामा गडबडी हुने, बङ्गारानि सुन्निने, चक्कर लगाएर घुम्ने, दाँत कटकटाउने जस्ता लक्षणहरु देखिने) झिगाको टोकाइबाट सर्ने हुँदा निम्न उपचार विधि अपनाउनुहोस्।

उपचार विधि:

- कुइनापाइरामिन सल्फेट ४.५ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार छालामुनि केवल एक सुई दिई गाई-भैसी, घोडा खच्चरको सर्प रोगको उपचार शत प्रतिशत सफलता पाउन सकिन्छ।
- डायमिनाजिन एसिट्युरेट (Diaminazene Aceturate) केवल ०.८-१.६ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा एक सुई निकै प्रभावकारी हुने गर्दछ।
रोकथाम: यो रोग गाई-भैसीलाई टोक्ने झिगाको माध्यमबाट सर्ने भएकोले यसको जनसंख्यामा वृद्धि हुन नदिन गोठ सफा राख्नुपर्दछ र पानी जम्न दिन हुँदैन।

पटके रोग

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ। यो रोग *ब्यासिलस एन्थ्रासिस* नामक जीवाणुबाट लाग्ने गर्दछ र यो जीवाणु हावाको सम्पर्कमा आएपछि स्पोर (spore) मा परिवर्तन भई माटोमा यो वर्षासम्म पनि जीवित रहन्छ। पानी परेको बेलामा पानीको भेल संगै *एन्थ्रासिस*को स्पोर बाहिर आउन सक्दछ।
- यो रोग लागेर मरेका पशुहरुको नाक, मुख, योनी मलद्वारबाट नजम्ने खालको कालो रातो रगत बग्ने गर्दछ। साधारणतया यो रोग लागेका पशुलाई १०७ डिग्री फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउन सक्ने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, शरीर काँप्ने, आखाँ रातो हुने र पशु जोरले कराएर मुर्छा पर्ने लक्षणहरु देखिन्छ। यस प्रकारका लक्षणहरु छोटो समय (मुश्किलले १-२ घण्टासम्म) रहन्छ।
- कहिलेकाँही पशुहरु अलि लामो समय २४-४८ घण्टासम्म विमारी पर्न सक्छन्। जसमा पशुलाई ज्वरो आउने, दानापानी नखाने, शरीर काप्ने, श्वास-प्रश्वासमा कठिनाई हुने, जिब्रो सुन्निने, ब्याउने पशु तुहिने, पेट फुल्ने जस्ता लक्षणहरु देखा पर्दछन्। यस्ता लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा खबर गर्नु पर्दछ। तसर्थ मरेका पशुवस्तुहरुमा यस्ता लक्षण देखिएको छ भने त्यस्ता पशु वस्तुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। मानिसहरुमा यो रोग सरेमा निमोनियाका विभिन्न प्रकारका लक्षणहरु देखापर्दछ र छालामा साना-साना खटिरा आउने गर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरुमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसंग नष्ट गर्नुपर्दछ।

बाँझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरु:

- गाईवस्तुमा बाँझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरुले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्या लाई बाँझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन।
- ढिलो बालि लाग्ने कारणहरु मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।

- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्को उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै वीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भाशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोत्रे चूना १५ के. जी. प्रति कष्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

४. घाँसेबाली

- यो समय वर्षेघाँस लगाउने उपयुक्त समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेबालीहरु लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरु	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरु	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस् सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसाँ	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिक बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हाडी, कव	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याड	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

यो समयमा बहुवर्षिय घाँस लगाउने समय भएकोले निम्न उल्लेखित घाँसहरु लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

तराई र मध्य पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरु

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, टन (प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
स्टाईलो	जेठ - असार	४- ५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	५०- ६०	श्रावण-पुष
कुडजु	जेठ -असार	५- ७	छरुवा वा लाईनमा	४०:४०: ० र १० टन गोबर मल	२०- ३५	श्रावण - पुष
सेटारीया	जेठ -असार	८- १०	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०:३० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण -पुष
नेपीयर	असार - श्रावण	१०००० - २०००० सेट	लाईनमा	८०: ६०:४० र १० टन गोबर मल	१५० - २००	श्रावण - माघ
डेस्मोडीयम	जेठ - असार	५ - ७	छरुवा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण - पुष
गिन्नी ग्रास	जेठ - असार	३ - ४ वा २०००० सेट	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	८० -१००	श्रावण -माघ

उच्च पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरु

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, (टन प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
क्लोभर सेतो	जेठ - असार	५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०:० र १० टन गोबर मल	३०- ४०	कार्तिक (चैत
राईग्रास	जेठ - असार	१२ - १५	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०: ० र १० टन गोबर मल	३५ - ४०	कार्तिक - बैसाख
कक्सफुट	जेठ - असार	१० - १५	छरुवा वा लाइनमा	५०: ४०: ३० र १० टन गोबर मल	३० - ३५	कार्तिक - चैत
कोते	असार - श्रावण	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	गोबर मल ८०: ६०: ४० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - असार
टाल फेस्क्यू	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - चैत
लुसर्न	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	४५ - ५०	कार्तिक - बैसाख

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ११, ०९ असार २०७४, अवधि : ०९ असार २०७४ — १५ असार २०७४

अनुसूची-१: पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोक्सानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत वोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टीवायोटेक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जिसिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने। साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टीसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलगगै राख्ने।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहार खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने।
- स्वास्थ्य पशुहरुलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने। खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरुले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरुलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफना पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफनो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ११, ०९ असार २०७४, अवधि : ०९ असार २०७४ — १५ असार २०७४

वर्ष ३ अंक १२

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १६ असार २०७४

अवधि: १६ असार २०७४—२२ असार २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- पूर्वी नेपालका तराईका जिल्लाहरूमा साताको शुरुतिर वदली भई हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ भने साताको मध्य वा अन्त्य तिर पुर्ण वदली भई १/२ स्थानमा भारी वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ।
- बाँकी जिल्लाहरूमा भने साताभरि नै वदली रही हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ।
- पहाडी जिल्लाहरू- धनकुटा, दोलखा, काभ्रेपलाञ्चोक र धादिङ आदिमा साताको मध्य वा अन्त्य तिर १/२ स्थानमा भारी वर्षाको सम्भावना पनि रहेको देखिन्छ।
- हिमाली जिल्लाहरू- संखुवासभा, मुस्ताङ, जुम्ला र दार्चुला आदिमा साताभरि नै वदली रही हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने सम्भावना र उपल्लो भू-भागतिर केही स्थानहरूमा हल्का हिमपात हुने सम्भावना देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- पूर्वी तथा मध्य नेपालमा मनसुन सक्रिय भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।
- उच्च पहाडको तल्लो भेगमा साताभरि नै हल्का देखि मध्यम वर्षाको संभावना भएकोले अगौटै आलु खन्दा पानी नपरेको र माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्नुहोला।
- आगामी साता अधिकांश समय वदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- फलफुलका बेर्ना सार्दा जमीनबाट १ फिट उचो बनाई, ग्राफिटड गर्दा जोडिएको भाग माटोले नपुग्ने गरि सार्नुहोस्।
- यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

पशुपालन सारांश:

- वर्षातको समयमा गाई-भैसीहरूमा देखा पर्ने भ्यागुते रोगको उपचारको लागि सल्फोनामाईड, टेट्रासाइक्लिन, पेनिसिलिन, जेन्टामाइसिन, सिप्रोफ्लोक्सासिन समूहका औषधिहरू प्रभावकारी हुने गर्दछ।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैसी र भेडावाखाहरूमा देखा पर्ने चरचरे रोगको उपचारको लागि पेनिसिलिन १०,००० युनिट प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा ५-६ दिनसम्म लगातार दिँदा निको पार्न सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १२, १६ असार २०७४, अवधि : १६ असार २०७४ — २२ असार २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०२ जेठ २०७४ देखि ०८ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१४०.०	२९.५-३६.०	२२.०-२५.०	७७-८९	७२-८३	-	-	-
मोरङ	१२१.१	३०.५-३६.९	२४.४-२६.८	७६-९९	५९-७९	०.०-५.०	पूर्व	-
धनकुटा	५१.३	२५.३-३१.२	२०.०-२१.५	९०-९५	६९-८८	०.०-१.५	पश्चिम	-
संखुवासभा	७६.८	२८.१-३०.५	२०.५-२१.२	८१-९८	७७-८८	-	-	-
सुनसरी	२०१.९	३०.४-३६.७	२४.०-२४.६	७९-९८	६८-९६	-	-	-
सप्तरी	५२.०	२९.७-३५.२	२४.०-२७.५	७९-९७	७३-८५	-	-	-
सिराहा	११२.३	३०.०-३४.५	२३.५-२७.०	७९-९८	६८-८२	-	-	-
दोलखा	७७.४	२५.०-२७.०	१७.०-२२.०	९३-९८	८९-९५	-	-	-
महोत्तरी	९.०	३०.०-३६.५	२५.५-२७.५	६८-८४	६५-८२	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	२६.६	३०.५-३४.५	२०.१-२२.०	८२-९३	६९-९१	-	-	-
वारा	२२.०	३०.२-३६.४	२२.०-२६.४	८६-१००	७५-८९	०.०-३.०	पूर्व	-
धादिङ	३३.६	२९.७-३४.०	२०.४-२१.५	८६-९२	६७-९१	-	-	-
चितवन	४६.८	३२.१-३७.१	२३.०-२५.६	८३-९५	७५-८५	-	-	-
कास्की	१०८.३	२९.४-३२.५	१९.५-२२.०	९०-९९	५३-७३	०.०-३.५	उत्तर	-
मुस्ताङ	१२.९	९.०-१५.५	७.५-१०.५	६८-८७	४५-७५	-	-	-
पाल्पा	२४.२	२८.०-३१.५	१४.७-१८.२	७४-९२	७१-८५	-	-	-
रुपन्देही	६५.३	३१.६-३८.०	२२.९-२७.५	६५-८५	५०-७०	१.५-७.५	दक्षिण	-
रुकुम	१४.५	२९.५-३७.०	१९.०-२३.५	६१-८६	५२-७२	-	-	-
दाङ	९.२	२३.०-३३.८	१९.५-२३.२	७३-९५	५२-७६	०.०-१.०	पश्चिम	-
बाँके	२१.१	३३.४-३८.०	२१.५-२६.५	७९-९७	४९-७०	०.०-३.५	दक्षिण	-
सुर्खेत	५३.८	२९.९-३४.५	१९.९-२३.५	६६-८७	५०-७९	०.०-७.०	दक्षिण	-
जुम्ला	३८.१	२३.७-२७.४	१०.७-१५.७	६५-४७	४०-६८	०.०-५.०	दक्षिण	-
कैलाली	७१.२	३१.०-३६.४	२०.४-२६.६	७१-९५	५३-७१	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	५.४	२९.०-३७.५	१९.४-२३.८	७१-८९	४१-६५	०.०-३.०	उत्तर	-
दार्चुला	४८.१	२८.७-३४.५	१८.५-२१.९	७९-९२	४९-८४	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १२, १६ असार २०७४, अवधि : १६ असार २०७४ — २२ असार २०७४

०९ असार २०७४ देखि १५ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	३५.३	३३.५-३५.५	२३.०-२५.०	७९-८९	७०-८०	-	-	-
मोरङ	२९.९	३३.०-३५.६	२६.०-२७.५	८०-९७	६२-७८	०.०-४.०	पूर्व	-
धनकुटा	८.८	२७.८-२९.०	२०.४-२१.६	८३-९१	७३-८०	०.०-०.५	उत्तर	-
संखुवासभा	२४.८	३०.२-३१.०	२१.५-२२.३	८८-९८	८१-८८	-	-	-
सुनसरी	४४.२	३३.०-३५.२	२५.०-२७.५	७८-९१	७१-७८	-	-	-
सप्तरी	१३.२	३३.७-३५.२	२७.०-२८.२	८३-८९	७१-७९	-	-	-
सिराहा	१७.०	३३.५-३५.०	२६.५-२८.०	७४-८८	६७-७५	-	-	-
दोलखा	१५९.८	२६.०-२७.५	१७.०-१८.५	९४-९९	९१-९५	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३६.०-३७.०	२६.०-२८.०	६६-७८	५६-७०	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	७४.४	३३.१-३४.९	२२.०-२३.३	८१-९०	७९-९०	-	-	-
बारा	१५.०	३३.०-३५.६	२५.७-२७.५	८२-९०	६७-८४	०.०-३.५	पूर्व	-
धादिङ	५२.७	३१.५-३४.०	२१.०-२२.२	८८-९७	७५-९२	-	-	-
चितवन	२८.८	३३.३-३५.९	२१.०-२७.४	८७-९८	८५-९१	-	-	-
कास्की	१९२.९	३०.७-३३.४	२१.५-२३.५	९१-९८	५६-६७	०.०-१.५	उत्तर	-
मुस्ताङ	फाटफुट	२२.०-२४.५	१०.०-१२.०	७३-८३	६६-८०	-	-	-
पाल्पा	१३३.२	२९.०-३०.७	१७.६-१८.७	८८-९७	७१-८५	-	-	-
रुपन्देही	७.४	३४.४-३६.४	२४.४-२९.०	७२-९८	५९-६९	०.०-५.५	पूर्व	-
रुकुम	८६.०	३४.०-३७.०	१९.०-२३.५	७३-९९	६४-८३	-	-	-
दाङ	१४.२	३१.४-३२.७	२२.०-२४.५	७३-९५	६६-७४	-	-	-
बाँके	२०.२	३७.३-३८.३	२५.०-२७.८	६८-७५	५१-६४	१.५-५.०	दक्षिण	-
सुर्खेत	३१.०	३२.५-३३.७	२२.१-२४.२	७०-९१	५७-७१	०.०-३.५	दक्षिण	-
जुम्ला	३५.२	२७.०-२९.६	१२.०-१७.४	६५-८२	३७-५०	०.०-४.०	पश्चिम	-
कैलाली	११.०	३६.०-३७.४	२५.२-२८.०	७०-९२	४९-६८	०.०-३.०	उत्तर	-
डोटी	१२१.८	३४.५-३८.४	२१.५-२८.०	६८-८३	४१-६२	०.०-२.५	दक्षिण	-
दार्चुला	१६८.२	३२.०-३५.६	२०.०-२२.५	७७-८९	५७-७२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १२, १६ असार २०७४, अवधि : १६ असार २०७४ — २२ असार २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. धान

- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि ब्याड तयार गरि बीउ छर्नुहोस।
 - तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात: स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
 - तराई भित्रि मधेश र तल्लो वंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जात: सुख्खा धान -१, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
 - यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।
- धानखेतमा भर्खर रोपेको बेर्नाले नाइट्रोजन मल लिन नसक्ने र माटोबाट चुहिएर जाने हुनाले रोपाईं गर्ने बेलामा यूरिया मलको प्रयोग गर्नु हुँदैन।
- जग्गाको पहिलो जोताई अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी. प्रति कट्टा वा ४५०-६०० के.जी. प्रति रोपनीका दरले राखे र धान रोप्ने बेलामा बाउसे गरि सके पछि डिएपी ३.५ के.जी. र पोटास २.० के.जी. प्रति कट्टा वा डिएपी ५.२५ के.जी. र पोटास ३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै जमिनमा एकनासले पर्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- २०-२५ दिनको बेर्ना रोपेको लागि उत्तम हुने र बेर्ना रोप्दा प्रत्येक गावामा २-३ वटा बेर्ना २-३ से. मी. को गहिराईमा रोप्नु पर्दछ।
- धान रोपेको ४-५ दिनमा बुटाक्लोर नामक विषादी ८३० ग्राम प्रति कट्टा वा १.२५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै खेतमा पर्ने गरि छरेमा झारपातको प्रकोप कम गर्न सकिन्छ।
- धान रोपेको ५-६ दिन पछि १५-२० दिन सम्म ३-५ से. मी. र त्यस पछि धान पाक्नु भन्दा १५-२० दिन अगाडी सम्म ५-७ से. मी. पानी जमाउनु पर्दछ।

धानको ब्याड तयार गर्ने विधि

धानको धुले वा हिले दुवै किसिमको ब्याड तयार गर्न सकिन्छ। ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिन्छ। धुले ब्याड बनाउँदा दुई ब्याडको बीचमा ४०-५० से.मी. (दुई बित्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ। यसो गर्दा बीउ राखेपछि माटोले छोप्न, विषादी छर्न र झारपात उखेलन सजिलो हुन्छ। धुले ब्याडको लागि बुर्बुराउँदो माटो बनाई तयार गरी सुख्खा बीउ छर्नुपर्दछ भने हिले ब्याडको लागि टुसाएको बीउ राख्नु पर्दछ। टुसाउनको लागि बीउलाई २४ घण्टासम्म पानीमा भिजाउने र त्यसपछि पानीबाट झिकेर अर्को २४-३६ घण्टासम्म अँध्यारो ठाउँमा राखी बोराले छोपिदिनु पर्दछ। यसरी टुसाएको बीउलाई माटो राम्ररी बसेको छिपछिपे पानी भएको ब्याडमा राख्नुपर्दछ। पानी बढी भएमा बीउको टुसा मर्न सक्छ। ब्याडमा कीरा तथा रोगको प्रकोप भएमा सोही अनुसार प्राविधिकको सल्लाह लिई विषादीको प्रयोग गर्नु पर्दछ।

स्वस्थ धानको बीउ छानौं, उत्पादन बढाऔं

धानबालीमा धेरै किसिमका रोगहरू लाग्दछन्। ती मध्ये केही बीउबाट सर्दछन्। सबै किसिमका रोगले बीउको गुणस्तर र स्वास्थ्यमा असर पार्दछ जसको कारण बीउ रोगी हुन्छ। रोगी बीउ साधारणतया साना, आकार बिग्निएका, चाउरिएका, दाग भएका र सेप्रा हुन्छन्। त्यस्ता बीउ स्वस्थ बीउ भन्दा तौलमा हलुका हुन्छन्। यदि हलुका बीउलाई छुट्याएर गहौं बीउलाई मात्र बीउको रूपमा प्रयोग गरेमा धानको उत्पादन र गुणस्तर बढ्छ।

स्वस्थ धानको बीउ छान्ने विधि

३ लिटर पानीमा लगभग ५०० देखि ६०० ग्राम नून एउटा वाल्टीनमा राम्ररी घोल्ने (मसिनो धानको लागि ५०० ग्राम र मोटा धानको लागि ६०० ग्राम) घोलिएको नून पानीमा एक के. जी. जति धान खन्याउने, एकैछिन चलाउने र एक मिनेट जति बीउलाई तैरिन/थिग्निन दिने। तैरिएको बीउ र थिग्निएको बीउलाई अलग-अलग झिकेर छुट्टै राख्ने। उक्त नून पानीको घोलबाट ३ के.जी. बीउ सम्म छान्न सकिन्छ। बीउको मात्रा धेरै वा थोरै भए सोही अनुरूप नून पानीको घोलको मात्रा बढाउन वा घटाउन सकिन्छ। थिग्निएको बीउलाई सफा पानीले राम्ररी पखाली ब्याड राख्ने वा छरुवा धान भए सिधै छर्ने। यसरी छानेको बीउलाई सोही दिन ब्याड नराख्ने वा नछर्ने भए बीउलाई पानीले पखाली छहारीमा राम्ररी सुकाएर राख्न सकिन्छ। तैरिएको बीउलाई पानीले पखालेर र सुकाएर अन्य प्रयोजनमा ल्याउन सकिन्छ।

मकै

- मकै लगाइएको जग्गामा गोडमेल गरि रोगी तथा बाक्लो भएको ठाँउको बोट उखेलेर उकेरा दिने र वर्षा शुरु हुन लागेकोले पानी निकासको उचित व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मकैको धर्वाँसे थेग्ले (Gray leaf spot) रोगको लागि काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको ढुंखर्कमा गरिएको एक अध्ययन अनुसार विषादीको प्रयोगबाट विषादी प्रयोग नगरिएको बोट भन्दा १९ प्रतिशतले उत्पादन बढेको देखिन्छ। यसको उपचारको लागि दुसरीनाशक विषादीहरू मध्ये *वेभिष्टिन* (Carbendazim) वा *बेनोफिट* (benomyl) १ ग्राम अथवा *डाइथेन एम-४५* (Mancozeb) वा साफ (Mancozeb+ Carbendazim) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले रोग देखा पर्ने समय भन्दा केहि दिन अगावै एक पटक छर्केर उपचार गर्न लाभदायक हुन्छ। प्रायः उच्च पहाडी क्षेत्रमा श्रावण महिना देखि पातमा रोग देखा पर्ने हुँदा आषाढको अन्त्यतिर विषादी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। त्यसपछि रोगको प्रकोप हेरी आवश्यकता भए एकपटक फेरी विषादी प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ।

२. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- आगामी हप्तामा पानी पर्ने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलु बालीमा पानी जम्न नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। सो समयमा विषादी छर्ने काम नगर्नुहोला।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलुमा दाना लाग्ने बेला भएकोले माटोको चिस्यान हेरी उकेरा दिने काम सिध्याउने र बीउ आलुबालीमा बेजात र रोगी बोट उखेलेर (रोगिङ्ग) नष्ट गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडको तल्लो भेगमा साताभरि नै हल्का देखि मध्यम वर्षाको संभावना भएकोले अगौंटे आलु खन्दा पानी नपरेको र माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्नहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १२, १६ असार २०७४, अवधि : १६ असार २०७४ — २२ असार २०७४

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०° सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा वीउ भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाक्स, प्लाष्टिकका क्रेट या -याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५°सेल्सियस तापक्रममा २ हप्तासम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लिनन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिझै गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा वीउको लागि लगाइएको अगौटे आलु खन्नुभन्दा २ हप्ताअघि बोट उखेलेर (हाल्म पुलिङ) दानालाई परिपक्व हुन दिई खन्नुहोस्।
- डडुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि *मेन्कोजेव* युक्त कुनै पनि विषादी (*इण्डोफिल एम-४५*, *डाइथेन एम-४५* आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नुहोस् वा *डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट)* वासेक्टिन (*फेनामिडन* र *मेन्कोजेव* मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

४. भटमास

- वर्षातको समय भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

भटमासमा लाग्ने झुसिलकीरा

यो कीराले भटमासको पुर्ण विकसित नयाँ पातको तल्लो पट्टि हल्का हरियो रंगको गोलाकार फुलहरु थुप्रो-थुप्रोमा पाईन्छ। यसबाट निस्कने लार्भाहरुको शरीर रातो र कालो झुसले भरिएको हुन्छ। शुरुको अवस्थामा एकै ठाउँमा समूह बनाई पातको हरियो भाग खान्छ र ठूलो भएपछि लार्भाहरु यत्र तत्र छरिएर खान थाल्छ।

यस कीराको व्यवस्थापनको लागि झुसिल कीराका फुल वा लार्भाहरु भएका पातहरु टिपेर मट्टितेल पानीमा डुवाउनु उपयुक्त हुन्छ। साथै, यस कीराको व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ एम. एल. हालेर साँझको समयमा छर्कने गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैबिक विषादी, *ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस (Bacillus thuringiensis-Bt)* ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यसको प्रकोप बढी देखिएमा मात्र *अल्फाम्याथ्रिन १०% इ.सी. (Alphamethrin 10% EC)* १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरले पात भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

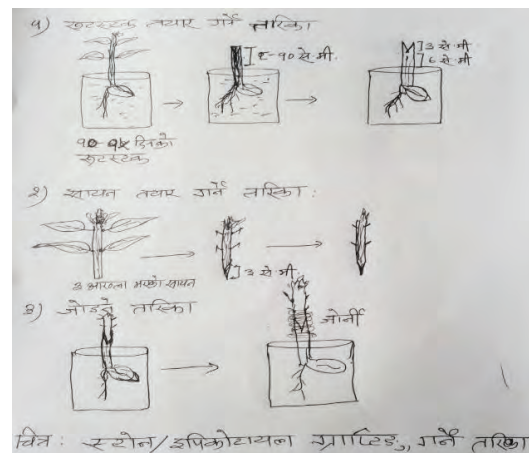
५. फलफूल वाली

- आगामी साता अधिकांश समय बदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने भएकोले फलफूल तथा तरकारी वालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- फलफूलका बेर्ना सार्दा जमीनबाट १ फिट उचो बनाई, ग्रापिटड गर्दा जोडिएको भाग माटोले नपुरिने गरि सार्नुहोस्।

- आगामी साता अधिकांश समय बदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने भएकोले फलफूल तथा तरकारी टिप्दा पानी नपरेको तथा बोट तथा फलमा पानी/शीत ओभाएपछि मात्र टिपेर प्याक गर्नुहोस्। नओभाएको फलफूल प्याक गर्दा आर्द्रता र तापक्रम बढि हुनाले भण्डारणमा छिट्टै कुहिनछ।
- आँप, लिचि, भुईकटहर, अनार, रुखकटहर, अम्बा, कागती, सुन्तला, मौसम, एभोकाडो (घिऊ फल), अलैंची र कफी आदि सार्ने उपयुक्त समय भएकोले भरपर्दो नर्सरीबाट सिफारिस जातका कलमी बेर्ना सिफारिस दुरीको फरकमा सार्नुहोस्।
- आँप टिप्दा मध्य विहान र बेलुकीपख टिप्नुपर्दछ। विहान सबैरे टिप्दा आँपमा पानीको मात्रा (चोप) बढी बग्न गई फलको गुणस्तर बिग्रन्छ।
- क्याल्सियम कार्बाइडमा आर्सेनिक र फोस्फोरस हाइड्राइडको अवशेष पाइने हुँदा आँप, केरा पकाउन प्रयोग नगर्नु होस्। मानव स्वास्थ्यको लागि यि तत्वहरु हानिकारक छन्। क्याल्सियम कार्बाइडले स्नायु प्रणालीमा पनि असर गर्दछ र क्यान्सर पनि गराउन सक्दछ। आँप, केरा पकाउन इथाइलिन झोल प्रयोग गर्नु सुरक्षित हुन्छ।
- लामो समयसम्म भण्डारण गरि राखे हो भने आँपमा कुहिने रोगको प्रकोप देखिने हुँदा आँपलाई ३०० पि. पि. एम. को बेनोमाइल वा कार्बेन्डाजिममा १० मिनेट डुबाएर प्याक गरेमा नोक्सान कम हुन्छ।
- आँप टिपिसकेपछि ५४±२ डिग्री सेल्सियस तापक्रमको पानीमा १५ मिनेटसम्म डुबाएर प्याक गर्नुपर्दछ। यसले गर्दा भण्डारणमा देखिने एन्थ्रकनोज कम हुन्छ।
- पाकेको आँपको फलको गुदिमा स्पन्ज जस्तो हावा वा हावा नभएको धब्बा (spot) बढी, वेस्वादको अमिलो हुने प्रक्रियालाई स्पन्जी टिस्यु/ सफ्ट नोज (soft nose)/सफ्ट सेन्टर (soft center) भनिन्छ। यस्तो जैविक प्रकृयागत विकृति (Physiological disorder) अल्फन्सो (Alphonso) मा सबैभन्दा बढि देखिएता पनि अन्य जातमा पनि आउन सक्छ। यसको व्यवस्थापनको लागि २% क्याल्सियम क्लोराइडमा ५ मिनेट डुबाई भण्डारण वा दुवानी गर्नुपर्दछ। साथै २५०-५०० पि. पि. एम. को इथेफोनको झोलमा १-२ मिनेट डुबाई दिनाले पनि यस्तो विकृति कम हुन्छ। अल्फन्सो जात हो भने फल ७५% पाकेको परिपक्व भएको अवस्थामा टिप्नु पर्दछ।
- लिची फल टिपिसकिएको भए बोटको फेदबाट १ मिटर टाढा घेरा बनाई ३० के.जी. कम्पोष्ट मल, २ के.जी. पिना, ३०० ग्राम डि.ए.पी, ३०० ग्राम यूरिया र २०० ग्राम म्युरेट अफ पोटास प्रति बोट राख्नु पर्दछ।

आँपमा स्टोन/इपिकोटायल ग्राफिटङ गर्ने तरिका

यो तरिकामा स्थानीय जातका आँपका कोयालाई नर्सरी व्याडमा उमारिन्छ। बेर्ना उम्रिएको १०-१५ दिन भित्रमा पातको रंग तामाको जस्तो भएको हुन्छ र पूरा आकार लिइसकेको हुँदैन। यस्तो उमेरमा बेर्ना कोया सहित उखेलिन्छ र १५ से.मी. उचाई र १० से.मी. व्यासको पोलिव्यागमा सारिन्छ। ८-१० से.मी लामो, स्वस्थ, २-३ महिना पुरानो, ३-४ आँखला भएको सायनलाई ग्राफिटङ गर्नु भन्दा ७ दिन अघि नै पातहरु हटाइ तयार गर्नु पर्दछ। ग्राफिटङ गर्ने दिनमा माउ बोटबाट सायनलाई काटेर ल्याई तल्लो टुप्पोमा ३-४ से.मी लामो हलोको फाली आकार हुने गरि काटिन्छ। रुटस्टकको करिब ८-१० से.मी. उचाईबाट काटेर टुप्पा हटाइन्छ। यसरी छुट्याइएको रुटस्टकको टुप्पाको माझबाट लाग्ने चक्रुले ३-४ से.मी लामो V आकारको चिरा हुने गरी काटिन्छ। सायनलाई रुटस्टकको टुप्पामा बनाइएको चिरामा घुसाएर ३ से.मी. जति चौडा प्लाष्टिकको टेपले पानी नछिर्ने गरि बाधिन्छ। यसरी तयार गरिएको कलमी विरुवाललाई ८०-९० प्रतिशत आर्द्रता कायम हुने गरि बेला बेलामा पानी छर्कि छायाँदार ठाँउमा हुर्काउनु पर्दछ। १ महिना भित्र जोडिएको कलमीको आँखलाबाट टुसा आउन थाल्दछ। यसरी तयार भएको बेर्नालाई अर्को वर्षको वर्षा याममा सार्नु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १२, १६ असार २०७४, अवधि: १६ असार २०७४ — २२ असार २०७४

- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई टुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी दूयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरुको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगासुनाहरु नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरुले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरुको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus Mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति. लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्नु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरुलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरुमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरुलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरेमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लिक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- बिभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, अर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिक्रोन एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्ड्युको प्रकोपबाट बच्नको लागि क्याराथेन २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बच्नको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कावोक्विसल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरे हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरु हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समूहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कछा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरु प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कछा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरु प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरुमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरुमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरुलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- मेटारिजियम (Metarhizium) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा गोलभेंडा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उपरान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टोबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमेथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्ष्ण लक्षणहरूमा मुख्यत ८-२४ घण्टा भित्र गाई-भैंसी मर्ने गर्दछन्। यो रोग लागेका गाई-भैंसीहरूमा ज्वरो आउने, -याल काढ्ने, नाकबाट पानी बग्ने र सास फेर्न गाह्रो हुन्छ। गाई-भैंसीको गर्दन मुनिको मासुमा पानी वा रगत मिसिएको पानी जम्मा भएर सुन्निने गर्दछ। पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कने गर्दछ। समयमा तुरुन्त उपचार गरिएमा यो रोग निको पार्न सकिन्छ। सल्फोनामाईड, टेट्रासाइक्लिन, पेनिसिलिन, जेन्टामाइसिन, सिप्रोफ्लोक्सासिन समूहका औषधिहरू प्रभावकारी हुने गर्दछ। त्यसकारण नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालय वा भेटेरिनर सेवा केन्द्रमा सम्पर्क राख्नुहोला।
- वर्षातको समय भएकोले गाई लगायत भैंसी र भेडाबाख्राहरूमा चरचरे रोग देखा पर्न सक्दछ। चरचरे विषाणुबाट लाग्ने रोग हो। यो रोग लागेका पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, अरुची हुने, मुटुको र श्वासको गतिमा बृद्धि हुने र खुट्टा सुन्निएर खोच्याई हिड्ने गर्दछ। यो रोग विशेष गरि सप्रिएका पशुहरूमा देखा पर्दछ र सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने गर्दछ र उक्त ठाउँमा चिरेर हेर्दा गन्हाउने फिँज मिसिएको कालो तरल पदार्थ निस्कने गर्दछ। यसको उपचारको लागि पेनिसिलिन १०,००० युनिट प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा ५-६ दिनसम्म लगातार दिँदा निको पार्न सकिन्छ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा बृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस् र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा दुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन्। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा दुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।
- विशेष गरि तराईका पशुहरूमा बढ्ता देखिने ट्रयाइप्यानोसोमियासिस (Trypanosomiasis) रोग (गाई-भैंसीलाई एक्कासि १०४-१०५ डिग्री फरेनहाइटसम्म ज्वरो आउने, रौं ठाडो हुने, आँखा रातो हुने, पाचन क्रियामा गडबडी हुने, बङ्गारानिर सुन्निने, चक्कर लगाएर घुम्ने, दाँत कट्कटाउने जस्ता लक्षणहरू देखिने) झिंगाको टोकाइबाट सर्ने हुँदा निम्न उपचार विधि अपनाउनुहोस्।

उपचार विधि:

- कुइनापाइरामिन सल्फेट ४.५ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार छालामुनि केवल एक सुई दिई गाई-भैंसी, घोडा खच्चरको सर्ा रोगको उपचार शत प्रतिशत सफलता पाउन सकिन्छ।
- डायमिनाजिन एसिट्युरेट (Diaminazene Aceturate) केवल ०.८-१.६ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा एक सुई निकै प्रभावकारी हुने गर्दछ। *रोकथाम:* यो रोग गाई- भैंसीलाई टोकने झिंगाको माध्यमबाट सर्ने भएकोले यसको जनसंख्यामा वृद्धि हुन नदिन गोठ सफा राख्नुपर्दछ र पानी जम्न दिन हुँदैन।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १२, १६ असार २०७४, अवधि : १६ असार २०७४ — २२ असार २०७४

पटके रोग

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ। यो रोग *ब्यासिलस एन्थ्रासिस* नामक जीवाणुबाट लाग्ने गर्दछ र यो जीवाणु हावाको सम्पर्कमा आएपछि स्पोर (spore) मा परिवर्तन भई माटोमा यो वर्षासम्म पनि जीवित रहन्छ। पानी परेको बेलामा पानीको भेल संगै *एन्थ्रासिस*को स्पोर बाहिर आउन सक्दछ।
- यो रोग लागेर मरेका पशुहरूको नाक, मुख, योनी मलद्वारबाट नजम्ने खालको कालो रातो रगत बग्ने गर्दछ। साधारणतया यो रोग लागेका पशुलाई १०७ डिग्री फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउन सक्ने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, शरीर काँप्ने, आखाँ रातो हुने र पशु जोरले कराएर मुर्छा पर्ने लक्षणहरू देखिन्छ। यस प्रकारका लक्षणहरू छोटो समय (मुश्किलले १-२ घण्टासम्म) रहन्छ।
- कहिलेकाँही पशुहरू अलि लामो समय २४-४८ घण्टासम्म बिमारी पर्न सक्छन्। जसमा पशुलाई ज्वरो आउने, दानापानी नखाने, शरीर काप्ने, श्वास-प्रश्वासमा कठिनाई हुने, जिब्रो सुन्निने, ब्याउने पशु तुहिने, पेट फुल्ने जस्ता लक्षणहरू देखा पर्दछन्। यस्ता लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा खबर गर्नु पर्दछ। तसर्थ मरेका पशुवस्तुहरूमा यस्ता लक्षण देखिएको छ भने त्यस्ता पशु वस्तुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। मानिसहरूमा यो रोग सरेमा निमोनियाका विभिन्न प्रकारका लक्षणहरू देखापर्दछ र छालामा साना-साना खटिरा आउने गर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनीहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसंग नष्ट गर्नुपर्दछ।

बाँझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरू:

- गाईवस्तुमा बाँझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरूले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्या लाई बाँझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन्।
- ढिलो बालि लाग्ने कारणहरू मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिन को फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।
- हिटमा आएको थाहा पाईसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्कको उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै वीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भाशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेशन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोचे चूना १५ के. जी. प्रति कठ्ठाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि *इद्युरोक्लिन* ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि *एम्प्रोलियम* (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

यो समय वर्षेघाँस लगाउने उपयुक्त समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिके बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कव	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याङ	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

यो समयमा बहुवर्षिय घाँस लगाउने समय भएकोले निम्न उल्लेखित घाँसहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

तराई र मध्य पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, टन (प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
स्टाईलो	जेठ- असार	४- ५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	५०- ६०	श्रावण-पुष
कुडजु	जेठ -असार	५- ७	छरुवा वा लाईनमा	४०:४०: ० र १० टन गोबर मल	२०- ३५	श्रावण - पुष
सेटारीया	जेठ -असार	८- १०	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०:३० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण -पुष
नेपीयर	असार - श्रावण	१०००० - २०००० सेट	लाईनमा	८०: ६०:४० र १० टन गोबर मल	१५० - २००	श्रावण - माघ
डेस्मोडीयम	जेठ - असार	५ - ७	छरुवा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण - पुष
गिन्नी ग्रास	जेठ - असार	३ - ४ वा २०००० सेट	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	८० -१००	श्रावण -माघ

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १२, १६ असार २०७४, अवधि : १६ असार २०७४ — २२ असार २०७४

उच्च पहाडमा हुने बहुबर्षिय घाँसहरु

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरीका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, (टन प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
क्लोभर सेतो	जेठ - असार	५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०:० र १० टन गोबर मल	३०- ४०	कार्तिक (चैत
राईग्रास	जेठ - असार	१२ - १५	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०: ० र १० टन गोबर मल	३५ - ४०	कार्तिक - बैसाख
कक्सफुट	जेठ - असार	१० - १५	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०: ३० र १० टन गोबर मल	३० - ३५	कार्तिक - चैत
कोते	असार - श्रावण	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	गोबर मल ८०: ६०: ४० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - असार
टाल फेस्क्यू	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - चैत
लुसर्न	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	४५ - ५०	कार्तिक - बैसाख

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १२, १६ असार २०७४, अवधि : १६ असार २०७४ — २२ असार २०७४

वर्ष ३ अंक १३

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २३ असार २०७४

अवधि: २३ असार २०७४—२९ असार २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- पुर्वाञ्चलका जिल्लाहरूमा साताभरि नै बदली भई शुरुमा हल्का वर्षा हुने संभावना छ भने साताको अन्त्यतिर वर्षा हुने संभावना न्यून रहेको छ।
- बाँकी क्षेत्रहरूमा साताको शुरु र मध्यतिर मध्यम खालको वर्षा हुने सम्भावना रहेको देखिन्छ भने साताको अन्त्य तिर पुर्ण बदली भई भारी वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- आगामी साता अधिकांश समय बदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा लगाइएको अगौटे आलु माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्ने काम सक्नुहोस्।
- फलफूलका बेर्ना सार्दा जमीनबाट १ फिट उचो बनाई, ग्राफिटड गर्दा जोडिएको भाग माटोले नपुरिने गरि सार्नुहोस्।
- यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

पशुपालन सारांश:

- वर्षातको समयमा गाई-भैसीहरूमा देखा पर्ने भ्यागुते रोगको उपचारको लागि सल्फोनामाईड, टेट्रासाइक्लिन, पेनिसिलिन, जेन्टामाइसिन, सिप्रोफ्लोक्सासिन समूहका औषधिहरू प्रभावकारी हुने गर्दछ।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैसी र भेडाबाखाहरूमा देखा पर्ने चरचरे रोगको उपचारको लागि पेनिसिलिन १०,००० युनिट प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा ५-६ दिनसम्म लगातार दिँदा निको पार्न सकिन्छ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुवस्तुको इन्स्योरेन्स गराउनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १३, २३ असार २०७४, अवधि : २३ असार २०७४ — २९ असार २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०९ असार २०७४ देखि १५ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण						हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा					
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम				
झापा	३५.३	३३.५-३५.५	२३.०-२५.०	७९-८९	७०-८०	-	-	-	
मोरङ	२९.९	३३.०-३५.६	२६.०-२७.५	८०-९७	६२-७८	०.०-४.०	पूर्व	-	
धनकुटा	८.८	२७.८-२९.०	२०.४-२१.६	८३-९१	७३-८०	०.०-०.५	उत्तर	-	
संखुवासभा	२४.८	३०.२-३१.०	२१.५-२२.३	८८-९८	८१-८८	-	-	-	
सुनसरी	४४.२	३३.०-३५.२	२५.०-२७.५	७८-९१	७१-७८	-	-	-	
सप्तरी	१३.२	३३.७-३५.२	२७.०-२८.२	८३-८९	७१-७९	-	-	-	
सिराहा	१७.०	३३.५-३५.०	२६.५-२८.०	७४-८८	६७-७५	-	-	-	
दोलखा	१५९.८	२६.०-२७.५	१७.०-१८.५	९४-९९	९१-९५	-	-	-	
महोत्तरी	०.०	३६.०-३७.०	२६.०-२८.०	६६-७८	५६-७०	-	-	-	
काभ्रेपलाञ्चोक	७४.४	३३.१-३४.९	२२.०-२३.३	८१-९०	७९-९०	-	-	-	
बारा	१५.०	३३.०-३५.६	२५.७-२७.५	८२-९०	६७-८४	०.०-३.५	पूर्व	-	
धादिङ	५२.७	३१.५-३४.०	२१.०-२२.२	८८-९७	७५-९२	-	-	-	
चितवन	२८.८	३३.३-३५.९	२१.०-२७.४	८७-९८	८५-९१	-	-	-	
कास्की	१९२.९	३०.७-३३.४	२१.५-२३.५	९१-९८	५६-६७	०.०-१.५	उत्तर	-	
मुस्ताङ	फाटफुट	२२.०-२४.५	१०.०-१२.०	७३-८३	६६-८०	-	-	-	
पाल्पा	१३३.२	२९.०-३०.७	१७.६-१८.७	८८-९७	७१-८५	-	-	-	
रुपन्देही	७.४	३४.४-३६.४	२४.४-२९.०	७२-९८	५९-६९	०.०-५.५	पूर्व	-	
रुकुम	८६.०	३४.०-३७.०	१९.०-२३.५	७३-९९	६४-८३	-	-	-	
दाङ	१४.२	३१.४-३२.७	२२.०-२४.५	७३-९५	६६-७४	-	-	-	
बाँके	२०.२	३७.३-३८.३	२५.०-२७.८	६८-७५	५१-६४	१.५-५.०	दक्षिण	-	
सुर्खेत	३१.०	३२.५-३३.७	२२.१-२४.२	७०-९१	५७-७१	०.०-३.५	दक्षिण	-	
जुम्ला	३५.२	२७.०-२९.६	१२.०-१७.४	६५-८२	३७-५०	०.०-४.०	पश्चिम	-	
कैलाली	११.०	३६.०-३७.४	२५.२-२८.०	७०-९२	४९-६८	०.०-३.०	उत्तर	-	
डोटी	१२१.८	३४.५-३८.४	२१.५-२८.०	६८-८३	४१-६२	०.०-२.५	दक्षिण	-	
दार्चुला	१६८.२	३२.०-३५.६	२०.०-२२.५	७७-८९	५७-७२	-	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १३, २३ असार २०७४, अवधि : २३ असार २०७४ — २९ असार २०७४

१६ असार २०७४ देखि २२ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१८३.८	२९.५-३४.५	२२.५-२४.५	७७-९८	७४-९१	-	-	-
मोरङ	५८.८	३०.४-३४.७	२४.०-२७.०	८०-९५	६५-८०	१.०-५.०	पूर्व	-
धनकुटा	१३३.९	२६.९-२८.५	२०.५-२१.८	८४-९५	७९-८५	०.०-३.५	पूर्व	-
संखुवासभा	५२.१	२६.५-३०.२	२१.०-२२.५	९२-९९	८६-९५	-	-	-
सुनसरी	२०३.२	३०.७-३४.२	२३.०-२७.०	७४-९३	७३-८९	-	-	-
सप्तरी	१२३.२	३०.५-३४.६	२४.७-२८.०	८९-१००	६९-९३	-	-	-
सिराहा	१५३.८	३०.०-३४.५	२३.५-२७.५	८६-९७	७५-९४	-	-	-
दोलखा	११०.१	२३.०-२६.५	१८.०-१९.०	९५-१००	८७-९८	-	-	-
महोत्तरी	१४५.९	२९.०-३५.४	२४.७-२६.७	७६-१००	६२-९३	-	-	-
काम्रेपलाञ्चोक	१६.५	३१.०-३३.५	२२.८-२६.६	८३-९५	७९-८६	-	-	-
बारा	१८०.०	२९.६-३५.०	२४.४-२७.२	८५-९७	७५-९३	०.०-४.०	पूर्व	-
धादिङ	६१.८	२७.०-३२.७	२१.०-२२.५	९१-९८	५२-५१	-	-	-
चितवन	१३९.५	३१.४-३५.३	२४.५-२६.०	८३-९४	७९-९०	-	-	-
कास्की	४८३.१	२५.४-३२.४	२२.०-२३.४	९५-१००	६४-८९	०.०-१.५	पश्चिम	-
मुस्ताङ	-	-	-	-	-	-	-	-
पाल्पा	२१८.५	२३.०-३०.०	१७.०-१९.०	९१-९७	७९-९६	-	-	-
रूपन्देही	१२८.५	३०.९-३६.९	२५.०-२७.५	७३-१००	५८-८४	०.०-७.५	पूर्व	-
रुकुम	१०४.०	२६.२-३५.५	२१.५-२३.५	७८-९७	६७-८६	-	-	-
दाङ	२९७.८	२८.५-३३.०	२३.०-२३.५	८८-९७	६८-९०	०.५-१.५	पूर्व	-
बाँके	१४६.५	३०.३-३६.२	२५.२-२६.८	८६-९९	६६-९१	०.०-३.०	दक्षिण	-
सुर्खेत	१११.३	२८.५-३२.०	२२.५-२३.३	६८-९३	७०-८१	०.०-३.५	उत्तर	-
जुम्ला	१३.८	२०.७-३०.४	१६.६-१८.०	६७-९२	४४-८४	०.०-५.०	पश्चिम	-
कैलाली	३८८.६	२६.७-३६.४	२३.५-२७.०	८५-९८	६२-९६	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	७७.९	२७.६-३५.५	२३.४-२४.७	७५-९५	५५-९०	०.०-३.०	उत्तर	-
दार्चुला	२८०.३	२४.६-३३.५	२१.६-३३.५	७५-९८	४४-९७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १३, २३ असार २०७४, अवधि : २३ असार २०७४ — २९ असार २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- वर्षे धान वालीबाट राम्रो उत्पादन लिन आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएका उपयुक्त जात पहिचान गरि ब्याड तयार गरि बीउ छर्नुहोस।
 - ✚ तराई भित्रि मधेश, तल्लो पहाडी वेंशीका सिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) को लागि उपयुक्त जात: स्वर्ण सब -१, सम्बामसुली सब-१, मिथिला, रामधान।
 - ✚ तराई भित्रि मधेश र तल्लो वेंशीका असिंचित क्षेत्र (९०० मि. सम्म) का लागि उपयुक्त जात: सुख्खा धान -१, सुख्खा धान -२, सुख्खा धान -३, सुख्खा धान -४, सुख्खा धान -५, सुख्खा धान -६, तरहरा-१, हर्दिनाथ-१, राधा-११ तथा घैया धानका लागि विन्देश्वरि, घैया-१ र घैया-२।
 - ✚ यस वर्षको मनसुनी वर्षा नेपालको मध्य तथा सुदूर पश्चिमका अधिकांश भू-भागहरूमा सरदर भन्दा कम वर्षा हुने पुर्वानुमान भएकोले सो क्षेत्रहरूमा सुख्खा सहन सक्ने वा असिंचित क्षेत्रका लागि सिफारिस गरिएका धानका जातहरू छनोट गरि लगाउन सिफारिस गरिन्छ।
- धानखेतमा भर्खर रोपेको वेर्नाले नाइट्रोजन मल लिन नसक्ने र माटोबाट चुहिएर जाने हुनाले रोपाई गर्ने बेलामा यूरिया मलको प्रयोग गर्नु हुँदैन।
- जग्गाको पहिलो जोताई अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी. प्रति कट्टा वा ४५०-६०० के.जी. प्रति रोपनीका दरले राखे र धान रोप्ने बेलामा बाउसे गरि सके पछि डिएपी ३.५ के.जी. र पोटास २.० के.जी. प्रति कट्टा वा डिएपी ५.२५ के.जी. र पोटास ३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै जमिनमा एकनासले पर्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- २०-२५ दिनको वेर्ना रोप्नको लागि उत्तम हुने र वेर्ना रोप्दा प्रत्येक गावामा २-३ वटा वेर्ना २-३ से. मी. को गहिराईमा रोप्नु पर्दछ।
- धान रोपेको ४-५ दिनमा बुटाक्लोर नामक विषादी ८३० ग्राम प्रति कट्टा वा १.२५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै खेतमा पर्ने गरि छरेमा झारपातको प्रकोप कम गर्न सकिन्छ।
- धान रोपेको ५-६ दिन पछि १५-२० दिन सम्म ३-५ से. मी. र त्यस पछि धान पाक्नु भन्दा १५-२० दिन अगाडी सम्म ५-७ से. मी. पानी जमाउनु पर्दछ।

धानको ब्याड तयार गर्ने विधि

धानको धुले वा हिले दुवै किसिमको ब्याड तयार गर्न सकिन्छ। ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिन्छ। धुले ब्याड बनाउँदा दुई ब्याडको बीचमा ४०-५० से.मी. (दुई बित्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ। यसो गर्दा बीउ राखेपछि माटोले छोप्न, विषादी छर्न र झारपात उखेलन सजिलो हुन्छ। धुले ब्याडको लागि बुर्बुराउँदो माटो बनाई तयार गरी सुख्खा बीउ छर्नुपर्दछ भने हिले ब्याडको लागि टुसाएको बीउ राख्नु पर्दछ। टुसाउनको लागि बीउलाई २४ घण्टासम्म पानीमा भिजाउने र त्यसपछि पानीबाट झिकेर अर्को २४-३६ घण्टासम्म अँध्यारो ठाउँमा राखी बोराले छोपिदिनु पर्दछ। यसरी टुसाएको बीउलाई माटो राम्ररी बसेको छिपछिपे पानी भएको ब्याडमा राख्नुपर्दछ। पानी बढी भएमा बीउको टुसा मर्न सक्छ। ब्याडमा कीरा तथा रोगको प्रकोप भएमा सोही अनुसार प्राविधिकको सल्लाह लिई विषादीको प्रयोग गर्नु पर्दछ।

स्वस्थ धानको बीउ छानौं, उत्पादन बढाऔं

धानबालीमा धेरै किसिमका रोगहरू लाग्दछन्। ती मध्ये केही बीउबाट सर्दछन्। सबै किसिमका रोगले बीउको गुणस्तर र स्वास्थ्यमा असर पार्दछ जसको कारण बीउ रोगी हुन्छ। रोगी बीउ साधारणतया साना, आकार बिग्निएका, चाउरिएका, दाग भएका र सेप्रा हुन्छन्। त्यस्ता बीउ स्वस्थ बीउ भन्दा तौलमा हलुका हुन्छन्। यदि हलुका बीउलाई छुट्याएर गहौं बीउलाई मात्र बीउको रूपमा प्रयोग गरेमा धानको उत्पादन र गुणस्तर बढ्छ।

स्वस्थ धानको बीउ छान्ने विधि

३ लिटर पानीमा लगभग ५०० देखि ६०० ग्राम नून एउटा बाल्टीनमा राम्ररी घोलने (मसिनो धानको लागि ५०० ग्राम र मोटा धानको लागि ६०० ग्राम) घोलिएको नून पानीमा एक के. जी. जति धान खन्याउने, एकैछिन चलाउने र एक मिनेट जति बीउलाई तैरिन/थिग्निन दिने। तैरिएको बीउ र थिग्निएको बीउलाई अलग-अलग झिकेर छुट्टै राख्ने। उक्त नून पानीको घोलबाट ३ के.जी. बीउ सम्म छान्न सकिन्छ। बीउको मात्रा धेरै वा थोरै भए सोही अनुरूप नून पानीको घोलको मात्रा बढाउन वा घटाउन सकिन्छ। थिग्निएको बीउलाई सफा पानीले राम्ररी पखाली ब्याड राख्ने वा छरुवा धान भए सिधै छर्ने। यसरी छानेको बीउलाई सोही दिन ब्याड नराख्ने वा नछर्ने भए बीउलाई पानीले पखाली छहारीमा राम्ररी सुकाएर राख्न सकिन्छ। तैरिएको बीउलाई पानीले पखालेर र सुकाएर अन्य प्रयोजनमा ल्याउन सकिन्छ।

मकै

- मकै लगाइएको जग्गामा गोडमेल गरि रोगी तथा बाक्लो भएको ठाँउको बोट उखेलेर उकेरा दिने र वर्षा शुरु हुन लागेकोले पानी निकासको उचित व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मकैको ध्वाँसे थेगले (Gray leaf spot) रोगको लागि काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाको ढुंखर्कमा गरिएको एक अध्ययन अनुसार विषादीको प्रयोगबाट विषादी प्रयोग नगरिएको बोट भन्दा १९ प्रतिशतले उत्पादन बढेको देखिन्छ। यसको उपचारको लागि दुसरीनाशक विषादीहरू मध्ये वेभिष्टिन (Carbendazim) वा बेनोफिट (benomyl) १ ग्राम अथवा डाइथेन एम-४५ (Mancozeb) वा साफ (Mancozeb+ Carbendazim) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले रोग देखा पर्ने समय भन्दा केहि दिन अगावै एक पटक छर्केर उपचार गर्न लाभदायक हुन्छ। प्रायः उच्च पहाडी क्षेत्रमा श्रावण महिना देखि पातमा रोग देखा पर्ने हुँदा आषाढको अन्त्यतिर विषादी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। त्यसपछि रोगको प्रकोप हेरी आवश्यकता भए एकपटक फेरी विषादी प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ।

२. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ इन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- आगामी हसामा पूर्वाञ्चल बाहेकका जिल्लाहरूमा साताको शुरु र मध्यतिर मध्यम खालको र अन्त्य तिर पुर्ण बदली भई भारी वर्षा हुने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलुका दाना कुहिन नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला। भारी वर्षाले गर्दा छरेको विषादी बगेर जाने हुनाले साताको अन्त्यतिर विषादी नछर्नुहोला।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलुमा दाना लाग्ने बेला भएकोले माटोको चिस्यान हेरी उकेरा दिने काम सिध्याउने र बीउ आलुबालीमा बेजात र रोगी बोट उखेलेर (रोगिङ्ग) नष्ट गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा लगाइएको अगौटे आलु माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्ने काम सक्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १३, २३ असार २०७४, अवधि : २३ असार २०७४ — २९ असार २०७४

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०° सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा वीउ भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाकस, प्लाष्टिकका क्रेट या -याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५° सेल्सियस तापक्रममा २ हप्तासम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लिनन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिइँ गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा वीउको लागि लगाइएको अगौटे आलु खन्नुभन्दा २ हप्ताअघि बोट उखेलेर (हाल्म पुलिङ) दानालाई परिपक्व हुन दिई खन्नुहोस्।
- डढुवा रोगको व्यवस्थापनका लागि *मेन्कोजेव* युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५, डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कष्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिजे गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नुहोस् वा *डाइमेटोमर्फ* (एक्रोबेट) वासेक्टिन (फेनामिडन र *मेन्कोजेव* मिश्रित) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नुहोस्।

४. भटमास

- वर्षातको समय भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रबन्ध गर्नु पर्दछ।

भटमासमा लाग्ने झुसिलकीरा

यो कीराले भटमासको पुर्ण विकसित नयाँ पातको तल्लो पट्टि हल्का हरियो रंगको गोलाकार फुलहरू थुप्रो-थुप्रोमा पार्दछ। यसबाट निस्कने लार्भाहरूको शरीर रातो र कालो झुसले भरिएको हुन्छ। शुरुको अवस्थामा एकै ठाउँमा समूह बनाई पातको हरियो भाग खान्छ र ठुलो भएपछि लार्भाहरू यत्र तत्र छरिएर खान थाल्छ।

यस कीराको व्यवस्थापनको लागि झुसिल कीराका फुल वा लार्भाहरू भएका पातहरू टिपेर मट्टितेल पानीमा डुवाउनु उपयुक्त हुन्छ। साथै, यस कीराको व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ एम. एल. हालेर साँझको समयमा छर्कने गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, *ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस* (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यसको प्रकोप बढी देखिएमा मात्र *अल्फाम्याथ्रिन* १०% इ.सी. (*Alphamethrin 10% EC*) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कष्टाको दरले पात भिजे गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

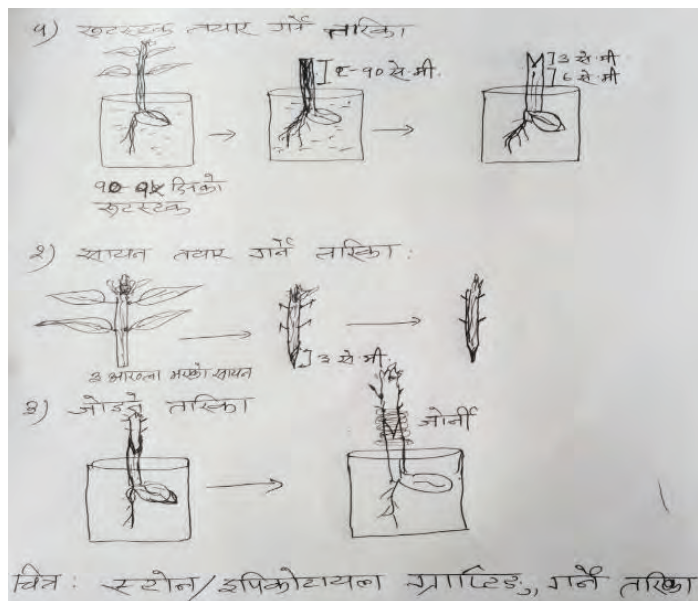
५. फलफूल वाली

- आगामी साता अधिकांश समय बदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी वालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- फलफूलका बेर्ना सार्दा जमीनबाट १ फिट उचो बनाई, ग्राफिटड गर्दा जोडिएको भाग माटोले नपुरिने गरि सार्नुहोस्।

- आँप टिप्दा मध्य विहान र बेलुकीपख टिप्नुपर्दछ। विहान सबैरै टिप्दा आँपमा पानीको मात्रा (चोप) बढी बगन गई फलको गुणस्तर बिग्रन्छ।
- क्याल्सियम कार्बाइडमा आर्सेनिक र फोस्फोरस हाइड्राइडको अवशेष पाइने हुँदा आँप, केरा पकाउन प्रयोग नगर्नु होस। मानव स्वास्थ्यको लागि यि तत्वहरू हानिकारक छन्। क्याल्सियम कार्बाइडले स्नायु प्रणालीमा पनि असर गर्दछ र क्यान्सर पनि गराउन सक्दछ।
- आँप, केरा पकाउन इथाइलिन झोल प्रयोग गर्नु सुरक्षित हुन्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गरि राखे हो भने आँपमा कुहिने रोगको प्रकोप देखिने हुँदा आँपलाई ३०० पि. पि. एम. को बेनोमाइल वा कार्बेन्डाजिममा १० मिनेट डुबाएर प्याक गरेमा नोक्सान कम हुन्छ।
- आँप टिपिसकेपछि ५४±२ डिग्री सेल्सियस तापक्रमको पानीमा १५ मिनेटसम्म डुबाएर प्याक गर्नुपर्दछ। यसले गर्दा भण्डारणमा देखिने एन्थ्रकनोज कम हुन्छ।
- पाकेको आँपको फलको गुदिमा स्पन्ज जस्तो हावा वा हावा नभएको धब्बा (spot) बढी, बेस्वादको अमिलो हुने प्रक्रियालाई स्पन्जी टिस्यु/ सफ्ट नोज (soft nose)/सफ्ट सेन्टर (soft center) भनिन्छ। यस्तो जैविक प्रकृयागत विकृति (Physiological disorder) अल्फन्सो (Alphonso) मा सबैभन्दा बढि देखिएता पनि अन्य जातमा पनि आउन सक्छ। यसको व्यवस्थापनको लागि २% क्याल्सियम क्लोराइडमा ५ मिनेट डुबाई भण्डारण वा ढुवानी गर्नुपर्दछ। साथै २५०-५०० पि. पि. एम. को इथेफोनको झोलमा १-२ मिनेट डुबाई दिनाले पनि यस्तो विकृति कम हुन्छ। अल्फन्सो जात हो भने फल ७५% पाकेको परिपक्व भएको अवस्थामा टिप्नु पर्दछ।
- लिची फल टिपिसकिएको भए बोटको फेदबाट १ मिटर टाढा घेरा बनाई ३० के.जी. कम्पोष्ट मल, २ के.जी. पिना, ३०० ग्राम डि.ए.पी, ३०० ग्राम यूरिया र २०० ग्राम म्यूरेट अफ पोटास प्रति बोट राख्नु पर्दछ।

आँपमा स्टोन/इपिकोटायल ग्राफिटिङ गर्ने तरिका

यो तरिकामा स्थानीय जातका आँपका कोयालाई नर्सरी व्याडमा उमारिन्छ। बेर्ना उम्रिएको १०-१५ दिन भित्रमा पातको रंग तामाको जस्तो भएको हुन्छ र पूरा आकार लिइसकेको हुँदैन। यस्तो उमेरमा बेर्ना कोया सहित उखेलिन्छ र १५ से.मी. उचाई र १० से.मी. व्यासको पोलिव्यागमा सारिन्छ। ८-१० से.मी लामो, स्वस्थ, २-३ महिना पुरानो, ३-४ आँखला भएको सायनलाई ग्राफिटिङ गर्नु भन्दा ७ दिन अघि नै पातहरू हटाइ तयार गर्नु पर्दछ। ग्राफिटिङ गर्ने दिनमा माउ बोटबाट सायनलाई काटेर

चित्र: स्टोन/इपिकोटायल ग्राफिटिङ गर्ने तरिका

ल्याई तल्लो टुप्पोमा ३-४ से.मी लामो हलोको फाली आकार हुने गरि काटिन्छ। रुटस्टकको करिब ८-१० से.मी. उचाईबाट काटेर टुप्पा हटाइन्छ। यसरी छुट्याइएको रुटस्टकको टुप्पाको माझबाट लाग्ने चक्रुले ३-४ से.मी लामो V आकारको चिरा हुने गरी काटिन्छ। सायनलाई रुटस्टकको टुप्पामा बनाइएको चिरामा घुसाएर ३ से.मी. जति चौडा प्लाष्टिकको टेपले पानी नछिर्ने गरि बाधिन्छ। यसरी तयार गरिएको कलमी विरुवालाई ८०-९० प्रतिशत आर्द्रता कायम हुने गरि बेला बेलामा पानी छर्कि छायाँदार ठाँउमा हुर्काउनु पर्दछ। १ महिना भित्र जोडिएको कलमीको आँखलाबाट टुसा आउन थाल्दछ। यसरी तयार भएको बेर्नालाई अर्को वर्षको वर्षा याममा सार्नु उपयुक्त हुन्छ।

- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी ट्र्याप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगामुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus Mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्नु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिंगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा स्पिनोसाड (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लिक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेँलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गबारो व्यवस्थापनको लागी गबारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, अर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिक्रोन एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्ड्युको प्रकोपबाट बचनको लागि क्याराथेन २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बचनको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कावोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्डयुको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरु हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरुमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरुमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरुलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- **मेटारहियम (Metarhizium)** नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर- नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेश्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर- नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरु पाउनको लागी सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट बिज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरु	फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षती	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
			
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन
			

७. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने वित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- पशुहरूमा विभिन्न कारणले मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुवस्तुको इन्स्योरेन्स गराउनुपर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्ष्ण लक्षणहरूमा मुख्यत ८-२४ घण्टा भित्र गाई-भैंसी मर्ने गर्दछन्। यो रोग लागेका गाई-भैंसीहरूमा ज्वरो आउने, -याल काढ्ने, नाकबाट पानी बग्ने र सास फेर्न गाह्रो हुन्छ। गाई-भैंसीको गर्दन मुनिको मासुमा पानी वा रगत मिसिएको पानी जम्मा भएर सुन्निते गर्दछ। पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कने गर्दछ। समयमा तुरुन्त उपचार गरिएमा यो रोग निको पार्न सकिन्छ। सल्फोनामाईड, टेट्रासाइक्लिन, पेनिसिलिन, जेन्टामाइसिन, सिप्रोफ्लोक्सासिन समूहका औषधिहरू प्रभावकारी हुने गर्दछ। त्यसकारण नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालय वा भेटेरिनर सेवा केन्द्रमा सम्पर्क राख्नुहोला।
- वर्षातको समय भएकोले गाई लगायत भैंसी र भेडाबाख्राहरूमा चरचरे रोग देखा पर्न सक्दछ। चरचरे विषाणुबाट लाग्ने रोग हो। यो रोग लागेका पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, अरुची हुने, मुटुको र श्वासको गतिमा बृद्धि हुने र खुट्टा सुन्निएर खोच्याई हिड्ने गर्दछ। यो रोग विशेष गरि सप्रिएका पशुहरूमा देखा पर्दछ र सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने गर्दछ र उक्त ठाउँमा चिरेर हेर्दा गन्हाउने फिँज मिसिएको कालो तरल पदार्थ निस्कने गर्दछ। यसको उपचारको लागि पेनिसिलिन १०,००० युनिट प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा ५-६ दिनसम्म लगातार दिँदा निको पार्न सकिन्छ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा बृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको पशु सेवा कार्यालयमा पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- पशुहरूमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाँउदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाँउदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १३, २३ असार २०७४, अवधि : २३ असार २०७४ — २९ असार २०७४

- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।
- विशेष गरि तराईका पशुहरुमा बढ्ता देखिने ट्रायाइप्यानोसोमियासिस (Trypanosomiasis) रोग (गाई-भैसीलाई एक्कासि १०४-१०५ डिग्री फरेनहाइटसम्म ज्वरो आउने, रौं ठाडो हुने, आँखा रातो हुने, पाचन क्रियामा गडबडी हुने, बङ्गरानिर सुन्निने, चक्कर लगाएर घुम्ने, दाँत कट्कटाउने जस्ता लक्षणहरु देखिने) झिँगाको टोकाइबाट सर्ने हुँदा निम्न उपचार विधि अपनाउनुहोस्।

उपचार विधि:

- कुइनापाइरामिन सल्फेट ४.५ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार छालामुनि केवल एक सुई दिई गाई-भैसी, घोडा खच्चरको सर्ा रोगको उपचार शत प्रतिशत सफलता पाउन सकिन्छ।
- डायमिनाजिन एसिट्युरेट (Diaminazene Aceturate) केवल ०.८-१.६ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा एक सुई निकै प्रभावकारी हुने गर्दछ।
रोकथाम: यो रोग गाई- भैसीलाई टोक्ने झिँगाको माध्यमबाट सर्ने भएकोले यसको जनसंख्यामा वृद्धि हुन नदिन गोठ सफा राख्नुपर्दछ र पानी जम्न दिन हुँदैन।

पटके रोग

- वर्षायाम शुरु हुनुभन्दा अगाडी आफ्ना पशु-वस्तुलाई पटके रोग विरुद्ध खोप लगाउनु पर्दछ। यो रोग *ब्यासिलस एन्थ्रासिस* नामक जीवाणुबाट लाग्ने गर्दछ र यो जीवाणु हावाको सम्पर्कमा आएपछि स्पोर (spore) मा परिवर्तन भई माटोमा यो वर्षासम्म पनि जीवित रहन्छ। पानी परेको बेलामा पानीको भेल संगै *एन्थ्रासिस*को स्पोर बाहिर आउन सक्दछ।
- यो रोग लागेर मरेका पशुहरुको नाक, मुख, योनी मलद्वारबाट नजम्ने खालको कालो रातो रगत बग्ने गर्दछ। साधारणतया यो रोग लागेका पशुलाई १०७ डिग्री फरेनहाइट सम्म ज्वरो आउन सक्ने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, शरीर काँप्ने, आखाँ रातो हुने र पशु जोरले कराएर मुर्छा पर्ने लक्षणहरु देखिन्छ। यस प्रकारका लक्षणहरु छोटो समय (मुशिकलले १—२ घण्टासम्म) रहन्छ।
- कहिलेकाँही पशुहरु अलि लामो समय २४-४८ घण्टासम्म बिमारी पर्न सक्छन्। जसमा पशुलाई ज्वरो आउने, दानापानी नखाने, शरीर काप्ने, श्वास—प्रश्वासमा कठिनाई हुने, जिब्रो सुन्निने, ब्याउने पशु तुहिने, पेट फुल्ने जस्ता लक्षणहरु देखा पर्दछन्। यस्ता लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा खबर गर्नु पर्दछ। तसर्थ मरेका पशुवस्तुहरुमा यस्ता लक्षण देखिएको छ भने त्यस्ता पशु वस्तुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। मानिसहरुमा यो रोग सरेमा निमोनियाका विभिन्न प्रकारका लक्षणहरु देखापर्दछ र छालामा साना-साना खटिरा आउने गर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरुमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसंग नष्ट गर्नुपर्दछ।

बाँझोपनको प्रमुख कारण र समाधानका उपायहरू:

- गाईवस्तुमा बाँझोपना विभिन्न कारणले हुन्छ। किसानहरूले बारम्बार उल्टिरहने, AI (कृत्रिम गर्भधारण) धेरै पटक गर्नुपर्ने समस्यालाई बाँझोपनको रूपमा लिएका हुन्छन्।
- ढिलो बालि लाग्ने कारणहरू मध्य सबैभन्दा मुख्य पशु हिटमा आएको थाहा नहुने समस्या हो। हरेक २१ दिनको फरकमा हिटमा आउनेहुनाले एक पटक हिटमा आइसकेपछि अर्को मितिमा आवश्यक ख्याल गर्नुहोस।
- हिटमा आएको थाहा पाइसकेपछि उपयुक्त समयमा AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्नुपर्दछ। यदि बिहान हिटमा आएको छ भने बेलुका प्रजनन गराउनु पर्दछ।
- AI (कृत्रिम गर्भधारण) गर्ने straw (स्ट्र) तथा नाईट्रोजन टयाङ्कको उपयुक्त भण्डारण गर्नुपर्दछ। साथै वीजको गुणस्तरमा समेत ध्यान दिनु पर्दछ।
- यदि उल्टिरहने समस्या यथावत रहेमा पशु चिकित्सकलाई बोलाई गर्भशय सफाई लगायत समस्या अनुसारको आवश्यक सल्लाह लिनुपर्दछ।
- यस सँगसँगै घाँस, दाना र पानीमा उपयुक्त ध्यान दिनुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम अधिक रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोचे चूना १५ के. जी. प्रति कट्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

घाँसेवाली

यो समय वर्षेघाँस लगाउने उपयुक्त समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीजको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसाँ	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिक बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हाडी, कव	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याड	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

यो समयमा बहुवर्षिय घाँस लगाउने समय भएकोले निम्न उल्लेखित घाँसहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

तराई र मध्य पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीज दर केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, टन (प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
स्टाईलो	जेठ- असार	४- ५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	५०- ६०	श्रावण-पुष
कुडजु	जेठ -असार	५- ७	छरुवा वा लाईनमा	४०:४०: ० र १० टन गोबर मल	२०- ३५	श्रावण - पुष
सेटारीया	जेठ -असार	८- १०	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०:३० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण -पुष
नेपीयर	असार - श्रावण	१०००० - २०००० सेट	लाईनमा	८०: ६०:४० र १० टन गोबर मल	१५० - २००	श्रावण - माघ
डेस्मोडीयम	जेठ - असार	५ - ७	छरुवा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण - पुष
गिन्नी ग्रास	जेठ - असार	३ - ४ वा २०००० सेट	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	८० -१००	श्रावण -माघ

उच्च पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीज दर केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, (टन प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
क्लोभर सेतो	जेठ - असार	५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०:० र १० टन गोबर मल	३०- ४०	कार्तिक (चैत
राईग्रास	जेठ - असार	१२ - १५	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०: ० र १० टन गोबर मल	३५ - ४०	कार्तिक - बैसाख
कक्सफुट	जेठ - असार	१० - १५	छरुवा वा लाइनमा	५०: ४०: ३० र १० टन गोबर मल	३० - ३५	कार्तिक - चैत
कोते	असार - श्रावण	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	गोबर मल ८०: ६०: ४० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - असार
टाल फेस्क्यू	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - चैत
लुसर्न	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	४५ - ५०	कार्तिक - बैसाख

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १३, २३ असार २०७४, अवधि : २३ असार २०७४ — २९ असार २०७४

अनुसूची-१: पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोक्सानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत वोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टीबायोटिक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोक्जसिलीन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने। साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलग्गै राख्ने।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने।
- स्वास्थ्य पशुहरुलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने। खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरुले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरुलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफ्ना पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफ्नो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १३, २३ असार २०७४, अवधि : २३ असार २०७४ — २९ असार २०७४

वर्ष ३ अंक १४

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ३० असार २०७४

अवधि: ३० असार २०७४—०५ साउन २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- पुर्वाञ्चलका तराईका जिल्लाहरूमा साताका शुरू र अन्तमा सामान्य बदली रही हल्का खालको वर्षा हुने देखिन्छ भने साताको मध्यमा पूर्ण बदली मध्यम खालको वर्षा हुने र १-२ स्थानमा भारी वर्षा हुने देखिन्छ ।
- मध्य तथा पश्चिमी तराईका जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य बदली हुने संभावना छ। मध्य तराईका जिल्लाहरूमा साताका शुरू र मध्य मा हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने देखिन्छ भने साताको अन्त्यमा हल्का वा छिटपुट वर्षा हुने देखिन्छ। पश्चिमी तराईका जिल्लाहरूमा साताको मध्य र अन्त्यमा आंशिक बदली रहि छिटपुट वर्षा हुने देखिन्छ।
- धनकुटा जिल्लामा साताभरि नै सामान्य बदली भई साताका मध्य मा हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने देखिन्छ भने साताको शुरू र अन्त्यमा छिटपुट वर्षा हुने देखिन्छ। बाँकी पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य बदली भई १ २ स्थानमा- हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने देखिन्छ।
- संखुवासभा जिल्लामा साताका शुरू र मध्य मा सामान्य बदली भई १-२ स्थानमा हल्का वर्षा हुने देखिन्छ। साताको अन्त्यमा पूर्ण बदली भई मध्यम खालको वर्षा हुने र १-२ स्थानमा भारी वर्षा हुने देखिन्छ।
- मुस्ताङ जिल्लामा साताभरि नै सामान्य बदली भई १ २ स्थानमा-हल्का वर्षा हुने देखिन्छ। जुम्ला र दार्चुला जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य बदली भई साताका शुरू र मध्य मा हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने देखिन्छ। साताको अन्त्यमा हल्का वा छिटपुट वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- आगामी साता अधिकांश समय बदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- पानी पर्ने समयमा विषादी छर्ने पर्ने भएमा विषादीमा स्टिकर मिसाएर मात्र छर्नुहोस्।
- आगामी हप्ता उच्च पहाडी भेगमा साताका शुरू र मध्य मा हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलुका दाना कुहिन नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला।

पशुपालन सारांश:

- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- वर्षातको समयमा गाई-भैँसीहरूमा देखा पर्ने भ्यागुते रोगको उपचारको लागि सल्फोनामाइड, टेट्रासाइक्लिन, पेनिसिलिन, जेन्टामाइसिन, सिप्रोफ्लोक्सासिन समूहका औषधिहरू प्रभावकारी हुने गर्दछ।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैँसी र भेडाबाखाहरूमा देखा पर्ने चरचरे रोगको उपचारको लागि पेनिसिलिन १०,००० युनिट प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा ५-६ दिनसम्म लगातार दिँदा निको पार्न सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १४, ३० असार २०७४, अवधि : ३० असार २०७४ — ०५ साउन २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१६ असार २०७४ देखि २२ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१८३.८	२९.५-३४.५	२२.५-२४.५	७७-९८	७४-९१	-	-	-
मोरङ	५८.८	३०.४-३४.७	२४.०-२७.०	८०-९५	६५-८०	१.०-५.०	पूर्व	-
धनकुटा	१३३.९	२६.९-२८.५	२०.५-२१.८	८४-९५	७९-८५	०.०-३.५	पूर्व	-
संखुवासभा	५२.१	२६.५-३०.२	२१.०-२२.५	९२-९९	८६-९५	-	-	-
सुनसरी	२०३.२	३०.७-३४.२	२३.०-२७.०	७४-९३	७३-८९	-	-	-
सप्तरी	१२३.२	३०.५-३४.६	२४.७-२८.०	८९-१००	६९-९३	-	-	-
सिराहा	१५३.८	३०.०-३४.५	२३.५-२७.५	८६-९७	७५-९४	-	-	-
दोलखा	११०.१	२३.०-२६.५	१८.०-१९.०	९५-१००	८७-९८	-	-	-
महोत्तरी	१४५.९	२९.०-३५.४	२४.७-२६.७	७६-१००	६२-९३	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	१६.५	३१.०-३३.५	२२.८-२६.६	८३-९५	७९-८६	-	-	-
बारा	१८०.०	२९.६-३५.०	२४.४-२७.२	८५-९७	७५-९३	०.०-४.०	पूर्व	-
धादिङ	६१.८	२७.०-३२.७	२१.०-२२.५	९१-९८	५२-५१	-	-	-
चितवन	१३९.५	३१.४-३५.३	२४.५-२६.०	८३-९४	७९-९०	-	-	-
कास्की	४८३.१	२५.४-३२.४	२२.०-२३.४	९५-१००	६४-८९	०.०-१.५	पश्चिम	-
मुस्ताङ	-	-	-	-	-	-	-	-
पाल्पा	२१८.५	२३.०-३०.०	१७.०-१९.०	९१-९७	७९-९६	-	-	-
रुपन्देही	१२८.५	३०.९-३६.९	२५.०-२७.५	७३-१००	५८-८४	०.०-७.५	पूर्व	-
रुकुम	१०४.०	२६.२-३५.५	२१.५-२३.५	७८-९७	६७-८६	-	-	-
दाङ	२९७.८	२८.५-३३.०	२३.०-२३.५	८८-९७	६८-९०	०.५-१.५	पूर्व	-
बाँके	१४६.५	३०.३-३६.२	२५.२-२६.८	८६-९९	६६-९१	०.०-३.०	दक्षिण	-
सुर्खेत	१११.३	२८.५-३२.०	२२.५-२३.३	६८-९३	७०-८१	०.०-३.५	उत्तर	-
जुम्ला	१३.८	२०.७-३०.४	१६.६-१८.०	६७-९२	४४-८४	०.०-५.०	पश्चिम	-
कैलाली	३८८.६	२६.७-३६.४	२३.५-२७.०	८५-९८	६२-९६	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	७७.९	२७.६-३५.५	२३.४-२४.७	७५-९५	५५-९०	०.०-३.०	उत्तर	-
दार्चुला	२८०.३	२४.६-३३.५	२१.६-३३.५	७५-९८	४४-९७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १४, ३० असार २०७४, अवधि : ३० असार २०७४ — ०५ साउन २०७४

२३ असार २०७४ देखि २९ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२२०.९	२९.०-३४.५	२२.०-२४.०	७९-९८	७३-९४	-	-	-
मोरङ	९६.४	२९.२-३४.७	२४.२-२६.५	९८-८३	६९-७२	२.०-७.५	पूर्व	-
धनकुटा	२२.७	२३.६-२८.८	१९.७-२१.६	८६-९७	६९-८२	०.०-२.५	पूर्व	-
संखुवासभा	२०.४	२४.२-३०.५	२१.०-२२.६	८८-९९	८४-९७	-	-	-
सुनसरी	४२.५	२९.८-३४.७	२४.५-२७.०	७९-९४	७३-८६	-	-	-
सप्तरी	९१.४	२९.०-३२.७	२५.५-२७.०	८५-९७	८०-९२	-	-	-
सिराहा	११.९	२९.५-३४.०	२६.०-२७.०	८०-९४	७४-८८	-	-	-
दोलखा	७५.२	२०.४-२७.०	१७.०-१९.०	९७-९९	९२-९७	-	-	-
महोत्तरी	११३.५	२६.५-३३.५	२४.५-२७.५	८१-९६	७१-९६	-	-	-
काम्रेपलाञ्चोक	३१.६	२७.४-३३.७	२१.७-२३.५	८८-९८	८०-९०	-	-	-
बारा	४८.६	२६.८-३४.५	२४.६-२७.०	८४-९२	७२-९१	०.०-३.५	पूर्व	-
धादिङ	४६.२	२६.५-३३.१	२१.५-२३.६	९१-९८	५५-९४	-	-	-
चितवन	५८.९	२८.४-३५.१	२३.०-२६.२	८१-१००	७८-८६	-	-	-
कास्की	३२९.७	२७.२-३३.६	२०.६-२४.१	९१-९८	५८-७६	०.०-१.८	पश्चिम	-
मुस्ताङ	२७.६	१८.५-२३.५	९.०-१२.५	८३-९१	७६-८३	-	-	--
पाल्पा	२६०.८	२५.०-२९.२	१६.०-१८.६	८९-९८	७७-९४	-	-	-
रुपन्देही	१३४.५	२९.८-३५.५	२४.४-२७.५	७८-१००	६६-७९	४.५-२०.५९	पूर्व	-
रुकुम	१७६.५	२५.४-३४.०	२०.०-२३.५	८६-९७	६१-९२	-	-	-
दाङ	७८.४	२७.०-३२.५	२२.८-२४.०	७५-९७	६५-८९	-	-	-
बाँके	७४.७	२८.०-३६.०	२४.८-२६.०	९५-९९	६२-९४	०.०-३.०	उत्तर	-
सुर्खेत	१३९.३	२६.१-३२.१	२२.३-२३.८	९१-९५	६८-८९	०.०-५.५	पश्चिम	-
जुम्ला	५६.२	२१.४-२६.८	१५.६-१८.०	६३-९४	४७-७२	०.०-२.५	उत्तर	-
कैलाली	१२०.७	२७.६-३५.८	२५.०-२६.६	७८-९७	६४-९४	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	९२.९	२८.२-३६.३	२२.६-२६.२	९०-९७	५६-८८	०.०-३.५	उत्तर	-
दार्चुला	१६३.०	२३.५-३२.५	२१.०-२२.७	८६-९८	७९-९५	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १४, ३० असार २०७४, अवधि : ३० असार २०७४ — ०५ साउन २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- धानखेतमा भर्खर रोपेको बेनलि नाइट्रोजन मल लिन नसक्ने र माटोबाट चुहिएर जाने हुनाले रोपाईं गर्ने बेलामा यूरिया मलको प्रयोग गर्नु हुँदैन।
- जग्गाको पहिलो जोताई अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी. प्रति कट्टा वा ४५०-६०० के.जी. प्रति रोपनीका दरले राख्ने र धान रोप्ने बेलामा बाउसे गरि सके पछि डिएपी ३.५ के.जी. र पोटास २.० के.जी. प्रति कट्टा वा डिएपी ५.२५ के.जी. र पोटास ३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै जमिनमा एकनासले पर्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- २०-२५ दिनको बेर्ना रोपको लागि उत्तम हुने र बेर्ना रोप्दा प्रत्येक गावामा २-३ वटा बेर्ना २-३ से. मी. को गहिराईमा रोप्नु पर्दछ।
- धान रोपेको ४-५ दिनमा बुटाक्लोर नामक विषादी ८३० ग्राम प्रति कट्टा वा १.२५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै खेतमा पर्ने गरि छरेमा झारपातको प्रकोप कम गर्न सकिन्छ।
- धान रोपेको ५-६ दिन पछि १५-२० दिन सम्म ३-५ से. मी. र त्यस पछि धान पाक्नु भन्दा १५-२० दिन अगाडी सम्म ५-७ से. मी. पानी जमाउनु पर्दछ।
- धान खेतमा पात बेरुवा कीरा (Leaf folder) बाट हुने नोकसानी कम गर्न यो कीराको फुलहरु भएको पातको टुप्पो चुडेर नष्ट गर्ने; नाइट्रोजन युक्त मलको सन्तुलित मात्रा प्रयोग गर्ने; धान खेतको राम्ररी गोडमेल गर्ने; नरिवलको डोरी वा अन्य काँडादार लठी लिई दुवै छेउमा समातेर दुई छेउमा बस्ने र धानलाई छुवाएर क्रमशः विपरित दिशातिर जानुपर्दछ। यसो गर्नाले धानको पातमा रहेका पात बेरुवा का लार्भाहरु पानीमा खसेर नष्ट हुन्छन्। साथै खेतमा यसको असर २५-३०% सम्म देखिएमा विषादीको प्रयोग नगर्नुहोला (यो अवस्था सम्म आर्थिक रुपमा क्षती नहुने साथै धान खेतमा भएका मित्र जीव कीराहरु नष्ट हुने भएकोले)। तर ३०% भन्दा बढी क्षती देखिएमा मात्र अल्फा म्याथ्रिन १०% इ.सी. (Alphamethrin १०% EC) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरमा धानको पात भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मकै

- मकैको धाँसे थेग्ले (Gray leaf spot) रोगको उपचारको लागि दुस्रीनाशक विषादीहरु मध्ये वेभिष्टिन (Carbendazim) वा बेनोफिट (benomyl) १ ग्राम अथवा डाइथेन एम-४५ (Mancozeb) वा साफ (Mancozeb+Carbendazim) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले रोग देखा पर्ने समय भन्दा केहि दिन अगावै एक पटक छर्केर उपचार गर्न लाभदायक हुन्छ। प्रायः उच्च पहाडी क्षेत्रमा साउन महिना देखि पातमा रोग देखा पर्ने हुँदा असारको अन्त्यतिर विषादी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। त्यसपछि रोगको प्रकोप हेरी आवश्यकता भए एकपटक फेरी विषादी प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १४, ३० असार २०७४, अवधि : ३० असार २०७४ — ०५ साउन २०७४

२. उखु

- माटोको सतहमा रहेको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना कम गर्न ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गरी नियन्त्रण गर्नुहोस्।
- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु बालीमा फट्याङ्गाको प्रकोप भएमा यसको आर्थिक क्षतीको अनुगमन (७ - १२ वटा फट्याङ्गा प्रति वर्ग मिटर पाइएमा) गरेर मात्र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। आर्थिक क्षती हुने अवस्थामा प्राविधिकको सल्लाह अनुसार मालाथियन ५०% ई.सी. २ एम.एल प्रति लिटरको दरले छर्नु पर्दछ। उखु बालीमा फट्याङ्गाको प्रकोप केहि साल बिराएर भइरहन्छ, त्यसैले यिनीहरूको राम्रो सँग नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। अनुगमन गर्दा आर्थिक क्षतीको स्तर केहि समय सम्म रहिरहेमा कृषि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु होला।

३. आलु

- आगामी हसा उच्च पहाडी भेगमा साताका शुरु र मध्य मा हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलुका दाना कुहिन नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला।
- उच्च पहाडमा लगाइएको अगौटे आलु माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्ने काम सक्नुहोस्।

आलु भण्डारण विधि:- आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो (छोटो समयको लागि १०° सेल्सियस भन्दा कम र लामो समयको लागि तथा वीउ भण्डारणको लागि २-४° सेल्सियस तापक्रममा) ठाउँमा काठका बाकस, प्लाष्टिकका क्रेट या -याकमा फिजाएर ३ तहसम्म मिलाएर राख्नुपर्छ। यसरी राख्दा दुई तहको बीचमा पत्रिका ओछ्याएर राख्नुपर्छ। लामो समयसम्म भण्डारण गर्नुपर्ने आलुलाई अँध्यारो, सुख्खा र चिसो कोठामा १०-१५° सेल्सियस तापक्रममा २ हसासम्म नचलाईकन राख्नाले बोक्रा बाक्लिनन्छ र दानामा रहेको धूलो पनि सुक्छ, त्यसपछि धूलो सफा गरेर माथि भनिँएझै गरी भण्डारण गर्नुपर्छ। रोगकीराले क्षति नपुर्याएका, चोटपटक नलागेका दाना भण्डारण गर्नुपर्छ तर यस्ता दानालाई फ्रिजमा र डिफ्रिजमा, अन्य फलफूलको नजिक भण्डारण गर्नु हुँदैन र भण्डारण गर्नु ठीक अघि पानीले पखाल्नु पनि हुँदैन।

- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा वीउको लागि लगाइएको अगौटे आलु खन्नुभन्दा २ हसाअघि बोट उखेलेर (हाल्म पुलिड) दानालाई परिपक्व हुन दिई खन्नुहोस्।

४. भटमास

- वर्षातको समय भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

भटमासमा लाग्ने झुसिलकीरा

यो कीराले भटमासको पुर्ण विकसित नयाँ पातको तल्लो पट्टि हल्का हरियो रंगको गोलाकार फुलहरू थुप्रो-थुप्रोमा पार्दछ। यसबाट निस्कने लार्वाहरूको शरीर रातो र कालो झुसले भरिएको हुन्छ। शुरुको अवस्थामा एकै ठाउँमा समूह बनाई पातको हरियो भाग खान्छ र ठुलो भएपछि लार्वाहरू यत्र तत्र छरिएर खान थाल्छ।

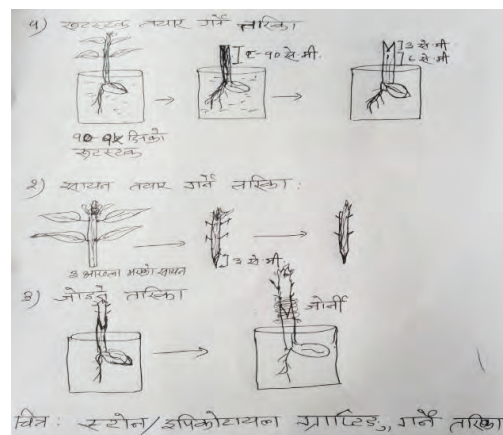
यस कीराको व्यवस्थापनको लागि झुसिल कीराका फुल वा लार्वाहरू भएका पातहरू टिपेर मट्टितेल पानीमा डुवाउनु उपयुक्त हुन्छ। साथै, यस कीराको व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ एम. एल. हालेर साँझको समयमा छर्कने गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, *ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस* (*Bacillus thuringiensis*-Bt) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यसको प्रकोप बढी देखिएमा मात्र *अल्फाम्याथ्रिन* १०% इ.सी. (*Alphamethrin 10% EC*) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरले पात भिजे गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

५. फलफूल बाली

- आगामी साता अधिकांश समय बदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- फलफूलका बेर्ना सार्दा जमीनबाट १ फिट उचो बनाई, ग्राफिटङ गर्दा जोडिएको भाग माटोले नपुरिने गरि सार्नुहोस्।
- आँप टिप्दा मध्य विहान र बेलुकीपख टिप्नुपर्दछ। विहान सबेरै टिप्दा आँपमा पानीको मात्रा (चोप) बढी बग्न गई फलको गुणस्तर बिग्रन्छ।
- क्याल्सियम कार्बाइडमा आर्सेनिक र फोस्फोरस हाइड्राइडको अवशेष पाइने हुँदा आँप, केरा पकाउन प्रयोग नगर्नु होस। मानव स्वास्थ्यको लागि यि तत्वहरू हानिकारक छन्। क्याल्सियम कार्बाइडले स्नायु प्रणालीमा पनि असर गर्दछ र क्यान्सर पनि गराउन सक्दछ। आँप, केरा पकाउन इथाइलिन झोल प्रयोग गर्नु सुरक्षित हुन्छ।
- लामो समयसम्म भण्डारण गरि राखे हो भने आँपमा कुहिने रोगको प्रकोप देखिने हुँदा आँपलाई ३०० पि को .एम .पि . *बेनोमाइल* वा *कार्वेन्डाजिममा* १० मिनेट डुबाएर प्याक गरेमा नोक्सान कम हुन्छ।
- आँप टिपिसकेपछि ५४±२ डिग्री सेल्सियस तापक्रमको पानीमा १५ मिनेटसम्म डुबाएर प्याक गर्नुपर्दछ। यसले गर्दा भण्डारणमा देखिने एन्थ्रकनोज कम हुन्छ।
- पाकेको आँपको फलको गुदिमा स्पन्ज जस्तो हावा वा हावा नभएको धब्बा (spot) बढी, बेस्वादको अमिलो हुने प्रक्रियालाई स्पन्जी टिस्यु/ सफ्ट नोज (soft nose)/सफ्ट सेन्टर (soft center) भनिन्छ। यस्तो जैविक प्रकृयागत विकृति (Physiological disorder) अल्फन्सो (Alphonso) मा सबैभन्दा बढि देखिएता पनि अन्य जातमा पनि आउन सक्छ। यसको व्यवस्थापनको लागि २% क्याल्सियम क्लोराइडमा ५ मिनेट डुबाई भण्डारण वा ढुवानी गर्नुपर्दछ। साथै २५०-५०० पि. पि. एम. को इथेफोनको झोलमा १-२ मिनेट डुबाई दिनाले पनि यस्तो विकृति कम हुन्छ। अल्फन्सो जात हो भने फल ७५% पाकेको परिपक्व भएको अवस्थामा टिप्नु पर्दछ।
- लिची फल टिपिसकिएको भए बोटको फेदबाट १ मिटर टाढा घेरा बनाई ३० के.जी. कम्पोष्ट मल, २ के.जी. पिना, ३०० ग्राम डि.ए.पी, ३०० ग्राम यूरिया र २०० ग्राम म्युरेट अफ पोटास प्रति बोट राख्नु पर्दछ।

आँपमा स्टोन/इपिकोटायल ग्राफिटङ गर्ने तरिका

यो तरिकामा स्थानीय जातका आँपका कोयालाई नर्सरी व्याडमा उमारिन्छ। बेर्ना उम्रिएको १०-१५ दिन भित्रमा पातको रंग तामाको जस्तो भएको हुन्छ र पूरा आकार लिइसकेको हुँदैन। यस्तो उमेरमा बेर्ना कोया सहित उखेलिन्छ र १५ से.मी. उचाई र १० से.मी. व्यासको पोलिव्यागमा सारिन्छ। ८-१० से.मी लामो, स्वस्थ, २-३ महिना पुरानो, ३-४ आँखला भएको सायनलाई ग्राफिटङ गर्नु भन्दा ७ दिन अघि नै पातहरू हटाइ तयार गर्नु पर्दछ। ग्राफिटङ गर्ने दिनमा माउ बोटबाट सायनलाई काटेर ल्याई तल्लो टुप्पोमा ३-४ से.मी लामो हलोको फाली आकार हुने गरि काटिन्छ। रुटस्टकको करिब

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १४, ३० असार २०७४, अवधि : ३० असार २०७४ — ०५ साउन २०७४

८-१० से.मी. उचाईबाट काटेर टुप्पा हटाइन्छ। यसरी छुट्याइएको रुटस्टकको टुप्पाको माझबाट लाग्ने चक्रुले ३-४ से.मी लामो V आकारको चिरा हुने गरी काटिन्छ। सायनलाई रुटस्टकको टुप्पामा बनाइएको चिरामा घुसारेर ३ से.मी. जति चौडा प्लाष्टिकको टेपले पानी नछिर्ने गरि बाधिन्छ। यसरी तयार गरिएको कलमी विरुवालाई ८०-९० प्रतिशत आर्द्रता कायम हुने गरि बेला बेलामा पानी छर्कि छर्काएर ठाँउमा हुर्काउनु पर्दछ। १ महिना भित्र जोडिएको कलमीको आँखलाबाट टुसा आउन थाल्दछ। यसरी तयार भएको बेर्नालाई अर्को वर्षको वर्षा याममा सार्नु उपयुक्त हुन्छ।

- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोकसानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome Weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० इन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी द्रूयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

केराको कोत्रे कीराको व्यवस्थापन:

- यो कीराको माउ अवस्थाले कोत्रे फलको गुणस्तर घटाउने हुनाले, बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत १ भाग र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल र नीम जन्य बिषादी ५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई फल लागेको ठाउँमा छर्नुहोस्। यो कीराको लार्भा अवस्थाले बोटको जरामा नोकसानी पुर्याउने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नु होला।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरुको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगासुनाहरु नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरुले यसलाई नोकसानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरुको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus Mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति. लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्नु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरपाईरीफस* १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेन्डाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्विलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली एन.पि.भी*) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया जन्य* (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोकसानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेँलो रंग) र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान) वा *मालाथियन* ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।

- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिक्रोन् एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्ड्युको प्रकोपबाट बच्नको लागि क्याराथेन २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा फिप्रोनील ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस.एल्. १ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने मालाथियन ५० इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा डाइक्लोरोभस ७६ इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। मालाथियन छर्केको ७ दिनसम्म र डाइक्लोरोभस छर्केको ५ दिनसम्म फल टिप्न हुँदैन।

रातो खपटे कीरा

काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट बच्नको लागि

- लार्भाहरू जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले समय समयमा गोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- कीराले विहान र बेलुका नोक्सानी पुर्याउने भएकोले साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु. पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समूहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ड्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी. २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर

(Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।

- **मेटारहिसियम (Metarhizium)** नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न **फेमिल्युर** मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट बिज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरू	फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षती	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
			
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन
			

७. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गुहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- **डाइमेटोएट ३०%** ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा **मालाथियन ५०%** इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- **नयाँ** पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १४, ३० असार २०७४, अवधि : ३० असार २०७४ — ०५ साउन २०७४

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ। यसबारे विस्तृत जानकारी अनुसूची-२ मा दिइएको छ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्ष्ण लक्षणहरूमा मुख्यत ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैंसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालय वा भेटेरिनर सेवा केन्द्रमा सम्पर्क राख्नुहोला। अथवा उपचारको लागि सल्फोनामाईड, टेट्रासाइक्लिन, पेनिसिलिन, जेन्टामाइसिन, सिप्रोफ्लोक्सासिन समूहका औषधिहरू प्रयोग गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैंसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग (सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि पेनिसिलिन १०,००० युनिट प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा ५-६ दिनसम्म लगातार दिँदा निको पार्न सकिन्छ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको पशु सेवा कार्यालयमा पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- पशुहरूमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको बाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाँउदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाँउदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाँउमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाँउमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाँउका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।
- विशेष गरि तराईका पशुहरूमा बढ्ता देखिने ट्रयाइप्यानोसोमियासिस (Trypanosomiasis) रोग (गाई-भैंसीलाई एक्कासि १०४-१०५ डिग्री फरेनहाइटसम्म ज्वरो आउने, रौं ठाडो हुने, आँखा रातो हुने, पाचन क्रियामा गडबडी हुने, बङ्गारानिर सुन्निने, चक्रर लगाएर घुम्ने, दाँत कटकटाउने जस्ता लक्षणहरू देखिने) झिंगाको टोकाईबाट सर्ने हुँदा निम्न उपचार विधि अपनाउनुहोस्।

उपचार विधि:

- कुइनापाइरामिन सल्फेट ४.५ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार छालामुनि केवल एक सुई दिई गाई-भैसी, घोडा खच्चरको सर्रा रोगको उपचार शत प्रतिशत सफलता पाउन सकिन्छ।
- डायमिनाजिन एसिट्युरेट (Diaminazene Aceturate) केवल ०.८-१६ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा एक सुई निकै प्रभावकारी हुने गर्दछ।
रोकथाम: यो रोग गाई- भैसीलाई टोकने झिंगाको माध्यमबाट सर्ने भएकोले यसको जनसंख्यामा वृद्धि हुन नदिन गोठ सफा राख्नुपर्दछ र पानी जम्न दिन हुँदैन।

पटके रोग

- वर्षायाममा पटके रोगको लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क गर्नु पर्दछ। पटके रोगका कारणले मरेका पशुवस्तुहरूलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनैहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसँग नष्ट गर्नुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेशन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोछे चूना १५ के. जी. प्रति कट्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि *ड्युरोक्लिन* ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्दमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि *एम्प्रोलियम (Amprolium)* २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १४, ३० असार २०७४, अवधि : ३० असार २०७४ — ०५ साउन २०७४

घाँसेवाली

यो समय वर्षेघाँस लगाउने उपयुक्त समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस् सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट बाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिक बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कब	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ले, सेती, पूजा			
मस्याङ	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

यो समयमा बहुवर्षिय घाँस लगाउने समय भएकोले निम्न उल्लेखित घाँसहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ ।

तराई र मध्य पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, टन (प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
स्टाईलो	जेठ- असार	४- ५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	५०- ६०	श्रावण-पुष
कुडजु	जेठ -असार	५- ७	छरुवा वा लाईनमा	४०:४०: ० र १० टन गोबर मल	२०- ३५	श्रावण - पुष
सेटारीया	जेठ -असार	८- १०	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०:३० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण -पुष
नेपीयर	असार - श्रावण	१०००० - २०००० सेट	लाईनमा	८०: ६०:४० र १० टन गोबर मल	१५० - २००	श्रावण - माघ
डेस्मोडीयम	जेठ - असार	५ - ७	छरुवा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण - पुष
गिन्नी ग्रास	जेठ - असार	३ - ४ वा २०००० सेट	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	८० -१००	श्रावण -माघ

उच्च पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, (टन प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
क्लोभर सेतो	जेठ - असार	५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०:० र १० टन गोबर मल	३०- ४०	कार्तिक (चैत
राईग्रास	जेठ - असार	१२ - १५	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०: ० र १० टन गोबर मल	३५ - ४०	कार्तिक - बैसाख
कक्सफुट	जेठ - असार	१० - १५	छरुवा वा लाइनमा	५०: ४०: ३० र १० टन गोबर मल	३० - ३५	कार्तिक - चैत
कोते	असार - श्रावण	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	गोबर मल ८०: ६०: ४० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - असार
टाल फेस्क्यू	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - चैत
लुसर्न	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	४५ - ५०	कार्तिक - बैसाख

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १४, ३० असार २०७४, अवधि : ३० असार २०७४ — ०५ साउन २०७४

अनुसूची-१: पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोकसानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत बोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टीवायोटेक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोज्यासिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने। साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलगगै राख्ने।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहारा खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने।
- स्वास्थ्य पशुहरुलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने। खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरुले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरुलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई-भैसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा-बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरेर सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफना पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफनो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✦ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✦ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✦ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १४, ३० असार २०७४, अवधि : ३० असार २०७४ - ०५ साउन २०७४

अनुसूची-२: थुनेलो रोगको उपचार विधि

उपचार विधि

- दुध बेला बेलामा (सामान्य भन्दा धेरै पटक) दुहुनु पर्दछ ताकि कल्चौडोमा पर्ने दवाव कम होस ।
- यदि दुध आएको छैन भने किटाणु रहित पारेको थुन भित्र राखे नलि (जसलाई Teat syphon/ Teat canula भनिन्छ) थुनमा भित्र घुसाउने र भित्रिएको दुध सबै निकाल्ने ।
- सबै दूध निकालेपछि क्यानुलालाई बाहिर निकाल्नु पर्दछ, कल्चौडो र थुनलाई विहान बेलुका राम्रोसंग सेकी दिने ।
- यदि दूध पानी जस्तो रगत मिसिएको पिप जस्तो भएमा जिवाणुको कारणबाट थुनेलो भएको रहेछ भनी बुझ्नु पर्दछ । त्यस्तो अवस्थामा पशुलाई एन्टीबायोटिक सुई दिने सबै दुध निखारेर मात्र औषधि थुनमा राख्नु पर्दछ ।
- नसुत्रिने, नदुखे सुई दिने र विभिन्न प्रकारका मलहम पाइन्छ ति मध्ये कुनै एक लगाईदिने गर्नु पर्दछ ।
- त्यस्तो अवस्थामा पशुलाई राम्रो दानापानी दिनु पर्छ ।

ध्यान दिनु पर्ने कुराहरु

- दुध दुहुने मान्छेले नङ नपाल्ने र हात सफा राखे गर्ने ।
- दैनिक दुध दुहुनु भन्दा पहिले कल्चौडो सफा गर्ने ।
- प्राविधिकले दिएको सल्लाह पूर्णतया पालना गरि औषधीहरु प्रयोग गर्ने ।
- थुनेलो रोग लागेको थुन वा जनावरलाई अरु पशुहरु दुहि सकेपछि मात्र दुहुने गर्नु पर्दछ र दुहनो पशुको गोठ सफा राख्नु पर्दछ ।

वर्ष ३ अंक १५

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०६ साउन २०७४

अवधि: ०६ साउन २०७४—१२ साउन २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- पानी पर्ने समयमा विषादी छर्ने पर्ने भएमा विषादीमा स्टिकर मिसाएर मात्र छर्नुहोस्।
- अमिलो जातको फलफूल बालीमा हरियो पतेरोको प्रकोप कम गर्न यसका माउ र बच्चाहरूलाई बिहान वा बेलुका पत्केर नस्ट गर्ने वा खरानी वा काठको धुलो छर्नुपर्दछ। यदि रासायनिक विषादीको प्रयोग जरुरी देखिएमा रोगर ३० ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा बोट भिजे गरि छर्नुपर्दछ।
- आगामी हप्ता उच्च पहाडी भेगमा सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलुका दाना कुहिन नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला।

पशुपालन सारांश:

- साउन महिनामा विपेश गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा परेमा फेनाइलब्युटाजोल समूहका औषधिहरू ठुला पशुलाई १०-१५ एम.एल. मासुमा केवल एक वा दुई सुई प्रयाप्त हुन्छ। मेलोक्सेकेन इन्जेक्सन १०-१५ एम.एल. गहिरो मासुमा केवल एक वा दुई सुई प्रयाप्त हुने गर्छ। रोगको सिकिस्त अवस्थामा अन्लाजेसिक १०-१५ एम.एल. तथा अक्सिटेट्रासाईक्लिन ५ एम.जी. प्रतिकिलो अनुसार ३-५ दिनसम्म मासुमा सुई लगाई उपचार गर्न सकिन्छ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- वर्षातको समयमा गाई-भैँसीहरूमा देखा पर्ने भ्यागुते रोगको उपचारको लागि सल्फोनामाईड, टेट्रासाइक्लिन, पेनिसिलिन, जेन्टामाइसिन, सिप्रोफ्लोक्सासिन समूहका औषधिहरू प्रभावकारी हुने गर्दछ।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैँसी र भेडाबाखाहरूमा देखा पर्ने चरचरे रोगको उपचारको लागि पेनिसिलिन १०,००० युनिट प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा ५-६ दिनसम्म लगातार दिँदा निको पार्न सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १५, ०६ साउन २०७४, अवधि : ०६ साउन २०७४ — १२ साउन २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

२३ असार २०७४ देखि २९ असार २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२२०.९	२९.०-३४.५	२२.०-२४.०	७९-९८	७३-९४	-	-	-
मोरङ	९६.४	२९.२-३४.७	२४.२-२६.५	९८-८३	६९-७२	२.०-७.५	पूर्व	-
धनकुटा	२२.७	२३.६-२८.८	१९.७-२१.६	८६-९७	६९-८२	०.०-२.५	पूर्व	-
संखुवासभा	२०.४	२४.२-३०.५	२१.०-२२.६	८८-९९	८४-९७	-	-	-
सुनसरी	४२.५	२९.८-३४.७	२४.५-२७.०	७९-९४	७३-८६	-	-	-
सप्तरी	९१.४	२९.०-३२.७	२५.५-२७.०	८५-९७	८०-९२	-	-	-
सिराहा	११.९	२९.५-३४.०	२६.०-२७.०	८०-९४	७४-८८	-	-	-
दोलखा	७५.२	२०.४-२७.०	१७.०-१९.०	९७-९९	९२-९७	-	-	-
महोत्तरी	११३.५	२६.५-३३.५	२४.५-२७.५	८१-९६	७१-९६	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	३१.६	२७.४-३३.७	२१.७-२३.५	८८-९८	८०-९०	-	-	-
बारा	४८.६	२६.८-३४.५	२४.६-२७.०	८४-९२	७२-९१	०.०-३.५	पूर्व	-
धादिङ	४६.२	२६.५-३३.१	२१.५-२३.६	९१-९८	५५-९४	-	-	-
चितवन	५८.९	२८.४-३५.१	२३.०-२६.२	८१-१००	७८-८६	-	-	-
कास्की	३२९.७	२७.२-३३.६	२०.६-२४.१	९१-९८	५८-७६	०.०-१.८	पश्चिम	-
मुस्ताङ	२७.६	१८.५-२३.५	९.०-१२.५	८३-९१	७६-८३	-	-	--
पाल्पा	२६०.८	२५.०-२९.२	१६.०-१८.६	८९-९८	७७-९४	-	-	-
रुपन्देही	१३४.५	२९.८-३५.५	२४.४-२७.५	७८-१००	६६-७९	४.५-०.५९	पूर्व	-
रुकुम	१७६.५	२५.४-३४.०	२०.०-२३.५	८६-९७	६१-९२	-	-	-
दाङ	७८.४	२७.०-३२.५	२२.८-२४.०	७५-९७	६५-८९	-	-	-
बाँके	७४.७	२८.०-३६.०	२४.८-२६.०	९५-९९	६२-९४	०.०-३.०	उत्तर	-
सुर्खेत	१३९.३	२६.१-३२.१	२२.३-२३.८	९१-९५	६८-८९	०.०-५.५	पश्चिम	-
जुम्ला	५६.२	२१.४-२६.८	१५.६-१८.०	६३-९४	४७-७२	०.०-२.५	उत्तर	-
कैलाली	१२०.७	२७.६-३५.८	२५.०-२६.६	७८-९७	६४-९४	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	९२.९	२८.२-३६.३	२२.६-२६.२	९०-९७	५६-८८	०.०-३.५	उत्तर	-
दार्चुला	१६३.०	२३.५-३२.५	२१.०-२२.७	८६-९८	७९-९५	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १५, ०६ साउन २०७४, अवधि : ०६ साउन २०७४ — १२ साउन २०७४

३० असार २०७४ देखि ०५ साउन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण						हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा					
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम				
झापा	२६.७	३२.०-३७.८	२३.५-२६.५	६७-८६	६७-७९	-	-	-	
मोरङ	०.०	३४.५-३८.५	२५.८-२८.१	७३-९०	४५-६६	०.०-६.०	पूर्व	--	
धनकुटा	०.६	२८.४-३१.४	२१.०-२१.७	८०-९२	७०-७७	०.५-१.०	उत्तर	--	
संखुवासभा	८९.०	३०.५-३२.०	२०.८-२२.३	८५-९३	७८-८८	-	-	--	
सुनसरी	३८.३	३२.०-३६.५	२६.०-३२.०	६५-९०	५१-८३	-	-	--	
सप्तरी	१.८	३३.०-३७.०	२७.०-२८.५	८०-९९	६५-७७	-	-	--	
सिराहा	३.२	३३.५-३६.५	२६.०-२८.०	७९-८८	६५-७२	-	-	--	
दोलखा	२१७.३	२५.०-२८.०	१७.०-१८.०	९४-९९	९३-९५	-	-	--	
महोत्तरी	०.०	३४.०-३७.०	२५.०-२७.५	६६-७६	५०-६९	-	-	--	
काभ्रेपलाञ्चोक	५८.९	३३.५-३५.०	२२.१-२३.३	९०-९९	७८-८५	-	-	--	
बारा	१६.०	३४.०-३६.८	२३.५-२७.८	७८-९४	६९-८१	०.०-३.५	पूर्व	--	
धादिङ	९२.३	३२.०-३३.०	२१.०-२५.३	९०-९७	७९-९१	-	-	-	
चितवन	६६.०	३४.३-३७.४	२४.०-२७.३	७३-९७	६६-७९	-	-	-	
कास्की	७९.१	३१.३-३३.९	२०.५-२३.५	९०-१००	५५-६६	०.०-२.०	दक्षिण	-	
मुस्ताङ	१०.१	२१.०-२३.०	९.५-१२.५	८४-९५	७३-८७	-	-	-	
पाल्पा	३२.७	२९.०-३२.०	१७.०-१९.०	८५-९२	७२-८४	-	-	-	
रूपन्देही	३०.६	३४.८-३८.०	२४.४-२८.६	८०-९८	५५-६५	०.०-७.५	पूर्व	-	
रुकुम	६६.५	२९.५-३४.०	२१.५-२४.०	८१-९२	६८-९०	-	-	-	
दाङ्ग	१४.२	३१.२-३४.५	२२.८-२४.५	७७-९४	६५-७६	०.०-१.५	दक्षिण	-	
बाँके	६.४	३३.५-३७.७	२५.०-२७.१	९०-९७	५६-७१	०.०-५.०	पूर्व	-	
सुर्खेत	९१.४	३०.८-३४.८	२२.५-२४.१	८७-९१	६२-७४	०.०-१.५	दक्षिण	-	
जुम्ला	३७.७	२३.२-२८.२	१५.९-१७.०	८०-९२	४९-६४	०.०-१.०	उत्तर	-	
कैलाली	१०१.२	३३.४-३७.५	२४.२-२८.२	७५-९४	५४-६५	०.०-४.०	उत्तर	-	
डोटी	७९.४	३३.३-३६.८	२३.४-२४.८	७७-९२	५६-६७	०.०-१.५	उत्तर	-	
दार्चुला	१९१.३	२९.२-३३.७	२१.७-२३.५	९२-९६	६१-८०	-	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १५, ०६ साउन २०७४, अवधि : ०६ साउन २०७४ — १२ साउन २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. धान

- धानखेतमा भर्खर रोपेको बेर्नाले नाइट्रोजन मल लिन नसक्ने र माटोबाट चुहिएर जाने हुनाले रोपाईं गर्ने बेलामा यूरिया मलको प्रयोग गर्नु हुँदैन।
- जग्गाको पहिलो जोताई अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी. प्रति कट्टा वा ४५०-६०० के.जी. प्रति रोपनीका दरले राखे र धान रोप्ने बेलामा बाउसे गरि सके पछि डिएपी ३.५ के.जी. र पोटास २.० के.जी. प्रति कट्टा वा डिएपी ५.२५ के.जी. र पोटास ३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै जमिनमा एकनासले पर्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- २०-२५ दिनको बेर्ना रोप्नको लागि उत्तम हुने र बेर्ना रोप्दा प्रत्येक गावामा २-३ वटा बेर्ना २-३ से. मी. को गहिराईमा रोप्नु पर्दछ।
- धान रोपेको ४-५ दिनमा बुटाक्लोर नामक विषादी ८३० ग्राम प्रति कट्टा वा १.२५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै खेतमा पर्ने गरि छरेमा झारपातको प्रकोप कम गर्न सकिन्छ।
- धान रोपेको ५-६ दिन पछि १५-२० दिन सम्म ३-५ से. मी. र त्यस पछि धान पाक्नु भन्दा १५-२० दिन अगाडी सम्म ५-७ से. मी. पानी जमाउनु पर्दछ।
- धान खेतमा पात बेरुवा कीरा (Leaf folder) बाट हुने नोक्सानी कम गर्न यो कीराको फुलहरु भएको पातको टुप्पो चुडेर नष्ट गर्ने; नाइट्रोजन युक्त मलको सन्तुलित मात्रा प्रयोग गर्ने; धान खेतको राम्ररी गोडमेल गर्ने; नरिवलको डोरी वा अन्य काँडादार लठी लिई दुवै छेउमा समातेर दुई छेउमा बस्ने र धानलाई छुवाएर क्रमशः विपरित दिशातिर जानुपर्दछ। यसो गर्नाले धानको पातमा रहेका पात बेरुवा का लार्भाहरु पानीमा खसेर नष्ट हुन्छन्। साथै खेतमा यसको असर २५-३०% सम्म देखिएमा विषादीको प्रयोग नगर्नुहोला (यो अवस्था सम्म आर्थिक रूपमा क्षती नहुने साथै धान खेतमा भएका मित्र जीव कीराहरु नष्ट हुने भएकोले)। तर ३०% भन्दा बढी क्षती देखिएमा मात्र अल्फा म्याथ्रिन १०% इ.सी. (Alphamethrin १०% EC) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरमा धानको पात भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नुपर्दछ।

मकै

- मकैको ध्वाँसे थग्ले (Gray leaf spot) रोगको उपचारको लागि दुसीनाशक विषादीहरु मध्ये *वेभिष्टिन* (Carbendazim) वा *बेनोफिट* (benomyl) १ ग्राम अथवा *डाइथेन एम-४५* (Mancozeb) वा *साफ* (Mancozeb+Carbendazim) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले रोग देखा पर्ने समय भन्दा केहि दिन अगावै एक पटक छर्केर उपचार गर्न लाभदायक हुन्छ। प्रायः उच्च पहाडी क्षेत्रमा साउन महिना देखि पातमा रोग देखा पर्ने हुँदा असारको अन्त्यतिर विषादी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। त्यसपछि रोगको प्रकोप हेरी आवश्यकता भए एकपटक फेरी विषादी प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न *कार्बोफ्युरन* ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा *फिप्रोनिल* ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु बालीमा फट्याङ्गाको प्रकोप भएमा यसको आर्थिक क्षतीको अनुगमन (७ - १२ वटा फट्याङ्गा प्रति बर्ग मिटर पाइएमा) गरेर मात्र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। आर्थिक क्षती हुने अवस्थामा प्राविधिकको सल्लाह अनुसार मालाथियन ५०% ई.सी. २ एम.एल प्रति लिटरको दरले छर्नु पर्दछ। उखु बालीमा फट्याङ्गाको प्रकोप केहि साल विराएर भइरहन्छ, त्यसैले यिनीहरूको राम्रो सँग नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। अनुगमन गर्दा आर्थिक क्षतीको स्तर केहि समय सम्म रहिरहेमा कृषि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु होला।

३. आलु

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलुका दाना कुहिन नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलु माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्ने काम सक्नुहोस्।
- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा वीउको लागि लगाइएको अगौटे आलु खन्नुभन्दा २ हप्ताअघि बोट उखेलेर (हाल्म पुलिड) दानालाई परिपक्व हुन दिई खन्नुहोस्।
- ओसिलो माटोबाट खनेको आलु भण्डारमा राख्दा कुहिन हुनाले राम्ररी ओभाएर मात्र भण्डारण गर्नुहोस्।
- आलुको पुतली (*Phthorimaea operculella*) ले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा वीउ आलुको हकमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।

४. भटमास

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

भटमासमा लाग्ने झुसिलकीरा

यो कीराले भटमासको पुर्ण विकसित नयाँ पातको तल्लो पट्टि हल्का हरियो रंगको गोलाकार फुलहरू थुप्रो-थुप्रोमा पार्दछ। यसबाट निस्कने लार्भाहरूको शरीर रातो र कालो झुसले भरिएको हुन्छ। शुरुको अवस्थामा एकै ठाउँमा समूह बनाई पातको हरियो भाग खान्छ र ठुलो भएपछि लार्भाहरू यत्र तत्र छरिएर खान थाल्छ।

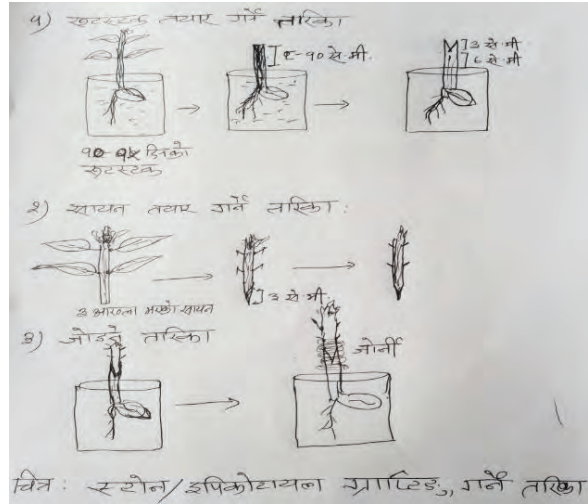
यस कीराको व्यवस्थापनको लागी झुसिल कीराका फुल वा लार्भाहरू भएका पातहरू टिपेर मट्टितेल पानीमा डुवाउनु उपयुक्त हुन्छ। साथै, यस कीराको व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ एम. एल. हालेर साँझको समयमा छर्कने गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, *ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस* (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यसको प्रकोप बढी देखिएमा मात्र *अल्फाम्याथ्रिन* १०% इ.सी. (*Alphamethrin 10% EC*) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरले पात भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

५. फलफूल बाली

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- क्याल्सियम कार्बाइडमा आर्सेनिक र फोस्फोरस हाइड्राइडको अवशेष पाइने हुँदा आँप, केरा पकाउन प्रयोग नगर्नु होस्। मानव स्वास्थ्यको लागि यि तत्वहरू हानिकारक छन्। क्याल्सियम कार्बाइडले स्नायु प्रणालीमा पनि असर गर्दछ र क्यान्सर पनि गराउन सक्दछ। आँप, केरा पकाउन इथाइलिन झोल प्रयोग गर्नु सुरक्षित हुन्छ।
- लामो समयसम्म भण्डारण गरि राख्ने हो भने आँपमा कुहिने रोगको प्रकोप देखिने हुँदा आँपलाई ३०० पि. पि. एम. को बेनोमाइल वा कार्बेन्डाजिममा १० मिनेट डुबाएर प्याक गरेमा नोक्सान कम हुन्छ।
- आँप टिपिसकेपछिको अवस्थामा gall midge कीराले खासै आर्थिक क्षति नपुर्याउने हुनाले रासायनिक विषादी प्रयोग नगर्नु उपयुक्त हुन्छ। यसको नियन्त्रणको लागि काँट-छाँट गर्ने समय (मंसिर-पुस)मा रोग कीरा लागेका भागहरू हटाई नष्ट गर्नु पर्दछ।
- अमिलो जातको फलफूल बालीमा हरियो पतेरो (green stinkbug) को प्रकोप कम गर्नको लागि यसका माउ र बच्चा (adult and nymph) हरुलाई बिहान वा बेलुका हात अथवा जालीले पक्रेर नस्ट गर्ने वा खरानी वा काठ को धुलो छर्कनुपर्दछ। यो कीराको प्राकृतिक शत्रुहरू बगैँचामा रहने भएकोले सकेसम्म रासायनिक विषादीको प्रयोग नगरी वानस्पतिक विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यदि रासायनिक विषादीको प्रयोग जरुरी देखिएमा रोगर ३० ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा बोट भिजे गरि छर्नु पर्दछ।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिजे गरिछर्नुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

आँपमा स्टोन/इपिकोटायल ग्राफिटिङ गर्ने तरिका

यो तरिकामा स्थानीय जातका आँपका कोयालाई नर्सरी व्याडमा उमारिन्छ। बेर्ना उम्रिएको १०-१५ दिन भित्रमा पातको रंग तामाको जस्तो भएको हुन्छ र पूरा आकार लिइसकेको हुँदैन। यस्तो उमेरमा बेर्ना कोया सहित उखेलिन्छ र १५ से.मी. उचाई र १० से.मी. व्यासको पोलिव्यागमा सारिन्छ। ८-१० से.मी लामो, स्वस्थ, २-३ महिना पुरानो, ३-४ आँखला भएको सायनलाई ग्राफिटिङ गर्नु भन्दा ७ दिन अघि नै पातहरू हटाइ तयार गर्नु पर्दछ। ग्राफिटिङ गर्ने दिनमा माउ बोटबाट सायनलाई काटेर ल्याई तल्लो टुप्पोमा ३-४ से.मी लामो हलोको फाली आकार हुने गरि काटिन्छ। रुटस्टकको करिब ८-१० से.मी. उचाईबाट काटेर टुप्पा हटाइन्छ। यसरी छुट्याइएको रुटस्टकको टुप्पाको माझबाट लाग्ने चक्रुले ३-४ से.मी लामो V आकारको चिरा हुने गरी काटिन्छ। सायनलाई रुटस्टकको टुप्पामा बनाइएको चिरामा घुसारेर ३ से.मी. जति चौडा प्लाष्टिकको टेपले पानी नछिर्ने गरि बाधिन्छ। यसरी तयार गरिएको कलमी विरुवालाई ८०-९० प्रतिशत आर्द्रता कायम हुने गरि बेला बेलामा पानी छर्कि छायाँदार ठाँउमा हुर्काउनु पर्दछ। १ महिना भित्र जोडिएको कलमीको आँखलाबाट टुसा आउन थाल्दछ। यसरी तयार भएको बेर्नालाई अर्को वर्षको वर्षा याममा सार्नु उपयुक्त हुन्छ।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी द्रूयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरुको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगा मुनाहरु नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरुले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरुको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (Aphelinus Mali) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि वागवानी अनुसन्धान केन्द्र वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोला।) साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्कनु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरुलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरुमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरुलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरेमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *व्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली* एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- बन्दाको पातको तल्लो भागमा रहेको पुतलीका फुल (पहेलो रंग) र लार्वाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान) वा *मालाथियन* ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- काउली समूहको तरकारी बालीमा इट्टा बुट्टे पुतली व्यवस्थापन गर्न सामान्य अवस्थामा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्ने र प्रकोप ज्यादा भएमा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- बिभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खोर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकॉन एच* झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा लिफ माइनरको प्रकोप कम गर्नको लागि तल-तलको पुरानो पातहरू हटाउनुपर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समूहको लहरे बालीमा पाउडरी मिल्डयुको प्रकोपबाट बच्नको लागि *क्याराथेन* २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा *फिप्रोनील* ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *इमिडाक्लोप्रिड* १७.८ एस्.एल्. १ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *डाइक्लोरोभस* ७६ इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। *मालाथियन* छर्केको ७ दिनसम्म र *डाइक्लोरोभस* छर्केको ५ दिनसम्म फल टिप्न हुदैन।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १५, ०६ साउन २०७४, अवधि : ०६ साउन २०७४ — १२ साउन २०७४

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरे हुँदा घुम्तीवाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समूहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्रयाप प्रति कठ्ठा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ड्रयाप प्रति कठ्ठा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- *मेटारहिजियम (Metarhizium)* नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेस्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उपरान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागी सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिगाहरु	फल कुहाउने औसाले गरेको क्षती	ल्युर सहितको क्याप्टेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
			
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीपीपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक बैबिक विषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेशन
			

७. मौरी

- वर्षातको समय (असार-साउन) मा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरुमा कचौराप्ला/स्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोगसुलसुले र रानु भए, नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ड मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ।
- डाइमथोएट ३०% ई. सी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- नयाँ पालुवामा लाही, लिफ माईनर, सुलसुले लाग्ने भएमा सबई(सर्वो) वा एट्सो तेल १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई १५ दिनको फरकमा छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- साउन महिनामा विशेष गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा पर्न सक्दछ। वर्षातको मौसममा वढी देखिने यो रोग छ महिना भन्दा कम उमेरका पशुहरुमा लाग्दैन।
उपचार विधि:
- फेनाइलब्युटाजोल समुहका औषधिहरु ठुला पशुलाई १०-१५ एम.एल. मासुमा केवल एक वा दुई सुई प्रयास हुन्छ। मेलोक्सेकेन इन्जेक्सन १०-१५ एम.एल. गहिरो मासुमा केवल एक वा दुई सुई प्रयास हुने गर्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १५, ०६ साउन २०७४, अवधि : ०६ साउन २०७४ — १२ साउन २०७४

- भारी वर्षाले गर्दा हुने बाढीमा मुसाको मुत्र बाट सर्ने Leptospirosis नामक जुनोटिक रोगको प्रकोप बढि हुने भएकाले धान/खेतबारीमा खाली खुट्टा जानु उपयुक्त हुँदैन र बुट लगाउन पर्दछ।
- रोगको सिकिस्त अवस्थामा अन्लाजेसिक १०-१५ एम.एल. तथा अक्सिटेट्रासाईक्लिन ५ एम.जी. प्रतिकिलो अनुसार ३-५ दिनसम्म मासुमा सुई लगाई उपचार गर्न सकिन्छ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ। यसबारे विस्तृत जानकारी अनुसूची-२ मा दिइएको छ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्षण लक्षणहरूमा मुख्यत ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैंसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालय वा भेटेरिनरि सेवा केन्द्रमा सम्पर्क राख्नुहोला। अथवा उपचारको लागि सल्फोनामाईड, टेट्रासाइक्लिन, पेनिसिलिन, जेन्टामाइसिन, सिप्रोफ्लोक्सासिन समूहका औषधिहरू प्रयोग गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैंसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग (सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि पेनिसिलिन १०,००० युनिट प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा ५-६ दिनसम्म लगातार दिँदा निको पार्न सकिन्छ।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको पशु सेवा कार्यालयमा पशुको रगत जर्चाउनु पर्दछ।
- पशुहरूमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोगको बारेमा अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।
- विशेष गरि तराईका पशुहरूमा बढ्ता देखिने ट्राइप्यानोसोमियासिस (Trypanosomiasis) रोग (गाई-भैंसीलाई एक्कासि १०४-१०५ डिग्री फरेनहाइटसम्म ज्वरो आउने, रौं ठाडो हुने, आँखा रातो हुने, पाचन क्रियामा गडबडी हुने, बङ्गारानिर सुन्निने, चक्कर लगाएर घुम्ने, दाँत कटकटाउने जस्ता लक्षणहरू देखिने) झिंगाको टोकाईबाट सर्ने हुँदा निम्न उपचार विधि अपनाउनुहोस्।

उपचार विधि:

- कुइनापाइरामिन सल्फेट ४.५ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार छालामुनि केवल एक सुई दिई गाई-भैंसी, घोडा खच्चरको सर्वा रोगको उपचार शत प्रतिशत सफलता पाउन सकिन्छ।
- डायमिनाजिन एसिट्युरेट (Diaminazene Aceturate) केवल ०.८-१६ एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौल अनुसार मासुमा एक सुई निकै प्रभावकारी हुने गर्दछ।
रोकथाम: यो रोग गाई- भैंसीलाई टोक्ने झिंगाको माध्यमबाट सर्ने भएकोले यसको जनसंख्यामा वृद्धि हुन नदिन गोठ सफा राख्नुपर्दछ र पानी जम्न दिन हुदैन।

पटके रोग

- वर्षायाममा पटके रोगको लक्षण देखिनासाथ नजिकैको जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा सम्पर्क गर्नु पर्दछ। पटके रोगका कारणले मरेका पशुवस्तुहरूलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसँग नष्ट गर्नुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोत्रे चूना १५ के. जी. प्रति कष्टको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि *ड्युरोक्लिन* ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० मिलिग्राम प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

घाँसेवाली

यो समय वर्षेघाँस लगाउने उपयुक्त समय भएकोले निम्न अनुसारको घाँसेवालीहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

घाँसका नामहरू	सिफारिस क्षेत्र	घाँसको जातहरू	बीउको मात्रा/हेक्टर	मलको मात्रा/हेक्टर	छर्ने तरिका
मकै	तराई तथा मध्य पहाड	मनकामना, देउती, अरुण	३०-३५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
जुनेलो	तराई तथा मध्य पहाड	एमपि चरी, स्थानीय, स्विस सरगम	२५-३० के. जी	८०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
टियोसेन्टी	तराई तथा मध्य पहाड	सिसा	३५-४० के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
सुडान	तराई तथा मध्य पहाड	पिपर स्वीटसुडान	१०-१५ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
वाज्रा	तराई तथा मध्य पहाड	जोइन्ट वाज्रा	१०-१२ के. जी	८०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
बोडी	तराई तथा मध्य पहाड	कार्तिक बोडी, आकाश, प्रकाश, सूर्य	४०-५० के. जी	२०:६०:४०	मकै छरेजस्तै गरि छर्ने
भटमास	तराई	हार्डी, कब	३०-३५ के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी
	मध्य पहाड	लुम्ने, सेती, पूजा			
मस्याड	तराई तथा मध्य पहाड	स्थानीय	२०-३० के. जी	२०:६०:४०	लाईनमा अथवा हलोको पछाडी

यो समयमा बहुवर्षिय घाँस लगाउने समय भएकोले निम्न उल्लेखित घाँसहरू लगाउन सिफारिस गरिन्छ।

तराई र मध्य पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, टन (प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
स्टाइलो	जेठ- असार	४- ५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	५०- ६०	श्रावण-पुष
कुडजु	जेठ -असार	५- ७	छरुवा वा लाईनमा	४०:४०: ० र १० टन गोबर मल	२०- ३५	श्रावण - पुष
सेटारीया	जेठ -असार	८- १०	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०:३० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण -पुष
नेपीयर	असार - श्रावण	१०००० - २०००० सेट	लाईनमा	८०: ६०:४० र १० टन गोबर मल	१५० - २००	श्रावण - माघ
डेस्मोडीयम	जेठ - असार	५ - ७	छरुवा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३०- ३५	श्रावण - पुष
गिन्नी ग्रास	जेठ - असार	३ - ४ वा २०००० सेट	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	८० -१००	श्रावण -माघ

उच्च पहाडमा हुने बहुवर्षिय घाँसहरू

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर, केजी (प्रति हेक्टर)	छर्ने तरिका	मलखाद (एन.पि.के.) दर (प्रति हेक्टर)	घाँसको उत्पादन, (टन प्रति हेक्टर)	घाँस काटने समय
क्लोभर सेतो	जेठ - असार	५	छरुवा वा लाईनमा	१०: ६०:० र १० टन गोबर मल	३०- ४०	कार्तिक (चैत
राईग्रास	जेठ - असार	१२ - १५	छरुवा वा लाईनमा	५०: ४०: ० र १० टन गोबर मल	३५ - ४०	कार्तिक - बैसाख
कक्सफुट	जेठ - असार	१० - १५	छरुवा वा लाइनमा	५०: ४०: ३० र १० टन गोबर मल	३० - ३५	कार्तिक - चैत
कोते	असार - श्रावण	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	गोबर मल ८०: ६०: ४० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - असार
टाल फेस्क्यू	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	२०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	३० - ४०	कार्तिक - चैत
लुसर्न	जेठ - असार	८ - १०	छरुवा वा लाईनमा	८०: ६०: ० र १० टन गोबर मल	४५ - ५०	कार्तिक - बैसाख

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १५, ०६ साउन २०७४, अवधि : ०६ साउन २०७४ — १२ साउन २०७४

अनुसूची-१: पशुहरुमा लाग्ने खोरेत तथा नाम्ले/माटे रोग सम्बन्धी विवरण

खोरेत रोगको उपचार विधि:

यो विषाणुबाट हुने रोग भएको कारण कुनै खास उपचार छैन तर लक्षण अनुसार उपचार गर्दा नोक्सानबाट बच्न सकिन्छ।

- सर्वप्रथम मुखको घाउलाई मनतातो पानीमा २ प्रतिशतको फिटकिरीको झोल बनाई मुख सफा गर्ने।
- खुट्टाको घाउलाई ०.५ प्रतिशत फर्मासिनको झोल बनाई सफा गर्ने।
- थुनमा आएको घाउलाई २ प्रतिशत वोरिक एसिडको झोल बनाई सफा गर्ने तथा वेटाडिन मल्हम ओभानो पारी लगाउने।
- खुट्टा तथा मुखको घाउ छिटो निको पार्न सल्पाडिमाइडिन वा एण्टीबायोटिक्सको रूपमा २०-४० लाख यूनिट सम्म स्ट्रेप्टो पेनिसिलिन वा २-२.५ ग्राम सम्मको एम्पीसिलिन + क्लोकजासिलिन ५-७ दिन सम्म मासुमा सुई दिने। साथै एभिल र दुखाई कम गर्ने सुई १० मि.ली को दरले मासुमा सुई दिने।
- कीरा पर्न गएको खुट्टाको घाउलाई मन तातो पानीमा पोटासराखी सफा गर्ने तथा कीरा मार्न तारपिनको तेल घाउमा राख्ने तथा एण्टिसेप्टिक मल्हम घाउमा लगाउने।

रोकथाम

- रोगी पशुलाई तुरुन्त शंका हुनासाथ अलगगै राख्ने।
- मुखको घाउलाई असर नपर्न दिनको लागि पिउने आहार खोले, भातको माड वा अन्य झोल खाने कुरा दिने।
- गोठलाई फिनेल पानीले छर्कने।
- स्वास्थ्य पशुहरुलाई रोग विरुद्ध खोप लगाउने। खोप लगाउदा रक्षा नामक इण्डियन भ्याक्सिन २ मि.ली ६ महिना भन्दा माथी उमेर भएका पशुमा छाला मुनी (S/c) सुई दिने।
- ट्राईभेट भ्याक्सिन पनि विभिन्न ओषधी कम्पनीहरुले निकालिएको बजारमा पाइन्छ, जुन चरचरे, भ्यागुते, तथा खोरेतको विरुद्ध निकालिएको खोप हो, तर त्यसले विषाणुको प्रकोप चारैतिर भएमा रोगबाट पूर्ण रूपमा पशुलाई (रोगबाट) बचाउन सक्दैन, तसर्थ खोरेत कै मात्र कम गर्ने भ्याक्सिन कृषक वर्गहरुलाई पशुमा खोप लगाउन सल्लाह दिइन्छ।
- एफ.एम.डी. पोलिभ्यालेन्ट भ्याक्सिन (FMD Poly Valent Vaccine) गाई—भैसी, बाच्छा पाडालाई १० एम.एल. तथा भेडा—बाखा, बंगुरलाई ५ एम.एल. छालामुनि सुई दिने।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफ्ना पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफ्नो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १५, ०६ साउन २०७४, अवधि : ०६ साउन २०७४ — १२ साउन २०७४

अनुसूची-२: थुनेलो रोगको उपचार विधि

उपचार विधि

- दुध बेला बेलामा (सामान्य भन्दा धेरै पटक) दुहुनु पर्दछ ताकि कल्चौडोमा पर्ने दबाव कम होस ।
- यदि दुध आएको छैन भने किटाणु रहित पारेको थुन भित्र राख्ने नलि (जसलाई Teat syphon/ Teat canula भनिन्छ) थुनमा भित्र घुसाउने र भित्रिएको दुध सबै निकाल्ने ।
- सबै दूध निकालेपछि क्यानुलालाई बाहिर निकाल्नु पर्दछ, कल्चौडो र थुनलाई विहान बेलुका राम्रोसंग सेकी दिने ।
- यदि दूध पानी जस्तो रगत मिसिएको पिप जस्तो भएमा जिवाणुको कारणबाट थुनेलो भएको रहेछ भनी बुझ्नु पर्दछ । त्यस्तो अवस्थामा पशुलाई एन्टीबायोटिक सुई दिने सबै दुध निखारेर मात्र औषधि थुनमा राख्नु पर्दछ ।
- नसुत्रिने, नदुखे सुई दिने र विभिन्न प्रकारका मलहम पाइन्छ ति मध्ये कुनै एक लगाईदिने गर्नु पर्दछ ।
- त्यस्तो अवस्थामा पशुलाई राम्रो दानापानी दिनु पर्छ ।

ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू

- दुध दुहुने मान्छेले नङ नपाल्ने र हात सफा राख्ने गर्ने ।
- दैनिक दुध दुहुनु भन्दा पहिले कल्चौडो सफा गर्ने ।
- प्राविधिकले दिएको सल्लाह पूर्णतया पालना गरि औषधीहरू प्रयोग गर्ने ।
- थुनेलो रोग लागेको थुन वा जनावरलाई अरु पशुहरू दुहि सकेपछि मात्र दुहुने गर्नु पर्दछ र दुहुनो पशुको गोठ सफा राख्नु पर्दछ ।

वर्ष ३ अंक १६

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १५ साउन २०७४

अवधि: १३ साउन २०७४—१९ साउन २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- तराईका जिल्लाहरूमा अधिकतम तापक्रममा हल्का वृद्धि हुने सम्भावना छ। तराई तथा पहाडी जिल्लाहरूमा साताको सुरुका दिनहरूमा वर्षा कम हुनेछ भने साताको अन्त्यतिर वर्षाको मात्रा बढ्ने देखिन्छ।
- उच्च पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरी नै सामान्य बदली रही हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- पानी पर्ने समयमा विषादी छर्ने पर्ने भएमा विषादीमा स्टिकर मिसाएर मात्र छर्नुहोस्।
- वर्षातको समय (असार-साउन) मा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बड्यामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

पशुपालन सारांश:

- वर्षातको मौसममा (साउन महिनामा) ६ महिना भन्दा बढी उमेरका पशुहरूमा विशेष गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा परेमा भेटेरिनर प्राविधिकको सल्लाह लिनुहोला।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैँसीहरूमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्षण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैँसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनर प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैँसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग (सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनर प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १६, १५ साउन २०७४, अवधि : १३ साउन २०७४ — १९ साउन २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

३० असार २०७४ देखि ०५ साउन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२६.७	३२.०-३७.८	२३.५-२६.५	६७-८६	६७-७९	-	-	-
मोरङ	०.०	३४.५-३८.५	२५.८-२८.९	७३-९०	४५-६६	०.०-६.०	पूर्व	-
धनकुटा	०.६	२८.४-३९.४	२९.०-२९.७	८०-९२	७०-७७	०.५-९.०	उत्तर	-
संखुवासभा	८९.०	३०.५-३२.०	२०.८-२२.३	८५-९३	७८-८८	-	-	-
सुनसरी	३८.३	३२.०-३६.५	२६.०-३२.०	६५-९०	५९-८३	-	-	-
सप्तरी	९.८	३३.०-३७.०	२७.०-२८.५	८०-९९	६५-७७	-	-	-
सिराहा	३.२	३३.५-३६.५	२६.०-२८.०	७९-८८	६५-७२	-	-	-
दोलखा	२९७.३	२५.०-२८.०	९७.०-९८.०	९४-९९	९३-९५	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३४.०-३७.०	२५.०-२७.५	६६-७६	५०-६९	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	५८.९	३३.५-३५.०	२२.९-२३.३	९०-९९	७८-८५	-	-	-
बारा	९६.०	३४.०-३६.८	२३.५-२७.८	७८-९४	६९-८९	०.०-३.५	पूर्व	-
धादिङ	९२.३	३२.०-३३.०	२९.०-२५.३	९०-९७	७९-९९	-	-	-
चितवन	६६.०	३४.३-३७.४	२४.०-२७.३	७३-९७	६६-७९	-	-	-
कास्की	७९.९	३९.३-३३.९	२०.५-२३.५	९०-९००	५५-६६	०.०-२.०	दक्षिण	-
मुस्ताङ	९०.९	२९.०-२३.०	९.५-९२.५	८४-९५	७३-८७	-	-	-
पाल्पा	३२.७	२९.०-३२.०	९७.०-९९.०	८५-९२	७२-८४	-	-	-
रुपन्देही	३०.६	३४.८-३८.०	२४.४-२८.६	८०-९८	५५-६५	०.०-७.५	पूर्व	-
रुकुम	६६.५	२९.५-३४.०	२९.५-२४.०	८९-९२	६८-९०	-	-	-
दाङ	९४.२	३९.२-३४.५	२२.८-२४.५	७७-९४	६५-७६	०.०-९.५	दक्षिण	-
बाँके	६.४	३३.५-३७.७	२५.०-२७.९	९०-९७	५६-७९	०.०-५.०	पूर्व	-
सुर्खेत	९९.४	३०.८-३४.८	२२.५-२४.९	८७-९९	६२-७४	०.०-९.५	दक्षिण	-
जुम्ला	३७.७	२३.२-२८.२	९५.९-९७.०	८०-९२	४९-६४	०.०-९.०	उत्तर	-
कैलाली	९०९.२	३३.४-३७.५	२४.२-२८.२	७५-९४	५४-६५	०.०-४.०	उत्तर	-
डोटी	७९.४	३३.३-३६.८	२३.४-२४.८	७७-९२	५६-६७	०.०-९.५	उत्तर	-
दार्चुला	९९९.३	२९.२-३३.७	२९.७-२३.५	९२-९६	६९-८०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ९६, ९५ साउन २०७४, अवधि : ९३ साउन २०७४ — ९९ साउन २०७४

०६ साउन २०७४ देखि १२ साउन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	३२.६	३०.२-३५.५	२३.५-२५.०	७३-९१	७१-७८	-	-	-
मोरङ	१०.९	३१.३-३६.७	२५.०-२६.७	७५-९२	५९-७५	२.५-१२.५	पुर्व	-
धनकुटा	१५.०	२६.७-२९.४	२०.३-२१.१	८३-९२	७१-७७	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	३३.४	२६.५-३१.०	२१.०-२२.२	८२-९८	७६-९७	-	-	-
सुनसरी	५.३	३०.२-३४.५	२४.५-२६.५	७४-८५	६३-७८	-	-	-
सप्तरी	१६.०	२९.०-३४.५	२५.८-२७.८	७८-९०	७०-८२	-	-	-
सिराहा	७.३	३१.५-३४.५	२५.५-२७.५	७७-८५	६८-७७	-	-	-
दोलखा	७७.९	२३.०-२७.०	१७.०-१८.०	९५-९९	८६-९७	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३४.०-३६.०	२५.०-२७.०	६९-७७	६२-७५	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	८४.३	३१.३-३५.०	२२.५-२३.२	९४-९८	८१-९०	-	-	-
बारा	३६.१	३२.६-३४.१	२४.८-२६.५	८४-९६	७९-८७	०.०-६.०	पुर्व	-
धादिङ	७१.८	३०.५-३२.२	२१.३-२२.५	९२-९५	८३-९३	-	-	-
चितवन	७३.७	३१.०-३५.०	२४.०-२६.५	८०-९५	७७-८९	-	-	-
कास्की	६२.३	२८.७-३२.८	२१.३-२३.४	९३-९८	५७-७९	०.०-२.०	पुर्व	-
मुस्ताङ	१८.४	२०.०-२२.०	१०.५-१२.०	७६-९६	७२-८३	-	-	-
पाल्पा	५५.६	२६.०-३०.५	१७.३-१८.७	८९-९६	७२-९१	-	-	-
रुपन्देही	१०.५	३३.१-३४.८	२५.३-२६.६	७१-९७	६४-७४	०.५-१०.०	पुर्व	-
रुकुम	४७.०	२९.५-३४.०	२२.०-२३.५	७९-९२	५३-९२	-	-	-
दाङ	५३.०	२७.०-३२.०	२२.५-२४.२	८०-९७	७२-८४	०.०-१.५	दक्षिण	-
बाँके	१४.९	३१.५-३५.८	२५.३-२६.५	९२-९८	६१-७७	१.५-५.०	पुर्व	-
सुर्खेत	८३.६	२७.६-३२.९	२२.५-२३.८	८२-९४	६५-८६	०.०-६.०	पुर्व	-
जुम्ला	८३.३	२२.२-२६.४	१५.५-१६.६	८१-९२	५१-७३	०.०-१.५	पश्चिम	-
कैलाली	५७.१	३२.०-३५.३	२५.०-२६.४	८१-९४	६६-७४	०.०-४.०	उत्तर	-
डोटी	४०.१	३२.०-३६.८	२३.५-२४.०	७६-९१	५२-६८	०.०-४.०	उत्तर	-
दार्चुला	१६५.४	२९.५-३३.०	२२.०-२२.५	८६-९७	७३-९२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १६, १५ साउन २०७४, अवधि : १३ साउन २०७४ — १९ साउन २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- धानखेतमा भर्खर रोपेको बेनलिन नाइट्रोजन मल लिन नसक्ने र माटोबाट चुहिएर जाने हुनाले रोपाईं गर्ने बेलामा यूरिया मलको प्रयोग गर्नु हुँदैन।
- जग्गाको पहिलो जोताई अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी. प्रति कट्टा वा ४५०-६०० के.जी. प्रति रोपनीका दरले राख्ने र धान रोप्ने बेलामा बाउसे गरि सके पछि डिएपी ३.५ के.जी. र पोटास २.० के.जी. प्रति कट्टा वा डिएपी ५.२५ के.जी. र पोटास ३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै जमिनमा एकनासले पर्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- २०-२५ दिनको बेर्ना रोपनको लागि उत्तम हुने र बेर्ना रोप्दा प्रत्येक गावामा २-३ वटा बेर्ना २-३ से. मी. को गहिराईमा रोप्नु पर्दछ।
- धान रोपेको ४-५ दिनमा बुटाक्लोर नामक विषादी ८३० ग्राम प्रति कट्टा वा १.२५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै खेतमा पर्ने गरि छरेमा झारपातको प्रकोप कम गर्न सकिन्छ।
- धान रोपेको ५-६ दिन पछि १५-२० दिन सम्म ३-५ से. मी. र त्यस पछि धान पाक्नु भन्दा १५-२० दिन अगाडी सम्म ५-७ से. मी. पानी जमाउनु पर्दछ।

मकै

- मकैको ध्वँसे थोप्ले (Gray leaf spot) रोगको उपचारको लागि दुसरीनाशक विषादीहरू मध्ये वेभिडिन (Carbendazim) वा बेनोफिट (benomyl) १ ग्राम अथवा डाइथेन एम-४५ (Mancozeb) वा साफ (Mancozeb+Carbendazim) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले रोग देखा पर्ने समय भन्दा केहि दिन अगावै एक पटक छर्केर उपचार गर्न लाभदायक हुन्छ। प्रायः उच्च पहाडी क्षेत्रमा साउन महिना देखि पातमा रोग देखा पर्ने हुँदा असारको अन्त्यतिर विषादी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। त्यसपछि रोगको प्रकोप हेरी आवश्यकता भए एकपटक फेरी विषादी प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु बालीमा फट्याङ्गाको प्रकोप भएमा यसको आर्थिक क्षतीको अनुगमन (७ - १२ वटा फट्याङ्गा प्रति बर्ग मिटर पाइएमा) गरेर मात्र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। आर्थिक क्षती हुने अवस्थामा प्राविधिकको सल्लाह अनुसार मालाथियन ५०% ई.सी. २ एम.एल प्रति लिटरको दरले छर्नु पर्दछ। उखु बालीमा फट्याङ्गाको प्रकोप केहि साल विराएर भइरहन्छ, त्यसैले यिनीहरूको राम्रो सँग नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। अनुगमन गर्दा आर्थिक क्षतीको स्तर केहि समय सम्म रहिरहेमा कृषि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १६, १५ साउन २०७४, अवधि : १३ साउन २०७४ — १९ साउन २०७४

३. आलु

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलुका दाना कुहिन नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलु माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्ने काम सक्नुहोस्।
- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा वीउको लागि लगाइएको अगौटे आलु खन्नुभन्दा २ हप्ताअघि बोट उखेलेर (हाल्म पुलिङ) दानालाई परिपक्व हुन दिई खन्नुहोस्।
- ओसिलो माटोबाट खनेको आलु भण्डारमा राख्दा कुहिन हुनाले राम्ररी ओभाएर मात्र भण्डारण गर्नुहोस्।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा वीउ आलुको हकमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।

४. भटमास

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

५. फलफूल वाली

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी वालीमा पानी जमेमा जरा कुहिन रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- अमिलो जातको फलफूल वालीमा हरियो पतेरो (green stinkbug) को प्रकोप कम गर्नको लागि यसका माउ र बच्चा (adult and nymph) हरुलाई बिहान वा बेलुका हात अथवा जालीले पक्रेर नस्ट गर्ने वा खरानी वा काठ को धुलो छर्कनुपर्दछ। यो कीराको प्राकृतिक शत्रुहरू बगैँचामा रहने भएकोले सकेसम्म रासायनिक बिषादीको प्रयोग नगरी वानस्पतिक बिषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यदि रासायनिक बिषादीको प्रयोग जरुरी देखिएमा रोगर ३० ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझको समयमा बोट भिजे गरि छर्नु पर्दछ।
- सुन्तलाको फेद कुहिन समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिजे गरिछर्नुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई ढुसिवाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैँचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी द्र्याप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगासुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संवर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि नजिकैको वागवानी अनुसन्धान केन्द्रमा सम्पर्क गर्नुहोला)। साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति. लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिजे गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्कनु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोर्पाईरीफस* १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेन्डाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिजे गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्र्याप वा स्टिकी ट्र्याप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिजे गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोर्एन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्लिक्विसल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली एन.पि.भी*) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया जन्य* (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिजे गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १६, १५ साउन २०७४, अवधि : १३ साउन २०७४ — १९ साउन २०७४

- विभिन्न वालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकोर्न एच झोल* १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा फिप्रोनील ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *इमिडाक्लोप्रिड* १७.८ एस.एल. १ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *डाइक्लोरोभस* ७६ इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। *मालाथियन* छर्केको ७ दिनसम्म र *डाइक्लोरोभस* छर्केको ५ दिनसम्म फल टिप्न हुदैन।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीवाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समूहको लहरे वालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल वालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित *जोना-ट्रेक* (Zona-trac) तथा तरकारी वालीहरूमा *क्यु-ट्रेक* (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक *फेमिल्युर* (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै *फलाई केचरट्रेप* (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- *मेटारहिजियम* (*Metarhizium*) नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोबर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोबर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेश्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोबर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उपरान्त वर्षको एकपटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली *नैप्सेक* स्प्रेय र कोनोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न *फेमिल्युर* मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।

- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिगाहरू	फल कुहाउने औंसाले गरेको क्षती	ल्युर सहितको क्युटेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
			
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभीपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन
			

७. मौरी

- वर्षातको समय (असार-साउन) मा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- वर्षातको मौसममा (साउन महिनामा) ६ महिना भन्दा बढी उमेरका पशुहरूमा विशेष गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा परेमा भेटेरिनरि प्राविधिकको सल्लाह लिनुहोला।
- भारी वर्षाले गर्दा हुने बाढीमा मुसाको मुत्र बाट सर्ने *Leptospirosis* नामक जुनोतिक रोगको प्रकोप बढि हुने भएकाले धान/खेतबारीमा खाली खुट्टा जानु उपयुक्त हुदैन र बूट लगाउन पर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १६, १५ साउन २०७४, अवधि : १३ साउन २०७४ — १९ साउन २०७४

- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाहो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्षण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैंसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैंसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग (सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमी हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाँउदो स्थानीय तथा नश्व सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस् र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा दुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा दुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

पटके रोग

- वर्षायाममा पटके रोगको लक्षण देखिनासाथ भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु पर्दछ। पटके रोगका कारणले मरेका पशुवस्तुहरूलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसँग नष्ट गर्नुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामीन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेशन प्रदान गर्ने,

कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोखे चूना १५ के. जी. प्रति कट्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राखे र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफ्ना पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफ्नो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

वर्ष ३ अंक १७

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २० साउन २०७४

अवधि: २० साउन २०७४—२६ साउन २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- यो साता सबै जिल्लाहरूमा अधिकतम तापक्रममा हल्का गिरावट आउने संभावना छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने देखिन्छ।
- पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने देखिन्छ भने दाङ, सुर्खेत र डोटी जिल्लाहरूमा साताभरि नै आंशिक वा सामान्य रूपले बदली भई केही स्थानहरूमा हल्का वर्षा हुने देखिन्छ।
- संखुवासभा जिल्लामा साताभरि नै सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने देखिन्छ भने अन्य उच्च पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि नै आंशिक वा सामान्य रूपले बदली भई केही स्थानहरूमा हल्का वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- सामान्यतया साता भरि नै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिनै रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- धान खेतमा ५% मृत गुत्रो वा २% सेतो बाला वा प्रति मीटर एउटा कीराको फुलको झुण्ड वा प्रति मिटर एउटा बयस्क कीरा भएमा मात्र गवारी कीराको व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनुहोला। यस कीराको प्रकोप धेरै भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न सिंचित क्षेत्रमा थायोडीकार्ब ७५% डब्लु.पी. (Thiodicarb ७५% WP) र ग्राम प्रति एम.एल. पानीमा मिलाई पानी नपरेको बेलामा स्टिकर मिसाई छर्कनु होला। साथै अन्य क्षेत्रमा फिप्रोनिल ०.३% जी. (Fipronil ०.३% G) अथवा कारटाप हाईड्रोक्लोराइड ४% जी. (Cartap hydrochloride ४% G) १५ देखि २० के.जी. प्रति हेक्टर को दरले साँझको समयमा छर्कनु होला।
- वर्षातको समय (असार-साउन) मा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिनै रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

पशुपालन सारांश:

- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० मि. ग्रा. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको मौसममा (साउन महिनामा) ६ महिना भन्दा बढी उमेरका पशुहरूमा विपेश गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा परेमा भेटेरिनरि प्राविधिकको सल्लाह लिनुहोला।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैँसीहरूमा भ्यागुते रोग देखा पर्ने र प्रायःगरि तिङ्गण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैँसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैँसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग देखा पर्ने भएकोले उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १७, २० साउन २०७४, अवधि : २० साउन २०७४ — २६ साउन २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
०६ साउन २०७४ देखि १२ साउन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	३२.६	३०.२-३५.५	२३.५-२५.०	७३-९१	७१-७८	-	-	-
मोरङ	१०.९	३१.३-३६.७	२५.०-२६.७	७५-९२	५९-७५	२.५-१२.५	पुर्व	-
धनकुटा	१५.०	२६.७-२९.४	२०.३-२१.१	८३-९२	७१-७७	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	३३.४	२६.५-३१.०	२१.०-२२.२	८२-९८	७६-९७	-	-	-
सुनसरी	५.३	३०.२-३४.५	२४.५-२६.५	७४-८५	६३-७८	-	-	-
सप्तरी	१६.०	२९.०-३४.५	२५.८-२७.८	७८-९०	७०-८२	-	-	-
सिराहा	७.३	३१.५-३४.५	२५.५-२७.५	७७-८५	६८-७७	-	-	-
दोलखा	७७.९	२३.०-२७.०	१७.०-१८.०	९५-९९	८६-९७	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३४.०-३६.०	२५.०-२७.०	६९-७७	६२-७५	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	८४.३	३१.३-३५.०	२२.५-२३.२	९४-९८	८१-९०	-	-	-
बारा	३६.१	३२.६-३४.१	२४.८-२६.५	८४-९६	७९-८७	०.०-६.०	पुर्व	-
धादिङ	७१.८	३०.५-३२.२	२१.३-२२.५	९२-९५	८३-९३	-	-	-
चितवन	७३.७	३१.०-३५.०	२४.०-२६.५	८०-९५	७७-८९	-	-	-
कास्की	६२.३	२८.७-३२.८	२१.३-२३.४	९३-९८	५७-७९	०.०-२.०	पुर्व	-
मुस्ताङ	१८.४	२०.०-२२.०	१०.५-१२.०	७६-९६	७२-८३	-	-	-
पाल्पा	५५.६	२६.०-३०.५	१७.३-१८.७	८९-९६	७२-९१	-	-	-
रुपन्देही	१०.५	३३.१-३४.८	२५.३-२६.६	७१-९७	६४-७४	०.५-१०.०	पुर्व	-
रुकुम	४७.०	२९.५-३४.०	२२.०-२३.५	७९-९२	५३-९२	-	-	-
दाङ	५३.०	२७.०-३२.०	२२.५-२४.२	८०-९७	७२-८४	०.०-१.५	दक्षिण	-
बाँके	१४.९	३१.५-३५.८	२५.३-२६.५	९२-९८	६१-७७	१.५-५.०	पुर्व	-
सुर्खेत	८३.६	२७.६-३२.९	२२.५-२३.८	८२-९४	६५-८६	०.०-६.०	पुर्व	-
जुम्ला	८३.३	२२.२-२६.४	१५.५-१६.६	८१-९२	५१-७३	०.०-१.५	पश्चिम	-
कैलाली	५७.१	३२.०-३५.३	२५.०-२६.४	८१-९४	६६-७४	०.०-४.०	उत्तर	-
डोटी	४०.१	३२.०-३६.८	२३.५-२४.०	७६-९१	५२-६८	०.०-४.०	उत्तर	-
दार्चुला	१६५.४	२९.५-३३.०	२२.०-२२.५	८६-९७	७३-९२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १७, २० साउन २०७४, अवधि : २० साउन २०७४ — २६ साउन २०७४

१३ साउन २०७४ देखि १९ साउन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२११.०	३२.०-३५.५	२३.५-२५.०	८०-१००	७६-९५	-	-	-
मोरङ	५५.४	३३.५-३६.४	२५.८-२७.०	७७-९५	६०-७९	०.०-४.०	पूर्व	-
धनकुटा	५०.२	२७.०-२८.५	२०.५-२१.७	८५-९२	७८-८४	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	११९.८	२७.०-३०.७	२१.५-२१.९	९५-९८	८०-९५	-	-	-
सुनसरी	१३७.८	३२.७-३४.८	२४.५-२६.५	८२-९४	७४-८८	-	-	-
सप्तरी	९५.७	३२.०-३४.५	२६.२-२७.५	८८-९५	७४-९१	-	-	-
सिराहा	११५.७	३३.५-३५.५	२५.५-२७.५	८७-९१	७२-८४	-	-	-
दोलखा	१३४.३	२३.५-२६.०	१६.०-१९.५	९६-९८	८७-९५	-	-	-
महोत्तरी	१२०.५	३२.५-३७.५	२५.५-२७.७	६९-८९	६५-८३	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	७९.२	३१.२-३३.६	२२.३-२३.७	९७-१००	८५-९२	-	-	-
बारा	११६.२	३१.५-३४.५	२५.४-२७.४	८४-१००	७५-९८	०.०-२.५	उत्तर	-
धादिङ	७६.९	३१.०-३३.०	२१.०-२४.४	९४-९५	८४-९३	-	-	-
चितवन	१४७.८	२९.२-३५.०	२४.५-२५.६	८२-९६	७४-९१	-	-	-
कास्की	३००.१	२३.९-३२.६	२२.०-२३.१	९३-९८	६३-९९	०.०-१.५	पूर्व	-
मुस्ताङ	१०.९	२०.०-२३.०	१०.५-१३.०	८४-१००	६८-८७	-	-	-
पाल्पा	११९.५	२३.८-३०.०	१७.५-१८.५	८३-९६	८१-९२	-	-	-
रुपन्देही	२१७.०	२९.८-३५.९	२५.०-२७.६	७२-१००	६८-८६	०.०-६.०	दक्षिण	-
रुकुम	४६.८	२४.५-३४.५	२१.५-२३.५	८३-९९	७८-९५	-	-	-
दाङ	९५.२	२७.५-३३.०	२३.०-२४.५	७८-९७	७२-८७	०.०-१.५	दक्षिण	-
बाँके	५६.६	३०.५-३५.०	२४.३-२६.६	९२-९९	६६-९१	०.०-३.५	पूर्व	-
सुर्खेत	३२.०	२७.१-३२.३	२३.०-२३.९	८८-९६	६८-९१	०.०-४.०	दक्षिण	-
जुम्ला	५९.५	२२.१-२५.६	१५.७-१७.६	८७-९३	६६-७२	०.०-१.५	पश्चिम	-
कैलाली	३९.६	२९.६-३४.५	२३.५-२६.९	७३-९४	६५-८०	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	२७.५	३०.८-३५.८	२३.६-२५.४	७२-९५	५५-७७	०.०-१.५	उत्तर	-
दार्चुला	१७२.५	२५.१-३२.४	२१.५-२३.६	८६-९८	७६-९२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १७, २० साउन २०७४, अवधि : २० साउन २०७४ — २६ साउन २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- धानखेतमा भर्खर रोपेको बेर्नाले नाइट्रोजन मल लिन नसक्ने र माटोबाट चुहिएर जाने हुनाले रोपाईं गर्ने बेलामा यूरिया मलको प्रयोग गर्नु हुँदैन।
- जग्गाको पहिलो जोताई अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी. प्रति कट्टा वा ४५०-६०० के.जी. प्रति रोपनीका दरले राख्ने र धान रोप्ने बेलामा बाउसे गरि सके पछि डिएपी ३.५ के.जी. र पोटास २.० के.जी. प्रति कट्टा वा डिएपी ५.२५ के.जी. र पोटास ३ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै जमिनमा एकनासले पर्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- २०-२५ दिनको बेर्ना रोप्नको लागि उत्तम हुने र बेर्ना रोप्दा प्रत्येक गावामा २-३ वटा बेर्ना २-३ से. मी. को गहिराईमा रोप्नु पर्दछ।
- धान रोपेको ४-५ दिनमा बुटाक्लोर नामक विषादी ८३० ग्राम प्रति कट्टा वा १.२५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै खेतमा पर्ने गरि छरेमा झारपातको प्रकोप कम गर्न सकिन्छ।
- धान रोपेको ५-६ दिन पछि १५-२० दिन सम्म ३-५ से. मी. र त्यस पछि धान पाक्नु भन्दा १५-२० दिन अगाडी सम्म ५-७ से. मी. पानी जमाउनु पर्दछ।

धानको गवारो किरा (Rice stem borer)

गवारो किराको लागि अनुकूल मौसम भएकोले धान बालीमा यसको समस्या देखिन थालेको छ। यो किरा बयस्क अवस्थामा विभिन्न आकार-प्रकारका पुतली हुन्छन्। लाभ्रेहरू फिक्का पहेंला अथवा गुलावी रङ्गका अथवा शरीरमा धर्का भएका हुन्छन् र यिनीहरू विरुवाको डाँठभित्र रहन्छन्। यसको लाभ्रेले बालीमा क्षती पुर्याउँछ। यो किराले धान बालीमा विरुवाको कलिलो अवस्थामा आक्रमण गरेमा मृत गुबा (Dead Heart) देखिन्छ। विरुवाको फूल फुल्ने अवस्थामा आक्रमण भएमा भुसमात्र भएको सेतो बाला (White Head) देखिन्छ। धान खेतमा ५% मृत गुबो वा २% सेतो बाला वा प्रति मीटर एउटा किराको फुलको झुण्ड वा प्रति मिटर एउटा बयस्क किरा भएमा मात्र व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ। यस किराको प्रकोप कम गर्न:

- परजीवि किरा, ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *T. japonicum*) १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको कृषि कार्यालयहरू वा कीट विज्ञान महाशाखामा सम्पर्क गर्नुहोला)। वा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्नु पर्दछ। वा यस किराको प्रकोप धेरै भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न सिंचित क्षेत्रमा थायोडीकार्ब ७५ % डब्लु.पी. (*Thiodicarb 75% WP*) २ ग्राम प्रति एम.एल. पानीमा मिलाई पानी नपरेको बेलामा स्टिकर मिसाई छर्नु होला। साथै अन्य क्षेत्रमा फिप्रोनिल ०.३ % जी. (*Fipronil 0.3% G*) अथवा कारटाप हाईड्रोक्लोराइड ४ % जी. (*Cartap hydrochloride 4% G*) १५ देखि २० के.जी. प्रति हेक्टर को दरले साँझको समयमा छर्नु होला। विषादी छर्किदा खेतमा पर्याप्त चिस्यान हुनु जरुरी छ। साथै खेतमा गवारो किराको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

धानको काँडादार खपटे कीरा (Rice hispa)

बयस्क खपटे कीरा ५ मिलिमिटर लामो, नीलो, कालो रङ्गको शरीरमा साना-साना धेरै काँडाहरु भएका हुन्छन्। यसका अन्डाहरु पातको टुप्पामा हुन्छन्। यसको बयस्क र लाभे दुबैले बालीमा क्षती पुर्याउँछ। यी कीराले पातको माथिल्लो र तल्लो भागमा भएका हरिया तन्तुहरु खान्छन्। यो कीराले पानी जमेको खेतमा धानको हरेक अवस्था खासगरी कलिलो वानस्पतिक वृद्धि (vegetative) अवस्थामा बढी नोक्सान पुर्याउँछ। यसले नोक्सान पुर्याएको पातमा सेतो धर्साहरु र सेता धब्बाहरु देखिन्छन्। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (Hill) मा २ वटा बयस्क खपटे वा २ वटा कीराले क्षती पुर्याएको पातहरु देखिएमा मात्र व्यवस्थापन विधिहरु अपनाउनु पर्दछ। यस कीराको प्रकोप कम गर्न नीम युक्त विषादी (जस्तै अल्टिनीम) ५ एम.एल प्रति लिटर पानीमा घोलेर पात भिज्ने गरी ७-१० दिनको फरकमा वा *क्लोरोपाईरिफस* २० ई.सी. २ एम.एल प्रति लिटर पानीको दरले घोल बनाई धानको पात भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

२. मकै

- मकैको ध्वाँसे थोप्ले (Gray leaf spot) रोगको उपचारको लागि दुसरीनाशक विषादीहरु मध्ये *वेभिष्टिन* (Carbendazim) वा *बेनोफिट* (benomyl) १ ग्राम अथवा *डाइथेन* एम-४५ (Mancozeb) वा *साफ* (Mancozeb+Carbendazim) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले रोग देखा पर्ने समय भन्दा केहि दिन अगावै एक पटक छर्केर उपचार गर्न लाभदायक हुन्छ। प्रायः उच्च पहाडी क्षेत्रमा साउन महिना देखि पातमा रोग देखा पर्ने हुँदा असारको अन्त्यतिर विषादी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। त्यसपछि रोगको प्रकोप हेरी आवश्यकता भए एकपटक फेरी विषादी प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न *कार्बोफ्युरन* ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा *फिप्रोनिल* ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुबोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

३. उखु

- गवारो कीराहरु व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरु मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु बालीमा फट्याङ्गाको प्रकोप भएमा यसको आर्थिक क्षतीको अनुगमन (७ - १२ वटा फट्याङ्गा प्रति बर्ग मिटर पाइएमा) गरेर मात्र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। आर्थिक क्षती हुने अवस्थामा प्राविधिकको सल्लाह अनुसार मालाथियन ५०% ई.सी. २ एम.एल प्रति लिटरको दरले छर्नु पर्दछ। उखु बालीमा फट्याङ्गाको प्रकोप केहि साल बिराएर भइरहन्छ, त्यसैले यिनीहरुको राम्रो सँग नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। अनुगमन गर्दा आर्थिक क्षतीको स्तर केहि समय सम्म रहिरहेमा कृषि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु होला।

४. आलु

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रुपले बदलि भई धेरै स्थानहरुमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले मध्य तथा उच्च पहाडमा आलुका दाना कुहिन नदिन निकासको व्यवस्था गर्नुहोला।
- उच्च पहाडमा लगाइएको आलु माटो ओभानो भएको दिन पारि खन्ने काम सक्नुहोस्।
- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा वीउको लागि लगाइएको अगौटे आलु खन्नुभन्दा २ हप्ताअघि बोट उखेलेर (हाल्म पुलिड) दानालाई परिपक्व हुन दिई खन्नुहोस्।
- ओसिलो माटोबाट खनेको आलु भण्डारमा राख्दा कुहिन हुनाले राम्ररी ओभाएर मात्र भण्डारण गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १७, २० साउन २०७४, अवधि : २० साउन २०७४ — २६ साउन २०७४

- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा वीउ आलुको हकमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।

५. भटमास

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

६. फलफूल बाली

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई टुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको गवारो (Rhizome weevil) व्यवस्थापनको लागि फल टिपीसकेपछि थामलाई सफा गरि बगैचा सर-सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो टुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पारी ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन अवलोकन गरी द्र्याप भएको कीरा नष्ट गर्नुहोस्।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगा मुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि नजिकैको वागवानी अनुसन्धान केन्द्रमा सम्पर्क गर्नुहोला)। साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्कनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

1. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।

- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *व्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया जन्य* (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोकसानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोकसानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्किने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटासाइप्रिड* २०% एस.पि. (इन्डा, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकोन एच झोल* १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा *फिप्रोनील* ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *इमिडाक्लोप्रिड* १७.८ एस.एल. १ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *डाइक्लोरोभस* ७६ इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। *मालाथियन* छर्केको ७ दिनसम्म र *डाइक्लोरोभस* छर्केको ५ दिनसम्म फल टिप्न हुदैन।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा वीउमा रहने र हावाबाट पनि सार्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १७, २० साउन २०७४, अवधि : २० साउन २०७४ — २६ साउन २०७४

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफूलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुण्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागी नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट बिज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरू	फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षती	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
			
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन
			

८. मौरी

- वर्षातको समय (असार-साउन) मा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ड मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेटोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- बाख्रामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखी कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० मि. ग्रा. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाख्राको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको मौसममा (साउन महिनामा) ६ महिना भन्दा बढी उमेरका पशुहरूमा विशेष गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा परेमा भेटेरिनरि प्राविधिकको सल्लाह लिनुहोला।
- भारी वर्षाले गर्दा हुने बाढीमा मुसाको मुत्र बाट सर्ने *Leptospirosis* नामक जुनोटिक रोगको प्रकोप बढि हुने भएकाले धान/खेतबारीमा खाली खुट्टा जानु उपयुक्त हुदैन र बूट लगाउन पर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्षण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैंसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैंसी र भेडाबाख्राहरूमा चरचरे रोग (सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जर्चाउनु पर्दछ।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रूणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १७, २० साउन २०७४, अवधि : २० साउन २०७४ — २६ साउन २०७४

सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला ।

- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ । चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा दुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै बिष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन । त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा दुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन । ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ ।

पटके रोग

- वर्षायाममा पटके रोगको लक्षण देखिनासाथ भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु पर्दछ । पटके रोगका कारणले मरेका पशुवस्तुहरूलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन ।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ । पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसँग नष्ट गर्नुपर्दछ ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस ।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ । साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टिलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ । साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोचे चूना १५ के. जी. प्रति कट्टाको दरले हाल्नुपर्दछ । रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ । साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राखे र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ । मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ । अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ । एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ ।

- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफ्ना पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफ्नो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

वर्ष ३ अंक १८

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २७ साउन २०७४

अवधि: २७ साउन २०७४—०१ भदौ २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- यो साता सबै जिल्लाहरूमा अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का गिरावट आउने संभावना छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने देखिन्छ। साताको सुरुमा र विच तिर एक दुई स्थानमा भारी वर्षा हुने संभावना छ।
- पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने देखिन्छ।
- उच्च पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई केही स्थानहरूमा हल्का वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- सामान्यतया साता भरिने आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- धान खेतमा ५% मृत गुबो वा २% सेतो बाला वा प्रति मीटर एउटा कीराको फुलको झुण्ड वा प्रति मीटर एउटा वयस्क कीरा भएमा मात्र गवारो कीराको व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनुहोला। यस कीराको प्रकोप धेरै भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न सिंचित क्षेत्रमा थायोडीकार्ब ७५ % डब्लु.पी. (Thiodicarb ७५% WP) २ ग्राम प्रति एम.एल. पानीमा मिलाई पानी नपरेको बेलामा स्टिकर मिसाई छर्कनु होला। साथै अन्य क्षेत्रमा फिप्रोनिल ०.३ % जी. (Fipronil ०.३% G) अथवा कारटप हाईड्रोक्लोराइड ४ % जी. (Cartap hydrochloride ४% G) १५ देखि २० के.जी. प्रति हेक्टर को दरले साँझको समयमा छर्कनु होला।
- मध्यपहाडमा भदौमा रोप्ने आलुको बीउलाई स्टोराबाट झिकी छाँयादार, हावा खेल्ने, ओभानो ठाउँमा वा बाँस /काठको -याकमा २-३ तह फिजाएर टुसाउन दिनुहोस्। राम्ररी टुसाएको बीउ रोप्नाले समयमै उम्रने, दाना लाग्ने र बाली तयार हुने हुनाले बीउ आलुलाई टुसाउन दिएर मात्र रोप्नुहोस्।
- वर्षातको समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै धार राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी धारमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी धारको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

पशुपालन सारांश:

- वाखामा देखिने कुम्भी (ढक्रेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्री डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० मि. ग्रा. खुवाउनु पर्दछ। ढक्रेरी लागेका वाखाको हकमा दैनिक एक चक्री सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको मौसममा (साउन महिनामा) ६ महिना भन्दा बढी उमेरका पशुहरूमा विपेश गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा परेमा भेटेरिनर प्राविधिकको सल्लाह लिनुहोला।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैसीहरूमा भ्यागुते रोग देखा पर्ने र प्रायःगरी तिष्ठण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनर प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग देखा पर्ने भएकोले उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनर प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १८, २७ साउन २०७४, अवधि : २७ साउन २०७४ — ०१ भदौ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरू

१३ साउन २०७४ देखि १९ साउन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२११.०	३२.०-३५.५	२३.५-२५.०	८०-१००	७६-९५	-	-	-
मोरङ	५५.४	३३.५-३६.४	२५.८-२७.०	७७-९५	६०-७९	०.०-४.०	पूर्व	-
धनकुटा	५०.२	२७.०-२८.५	२०.५-२१.७	८५-९२	७८-८४	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	११९.८	२७.०-३०.७	२१.५-२१.९	९५-९८	८०-९५	-	-	-
सुनसरी	१३७.८	३२.७-३४.८	२४.५-२६.५	८२-९४	७४-८८	-	-	-
सप्तरी	९५.७	३२.०-३४.५	२६.२-२७.५	८८-९५	७४-९१	-	-	-
सिराहा	११५.७	३३.५-३५.५	२५.५-२७.५	८७-९१	७२-८४	-	-	-
दोलखा	१३४.३	२३.५-२६.०	१६.०-१९.५	९६-९८	८७-९५	-	-	-
महोत्तरी	१२०.५	३२.५-३७.५	२५.५-२७.७	६९-८९	६५-८३	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	७९.२	३१.२-३३.६	२२.३-२३.७	९७-१००	८५-९२	-	-	-
बारा	११६.२	३१.५-३४.५	२५.४-२७.४	८४-१००	७५-९८	०.०-२.५	उत्तर	-
धादिङ	७६.९	३१.०-३३.०	२१.०-२४.४	९४-९५	८४-९३	-	-	-
चितवन	१४७.८	२९.२-३५.०	२४.५-२५.६	८२-९६	७४-९१	-	-	-
कास्की	३००.१	२३.९-३२.६	२२.०-२३.१	९३-९८	६३-८९	०.०-१.५	पूर्व	-
मुस्ताङ	१०.९	२०.०-२३.०	१०.५-१३.०	८४-१००	६८-८७	-	-	-
पाल्पा	११९.५	२३.८-३०.०	१७.५-१८.५	८३-९६	८१-९२	-	-	-
रूपन्देही	२१७.०	२९.८-३५.९	२५.०-२७.६	७२-१००	६८-८६	०.०-६.०	दक्षिण	-
रुकुम	४६.८	२४.५-३४.५	२१.५-२३.५	८३-९९	७८-९५	-	-	-
दाङ	९५.२	२७.५-३३.०	२३.०-२४.५	७८-९७	७२-८७	०.०-१.५	दक्षिण	-
बाँके	५६.६	३०.५-३५.०	२४.३-२६.६	९२-९९	६६-९१	०.०-३.५	पूर्व	-
सुर्खेत	३२.०	२७.१-३२.३	२३.०-२३.९	८८-९६	६८-९१	०.०-४.०	दक्षिण	-
जुम्ला	५९.५	२२.१-२५.६	१५.७-१७.६	८७-९३	६६-७२	०.०-१.५	पश्चिम	-
कैलाली	३९.६	२९.६-३४.५	२३.५-२६.९	७३-९४	६५-८०	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	२७.५	३०.८-३५.८	२३.६-२५.४	७२-९५	५५-७७	०.०-१.५	उत्तर	-
दार्चुला	१७२.५	२५.१-३२.४	२१.५-२३.६	८६-९८	७६-९२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १८, २७ साउन २०७४, अवधि : २७ साउन २०७४ — ०१ भदौ २०७४

२० साउन २०७४ देखि २६ साउन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण						हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा					
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम				
झापा	३०७.७	३१.०-३५.५	२३.०-२५.०	८९-९८	८०-८९	-	-	-	
मोरङ	६५.९	२७.६-३६.३	२५.४-२७.५	८२-९७	६८-९३	०.०-३.०	पूर्व	-	
धनकुटा	२४.४	२७.१-२९.४	२०.६-२२.०	८६-९८	८०-८६	०.०-१.०	उत्तर	-	
संखुवासभा	६८.०	२७.०-३०.५	२१.०-२२.५	८५-१००	८३-९२	-	-	-	
सुनसरी	१८९.८	३२.७-३५.५	२४.५-२६.५	८३-९६	७७-८६	-	-	-	
सप्तरी	९३.५	३१.५-३५.०	२६.०-२७.५	८६-९९	८३-९१	-	-	-	
सिराहा	६७.५	३२.०-३५.५	२६.५-२७.५	८३-९६	७७-८५	-	-	-	
दोलखा	१९३.५	२५.०-२७.४	१७.५-१९.५	९६-१००	८७-९८	-	-	-	
महोत्तरी	४०.५	३२.०-३६.०	२६.०-२८.२	७७-९८	७६-९१	-	-	-	
काम्भेपलाञ्चोक	३७.८	३२.६-३५.३	२३.४-२४.०	९७-९९	६२-८८	-	-	-	
बारा	१३३.९	३०.०-३५.२	२५.४-२७.०	८८-९७	८१-९१	०.०-२.५	उत्तर	-	
धादिङ	४३.८	३१.४-३३.४	२३.०-२७.८	९५-९८	८१-९५	-	-	-	
चितवन	६७.७	३२.०-३४.१	२५.०-२७.०	८३-१००	८१-९२	-	-	-	
कास्की	१२६.७	२५.७-३३.३	२२.०-२४.०	९५-१००	६४-९१	०.०-२.०	पश्चिम	-	
मुस्ताङ	१४.८	२१.०-२३.५	१०.५-१३.०	८४-९६	७७-८४	-	-	-	
पाल्पा	१६५.०	२७.५-३०.०	१७.८-१९.०	८९-९६	६१-८९	-	-	-	
रुपन्देही	१३३.०	३२.३-३५.६	२५.१-२८.१	७५-९८	६५-७५	०.०-७.५	पूर्व	-	
रुकुम	११८.०	२९.५-३३.५	२२.०-२३.५	९१-९७	८७-९१	-	-	-	
दाङ	१२६.२	२८.६-३५.५	२३.२-२४.७	८३-९८	७९-९२	०.०-१.०	दक्षिण	-	
बाँके	५८.५	३१.५-३५.५	२५.०-२६.५	९४-९८	६८-९०	०.०-३.०	उत्तर	-	
सुर्खेत	१९७.०	२९.२-३३.९	२२.२-२४.२	७६-९५	६८-८९	१.०-४.०	पूर्व	-	
जुम्ला	२७.७	२१.१-३१.१	१६.०-१७.५	८१-९६	५९-८९	०.५-३.०	पश्चिम	-	
कैलाली	२६६.३	२९.०-३५.५	२५.५-२७.०	७७-९८	६७-९१	०.०-२.०	उत्तर	-	
डोटी	५६.३	२९.४-३६.५	२४.६-२५.४	८८-९७	५८-८३	०.०-१.५	उत्तर	-	
दार्चुला	१७५.२	२४.२-३३.४	२२.०-२४.०	८९-९८	७४-९७	-	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १८, २७ साउन २०७४, अवधि : २७ साउन २०७४ - ०१ भदौ २०७४

कृषि - सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- धान रोपेको ४-५ दिनमा बुटाक्लोर नामक विषादी ८३० ग्राम प्रति कठ्ठा वा १.२५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले सबै खेतमा पर्ने गरि छरेमा झारपातको प्रकोप कम गर्न सकिन्छ।
- धान रोपेको ५-६ दिन पछि १५-२० दिन सम्म ३-५ से. मी. र त्यस पछि धान पाक्नु भन्दा १५-२० दिन अगाडी सम्म ५-७ से. मी. पानी जमाउनु पर्दछ।
- धान रोपेको २५-३० दिनमा र ५०-६० दिनमा प्रत्येक पटक गोडमेल पछि ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ४.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाक दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- छरुवा विधिबाट धान छरेको भए २५-३० दिनमा पहिलो र ५०-६० दिनमा दोस्रो गोडमेल गर्ने र पहिलो र दोस्रो गोडाइ पछि प्रत्येक पटक २ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ३.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

धानको गवारो किरा (Rice stem borer)

गवारो कीराको लागि अनुकूल मौसम भएकोले धान बालीमा यसको समस्या देखिन थालेको छ। यो कीरा बयस्क अवस्थामा विभिन्न आकार-प्रकारका पुतली वा २% सेतो बाला वा प्रति मीटर एउटा कीराको फुलको झुण्ड वा प्रति मिटर एउटा बयस्क कीरा भएमा मात्र व्यवस्थापन हुन्छन्। लाभेहरु फिक्का पहेला अथवा गुलाबी रङ्गका अथवा शरीरमा धर्का भएका हुन्छन् र यिनीहरु विरुवाको डाँठभित्र रहन्छन्। यसको लाभेले बालीमा क्षती पुर्याउँछ। यो कीराले धान बालीमा विरुवाको कलिलो अवस्थामा आक्रमण गरेमा मृत गुबा (Dead Heart) देखिन्छ। विरुवाको फूल फुल्ने अवस्थामा आक्रमण भएमा भुसमात्र भएको सेतो बाला (White Head) देखिन्छ। धान खेतमा ५% मृत गुबो बिधिहरु अपनाउनु पर्दछ। यस कीराको प्रकोप कम गर्न:

- परजीवि कीरा, ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *T. japonicum*) १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको कृषि कार्यालयहरु वा कीट बिज्ञान महाशाखामा सम्पर्क गर्नुहोला)। वा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, व्यासीलस थुरिन्जियन्सिस (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ। वा यस कीराको प्रकोप धेरै भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न सिंचित क्षेत्रमा थायोडीकार्ब ७५ % डब्लु.पी. (*Thiodicarb 75% WP*) २ ग्राम प्रति एम.एल. पानीमा मिलाई पानी नपरेको बेलामा स्टिकर मिसाई छर्कनु होला। साथै अन्य क्षेत्रमा फिप्रोनिल ०.३ % जी. (*Fipronil 0.3% G*) अथवा कारटाप हाईड्रोक्लोराइड ४ % जी. (*Cartap hydrochloride 4% G*) १५ देखि २० के.जी. प्रति हेक्टर को दरले साँझको समयमा छर्कनु होला। विषादी छर्किदा खेतमा पर्याप्त चिस्यान हुनु जरुरी छ। साथै खेतमा गवारो कीराको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

धानको काँडादार खपटे कीरा (Rice hispa)

बयस्क खपटे कीरा ५ मिलिमिटर लामो, नीलो, कालो रङ्गको शरीरमा साना-साना धेरै काँडाहरु भएका हुन्छन्। यसका अन्डाहरु पातको टुप्पामा हुन्छन्। यसको बयस्क र लाभे दुबैले बालीमा क्षती पुर्याउँछ। यी कीराले पातको माथिल्लो र तल्लो भागमा भएका हरिया तन्तुहरु खान्छन्। यो कीराले पानी जमेको खेतमा धानको हरेक अवस्था खासगरी कलिलो वानस्पतिक वृद्धि (vegetative) अवस्थामा बढी नोक्सान पुर्याउँछ। यसले नोक्सान पुर्याएको पातमा सेतो धर्साहरु र सेता धब्बाहरु देखिन्छन्। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (Hill) मा २ वटा बयस्क खपटे वा २ वटा कीराले क्षती पुर्याएको पातहरु देखिएमा मात्र व्यवस्थापन विधिहरु अपनाउनु पर्दछ। यस कीराको प्रकोप कम गर्न नीम युक्त विषादी (जस्तै अल्टिनीम) ५ एम.एल प्रति लिटर पानिमा घोलेर पात भिज्ने गरी ७-१० दिनको फरकमा वा क्लोरोपाईरिफस २० ई.सी. २ एम.एल प्रति लिटर पानीको दरले घोल बनाई धानको पात भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

मकै

- मकैको धवाँसे थोप्ले (Gray leaf spot) रोगको उपचारको लागि दुसीनाशक विषादीहरु मध्ये वेभिष्टिन (Carbendazim) वा बेनोफिट (benomyl) १ ग्राम अथवा डाइथेन एम-४५ (Mancozeb) वा साफ (Mancozeb+Carbendazim) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले रोग देखा पर्ने समय भन्दा केहि दिन अगावै एक पटक छर्केर उपचार गर्न लाभदायक हुन्छ। प्रायः उच्च पहाडी क्षेत्रमा साउन महिना देखि पातमा रोग देखा पर्ने हुँदा असारको अन्त्यतिर विषादी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। त्यसपछि रोगको प्रकोप हेरी आवश्यकता भए एकपटक फेरी विषादी प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरु व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरु मा सम्पर्क गर्नुहोला।)
- उखु बालीमा फट्याङ्ग्राको प्रकोप भएमा यसको आर्थिक क्षतीको अनुगमन (७ - १२ वटा फट्याङ्ग्रा प्रति बर्ग मिटर पाइएमा) गरेर मात्र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। आर्थिक क्षती हुने अवस्थामा प्राविधिकको सल्लाह अनुसार मालाथियन ५०% ई.सी. २ एम.एल प्रति लिटरको दरले छर्नु पर्दछ। उखु बालीमा फट्याङ्ग्राको प्रकोप केहि साल बिराएर भइरहन्छ, त्यसैले यिनीहरुको राम्रो सँग नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। अनुगमन गर्दा आर्थिक क्षतीको स्तर केहि समय सम्म रहिरहेमा कृषि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु होला।

३. आलु

- मध्यपहाडमा भदौमा रोप्ने आलुको बीउलाई स्टोरबाट झिकी छाँयादार, हावा खेल्ने, ओभानो ठाउँमा वा बाँस /काठको - याकमा २-३ तह फिँजाएर टुसाउन दिनुहोस्। राम्ररी टुसाएको बीउ रोप्नाले समयमै उम्रने, दाना लाग्ने र बाली तयार हुने हुनाले बीउ आलुलाई टुसाउन दिएर मात्र रोप्नुहोस्।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा बीउ आलुको हकमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १८, २७ साउन २०७४, अवधि : २७ साउन २०७४ — ०१ भदौ २०७४

४. भटमास

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

५. फलफूल बाली

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई टुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगामुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि नजिकैको वागवानी अनुसन्धान केन्द्रमा सम्पर्क गर्नुहोला)। साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्नु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिंगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्राप वा स्टिकी ट्राप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली एन.पि.भी*) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया जन्य* (बी.टी) *Bt* (डाई पेल्, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोकसानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोकसानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकोर्न एच झोल* १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (*Jassid*) को समस्या देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा *फिप्रोनील* ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *इमिडाक्लोप्रिड* १७.८ एस्.एल्. १ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *डाइक्लोरोभस* ७६ इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। *मालाथियन* छर्केको ७ दिनसम्म र *डाइक्लोरोभस* छर्केको ५ दिनसम्म फल टिप्न हुँदैन।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सार्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औसाबाट बच्नको लागि क्या ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कडा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कडा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्या-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्याट्रेक, फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट बिज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरू	फल कुहाउने औसाले गरेको क्षती	ल्युर सहितको क्याट्रेक रहेको पाउच	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
		 	
फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक बिषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन
			

७. मौरी

- वर्षातको समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १८, २७ साउन २०७४, अवधि : २७ साउन २०७४ — ०१ भदौ २०७४

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डार्ड ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी.)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको मौसममा (साउन महिनामा) ६ महिना भन्दा बढी उमेरका पशुहरूमा विपेश गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा परेमा भेटेरिनरि प्राविधिकको सल्लाह लिनुहोला।
- भारी वर्षाले गर्दा हुने बाढीमा मुसाको मुत्र बाट सर्ने *Leptospirosis* नामक जुनोटिक रोगको प्रकोप बढि हुने भएकाले धान/खेतबारीमा खाली खुट्टा जानु उपयुक्त हुदैन र बुट लगाउन पर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्षण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैंसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैंसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग (सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १८, २७ साउन २०७४, अवधि : २७ साउन २०७४ — ०१ भदौ २०७४

सुहाँउदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरु पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाँउदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।

- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाँउमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै बिष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाँउमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाँउका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

पटके रोग

- वर्षायाममा पटके रोगको लक्षण देखिनासाथ भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु पर्दछ। पटके रोगका कारणले मरेका पशुवस्तुहरुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनैहरुमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसँग नष्ट गर्नुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हसा सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरुमा रोगहरुको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरु जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरुको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टिलेशन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोत्रे चूना १५ के. जी. प्रति कठ्ठाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राखे र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफ्ना पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफ्नो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

वर्ष ३ अंक १९

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०२ भदौ २०७४

अवधि: ०२ भदौ २०७४—०८ भदौ २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण योजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग – मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- यो साता सबै जिल्लाहरूमा अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का गिरावट आउने संभावना छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा नै आंशिक वा सामान्य रूपले बदली भई हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना छ।
- पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना छ।
- उच्च पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि आंशिक वा सामान्य रूपले बदली भई हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बेर्ना बाँके छु भने अझै रोप्न सकिन्छ।
- पूर्णरूपले क्षती नभएको धानखेतमा खरुहन (Double transplanting) प्रविधि (गाँज फुटाएर लगाउन सकिने) बाट धान रोप्न सकिन्छ।
- छोटो अवधीका धानका जातहरू जस्तै राधा-४, हर्दिनाथ-१, सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खा धान-३, सुख्खा धान-५ र सुख्खा धान-६ का बीउलाई टुसाउने गरेर (पानीमा १२-२४ घण्टा ढङ्गाएर) हिल्याएको खेतमा छर्ने।
- सुख्खा धान-३ र सुख्खा धान-५ को बीउ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, बेलाचापी, धनुषामा र राधा-४ को बीउ राष्ट्रिय बीउ विजन कम्पनीको स्थानीय कार्यालयहरूमा सम्पर्क गरी लिन सकिन्छ। धनुषा लोकल अरहरको जातको बीउ उपलब्ध भएमा तराईका अग्लो (पानी नजम्ने) जग्गामा अझै लगाउन सकिन्छ।
- बीउ उपलब्ध भएमा तराईमा मुँग (हरियो मास), काली मास (उर्द), झुसे नील, आदी पनि पानी नजम्ने जग्गामा लगाउन सकिन्छ।
- साता भरि नै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा भदौमा रोप्ने आलुको बीउलाई स्टोरबाट झिकी छाँयादार, हावा खेल्ने, ओभानो ठाउँमा वा बाँस /काठको -याकमा २-३ तह फिँजाएर टुसाउन दिनुहोस्। राम्ररी टुसाएको बीउ रोप्नाले समयमै उम्रने, दाना लाग्ने र बाली तयार हुने हुनाले बीउ आलुलाई टुसाउन दिएर मात्र रोप्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्री डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० मि. ग्रा. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्री सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको मौसममा (साउन महिनामा) ६ महिना भन्दा बढी उमेरका पशुहरूमा विषेश गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा परेमा भेटेरिनरि प्राविधिकको सल्लाह लिनुहोला।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैँसीहरूमा भ्यागुते रोग देखा पर्ने र प्रायःगरि तिष्ठण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैँसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैँसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग देखा पर्ने भएकोले उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १९, ०२ भदौ २०७४, अवधि : ०२ भदौ २०७४ — ०८ भदौ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
२० साउन २०७४ देखि २६ साउन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	३०७.७	३१.०-३५.५	२३.०-२५.०	८९-९८	८०-८९	-	-	-
मोरङ	६५.९	२७.६-३६.३	२५.४-२७.५	८२-९७	६८-९३	०.०-३.०	पूर्व	-
धनकुटा	२४.४	२७.१-२९.४	२०.६-२२.०	८६-९८	८०-८६	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	६८.०	२७.०-३०.५	२१.०-२२.५	८५-१००	८३-९२	-	-	-
सुनसरी	१८९.८	३२.७-३५.५	२४.५-२६.५	८३-९६	७७-८६	-	-	-
सप्तरी	९३.५	३१.५-३५.०	२६.०-२७.५	८६-९९	८३-९१	-	-	-
सिराहा	६७.५	३२.०-३५.५	२६.५-२७.५	८३-९६	७७-८५	-	-	-
दोलखा	१९३.५	२५.०-२७.४	१७.५-१९.५	९६-१००	८७-९८	-	-	-
महोत्तरी	४०.५	३२.०-३६.०	२६.०-२८.२	७७-९८	७६-९१	-	-	-
काम्रेपलाञ्चोक	३७.८	३२.६-३५.३	२३.४-२४.०	९७-९९	६२-८८	-	-	-
बारा	१३३.९	३०.०-३५.२	२५.४-२७.०	८८-९७	८१-९१	०.०-२.५	उत्तर	-
धादिङ	४३.८	३१.४-३३.४	२३.०-२७.८	९५-९८	८१-९५	-	-	-
चितवन	६७.७	३२.०-३४.१	२५.०-२७.०	८३-१००	८१-९२	-	-	-
कास्की	१२६.७	२५.७-३३.३	२२.०-२४.०	९५-१००	६४-९१	०.०-२.०	पश्चिम	-
मुस्ताङ	१४.८	२१.०-२३.५	१०.५-१३.०	८४-९६	७७-८४	-	-	-
पाल्पा	१६५.०	२७.५-३०.०	१७.८-१९.०	८९-९६	६१-८९	-	-	-
रूपन्देही	१३३.०	३२.३-३५.६	२५.१-२८.१	७५-९८	६५-७५	०.०-७.५	पूर्व	-
रुकुम	११८.०	२९.५-३३.५	२२.०-२३.५	९१-९७	८७-९१	-	-	-
दाङ	१२६.२	२८.६-३५.५	२३.२-२४.७	८३-९८	७९-९२	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	५८.५	३१.५-३५.५	२५.०-२६.५	९४-९८	६८-९०	०.०-३.०	उत्तर	-
सुर्खेत	१९७.०	२९.२-३३.९	२२.२-२४.२	७६-९५	६८-८९	१.०-४.०	पूर्व	-
जुम्ला	२७.७	२१.१-३१.१	१६.०-१७.५	८१-९६	५९-८९	०.५-३.०	पश्चिम	-
कैलाली	२६६.३	२९.०-३५.५	२५.५-२७.०	७७-९८	६७-९१	०.०-२.०	उत्तर	-
डोटी	५६.३	२९.४-३६.५	२४.६-२५.४	८८-९७	५८-८३	०.०-१.५	उत्तर	-
दार्चुला	१७५.२	२४.२-३३.४	२२.०-२४.०	८९-९८	७४-९७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १९, ०२ भदौ २०७४, अवधि : ०२ भदौ २०७४ — ०८ भदौ २०७४

२७ साउन २०७४ देखि ०१ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	८४९.४	२५.०-३३.७	२३.५-२५.०	८७-१००	८४-१००	-	-	-
मोरङ	बाढि	२५.५-३२.५	१५.३-२७.०	७५-१००	७०-१००	०.०-५.०	पश्चिम	-
धनकुटा	१०९.९	२२.८-२८.३	१९.३-२१.३	८९-१००	७७-९८	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	८६.३	२४.०-२८.८	२१.०-२२.५	८१-९९	८१-९५	-	-	-
सुनसरी	५७६.४	२६.०-३४.०	२०.०-२६.०	८६-९८	५०-९६	-	-	-
सप्तरी	४९५.०	२७.०-३२.५	२४.०-२६.५	९०-१००	८१-९८	-	-	-
सिराहा	३५२.८	२६.५-३३.५	२३.५-२६.५	८६-९८	८०-९७	-	-	-
दोलखा	४२.०	२१.०-२५.५	१६.५-१९.०	९६-९९	९१-९८	-	-	-
महोत्तरी	बाढि	-	-	-	-	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	७२.७	२८.५-३२.५	२२.३-२३.७	९१-१००	७८-९८	-	-	-
बारा	५५९.०	२७.६-३२.६	२४.०-२६.०	८९-१००	८०-९७	०.०-२.५	पश्चिम	-
धादिङ	७९.०	२९.०-३२.२	२१.०-२३.०	९३-९८	८३-९७	-	-	-
चितवन	३७९.२	२८.३-३३.२	२२.४-२५.७	९०-१००	८०-९०	-	-	-
कास्की	१६६.५	२७.१-३१.६	२२.५-२३.५	९५-९८	७०-७९	०.०-१.५	दक्षिण	-
मुस्ताङ	४.०	२२.०-२३.५	१०.५-१२.५	८०-८८	६५-८४	-	-	-
पाल्पा	१७१.५	२२.०-२८.५	१६.५-१८.५	८८-९७	८५-९४	-	-	-
रुपन्देही	२४१.९	२८.१-३३.७	२३.९-२६.२	८५-१००	७०-९५	०.०-५.०	पश्चिम	-
रुकुम	१७.०	२५.०-३२.५	२२-२३.५	९०-९८	७४-९७	-	-	-
दाङ	२४६.०	२५.५-३०.८	२२.०-२४.५	९०-१००	८०-९७	०.०-३.०	उत्तर	-
बाँके	३८८.०	२७.०-३४.३	२४.०-२७.०	९८-१००	७५-९७	०.०-३.०	उत्तर	-
सुर्खेत	१४८.०	२४.०-३२.५	२१.८-२४.२	९५-९८	६३-९६	०.०-३.०	पूर्व	-
जुम्ला	१६.०	२३.७-२६.८	१५.९-१७.५	८२-९५	५६-७४	०.०-३.०	पश्चिम	-
कैलाली	२६६.५	२९.४-३४.२	२५.०-२७.२	९१-९७	७०-८७	०.०-१.५	उत्तर	-
डोटी	२३.६	३१.५-३४.६	२४.२-२५.८	८५-९७	६३-७८	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	२१६.३	२८.०-३१.५	२२.०-२३.६	९७-९८	७६-९७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १९, ०२ भदौ २०७४, अवधि : ०२ भदौ २०७४ — ०८ भदौ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. धान

वाढी प्रभावित क्षेत्रको लागि विशेष सल्लाह

- धानको बेर्ना बाँकि छ भने अझै रोप्न सकिन्छ।
- पूर्णरूपले क्षती नभएको धानखेतमा खरुहन (Double transplanting) प्रविधि (गाँज फुटाएर लगाउन सकिने) बाट धान रोप्न सकिन्छ।
- छोटो अवधीका धानका जातहरू जस्तै राधा-४, हर्दिनाथ-१, सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खा धान-३, सुख्खा धान-५ र सुख्खा धान-६ का बीउलाई टुसाउने गरेर (पानीमा १२-२४ घण्टा ढड्याएर) हिल्याएको खेतमा छर्ने।
- सुख्खा धान-३ र सुख्खा धान-५ को बीउ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, बेलाचापी, धनुषामा र राधा-४ को बीउ राष्ट्रिय बीउ बिजन कम्पनीको स्थानीय कार्यालयहरूमा सम्पर्क गरी लिन सकिन्छ।

- धान रोपेको २५-३० दिनमा र ५०-६० दिनमा प्रत्येक पटक गोडमेल पछि ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ४.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाक दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- छरुवा विधिबाट धान छरेको भए २५-३० दिनमा पहिलो र ५०-६० दिनमा दोस्रो गोडमेल गर्ने र पहिलो र दोश्रो गोडाइ पछि प्रत्येक पटक २ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ३.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

मकै

- मकैको ध्वाँसे थोप्ले (Gray leaf spot) रोगको उपचारको लागि दुसीनाशक विषादीहरू मध्ये वेभिष्टिन (Carbendazim) वा बेनोफिट (benomyl) १ ग्राम अथवा डाइथेन एम-४५ (Mancozeb) वा साफ (Mancozeb+Carbendazim) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले रोग देखा पर्ने समय भन्दा केहि दिन अगावै एक पटक छर्केर उपचार गर्न लाभदायक हुन्छ। प्रायः उच्च पहाडी क्षेत्रमा साउन महिना देखि पातमा रोग देखा पर्ने हुँदा असारको अन्त्यतिर विषादी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। त्यसपछि रोगको प्रकोप हेरी आवश्यकता भए एकपटक फेरी विषादी प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्धतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १९, ०२ भदौ २०७४, अवधि : ०२ भदौ २०७४ – ०८ भदौ २०७४

३. आलु

- तराईमा बाढी र डुबानको अवस्था सामान्य भई नसकेको हुँदा कोल्डस्टोरमा राखिएका बीउ आलु अझै नझिक्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा भदौमा रोप्ने आलुको बीउलाई स्टोरबाट झिकी छाँयादार, हावा खेल्ने, ओभानो ठाउँमा वा बाँस /काठको - याकमा २-३ तह फिँजाएर टुसाउन दिनुहोस्। राम्ररी टुसाएको बीउ रोप्नाले समयमै उम्रने, दाना लाग्ने र बाली तयार हुने हुनाले बीउ आलुलाई टुसाउन दिएर मात्र रोप्नुहोस्।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा बीउ आलुको हकमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।

४. भटमास

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

५. अरहर

- धनुषा लोकल अरहरको जातको बीउ उपलब्ध भएमा तराईका अग्लो (पानी नजम्ने) जग्गामा अझै लगाउन सकिन्छ।
- बीउ उपलब्ध भएमा तराईमा मुँग (हरियो मास), काली मास (उर्द), झुसे नील, आदी पनि पानी नजम्ने जग्गामा लगाउन सकिन्छ।

६. फलफूल बाली

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिनुपर्दछ। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई टुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगासुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि नजिकैको वागवानी अनुसन्धान केन्द्रमा सम्पर्क गर्नुहोला)। साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्कनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरोपाईरीफस* १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेन्डाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलोनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडि, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरोएन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिँगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकोर्न एच झोल* १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा फिप्रोनील ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *इमिडाक्लोप्रिड* १७.८ एस्.एल्. १ एम.एल.

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १९, ०२ भदौ २०७४, अवधि : ०२ भदौ २०७४ – ०८ भदौ २०७४

१ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने मालाथियन ५० इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा डाइक्लोरोभस ७६ इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। मालाथियन छर्केको ७ दिनसम्म र डाइक्लोरोभस छर्केको ५ दिनसम्म फल टिप्न हुदैन।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरे हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरु हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समूहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरु प्रत्येक २ हसामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरु प्रत्येक २ हसामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी. २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरुमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरुमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरुलाई मार्न डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरु पाउनको लागी नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरु 	फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षती 	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच 	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप 	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १९, ०२ भदौ २०७४, अवधि : ०२ भदौ २०७४ — ०८ भदौ २०७४

८. मौरी

- वर्षातको समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरुमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- बाख्रामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाख्राको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको मौसममा (साउन महिनामा) ६ महिना भन्दा बढी उमेरका पशुहरुमा विपेश गरी गाई-गोरुमा साउने ज्वरो अथवा तीन दिने ज्वरो देखा परेमा भेटेरिनर प्राविधिकको सल्लाह लिनुहोला।
- भारी वर्षाले गर्दा हुने बाढीमा मुसाको मुत्र बाट सर्ने *Leptospirosis* नामक जुनोटिक रोगको प्रकोप बढि हुने भएकाले धान/खेतबारीमा खाली खुट्टा जानु उपयुक्त हुँदैन र बुट लगाउन पर्दछ।
- पशुहरुमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरुमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्षण लक्षणहरुमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैंसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनर प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैंसी र भेडाबाख्राहरुमा चरचरे रोग (सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनर प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।

- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसकछ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा दुसीको संक्रमण हुनसकछ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै बिष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा दुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

वर्षायाममा बाखाको खोरको व्यवस्थापन

- पानी परेको बेलामा अनिवार्य रूपमा टाट्नोको प्रयोग गर्ने।
- बस्ने गोठ सफा,ढुङ्गा वा काटेको फल्याकले छोपेर समथर बनाईएको र भूँईमा सोत्तरको व्यवस्था भएको।
- पिसाव ढलबाट बगेर मल खाडलमा जाने व्यवस्था भएको।
- स्वच्छ हावा बाहिर र भित्र ओहोर दोहोर हुने र उज्यालो आउने व्यवस्था भएको।
- मल खाल्डो/गोठ भन्दा टाढा राख्ने।
- हावाको आदान प्रदानका लागि झ्यालको राम्रो व्यवस्था गर्ने।
- जमिनबाट २-३ फीट (९० से.मी.) उचाइमा काठ वा बाँसका कप्टेराहरू प्रयोग गरि आधा इन्चको फरक गरि बनाइएको टाँड मुनि थुप्रिएको बड्कौला प्रत्येक दिन सफा गरि मल खाडलमा हाल्ने।
- बोका, माऊ, पाठापाठी र बिरामी बाखालाई अलग-अलग खोरमा राख्ने।

पटके रोग

- वर्षायाममा पटके रोगको लक्षण देखिनासाथ भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु पर्दछ। पटके रोगका कारणले मरेका पशुवस्तुहरूलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनिहरूमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसँग नष्ट गर्नुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामीन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक १९, ०२ भदौ २०७४, अवधि : ०२ भदौ २०७४ — ०८ भदौ २०७४

- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्यास भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्यास मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोत्रे चूना १५ के. जी. प्रति कष्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राखेर र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफ्ना पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफ्नो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

वर्ष ३ अंक २०

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०९ भदौ २०७४
अवधि: ०९ भदौ २०७४—१५ भदौ २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- सबै जिल्लाहरूमा साताको सुरुका दिनहरूमा अधिकांश समय बदली हुने र हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ। तथापि एक-दुई स्थानमा भारी वर्षा पनि हुन सक्ने सम्भावना देखिन्छ।
- मुस्ताङ बाहेक अन्य जिल्लाहरूमा साताको मध्य र अन्त्यतिर सामान्य बदली रही हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने सम्भावना देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- पूर्णरूपले क्षती नभएको धानखेतमा खरुहन (Double transplanting) प्रविधि (गाँज फुटाएर लगाउन सकिने) बाट धान रोप्न सकिन्छ।
- छोटो अवधीका धानका जातहरू जस्तै राधा-४, हर्दिनाथ-१, सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खा धान-३, सुख्खा धान-५ र सुख्खा धान-६ का बीउलाई टुसाउने गरेर (पानीमा १२-२४ घण्टा ढङ्याएर) हिल्याएको खेतमा छर्ने।
- सुख्खा धान-३ र सुख्खा धान-५ को बीउ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, बेलाचापी, धनुषामा र राधा-४ को बीउ राष्ट्रिय बीउ विजन कम्पनीको स्थानीय कार्यालयहरूमा सम्पर्क गरी लिन सकिन्छ। धनुषा लोकल अरहरको जातको बीउ उपलब्ध भएमा तराईका अग्लो (पानी नजम्ने) जग्गामा अझै लगाउन सकिन्छ।
- बीउ उपलब्ध भएमा तराईमा मुँग (हरियो मास), काली मास (उर्द), झुसे नील, आदी पनि पानी नजम्ने जग्गामा लगाउन सकिन्छ।
- साता भरिने आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा भदौमा रोप्ने आलुको बीउलाई स्टोरबाट झिकी छाँयादार, हावा खेल्ने, ओभानो टाउँमा वा बाँस /काठको -याकमा २-३ तह फिँजाएर टुसाउन दिनुहोस्। राम्ररी टुसाएको बीउ रोप्नाले समयमै उम्रने, दाना लाग्ने र बाली तयार हुने हुनाले बीउ आलुलाई टुसाउन दिएर मात्र रोप्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्री डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० मि. ग्रा. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्री सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्पलेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैँसीहरूमा भ्यागुते रोग देखा पर्ने र प्रायःगरि तिष्ठण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैँसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैँसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग देखा पर्ने भएकोले उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २०, ०९ भदौ २०७४, अवधि : ०९ भदौ २०७४ — १५ भदौ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

२७ साउन २०७४ देखि ०१ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	८४९.४	२५.०-३३.७	२३.५-२५.०	८७-१००	८४-१००	-	-	-
मोरङ	बाढि	२५.५-३२.५	१५.३-२७.०	७५-१००	७०-१००	०.०-५.०	पश्चिम	-
धनकुटा	१०९.९	२२.८-२८.३	१९.३-२१.३	८९-१००	७७-९८	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	८६.३	२४.०-२८.८	२१.०-२२.५	८१-९९	८१-९५	-	-	-
सुनसरी	५७६.४	२६.०-३४.०	२०.०-२६.०	८६-९८	५०-९६	-	-	-
सप्तरी	४९५.०	२७.०-३२.५	२४.०-२६.५	९०-१००	८१-९८	-	-	-
सिराहा	३५२.८	२६.५-३३.५	२३.५-२६.५	८६-९८	८०-९७	-	-	-
दोलखा	४२.०	२१.०-२५.५	१६.५-१९.०	९६-९९	९१-९८	-	-	-
महोत्तरी	बाढि	-	-	-	-	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	७२.७	२८.५-३२.५	२२.३-२३.७	९१-१००	७८-९८	-	-	-
बारा	५५९.०	२७.६-३२.६	२४.०-२६.०	८९-१००	८०-९७	०.०-२.५	पश्चिम	-
धादिङ	७९.०	२९.०-३२.२	२१.०-२३.०	९३-९८	८३-९७	-	-	-
चितवन	३७९.२	२८.३-३३.२	२२.४-२५.७	९०-१००	८०-९०	-	-	-
कास्की	१६६.५	२७.१-३१.६	२२.५-२३.५	९५-९८	७०-७९	०.०-१.५	दक्षिण	-
मुस्ताङ	४.०	२२.०-२३.५	१०.५-१२.५	८०-८८	६५-८४	-	-	-
पाल्पा	१७१.५	२२.०-२८.५	१६.५-१८.५	८८-९७	८५-९४	-	-	-
रुपन्देही	२४१.९	२८.१-३३.७	२३.९-२६.२	८५-१००	७०-९५	०.०-५.०	पश्चिम	-
रुकुम	१७.०	२५.०-३२.५	२२-२३.५	९०-९८	७४-९७	-	-	-
दाङ	२४६.०	२५.५-३०.८	२२.०-२४.५	९०-१००	८०-९७	०.०-३.०	उत्तर	-
बाँके	३८८.०	२७.०-३४.३	२४.०-२७.०	९८-१००	७५-९७	०.०-३.०	उत्तर	-
सुर्खेत	१४८.०	२४.०-३२.५	२१.८-२४.२	९५-९८	६३-९६	०.०-३.०	पूर्व	-
जुम्ला	१६.०	२३.७-२६.८	१५.९-१७.५	८२-९५	५६-७४	०.०-३.०	पश्चिम	-
कैलाली	२६६.५	२९.४-३४.२	२५.०-२७.२	९१-९७	७०-८७	०.०-१.५	उत्तर	-
डोटी	२३.६	३१.५-३४.६	२४.२-२५.८	८५-९७	६३-७८	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	२१६.३	२८.०-३१.५	२२.०-२३.६	९७-९८	७६-९७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २०, ०९ भदौ २०७४, अवधि : ०९ भदौ २०७४ — १५ भदौ २०७४

०२ भदौ २०७४ देखि ०८ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	८१.९	३१.२-३६.०	२४.०-२६.५	८४-९१	७०-८६	-	-	-
मोरङ	७८.१	३१.४-३५.०	२६.५-२८.२	७३-९९	६२-८१	०.०-४.०	पूर्व	-
धनकुटा	०.५	२६.२-२९.४	२०.४-२१.४	८८-९२	७४-९०	०.०-०.५	उत्तर	-
संखुवासभा	३१.७	२८.२-३०.२	२१.०-२२.२	९१-९८	८३-८९	-	-	-
सुनसरी	१८.५	३१.७-३४.८	२५.०-२६.५	७७-९८	४९-८६	-	-	-
सप्तरी	१३.५	३२.०-३५.०	२७.०-२८.५	८५-१००	७७-८९	-	-	-
सिराहा	९.०	३३.०-३५.०	२६.०-२७.०	८०-८९	७६-८४	-	-	-
दोलखा	११०.५	२५.०-२६.५	१७.५-१८.५	९६-१००	८६-९५	-	-	-
महोत्तरी	३.७	३०.७-३७.०	२५.०-२९.३	८०-९५	७६-८३	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	१.८	३१.५-३४.५	२२.५-२४.०	९८-१००	८८-९५	-	-	-
बारा	६०.६	३२.०-३५.०	२५.२-२६.०	८६-९८	७८-९१	०.०-६.०	पूर्व	-
धादिङ	५२.९	३०.०-३२.०	२२.०-२४.०	८५-९६	७०-९०	-	-	-
चितवन	१.६	३४.१-३५.०	२४.५-२६.३	८२-९२	७४-८८	-	-	-
कास्की	१३३.९	२७.४-३२.४	२१.५-२३.४	९५-९७	६७-८२	०.०-२.०	उत्तर	-
मुस्ताङ	८.३	२२.०-२३.५	१०.५-१२.५	८०-९६	७२-८०	-	-	-
पाल्पा	१२.८	२८.५-३०.५	१७.५-१८.५	८८-९६	८१-८८	-	-	-
रुपन्देही	२५.२	३४.५-३६.५	२४.६-२७.४	८५-९७	६८-७८	०.०-२.५	पश्चिम	-
रुकुम	७६.०	३०.५-३१.५	२२.०-२३.०	९१-९७	७९-९२	-	-	-
दाङ	२४.६	२९.८-३१.५	२३.०-२३.५	८५-९७	६८-७८	०.०-२.५	उत्तर	-
बाँके	११.९	३०.३-३५.०	२४.५-२६.५	९५-१००	६५-९४	०.०-२.०	दक्षिण	-
सुर्खेत	६८.९	३०.५-३३.०	२१.३-२३.३	८०-९९	६६-७४	०.०-४.५	पश्चिम	-
जुम्ला	२३.४	२२.१-२६.१	१५.९-१६.६	८३-९१	५७-६९	०.०-३.०	पश्चिम	-
कैलाली	३५.१	३३.८-३४.७	२४.५-२७.३	७७-९७	६४-९२	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	२७.५	३३.६-३५.३	२३.६-२४.८	८५-९१	६०-८०	०.०-२.५	उत्तर	-
दार्चुला	१५८.२	२६.५-३०.५	२२.०-२३.०	९३-१००	८४-९१	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २०, ०९ भदौ २०७४, अवधि : ०९ भदौ २०७४ — १५ भदौ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

बाढी प्रभावित क्षेत्रको लागि विशेष सल्लाह

- पूर्णरूपले क्षति नभएको धानखेतमा खरुहन (Double transplanting) प्रविधि (गाँज फुटाएर लगाउन सकिने) बाट धान रोप्न सकिन्छ।
- छोटो अवधिका धानका जातहरू जस्तै राधा-४, हर्दिनाथ-१, सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खा धान-३, सुख्खा धान-५ र सुख्खा धान-६ का बीउलाई टुसाउने गरेर (पानीमा १२-२४ घण्टा ढड्याएर) हिल्याएको खेतमा छर्ने।
- सुख्खा धान-३ र सुख्खा धान-५ को बीउ कृषि अनुसन्धान केन्द्र, बेलाचापी, धनुषामा र राधा-४ को बीउ राष्ट्रिय बीउ बिजन कम्पनीको स्थानीय कार्यालयहरूमा सम्पर्क गरी लिन सकिन्छ।

- धान रोपेको २५-३० दिनमा र ५०-६० दिनमा प्रत्येक पटक गोडमेल पछि ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ४.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाक दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- छरुवा विधिबाट धान छरेको भए २५-३० दिनमा पहिलो र ५०-६० दिनमा दोस्रो गोडमेल गर्ने र पहिलो र दोस्रो गोडाइ पछि प्रत्येक पटक २ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ३.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

मकै

- मकैको ध्वाँसे थोप्ले (Gray leaf spot) रोगको उपचारको लागि दुसीनाशक विषादीहरू मध्ये *वेभिष्टिन* (Carbendazim) वा *बेनोफिट* (benomyl) १ ग्राम अथवा *डाइथेन एम-४५* (Mancozeb) वा *साफ* (Mancozeb+Carbendazim) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले रोग देखा पर्ने समय भन्दा केहि दिन अगावै एक पटक छर्केर उपचार गर्न लाभदायक हुन्छ। प्रायः उच्च पहाडी क्षेत्रमा साउन महिना देखि पातमा रोग देखा पर्ने हुँदा असारको अन्त्यतिर विषादी छर्नु उपयुक्त हुन्छ। त्यसपछि रोगको प्रकोप हेरी आवश्यकता भए एकपटक फेरी विषादी प्रयोग गर्न उपयुक्त हुन्छ।
- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न *कार्बोफ्युरन* ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा *फिप्रोनिल* ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २०, ०९ भदौ २०७४, अवधि : ०९ भदौ २०७४ — १५ भदौ २०७४

३. आलु

- तराईमा बाढी र डुबानको अवस्था सामान्य भएपछि मात्र कोल्डस्टोरमा राखिएका बीउ आलु झिक्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा भदौमा रोप्ने आलुको बीउलाई स्टोरबाट झिकी छाँयादार, हावा खेल्ने, ओभानो ठाउँमा वा बाँस/काठको -याकमा २-३ तह फिँजाएर टुसाउन दिनुहोस्।
- मध्यपहाडको बारी जग्गामा भदौमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा बीउ आलुको हकमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।

४. भटमास

- सामान्यतया साता भरिनै आंशिक वा पूर्ण रुपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

भटमासमा लाग्ने झुसिलकीरा

यो कीराले भटमासको पुर्ण विकसित नयाँ पातको तल्लो पट्टि हल्का हरियो रंगको गोलाकार फुलहरू थुप्रो-थुप्रोमा पार्दछ। यसबाट निस्कने लार्भाहरूको शरीर रातो र कालो झुसले भरिएको हुन्छ। शुरुको अवस्थामा एकै ठाउँमा समूह बनाई पातको हरियो भाग खान्छ र ठुलो भएपछि लार्भाहरू यत्र तत्र छरिएर खान थाल्छ।

यस कीराको व्यवस्थापनको लागि झुसिल कीराका फुल वा लार्भाहरू भएका पातहरू टिपेर मट्टितेल पानीमा डुवाउनु उपयुक्त हुन्छ। साथै, यस कीराको व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ एम. एल. हालेर साँझको समयमा छर्कने गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैबिक विषादी, *ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस* (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यसको प्रकोप बढी देखिएमा मात्र *अल्फाम्याथ्रिन* १०% इ.सी. (Alphamethrin 10% EC) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरले पात भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

५. अरहर

- धनुषा लोकल अरहरको जातको बीउ उपलब्ध भएमा तराईका अग्लो (पानी नजम्ने) जग्गामा अझै लगाउन सकिन्छ।
- बीउ उपलब्ध भएमा तराईमा मुँग (हरियो मास), काली मास (उर्द), झुसे नील, आदी पनि पानी नजम्ने जग्गामा लगाउन सकिन्छ।

६. फलफूल बाली

- सामान्यतया साताभरि नै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीराहरूको व्यवस्थापन:

- लाही कीराबाट संक्रमित हाँगामुनाहरू नष्ट गर्नुपर्दछ। लजालु स्वभावका परजीवि खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोकसानी पुर्याउने भएकोले यिनीहरूको संबर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवि कीरा एफिलिनस माली (*Aphelinus mali*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागि नजिकैको वागवानी अनुसन्धान केन्द्रमा सम्पर्क गर्नुहोला)। साथै, खनिज तेल (Mineral Oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरि सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्नु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा सेतो झिँगाले सार्ने मोजाइक भाइरस नियन्त्रण गर्न एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुहोस्।
- II. मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिए उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच१एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुहोस्।
- III. मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलोटिन, वर्ष ०३, अंक २०, ०९ भदौ २०७४, अवधि : ०९ भदौ २०७४ — १५ भदौ २०७४

- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिजे गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरान्त्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्लिक्विसल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया जन्य* (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरान्त्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिजे गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरान्त्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानामा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिक्रोन एच* झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा फिप्रोनील ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *इमिडाक्लोप्रिड* १७.८ एस्.एल्. १ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *डाइक्लोरोभस* ७६ इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। *मालाथियन* छर्केको ७ दिनसम्म र *डाइक्लोरोभस* छर्केको ५ दिनसम्म फल टिप्न हुँदैन।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सार्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समूहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कष्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कष्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युरमा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागी नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरू 	फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षती 	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच 	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप 	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन

८. मौरी

- वर्षातको समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेइङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २०, ०९ भदौ २०७४, अवधि : ०९ भदौ २०७४ — १५ भदौ २०७४

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- बाख्रामा देखिने कुम्री (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखी कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डार्ड ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाख्राको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- बाख्राको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोट्यासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाख्रालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- भारी वर्षाले गर्दा हुने बाढीमा मुसाको मुत्र बाट सर्ने *Leptospirosis* नामक *जुनोटिक* रोगको प्रकोप बढि हुने भएकाले धान/खेतबारीमा खाली खुट्टा जानु उपयुक्त हुँदैन र बुट लगाउन पर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्ष्ण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैंसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैंसी र भेडाबाख्राहरूमा चरचरे रोग (सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- पशुहरूमा प्रयोग हुने खोपहरूको लागि नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रूणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नस्र सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसीको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- खेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

वर्षायाममा बाख्राको खोरको व्यवस्थापन

- पानी परेको बेलामा अनिवार्य रूपमा टाट्नोको प्रयोग गर्ने।
- बस्ने गोठ सफा, ढुङ्गा वा काटेको फल्याकले छोपेर समथर बनाईएको र भूँईमा सोत्तरको व्यवस्था भएको।
- पिसाव ढलबाट बगेर मल खाडलमा जाने व्यवस्था भएको।
- स्वच्छ हावा बाहिर र भित्र ओहोर दोहोर हुने र उज्यालो आउने व्यवस्था भएको।
- मल खाल्डो/गोठ भन्दा टाढा राख्ने।
- हावाको आदान प्रदानका लागि झ्यालको राम्रो व्यवस्था गर्ने।
- जमिनबाट २-३ फीट (९० से.मी.) उचाइमा काठ वा बाँसका कप्टेराहरु प्रयोग गरि आधा इन्चको फरक गरि बनाइएको टाँड मुनि थुप्रिएको बड्कौला प्रत्येक दिन सफा गरि मल खाडलमा हाल्ने।
- बोकामा, माऊ, पाठापाठी र बिरामी बाख्रालाई अलग-अलग खोरमा राख्ने।

पटके रोग

- वर्षायाममा पटके रोगको लक्षण देखिनासाथ भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नु पर्दछ। पटके रोगका कारणले मरेका पशुवस्तुहरुलाई नाङ्गो हातले छुनु हुँदैन र चिरफार पनि गर्नु हुँदैन।
- यो रोग मानिसलाई पनि सर्न सक्ने भएकोले निकै होशियारी अपनाउनु पर्दछ। पटके रोग लागेर मरेको पशु-वस्तु, तिनःहरुमा प्रयोग गरिएका सोत्तर, आहारा राम्रोसँग नष्ट गर्नुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरुमा रोगहरुको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरु जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरुको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेशन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोचे चूना १५ के. जी. प्रति कट्टाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्रा) को उपचारको लागि ड्युरोक्लिन ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २०, ०९ भदौ २०७४, अवधि : ०९ भदौ २०७४ — १५ भदौ २०७४

- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- धान काटेर झारेपछि बाँकी रहेको पराल पशु वस्तुको आहाराको रूपमा प्रयोग गरिन्छ। आहाराको रूपमा पराल प्रयोग गरे सँग सँगै नाम्ले रोगको प्रकोप पनि बढ्न जान्छ। त्यसकारण नियमित रूपमा आफ्ना पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी रहेको वा नरहेको थाहा पाउन आफ्नो नजिकैको पशु उपसेवा केन्द्र, पशु सेवा केन्द्र वा जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा गई गोबर परिक्षण गराउनु होला।
- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

वर्ष ३ अंक २१

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १६ भदौ २०७४

अवधि: १६ भदौ २०७४—२२ भदौ २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- तराईका जिल्लाहरूमा तथा जुम्ला र दार्चुला जिल्लाहरूमा यो साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का वृद्धि हुने संभावना छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा साताका अधिकांश दिनहरूमा बदली रही हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने देखिन्छ। पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा साताको अन्त्य तिर केही स्थानमा भारी वर्षा हुने देखिन्छ।
- पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य बदली भई हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने देखिन्छ भने कास्की, पाल्पा र रुकुम जिल्लाहरूमा साताको मध्यमा केही स्थानमा भारी वर्षा हुने देखिन्छ।
- उच्च पहाडका जिल्लाहरू(संखुवासभा, मुस्ताङ) मा साताभरि नै सामान्य बदली रही अधिकांश दिनहरूमा हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुनेछ र उपल्लो भू-भागतिर केही स्थानहरूमा हल्का हिमपात हुने देखिन्छ भने जुम्ला र दार्चुला जिल्लाहरूमा साताका अधिकांश दिनहरूमा सामान्य बदली रही हल्का वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- साता भरि नै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिनै रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराईमा आलु लगाउने समय आउन लागेकोले सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय बीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमानै समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिनै रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैसीहरूमा भ्यागुते रोग देखा पर्ने र प्रायःगिरि तिक्ण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग देखा पर्ने भएकोले उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २१, १६ भदौ २०७४, अवधि : १६ भदौ २०७४ — २२ भदौ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०२ भदौ २०७४ देखि ०८ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	८१.९	३१.२-३६.०	२४.०-२६.५	८४-९१	७०-८६	-	-	-
मोरङ	७८.१	३१.४-३५.०	२६.५-२८.२	७३-९९	६२-८१	०.०-४.०	पूर्व	-
धनकुटा	०.५	२६.२-२९.४	२०.४-२१.४	८८-९२	७४-९०	०.०-०.५	उत्तर	-
संखुवासभा	३१.७	२८.२-३०.२	२१.०-२२.२	९१-९८	८३-८९	-	-	-
सुनसरी	१८.५	३१.७-३४.८	२५.०-२६.५	७७-९८	४९-८६	-	-	-
सप्तरी	१३.५	३२.०-३५.०	२७.०-२८.५	८५-१००	७७-८९	-	-	-
सिराहा	९.०	३३.०-३५.०	२६.०-२७.०	८०-८९	७६-८४	-	-	-
दोलखा	११०.५	२५.०-२६.५	१७.५-१८.५	९६-१००	८६-९५	-	-	-
महोत्तरी	३.७	३०.७-३७.०	२५.०-२९.३	८०-९५	७६-८३	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	१.८	३१.५-३४.५	२२.५-२४.०	९८-१००	८८-९५	-	-	-
बारा	६०.६	३२.०-३५.०	२५.२-२६.०	८६-९८	७८-९१	०.०-६.०	पूर्व	-
धादिङ	५२.९	३०.०-३२.०	२२.०-२४.०	८५-९६	७०-९०	-	-	-
चितवन	१.६	३४.१-३५.०	२४.५-२६.३	८२-९२	७४-८८	-	-	-
कास्की	१३३.९	२७.४-३२.४	२१.५-२३.४	९५-९७	६७-८२	०.०-२.०	उत्तर	-
मुस्ताङ	८.३	२२.०-२३.५	१०.५-१२.५	८०-९६	७२-८०	-	-	-
पाल्पा	१२.८	२८.५-३०.५	१७.५-१८.५	८८-९६	८१-८८	-	-	-
रूपन्देही	२५.२	३४.५-३६.५	२४.६-२७.४	८५-९७	६८-७८	०.०-२.५	पश्चिम	-
रुकुम	७६.०	३०.५-३१.५	२२.०-२३.०	९१-९७	७९-९२	-	-	-
दाङ	२४.६	२९.८-३१.५	२३.०-२३.५	८५-९७	६८-७८	०.०-२.५	उत्तर	-
बाँके	११.९	३०.३-३५.०	२४.५-२६.५	९५-१००	६५-९४	०.०-२.०	दक्षिण	-
सुर्खेत	६८.९	३०.५-३३.०	२१.३-२३.३	८०-९९	६६-७४	०.०-४.५	पश्चिम	-
जुम्ला	२३.४	२२.१-२६.१	१५.९-१६.६	८३-९१	५७-६९	०.०-३.०	पश्चिम	-
कैलाली	३५.१	३३.८-३४.७	२४.५-२७.३	७७-९७	६४-९२	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	२७.५	३३.६-३५.३	२३.६-२४.८	८५-९१	६०-८०	०.०-२.५	उत्तर	-
दार्चुला	१५८.२	२६.५-३०.५	२२.०-२३.०	९३-१००	८४-९१	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २१, १६ भदौ २०७४, अवधि : १६ भदौ २०७४ — २२ भदौ २०७४

०९ भदौ २०७४ देखि १५ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१०३.५	३०.०-३५.५	२२.५-२९.०	८७-९५	७६-९०	-	-	-
मोरङ	७०.७	२८.८-३५.७	२५.४-२७.६	७६-९६	५६-८८	०.०-७.५	पूर्व	-
धनकुटा	२२.०	२४.५-२९.८	१९.९-२१.२	८८-९७	७३-८१	०.०-०.५	उत्तर	-
संखुवासभा	५९.५	२४.८-२९.६	२०.९-२१.८	८५-१००	८४-९२	-	-	-
सुनसरी	४३.०	३२.२-३८.८	२४.२-२६.५	८०-८९	७६-८९	-	-	-
सप्तरी	१८.१	३१.०-३४.७	२५.०-२८.५	८४-९४	८०-९०	-	-	-
सिराहा	५९.९	३२.०-३५.०	२५.५-२७.०	८२-९४	७४-८६	-	-	-
दोलखा	९७.२	२४.७-२७.५	१६.०-१९.०	९५-९९	८२-९५	-	-	-
महोत्तरी	१.०	३४.०-३६.२	२६.५-२८.०	७९-८७	७२-८०	-	-	-
कान्छेपलाञ्चोक	६७.८	३१.३-३४.९	२०.७-२३.२	९८-१००	८८-९३	-	-	-
बारा	८.२	३३.०-३५.०	२५.०-२६.८	८०-९४	४१-८४	१.५-३.५	पूर्व	-
धादिङ	७९.६	२९.५-३३.०	२१.०-२१.६	९३-९५	८२-९५	-	-	-
चितवन	१०९.६	३१.४-३५.६	२४.५-२८.५	८६-९८	७३-९४	-	-	-
कास्की	५३.८	३०.४-३२.६	२१.४-२३.५	९२-९६	६३-७३	०.०-२.०	पूर्व	-
मुस्ताङ	१७.४	२०.०-२३.०	९.५-११.०	७६-९९	७५-९१	-	-	-
पाल्पा	३०.१	३०.०-३२.५	१७.२-१८.५	८५-९६	७९-९२	-	-	-
रुपन्देही	३०.५	३४.५-३७.५	२४.९-२७.१	७०-९०	६०-७०	१.५-१३.५	पूर्व	-
रुकुम	१४८.५	२६.०-३३.०	२०.५-२३.५	८२-९६	७८-८२	-	-	-
दाङ	७९.०	३०.२-३२.५	२२.०-२४.०	७५-९४	६७-८४	०.०-२.०	पूर्व	-
बाँके	१८.०	३२.५-३४.७	२५.२-२७.०	९३-९८	६५-८३	०.०-४.०	उत्तर	-
सुर्खेत	४७.१	३०.३-३३.०	२१.७-२४.२	८३-९७	६५-७५	०.०-३.५	पश्चिम	-
जुम्ला	५१.९	१९.०-२५.८	१३.०-१५.८	७८-९५	५८-६९	०.०-३.०	पश्चिम	-
कैलाली	२१.०	३१.४-३५.०	२४.९-२७.४	७६-९५	६६-८४	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	४९.७	३०.०-३५.८	२१.६-२४.६	८६-९५	५८-८२	०.०-१.०	उत्तर	-
दार्चुला	८३.९	२५.०-३२.०	२१.०-२२.०	९२-९७	८०-९०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २१, १६ भदौ २०७४, अवधि : १६ भदौ २०७४ — २२ भदौ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- धान रोपेको २५-३० दिनमा र ५०-६० दिनमा प्रत्येक पटक गोडमेल पछि ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ४.५ के.जी. युरिया प्रति कट्टाको दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- छरुवा विधिबाट धान छरेको भए २५-३० दिनमा पहिलो र ५०-६० दिनमा दोस्रो गोडमेल गर्ने र पहिलो र दोस्रो गोडाइ पछि प्रत्येक पटक २ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ३.५ के.जी. युरिया प्रति कट्टाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरु व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोडनु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरु मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- तराईमा आलु लगाउने समय आउन लागेकोले सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरुको गुणस्तरीय बीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भित्र्याइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नाले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरुको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।
- तराईमा बाढी र डुबानको अवस्था सामान्य भएपछि मात्र कोल्डस्टोरमा राखिएका बीउ आलु झिक्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा भदौमा रोप्ने आलुको बीउलाई स्टोरबाट झिकी छाँयादार, हावा खल्ने, ओभानो ठाउँमा वा वाँस /काठको -याकमा २-३ तह फिँजाएर टुसाउन दिनुहोस्।
- मध्यपहाडको बारी जग्गामा भदौमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोकसानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा बीउ आलुको हकमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।

४. भटमास

- सामान्यतया साता भरिने आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरुमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले भटमास लगाइएको जग्गामा पानी जम्न नदिनको लागि निकासको उचित प्रवन्ध गर्नु पर्दछ।

भटमासमा लाग्ने झुसिलकीरा

यो कीराले भटमासको पुर्ण विकसित नयाँ पातको तल्लो पट्टि हल्का हरियो रंगको गोलाकार फुलहरु थुप्रो-थुप्रोमा पार्दछ। यसबाट निस्कने लार्भाहरुको शरीर रातो र कालो झुसले भरिएको हुन्छ। शुरुको अवस्थामा एकै ठाउँमा समूह बनाई पातको हरियो भाग खान्छ र ठुलो भएपछि लार्भाहरु यत्र तत्र छरिएर खान थाल्छ।

यस कीराको व्यवस्थापनको लागि झुसिल कीराका फुल वा लार्भाहरू भएका पातहरू टिपेर मट्टितेल पानीमा डुवाउनु उपयुक्त हुन्छ। साथै, यस कीराको व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ एम. एल. हालेर साँझको समयमा छर्कने गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, *ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस* (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यसको प्रकोप बढी देखिएमा मात्र *अल्फाम्याथ्रिन* १०% इ.सी. (Alphamethrin 10% EC) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरले पात भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

५. फलफूल बाली

- सामान्यतया साताभरि नै सामान्य बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई टुसिबाट लागेको भएमा *कपरअक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरोपाईरीफस* १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र *कार्वेनडाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्नेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २१, १६ भदौ २०७४, अवधि : १६ भदौ २०७४ — २२ भदौ २०७४

- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि टूयाप वा स्टिकी टूयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरेण्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया जन्य* (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरेण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोकसानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरेण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले अर्थिक नोकसानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्किने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकॉन एच झोल* १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा *फिप्रोनील* ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *इमिडाक्लोप्रिड* १७.८ एम.एल. १ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा *डाइक्लोरोभस* ७६ इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। *मालाथियन* छर्केको ७ दिनसम्म र *डाइक्लोरोभस* छर्केको ५ दिनसम्म फल टिप्न हुदैन।

काँक्रो, फर्सी समूहमा लाग्ने डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन:

- यसको जिवाणु माटो तथा वीउमा रहने र हावाबाट पनि सार्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समूहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल टूयाप प्रति कष्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल टूयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल टूयाप प्रति कष्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल टूयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औंसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्छ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्छ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुण्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो बर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो बर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो बर्ष देखि हरेक बर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरू 	फल कुहाउने औंसाले गरेको क्षती 	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच 	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप 	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन

७. मौरी

- वर्षातको समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेडङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २१, १६ भदौ २०७४, अवधि : १६ भदौ २०७४ — २२ भदौ २०७४

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- बाख्रामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखी कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाख्राको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- बाख्राको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाख्रालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- भारी वर्षाले गर्दा हुने बाढीमा मुसाको मुत्र बाट सर्ने *Leptospirosis* नामक *जुनोटिक* रोगको प्रकोप बढि हुने भएकाले धान/खेतबारीमा खाली खुट्टा जानु उपयुक्त हुँदैन र बुट लगाउन पर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभीडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाह्रो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्ष्ण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैंसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैंसी र भेडाबाख्राहरूमा चरचरे रोग (सुत्रिएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा वृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस् र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसीको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

बर्षायाममा बाखाको खोरको व्यवस्थापन

- पानी परेको बेलामा अनिवार्य रूपमा टाट्नोको प्रयोग गर्ने।
- बस्ने गोठ सफा, ढुङ्गा वा काटेको फल्याकले छोपेर समथर बनाईएको र भूँईमा सोत्तरको व्यवस्था भएको।
- पिसाव ढलबाट बगेर मल खाडलमा जाने व्यवस्था भएको।
- स्वच्छ हावा बाहिर र भित्र ओहोर दोहोर हुने र उज्यालो आउने व्यवस्था भएको।
- मल खाल्डो/गोठ भन्दा टाढा राख्ने।
- हावाको आदान प्रदानका लागि झ्यालको राम्रो व्यवस्था गर्ने।
- जमिनबाट २-३ फीट (९० से.मी.) उचाइमा काठ वा बाँसका कप्टेराहरू प्रयोग गरि आधा इन्चको फरक गरि बनाइएको टाँड मुनि थुप्रिएको बड्कौला प्रत्येक दिन सफा गरि मल खाडलमा हाल्ने।
- बोका, माऊ, पाठापाठी र विरामी बाखालाई अलग-अलग खोरमा राख्ने।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हसा सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोत्रे चूना १५ के. जी. प्रति कठ्ठाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आयर्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि *ड्युरोक्लिन* ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि *एम्प्रोलियम* (Amprolium) २०० एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

वर्ष ३ अंक २२

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २३ भदौ २०७४

अवधि: २३ भदौ २०७४—२९ भदौ २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताभरि नै सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई केही स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- साता भरि नै आंशिक वा पूर्ण रूपले बदलि भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने संभावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराईमा आलु लगाउने समय आउन लागेकोले सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय बीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएफि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठेमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- चाडपर्व नजिकै आउन लागेकोले छिमेकी देशहरूबाट खसी बोका र भेडा च्याङ्ग्रा आयात हुने हुँदा पिपिआर रोग भित्रिने संभावना बढी हुन्छ। त्यसकारण आफ्ना घरमा पालिएका खसी, बोका, बाख्रा र भेडा च्याङ्ग्राहरूमा पिपिआर विरुद्ध खोप लगाइहाल्नुहोस्।
- बाख्राको मोओलाको लागी ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाख्रालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- बाख्रामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डार्ड ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाख्राको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैँसीहरूमा भ्यागुते रोग देखा पर्ने र प्रायःगरि तिक्ण लक्षणहरूमा मुह्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैँसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनर प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २२, २३ भदौ २०७४, अवधि : २३ भदौ २०७४ — २९ भदौ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
०९ भदौ २०७४ देखि १५ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१०३.५	३०.०-३५.५	२२.५-२९.०	८७-९५	७६-९०	-	-	-
मोरङ	७०.७	२८.८-३५.७	२५.४-२७.६	७६-९६	५६-८८	०.०-७.५	पूर्व	-
धनकुटा	२२.०	२४.५-२९.८	१९.९-२१.२	८८-९७	७३-८१	०.०-०.५	उत्तर	-
संखुवासभा	५९.५	२४.८-२९.६	२०.९-२१.८	८५-१००	८४-९२	-	-	-
सुनसरी	४३.०	३२.२-३८.८	२४.२-२६.५	८०-८९	७६-८९	-	-	-
सप्तरी	१८.१	३१.०-३४.७	२५.०-२८.५	८४-९४	८०-९०	-	-	-
सिराहा	५९.९	३२.०-३५.०	२५.५-२७.०	८२-९४	७४-८६	-	-	-
दोलखा	९७.२	२४.७-२७.५	१६.०-१९.०	९५-९९	८२-९५	-	-	-
महोत्तरी	१.०	३४.०-३६.२	२६.५-२८.०	७९-८७	७२-८०	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	६७.८	३१.३-३४.९	२०.७-२३.२	९८-१००	८८-९३	-	-	-
बारा	८.२	३३.०-३५.०	२५.०-२६.८	८०-९४	४१-८४	१.५-३.५	पूर्व	-
धादिङ	७९.६	२९.५-३३.०	२१.०-२१.६	९३-९५	८२-९५	-	-	-
चितवन	१०९.६	३१.४-३५.६	२४.५-२८.५	८६-९८	७३-९४	-	-	-
कास्की	५३.८	३०.४-३२.६	२१.४-२३.५	९२-९६	६३-७३	०.०-२.०	पूर्व	-
मुस्ताङ	१७.४	२०.०-२३.०	९.५-११.०	७६-९९	७५-९१	-	-	-
पाल्पा	३०.१	३०.०-३२.५	१७.२-१८.५	८५-९६	७९-९२	-	-	-
रूपन्देही	३०.५	३४.५-३७.५	२४.९-२७.१	७०-९०	६०-७०	१.५-१३.५	पूर्व	-
रुकुम	१४८.५	२६.०-३३.०	२०.५-२३.५	८२-९६	७८-८२	-	-	-
दाङ	७९.०	३०.२-३२.५	२२.०-२४.०	७५-९४	६७-८४	०.०-२.०	पूर्व	-
बाँके	१८.०	३२.५-३४.७	२५.२-२७.०	९३-९८	६५-८३	०.०-४.०	उत्तर	-
सुर्खेत	४७.१	३०.३-३३.०	२१.७-२४.२	८३-९७	६५-७५	०.०-३.५	पश्चिम	-
जुम्ला	५१.९	१९.०-२५.८	१३.०-१५.८	७८-९५	५८-६९	०.०-३.०	पश्चिम	-
कैलाली	२१.०	३१.४-३५.०	२४.९-२७.४	७६-९५	६६-८४	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	४९.७	३०.०-३५.८	२१.६-२४.६	८६-९५	५८-८२	०.०-१.०	उत्तर	-
दार्चुला	८३.९	२५.०-३२.०	२१.०-२२.०	९२-९७	८०-९०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २२, २३ भदौ २०७४, अवधि : २३ भदौ २०७४ — २९ भदौ २०७४

१६ भदौ २०७४ देखि २२ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण						हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा					
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम				
झापा	७१.५	३१.५-३५.५	२३.५-२५.०	८८-९७	५१-९०	-	-	-	
मोरङ	६९.४	३०.३-३५.४	२५.०-२७.०	८३-९२	५६-७९	०.०-३.५	पश्चिम	-	
धनकुटा	३६.३	२६.२-२८.६	१९.४-२१.२	८४-९५	७१-८४	०.०-१.०	उत्तर	-	
संखुवासभा	११.८	२५.३-२९.४	२०.८-२१.७	७८-९८	७७-९४	-	-	-	
सुनसरी	३०.५	३०.५-३६.०	२४.५-२६.०	८४-९५	७८-९१	-	-	-	
सप्तरी	३९.७	३१.५-३४.५	२५.५-२७.५	९३-९६	८३-९४	-	-	-	
सिराहा	४०.३	३१.५-३५.०	२५.०-२६.५	८४-९५	८०-८७	-	-	-	
दोलखा	८३.९	२६.०-२६.५	१७.४-१८.५	९६-९९	८७-९४	-	-	-	
महोत्तरी	४.७	३०.०-३५.२	२५.७-२८.६	८०-९३	७१-८९	-	-	-	
काभ्रेपलाञ्चोक	४२.२	३२.०-३४.५	२१.९-२३.०	९८-१००	८७-९६	-	-	-	
बारा	२९.७	३१.८-३४.५	२४.५-२६.५	९१-९८	७९-९०	०.०-३.०	पश्चिम	-	
धादिङ	१४.५	२९.५-३२.५	२१.०-२२.२	९१-९५	७५-८९	-	-	-	
चितवन	१४५.७	३२.०-३४.३	२४.२-२६.०	७९-९८	७१-९२	-	-	-	
कास्की	३९४.०	२९.५-३२.०	२१.०-२३.०	९२-९८	६५-७५	०.०-१.८	पूर्व	-	
मुस्ताङ	४४.६	१५.०-२१.५	७.५-११.५	८७-९१	७३-९१	-	-	-	
पाल्पा	४१.५	२५.५-३०.६	१६.४-१७.५	९२-१००	८५-९५	-	-	-	
रुपन्देही	४२.१	३१.७-३६.१	२२.९-२६.१	७५-९९	६०-७५	१.०-४.५	पश्चिम	-	
रुकुम	२.०	३२.०-३३.५	२१.५-२२.०	८५-९७	७६-८९	-	-	-	
दाङ	७३.०	२९.५-३२.५	२१.६-२३.०	८०-९५	६८-७८	०.०-१.०	उत्तर	-	
बाँके	१२९.५	२९.५-३५.७	२३.४-२५.८	८९-१००	५०-९०	०.०-५.०	पश्चिम	-	
सुर्खेत	१७.०	२९.०-३२.७	२१.०-२३.०	८१-९४	६५-७६	०.०-३.५	पश्चिम	-	
जुम्ला	४.५	२२.६-२५.३	१३.६-१६.४	६८-९०	४६-७०	०.०-३.०	उत्तर	-	
कैलाली	१७.१	३१.७-३५.२	२४.५-२५.८	८०-९६	६१-८२	०.०-२.५	उत्तर	-	
डोटी	१७.२	२८.०-३४.५	२१.१-२३.५	८२-९४	५६-८१	०.०-१.५	उत्तर	-	
दार्चुला	११३.७	२४.६-३२.५	१९.०-२१.५	८२-९८	७१-९७	-	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २२, २३ भदौ २०७४, अवधि : २३ भदौ २०७४ — २९ भदौ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- धान रोपेको ५०-६० दिनमा गोडमेल पछि ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ४.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाको दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- छरुवा विधिबाट धान छरेको भए ५०-६० दिनमा गोडमेल गरि २ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ३.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

धानको गवारो (Rice Borer)

- वर्षा कम भए संगै धान बालीमा गवारो कीराको समस्या देखिन थालेको छ। गवारो कीराले धान बालीमा विरुवाको कलिलो अवस्थामा आक्रमण गरेमा मृत गुवा) Dead Heart (देखिन्छ। विरुवाको फूल फुल्ने अवस्थामा आक्रमण भएमा भुसमात्र भएको सेतो बाला) White Head (देखिन्छ। धान खेतमा ५ %मृत गुवा वा २ %सेतो बाला वा प्रति मिटर एउटा कीराको फुलको झुण्ड वा प्रति मिटर एउटा बयस्क कीरा भएमा मात्र व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यस कीराको प्रकोप कम गर्न — परजीवि कीरा, ट्राइकोग्रामा (Trichogramma chilonis or T. japonicum) १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको कृषि कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला) अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस (Bacillus thuringiensis-Bt) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कन गर्नु पर्दछ अथवा यस कीराको प्रकोप धेरै भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न: सिंचित क्षेत्रमा थायोडीकार्ब ७५ % डब्लु.पी. (Thiodicarb 75% WP) २ ग्राम प्रति एम.एल. पानीमा मिलाई पानी नपरेको बेलामा स्टिकर मिसाई छर्कनु होला। साथै अन्य क्षेत्रमा फिप्रोनिल ०.३% जी. (Fipronil 0.3% G) अथवा कारटाप हाईड्रोक्लोराइड ४% जी. (Cartap hydrochloride 4% G) १५ देखि २० के.जी. प्रती हेक्टर को दरले साँझको समयमा छर्कनु होला। विषादी छर्किदा खेतमा पर्याप्त चिस्यान हुनु जरुरी छ।

धानको पतेरो (Rice gundhi bug)

धान खेतमा पतेरो कीरा (Rice gundhi bug) लाग्ने समय भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। धान बालीमा बाला पसाएपछि दुध भरिने अवस्थामा यसको प्रकोप प्रत्येक वर्ष देखिने गरेको छ। बयस्क पतेरो कीरा खैरोमा हरियो रङ मिसिएको हुन्छ भने बच्चा पतेरो हरियो हुन्छ। यसको खुट्टा र एन्टिना (Antenna) लामो हुन्छ, शरीर करिब २० मिलिमिटर हुन्छ। यसलाई समातेर विस्तारै थिच्दा नराम्रो गन्ध छोड्छ। यसको बयस्क र लाभे दुबैले बालीमा क्षती पुर्याउँछ। यसले धानको पात, कलिलो भाग साथै कमलो बालाहरूमा चूसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। यसले पातमा बढी आक्रमण गरेमा बोटनै पहिलिने हुन्छ र बालामा आक्रमण गरेको छ भने दानाहरूमा खैरो दाग देखिने, दानाहरू फोसा हुने अथवा आधा फोसिएका दाना हुने गर्दछ। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (हिल) मा १ वटा बयस्क पतेरो कीरा देखिएमा व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागी खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्ने; प्रकाश पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीरालाइ मार्ने; डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।

स्थानीय रूपमा डर्टी ट्रायप बनाउने बिधी : गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लट्टीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लट्टीलाई धानबारीको बीचमा लगेर गाड्ने गर्नुपर्दछ। ट्रायपमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion ५०% EC) २ मि.ली. प्रति लिटर अथवा साइपरमेथ्रीन २५% ई.सी. (Cypermethrin २५% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- तराईमा आलु लगाउने समय आउन लागेकोले सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय वीड ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठेमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भिन्ड्याइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नाले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरूको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।
- मध्यपहाडको बारी जग्गामा भदौमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा वीड आलुको हकमा मालाथियान ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।

४. भटमास

भटमासमा लाग्ने झुसिलकीरा

यो कीराले भटमासको पुर्ण विकसित नयाँ पातको तल्लो पट्टि हल्का हरियो रंगको गोलाकार फुलहरू थुप्रो-थुप्रोमा पार्दछ। यसबाट निस्कने लार्भाहरूको शरीर रातो र कालो झुसले भरिएको हुन्छ। शुरुको अवस्थामा एकै ठाउँमा समूह बनाई पातको हरियो भाग खान्छ र ठुलो भएपछि लार्भाहरू यत्र तत्र छरिएर खान थाल्छ।

यस कीराको व्यवस्थापनको लागी झुसिल कीराका फुल वा लार्भाहरू भएका पातहरू टिपेर मट्टितेल पानीमा डुवाउनु उपयुक्त हुन्छ। साथै, यस कीराको व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन. पि. भी) २५० LE को १.५ एम. एल. हालेर साँझको समयमा छर्नुपर्दछ,

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २२, २३ भदौ २०७४, अवधि : २३ भदौ २०७४ — २९ भदौ २०७४

अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, *ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस* (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यसको प्रकोप बढी देखिएमा मात्र *अल्फाम्याथ्रिन* १०% इ.सी. (*Alphamethrin 10% EC*) १.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर २० लिटर प्रति कट्टाको दरले पात भिज्ने गरी छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

५. फलफूल बाली

- सामान्यतया साताभरि नै सामान्य बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा *कपर अक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

६. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरपाईरीफस* १६% ई.सी. (*Chlorpyrifos 16% EC*) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेन्डाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरु:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने। गोलभेंडा खेती सकि सकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरु जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरु नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्राप वा स्टिकी ट्राप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरु मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरान्त्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्विलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ,

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २२, २३ भदौ २०७४, अवधि : २३ भदौ २०७४ — २९ भदौ २०७४

अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोकसानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।

- भण्टाको डाँठ तथा फलको गबरो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोकसानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्रा, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिकॉन एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा फिप्रोनील ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस.एल. १ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने मालाथियन ५० इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा डाइक्लोरोभस ७६ इ.सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। मालाथियन छर्केको ७ दिनसम्म र डाइक्लोरोभस छर्केको ५ दिनसम्म फल टिप्न हुदैन।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागी क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कष्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागी मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कष्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी. २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फ्लाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागी नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

<p>फल कुहाउने झिगाहरु</p> 	<p>फल कुहाउने औसाले गरेको क्षती</p> 	<p>ल्युर सहितको क्याप्ट्रेक रहेको पाउच</p> 	<p>फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)</p>
<p>केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिग ट्रिप</p> 	<p>वालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप</p> 	<p>माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि</p> 	<p>वालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन</p>

७. मौरी

- वर्षातको समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरुमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ड मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैँसी, भेडा, बाखा

- चाडपर्व नजिकै आउन लागेकोले छिमेकी देशहरुबाट खसी बोका र भेडा च्याङ्ग्रा आयात हुने हुँदा पिपिआर रोग भित्रिने संभावना बढी हुन्छ। त्यसकारण आफ्ना घरमा पालिएका खसी, बोका, बाखा र भेडा च्याङ्ग्राहरुमा पिपिआर विरुद्ध खोप लगाइहाल्नुहोस्।
- हालसालै गएको बाढीको कारणले तराईको जिल्लाहरुमा मरेका पशुवस्तुहरु सडेर वातावरण दुर्गन्धित हुने तथा रोगहरु फैलिने सक्ने भएकोले उचित व्यवस्थापनको लागि खाल्डो खनेर उक्त सिनुहरु राम्ररी पुरिदिनुहोला।
- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखी कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २२, २३ भदौ २०७४, अवधि : २३ भदौ २०७४ — २९ भदौ २०७४

- बाखाको मोओलाको लागी ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- भारी वर्षाले गर्दा हुने बाढीमा मुसाको मुत्र बाट सर्ने *Leptospirosis* नामक *जुनोटिक* रोगको प्रकोप बढि हुने भएकाले धान/खेतबारीमा खाली खुट्टा जानु उपयुक्त हुँदैन र बुट लगाउन पर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभीडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैंसीहरूमा भ्यागुते रोग (पशुलाई सास फेर्न गाहो भएर भ्यागुता कराएको जस्तै आवाज निस्कन्छ) देखा पर्न सक्दछ। प्रायःगरि तिक्षण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैंसी मर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- वर्षातको समयमा गाई लगायत भैंसी र भेडाबाखाहरूमा चरचरे रोग (सुन्निएको ठाउँमा छाम्दा चर-चर आवाज आउने) देखा पर्न सक्दछ। यसको उपचारको लागि जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।
- यस समयमा किर्नाको संख्यामा बृद्धि भई समस्या देखिन थालेमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमी हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस् र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- वर्षायाममा सापेक्षिक आर्द्रता बढि हुने भएकोले पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा दुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै बिष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा दुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

वर्षायाममा बाखाको खोरको व्यवस्थापन

- पानी परेको बेलामा अनिवार्य रूपमा टाट्नोको प्रयोग गर्ने।
- बस्ने गोठ सफा,ढुङ्गा वा काटेको फल्याकले छोपेर समथर बनाईएको र भूँईमा सोत्तरको व्यवस्था भएको।
- पिसाव ढलबाट बगेर मल खाडलमा जाने व्यवस्था भएको।
- स्वच्छ हावा बाहिर र भित्र ओहोर दोहोर हुने र उज्यालो आउने व्यवस्था भएको।
- मल खाल्डो/गोठ भन्दा टाढा राख्ने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २२, २३ भदौ २०७४, अवधि : २३ भदौ २०७४ — २९ भदौ २०७४

- हावाको आदान प्रदानका लागि झ्यालको राम्रो व्यवस्था गर्ने।
- जमिनबाट २-३ फीट (९० से.मी.) उचाइमा काठ वा बाँसका कप्टेराहरू प्रयोग गरि आधा इन्चको फरक गरि बनाइएको टाँड मुनि थुप्रिएको बड्कौला प्रत्येक दिन सफा गरि मल खाडलमा हाल्ने।
- बोका, माऊ, पाठापाठी र बिरामी बाखालाई अलग-अलग खोरमा राख्ने।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हसा सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेशन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा इ.यु.एस. रोग लागेमा घरपोखे चूना १५ के. जी. प्रति कठ्ठाको दरले हाल्नुपर्दछ। रोगको प्रकोप हेरी १ महिनाको अन्तरालमा बढीमा तीन पटक चूनाको प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछामा लाग्ने लर्निया र आर्ग्युलस (माछाको जुम्मा) को उपचारको लागि *इयुरोक्लिन* ३० एम.जी. प्रति के. जी. को दरले दानामा राखेर खान दिनुपर्दछ। साथै माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, पोखरीभित्र ठाँउ-ठाँउमा बाँस गाड्ने र उक्त बाँसलाई ३-४ दिनको अन्तरमा झिकेर सफा गर्ने र सुकाउने, पोखरी सफा राख्ने र माछा पोखरीको फोहोर पानी हटाई सफा पानी राख्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २.५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि *एम्प्रोलियम (Amprolium)* २०० एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २२, २३ भदौ २०७४, अवधि : २३ भदौ २०७४ — २९ भदौ २०७४

- ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
- ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

वर्ष ३ अंक २३

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ३० भदौ २०७४

अवधि: ३० भदौ २०७४—०५ असोज २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताको मध्य तथा अन्त्यतिर सामान्य वा पूर्ण रूपले बदली भई पुर्व तथा मध्यका धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बालामा दुध भरिने अवस्थामा पतेरो कीरा (Rice gundhi bug) लाने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (हिल) मा १ वटा बयस्क पतेरो कीरा देखिएमा व्यवस्थापन बिधिहरू अपनाउनु पर्दछ। यसको लागि बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्ने; प्रकाश पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीरालाइ मार्ने; डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्नुपर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion ५०% EC) २ मि.ली. प्रति लिटर अथवा साइपरमेथ्रीन २५% ई.सी. (Cypermethrin २५% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।
- तराईमा आलु लगाउने समय आउन लागेकोले सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय बीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटोस ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठेमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- चाडपर्व नजिकै आउन लागेकोले छिमेकी देशहरूबाट खसी बोका र भेडा च्याङ्ग्रा आयात हुने हुँदा पिपिआर/खोरेत रोग भित्रिने संभावना बढी हुन्छ। त्यसकारण आफ्ना घरमा पालिएका खसी, बोका, बाख्रा र भेडा च्याङ्ग्राहरूमा पिपिआर विरुद्ध खोप लगाइहाल्नुहोस्।
- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बेरिक एसिडको झोल वा १% पोटोसको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाख्रालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- बाख्रामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्री डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्री सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन वी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- वर्षातको समय भएकोले गाई-भैसीहरूमा भ्यागुते रोग देखा पर्ने र प्रायःगरि तिक्ष्ण लक्षणहरूमा मुख्यतः ८-२४ घण्टा भित्रै गाई-भैसी गर्ने भएकोले जतिसक्दो छिटो नजिकैको भेटेरिनर प्राविधिकसँग सम्पर्क गर्नुहोला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २३, ३० भदौ २०७४, अवधि : ३० भदौ २०७४ — ०५ असोज २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
१६ भदौ २०७४ देखि २२ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	७१.५	३१.५-३५.५	२३.५-२५.०	८८-९७	५१-९०	-	-	-
मोरङ	६९.४	३०.३-३५.४	२५.०-२७.०	८३-९२	५६-७९	०.०-३.५	पश्चिम	-
धनकुटा	३६.३	२६.२-२८.६	१९.४-२१.२	८४-९५	७१-८४	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	११.८	२५.३-२९.४	२०.८-२१.७	७८-९८	७७-९४	-	-	-
सुनसरी	३०.५	३०.५-३६.०	२४.५-२६.०	८४-९५	७८-९१	-	-	-
सप्तरी	३९.७	३१.५-३४.५	२५.५-२७.५	९३-९६	८३-९४	-	-	-
सिराहा	४०.३	३१.५-३५.०	२५.०-२६.५	८४-९५	८०-८७	-	-	-
दोलखा	८३.९	२६.०-२६.५	१७.४-१८.५	९६-९९	८७-९४	-	-	-
महोत्तरी	४.७	३०.०-३५.२	२५.७-२८.६	८०-९३	७१-८९	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	४२.२	३२.०-३४.५	२१.९-२३.०	९८-१००	८७-९६	-	-	-
बारा	२९.७	३१.८-३४.५	२४.५-२६.५	९१-९८	७९-९०	०.०-३.०	पश्चिम	-
धादिङ	१४.५	२९.५-३२.५	२१.०-२२.२	९१-९५	७५-८९	-	-	-
चितवन	१४५.७	३२.०-३४.३	२४.२-२६.०	७९-९८	७१-९२	-	-	-
कास्की	३९४.०	२९.५-३२.०	२१.०-२३.०	९२-९८	६५-७५	०.०-१.८	पूर्व	-
मुस्ताङ	४४.६	१५.०-२१.५	७.५-११.५	८७-९१	७३-९१	-	-	-
पाल्पा	४१.५	२५.५-३०.६	१६.४-१७.५	९२-१००	८५-९५	-	-	-
रुपन्देही	४२.१	३१.७-३६.१	२२.९-२६.१	७५-९९	६०-७५	१.०-४.५	पश्चिम	-
रुकुम	२.०	३२.०-३३.५	२१.५-२२.०	८५-९७	७६-८९	-	-	-
दाङ	७३.०	२९.५-३२.५	२१.६-२३.०	८०-९५	६८-७८	०.०-१.०	उत्तर	-
बाँके	१२९.५	२९.५-३५.७	२३.४-२५.८	८९-१००	५०-९०	०.०-५.०	पश्चिम	-
सुर्खेत	१७.०	२९.०-३२.७	२१.०-२३.०	८१-९४	६५-७६	०.०-३.५	पश्चिम	-
जुम्ला	४.५	२२.६-२५.३	१३.६-१६.४	६८-९०	४६-७०	०.०-३.०	उत्तर	-
कैलाली	१७.१	३१.७-३५.२	२४.५-२५.८	८०-९६	६१-८२	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	१७.२	२८.०-३४.५	२१.१-२३.५	८२-९४	५६-८१	०.०-१.५	उत्तर	-
दार्चुला	११३.७	२४.६-३२.५	१९.०-२१.५	८२-९८	७१-९७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २३, ३० भदौ २०७४, अवधि : ३० भदौ २०७४ — ०५ असोज २०७४

२३ भदौ २०७४ देखि २९ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१३४.२	३१.५-३६.५	२२.५-२४.५	९०-९७	८२-९२	-	-	-
मोरङ	७.८	३२.०-३५.०	२५.३-२६.७	७९-९४	६८-७६	०.०-३.०	पूर्व	-
धनकुटा	६४.१	२७.२-२८.५	१९.५-२०.८	८६-९६	७१-९१	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	७०.८	२६.०-२८.३	२०.०-२१.५	८९-९८	८१-९२	-	-	-
सुनसरी	४५.१	३२.५-३५.७	२४.०-२५.५	८०-९३	६९-८६	-	-	-
सप्तरी	३३.१	३१.०-३४.५	२४.५-२७.०	८४-९६	८४-९२	-	-	-
सिराहा	११०.०	३३.५-३४.५	२४.५-२७.०	८५-९४	८१-८५	-	-	-
दोलखा	४३.४	२५.४-२७.६	१६.०-१८.५	९६-९९	८०-९२	-	-	-
महोत्तरी	४८.५	३३.२-३५.२	२८.३-२८.९	७९-८९	७५-८१	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	२९.८	३२.०-३४.५	२०.५-२२.६	९७-९९	८७-९६	-	-	-
बारा	११.८	३३.५-३५.४	२४.०-२५.४	९३-९७	८७-९१	०.०-३.०	उत्तर	-
धादिङ	१३.४	३१.५-३२.८	२१.०-२३.५	९१-९४	७७-८९	-	-	-
चितवन	१२.३	३३.३-३५.०	२२.८-२५.६	८६-९६	७७-८५	-	-	-
कास्की	२०४.५	३०.६-३१.८	२०.९-२२.५	८०-९२	६७-७६	०.०-६.०	दक्षिण	-
मुस्ताङ	३.६	२१.५-२३.५	७.०-१०.५	८३-८७	७२-७९	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	३०.०-३१.३	१६.०-१७.०	९०-९६	८१-९०	-	-	-
रूपन्देही	८८.७	३३.६-३६.५	२२.४-२६.१	७५-८५	५५-६५	२.०-४.०	दक्षिण	-
रुकुम	०.०	३२.०-३३.०	२०.०-२२.५	८६-९२	७१-८४	-	-	-
दाङ	०.०	३२.०-३३.०	२२.०-२३.७	८४-८९	५९-७८	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	०.०	३३.०-३५.५	२५.२-२६.०	८७-९४	६१-७०	०.०-३.०	पश्चिम	-
सुर्खेत	०.०	३२.९-३३.३	२०.९-२२.०	८०-८४	६१-७०	०.०-४.५	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	२५.०-२६.४	१०.५-१४.२	७१-७९	४१-४८	०.०-५.०	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	३४.३-३५.८	२५.०-२६.२	७८-८४	५४-७३	०.०-१.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	३३.५-३४.७	२२.४-२३.८	८१-८९	५८-६८	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	४.५	३२.०-३२.५	१९.०-२१.६	९३-९८	६३-७९	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २३, ३० भदौ २०७४, अवधि : ३० भदौ २०७४ — ०५ असोज २०७४

कृषि - सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- धान रोपेको ५०-६० दिनमा गोडमेल पछि ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ४.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाको दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- छरुवा विधिबाट धान छरेको भए ५०-६० दिनमा गोडमेल गरि २ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ३.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

धानको गवारो (Rice Borer)

- वर्षा कम भए संगै धान बालीमा गवारो कीराको समस्या देखिन थालेको छ। गवारो कीराले धान बालीमा बिरुवाको कलिलो अवस्थामा आक्रमण गरेमा मृत गुवा) Dead Heart (देखिन्छ। बिरुवाको फूल फुल्ने अवस्थामा आक्रमण भएमा भुसमात्र भएको सेतो बाला) White Head (देखिन्छ। धान खेतमा ५ %मृत गुवा वा २ %सेतो बाला वा प्रति मिटर एउटा कीराको फुलको झुण्ड वा प्रति मिटर एउटा बयस्क कीरा भएमा मात्र व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यस कीराको प्रकोप कम गर्न - परजीवि कीरा, ट्राइग्राममा (Trichogramma chilonis or T. japonicum) १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको कृषि कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला) अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस (Bacillus thuringiensis-Bt) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कन गर्नु पर्दछ अथवा यस कीराको प्रकोप धेरै भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न: सिंचित क्षेत्रमा थायोडीकार्ब ७५ % डब्लु.पी. (Thiodicarb 75% WP) २ ग्राम प्रति एम.एल. पानीमा मिलाई पानी नपरेको बेलामा स्टिकर मिसाई छर्कनु होला। साथै अन्य क्षेत्रमा फिप्रोनिल ०.३% जी. (Fipronil 0.3% G) अथवा कारटाप हाइड्रोक्लोराइड ४% जी. (Cartap hydrochloride 4% G) १५ देखि २० के.जी. प्रती हेक्टर को दरले साँझको समयमा छर्कनु होला। विषादी छर्किदा खेतमा पर्याप्त चिस्यान हुनु जरुरी छ।

धानको पतेरो (Rice gundhi bug)

धान खेतमा पतेरो कीरा (Rice gundhi bug) लाग्ने समय भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। धान बालीमा बाला पसाएपछि दुध भरिने अवस्थामा यसको प्रकोप प्रत्येक वर्ष देखिने गरेको छ। वयस्क पतेरो कीरा खैरोमा हरियो रङ मिसिएको हुन्छ भने बच्चा पतेरो हरियो हुन्छ। यसको खुट्टा र एन्टिना (Antenna) लामो हुन्छ, शरीर करिब २० मिलिमिटर हुन्छ। यसलाई समातेर विस्तारै थिच्दा नराम्रो गन्ध छोड्छ। यसको वयस्क र लाभे दुबैले बालीमा क्षती पुर्याउँछ। यसले धानको पात, कलिलो भाग साथै कमलो बालाहरूमा चूसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। यसले पातमा बढी आक्रमण गरेमा बोटनै पहेलिनै हुन्छ र बालामा आक्रमण गरेको छ भने दानाहरूमा खैरो दाग देखिने, दानाहरू फोसा हुने अथवा आधा फोसिएका दाना हुने गर्दछ। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (हिल) मा १ वटा वयस्क पतेरो कीरा देखिएमा व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागी खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्ने; प्रकाश पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीरालाइ मार्ने; डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।

स्थानीय रुपमा डर्टी ट्रायाप बनाउने बिधी : गाई, भैसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लट्टीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लट्टीलाई धानबारीको बीचमा लगेर गाड्ने गर्नुपर्दछ। ट्रायापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion 50% EC) २ मि.ली. प्रति लिटर अथवा साइपरमेथ्रीन २५% ई.सी. (Cypermethrin 25% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- तराईमा आलु लगाउने समय आउन लागेकोले सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय बीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठेमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भित्र्याइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नाले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरूको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।
- मध्यपहाडको बारी जग्गामा भदौमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा वीउ आलुको हकमा मालाथियान ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।

४. फलफूल बाली

- पुर्वी र मध्य नेपालका जिल्लाहरूमा सामान्यतया साताको मध्य र अन्त्यतिर सामान्य बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई ढुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

५. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमानें समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न *क्लोरपाईरीफस* १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र *कार्बेन्डाजिम* (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरू:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्लिक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरानट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरानट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिक्रोन एच झोल* १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी. २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ टाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरुमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरुमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरुलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरु पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरु 	फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षती 	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच 	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप 	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन

६. मौरी

- वर्षातको समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरुमा कचौरा/प्लास्टिकको बढामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

७. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २३, ३० भदौ २०७४, अवधि : ३० भदौ २०७४ — ०५ असोज २०७४

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- चाडपर्व नजिकै आउन लागेकोले छिमेकी देशहरूबाट खसी बोका र भेडा च्याङ्ग्रा आयात हुने हुँदा पिपिआर/खोरेत रोग भित्रिने संभावना बढी हुन्छ। त्यसकारण आफ्ना घरमा पालिएका खसी, बोका, बाखा र भेडा च्याङ्ग्राहरूमा पिपिआर विरुद्ध खोप लगाइहाल्नुहोस्।
- बाखामा देखिने कुम्री (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखी कात्तिक सम्म मासिक एक चक्री डार्ई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्री सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- किर्नाको समस्या देखिएमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राखे र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा दुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै बिष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा दुसिको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

बाखाको खोरको व्यवस्थापन

- हावाको आदान प्रदानका लागि झ्यालको राम्रो व्यवस्था गर्ने।
- जमिनबाट २-३ फीट (९० से.मी.) उचाइमा काठ वा बाँसका कण्टेराहरू प्रयोग गरि आधा इन्चको फरक गरि बनाइएको टाँड मुनि थुप्रिएको बड्कौला प्रत्येक दिन सफा गरि मल खाडलमा हाल्ने।
- बोका, माऊ, पाठापाठी र विरामी बाखालाई अलग-अलग खोरमा राख्ने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २३, ३० भदौ २०७४, अवधि : ३० भदौ २०७४ — ०५ असोज २०७४

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हसा सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई धासप्रधास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Triclabendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २३, ३० भदौ २०७४, अवधि : ३० भदौ २०७४ - ०५ असोज २०७४

वर्ष ३ अंक २४

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०६ असोज २०७४

अवधि: ०६ असोज २०७४—१२ असोज २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण योजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग – मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताको सुरुवातमा देशको सुदूरपश्चिमका तराई र पहाडि जिल्लाहरूको अधिकांश स्थानहरूमा बदलि भई हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने र मध्य तथा पुर्वी भेगका केहि स्थानहरूमा हल्का वर्षा हुने सम्भावना रहेको छ।
- साताको मध्य र अन्त्यमा देशका केहि स्थानहरूमा हल्का वर्षा हुने सम्भावना छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बालामा दुध भरिने अवस्थामा पतेरो कीरा (Rice gundhi bug) लाग्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। धान खेतमा एउटा धानको गौज (हिल) मा १ वटा बयस्क पतेरो कीरा देखिएमा व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ। यसको लागि बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्ने; प्रकाश पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीरालाइ मार्ने; डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्नुपर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion ५०% EC) २ मि.ली. प्रति लिटर अथवा साइपरमेथ्रीन २५% ई.सी. (Cypermethrin २५% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।
- तराईमा आलु लगाउने समय आउन लागेकोले सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय बीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी व्याडमा बेर्ना उमानें समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी व्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- पशुको मासुबाट मानिसमा विभिन्न किसिमका रोगहरू सर्न सक्ने भएकोले स्वच्छ सफा र राम्ररी पकाएर मात्र मासुको उपयोग गर्नुहोस्।
- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २४, ०६ असोज २०७४, अवधि : ०६ असोज २०७४ — १२ असोज २०७४

मौसमी तथ्यांकहरू
२३ भदौ २०७४ देखि २९ भदौ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१३४.२	३१.५-३६.५	२२.५-२४.५	९०-९७	८२-९२	-	-	-
मोरङ	७.८	३२.०-३५.०	२५.३-२६.७	७९-९४	६८-७६	०.०-३.०	पूर्व	-
धनकुटा	६४.१	२७.२-२८.५	१९.५-२०.८	८६-९६	७१-९१	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	७०.८	२६.०-२८.३	२०.०-२१.५	८९-९८	८१-९२	-	-	-
सुनसरी	४५.१	३२.५-३५.७	२४.०-२५.५	८०-९३	६९-८६	-	-	-
सप्तरी	३३.१	३१.०-३४.५	२४.५-२७.०	८४-९६	८४-९२	-	-	-
सिराहा	११०.०	३३.५-३४.५	२४.५-२७.०	८५-९४	८१-८५	-	-	-
दोलखा	४३.४	२५.४-२७.६	१६.०-१८.५	९६-९९	८०-९२	-	-	-
महोत्तरी	४८.५	३३.२-३५.२	२८.३-२८.९	७९-८९	७५-८१	-	-	-
काम्रेपलाञ्चोक	२९.८	३२.०-३४.५	२०.५-२२.६	९७-९९	८७-९६	-	-	-
बारा	११.८	३३.५-३५.४	२४.०-२५.४	९३-९७	८७-९१	०.०-३.०	उत्तर	-
धादिङ	१३.४	३१.५-३२.८	२१.०-२३.५	९१-९४	७७-८९	-	-	-
चितवन	१२.३	३३.३-३५.०	२२.८-२५.६	८६-९६	७७-८५	-	-	-
कास्की	२०४.५	३०.६-३१.८	२०.९-२२.५	८०-९२	६७-७६	०.०-६.०	दक्षिण	-
मुस्ताङ	३.६	२१.५-२३.५	७.०-१०.५	८३-८७	७२-७९	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	३०.०-३१.३	१६.०-१७.०	९०-९६	८१-९०	-	-	-
रुपन्देही	८८.७	३३.६-३६.५	२२.४-२६.१	७५-८५	५५-६५	२.०-४.०	दक्षिण	-
रुकुम	०.०	३२.०-३३.०	२०.०-२२.५	८६-९२	७१-८४	-	-	-
दाङ	०.०	३२.०-३३.०	२२.०-२३.७	८४-८९	५९-७८	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	०.०	३३.०-३५.५	२५.२-२६.०	८७-९४	६१-७०	०.०-३.०	पश्चिम	-
सुर्खेत	०.०	३२.९-३३.३	२०.९-२२.०	८०-८४	६१-७०	०.०-४.५	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	२५.०-२६.४	१०.५-१४.२	७१-७९	४१-४८	०.०-५.०	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	३४.३-३५.८	२५.०-२६.२	७८-८४	५४-७३	०.०-१.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	३३.५-३४.७	२२.४-२३.८	८१-८९	५८-६८	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	४.५	३२.०-३२.५	१९.०-२१.६	९३-९८	६३-७९	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २४, ०६ असोज २०७४, अवधि : ०६ असोज २०७४ — १२ असोज २०७४

३० भदौ २०७४ देखि ०५ असोज २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	११९.८	३१.५-३७.०	२३.५-२५.०	७७-९७	७४-९२	-	-	-
मोरङ	२०.६	३१.३-३७.३	२५.४-२७.५	७४-८८	६१-७६	०.०-६.०	पूर्व	-
धनकुटा	१३.०	२५.५-३१.०	१९.६-२१.३	८५-९३	६६-८४	०.०-०.५	उत्तर	-
संखुवासभा	९०.४	२५.०-३०.०	१९.५-२१.६	८८-९७	८२-९५	-	-	-
सुनसरी	६४.८	३१.०-३८.०	२३.०-२५.२	८०-९२	७०-७९	-	-	-
सप्तरी	३७.७	३४.२-३७.०	२५.५-२८.०	८३-८९	७७-८५	-	-	-
सिराहा	५५.८	३१.०-३६.०	२५.०-२७.५	८३-८८	७६-८४	-	-	-
दोलखा	७४.५	२५.०-२७.५	१७.०-१८.०	९४-९९	८४-९७	-	-	-
महोत्तरी	३३.३	३०.५-३७.०	२५.५-२७.७	८१-९३	८०-८५	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	४८.०	३१.६-३४.३	२१.०-२२.९	९२-९९	८९-९१	-	-	-
बारा	८३.०	३२.०-३५.६	२४.६-२६.०	८८-९७	८०-९०	०.०-३.५	पूर्व	-
धादिङ	-	-	-	-	-	-	-	-
चितवन	२५.४	३२.२-३६.१	२४.६-२५.२	८४-९८	६०-९३	-	-	-
कास्की	७२.०	२५.८-३३.४	२१.०-२३.२	७५-९४	५८-८३	०.०-३.५	दक्षिण	-
मुस्ताङ	१०.०	२१.०-२४.५	६.०-१०.५	७९-९५	७२-८३	-	-	-
पाल्पा	१६.०	२९.८-३२.७	१६.३-१८.४	८९-९७	७४-८९	-	-	-
रुपन्देही	७१.४	३१.८-३७.७	२४.५-२६.५	७५-१००	५५-७०	१.५-३.०	दक्षिण	-
रुकुम	१५.०	२६.५-३३.५	२१.०-२२.०	८९-९७	७०-९४	-	-	-
दाङ	६१.०	२७.५-३४.२	२२.०-२४.०	८५-९५	६४-७३	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	४६.०	३१.९-३६.०	२५.२-२६.६	९४-१००	५०-७८	०.०-०.६	पश्चिम	-
सुर्खेत	६४.०	२८.४-३३.५	२१.५-२२.८	७८-९७	६४-८०	०.०-५.५	पश्चिम	-
जुम्ला	३६.०	२१.०-२८.६	१२.३-१५.०	८६-९२	६९-८०	०.०-४.०	पश्चिम	-
कैलाली	३४.१	२९.९-३६.४	२४.५-२६.५	६४-९४	६०-८१	०.०-३.०	उत्तर	-
डोटी	५०.५	२९.२-३७.२	२२.०-२४.२	६६-८५	५३-६२	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	८९.१	२९.०-३३.५	२०.०-२२.०	८७-९७	७८-८४	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २४, ०६ असोज २०७४, अवधि : ०६ असोज २०७४ — १२ असोज २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- धान रोपेको ५०-६० दिनमा गोडमेल पछि ३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ४.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाको दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- छरुवा विधिबाट धान छरेको भए ५०-६० दिनमा गोडमेल गरि २ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा ३.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठाका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- तोरी, मसुरो, चना र हिउँदै मकै लगाउने समय आउन लागेकोले अनुसुचि-१ मा दिए बमोजिम उपलब्ध जात (उन्नत) को गुणस्तरीय बीउ तथा मलको समयमा नै व्यवस्था गरी लगाउनु होस्।

धानको गवारो (Rice Borer)

- वर्षा कम भए संगै धान बालीमा गवारो कीराको समस्या देखिन थालेको छ। गवारो कीराले धान बालीमा बिरुवाको कलिलो अवस्थामा आक्रमण गरेमा मृत गुबा) Dead Heart (देखिन्छ। बिरुवाको फूल फुल्ने अवस्थामा आक्रमण भएमा भुसमात्र भएको सेतो बाला) White Head (देखिन्छ। धान खेतमा ५ %मृत गुबा वा २ %सेतो बाला वा प्रति मिटर एउटा कीराको फुलको झुण्ड वा प्रति मिटर एउटा बयस्क कीरा भएमा मात्र व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यस कीराको प्रकोप कम गर्न - परजीवि कीरा, ट्राइकोग्रामा (Trichogramma chilonis or T. japonicum) १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको कृषि कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला) अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस (Bacillus thuringiensis-Bt) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कन गर्नु पर्दछ अथवा यस कीराको प्रकोप धेरै भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न: सिंचित क्षेत्रमा थायोडीकार्ब ७५ % डब्लु.पी. (Thiodicarb 75% WP) २ ग्राम प्रति एम.एल. पानीमा मिलाई पानी नपरेको बेलामा स्टिकर मिसाई छर्कनु होला। साथै अन्य क्षेत्रमा फिप्रोनिल ०.३% जी. (Fipronil 0.3% G) अथवा कारटाप हाईड्रोक्लोराइड ४% जी. (Cartap hydrochloride 4% G) १५ देखि २० के.जी. प्रती हेक्टर को दरले साँझको समयमा छर्कनु होला। विषादी छर्किदा खेतमा पर्याप्त चिस्यान हुनु जरुरी छ।

धानको पतेरो (Rice gundhi bug)

धान खेतमा पतेरो कीरा (Rice gundhi bug) लाग्ने समय भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। धान बालीमा बाला पसाएपछि दुध भरिने अवस्थामा यसको प्रकोप प्रत्येक वर्ष देखिने गरेको छ। वयस्क पतेरो कीरा खैरोमा हरियो रङ मिसिएको हुन्छ भने बच्चा पतेरो हरियो हुन्छ। यसको खुट्टा र एन्टिना) Antenna (लामो हुन्छ, शरीर करिब २० मिलिमिटर हुन्छ। यसलाई समातेर विस्तारै थिच्दा नराम्रो गन्ध छोड्छ। यसको वयस्क र लाभे दुबैले बालीमा क्षती पुर्याउँछ। यसले धानको पात, कलिलो भाग साथै कमलो बालाहरूमा चूसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। यसले पातमा बढी आक्रमण गरेमा बोटनै पहेलिने हुन्छ र बालामा आक्रमण गरेको छ भने दानाहरूमा खैरो दाग देखिने, दानाहरू फोस्रा हुने अथवा आधा फोस्राएका दाना हुने गर्दछ। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (हिल) मा १ वटा वयस्क पतेरो कीरा देखिएमा व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागि खेत भित्र तथा बरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्ने; प्रकाश पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीरालाइ मार्ने; डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।

स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप बनाउने विधी: गाई, भैसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लट्टीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लट्टीलाई धानबारीको बीचमा लगेर गाड्ने गर्नुपर्दछ। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।

यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियान ५० %ई.सी.* .Malathion 50% EC (२ मि.ली .प्रति लिटर अथवा *साइपरमेथ्रीन २५ %ई.सी.* .Cypermethrin 25% EC (०.५ मि.ली .प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा आलु लगाउने समय नजिकदै गएकोले कोल्ड स्टोरबाट वीउआलु झिकन सुरु गर्नुहोस्। कोल्ड स्टोरबाट वीउआलु झिकिसके पछि एक दिन खुल्ला ठाउँमा फिजाएर दानाको पसिना ओभाउन दिनुहोस्। कुहिएका, सडेगलेका दानाहरू छानेर हटाउनुहोस् र बोरामा प्याक गरि राख्नुहोस्। वीउ आलुलाई न्यानो, उज्यालो, ओभानो र हावा चल्ने ठाउँमा टुसाउन राख्नुहोस्। दानाको सबै आँखामा हरिया छोटा र मोटा टुसाहरू निस्केपछि मात्र रोप्नुहोस्।
- आलुवालिलाई खुम्चेकीराबाट जोगाउन राम्ररी पाकेको बुर्बुराउँदो गोबरमल वा कम्पोस्टको व्यवस्था गर्नुहोस।
- तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय वीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठेमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भिन्ड्याइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरूको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।
- मध्यपहाडको बारी जग्गामा भदौमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा वीउ आलुको हकमा *मालाथियन ५०% इ.सी.*, २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।

४. फलफूल बाली

- पुर्वी र मध्य नेपालका जिल्लाहरूमा सामान्यतया साताको मध्य र अन्त्यतिर सामान्य बदली भई धेरै स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खाले वर्षा हुने सम्भावना भएकोले फलफूल तथा तरकारी बालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिन्छनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २४, ०६ असोज २०७४, अवधि : ०६ असोज २०७४ — १२ असोज २०७४

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझो काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझो हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

५. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरु:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरु जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरु नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरु मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि. २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लोराक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरु संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरुमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरु पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिक्रोन एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फ्लाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरू 	फल कुहाउने औँसाले गरेको क्षती 	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच 	फ्लाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फ्लाई केचर ट्रेप 	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन

६. मौरी

- वर्षातको समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २४, ०६ असोज २०७४, अवधि : ०६ असोज २०७४ — १२ असोज २०७४

७. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेइङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- दशैंको बेलामा देश भित्रवाट र देश बाहिरवाट खसी, बोका, भेडा, बाखा आयात हुने हुँदा यस्ता पशुहरूको मासु उपयोग गर्दा पशु वध गर्नु अघि र पछि मासुको राम्ररी निरीक्षण गर्नुहोस्। यदि मासुको रङ्ग, गन्ध र अंगहरू असामान्य देखिएमा त्यस्तो मासु उपयोग नगर्नुहोला।
- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्री डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्री सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- किर्नाको समस्या देखिएमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनर प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रूणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नश्व सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।

- पशु-वस्तुलाई खुवाउने पराल दानालाई सफा र ओभानो ठाँउमा भण्डारण गर्नुपर्दछ। चिसो ठाउँमा भण्डारण गरेको दानामा ढुसीको संक्रमण हुनसक्छ जसले गर्दा पशु-वस्तुको पाचनक्रियामा समस्या आउनुका साथै विष उत्पन्न भई पशु-वस्तु मर्न सक्दछन। त्यसैगरी भण्डारण गरिएको परालमा ढुसीको संक्रमण हुनसक्ने भएकोले बेला-बेलामा निरीक्षण गर्नुपर्दछ।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

बाखाको खोरको व्यवस्थापन

- हावाको आदान प्रदानका लागि झ्यालको राम्रो व्यवस्था गर्ने।
- जमिनबाट २-३ फीट (९० से.मी.) उचाइमा काठ वा बाँसका कप्टेराहरु प्रयोग गरि आधा इन्चको फरक गरि बनाइएको टाँड मुनि थुप्रिएको बड्कौला प्रत्येक दिन सफा गरि मल खाडलमा हाल्ने।
- बोका, माऊ, पाठापाठी र बिरामी बाखालाई अलग-अलग खोरमा राख्ने।

२. कुखुरा, हाँस

- आगामी हप्ता सामान्यतया बदली भई पानी पर्ने संभावना भएकोले कुखुरा फार्महरुमा रोगहरुको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरु जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरुको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।
- ट्राउट माछामा रगत मिसिएको रातो छेर्ने भएमा कक्सिडियोसिसको समस्या भएको हुनसक्छ। यसको समाधानको लागि एम्प्रोलियम (Amprolium) २०० एम.जी. प्रति के.जी. शारीरिक तौलको दरले दानामा मिसाई १२ दिनसम्म खुवाउनुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
- अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
- ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएका भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
- लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसुचि-१

बालि	तोरी	मसुरो	चना	हिउदे मकै
सिफारिस जात	तराई र भित्रि मधेश: मोरंग तोरी-२, प्रिति, उन्नति, प्रगति, विकास मध्य पहाड: लुम्ले तोरी-२	तराई र भित्रि मधेश: खजुरा मसुरो-१, खजुरा मसुरो-२, शितल, शिखर, सिमल, सिम्रिक र सिन्दुर मध्य पहाड: महेधर भारती, सगुन, शितल, शिखर, सिमल, शिशिर, सिम्रिक र सिन्दुर	तराई र भित्रि मधेश: धनुष, राधा, सीता, कोशेली, कालिका, तारा र अवरोधी मध्य पहाड: तारा, अवरोधी	तराई र भित्रि मधेश: रामपुर कम्पोजिट, रामपुर हाईब्रिड-२ मध्य पहाड: मनकामना-२, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, देउती, पोसिलो मकै-१, शितला; उच्च पहाड: गणेश-१, गणेश-२
बीउ दर	०.२५-०.३० के.जी./कट्टा वा ०.३७-०.४५ के.जी./रोपनी	१.०-१.५ के.जी./कट्टा वा १.५-२.० के.जी./रोपनी	१.५-२.० के.जी./कट्टा वा २.५-३.० के.जी./रोपनी	०.८-१.० के.जी./कट्टा वा १.०-१.५ के.जी./रोपनी
मलखाद	कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, युरिया ०.३ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी, डी.ए.पी. ५.० के.जी, युरिया ०.४५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल १५०-२०० के.जी, डी.ए.पी. १.५ के.जी, युरिया ०.५ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. २.७ के.जी, युरिया ०.७५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३३३ के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, पोटास १.३ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५०० के.जी, डी.ए.पी. ४.५ के.जी, पोटास २.० के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३००-५०० के.जी, डी.ए.पी. ३.८ के.जी, युरिया २.० के.जी, पोटास २.५ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५००-७५० के.जी, डी.ए.पी. ५.७ के.जी, युरिया ३.० के.जी, पोटास ३.७ के.जी. प्रति रोपनी
लगाउने उपयुक्त समय	तराईमा असोजको अन्तिम हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र पहाडमा असोज सम्म	तराई र भित्रि मधेशमा कार्तिक पहिलो हप्ता देखि मंगसिरको दोस्रो हप्ता र मध्य पहाडमा असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	असिंचित क्षेत्रमा असोजको तेस्रो हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र सिंचित क्षेत्रमा मङ्सिरको पहिलो हप्ता देखि तेस्रो हप्ता सम्म	पहाडमा अन्तिम भाद्र, भित्रि मधेशमा भाद्र देखि असोज सम्म र तराईमा असोज देखि कार्तिक सम्म

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २४, ०६ असोज २०७४, अवधि : ०६ असोज २०७४ — १२ असोज २०७४

वर्ष ३ अंक २५

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २० असोज २०७४

अवधि: २० असोज २०७४—२६ असोज २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- पूर्वी तथा मध्य तराईका जिल्लाहरूमा साताको शुरु र मध्यतिर तथा पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा साताको अन्त्यतिर केही स्थानहरूमा (खण्ड-खण्ड रूपमा) हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने सम्भावना रहेको छ।
- पहाडी भेगका दाङ, सुर्खेत र डोटी जिल्लाहरूमा साताको अन्त्यतिर मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना छ। बाँकी पहाडी जिल्लाहरूको केही स्थानहरूमा साताको शुरु र मध्यमा हल्का वर्षा र अन्त्यतिर मध्यम खालको वर्षा हुने देखिन्छ।
- उच्च पहाडी जिल्लाहरूमा साताको शुरु र मध्यतिर हल्का बादल देखा पर्ने र अन्त्यतिर एक-दुई स्थानमा हल्का वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बालामा दुध भरिने अवस्थामा पतेरो कीरा (Rice gundhi bug) लाग्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (हिल) मा १ वटा बयस्क पतेरो कीरा देखिएमा व्यवस्थापन बिधिहरू अपनाउनु पर्दछ। यसको लागि बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्ने, प्रकाश पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीरालाइ मार्ने; डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्नुपर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion ५०% EC) २ मि.ली. प्रति लिटर अथवा साइपरमेथ्रिन २५% ई.सी. (Cypermethrin २५% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।
- तराईमा आलु लगाउने समय भएकोले सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय बीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिन रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डार्ई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २५, २० असोज २०७४, अवधि : २० असोज २०७४ — २६ असोज २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०६ असोज २०७४ देखि १२ असोज २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२४.०	३३.५-३५.०	२२.०-२५.५	८७-१००	७७-९३	-	-	-
मोरङ	४.९	३२.९-३५.५	२५.२-२७.०	८०-९५	५८-७८	०.०-३.५	पूर्व	-
धनकुटा	०.९	२८.०-२९.०	१७.९-२१.३	७९-९४	६५-८१	०.०-०.५	उत्तर	-
संखुवासभा	६७.१	२७.०-२८.५	२०.०-२१.५	९२-१००	६६-९२	-	-	-
सुनसरी	-	-	-	-	-	-	-	-
सप्तरी	०.०	३२.५-३४.२	२५.५-२७.२	८१-८८	६०-८८	-	-	-
सिराहा	०.०	३३.०-३५.०	२५.५-२६.५	८४-९३	७६-८७	-	-	-
दोलखा	२७.४	२५.६-२६.६	१७.०-१९.०	९५-९८	७७-९४	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३१.५-३६.०	२४.५-२७.०	७८-८८	७१-८३	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	१.०	३१.६-३३.८	१९.९-२२.७	९७-९९	८४-९५	-	-	-
बारा	२३.०	३३.०-३६.०	२४.६-२६.५	८६-९५	६९-८०	०.०-१.०	पूर्व	-
धादिङ	४.३	२७.८-३५.५	२०.०-२२.५	९१-१००	७८-९८	-	-	-
चितवन	-	-	-	-	-	-	-	-
कास्की	२४.२	२८.१-३१.८	२१.५-२३.३	९०-९६	६१-८४	०.०-१.८	-	-
मुस्ताङ	७.०	१५.५-२४.०	६.५-१०.५	९०-१००	७५-८३	-	-	-
पाल्पा	११६.०	३०.०-३०.७	१६.२-१६.८	८८-९४	७७-९१	-	-	-
रुपन्देही	६६.२	३०.३-३६.४	२३.५-२५.६	९४-९८	६४-८९	०.०-२.०	उत्तर	-
रुकुम	१७.०	२७.५-३३.०	२१.०-२२.५	८८-९७	७४-९२	-	-	-
दाङ	६८.४	२६.५-३२.५	२१.६-२४.०	८५-९८	६४-८५	०.०-१.०	पूर्व	-
बाँके	६७.२	३०.५-३५.०	२४.०-२६.०	९४-९८	६४-८९	०.०-२.०	उत्तर	-
सुर्खेत	४२.९	२६.८-३३.२	२१.८-२२.३	७९-९५	६७-८९	०.०-५.५	दक्षिण	-
जुम्ला	४.३	२०.१-२७.३	१४.५-१५.५	६४-९६	४१-८०	०.०-४.०	उत्तर	-
कैलाली	३८.६	३०.३-३४.८	२४.३-२५.८	८६-९४	६१-८२	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	२६.८	२५.७-३४.६	२२.२-२३.६	७७-९७	५९-८१	०.०-२.५	उत्तर	-
दार्चुला	२५.६	२२.५-३१.५	१९.५-२१.५	८२-९९	५१-८६	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २५, २० असोज २०७४, अवधि : २० असोज २०७४ — २६ असोज २०७४

१३ असोज २०७४ देखि १९ असोज २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१०.५	२७.०-३६.५	२१.५-२४.५	८९-९८	७९-८९	-	-	-
मोरङ	१२.९	२७.९-३५.२	२३.५-२५.०	७९-९०	७०-७६	०.०-४.०	पूर्व	
धनकुटा	०.०	२६.४-२९.१	१९.०-२०.४	८४-९५	६४-८४	०.०-०.५		
संखुवासभा	३९.७	२५.५-२९.२	१९.५-२१.५	८१-९८	८१-९४	-	-	-
सुनसरी	-	-	-	-	-	-	-	-
सप्तरी	१.६	३०.०-३४.०	२५.२-२७.२	८४-९६	७३-९३	-	-	-
सिराहा	०.०	३३.०-३५.०	२५.५-२६.५	८४-९३	७६-८७			
दोलखा	२७.५	२५.०-२७.०	१६.४-१८.०	९६-९८	७७-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३१.५-३६.०	२४.५-२७.०	७८-८८	७१-८३	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	७.७	३०.५-३४.३	२०.६-२२.०	९८-१००	८३-९२	-	-	-
बारा	९.०	३३.०-३६.०	२१.५-२४.६	७०-८९	५९-७५	०.०-३.५	उत्तर	
धादिङ	०.०	३०.४-३१.५	२०.५-२१.५	९१-९४	७६-९४	-	-	-
चितवन	०.५	३०.३-३४.३	२१.५-२४.९	८६-९८	७५-९७	-	-	-
कास्की	७९.९	२९.१-३१.६	२०.०-२२.६	९०-९६	६४-७०	०.०-१.५	पूर्व	
मुस्ताङ	०.५	२२.०-२२.५	६.५-९.५	७८-९५	४०-८३			
पाल्पा	३.०	२८.८-३१.०	१५.५-१६.५	८८-९३	८४-८८	-	-	-
रुपन्देही	७.०	३१.७-३६.७	२२.५-२५.०	९५-९८	६३-७५	०.०-२.५	दक्षिण	
रुकुम	०.०	३०.०-३२.५	२०.०-२४.०	८४-९४	७२-८८	-	-	-
दाङ	१२.०	२९.२-२९.७	२०.६-२३.०	८६-९७	६२-७६	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	१३.४	३२.०-३४.०	२३.०-२५.४	९५-९८	६३-७५	०.०-२.५	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	३०.८-३३.२	१९.५-२२.८	८५-९४	६८-७८	०.०-२.५	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	२६.०-२७.७	११.६-१४.१	६०-७७	३३-४४	०.०-५.०	उत्तर	-
कैलाली	४.०	३३.२-३४.५	२४.४-२५.४	७५-९२	६२-६९	०.०-०.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	३२.६-३४.२	२२.०-२३.०	७३-८८	५३-६२	०.०-२.०	दक्षिण	-
दार्चुला	३१.६	२९.५-३१.५	१८.०-२१.५	८९-१००	४८-७९	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २५, २० असोज २०७४, अवधि : २० असोज २०७४ — २६ असोज २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

धानको गवारो (Rice Borer)

- वर्षा कम भए संगै धान बालीमा गवारो कीराको समस्या देखिन थालेको छ। गवारो कीराले धान बालीमा बिरुवाको कलिलो अवस्थामा आक्रमण गरेमा मृत गुबा) Dead Heart (देखिन्छ। बिरुवाको फूल फुल्ने अवस्थामा आक्रमण भएमा भुसमात्र भएको सेतो बाला) White Head (देखिन्छ। धान खेतमा ५ %मृत गुबा वा २ %सेतो बाला वा प्रति मिटर एउटा कीराको फुलको झुण्ड वा प्रति मिटर एउटा बयस्क कीरा भएमा मात्र व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यस कीराको प्रकोप कम गर्न - परजीवि कीरा, ट्राइकोग्रामा (Trichogramma chilonis or T. japonicum) १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको कृषि कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला) अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस (Bacillus thuringiensis-Bt) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कन गर्नु पर्दछ अथवा यस कीराको प्रकोप धेरै भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न: सिंचित क्षेत्रमा थायोडीकार्ब ७५ % डब्लु.पी. (Thiodicarb 75% WP) २ ग्राम प्रति एम.एल. पानीमा मिलाई पानी नपरेको बेलामा स्टिकर मिसाई छर्कनु होला। साथै अन्य क्षेत्रमा फिप्रोनिल ०.३% जी. (Fipronil 0.3% G) अथवा कारटाप हाईड्रोक्लोराइड ४% जी. (Cartap hydrochloride 4% G) १५ देखि २० के.जी. प्रती हेक्टर को दरले साँझको समयमा छर्कनु होला। विषादी छर्किदा खेतमा पर्याप्त चिस्यान हुनु जरुरी छ।

धानको पतेरो (Rice gundhi bug)

धान खेतमा पतेरो कीरा (Rice gundhi bug) लाग्ने समय भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। धान बालीमा बाला पसाएपछि दुध भरिने अवस्थामा यसको प्रकोप प्रत्येक वर्ष देखिने गरेको छ। बयस्क पतेरो कीरा खैरोमा हरियो रङ मिसिएको हुन्छ भने बच्चा पतेरो हरियो हुन्छ। यसको खुट्टा र एन्टिना (Antenna) लामो हुन्छ, शरीर करिब २० मिलिमिटर हुन्छ। यसलाई समातेर विस्तारै थिच्दा नराम्रो गन्ध छोड्छ। यसको बयस्क र लाभे दुबैले बालीमा क्षती पुर्याउँछ। यसले धानको पात, कलिलो भाग साथै कमलो बालाहरूमा चूसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। यसले पातमा बढी आक्रमण गरेमा बोटनै पहेंलिने हुन्छ र बालामा आक्रमण गरेको छ भने दानाहरूमा खैरो दाग देखिने, दानाहरू फोसा हुने अथवा आधा फोसिएका दाना हुने गर्दछ। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (हिल) मा १ वटा बयस्क पतेरो कीरा देखिएमा व्यवस्थापन विधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागी खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्ने; प्रकाश पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीरालाइ मार्ने; डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।

स्थानीय रूपमा डर्टी ट्रयाप बनाउने बिधी : गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानबारीको बीचमा लगेर गाड्ने गर्नुपर्दछ। ट्रयापमा आकर्षित भएका पतेरोहरूलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियान ५०% ई.सी. (Malathion ५०% EC) २ मि.ली. प्रति लिटर अथवा साइपरमेथ्रीन २५% ई.सी. (Cypermethrin २५% EC) ०.५ मि.ली. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा २ हप्ता अघि कोल्ड स्टोरबाट झिकिएको आलु रोपन शुरु गर्नुहोस्।
- कोल्ड स्टोरबाट वीउ आलु झिकिसके पछि एक दिन खुल्ला ठाउँमा फिजाएर दानाको पसिना ओभाउन दिनुहोस्। कुहिएका, सडेगलेका दानाहरू छानेर हटाउनुहोस् र बोरामा प्याक गरि राख्नुहोस्। वीउ आलुलाई न्यानो, उज्यालो, ओभानो र हावा चल्ने ठाउँमा टुसाउन राख्नुहोस्। दानाको सबै आँखामा हरिया छोटा र मोटा टुसाहरू निस्केपछि मात्र रोप्नुहोस्।
- आलुवालीलाई खुम्चेकीराबाट जोगाउन राम्ररी पाकेको बुर्बुराउँदो गोबरमल वा कम्पोस्टको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय वीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठेमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भित्र्याइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नाले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरूको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा वीउ आलुको हकमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।

४. तोरी/मुसुरो/चना/हिउँदै मकै

- तोरी, मुसुरो, चना र हिउँदै मकै लगाउने समय आउन लागेकोले अनुसुची-१ मा दिए बमोजिम उपलब्ध जात (उन्नत) को गुणस्तरीय वीउ तथा मलको समयमा नै व्यवस्था गरी लगाउनु होस्।

५. फलफूल वाली

- फलफूल तथा तरकारी वालीमा पानी जमेमा जरा कुहिने रोग लाग्ने हुनाले पानी निकासको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुन्तलाको फेद कुहिने समस्याको लागि एन्टि रट १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली वृद्धि भइसकेको पातमा १२ लिटर प्रति बोटको दरले बोटको पुरै पात भिज्ने गरिनुहोस्। यदि १ वर्ष पुरानो बोट हो भने ५-१० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुहोस्।

केरा:

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई ढुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ र व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

६. तरकारी बाली

- हिउँदे तरकारीहरुको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्मलिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिजने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछि दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओडाउनु पर्दछ।

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) को व्यवस्थापन विधिहरु:

- कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरु जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरु नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।
- यस कीराको फेरोमोन लुर (*Tuta absoluta*) ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरु मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।
- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लिक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ,

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २५, २० असोज २०७४, अवधि : २० असोज २०७४ — २६ असोज २०७४

अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।

- भण्टाको डाँठ तथा फलको गबारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कने र प्रकोप ज्यादा भएमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानिमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिक्रोन् एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्कनु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी. २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफूलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागी जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागी नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

<p>फल कुहाउने झिंगाहरु</p> 	<p>फल कुहाउने औसाले गरेको क्षती</p> 	<p>ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच</p> 	<p>फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)</p>
<p>केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभीपी ट्रेपिग स्ट्रिप</p> 	<p>बालीमा झण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप</p> 	<p>माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक वैकिक विषादि</p> 	<p>बालीमा झण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन</p>

७. मौरी

- यो समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै धार राखेको सबै खुट्टाहरुमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी धारमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी धारको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ङ मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखी कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- पशुहरुमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २५, २० असोज २०७४, अवधि : २० असोज २०७४ — २६ असोज २०७४

- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- किर्नाको समस्या देखिएमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रूणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस् र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टिलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्दमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✦ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✦ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Triclabendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✦ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसूची-१

बालि	तोरी	मसुरो	चना	हिउदे मकै
सिफारिस जात	तराई र भित्रि मधेश: मोरंग तोरी-२, प्रिति, उन्नति, प्रगति, विकास मध्य पहाड: लुम्ले तोरी-२	तराई र भित्रि मधेश: खजुरा मसुरो-१, खजुरा मसुरो-२, शितल, शिखर, सिमल, सिम्रिक र सिन्दुर मध्य पहाड: महेश्वर भारती, सगुन, शितल, शिखर, सिमल, शिशिर, सिम्रिक र सिन्दुर	तराई र भित्रि मधेश: धनुष, राधा, सीता, कोशेली, कालिका, तारा र अवरोधी मध्य पहाड: तारा, अवरोधी	तराई र भित्रि मधेश: रामपुर कम्पोजिट, रामपुर हाईब्रिड-२ मध्य पहाड: मनकामना-२, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, देउती, पोसिलो मकै-१, शितला; उच्च पहाड: गणेश-१, गणेश-२
बीउ दर	०.२५-०.३० के.जी./कट्टा वा ०.३७-०.४५ के.जी./रोपनी	१.०-१.५ के.जी./कट्टा वा १.५-२.० के.जी./रोपनी	१.५-२.० के.जी/कट्टा वा २.५-३.० के.जी/रोपनी	०.८-१.० के.जी./कट्टा वा १.०-१.५ के.जी./रोपनी
मलखाद	कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, युरिया ०.३ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी, डी.ए.पी. ५.० के.जी, युरिया ०.४५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल १५०-२०० के.जी, डी.ए.पी. १.५ के.जी, युरिया ०.५ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. २.७ के.जी, युरिया ०.७५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३३३ के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, पोटास १.३ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५०० के.जी, डी.ए.पी. ४.५ के.जी, पोटास २.० के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३००-५०० के.जी, डी.ए.पी. ३.८ के.जी, युरिया २.० के.जी, पोटास २.५ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५००-७५० के.जी, डी.ए.पी. ५.७ के.जी, युरिया ३.० के.जी, पोटास ३.७ के.जी. प्रति रोपनी
लगाउने उपयुक्त समय	तराईमा असोजको अन्तिम हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र पहाडमा असोज सम्म	तराई र भित्रि मधेशमा कार्तिक पहिलो हप्ता देखि मंगसिरको दोस्रो हप्ता र मध्य पहाडमा असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	असिंचित क्षेत्रमा असोजको तेस्रो हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र सिंचित क्षेत्रमा मङ्सिरको पहिलो हप्ता देखि तेस्रो हप्ता सम्म	पहाडमा अन्तिम भाद्र, भित्रि मधेशमा भाद्र देखि असोज सम्म र तराईमा असोज देखि कार्तिक सम्म

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २५, २० असोज २०७४, अवधि : २० असोज २०७४ — २६ असोज २०७४

वर्ष ३ अंक २६

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २७ असोज २०७४

अवधि: २७ असोज २०७४—२ कार्तिक २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- २०७४-०६-२५ देखि देशको सुदूरपश्चिम क्षेत्रबाट यस वर्षको मनसून बाहिरिएको छ। केहि दिन भित्रै देशको बाँकी क्षेत्रबाट समेत मनसून बाहिरिने अनुकूल मौसमी अवस्थाको विकास हुँदै गएको छ। सामान्यतया २३ सेप्टेम्बरमा नेपालबाट मनसून बाहिरिने गर्दछ।
- पूर्वी तथा मध्य तराई र पहाडका जिल्लाहरू तथा पूर्वी हिमाली जिल्लाहरूमा साताभरि नै आंशिक वा सामान्य बदली भई एक-दुई स्थानमा हल्का वर्षा हुने देखिन्छ।
- पश्चिम तराई, पहाड र हिमाली जिल्लाहरूमा साताका अधिकांश दिनहरूमा मौसम सफा रहने देखिन्छ तर साताका एक-दुई दिनमा भने आंशिक वा सामान्य बदली हुने देखिन्छ।
- कास्की, पाल्पा र रुकुम जिल्लाहरूमा साताभरि नै आंशिक वा सामान्य बदली भई एक दुई स्थानमा मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बाला लागेर पाक्ने अवस्थामा छ भने कुनै पनि विषादीको प्रयोग नगर्नुहोला तर भर्खरै बाला पसाउने अवस्थामा छ भने प्राविधिकको सल्लाहमा मात्र विषादीको प्रयोग गर्नुहोला।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा २ हप्ता अघि कोल्ड स्टोरबाट झिकिएको आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिजे गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- वर्षिम, जै, भेच लगायतका भुँइघाँसहरू लगाउने उपयुक्त समय भएकोले राम्रोसँग खनजोत गरेको जग्गामा उचित जातको बीउ छनौट गरि लगाउनु पर्दछ। बीउ छर्नु अगाडी माटोको चिस्थानको अवस्था हेरी आवश्यक परे सिँचाइको प्रवन्ध मिलाउनु पर्दछ। साथै घाँस लगाउँदा कोसे र अकोसे घाँसको बीउ मिलाएर छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २६, २० असोज २०७४, अवधि : २७ असोज २०७४ — २ कार्तिक २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१३ असोज २०७४ देखि १९ असोज २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१०.५	२७.०-३६.५	२१.५-२४.५	८९-९८	७९-८९	-	-	-
मोरङ	१२.९	२७.९-३५.२	२३.५-२५.०	७९-९०	७०-७६	०.०-४.०	पूर्व	-
धनकुटा	०.०	२६.४-२९.१	१९.०-२०.४	८४-९५	६४-८४	०.०-०.५	-	-
संखुवासभा	३९.७	२५.५-२९.२	१९.५-२१.५	८१-९८	८१-९४	-	-	-
सुनसरी	-	-	-	-	-	-	-	-
सप्तरी	१.६	३०.०-३४.०	२५.२-२७.२	८४-९६	७३-९३	-	-	-
सिराहा	०.०	३३.०-३५.०	२५.५-२६.५	८४-९३	७६-८७	-	-	-
दोलखा	२७.५	२५.०-२७.०	१६.४-१८.०	९६-९८	७७-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३१.५-३६.०	२४.५-२७.०	७८-८८	७१-८३	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	७.७	३०.५-३४.३	२०.६-२२.०	९८-१००	८३-९२	-	-	-
बारा	९.०	३३.०-३६.०	२१.५-२४.६	७०-८९	५९-७५	०.०-३.५	उत्तर	-
धादिङ	०.०	३०.४-३१.५	२०.५-२१.५	९१-९४	७६-९४	-	-	-
चितवन	०.५	३०.३-३४.३	२१.५-२४.९	८६-९८	७५-९७	-	-	-
कास्की	७९.९	२९.१-३१.६	२०.०-२२.६	९०-९६	६४-७०	०.०-१.५	पूर्व	-
मुस्ताङ	०.५	२२.०-२२.५	६.५-९.५	७८-९५	४०-८३	-	-	-
पाल्पा	३.०	२८.८-३१.०	१५.५-१६.५	८८-९३	८४-८८	-	-	-
रूपन्देही	७.०	३१.७-३६.७	२२.५-२५.०	९५-९८	६३-७५	०.०-२.५	दक्षिण	-
रुकुम	०.०	३०.०-३२.५	२०.०-२४.०	८४-९४	७२-८८	-	-	-
दाङ	१२.०	२९.२-२९.७	२०.६-२३.०	८६-९७	६२-७६	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	१३.४	३२.०-३४.०	२३.०-२५.४	९५-९८	६३-७५	०.०-२.५	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	३०.८-३३.२	१९.५-२२.८	८५-९४	६८-७८	०.०-२.५	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	२६.०-२७.७	११.६-१४.१	६०-७७	३३-४४	०.०-५.०	उत्तर	-
कैलाली	४.०	३३.२-३४.५	२४.४-२५.४	७५-९२	६२-६९	०.०-०.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	३२.६-३४.२	२२.०-२३.०	७३-८८	५३-६२	०.०-२.०	दक्षिण	-
दार्चुला	३१.६	२९.५-३१.५	१८.०-२१.५	८९-१००	४८-७९	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २६, २० असोज २०७४, अवधि : २७ असोज २०७४ — २ कार्तिक २०७४

२० असोज २०७४ देखि २६ असोज २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२६.०	२८.०-३६.५	२२.०-२४.०	९०-९६	७८-९४	-	-	-
मोरङ	११.०	२७.६-३५.९	२४.४-२६.२	७१-९७	६०-९०	०.०-२.५	पूर्व	-
धनकुटा	३.५	२४.१-३०.२	१८.५-२०.१	८२-९६	६४-८४	०.०-०.५	उत्तर	-
संखुवासभा	१४.२	२३.६-२९.५	१९.५-२७.१	८४-८९	८१-८९	-	-	-
सुनसरी	०.५	२९.०-३६.०	२३.०-२४.०	६८-१००	५६-९१	-	-	-
सप्तरी	२०.२	२८.०-३५.५	२५.०-२७.५	८१-९३	७६-९३	-	-	-
सिराहा	फाटफुट	३१.५-३६.५	२३.५-२५.०	८०-९१	७३-८७	-	-	-
दोलखा	३.२	२४.०-२७.०	१५.५-१७.०	९३-९९	७७-८५	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३०.०-३६.३	२६.०-२७.५	७६-८९	७१-८१	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	३०.७	३२.२-३४.५	१९.०-२०.९	९१-१००	८५-९५	-	-	-
बारा	६०.०	३५.०-३६.२	२३.०-२४.६	७५-८०	२५-६७	०.०-१.०	उत्तर	-
धादिङ	०.०	३०.०-३२.०	१८.४-२१.०	८४-९८	७०-९०	-	-	-
चितवन	०.०	३३.४-३५.०	२२.०-२४.२	९२-९७	८१-९०	-	-	-
कास्की	५७.९	३०.४-३१.७	१८.९-२१.५	९४-९७	६६-६९	०.०-१.५	पूर्व	-
मुस्ताङ	०.२	२१.०-२४.०	५.०-७.५	७८-९१	४६-७९	-	-	-
पाल्पा	०.०	३०.०-३२.०	१४.८-१९.६	८५-९२	८१-८५	-	-	-
रुपन्देही	२२.५	३४.७-३७.२	२०.५-२४.५	७५-१००	५५-६५	०.०-३.५	पश्चिम	-
रुकुम	०.०	३०.०-३२.५	१८.५-२२.२	८३-९२	६७-८९	-	-	-
दाङ	०.०	३१.५-३३.२	२०.५-२२.०	७८-७९	६०-६४	०.०-१.०	पश्चिम	-
बाँके	०.०	३४.४-३५.०	२२.६-२४.५	७५-९२	५८-८९	०.०-२.०	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	३२.३-३३.५	१७.९-२०.७	७९-९५	६७-८९	०.०-६.०	दक्षिण	-
जुम्ला	०.०	२५.०-२७.३	७.१-११.५	६५-७२	२७-४३	०.०-१.०	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	३४.०-३४.७	२०.२-२४.२	७७-९०	४९-६१	०.०-०.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	२४.४-३४.५	१८.१-२२.८	६९-८८	४९-६०	०.०-२.०	दक्षिण	-
दार्चुला	२०.६	२९.५-३१.५	१६.०-२०.०	९०-९५	७४-८६	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २६, २० असोज २०७४, अवधि : २७ असोज २०७४ — २ कार्तिक २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- २०७४-०६-२५ देखि देशको सुदूरपश्चिम क्षेत्रबाट यस वर्षको मनसून बाहिरिएको र केहि दिन भित्रै देशको बाँकी क्षेत्रबाट समेत मनसून बाहिरिने अनुकुल मौसमी अवस्थाको विकास हुँदै गएकोले मौसमको अवस्था हेरी पाकेको धान काट्न तथा थन्क्याउन शुरु गर्नुहोला।
- धानको बाला लागेर पाक्ने अवस्थामा छ भने कुनै पनि विषादीको प्रयोग नगर्नुहोला तर भर्खरै बाला पसाउने अवस्थामा छ भने प्राविधिकको सल्लाहमा मात्र विषादीको प्रयोग गर्नुहोला।

धानको गवारो (Rice Borer)

- वर्षा कम भए सँगै धान बालीमा गवारो कीराको समस्या देखिन थालेको छ। गवारो कीराले धान बालीमा बिरुवाको कलिलो अवस्थामा आक्रमण गरेमा मृत गुवा (Dead Heart) देखिन्छ। बिरुवाको फूल फुल्ने अवस्थामा आक्रमण भएमा भुसमात्र भएको सेतो बाला (White Head) देखिन्छ। धान खेतमा ५% मृत गुवा वा २% सेतो बाला वा प्रति मिटर एउटा कीराको फुलको झण्ड वा प्रति मिटर एउटा बयस्क कीरा भएमा मात्र व्यवस्थापन बिधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यस कीराको प्रकोप कम गर्न — परजीवि कीरा, ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *T. japonicum*) १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ (ट्राइको कार्ड को लागी नजिकको कृषि कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला) अथवा व्याक्टेरिया जन्य जैविक विषादी, *ब्यासीलस थुरिन्जियन्सिस* (*Bacillus thuringiensis-Bt*) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर छर्कनु पर्दछ अथवा यस कीराको प्रकोप धेरै भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न: सिंचित क्षेत्रमा *थायोडीकार्ब* ७५ % डब्लु.पी. (*Thiodicarb 75% WP*) २ ग्राम प्रति एम.एल. पानीमा मिलाई पानी नपरेको बेलामा स्टिकर मिसाई छर्कनु होला। साथै अन्य क्षेत्रमा *फिप्रोनिल* ०.३% जी. (*Fipronil 0.3% G*) अथवा *कारटाप हाईड्रोक्लोराइड* ४% जी. (*Cartap hydrochloride 4% G*) १५ देखि २० के.जी. प्रती हेक्टर को दरले साँझको समयमा छर्कनु होला। विषादी छर्किदा खेतमा पर्याप्त चिस्यान हुनु जरुरी छ।

धानको पतेरो (Rice gundhi bug)

धान खेतमा पतेरो कीरा (*Rice gundhi bug*) लाग्ने समय भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। धान बालीमा बाला पसाएपछि दुध भरिने अवस्थामा यसको प्रकोप प्रत्येक वर्ष देखिने गरेको छ।

वयस्क पतेरो कीरा खैरोमा हरियो रङ मिसिएको हुन्छ भने बच्चा पतेरो हरियो हुन्छ। यसको खुट्टा र एन्टिना (*Antenna*) लामो हुन्छ, शरीर करिब २० मिलिमिटर हुन्छ। यसलाई समातेर विस्तारै थिच्दा नराम्रो गन्ध छोड्छ। यसको बयस्क र लाभ्रे दुबैले बालीमा क्षती पुर्याउँछ। यसले धानको पात, कलिलो भाग साथै कमलो बालाहरूमा चूसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। यसले पातमा बढी आक्रमण गरेमा बोटनै पहेंलिने हुन्छ र बालामा आक्रमण गरेको छ भने दानाहरूमा खैरो दाग देखिने, दानाहरू फोस्रा हुने अथवा आधा फोस्रिएका दाना हुने गर्दछ। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (हिल) मा १ वटा बयस्क पतेरो कीरा देखिएमा व्यवस्थापन बिधिहरू अपनाउनु पर्दछ।

यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागी खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्ने; प्रकाश पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीरालाई मार्ने; डर्टी ट्राप (*Dirty trap*) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २६, २० असोज २०७४, अवधि : २७ असोज २०७४ — २ कार्तिक २०७४

स्थानीय रुपमा डर्टी ट्रयाप बनाउने विधी: गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानबारीको बीचमा लगेर गाड्ने गर्नुपर्दछ। ट्रयापमा आकर्षित भएका पतेरोहरुलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।

यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन ५०% ई.सी. (Malathion ५०% EC)* २ एम.एल. प्रति लिटर अथवा *साइपरमेत्रीन २५% ई.सी. (Cypermethrin २५% EC)* ०.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिजे गरी साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।

२. उखु

- गवारो कीराहरु व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरु मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

३. आलु

- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा २ हप्ता अघि कोल्ड स्टोरबाट झिकिएको आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- कोल्ड स्टोरबाट वीड आलु झिकिसके पछि एक दिन खुल्ला ठाउँमा फिजाएर दानाको पसिना ओभाउन दिनुहोस्। कुहिएका, सडेगलेका दानाहरु छानेर हटाउनुहोस् र बोरामा प्याक गरि राख्नुहोस्। वीड आलुलाई न्यानो, उज्यालो, ओभानो र हावा चल्ने ठाउँमा टुसाउन राख्नुहोस्। दानाको सबै आँखामा हरिया छोटा र मोटा टुसाहरु निस्केपछि मात्र रोप्नुहोस्।
- आलुवालीलाई खुम्चेकीराबाट जोगाउन राम्ररी पाकेको बुर्बुराउँदो गोबरमल वा कम्पोस्टको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरुको गुणस्तरीय वीड ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भिन्ड्राइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नाले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरुको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा वीड आलुको हकमा *मालाथियन ५०% ई.सी.*, २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।

४. तोरी/मुसुरो/चना/हिउँदै मकै

- तोरी, मुसुरो, चना र हिउँदै मकै लगाउने समय आउन लागेकोले अनुसुची-१ मा दिए बमोजिम उपलब्ध जात (उन्नत) को गुणस्तरीय वीड तथा मलको समयमा नै व्यवस्था गरी लगाउनु होस्।

५. फलफूल बाली

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई टुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २६, २० असोज २०७४, अवधि : २७ असोज २०७४ — २ कार्तिक २०७४

- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छुदैं गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- यस समयदेखि केरामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ त्र कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- कागतीका बोटहरुमा कत्ले कीरा, पतेरो, नयाँ पालुवामा लाग्ने लाही, पात खाने लाभ्रे, सुलसुले आदि लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरुले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरुले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- कागतीको बोटको कापमा आउने नयाँ सीधा ठाडो बढ्ने हाँगा (चोर हाँगा) निरीक्षण गरी हटाउनु पर्दछ।

६. तरकारी बाली

- हिउँदै तरकारीहरुको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्मािलिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिजने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- ब्याड राख्ने जग्गाको माटोको उपचार गर्नु परेमा बेभिष्टिन ६ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई बिउ राख्नु ३-४ दिन अगाडी छर्कदा उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी राख्दा १ विक्ता (१५-२० से.मी.) अग्लो ब्याड बनाई ४ अँगुलको फरकमा लाइन कोरेर पातलो गरी बिउ राख्ने र हल्का माटोले पुरेपछि छापो राख्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछी दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओढाउनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्वेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपट्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।

- अदुवा र बेसारको पाना वा गानो कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु. पि. को २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयरबाट फेद भिज्ने गरि छर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू

लाभलि क्षती पुर्याएको फल

पातमा क्षतिको लक्षण

मुनामा क्षतिको लक्षण

फलमा क्षतिको लक्षण

बयस्क पुतली

लाभा अवस्था

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरएन्टानिलिप्रोल

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २६, २० असोज २०७४, अवधि : २७ असोज २०७४ — २ कार्तिक २०७४

(*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली एन.पि.भी*) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा *भिकोर्न एच झोल* १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागि सुन्तला लगायतका फलफूलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित *जोना-ट्रेक* (*Zona-trac*) तथा तरकारी बालीहरूमा *क्यु-ट्रेक* (*Cue-trac*) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक *फेमिल्युर* (*Femi lure*) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फ्लाईकेचरट्रेप (*McPhail Trap*) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर

(Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेदैँ जानुपर्दछ।

- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो बर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो बर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो बर्ष देखि हरेक बर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दैँ जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

<p>फल कुहाउने झिंगाहरू</p> 	<p>फल कुहाउने औंसाले गरेको क्षती</p> 	<p>ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच</p> 	<p>फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)</p>
<p>केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप</p> 	<p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप</p> 	<p>माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि</p> 	<p>बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन</p>

७. मौरी

- यो समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ड मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू:

- सकेसम्म कम हानिकारक हरियो (◇) र हानिकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुँदैन।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २६, २० असोज २०७४, अवधि : २७ असोज २०७४ — २ कार्तिक २०७४

- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नु पर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस।
- कुनै पनि विषादी छरि रहदा वीचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरे पछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हात खुट्टा नधोई कुनै खाने कुरा खान हुदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टलेर खाल्डोमा पुर्नु पर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नु पर्दछ । यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गा बाट ३ देखि १५ दिन सम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुदैन साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुदैन ।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नु पर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- बाख्रामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाख्राको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- बाख्राको मोओलाको लागि ५% पोभिडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाख्रालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- किर्नाको समस्या देखिएमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस्।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी बेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ। पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ। यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २६, २० असोज २०७४, अवधि : २७ असोज २०७४ — २ कार्तिक २०७४

- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमी हुने गर्दछ। गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रूणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ। त्यसकारण आफ्नो हावापानी सुहाउँदो स्थानीय तथा नस्र सुधार गरिएका पशुवस्तुहरू पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाउँदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।
- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरू जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरूको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेसन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिउँसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाइट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

घाँसेवाली

- हिउँदै घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के. जी, डी.ए.पी. ३.६ के. जी, युरिया २.१ के. जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के. जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हप्ताभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्रिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबियमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० मि.ग्रा. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० मि.ग्रा. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम. जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसूची-१

बालि	तोरी	मसुरो	चना	हिउदे मकै
सिफारिस जात	तराई र भित्रि मधेश: मोरंग तोरी-२, प्रिति, उन्नति, प्रगति, विकास मध्य पहाड: लुम्ले तोरी-२	तराई र भित्रि मधेश: खजुरा मसुरो-१, खजुरा मसुरो-२, शितल, शिखर, सिमल, सिम्रिक र सिन्दुर मध्य पहाड: महेश्वर भारती, सगुन, शितल, शिखर, सिमल, शिशिर, सिम्रिक र सिन्दुर	तराई र भित्रि मधेश: धनुष, राधा, सीता, कोशेली, कालिका, तारा र अवरोधी मध्य पहाड: तारा, अवरोधी	तराई र भित्रि मधेश: रामपुर कम्पोजिट, रामपुर हाईब्रिड-२ मध्य पहाड: मनकामना-२, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, देउती, पोसिलो मकै-१, शितला; उच्च पहाड: गणेश-१, गणेश-२
बीउ दर	०.२५-०.३० के.जी./कट्टा वा ०.३७-०.४५ के.जी./रोपनी	१.०-१.५ के.जी./कट्टा वा १.५-२.० के.जी./रोपनी	१.५-२.० के.जी./कट्टा वा २.५-३.० के.जी./रोपनी	०.८-१.० के.जी./कट्टा वा १.०-१.५ के.जी./रोपनी
मलखाद	कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, युरिया ०.३ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी, डी.ए.पी. ५.० के.जी, युरिया ०.४५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल १५०-२०० के.जी, डी.ए.पी. १.५ के.जी, युरिया ०.५ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. २.७ के.जी, युरिया ०.७५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३३३ के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, पोटास १.३ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५०० के.जी, डी.ए.पी. ४.५ के.जी, पोटास २.० के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३००-५०० के.जी, डी.ए.पी. ३.८ के.जी, युरिया २.० के.जी, पोटास २.५ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५००-७५० के.जी, डी.ए.पी. ५.७ के.जी, युरिया ३.० के.जी, पोटास ३.७ के.जी. प्रति रोपनी
लगाउने उपयुक्त समय	तराईमा असोजको अन्तिम हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र पहाडमा असोज सम्म	तराई र भित्रि मधेशमा कार्तिक पहिलो हप्ता देखि मंगसिरको दोस्रो हप्ता र मध्य पहाडमा असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	असिंचित क्षेत्रमा असोजको तेस्रो हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र सिंचित क्षेत्रमा मङ्सिरको पहिलो हप्ता देखि तेस्रो हप्ता सम्म	पहाडमा अन्तिम भाद्र, भित्रि मधेशमा भाद्र देखि असोज सम्म र तराईमा असोज देखि कार्तिक सम्म

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २६, २० असोज २०७४, अवधि : २७ असोज २०७४ — २ कार्तिक २०७४

वर्ष ३ अंक २७

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०५ कात्तिक २०७४

अवधि: ०५ कात्तिक २०७४— ०९ कात्तिक २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- सरदरमा २३ सेप्टेम्बरमा नेपालबाट बाहिरिने मनसून यस वर्ष औसत मिति भन्दा २३ दिन ढिलो गरि १६ अक्टोबर (३० असोज २०७४) मा देशको समग्र भू-भाग बाट बाहिरिएको छ।
- पूर्वी तथा मध्य तराई, पहाड र हिमाली जिल्लाहरूमा साताको सुरुमा सामान्य बदली भई एक-दुई स्थानमा हल्का वर्षा हुने देखिन्छ।
- बाँके जिल्लाहरूमा साताका अधिकांश दिनहरूमा मौसम सफा रहने देखिन्छ तर साताका एक-दुई दिनमा भने आंशिक वा सामान्य बदली हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बाला लागेर पाक्ने अवस्थामा छ भने कुनै पनि विषादीको प्रयोग नगर्नुहोला तर भर्खरै बाला पसाउने अवस्थामा छ भने प्राविधिकको सल्लाहमा मात्र विषादीको प्रयोग गर्नुहोला।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा २ हप्ता अघि कोल्ड स्टोरबाट झिकिएको आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिन रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बेरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- वर्षिम, जै, भेच लगायतका भुँडघाँसहरू लगाउने उपयुक्त समय भएकोले राम्रोसँग खनजोत गरेको जग्गामा उचित जातको बीउ छनौट गरि लगाउनु पर्दछ। बीउ छर्नु अगाडी माटोको चिस्थानको अवस्था हेरी आवश्यक परे सिँचाइको प्रबन्ध मिलाउनु पर्दछ। साथै घाँस लगाउँदा कोसे र अकोसे घाँसको बीउ मिलाएर छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

मौसमी तथ्यांकहरु

२० असोज २०७४ देखि २६ असोज २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२६.०	२८.०-३६.५	२२.०-२४.०	९०-९६	७८-९४	-	-	-
मोरङ	११.०	२७.६-३५.९	२४.४-२६.२	७१-९७	६०-९०	०.०-२.५	पूर्व	-
धनकुटा	३.५	२४.१-३०.२	१८.५-२०.१	८२-९६	६४-८४	०.०-०.५	उत्तर	-
संखुवासभा	१४.२	२३.६-२९.५	१९.५-२७.१	८४-८९	८१-८९	-	-	-
सुनसरी	०.५	२९.०-३६.०	२३.०-२४.०	६८-१००	५६-९१	-	-	-
सप्तरी	२०.२	२८.०-३५.५	२५.०-२७.५	८१-९३	७६-९३	-	-	-
सिराहा	फाटफुट	३१.५-३६.५	२३.५-२५.०	८०-९१	७३-८७	-	-	-
दोलखा	३.२	२४.०-२७.०	१५.५-१७.०	९३-९९	७७-८५	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३०.०-३६.३	२६.०-२७.५	७६-८९	७१-८१	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	३०.७	३२.२-३४.५	१९.०-२०.९	९१-१००	८५-९५	-	-	-
बारा	६०.०	३५.०-३६.२	२३.०-२४.६	७५-८०	२५-६७	०.०-१.०	उत्तर	-
धादिङ	०.०	३०.०-३२.०	१८.४-२१.०	८४-९८	७०-९०	-	-	-
चितवन	०.०	३३.४-३५.०	२२.०-२४.२	९२-९७	८१-९०	-	-	-
कास्की	५७.९	३०.४-३१.७	१८.९-२१.५	९४-९७	६६-६९	०.०-१.५	पूर्व	-
मुस्ताङ	०.२	२१.०-२४.०	५.०-७.५	७८-९१	४६-७९	-	-	-
पाल्पा	०.०	३०.०-३२.०	१४.८-१९.६	८५-९२	८१-८५	-	-	-
रुपन्देही	२२.५	३४.७-३७.२	२०.५-२४.५	७५-१००	५५-६५	०.०-३.५	पश्चिम	-
रुकुम	०.०	३०.०-३२.५	१८.५-२२.२	८३-९२	६७-८९	-	-	-
दाङ	०.०	३१.५-३३.२	२०.५-२२.०	७८-७९	६०-६४	०.०-१.०	पश्चिम	-
बाँके	०.०	३४.४-३५.०	२२.६-२४.५	७५-९२	५८-८९	०.०-२.०	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	३२.३-३३.५	१७.९-२०.७	७९-९५	६७-८९	०.०-६.०	दक्षिण	-
जुम्ला	०.०	२५.०-२७.३	७.१-११.५	६५-७२	२७-४३	०.०-१.०	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	३४.०-३४.७	२०.२-२४.२	७७-९०	४९-६१	०.०-०.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	२४.४-३४.५	१८.१-२२.८	६९-८८	४९-६०	०.०-२.०	दक्षिण	-
दार्चुला	२०.६	२९.५-३१.५	१६.०-२०.०	९०-९५	७४-८६	-	-	-

२७ असोज २०७४ देखि ०२ कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	३१.०	३०.५-३५.०	१८.५-२३.५	९७-१००	७९-९२	-	-	-
मोरङ	०.०	३०.५-३४.८	२१.०-३२.६	६९-८९	५२-७९	०.०-४.०	उत्तर	-
धनकुटा	०.०	२६.१-३०.६	१६.४-१९.६	७८-९८	५३-७६	०.०-१.०	उत्तर	-
संखुवासभा	०.७	२५.५-२७.०	१७.०-२०.३	६२-९६	६२-९०	-	-	-
सुनसरी	०.०	३१.८-३६.०	१८.५-२३.५	६८-९६	६७-८४	-	-	-
सप्तरी	०.०	२९.५-३४.०	२३.५-२६.२	७७-९८	६६-८६	-	-	-
सिराहा	०.०	३१.५-३५.५	२०.५-२५.५	८५-८९	७१-८०	-	-	-
दोलखा	०.०	२४.०-२७.०	१३.०-१६.०	८८-९६	७७-९२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३२.४-३४.७	२५.४-२७.५	८७-९५	७४-८५	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	२३.५	३०.५-३३.२	१४.५-२०.०	८५-९७	७९-८४	-	-	-
बारा	०.०	३३.०-३५.४	२०.०-२३.०	७१-९२	३०-६२	०.०-१.५	पूर्व	-
धादिङ	०.०	२८.१-३१.६	१३.०-१९.६	८२-९०	६२-७९	-	-	-
चितवन	०.०	३२.३-३४.३	१९.०-२३.८	८४-९७	७५-८८	-	-	-
कास्की	१०.०	२८.३-३१.२	१६.३-२०.६	९१-९७	५८-७१	०.०-३.०	पश्चिम	-
मुस्ताङ	३.४	१८.५-२३.०	४.०-७.०	७३-९०	६५-८२	-	-	-
पाल्पा	०.०	२९.०-३१.०	१३.३-१६.४	७४-९२	७०-८८	-	-	-
रूपन्देही	०.०	३३.९-३५.७	२१.२-२५.०	७५-८०	४०-६०	०.०-२.०	पश्चिम	-
रुकुम	०.०	२९.०-३०.५	१५.२-१८.२	८०-९८	५८-७२	-	-	-
दाङ	०.०	३०.३-३३.०	१६.६-२१.५	७८-९६	४४-५९	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	०.०	३२.८-३४.८	२०.५-२१.४	८६-९४	५२-६३	०.०-३.५	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	३०.२-३२.८	१४.४-१८.३	७२-८५	४९-६०	०.०-४.५	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	२३.३-२६.७	४.५-११.५	५७-७०	२४-३६	०.०-३.५	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	३२.५-३५.३	१९.२-२०.५	७२-९०	४३-५६	०.०-०.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	३२.०-३४.५	१३.८-१८.२	७२-८५	४९-६०	०.०-३.०	पश्चिम	-
दार्चुला	०.०	२६.०-२९.५	१४.०-१६.०	९४-९६	६८-८०	-	-	-

कृषि - सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- देशको समग्र भू-भाग बाट मनसुन बाहिरिएकोले पाकेको धान काट्न तथा थन्क्याउन शुरु गर्नुहोला।
- धानको बाला लागेर पाक्ने अवस्थामा छ भने कुनै पनि विषादीको प्रयोग नगर्नुहोला तर भर्खरै बाला पसाउने अवस्थामा छ भने प्राविधिकको सल्लाहमा मात्र विषादीको प्रयोग गर्नुहोला।

धानको पतेरो (Rice gundhi bug)

धान खेतमा पतेरो कीरा (Rice gundhi bug) लाग्ने समय भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोला। धान बालीमा बाला पसाएपछि दुध भरिने अवस्थामा यसको प्रकोप प्रत्येक वर्ष देखिने गरेको छ। बयस्क पतेरो कीरा खैरोमा हरियो रङ मिसिएको हुन्छ भने बच्चा पतेरो हरियो हुन्छ। यसको खुट्टा र एन्टिना (Antenna) लामो हुन्छ, शरीर करिब २० मिलिमिटर हुन्छ। यसलाई समातेर विस्तारै थिच्दा नराम्रो गन्ध छोड्छ। यसको बयस्क र लाभे दुवैले बालीमा क्षती पुर्‍याउँछ। यसले धानको पात, कलिलो भाग साथै कमलो बालाहरुमा चूसेर नोक्सानी पुर्‍याउँछ। यसले पातमा बढी आक्रमण गरेमा बोटनै पहेंलिने हुन्छ र बालामा आक्रमण गरेको छ भने दानाहरुमा खैरो दाग देखिने, दानाहरु फोस्रा हुने अथवा आधा फोस्रिएका दाना हुने गर्दछ। धान खेतमा एउटा धानको गाँज (हिल) मा १ वटा बयस्क पतेरो कीरा देखिएमा व्यवस्थापन बिधिहरु अपनाउनु पर्दछ। यो कीराको नोक्सानी कम गर्नको लागि खेत भित्र तथा वरपरको झारपात गोडमेल गरी पतेरोको बैकल्पिक आश्रय नष्ट गर्ने; प्रकाश पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीरालाइ मार्ने; डर्टी ट्राप (Dirty trap) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।

स्थानीय रूपमा डर्टी ट्राप बनाउने बिधि: गाई, भैंसीको ताजा पिसावमा कपडा वा जुटको बोरालाई भिजाएर एउटा लठीको छेउमा बाँध्ने र उक्त लठीलाई धानबारीको बीचमा लगेर गाड्ने गर्नुपर्दछ। ट्रापमा आकर्षित भएका पतेरोहरुलाई बाहिरपट्टिबाट प्लाष्टिकको झोलाले छोपी संकलन गरी मार्नुपर्दछ।

यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन ५०% ई.सी. (Malathion ५०% EC)* २ एम.एल. प्रति लिटर अथवा *साइपरमेथ्रीन २५% ई.सी. (Cypermethrin २५% EC)* ०.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीका दरले विरुवा राम्ररी भिज्ने गरी साँझको समयमा छर्नु पर्दछ।

२. गहुँ

- गहुँ लगाउने समय आउन लागेकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डाँफे, पासाड लहामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड लहामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४ — ४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५ - ६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गरी लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- तिलोत्तमा तराई र भित्री मधेश तथा डाँफे, मुनाल र च्याखुरा मध्य पहाडको सिंचित र असिंचित दुवै क्षेत्रमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- मध्य तथा सुदूर पश्चिम तराईका लागि उपयुक्त ड्युरम गहुँको जातहरु- डी डब्लु के २६ र डी डब्लु के ३८ को बीउ समयमा व्यवस्था गरि लगाउन उपयुक्त हुन्छ। ड्युरम गहुँ बारे विस्तृत जानकारी प्राप्त गर्न क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, खजुरा, बाँकेमा सम्पर्क गर्नुहोला।

३. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

४. आलु

- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा २ हप्ता अघि कोल्ड स्टोरबाट झिकिएको आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- कोल्ड स्टोरबाट वीउ आलु झिकिसके पछि एक दिन खुल्ला ठाउँमा फिजाएर दानाको पसिना ओभाउन दिनुहोस्। कुहिएका, सडेगलेका दानाहरू छानेर हटाउनुहोस् र बोरामा प्याक गरि राख्नुहोस्। वीउ आलुलाई न्यानो, उज्यालो, ओभानो र हावा चल्ने ठाउँमा टुसाउन राख्नुहोस्। दानाको सबै आँखामा हरिया छोटा र मोटा टुसाहरू निस्केपछि मात्र रोप्नुहोस्।
- आलुवालीलाई खुम्चेकीराबाट जोगाउन राम्ररी पाकेको बुर्बुराउँदो गोबरमल वा कम्पोस्टको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय वीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठेमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भित्र्याइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नाले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरूको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा वीउ आलुको हकमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।

५. तोरी/मुसुरो/चना/हिउँदै मकै

- तोरी, मुसुरो, चना र हिउँदै मकै लगाउने समय आउन लागेकोले अनुसुची-१ मा दिए बमोजिम उपलब्ध जात (उन्नत) को गुणस्तरीय वीउ तथा मलको समयमा नै व्यवस्था गरी लगाउनु होस्।

६. फलफूल बाली

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझो काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझो हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई ढुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।

- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- यस समयदेखि केरामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ड्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- कागतीका बोटहरुमा कल्ले कीरा, पतेरो, नयाँ पालुवामा लाग्ने लाही, पात खाने लाभ्रे, सुलसुले आदि लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरुले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसावारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरुले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- कागतीको बोटको कापमा आउने नयाँ सीधा ठाडो बढ्ने हाँगा (चोर हाँगा) निरीक्षण गरी हटाउनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- हिउँदे तरकारीहरुको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्मालिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिज्ने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- ब्याड राख्ने जग्गाको माटोको उपचार गर्नु परेमा बेभिष्टिन ६ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई बिउ राख्नु ३-४ दिन अगाडी छर्कदा उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी राख्दा १ विक्ता (१५-२० से.मी.) अग्लो ब्याड बनाई ४ अँगुलको फरकमा लाइन कोरेर पातलो गरी बिउ राख्ने र हल्का माटोले पुरेपछि छापो राख्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछी दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओढाउनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपड्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।
- अदुवा र बेसारको पाना वा गानो कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु. पि. को २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयरबाट फेद भिज्ने गरि छर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरु

लाभाले क्षती पुर्याएको फल

पातमा क्षतिको लक्षण

मुनामा क्षतिको लक्षण

फलमा क्षतिको लक्षण

बयस्क पुतली

लाभा अवस्था

व्यवस्थापन विधिहरु: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरु जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरु नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्र्याप वा स्टिकी ट्र्याप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीराहरु मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्त्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

बत्तिको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरू

पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लोरोक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल्, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नुपर्दछ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्तिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- खुर्सानीमा भाइरस रोग लागेको भएमा भिकोर्न एच झोल १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कष्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कष्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागि सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फ्लाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।

- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

फल कुहाउने झिंगाहरू 	फल कुहाउने औंसाले गरेको क्षती 	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच 	फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)
केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडीभीपी ट्रेपिंग स्ट्रिप 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप 	माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि 	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन

८. मौरी

- यो समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ङ मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू:

- सकेसम्म कम हानिकारक हरियो (◇) र हानिकारक निलो (◇) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कने बेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २७, ०५ कात्तिक २०७४, अवधि : ०५ कात्तिक २०७४ — ०९ कात्तिक २०७४

- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउमा चलाउन नपरोस ।
- कुनै पनि विषादी छरि रहदा वीचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नु हुदैन ।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरे पछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हात खुट्टा नधोई कुनै खाने कुरा खान हुदैन ।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टलेर खाल्डोमा पुर्नु पर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नु पर्दछ ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नु पर्दछ । यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गा बाट ३ देखी १५ दिन सम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुदैन साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुदैन ।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नु पर्दछ ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ । *डाइमेटोएट* ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन* ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- बाख्रामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखी कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ । ढकेरी लागेका बाख्राको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ ।
- बाख्राको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ । मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाख्रालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस् । साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ ।
- किर्नाको समस्या देखिएमा पशुलाई सफा पानीले नुहाइदिने, गोठ ओभानो र सफा राख्ने र प्रकोप अत्याधिक भएमा १ भाग सूतीको पातको झोल १० भाग पानीमा मिसाई बनाएको झोल अथवा बोझोको पातको रस २-३ दिनको फरकमा ३-४ पटकसम्म शरीरभरि लगाइदिनुहोस् ।
- किर्नाको टोकाईबाट गाई, भैंसी वेविसिया रोग देखा पर्नसक्छ । पशुहरूमा उच्च ज्वरो आउने, रातो रंगको पिसाव फेर्ने, लड्खडाउने, रक्तअल्पता, अरुचि जस्ता लक्षण देखिन सक्दछ । यस्तो समस्या देखिएमा नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग पशुको रगत जचाँउनु पर्दछ ।
- गर्मी मौसममा दुधालु गाईहरूको वाली लाग्ने दर (conception rate) २०-२७% ले घट्ने र ऋतु चक्रमा देखाउने लक्षणमा कमि हुने गर्दछ । गर्मीको तनाव (Heat stress) का कारण पशुवस्तुको पाठेघरमा विकास भइरहेको भ्रुणको वृद्धिमा कमी आउनुका साथै गर्भ तुहिने सम्भावना बढि हुन्छ । त्यसकारण आफ्नो हावापानी

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २७, ०५ कात्तिक २०७४, अवधि : ०५ कात्तिक २०७४ — ०९ कात्तिक २०७४

सुहाँउदो स्थानीय तथा नक्ष सुधार गरिएका पशुवस्तुहरु पाल्नुहोस र आफ्नो हावापानी सुहाँउदो खोर गोठ निर्माण गरि प्रशस्त पानीको व्यवस्था गर्नुहोला।

- शंखेकीराको प्रकोप भएको पानी जमेको ठाउँमा अथवा सिमसार क्षेत्रमा पशु-वस्तुलाई चराउन लैजानु हुँदैन। ती ठाउँका घासपात पशुवस्तुले खाँदा नाम्ले रोग लाग्न सक्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- कुखुरा फार्महरुमा रोगहरुको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- गर्मी मौसममा कुखुराको भालेको प्रजनन क्षमतामा कमी आउने हुनाले ब्रिडिङ स्टकमा भालेको संख्या बढाएर १२-१५% सम्म राख्नुपर्दछ। साथै दानामा भिटामिन-ई तथा सेलेनियमको मात्रा बढाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- गर्मी मौसममा कुखुरामा देखा पर्ने लक्षणहरु जस्तै- चाँडो-चाँडो सास फेर्ने, पानी धेरै खाने, दाना कम खाने, पखेटा र खुट्टा फालेर बस्ने, अण्डा उत्पादनमा कमी आउने, खोरमा कुखुराहरुको मृत्यु हुने आदी भएमा पर्याप्त भेन्टीलेशन प्रदान गर्ने, कुखुराको घनत्व कम गर्ने, तापक्रम ३० डिग्री सेल्सियस वा बढि रहेका बेला (दिँउसो १२-३ बजे सम्म) दाना नदिने, पर्याप्त मात्रामा सफा, चिसो पानीको व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै पानीमा इलेक्ट्रोलाईट र मल्टी भिटामिन राखेर दिनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

घाँसेवाली

- हिउँदे घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के. जी, डी.ए.पी. ३.६ के. जी, युरिया २.१ के. जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के. जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हसाभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्लिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबियमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
- अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
- ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
- लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसूची-१

बाली	तोरी	मसुरो	चना	हिउँदै मकै
सिफारिस जात	तराई र भित्रि मधेश: मोरंग तोरी-२, प्रिति, उन्नति, प्रगति, विकास मध्य पहाड: लुम्ले तोरी-२	तराई र भित्रि मधेश: खजुरा मसुरो-१, खजुरा मसुरो-२, शितल, शिखर, सिमल, सिमिक र सिन्दुर मध्य पहाड: महेश्वर भारती, सगुन, शितल, शिखर, सिमल, शिशिर, सिमिक र सिन्दुर	तराई र भित्रि मधेश: धनुष, राधा, सीता, कोशेली, कालिका, तारा र अवरोधी मध्य पहाड: तारा, अवरोधी	तराई र भित्रि मधेश: रामपुर कम्पोजिट, रामपुर हाईब्रिड-२ मध्य पहाड: मनकामना-२, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, देउती, पोसिलो मकै-१, शितला; उच्च पहाड: गणेश-१, गणेश-२
बीउ दर	०.२५-०.३० के.जी./कट्टा वा ०.३७-०.४५ के.जी./रोपनी	१.०-१.५ के.जी./कट्टा वा १.५-२.० के.जी./रोपनी	१.५-२.० के.जी./कट्टा वा २.५-३.० के.जी./रोपनी	०.८-१.० के.जी./कट्टा वा १.०-१.५ के.जी./रोपनी
मलखाद	कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, युरिया ०.३ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी, डी.ए.पी. ५.० के.जी, युरिया ०.४५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल १५०-२०० के.जी, डी.ए.पी. १.५ के.जी, युरिया ०.५ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. २.७ के.जी, युरिया ०.७५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३३३ के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, पोटास १.३ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५०० के.जी, डी.ए.पी. ४.५ के.जी, पोटास २.० के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३००-५०० के.जी, डी.ए.पी. ३.८ के.जी, युरिया २.० के.जी, पोटास २.५ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५००-७५० के.जी, डी.ए.पी. ५.७ के.जी, युरिया ३.० के.जी, पोटास ३.७ के.जी. प्रति रोपनी
लगाउने उपयुक्त समय	तराईमा असोजको अन्तिम हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र पहाडमा असोज सम्म	तराई र भित्रि मधेशमा कार्तिक पहिलो हप्ता देखि मंगसिरको दोस्रो हप्ता र मध्य पहाडमा असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	असिंचित क्षेत्रमा असोजको तेस्रो हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र सिंचित क्षेत्रमा मङ्सिरको पहिलो हप्ता देखि तेस्रो हप्ता सम्म	पहाडमा अन्तिम भाद्र, भित्रि मधेशमा भाद्र देखि असोज सम्म र तराईमा असोज देखि कार्तिक सम्म

वर्ष ३ अंक २८

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १२ कात्तिक २०७४

अवधि: १२ कात्तिक २०७४— १६ कात्तिक २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- पूर्वी तथा मध्य तराई, पहाड र हिमाली जिल्लाहरूमा साताको शुरुका दिनहरूमा आंशिक वा सामान्य रूपले बदली भई एक-दुई स्थानमा क्षणिक वर्षा हुने देखिन्छ।
- मध्य तथा पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा साताको मध्य तथा अन्त्यतिर आंशिक बदली हुनेछ।
- बाँके जिल्लाहरूमा साताको मध्य तथा अन्त्यतिर आंशिक वा सामान्य रूपले बदली भई एक-दुई स्थानमा क्षणिक वर्षा हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बाला लागेर पाक्ने अवस्थामा छ भने कुनै पनि विषादीको प्रयोग नगर्नुहोला तर भर्खरै बाला पसाउने अवस्थामा छ भने प्राविधिकको सल्लाहमा मात्र विषादीको प्रयोग गर्नुहोला।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा २ हप्ता अघि कोल्ड स्टोरबाट झिकिएको आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिनो रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटोसको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।

मौसमी तथ्यांकहरु

२७ असोज २०७४ देखि ०२ कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	३१.०	३०.५-३५.०	१८.५-२३.५	९७-१००	७९-९२	-	-	-
मोरङ	०.०	३०.५-३४.८	२१.०-३२.६	६९-८९	५२-७९	०.०-४.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२६.१-३०.६	१६.४-१९.६	७८-९८	५३-७६	०.०-१.०	उत्तर	
संखुवासभा	०.७	२५.५-२७.०	१७.०-२०.३	६२-९६	६२-९०	-	-	-
सुनसरी	०.०	३१.८-३६.०	१८.५-२३.५	६८-९६	६७-८४	-	-	-
सप्तरी	०.०	२९.५-३४.०	२३.५-२६.२	७७-९८	६६-८६	-	-	-
सिराहा	०.०	३१.५-३५.५	२०.५-२५.५	८५-८९	७१-८०	-	-	-
दोलखा	०.०	२४.०-२७.०	१३.०-१६.०	८८-९६	७७-९२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३२.४-३४.७	२५.४-२७.५	८७-९५	७४-८५	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	२३.५	३०.५-३३.२	१४.५-२०.०	८५-९७	७९-८४	-	-	-
बारा	०.०	३३.०-३५.४	२०.०-२३.०	७१-९२	३०-६२	०.०-१.५	पूर्व	
धादिङ	०.०	२८.१-३१.६	१३.०-१९.६	८२-९०	६२-७९	-	-	-
चितवन	०.०	३२.३-३४.३	१९.०-२३.८	८४-९७	७५-८८	-	-	-
कास्की	१०.०	२८.३-३१.२	१६.३-२०.६	९१-९७	५८-७१	०.०-३.०	पश्चिम	
मुस्ताङ	३.४	१८.५-२३.०	४.०-७.०	७३-९०	६५-८२	-	-	-
पाल्पा	०.०	२९.०-३१.०	१३.३-१६.४	७४-९२	७०-८८	-	-	-
रुपन्देही	०.०	३३.९-३५.७	२१.२-२५.०	७५-८०	४०-६०	०.०-२.०	पश्चिम	
रुकुम	०.०	२९.०-३०.५	१५.२-१८.२	८०-९८	५८-७२	-	-	-
दाङ	०.०	३०.३-३३.०	१६.६-२१.५	७८-९६	४४-५९	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	०.०	३२.८-३४.८	२०.५-२१.४	८६-९४	५२-६३	०.०-३.५	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	३०.२-३२.८	१४.४-१८.३	७२-८५	४९-६०	०.०-४.५	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	२३.३-२६.७	४.५-११.५	५७-७०	२४-३६	०.०-३.५	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	३२.५-३५.३	१९.२-२०.५	७२-९०	४३-५६	०.०-०.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	३२.०-३४.५	१३.८-१८.२	७२-८५	४९-६०	०.०-३.०	पश्चिम	-
दार्चुला	०.०	२६.०-२९.५	१४.०-१६.०	९४-९६	६८-८०	-	-	-

०३ असोज २०७४ देखि ०९ कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२७.०-३२.५	१९.०-२१.५	९४-१००	७८-९२	-	-	-
मोरङ	०.९	२५.०-३१.४	२०.५-२२.७	८०-९४	६१-८८	०.०-५.०	पूर्व	-
धनकुटा	२.२	२३.४-२५.६	१३.५-१८.२	८६-९६	४७-८७	०.०-२.०	उत्तर	-
संखुवासभा	०.७	२३.५-२५.०	१५.७-१८.५	७०-९८	७०-८६	-	-	-
सुनसरी	९.०	२५.८-३२.०	१९.०-२३.०	७५-९७	४०-८४	-	-	-
सप्तरी	२९.५	२९.३-३३.५	२१.२-२४.५	८१-९४	८०-९४	-	-	-
सिराहा	४१.०	२८.५-३३.०	१९.५-२४.०	७८-९२	७६-९२	-	-	-
दोलखा	०.०	२२.०-२६.०	१०.०-१४.०	८७-१००	६६-९३	-	-	-
महोत्तरी	१२.५	२७.५-३१.२	२१.७-२४.०	८०-१००	७२-८२	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२८.५-३१.४	१०.०-१७.८	९४-९७	७३-८८	-	-	-
बारा	०.०	३०.०-३३.५	१८.५-२१.२	८५-९३	५८-७६	०.८-१.३	पूर्व	-
धादिङ	०.०	२६.०-२९.७	१३.०-१८.५	८४-९१	६४-८४	-	-	-
चितवन	०.०	३०.४-३४.०	१७.४-२२.३	८६-९७	६७-९१	-	-	-
कास्की	१.७	२६.२-२९.३	१६.४-१९.५	८१-८८	६६-७१	०.०-३.५	दक्षिण	-
मुस्ताङ	०.०	१५.५-२०.५	(-१.५)-७.०	७०-९४	६२-७४	-	-	-
पाल्पा	०.०	२५.९-३०.०	९.६-१४.०	८४-९६	८०-८८	-	-	-
रुपन्देही	फाटफुट	३१.४-३५.१	१९.२-२२.५	६५-९०	४०-६०	१.०-२.०	दक्षिण	-
रुकुम	०.०	२७.०-३०.२	१०.०-१९.०	७८-१००	४१-७१	-	-	-
दाङ	३.२	२८.०-३१.४	१२.०-२०.५	६८-९०	२५-७५	०.०-२.०	उत्तर	-
बाँके	०.०	३०.२-३४.५	१८.०-२२.५	८९-९७	५३-६६	०.०-३.०	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	२८.७-३१.६	१०.२-१७.७	६६-८९	४०-५६	१.०-४.०	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	२०.१-२४.४	१.५-८.२	७०-९४	६२-७४	०.५-४.०	उत्तर	-
कैलाली	०.०	३०.७-३३.७	१४.०-२१.२	७६-८९	४४-५८	०.०-०.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	२९.५-३३.५	१०.२-१८.५	७८-८५	२४-४४	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	०.०	२४.०-२८.०	११.५-१७.०	९०-१००	६०-९४	-	-	-

कृषि - सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- देशको समग्र भू-भाग बाट मनसुन बाहिरिएकोले पाकेको धान काट्न तथा थन्क्याउन शुरु गर्नुहोला।
- धानको बाला लागेर पाक्ने अवस्थामा छ भने कुनै पनि विषादीको प्रयोग नगर्नुहोला तर भर्खरै बाला पसाउने अवस्थामा छ भने प्राविधिकको सल्लाहमा मात्र विषादीको प्रयोग गर्नुहोला।

२. गहुँ

- गहुँ लगाउने समय आउन लागेकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डौँफे, पासाङ ल्हामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाङ ल्हामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४ — ४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५ - ६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गरी लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- तिलोत्तमा तराई र भित्री मधेश तथा डौँफे, मुनाल र च्याखुरा मध्य पहाडको सिंचित र असिंचित दुवै क्षेत्रमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- मध्य तथा सुदूर पश्चिम तराईका लागि उपयुक्त ड्युरम गहुँको जातहरू- डी डब्लु के २६ र डी डब्लु के ३८ को बीउ समयमा व्यवस्था गरि लगाउन उपयुक्त हुन्छ। ड्युरम गहुँ बारे विस्तृत जानकारी प्राप्त गर्न क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, खजुरा, बाँकेमा सम्पर्क गर्नुहोला।

३. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

४. आलु

- मध्यपहाडमा भदौको अन्तिम साता लगाएको आलुबाली गोडमेल गर्न शुरु गर्नुहोस्।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा २ हप्ता अघि कोल्ड स्टोरबाट झिकिएको आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- कोल्ड स्टोरबाट वीउ आलु झिकिसके पछि एक दिन खुल्ला ठाउँमा फिजाएर दानाको पसिना ओभाउन दिनुहोस्। कुहिएका, सडेगलेका दानाहरू छानेर हटाउनुहोस् र बोरामा प्याक गरि राख्नुहोस्। वीउ आलुलाई न्यानो, उज्यालो, ओभानो र हावा चल्ने ठाउँमा टुसाउन राख्नुहोस्। दानाको सबै आँखामा हरिया छोटो र मोटा टुसाहरू निस्केपछि मात्र रोप्नुहोस्।
- आलुबालीलाई खुम्चेकीराबाट जोगाउन राम्ररी पाकेको बुर्बुराउँदो गोबरमल वा कम्पोस्टको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय वीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भित्र्याइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नाले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरूको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।
- आलुको पुतलीले सामान्यतया आलु भण्डारणमा ज्यादा नोक्सानी गर्ने भएकोले यसको नियन्त्रणको लागि बोझोको गानोको धुलो २ ग्राम प्रति के.जी. आलुको दरले मिसाउने वा तीतेपातीका टुक्रा आलुको तहमाथि राखिदिने वा बीउ आलुको हकमा *मालाथियन* ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई छर्कनु पर्दछ।

५. तोरी/मुसुरो/चना/हिउँदै मकै

- तोरी, मुसुरो, चना र हिउँदै मकै लगाउने समय आउन लागेकोले अनुसुची-१ मा दिए बमोजिम उपलब्ध जात (उन्नत) को गुणस्तरीय बीउ तथा मलको समयमा नै व्यवस्था गरी लगाउनु होस्।
- तोरीबालीमा बीउबाट लाग्ने/सर्ने अल्टरेनिया थोप्ले रोगको लागि मेन्कोजेव ३ ग्राम प्रति के.जी. बीउको दरले उपचार गरि छर्नुहोस्।
- कम चिस्यान भएको खेतमा मुसुरो लगाउँदा बीउलाई १२ घण्टासम्म पानीमा भिजाई २ घण्टा छायामा सुकाएर छर्नुहोस्।
- राइजोवियम जीवाणुद्वारा मुसुरोको बीउलाई उपचार गरि लगाउनुहोस्।

६. फलफूल बाली

- केराको काइयो बनिसके पछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा *कपर अक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- यस समयदेखि केरामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई द्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० इन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- कागतीका बोटहरूमा कत्ले कीरा, पतेरो, नयाँ पालुवामा लाग्ने लाही, पात खाने लाभ्रे, सुलसुले आदि लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरूले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसावारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा

३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरूले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।

- कागतीको बोटको कापमा आउने नयाँ सीधा ठाडो बढ्ने हाँगा (चोर हाँगा) निरीक्षण गरी हटाउनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- हिउँदे तरकारीहरूको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्मालिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिजने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- ब्याड राखे जग्गाको माटोको उपचार गर्नु परेमा बेभिष्टीन ६ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई बिउ राख्नु ३-४ दिन अगाडी छर्कदा उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी राख्दा १ विक्ता (१५-२० से.मी.) अग्लो ब्याड बनाई ४ अँगुलको फरकमा लाइन कोरेर पातलो गरी बिउ राखे र हल्का माटोले पुरेपछि छापो राख्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछि दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओढाउनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपड्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।
- अदुवा र बेसारको पाना वा गानो कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु. पि. को २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयरबाट फेद भिज्ने गरि छर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ती सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिजे गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरएन्ट्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा स्पिनोसाड (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लोराक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २८, १२ कात्तिक २०७४, अवधि : १२ कात्तिक २०७४ — १६ कात्तिक २०७४

- गोलभेंडामा लागने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कक्षा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल इयुजिनल* युक्त बोटल ट्र्याप प्रति कक्षा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागि सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित *जोना-ट्रेक* (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा *क्यु-ट्रेक* (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक *फेमिल्युर* (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै *फ्लाईकेचरट्रेप* (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न *फेमिल्युर* मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेस्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

८. मौरी

- यो समयमा मौरीलाई चरन कम हुने भएकोले चिनी चासनी बनाएर खुवाउनुहोला। साथै घर राखेको सबै खुट्टाहरूमा कचौरा/प्लास्टिकको बट्टामा पानी राख्नुहोला। मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए-नभएको नियमित अवलोकन गर्नु होला। तापक्रम र आर्द्रतामा घटबढ भइरहँदा मौरीको छाउरामा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू:

- सकेसम्म कम हानिकारक हरियो (◆) र हानिकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नु पर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस।
- कुनै पनि विषादी छरि रहदा वीचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरे पछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हात खुट्टा नधोई कुनै खाने कुरा खान हुदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टुलेर खाल्डोमा पुर्नु पर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही वेर बस्नु पर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गा बाट ३ देखि १५ दिन सम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुदैन साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नु पर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- जाडोयाम शुरू भएको र बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाखा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-वाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुनेगरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखी कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- बाखाको मोओलाको लागी ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- पशुहरूमा विभिन्न कारणले (जस्तै- रोग, प्राकृतिक प्रकोप, आगजनी तथा अकाल) मृत्यु हुन सक्ने भएकोले समयमै आफ्नो पशुको विमा गराउनुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पर्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

घाँसेबाली

- हिउँदे घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के. जी, डी.ए.पी. ३.६ के. जी, युरिया २.१ के. जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के. जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हसाभिन्नै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्रिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबियमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✦ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✦ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✦ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसूची-१: तोरी, मसुरो, चना र हिउँदै मकैको उपलब्ध जात, बीउ दर, मलखाद तथा लगाउने समय

बाली	तोरी	मसुरो	चना	हिउँदै मकै
सिफारिस जात	तराई र भित्री मधेश: मोरंग तोरी-२, प्रिति, उन्नति, प्रगति, विकास मध्य पहाड: लुम्ले तोरी-२	तराई र भित्री मधेश: खजुरा मसुरो-१, खजुरा मसुरो-२, शितल, शिखर, सिमल, सिम्रिक र सिन्दुर मध्य पहाड: महेश्वर भारती, सगुन, शितल, शिखर, सिमल, शिशिर, सिम्रिक र सिन्दुर	तराई र भित्री मधेश: धनुष, राधा, सीता, कोशेली, कालिका, तारा र अबरोधी मध्य पहाड: तारा, अबरोधी	तराई र भित्री मधेश: रामपुर कम्पोजिट, रामपुर हाईब्रिड-२ मध्य पहाड: मनकामना-२, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, देउती, पोसिलो मकै-१, शितला; उच्च पहाड: गणेश-१, गणेश-२
बीउ दर	०.२५-०.३० के.जी./कट्टा वा ०.३७-०.४५ के.जी./रोपनी	१.०-१.५ के.जी./कट्टा वा १.५-२.० के.जी./रोपनी	१.५-२.० के.जी./कट्टा वा २.५-३.० के.जी./रोपनी	०.८-१.० के.जी./कट्टा वा १.०-१.५ के.जी./रोपनी
मलखाद	कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, युरिया ०.३ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी, डी.ए.पी. ५.० के.जी, युरिया ०.४५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल १५०-२०० के.जी, डी.ए.पी. १.५ के.जी, युरिया ०.५ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. २.७ के.जी, युरिया ०.७५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३३३ के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, पोटास १.३ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५०० के.जी, डी.ए.पी. ४.५ के.जी, पोटास २.० के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३००-५०० के.जी, डी.ए.पी. ३.८ के.जी, युरिया २.० के.जी, पोटास २.५ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५००-७५० के.जी, डी.ए.पी. ५.७ के.जी, युरिया ३.० के.जी, पोटास ३.७ के.जी. प्रति रोपनी
लगाउने उपयुक्त समय	तराईमा असोजको अन्तिम हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र पहाडमा असोज सम्म	तराई र भित्री मधेशमा कार्तिक पहिलो हप्ता देखि मंगसिरको दोस्रो हप्ता र मध्य पहाडमा असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	असिंचित क्षेत्रमा असोजको तेस्रो हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र सिंचित क्षेत्रमा मङ्सिरको पहिलो हप्ता देखि तेस्रो हप्ता सम्म	पहाडमा अन्तिम भाद्र, भित्री मधेशमा भाद्र देखि असोज सम्म र तराईमा असोज देखि कार्तिक सम्म

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २८, १२ कात्तिक २०७४, अवधि : १२ कात्तिक २०७४ — १६ कात्तिक २०७४

वर्ष ३ अंक २९

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १७ कात्तिक २०७४

अवधि: १७ कात्तिक २०७४— २३ कात्तिक २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने देखिन्छ। साताको सुरुका दिनहरूमा तराई तथा मध्य पहाडका जिल्लाहरूमा एक-दुई स्थानमा हल्का वर्षा हुन सक्ने सम्भावना छ भने उपल्लो भूभागको केहि स्थानहरूमा हल्का हिमपात हुने सम्भावना छ।
- तराई तथा मध्य पहाडका जिल्लाहरूमा बिहानीपख कुहिरा लागे पनि ९-१० बजेपछि मौसम सामान्यतया सफा रहनेछ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बीउ छनौटको लागि स्वस्थ, समान उचाई र राम्ररी पाकेका बाला बल्याएर शुद्ध बीउ छानी ३-४ घाम सुकाई-केलाई गरेर हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै: सिड बिन, भकारी, घ्याम्पो वा बोरामा राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डाँफे, पासाड ल्हामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड ल्हामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गर्नुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २९, १७ कात्तिक २०७४, अवधि : १७ कात्तिक २०७४ — २३ कात्तिक २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०३ कात्तिक २०७४ देखि ०९ कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२७.०-३२.५	१९.०-२१.५	९४-१००	७८-९२	-	-	-
मोरङ	०.९	२५.०-३१.४	२०.५-२२.७	८०-९४	६१-८८	०.०-५.०	पूर्व	-
धनकुटा	२.२	२३.४-२५.६	१३.५-१८.२	८६-९६	४७-८७	०.०-२.०	उत्तर	-
संखुवासभा	०.७	२३.५-२५.०	१५.७-१८.५	७०-९८	७०-८६	-	-	-
सुनसरी	९.०	२५.८-३२.०	१९.०-२३.०	७५-९७	४०-८४	-	-	-
सप्तरी	२९.५	२९.३-३३.५	२१.२-२४.५	८१-९४	८०-९४	-	-	-
सिराहा	४१.०	२८.५-३३.०	१९.५-२४.०	७८-९२	७६-९२	-	-	-
दोलखा	०.०	२२.०-२६.०	१०.०-१४.०	८७-१००	६६-९३	-	-	-
महोत्तरी	१२.५	२७.५-३१.२	२१.७-२४.०	८०-१००	७२-८२	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२८.५-३१.४	१०.०-१७.८	९४-९७	७३-८८	-	-	-
बारा	०.०	३०.०-३३.५	१८.५-२१.२	८५-९३	५८-७६	०.८-१.३	पूर्व	-
धादिङ	०.०	२६.०-२९.७	१३.०-१८.५	८४-९१	६४-८४	-	-	-
चितवन	०.०	३०.४-३४.०	१७.४-२२.३	८६-९७	६७-९१	-	-	-
कास्की	१.७	२६.२-२९.३	१६.४-१९.५	८१-८८	६६-७१	०.०-३.५	दक्षिण	-
मुस्ताङ	०.०	१५.५-२०.५	(-१.५)-७.०	७०-९४	६२-७४	-	-	-
पाल्पा	०.०	२५.९-३०.०	९.६-१४.०	८४-९६	८०-८८	-	-	-
रुपन्देही	फाटफुट	३१.४-३५.१	१९.२-२२.५	६५-९०	४०-६०	१.०-२.०	दक्षिण	-
रुकुम	०.०	२७.०-३०.२	१०.०-१९.०	७८-१००	४१-७१	-	-	-
दाङ	३.२	२८.०-३१.४	१२.०-२०.५	६८-९०	२५-७५	०.०-२.०	उत्तर	-
बाँके	०.०	३०.२-३४.५	१८.०-२२.५	८९-९७	५३-६६	०.०-३.०	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	२८.७-३१.६	१०.२-१७.७	६६-८९	४०-५६	१.०-४.०	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	२०.१-२४.४	१.५-८.२	७०-९४	६२-७४	०.५-४.०	उत्तर	-
कैलाली	०.०	३०.७-३३.७	१४.०-२१.२	७६-८९	४४-५८	०.०-०.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	२९.५-३३.५	१०.२-१८.५	७८-८५	२४-४४	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	०.०	२४.०-२८.०	११.५-१७.०	९०-१००	६०-९४	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २९, १७ कात्तिक २०७४, अवधि : १७ कात्तिक २०७४ — २३ कात्तिक २०७४

१० कात्तिक २०७४ देखि १६ कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	३.०	२९.०-३१.५	१४.५-१८.०	९८-१००	७५-८६	-	-	-
मोरङ	२२.४	२८.९-३१.५	१७.५-१९.८	७४-९६	४९-६५	०.०-२.५	उत्तर	
धनकुटा	१७.८	२२.७-२६.५	१२.४-१४.४	७२-९६	४२-७२	०.०-१.०	उत्तर	
संखुवासभा	८.५	२२.५-२४.०	१३.५-१६.३	७८-९५	६९-८९	-	-	-
सुनसरी	२९.२	३१.०-३३.५	१४.५-१८.५	८१-९२	६२-८०	-	-	-
सप्तरी	२.७	२७.७-३०.२	१९.०-२२.०	७९-८९	६८-८४	-	-	-
सिराहा	०.०	३०.०-३२.५	१७.५-२०.५	८१-८८	७१-८५			
दोलखा	९.६	२०.०-२१.०	९.०-११.५	८६-९४	६७-९०	-	-	-
महोत्तरी	३.५	२८.३-३२.५	१८.३-२४.४	८०-९६	७८-९५	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	५.०	२४.५-२८.५	१०.१-१३.३	८९-९९	८८-९८	-	-	-
बारा	३.४	२९.२-३२.८	१३.०-१६.२	७५-९४	५२-६४	०.०-१.५	पूर्व	
धादिङ	१.६	२१.०-२९.०	१३.६-१५.५	८८-९२	६३-८३	-	-	-
चितवन	०.०	२८.०-३१.०	१४.८-१७.६	८६-९६	३०-६४	-	-	-
कास्की	०.०	२२.७-२७.५	१३.०-१७.३	९०-९५	४२-७०	०.०-१.५	दक्षिण	
मुस्ताङ	२.९	१४.०-१८.५	-४.०-२.०	७९-८८	४५-८३			
पाल्पा	०.०	२३.५-२५.५	८.३-११.०	८१-९५	६२-८९	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२९.३-३२.४	१६.६-१९.५	६०-९०	३०-५५	०.०-५.०	दक्षिण	
रुकुम	९.०	२२.०-२७.०	९.०-१३.५	८५-९६	६३-८०	-	-	-
दाङ	०.०	२६.०-२९.०	१२.५-१५.४	६५-८६	३७-६३	०.०-१.५	दक्षिण	
बाँके	०.०	२८.२-३१.३	१५.०-१७.८	८७-९६	२७-६४	०.०-२.५	पूर्व	
सुर्खेत	०.०	२६.५-२८.०	१०.२-१३.५	९५-९८	३९-५२	०.०-३.०	दक्षिण	
जुम्ला	१.५	१८.५-२०.४	१.३-३.५	५७-७३	३५-४०	०.०-५.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२८.०-३१.३	१३.५-१७.०	७८-९५	३५-६२	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२८.५-३०.०	१०.६-१४.८	७९-८५	३३-४६	०.०-२.५	उत्तर	
दार्चुला	६.३	२२.५-२४.५	११.०-१४.५	९४-९८	७०-८४	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २९, १७ कात्तिक २०७४, अवधि : १७ कात्तिक २०७४ — २३ कात्तिक २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- देशको समग्र भू-भाग बाट मनसुन बाहिरिएकोले पाकेको धान काट्न तथा थन्क्याउन शुरु गर्नुहोला।
- बीउ छनौटको लागि स्वस्थ, समान उचाई र राम्ररी पाकेका बाला बल्याएर शुद्ध बीउ छानी ३-४ घाम सुकाई-केलाई गरेर हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै: सिड बिन, भकारी, घ्याम्पो वा बोरामा राख्न उपयुक्त हुन्छ।

२. गहुँ

- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डाँफे, पासाड लहामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड लहामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गरी लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

बीउको उपचार: भाइटाभ्याक्स २-३ ग्राम प्रति के.जी. वा बेभिष्टिन २ ग्राम प्रति के.जी. बीउका दरले उपचार गरेर मात्र बीउ छर्नुपर्दछ।

- तिलोत्तमा तराई र भित्री मधेश तथा डाँफे, मुनाल र च्याखुरा मध्य पहाडको सिंचित र असिंचित दुवै क्षेत्रमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- मध्य तथा सुदूर पश्चिम तराईका लागि उपयुक्त ड्युरम गहुँको जातहरू- डी. डब्लु. के. २६ र डी. डब्लु. के. ३८ को बीउ समयमा व्यवस्था गरि लगाउन उपयुक्त हुन्छ। ड्युरम गहुँ बारे विस्तृत जानकारी प्राप्त गर्न क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, खजुरा, बाँकेमा सम्पर्क गर्नुहोला।

३. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

४. आलु

- मध्यपहाडमा भदौको अन्तिम साता लगाएको आलुबाली गोडमेल गर्नुहोस्।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा २ हप्ता अघि कोल्ड स्टोरबाट झिकिएको आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- बीउ आलुलाई न्यानो, उज्यालो, ओभानो र हावा चल्ने ठाउँमा टुसाउन राख्नुहोस्। दानाको सबै आँखामा हरिया छोटा र मोटा टुसाहरू निस्केपछि मात्र रोप्नुहोस्।
- आलुबालीलाई खुम्चेकीराबाट जोगाउन राम्ररी पाकेको बुर्बुराउँदो गोबरमल वा कम्पोस्टको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय बीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी. युरिया ४.७ के.जी. म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भित्र्याइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नाले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरूको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २९, १७ कात्तिक २०७४, अवधि : १७ कात्तिक २०७४ — २३ कात्तिक २०७४

५. तोरी/मुसुरो/चना/हिउँदै मकै

- तोरी, मुसुरो, चना र हिउँदै मकै लगाउने समय आउन लागेकोले अनुसुची-१ मा दिए बमोजिम उपलब्ध जात (उन्नत) को गुणस्तरीय बीउ तथा मलको समयमा नै व्यवस्था गरी लगाउनु होस्।
- तोरीबालीमा बीउबाट लाग्ने/सर्ने अल्टरेनिया थोप्ले रोगको लागि मेन्कोजेव ३ ग्राम प्रति के.जी. बीउको दरले उपचार गरि छर्नुहोस्।
- कम चिस्यान भएको खेतमा मुसुरो लगाउँदा बीउलाई १२ घण्टासम्म पानीमा भिजाई २ घण्टा छाँयामा सुकाएर छर्नुहोस्।
- राइजोवियम जीवाणुद्वारा मुसुरोको बीउलाई उपचार गरि लगाउनुहोस्।

६. फलफूल बाली

- केराको काइयो बनिसकेपछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरु प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रे रोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- यस समयदेखि केरामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ, वृ कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरुले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरुले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- कागतीको बोटको कापमा आउने नयाँ सीधा ठाडो बढ्ने हाँगा (चोर हाँगा) निरीक्षण गरी हटाउनु पर्दछ।

७. तरकारी बाली

- हिउँदे तरकारीहरूको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्माकिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिजने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- ब्याड राख्ने जग्गाको माटोको उपचार गर्नु परेमा बेभिष्टिन ६ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई विउ राख्नु ३-४ दिन अगाडी छर्कदा उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी राख्दा १ विक्ता (१५-२० से.मी.) अग्लो ब्याड बनाई ४ अँगुलको फरकमा लाइन कोरेर पातलो गरी विउ राख्ने र हल्का माटोले पुरेपछि छापो राख्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछि दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओढाउनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपट्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।
- अदुवा र बेसारको पाना वा गानो कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु. पि. को २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयरबाट फेद भिज्ने गरि छर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

		
पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त विरुवाहरू	लाभाले क्षती पुर्याएको फल	
		
पातमा क्षतिको लक्षण	मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण
		
बयस्क पुतली	लाभा अवस्था	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २९, १७ कात्तिक २०७४, अवधि : १७ कात्तिक २०७४ — २३ कात्तिक २०७४

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरेन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डटुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिक्लाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरेन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कठ्ठा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल ड्युजिनल* युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कठ्ठा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी, २ एम.एल. प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ टाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरुमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरुमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फ्लाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरुलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेदैं जानुपर्दछ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्दछ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरु पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरु:

- सकेसम्म कम हानीकारक हरियो (◆) र हानीकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुत्ता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नु पर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहदा वीचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरे पछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हात खुट्टा नधोई कुनै खाने कुरा खान हुदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टुलेर खाल्डोमा पुर्नु पर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरु धोएर राख्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुखे वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही वेर बस्नु पर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गा बाट ३ देखि १५ दिन सम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरु उपभोग गर्न हुदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरु (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २९, १७ कात्तिक २०७४, अवधि : १७ कात्तिक २०७४ — २३ कात्तिक २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- जाडोयाम शुरु भएको र बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-वाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुनेगरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- बाख्रामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखि कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाख्राको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- बाख्राको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाख्रालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगधर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

घाँसेबाली

- हिउँदे घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के.जी, डी.ए.पी. ३.६ के.जी, युरिया २.१ के.जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के.जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हप्ताभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्रिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबियमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसूची-१: तोरी, मसुरो, चना र हिउँदै मकैको उपलब्ध जात, बीउ दर, मलखाद तथा लगाउने समय

बाली	तोरी	मसुरो	चना	हिउँदै मकै
सिफारिस जात	तराई र भित्री मधेश: मोरंग तोरी-२, प्रिति, उन्नति, प्रगति, विकास मध्य पहाड: लुम्ले तोरी-२	तराई र भित्री मधेश: खजुरा मसुरो-१, खजुरा मसुरो-२, शितल, शिखर, सिमल, सिम्रिक र सिन्दुर मध्य पहाड: महेश्वर भारती, सगुन, शितल, शिखर, सिमल, शिशिर, सिम्रिक र सिन्दुर	तराई र भित्री मधेश: धनुष, राधा, सीता, कोशेली, कालिका, तारा र अवरोधी मध्य पहाड: तारा, अवरोधी	तराई र भित्री मधेश: रामपुर कम्पोजिट, रामपुर हाईब्रिड-२ मध्य पहाड: मनकामना-२, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, देउती, पोसिलो मकै-१, शितला; उच्च पहाड: गणेश-१, गणेश-२
बीउ दर	०.२५-०.३० के.जी./कट्टा वा ०.३७-०.४५ के.जी./रोपनी	१.०-१.५ के.जी./कट्टा वा १.५-२.० के.जी./रोपनी	१.५-२.० के.जी./कट्टा वा २.५-३.० के.जी./रोपनी	०.८-१.० के.जी./कट्टा वा १.०-१.५ के.जी./रोपनी
मलखाद	कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, युरिया ०.३ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी, डी.ए.पी. ५.० के.जी, युरिया ०.४५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल १५०-२०० के.जी, डी.ए.पी. १.५ के.जी, युरिया ०.५ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. २.७ के.जी, युरिया ०.७५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३३३ के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, पोटास १.३ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५०० के.जी, डी.ए.पी. ४.५ के.जी, पोटास २.० के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३००-५०० के.जी, डी.ए.पी. ३.८ के.जी, युरिया २.० के.जी, पोटास २.५ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५००-७५० के.जी, डी.ए.पी. ५.७ के.जी, युरिया ३.० के.जी, पोटास ३.७ के.जी. प्रति रोपनी
लगाउने उपयुक्त समय	तराईमा असोजको अन्तिम हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र पहाडमा असोज सम्म	तराई र भित्री मधेशमा कार्तिक पहिलो हप्ता देखि मंगसिरको दोस्रो हप्ता र मध्य पहाडमा असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	असिचित क्षेत्रमा असोजको तेस्रो हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र सिचित क्षेत्रमा मङ्सिरको पहिलो हप्ता देखि तेस्रो हप्ता सम्म	पहाडमा अन्तिम भाद्र, भित्री मधेशमा भाद्र देखि असोज सम्म र तराईमा असोज देखि कार्तिक सम्म

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक २९, १७ कात्तिक २०७४, अवधि : १७ कात्तिक २०७४ — २३ कात्तिक २०७४

वर्ष ३ अंक ३०

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २४ कात्तिक २०७४

अवधि: २४ कात्तिक २०७४— ३० कात्तिक २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने देखिन्छ। साताको शुरुमा पश्चिमि मध्य पहाडि भुभागका एक- दुई स्थानहरूमा हल्का वर्षा हुने सम्भावना छ भने साताको अन्ततिर पूर्वि मध्य पहाडका जिल्लाहरूमा पूर्ण बदलि हुने सम्भावना छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बीउ छनौटको लागि स्वस्थ, समान उचाई र राम्ररी पाकेका बाला बल्याएर शुद्ध बीउ छानी ३-४ घाम सुकाई-केलाई गरेर हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै: सिङ बिन, भकारी, घ्याम्पो वा बोरामा राखु उपयुक्त हुन्छ।
- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डाँफे, पासाङ ल्हामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाङ ल्हामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गर्नुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- बाखाको मोओलाको लागि ५% पोभीडन आयोडिन वा १% कपर सल्फेट वा २% बोरिक एसिडको झोल वा १% पोटासको घोलले मुख सफा गर्नु उपयुक्त हुन्छ। मोओलाको भाइरस घाउ, चोटपटक लागेको वा काटेको ठाँउबाट मानिसमा सर्न गई त्यस्तै प्रकारको घाउ खटिरा आउन सक्ने हुनाले त्यस्तो रोगी बाखालाई घाउ चोटपटक नलागेको मान्छे वा पन्जा लगाएर स्याहार सुसार गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३०, २४ कात्तिक २०७४, अवधि : २४ कात्तिक २०७४ — ३० कात्तिक २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१० कात्तिक २०७४ देखि १६ कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	३.०	२९.०-३१.५	१४.५-१८.०	९८-१००	७५-८६	-	-	-
मोरङ	२२.४	२८.९-३१.५	१७.५-१९.८	७४-९६	४९-६५	०.०-२.५	उत्तर	
धनकुटा	१७.८	२२.७-२६.५	१२.४-१४.४	७२-९६	४२-७२	०.०-१.०	उत्तर	
संखुवासभा	८.५	२२.५-२४.०	१३.५-१६.३	७८-९५	६९-८९	-	-	-
सुनसरी	२९.२	३१.०-३३.५	१४.५-१८.५	८१-९२	६२-८०	-	-	-
सप्तरी	२.७	२७.७-३०.२	१९.०-२२.०	७९-८९	६८-८४	-	-	-
सिराहा	०.०	३०.०-३२.५	१७.५-२०.५	८१-८८	७१-८५			
दोलखा	९.६	२०.०-२१.०	९.०-११.५	८६-९४	६७-९०	-	-	-
महोत्तरी	३.५	२८.३-३२.५	१८.३-२४.४	८०-९६	७८-९५	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	५.०	२४.५-२८.५	१०.१-१३.३	८९-९९	८८-९८	-	-	-
बारा	३.४	२९.२-३२.८	१३.०-१६.२	७५-९४	५२-६४	०.०-१.५	पूर्व	
धादिङ	१.६	२१.०-२९.०	१३.६-१५.५	८८-९२	६३-८३	-	-	-
चितवन	०.०	२८.०-३१.०	१४.८-१७.६	८६-९६	३०-६४	-	-	-
कास्की	०.०	२२.७-२७.५	१३.०-१७.३	९०-९५	४२-७०	०.०-१.५	दक्षिण	
मुस्ताङ	२.९	१४.०-१८.५	-४.०-२.०	७९-८८	४५-८३			
पाल्पा	०.०	२३.५-२५.५	८.३-११.०	८१-९५	६२-८९	-	-	-
रूपन्देही	०.०	२९.३-३२.४	१६.६-१९.५	६०-९०	३०-५५	०.०-५.०	दक्षिण	
रुकुम	९.०	२२.०-२७.०	९.०-१३.५	८५-९६	६३-८०	-	-	-
दाङ	०.०	२६.०-२९.०	१२.५-१५.४	६५-८६	३७-६३	०.०-१.५	दक्षिण	
बाँके	०.०	२८.२-३१.३	१५.०-१७.८	८७-९६	२७-६४	०.०-२.५	पूर्व	
सुर्खेत	०.०	२६.५-२८.०	१०.२-१३.५	९५-९८	३९-५२	०.०-३.०	दक्षिण	
जुम्ला	१.५	१८.५-२०.४	१.३-३.५	५७-७३	३५-४०	०.०-५.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२८.०-३१.३	१३.५-१७.०	७८-९५	३५-६२	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२८.५-३०.०	१०.६-१४.८	७९-८५	३३-४६	०.०-२.५	उत्तर	
दार्चुला	६.३	२२.५-२४.५	११.०-१४.५	९४-९८	७०-८४	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३०, २४ कात्तिक २०७४, अवधि : २४ कात्तिक २०७४ — ३० कात्तिक २०७४

१७ कात्तिक २०७४ देखि २३ कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	३२.५-३३.५	१३.५-१५.५	९५-१००	७४-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	३१.४-३२.०	१६.५-१७.७	७१-७८	३७-४८	०.०-२.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२५.२-२७.४	१३.०-१४.०	६१-७६	४५-६०	०.०-१.५	उत्तर	
संखुवासभा	०.०	२३.५-२४.०	१४.४-१५.४	६९-९५	६१-८३	-	-	-
सुनसरी	०.०	३३.०-३४.०	१४.०-१५.५	७१-९२	५९-८६	-	-	-
सप्तरी	०.०	३०.०-३१.०	१७.८-२०.७	७५-८१	७४-७८	-	-	-
सिराहा	०.०	३२.०-३३.५	१३.५-१५.५	९५-१००	७४-८५			
दोलखा	०.०	२१.०-२३.०	१०.०-१०.६	८७-९४	६७-८८	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२९.७-३१.०	१७.०-१९.७	८७-९८	६५-८८	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२९.०-२९.८	९.२-१२.२	९८-१००	८९-९६	-	-	-
बारा	०.०	३१.२-३३.०	१४.४-१६.२	७५-८३	५०-५९	०.३-०.५	पूर्व	
धादिङ	०.०	२५.०-२६.२	१३.३-१६.०	८४-९०	६१-७७	-	-	-
चितवन	०.०	३१.२-३२.०	१३.४-१५.९	९१-९८	८१-८३	-	-	-
कास्की	०.०	२६.४-२७.५	१३.०-१७.९	८९-९५	४७-५६	०.०-१.५	पश्चिम	
मुस्ताङ	०.०	१६.०-१७.०	-२.०-०.०	८२-९४	६७-७५			
पाल्पा	०.०	२६.२-२६.९	९.२-१०.५	७०-९३	६९-८७	-	-	-
रूपन्देही	०.०	३१.३-३२.६	१५.३-१७.४	७५-९९	३०-५०	०.७-२.०	पश्चिम	
रुकुम	०.०	२६.०-२७.५	१०.५-१२.५	८१-९६	६२-९५	-	-	
दाङ	०.०	२८.४-२९.२	११.६-१४.०	७५-८८	३६-४९	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	२९.०-३४.३	१५.०-१७.४	९२-१००	४६-६३	०.०-४.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२८.५-२९.०	१०.७-१२.९	९७-९८	४१-५३	०.०-२.५	दक्षिण	
जुम्ला	०.०	१९.४-२०.८	१.४-५.५	६४-७५	३०-५१	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२८.७-३१.५	१४.०-१६.८	८८-९२	४१-५३	०.०-२.५	दक्षिण	
डोटी	०.०	३०.०-३१.०	१०.४-१३.६	७९-९१	३४-४५	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	२३.०-२५.०	११.८-१४.०	९२-९७	७०-७८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३०, २४ कात्तिक २०७४, अवधि : २४ कात्तिक २०७४ — ३० कात्तिक २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- देशको समग्र भू-भाग बाट मनसुन बाहिरिएकोले पाकेको धान काट्न तथा थन्क्याउन शुरु गर्नुहोला।
- बीउ छनौटको लागि स्वस्थ, समान उचाई र राम्ररी पाकेका बाला बल्याएर शुद्ध बीउ छानी ३-४ घाम सुकाई-केलाई गरेर हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै: सिड बिन, भकारी, घ्याम्पो वा बोरामा राख्न उपयुक्त हुन्छ।

२. गहुँ

- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डाँफे, पासाड लहामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड लहामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गरी लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

बीउको उपचार: भाइटाभ्याक्स २-३ ग्राम प्रति के.जी. वा बेभिष्टिन २ ग्राम प्रति के.जी. बीउका दरले उपचार गरेर मात्र बीउ छर्नुपर्दछ।

- तिलोत्तमा तराई र भित्री मधेश तथा डाँफे, मुनाल र च्याखुरा मध्य पहाडको सिंचित र असिंचित दुवै क्षेत्रमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- मध्य तथा सुदूर पश्चिम तराईका लागि उपयुक्त ड्युरम गहुँको जातहरू- डी. डब्लु. के. २६ र डी. डब्लु. के. ३८ को बीउ समयमा व्यवस्था गरि लगाउन उपयुक्त हुन्छ। ड्युरम गहुँ बारे विस्तृत जानकारी प्राप्त गर्न क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, खजुरा, बाँकेमा सम्पर्क गर्नुहोला।

३. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइग्राममा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

४. आलु

- मध्यपहाडमा भदौको अन्तिम साता लगाएको आलुबाली गोडमेल गर्नुहोस्।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा २ हप्ता अघि कोल्ड स्टोरबाट झिकिएको आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- बीउ आलुलाई न्यानो, उज्यालो, ओभानो र हावा चल्ने ठाउँमा टुसाउन राख्नुहोस्। दानाको सबै आँखामा हरिया छोटो र मोटा टुसाहरू निस्केपछि मात्र रोप्नुहोस्।
- आलुबालीलाई खुम्चेकीराबाट जोगाउन राम्ररी पाकेको बुर्बुराउँदो गोबरमल वा कम्पोस्टको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश तथा तल्लो पहाडमा सिफारिस गरिएका कुफ्रि सिन्दुरी, डेजिरे, खुमल रातो २, खुमल सेतो १, खुमल उज्ज्वल, खुमल उपहार मध्ये उपलब्ध जातहरूको गुणस्तरीय बीउ ५० किलो प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ। साथै डिएपि ७.३ के.जी; युरिया ४.७ के.जी; म्युरेट अफ पोटास ३.३ के.जी. र कम्पोष्ट वा गोठमल १००० के.जी. प्रति कट्टाका दरले व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- मकै लगाएको जग्गामा आलु लगाउने भए मकै भिन्ड्याइसकेको जग्गालाई गहिरो खनजोत गर्नाले माटोमा रहेका धेरै कीरा तथा रोगहरूको व्यवस्थापन गर्न सहयोग पुग्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३०, २४ कात्तिक २०७४, अवधि : २४ कात्तिक २०७४ — ३० कात्तिक २०७४

५. तोरी/मुसुरो/चना/हिउँदै मकै

- तोरी, मसुरो, चना र हिउँदै मकै लगाउने समय आउन लागेकोले अनुसुची-१ मा दिए बमोजिम उपलब्ध जात (उन्नत) को गुणस्तरीय बीउ तथा मलको समयमा नै व्यवस्था गरी लगाउनु होस्।
- तोरीबालीमा बीउबाट लाग्ने/सर्ने अल्टरेनिया थोप्ले रोगको लागि मेन्कोजेव ३ ग्राम प्रति के.जी. बीउको दरले उपचार गरि छर्नुहोस्।
- कम चिस्यान भएको खेतमा मुसुरो लगाउँदा बीउलाई १२ घण्टासम्म पानीमा भिजाई २ घण्टा छाँयामा सुकाएर छर्नुहोस्।
- राइजोवियम जीवाणुद्वारा मुसुरोको बीउलाई उपचार गरि लगाउनुहोस्।

६. फलफूल वाली

- कागती, सुन्तला आदिमा कालो ध्वाँसे दुसी (Sooty Mold) देखिएमा १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिजे गरि छर्कनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरूले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरूले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- केराको काइयो बनिसकेपछि बुङ्गो काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुङ्गो हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका टुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

७. तरकारी बाली

- हिउँदे तरकारीहरूको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्माकिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिजने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- ब्याड राख्ने जग्गाको माटोको उपचार गर्नु परेमा बेभिष्टिन ६ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई विउ राख्नु ३-४ दिन अगाडी छर्कदा उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी राख्दा १ विक्ता (१५-२० से.मी.) अग्लो ब्याड बनाई ४ अँगुलको फरकमा लाइन कोरेर पातलो गरी विउ राख्ने र हल्का माटोले पुरेपछि छापो राख्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछि दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओढाउनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपट्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।
- अदुवा र बेसारको पाना वा गानो कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु. पि. को २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयरबाट फेद भिज्ने गरि छर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

		
पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त विरुवाहरू	लाभिले क्षती पुर्याएको फल	
		
पातमा क्षतिको लक्षण	मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण
		
बयस्क पुतली	लाभा अवस्था	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३०, २४ कात्तिक २०७४, अवधि : २४ कात्तिक २०७४ — ३० कात्तिक २०७४

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगोडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

बत्तीको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरू

पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

- गोलभेंडामा डटुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कट्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि *मिथायल ड्युजिनल* युक्त बोटल ट्रयाप प्रति कट्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्रयापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुपर्दछ।
- *मालाथियन* ५० इ.सी, २ एम.एल. प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ टाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नु पर्दछ।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागी सुन्तला लगायतका फलफुलहरुमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरुमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिंगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमिल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुपर्छ। छुट्टा-छुट्टै फलाईकेचरट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरुलाई मार्न डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नुपर्छ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडीभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेदैं जानुपर्छ।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युर मा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुन्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थप्दै जानुपर्छ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिनापछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्ष देखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिना पछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेट स्टेसन प्रयोग गर्दै जानुपर्छ।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरु पाउनको लागि नजिकैको कृषि निकायमा वा कीट विज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरु हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरु जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ड मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरुको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरु:

- सकेसम्म कम हानिकारक हरियो (◆) र हानिकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुत्ता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नु पर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात् पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहदा वीचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरे पछि सकेसम्म पुरै शरीर नुहाउनु पर्दछ र हात खुट्टा नधोई कुनै खाने कुरा खान हुदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बटुलेर खाल्डोमा पुर्नु पर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरु धोएर राख्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुखे वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नु पर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गा बाट ३ देखि १५ दिन सम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरु उपभोग गर्न हुदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरु (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३०, २४ कात्तिक २०७४, अवधि : २४ कात्तिक २०७४ — ३० कात्तिक २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेटोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- जाडोयाम शुरु भएको र बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाखा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-वाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- बाखामा देखिने कुम्भी (ढकेरी) रोगको रोकथाम गर्न श्रावण देखी कात्तिक सम्म मासिक एक चक्की डाई ईथाइल कार्बामाजिन (डी.ई.सी)-१०० एम.जी. खुवाउनु पर्दछ। ढकेरी लागेका बाखाको हकमा दैनिक एक चक्की सात दिन सम्म खुवाउने र साथमा भिटामिन बी कम्प्लेक्सको सुई २-३ दिन सम्म लगाउनु पर्दछ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।

- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

घाँसेवाली

- हिउँदे घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के.जी, डी.ए.पी. ३.६ के.जी, युरिया २.१ के.जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के.जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हप्ताभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्रिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबियमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
- ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
- ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
- ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसूची-१: तोरी, मसुरो, चना र हिउँदै मकैको उपलब्ध जात, बीउ दर, मलखाद तथा लगाउने समय

बाली	तोरी	मसुरो	चना	हिउँदै मकै
सिफारिस जात	तराई र भित्री मधेश: मोरंग तोरी-२, प्रिति, उन्नति, प्रगति, विकास मध्य पहाड: लुम्ले तोरी-२	तराई र भित्री मधेश: खजुरा मसुरो-१, खजुरा मसुरो-२, शितल, शिखर, सिमल, सिम्रिक र सिन्दुर मध्य पहाड: महेश्वर भारती, सगुन, शितल, शिखर, सिमल, शिशिर, सिम्रिक र सिन्दुर	तराई र भित्री मधेश: धनुष, राधा, सीता, कोशेली, कालिका, तारा र अवरधी मध्य पहाड: तारा, अवरधी	तराई र भित्री मधेश: रामपुर कम्पोजिट, रामपुर हाईब्रिड-२ मध्य पहाड: मनकामना-२, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, देउती, पोसिलो मकै-१, शितला; उच्च पहाड: गणेश-१, गणेश-२
बीउ दर	०.२५-०.३० के.जी./कट्टा वा ०.३७-०.४५ के.जी./रोपनी	१.०-१.५ के.जी./कट्टा वा १.५-२.० के.जी./रोपनी	१.५-२.० के.जी./कट्टा वा २.५-३.० के.जी./रोपनी	०.८-१.० के.जी./कट्टा वा १.०-१.५ के.जी./रोपनी
मलखाद	कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, युरिया ०.३ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी, डी.ए.पी. ५.० के.जी, युरिया ०.४५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल १५०-२०० के.जी, डी.ए.पी. १.५ के.जी, युरिया ०.५ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. २.७ के.जी, युरिया ०.७५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३३३ के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, पोटास १.३ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५०० के.जी, डी.ए.पी. ४.५ के.जी, पोटास २.० के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३००-५०० के.जी, डी.ए.पी. ३.८ के.जी, युरिया २.० के.जी, पोटास २.५ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५००-७५० के.जी, डी.ए.पी. ५.७ के.जी, युरिया ३.० के.जी, पोटास ३.७ के.जी. प्रति रोपनी
लगाउने उपयुक्त समय	तराईमा असोजको अन्तिम हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र पहाडमा असोज सम्म	तराई र भित्री मधेशमा कार्तिक पहिलो हप्ता देखि मंगसिरको दोस्रो हप्ता र मध्य पहाडमा असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	असिंचित क्षेत्रमा असोजको तेस्रो हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र सिंचित क्षेत्रमा मङ्सिरको पहिलो हप्ता देखि तेस्रो हप्ता सम्म	पहाडमा अन्तिम भाद्र, भित्री मधेशमा भाद्र देखि असोज सम्म र तराईमा असोज देखि कार्तिक सम्म

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३०, २४ कात्तिक २०७४, अवधि : २४ कात्तिक २०७४ — ३० कात्तिक २०७४

वर्ष ३ अंक ३१

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०१ मंसिर २०७४

अवधि: ०१ मंसिर २०७४— ०७ मंसिर २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- पश्चिमी तराईका बाँके र कैलाली जिल्लाहरू बाहेक अन्य तराई र पहाडी जिल्लाहरूमा साताको सुरुमा मौसममा बदली भई एक-दुई स्थानमा फाटफुट वर्षा हुने देखिन्छ। मध्य र अन्ततिर सामान्यतया मौसम सफा नै हुने देखिन्छ।
- हिमाली जिल्लाहरूमा साताको सुरुमा मौसममा बदली भई एक-दुई स्थानमा फाटफुट वर्षा र उच्च पहाडी तथा हिमाली भेगमा हल्का देखि मध्यम खालको हिमपात हुने देखिन्छ। मध्य र अन्ततिर सामान्यतया मौसम सफा नै हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्यान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिर्ने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्की प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।
- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डॉफि, पासाड लहामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड लहामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मौसम अनुकूल रहेकोले मध्य पहाडमा भदौमा बारी जग्गामा रोपेको बीउ आलुलाई अन्तिम पटक रगिग गरि हालम पुलिङ गर्नुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-वाच्छी र पाडा-पाडीलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३१, ०१ मंसिर २०७४, अवधि : ०१ मंसिर २०७४ — ०७ मंसिर २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१७ कात्तिक २०७४ देखि २३ कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	३२.५-३३.५	१३.५-१५.५	९५-१००	७४-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	३१.४-३२.०	१६.५-१७.७	७१-७८	३७-४८	०.०-२.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२५.२-२७.४	१३.०-१४.०	६१-७६	४५-६०	०.०-१.५	उत्तर	
संखुवासभा	०.०	२३.५-२४.०	१४.४-१५.४	६९-९५	६१-८३	-	-	-
सुनसरी	०.०	३३.०-३४.०	१४.०-१५.५	७१-९२	५९-८६	-	-	-
सप्तरी	०.०	३०.०-३१.०	१७.८-२०.७	७५-८१	७४-७८	-	-	-
सिराहा	०.०	३२.०-३३.५	१३.५-१५.५	९५-१००	७४-८५			
दोलखा	०.०	२१.०-२३.०	१०.०-१०.६	८७-९४	६७-८८	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२९.७-३१.०	१७.०-१९.७	८७-९८	६५-८८	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२९.०-२९.८	९.२-१२.२	९८-१००	८९-९६	-	-	-
बारा	०.०	३१.२-३३.०	१४.४-१६.२	७५-८३	५०-५९	०.३-०.५	पूर्व	
धादिङ	०.०	२५.०-२६.२	१३.३-१६.०	८४-९०	६१-७७	-	-	-
चितवन	०.०	३१.२-३२.०	१३.४-१५.९	९१-९८	८१-८३	-	-	-
कास्की	०.०	२६.४-२७.५	१३.०-१७.९	८९-९५	४७-५६	०.०-१.५	पश्चिम	
मुस्ताङ	०.०	१६.०-१७.०	-२.०-०.०	८२-९४	६७-७५			
पाल्पा	०.०	२६.२-२६.९	९.२-१०.५	७०-९३	६९-८७	-	-	-
रुपन्देही	०.०	३१.३-३२.६	१५.३-१७.४	७५-९९	३०-५०	०.७-२.०	पश्चिम	
रुकुम	०.०	२६.०-२७.५	१०.५-१२.५	८१-९६	६२-९५	-	-	
दाङ	०.०	२८.४-२९.२	११.६-१४.०	७५-८८	३६-४९	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	२९.०-३४.३	१५.०-१७.४	९२-१००	४६-६३	०.०-४.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२८.५-२९.०	१०.७-१२.९	९७-९८	४१-५३	०.०-२.५	दक्षिण	
जुम्ला	०.०	१९.४-२०.८	१.४-५.५	६४-७५	३०-५१	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२८.७-३१.५	१४.०-१६.८	८८-९२	४१-५३	०.०-२.५	दक्षिण	
डोटी	०.०	३०.०-३१.०	१०.४-१३.६	७९-९१	३४-४५	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	२३.०-२५.०	११.८-१४.०	९२-९७	७०-७८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३१, ०१ मंसिर २०७४, अवधि : ०१ मंसिर २०७४ — ०७ मंसिर २०७४

२४ कात्तिक २०७४ देखि ३० कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	३०.०-३२.५	१४.०-१६.०	९८-१००	७५-८६	-	-	-
मोरङ	०.०	२९.९-३२.२	१५.०-१६.५	७४-८१	३६-४६	०.०-२.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२४.०-२५.०	११.८-१२.५	६६-७९	४८-५८	०.०-१.०	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	२१.५-२२.५	१३.०-१४.०	७४-९४	६२-७४	-	-	-
सुनसरी	०.०	३०.५-३३.८	१२.५-१४.८	८४-९२	४१-७७	-	-	-
सप्तरी	०.०	२८.५-३०.२	१२.०-१८.५	७४-८०	६६-७४	-	-	-
सिराहा	०.०	३१.०-३२.५	१५.०-१६.०	७६-८७	६७-७६			
दोलखा	०.०	२१.०-२२.५	८.०-९.०	८८-९३	६०-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२७.७-३०.५	१७.०-१८.५	७४-९६	५६-८९			
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२६.५-२८.७	८.५-१०.२	९८-१००	६८-९९	-	-	-
बारा	१.०	२९.६-३२.०	१२.०-१५.०	७५-९१	३८-६१	०.०-१.५	उत्तर	
धादिङ	०.०	२३.०-२५.५	१३.०-१५.०	८६-९०	६९-७६	-	-	-
चितवन	०.०	२९.८-३१.०	११.३-१४.२	९४-९७	८१-९१	-	-	-
कास्की	०.०	२५.०-२६.२	१२.०-१३.७	९४-९८	५१-५८	०.०-१.५	दक्षिण	
मुस्ताङ	०.०	१५.०-१७.५	-४.०-१.५	६५-८५	६१-७६			
पाल्पा	०.०	२४.६-२५.५	८.४-९.२	७७-९३	६०-७५	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२९.६-३१.९	१३.९-१५.८	७०-८५	३५-४०	०.०-३.५	उत्तर	
रुकुम	०.०	२५.५-२६.५	९.५-१४.०	८४-९२	६७-८१	-	-	
दाङ	०.०	२६.५-२८.२	११.०-१३.०	७६-९१	३५-५२	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	२८.५-३०.०	१३.५-१५.४	९४-१००	४२-५२	०.०-४.०		
सुर्खेत	०.०	२६.८-२८.१	१०.०-१२.८	७८-९१	४७-५२	०.०-४.०	उत्तर	
जुम्ला	०.०	१९.७-२१.८	-२.३-२.१	५३-७४	१४-३०	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२८.३-२९.७	१२.८-१४.४	८९-९४	४७-५३	०.०-३.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२८.५-२९.५	९.२-१२.२	८२-८६	३४-४५	०.०-१.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	२१.०-२२.२	९.६-११.०	८९-९२	६७-८३	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३१, ०१ मंसिर २०७४, अवधि : ०१ मंसिर २०७४ — ०७ मंसिर २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्यान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिर्ने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्री प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।

२. गहुँ

- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डाँफे, पासाड लहामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड लहामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गरी लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

बीउको उपचार: भाइटाभ्याक्स २-३ ग्राम प्रति के.जी. वा बेभिष्टिन २ ग्राम प्रति के.जी. बीउका दरले उपचार गरेर मात्र बीउ छर्नुपर्दछ।

- तिलोत्तमा तराई र भित्री मधेश तथा डाँफे, मुनाल र च्याखुरा मध्य पहाडको सिंचित र असिंचित दुवै क्षेत्रमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- मध्य तथा सुदूर पश्चिम तराईका लागि उपयुक्त ड्युरम गहुँको जातहरू- डी. डब्लु. के. २६ र डी. डब्लु. के. ३८ को बीउ समयमा व्यवस्था गरि लगाउन उपयुक्त हुन्छ। ड्युरम गहुँ बारे विस्तृत जानकारी प्राप्त गर्न क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, खजुरा, बाँकेमा सम्पर्क गर्नुहोला।
- सापेक्षिक आर्द्रता घटिरहेकोले माटोको चिस्यान उड्ने हुनाले चिस्यान रहँदै गहुँ छर्नुहोस्।

३. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरू मा सम्पर्क गर्नुहोला।)

४. आलु

- तराईका जिल्लाहरूमा साताको सुरुमा मौसममा बदली भई एक-दुई स्थानमा फाटफुट वर्षा हुने भएतापनि मध्य र अन्ततिर सामान्यतया मौसम सफा हुने भएकोले कात्तिक पहिलो हप्ता रोपिएको आलुलाई उकेरा लगाई माटोको चिस्यानको अवस्था हेरी सिँचाई गर्नुहोस्।
- मध्य पहाडमा भदौ अन्तिम हप्ता रोपेको आलुलाई माटोको चिस्यानको अवस्था हेरी सिँचाई गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा भण्डारण गरिएको आलु समय-समयमा निरीक्षण गरि कुहिएको आलु हटाउनुहोस्।
- मौसम अनुकूल रहेकोले मध्य पहाडमा भदौमा बारी जग्गामा रोपेको बीउ आलुलाई अन्तिम पटक रगिंग गरि हाल्म पुलिड गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३१, ०१ मंसिर २०७४, अवधि : ०१ मंसिर २०७४ — ०७ मंसिर २०७४

५. तोरी/मुसुरो/चना/हिउँदै मकै

- तोरी, मुसुरो, चना र हिउँदै मकै लगाउने समय आउन लागेकोले अनुसुची-१ मा दिए बमोजिम उपलब्ध जात (उन्नत) को गुणस्तरीय बीउ तथा मलको समयमा नै व्यवस्था गरी लगाउनु होस्।
- तोरीबालीमा बीउबाट लाग्ने/सर्ने अल्टरनेरिया थोप्ले रोगको लागि मेन्कोजेव ३ ग्राम प्रति के.जी. बीउको दरले उपचार गरि छर्नुहोस्।
- कम चिस्यान भएको खेतमा मुसुरो लगाउँदा बीउलाई १२ घण्टासम्म पानीमा भिजाई २ घण्टा छाँयामा सुकाएर छर्नुहोस्।
- राइजोवियम जीवाणुद्वारा मुसुरोको बीउलाई उपचार गरि लगाउनुहोस्।

६. फलफूल वाली

- कागती, सुन्तला आदिमा कालो ध्वाँसे दुसी (Sooty Mold) देखिएमा १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरूले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरूले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- केराको काइयो बनिसकेपछि बुझ्ने काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरिको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझ्ने हटाउनुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोकसानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका टुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

७. तरकारी बाली

- हिउँदे तरकारीहरूको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्माकिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिजने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- ब्याड राख्ने जग्गाको माटोको उपचार गर्नु परेमा बेभिष्टिन ६ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई विउ राख्नु ३-४ दिन अगाडी छर्कदा उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी राख्दा १ विक्ता (१५-२० से.मी.) अग्लो ब्याड बनाई ४ अँगुलको फरकमा लाइन कोरेर पातलो गरी विउ राख्ने र हल्का माटोले पुरेपछि छापो राख्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछि दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओढाउनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपट्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।
- अदुवा र बेसारको पाना वा गानो कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु. पि. को २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयरबाट फेद भिज्ने गरि छर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू</p>	 <p>लाभिले क्षती पुर्याएको फल</p>	
 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>
 <p>बयस्क पुतली</p>	 <p>लार्भा अवस्था</p>	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३१, ०१ मंसिर २०७४, अवधि : ०१ मंसिर २०७४ — ०७ मंसिर २०७४

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्र्याप वा स्टिकी ट्र्याप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरात्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डटुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली एन.पि.भी*) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरात्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

८. अन्य

- खेतवारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू:

- सकेसम्म कम हानीकारक हरियो (◆) र हानीकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुँदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुँदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नु पर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुँदैन अर्थात् पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहदा वीचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नु हुँदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरे पछि सकेसम्म पुरै शरीर नुहाउनु पर्दछ र हात खुट्टा नघोई कुनै खाने कुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टुलेर खाल्डोमा पुर्नु पर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नु पर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही वेर बस्नु पर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गा बाट ३ देखि १५ दिन सम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुँदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नु पर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमिथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी र पाडा-पाडीलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार बिधिबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- जाडोयाम शुरु भएको र बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३१, ०१ मंसिर २०७४, अवधि : ०१ मंसिर २०७४ — ०७ मंसिर २०७४

भर्खर जन्मेका र साना वाच्छा-वाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।

- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरि रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

घाँसेवाली

- हिउँदे घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के.जी, डी.ए.पी. ३.६ के.जी, युरिया २.१ के.जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के.जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हप्ताभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्रिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबियमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।
- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✦ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, व्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✦ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना व्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✦ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०—६० ग्राम, सानो पशुलाई १५—२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसुची-१: तोरी, मसुरो, चना र हिउँद मकैको उपलब्ध जात, बीउ दर, मलखाद तथा लगाउने समय

बाली	तोरी	मसुरो	चना	हिउँद मकै
सिफारिस जात	तराई र भित्री मधेश: मोरंग तोरी-२, प्रिति, उन्नति, प्रगति, विकास मध्य पहाड: लुम्ले तोरी-२	तराई र भित्री मधेश: खजुरा मसुरो-१, खजुरा मसुरो-२, शितल, शिखर, सिमल, सिम्रिक र सिन्दुर मध्य पहाड: महेश्वर भारती, सगुन, शितल, शिखर, सिमल, शिशिर, सिम्रिक र सिन्दुर	तराई र भित्री मधेश: धनुष, राधा, सीता, कोशेली, कालिका, तारा र अवरोधी मध्य पहाड: तारा, अवरोधी	तराई र भित्री मधेश: रामपुर कम्पोजिट, रामपुर हाईब्रिड-२ मध्य पहाड: मनकामना-२, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, देउती, पोसिलो मकै-१, शितला; उच्च पहाड: गणेश-१, गणेश-२
बीउ दर	०.२५-०.३० के.जी./कट्टा वा ०.३७-०.४५ के.जी./रोपनी	१.०-१.५ के.जी./कट्टा वा १.५-२.० के.जी./रोपनी	१.५-२.० के.जी./कट्टा वा २.५-३.० के.जी./रोपनी	०.८-१.० के.जी./कट्टा वा १.०-१.५ के.जी./रोपनी
मलखाद	कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, युरिया ०.३ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ३००-४०० के.जी, डी.ए.पी. ५.० के.जी, युरिया ०.४५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल १५०-२०० के.जी, डी.ए.पी. १.५ के.जी, युरिया ०.५ के.जी, पोटास १.१ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल २००-३०० के.जी, डी.ए.पी. २.७ के.जी, युरिया ०.७५ के.जी, पोटास १.६ के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३३३ के.जी, डी.ए.पी. ३.० के.जी, पोटास १.३ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५०० के.जी, डी.ए.पी. ४.५ के.जी, पोटास २.० के.जी. प्रति रोपनी	कम्पोष्ट मल ३००-५०० के.जी, डी.ए.पी. ३.८ के.जी, युरिया २.० के.जी, पोटास २.५ के.जी. प्रति कट्टा वा कम्पोष्ट मल ५००-७५० के.जी, डी.ए.पी. ५.७ के.जी, युरिया ३.० के.जी, पोटास ३.७ के.जी. प्रति रोपनी
लगाउने उपयुक्त समय	तराईमा असोजको अन्तिम हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र पहाडमा असोज सम्म	तराई र भित्री मधेशमा कार्तिक पहिलो हप्ता देखि मंसिरको दोस्रो हप्ता र मध्य पहाडमा असोज १५ देखि कार्तिक १५ सम्म	असिंचित क्षेत्रमा असोजको तेस्रो हप्ता देखि कार्तिकको पहिलो हप्ता सम्म र सिंचित क्षेत्रमा मंसिरको पहिलो हप्ता देखि तेस्रो हप्ता सम्म	पहाडमा अन्तिम भाद्र, भित्री मधेशमा भाद्र देखि असोज सम्म र तराईमा असोज देखि कार्तिक सम्म

अनुसुची-२: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छुवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्रे। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्रे प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसुची-३: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
कुटमिरो- कार्तिक देखि फागुन सम्म
खन्यु- कार्तिक देखि चैत्र सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
चिउरी- कार्तिक देखि चैत्र सम्म
चुलेत्रो- कार्तिक देखि चैत्र सम्म

जिडट- कार्तिक देखि वैशाख सम्म
निमारो- कार्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कार्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कार्तिक देखि चैत्र सम्म
भिमल- कार्तिक देखि फागुन सम्म

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३१, ०१ मंसिर २०७४, अवधि : ०१ मंसिर २०७४ — ०७ मंसिर २०७४

वर्ष ३ अंक ३२

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०८ मंसिर २०७४

अवधि: ०८ मंसिर २०७४— १४ मंसिर २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताको सुरुमा सबै जिल्लाहरूमा सामान्यतया मौसम सफा रहेता पनि पहाडी तथा हिमाली भेगका जिल्लाहरूमा मध्य तथा अन्ततिर सामान्य बदली भई एक-दुई स्थानमा फाटफुट वर्षा हुने संभावना छ भने उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रको केहि भेगमा हल्का खालको हिमपात हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्यान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिर्ने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्की प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।
- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डाँफे, पासाड ल्हामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड ल्हामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गर्नुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी र पाडा-पाडीलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेर्घासहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३२, ०८ मंसिर २०७४, अवधि : ०८ मंसिर २०७४ — १४ मंसिर २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

२४ कात्तिक २०७४ देखि ३० कात्तिक २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	३०.०-३२.५	१४.०-१६.०	९८-१००	७५-८६	-	-	-
मोरङ	०.०	२९.९-३२.२	१५.०-१६.५	७४-८१	३६-४६	०.०-२.०	उत्तर	-
धनकुटा	०.०	२४.०-२५.०	११.८-१२.५	६६-७९	४८-५८	०.०-१.०	पश्चिम	-
संखुवासभा	०.०	२१.५-२२.५	१३.०-१४.०	७४-९४	६२-७४	-	-	-
सुनसरी	०.०	३०.५-३३.८	१२.५-१४.८	८४-९२	४१-७७	-	-	-
सप्तरी	०.०	२८.५-३०.२	१२.०-१८.५	७४-८०	६६-७४	-	-	-
सिराहा	०.०	३१.०-३२.५	१५.०-१६.०	७६-८७	६७-७६	-	-	-
दोलखा	०.०	२१.०-२२.५	८.०-९.०	८८-९३	६०-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२७.७-३०.५	१७.०-१८.५	७४-९६	५६-८९	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२६.५-२८.७	८.५-१०.२	९८-१००	६८-९९	-	-	-
बारा	१.०	२९.६-३२.०	१२.०-१५.०	७५-९१	३८-६१	०.०-१.५	उत्तर	-
धादिङ	०.०	२३.०-२५.५	१३.०-१५.०	८६-९०	६९-७६	-	-	-
चितवन	०.०	२९.८-३१.०	११.३-१४.२	९४-९७	८१-९१	-	-	-
कास्की	०.०	२५.०-२६.२	१२.०-१३.७	९४-९८	५१-५८	०.०-१.५	दक्षिण	-
मुस्ताङ	०.०	१५.०-१७.५	-४.०-१.५	६५-८५	६१-७६	-	-	-
पाल्पा	०.०	२४.६-२५.५	८.४-९.२	७७-९३	६०-७५	-	-	-
रूपन्देही	०.०	२९.६-३१.९	१३.९-१५.८	७०-८५	३५-४०	०.०-३.५	उत्तर	-
रुकुम	०.०	२५.५-२६.५	९.५-१४.०	८४-९२	६७-८१	-	-	-
दाङ	०.०	२६.५-२८.२	११.०-१३.०	७६-९१	३५-५२	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	०.०	२८.५-३०.०	१३.५-१५.४	९४-१००	४२-५२	०.०-४.०	-	-
सुर्खेत	०.०	२६.८-२८.१	१०.०-१२.८	७८-९१	४७-५२	०.०-४.०	उत्तर	-
जुम्ला	०.०	१९.७-२१.८	-२.३-२.१	५३-७४	१४-३०	०.०-४.०	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	२८.३-२९.७	१२.८-१४.४	८९-९४	४७-५३	०.०-३.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	२८.५-२९.५	९.२-१२.२	८२-८६	३४-४५	०.०-१.०	उत्तर	-
दार्चुला	०.०	२१.०-२२.२	९.६-११.०	८९-९२	६७-८३	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३२, ०८ मंसिर २०७४, अवधि : ०८ मंसिर २०७४ — १४ मंसिर २०७४

०१ मंसिर २०७४ देखि ०७ मंसिर २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२७.५-३२.०	११.५-१५.५	९५-१००	७४-८४	-	-	-
मोरङ	०.०	२७.०-३१.२	१२.५-१७.०	६७-८५	३४-५०	०.०-४.०	पश्चिम	
धनकुटा	०.०	२२.५-२४.४	११.९-१२.९	७२-८५	४६-६४	०.०-१.५	पश्चिम	
संखुवासभा	फाटफुट	२१.५-२२.५	१३.२-१४.५	७७-९७	७१-८१	-	-	-
सुनसरी	०.०	२७.८-३४.०	११.८-१९.२	७१-९५	४९-७६	-	-	-
सप्तरी	०.०	२६.०-२९.५	१३.५-१९.०	७१-८९	६९-७६	-	-	-
सिराहा	०.०	२७.५-३१.५	१०.०-१६.५	८१-८७	६७-८३			
दोलखा	०.०	२०.५-२५.०	७.०-१०.०	८४-९०	७३-८९	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२७.०-३०.०	१५.०-१७.०	८५-९१	७८-८७			
काभ्रेपलाञ्चोक	फाटफुट	२६.७-२९.५	७.५-१२.५	९७-१००	९६-९९	-	-	-
बारा	०.०	२६.२-३०.५	९.०-१४.६	७२-९६	५०-५६	०.०-१.५	उत्तर	
धादिङ	०.०	२२.५-२७.०	१०.५-१४.५	८८-९१	६७-८४	-	-	-
चितवन	०.०	२७.३-३१.०	१२.०-१४.२	८९-९८	८०-९४	-	-	-
कास्की	०.०	२४.२-२६.५	१०.६-१३.९	९१-९८	४८-५८	०.०-१.५	उत्तर	
मुस्ताङ	०.०	१३.५-१७.५	(-)३.५-५.०	७०-८७	५०-६८			
पाल्पा	०.०	२३.२-२५.०	६.२-९.५	८१-९१	७६-८३	-	-	-
रूपन्देही	०.०	२६.६-३१.५	९.४-१६.६	७०-९१	३५-६०	०.०-४.०	पश्चिम	
रुकुम	०.०	२३.५-२७.५	६.५-१०.५	८२-८८	६२-७६	-	-	
दाङ	०.०	२४.५-२८.०	८.२-१३.४	७९-९०	४१-६०	०.०-१.०	उत्तर	
बाँके	फाटफुट	२४.५-२९.८	९.५-१७.४	९३-९८	४६-५४	०.०-६.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२५.७-२७.८	६.५-१३.४	९५-९९	३८-५१	०.०-४.०	पश्चिम	
जुम्ला	२.८	१७.०-१८.०	(-)५.०-५.४	५९-८४	१३-४३	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	फाटफुट	२५.२-२९.८	९.०-१४.२	८५-९८	४१-६०	०.०-१.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२६.५-२८.५	५.६-११.४	८२-८८	३४-५१	०.०-१.५	उत्तर	
दार्चुला	फाटफुट	१८.०-२०.६	७.०-१२.०	८८-९७	६२-७२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३२, ०८ मंसिर २०७४, अवधि : ०८ मंसिर २०७४ — १४ मंसिर २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्यान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिर्ने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्की प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।

२. हिँउदे मकै

- मकैको बोट घुँडासम्म आएको बेला गोडमेल र सिँचाई गरिसकेपछि १.७२ के.जी. युरिया प्रति कट्टा वा २.५ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागी सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागी सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डॉफे, पासाड लहामु र उच्च पहाडका लागी सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड लहामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गरी लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

बीउको उपचार: भाइटाभ्याक्स २-३ ग्राम प्रति के.जी. वा बेभिष्टिन २ ग्राम प्रति के.जी. बीउका दरले उपचार गरेर मात्र बीउ छर्नुपर्दछ।

- तिलोत्तमा तराई र भित्री मधेश तथा डॉफे, मुनाल र च्याखुरा मध्य पहाडको सिंचित र असिंचित दुवै क्षेत्रमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- मध्य तथा सुदूर पश्चिम तराईका लागी उपयुक्त ड्युरम गहुँको जातहरू- डी. डब्लु. के. २६ र डी. डब्लु. के. ३८ को बीउ समयमा व्यवस्था गरि लगाउन उपयुक्त हुन्छ। ड्युरम गहुँ बारे विस्तृत जानकारी प्राप्त गर्न क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, खजुरा, बाँकेमा सम्पर्क गर्नुहोला।
- सापेक्षिक आर्द्रता घटिरहेकोले माटोको चिस्यान उड्ने हुनाले चिस्यान रहँदै गहुँ छर्नुहोस्।
- शुरुमा जग्गा तयारी गर्दा कम्पोस्ट मल २००-३०० के. जी. प्रति कट्टा वा ३००-४५० के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउने र
 - ✦ सिंचित जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी.ए.पी. ३.६ के.जी., युरिया २.९ के.जी., पोटास २.७ के.जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.४ के. जी., युरिया ४.४ के.जी., पोटास ४.९ के.जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाए पछि बीउ छर्न शुरु गर्नु पर्दछ।
 - ✦ असिंचित जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी.ए.पी. ३.६ के. जी., युरिया २.२ के. जी., पोटास १.९ के.जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.४ के. जी., युरिया ३.३ के.जी., पोटास १.६ के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाए पछि बीउ छर्न शुरु गर्नु पर्दछ।

४. तोरी

- फूल फुल्नु भन्दा अगाडी एक पटक हल्का सिँचाई गरि ३०० ग्राम प्रति कट्टा वा ४५० ग्राम प्रति रोपनीका दरले यूरिया मल टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३२, ०८ मंसिर २०७४, अवधि : ०८ मंसिर २०७४ — १४ मंसिर २०७४

- तोरीबालीमा लाही कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन पहुँलो स्टिकि ट्र्याप (yellow sticky trap) बाट गर्ने र आवश्यकता अनुसार १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। *डाइमेथोएट* ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन* ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

५. मुसुरो

- सिँचाई सुविधा भएको ठाँउमा मुसुरो लगाएको ४५-६० दिनमा पानी नजम्ने गरि एक पटक हल्का सिँचाई दिँदा राम्रो हुन्छ।

६. उखु

- गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि बाट ट्राइकोग्रामा (*Trichogramma chilonis* or *Trichogramma japonicum*) परजीवी कीरा १,००,००० (१०x५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला।)

७. आलु

- तराईका जिल्लाहरूमा साताभरिनै सामान्यतया मौसम सफा हुने भएकोले कात्तिक पहिलो हप्ता रोपिएको आलुलाई उकेरा लगाई माटोको चिस्यानको अवस्था हेरी सिँचाई गर्नुहोस्।
- तराईका जिल्लाहरूमा सुख्खायाम शुरु हुन लागेकोले सिँचाईको सुविधा नभएको ठाँउमा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मध्य पहाडमा डढुवाको लागि मौसम अनुकूल (सापेक्षिक आर्द्रता ८०% भन्दा धेरै) हुँदै गएकोले उक्त रोगको नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- मौसम अनुकूल रहेकोले मध्य पहाडमा भदौमा बारी जग्गामा रोपेको छिप्पिका वीउ आलुलाई खन्न शुरु गर्नुहोस्।
- मध्य पहाडमा रोपेको पछौटे आलुलाई माटोको चिस्यानको अवस्था हेरी उकेरा दिई सिँचाई गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा भण्डारण गरिएको आलु समय-समयमा निरिक्षण गरि कुहिएको आलु हटाउनुहोस्।

८. फलफूल बाली

- आँपमा आँपको विकृति (म्याङ्गो मालफर्मेसन) देखिएका छन् भने रोगी कलिला हाँगाहरू काटछाँट गरेर जलाउनुपर्दछ। साथै १ ग्राम एनएए (न्यापथालिन एसिटिक एसिड) प्रति ५ लिटर पानीमा घोली बोटको पात भिज्ने गरी छर्नुपर्दछ। एनएए घोल तयार गर्दा अँध्यारोमा गर्नुपर्दछ अन्यथा सूर्यको किरणले हर्मोनको असर निस्तेज गरिदिन्छ।
- हिँउदे फलफूलको बगैँचा स्थापना गर्ने योजनामा हुनुहुन्छ भने यसै समय (मंसिर) मा सिफारिस गरिएको साइजको खाडल खनी घाममा १ महिना जति सुकाउनुहोस्। यसो गर्नाले बेर्ना सार्ने खाडलमा भएका किटाणुहरू/दुसीहरू तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा *कपर अक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छुट्टै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लागने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गांजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गांजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गांजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ड्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ व कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- कागती, सुन्तला आदिमा कालो ध्वाँसे दुसी (Sooty Mold) देखिएमा १५ एम.एल. सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरुले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरुले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।

९. तरकारी बाली

- हिउँदे तरकारीहरुको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्मालिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिज्ने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- ब्याड राख्ने जग्गाको माटोको उपचार गर्नु परेमा बेभिष्टिन ६ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई बिउ राख्नु ३-४ दिन अगाडी छर्कदा उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी राख्दा १ विक्ता (१५-२० से.मी.) अग्लो ब्याड बनाई ४ अँगुलको फरकमा लाइन कोरेर पातलो गरी बिउ राख्ने र हल्का माटोले पुरेपछि छापो राख्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछि दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओढाउनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपट्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू</p>	 <p>लाभाले क्षती पुर्याएको फल</p>	
 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>
 <p>बयस्क पुतली</p>	 <p>लार्भा अवस्था</p>	

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्र्याप वा स्टिकी ट्र्याप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis* var. *Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लोरोक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

१०. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू:

- सकेसम्म कम हानिकारक हरियो (◆) र हानिकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुत्ता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात् पछि सदै आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहँदा बिचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुदैन।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३२, ०८ मंसिर २०७४, अवधि : ०८ मंसिर २०७४ — १४ मंसिर २०७४

- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरेपछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हातखुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टाले खाल्डोमा पुर्नुपर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नुपर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुँदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुपर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमिथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उगाउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी र पाडा-पाडीलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जाडोयाम शुरु भएको र बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पर्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

घाँसेबाली

- हिउँदे घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के.जी, डी.ए.पी. ३.६ के.जी, युरिया २.१ के.जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के.जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हप्ताभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्रिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबीयमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।
- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३२, ०८ मंसिर २०७४, अवधि : ०८ मंसिर २०७४ — १४ मंसिर २०७४

- ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
- ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसुची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छ्वाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्रे। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्रे प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। बाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसुची-२: हिँउद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरु

हिँउद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरु जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिँउद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
कुटमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म

अनुसुची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका:

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.×१मि. ×१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ३३

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १८ मंसिर २०७४

अवधि: १८ मंसिर २०७४— २१ मंसिर २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- सन् २०१७/१८ को हिउँद याम (डिसेम्बर-फेब्रुअरि) मा विशेष गरि पश्चिमी तराई र केही पहाडी क्षेत्रहरूमा हिउँद वर्षा सरदर भन्दा कम वर्षा (Below normal rainfall) हुने संभावना रहेको छ भने देशका बाँकी भागहरूमा सरदर वर्षा (Normal rainfall) हुने संभावना रहेको छ।
- साताको सुरुमा सबै जिल्लाहरूमा सामान्यतया मौसम सफा रहेता पनि पहाडी तथा हिमाली भेगका जिल्लाहरूमा मध्य तथा अन्ततिर सामान्य बदली भई एक-दुई स्थानमा फाटफुट वर्षा हुने संभावना छ भने उच्च पहाडी तथा हिमाली क्षेत्रको केहि भेगमा हल्का खालको हिमपात हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्थान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिर्ने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्की प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।
- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डॉफि, पासाङ ल्हामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाङ ल्हामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गर्नुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-वाच्छी र पाडा-पाडीलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेर्घासहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३३, १८ मंसिर २०७४, अवधि : १८ मंसिर २०७४ — २१ मंसिर २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०१ मंसिर २०७४ देखि ०७ मंसिर २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२७.५-३२.०	११.५-१५.५	९५-१००	७४-८४	-	-	-
मोरङ	०.०	२७.०-३१.२	१२.५-१७.०	६७-८५	३४-५०	०.०-४.०	पश्चिम	
धनकुटा	०.०	२२.५-२४.४	११.९-१२.९	७२-८५	४६-६४	०.०-१.५	पश्चिम	
संखुवासभा	फाटफुट	२१.५-२२.५	१३.२-१४.५	७७-९७	७१-८१	-	-	-
सुनसरी	०.०	२७.८-३४.०	११.८-१९.२	७१-९५	४९-७६	-	-	-
सप्तरी	०.०	२६.०-२९.५	१३.५-१९.०	७१-८९	६९-७६	-	-	-
सिराहा	०.०	२७.५-३१.५	१०.०-१६.५	८१-८७	६७-८३			
दोलखा	०.०	२०.५-२५.०	७.०-१०.०	८४-९०	७३-८९	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२७.०-३०.०	१५.०-१७.०	८५-९१	७८-८७			
काभ्रेपलाञ्चोक	फाटफुट	२६.७-२९.५	७.५-१२.५	९७-१००	९६-९९	-	-	-
बारा	०.०	२६.२-३०.५	९.०-१४.६	७२-९६	५०-५६	०.०-१.५	उत्तर	
धादिङ	०.०	२२.५-२७.०	१०.५-१४.५	८८-९१	६७-८४	-	-	-
चितवन	०.०	२७.३-३१.०	१२.०-१४.२	८९-९८	८०-९४	-	-	-
कास्की	०.०	२४.२-२६.५	१०.६-१३.९	९१-९८	४८-५८	०.०-१.५	उत्तर	
मुस्ताङ	०.०	१३.५-१७.५	(-)३.५-५.०	७०-८७	५०-६८			
पाल्पा	०.०	२३.२-२५.०	६.२-९.५	८१-९१	७६-८३	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२६.६-३१.५	९.४-१६.६	७०-९१	३५-६०	०.०-४.०	पश्चिम	
रुकुम	०.०	२३.५-२७.५	६.५-१०.५	८२-८८	६२-७६	-	-	
दाङ	०.०	२४.५-२८.०	८.२-१३.४	७९-९०	४१-६०	०.०-१.०	उत्तर	
बाँके	फाटफुट	२४.५-२९.८	९.५-१७.४	९३-९८	४६-५४	०.०-६.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२५.७-२७.८	६.५-१३.४	९५-९९	३८-५१	०.०-४.०	पश्चिम	
जुम्ला	२.८	१७.०-१८.०	(-)५.०-५.४	५९-८४	१३-४३	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	फाटफुट	२५.२-२९.८	९.०-१४.२	८५-९८	४१-६०	०.०-१.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२६.५-२८.५	५.६-११.४	८२-८८	३४-५१	०.०-१.५	उत्तर	
दार्चुला	फाटफुट	१८.०-२०.६	७.०-१२.०	८८-९७	६२-७२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३३, १८ मंसिर २०७४, अवधि : १८ मंसिर २०७४ — २१ मंसिर २०७४

०८ मंसिर २०७४ देखि १४ मंसिर २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२६.०-२९.८	११.०-१३.०	७६-९२	५०-७२	-	-	-
मोरङ	०.०	२५.८-२९.२	१३.२-१६.७	७८-९३	३४-५०	०.०-५.०	उत्तर	-
धनकुटा	०.०	२०.२-२२.७	१०.०-११.३	७२-९१	४५-५९	०.०-२.०	दक्षिण	-
संखुवासभा	फाटफुट	१८.८-२०.८	११.५-१२.६	७२-९६	७१-८१	-	-	-
सुनसरी	०.०	२७.८-३०.०	१०.५-१२.२	७६-९५	५६-७१	-	-	-
सप्तरी	०.०	२४.५-२७.६	१२.२-१५.२	८४-८८	७४-८७	-	-	-
सिराहा	०.०	२६.५-२९.५	१२.०-१३.५	८३-९१	७५-८७	-	-	-
दोलखा	०.०	१८.५-२५.०	६.४-९.६	८६-९८	७१-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२५.५-२८.०	११.५-१६.०	७६-९५	७२-८२	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२३.९-२५.५	७.३-९.७	९७-१००	९४-९८	-	-	-
बारा	०.०	२६.०-२९.०	DNA	८६-९८	४७-५५	०.०-१.५	उत्तर	-
धादिङ	०.०	२१.०-२२.५	९.५-१०.५	८४-९१	७४-८१	-	-	-
चितवन	०.०	२५.०-२७.२	९.६-११.६	९२-९८	९०-९६	-	-	-
कास्की	०.०	२१.५-२३.७	९.०-११.०	९१-९८	४९-६२	०.०-१.५	पश्चिम	-
मुस्ताङ	०.०	१०.०-१३.०	(-४.०)-(-२.५)	८३-९३	५६-८८	-	-	-
पाल्पा	०.०	२०.५-२२.८	५.८-७.२	८४-९२	६०-९०	-	-	-
रूपन्देही	०.०	२५.३-२८.२	९.५-११.७	८५-९९	४०-४५	०.०-२.५	पश्चिम	-
रुकुम	०.०	२२.५-२३.०	७.०-१५.५	७१-९३	६५-७६	-	-	-
दाङ	०.०	२२.८-२५.५	८.२-९.५	८४-९८	४४-६०	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	०.०	२४.८-२७.४	९.०-११.८	९८-१००	४२-६०	०.०-२.०	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	२३.१-२५.२	६.०-७.५	९७-९९	३७-५२	०.०-३.०	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	१७.०-१९.०	(-१४.१)-(-१२.५)	५०-८०	१३-२७	०.०-४.०	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	२४.५-२७.५	९.०-१०.५	९१-९६	४७-५७	०.०-१.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	२२.८-२५.५	८.२-९.५	८४-९८	४४-६०	०.०-१.०	पश्चिम	-
दार्चुला	०.०	१७.०-१८.०	६.५-८.०	८८-९३	६६-७८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३३, १८ मंसिर २०७४, अवधि : १८ मंसिर २०७४ — २१ मंसिर २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्यान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिर्ने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्की प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।

२. हिँउदे मकै

- मकैको बोट घुँडासम्म आएको बेला गोडमेल र सिँचाई गरिसकेपछि १.७२ के.जी. युरिया प्रति कट्टा वा २.५ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डीफे, पासाड ल्हामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड ल्हामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गरी लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

बीउको उपचार: भाइटाभ्याक्स २-३ ग्राम प्रति के.जी. वा बेभिष्टिन २ ग्राम प्रति के.जी. बीउका दरले उपचार गरेर मात्र बीउ छर्नुपर्दछ।

- तिलोत्तमा तराई र भित्री मधेश तथा डीफे, मुनाल र च्याखुरा मध्य पहाडको सिंचित र असिंचित दुवै क्षेत्रमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- मध्य तथा सुदूर पश्चिम तराईका लागि उपयुक्त ड्युरम गहुँको जातहरू- डी. डब्लु. के. २६ र डी. डब्लु. के. ३८ को बीउ समयमा व्यवस्था गरि लगाउन उपयुक्त हुन्छ। ड्युरम गहुँ बारे विस्तृत जानकारी प्राप्त गर्न क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, खजुरा, बाँकेमा सम्पर्क गर्नुहोला।
- शुरुमा जग्गा तयारी गर्दा कम्पोस्ट मल २००-३०० के. जी. प्रति कट्टा वा ३००-४५० के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउने र
 - ✦ सिंचित जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी.ए.पी. ३.६ के.जी., युरिया २.९ के.जी., पोटास २.७ के.जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.४ के. जी., युरिया ४.४ के.जी., पोटास ४.९ के.जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाए पछि बीउ छर्न शुरु गर्नु पर्दछ।
 - ✦ असिंचित जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी.ए.पी. ३.६ के. जी., युरिया २.२ के. जी., पोटास १.९ के.जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.४ के. जी., युरिया ३.३ के.जी., पोटास १.६ के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाए पछि बीउ छर्न शुरु गर्नु पर्दछ।
- गहुँबालीमा झारपात व्यवस्थापन गर्न सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. (पाउडर) र सर्फेक्टयान्ट (झोल) आवश्यकता अनुसार अनिवार्य रूपमा मिसाउनुपर्दछ (यी दुवै एउटै प्याकमा छुट्टा-छुट्टै आउँछन्)। यसरी मिसाउँदा एक कट्टाको लागि सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. १ ग्राम र सर्फेक्टयान्ट ४२ एम.एल. का दरले घोली उक्त घोललाई १०-१५ लिटर पानीमा मिसाई गहुँ छरेको ३०-४० दिनमा फ्लेट फेन नोजल प्रयोग गरि स्प्रे गर्दा उपयुक्त हुन्छ।
- धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) फौजी कीराको प्रकोप बढि हुने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३३, १८ मंसिर २०७४, अवधि : १८ मंसिर २०७४ — २१ मंसिर २०७४

४. तोरी

- फूल फुल्लु भन्दा अगाडी एक पटक हल्का सिँचाई गरि ३०० ग्राम प्रति कट्टा वा ४५० ग्राम प्रति रोपनीका दरले यूरिया मल टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- तोरीबालीमा लाही कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन पहुँलो स्टिकि ट्र्याप (yellow sticky trap) बाट गर्ने र आवश्यकता अनुसार १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

५. मुसुरो

- सिँचाई सुविधा भएको ठाँउमा मुसुरो लगाएको ४५-६० दिनमा पानी नजम्ने गरि एक पटक हल्का सिँचाई दिँदा राम्रो हुन्छ।

६. आलु

- कात्तिक पहिलो हप्ता रोपिएको आलुलाई उकेरा लगाई माटोको चिस्यानको अवस्था हेरी सिँचाई गर्नुहोस्।
- तराईका जिल्लाहरुमा सुख्खायाम शुरु हुन लागेकोले सिँचाईको सुविधा नभएको ठाँउमा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मध्य पहाडमा डढुवाको लागि मौसम अनुकूल (सापेक्षिक आर्द्रता ८०% भन्दा धेरै) हुँदै गएकोले उक्त रोगको नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- मौसम अनुकूल रहेकोले मध्य पहाडमा भदौमा बारी जग्गामा रोपेको छिप्पिका वीउ आलुलाई खन्न शुरु गर्नुहोस्।
- मध्य पहाडमा रोपेको पछौटे आलुलाई माटोको चिस्यानको अवस्था हेरी उकेरा दिई सिँचाई गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडमा भण्डारण गरिएको आलु समय-समयमा निरिक्षण गरि कुहिएको आलु हटाउनुहोस्।

७. फलफूल बाली

- आँपमा आँपको विकृति (म्याङ्गो मालफर्मेसन) देखिएका छुन् भने रोगी कलिला हाँगाहरु काटछाँट गरेर जलाउनुपर्दछ। साथै १ ग्राम एनएए (न्यापथालिन एसिटिक एसिड) प्रति ५ लिटर पानीमा घोली बोटको पात भिजे गरी छर्नुपर्दछ। एनएए घोल तयार गर्दा अँध्यारोमा गर्नुपर्दछ अन्यथा सूर्यको किरणले हर्मोनको असर निस्तेज गरिदिन्छ।
- हिँउदे फलफूलको बगैँचा स्थापना गर्ने योजनामा हुनुहुन्छ भने यसै समय (मंसिर) मा सिफारिस गरिएको साइजको खाडल खनी घाममा १ महिना जति सुकाउनुहोस्। यसो गर्नाले बेर्ना सार्ने खाडलमा भएका किटाणुहरु/ढुसीहरु तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई ढुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।

- केराको बोट/थाममा लागने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राखेर र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ड्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो टुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- कागती, सुन्तला आदिमा कालो धुँसो दुसी (Sooty Mold) देखिएमा १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कुनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरूले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरूले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।

८. तरकारी बाली

- हिउँदे तरकारीहरूको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्मालिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिज्ने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- ब्याड राख्ने जग्गाको माटोको उपचार गर्नु परेमा बेभिष्टिन ६ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई बिउ राख्नु ३-४ दिन अगाडी छर्कदा उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी राख्दा १ विक्ता (१५-२० से.मी.) अग्लो ब्याड बनाई ४ अँगुलको फरकमा लाइन कोरेर पातलो गरी बिउ राख्ने र हल्का माटोले पुरेपछि छापो राख्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछि दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओढाउनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर वाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपड्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू</p>	 <p>लाभिले क्षति पुर्याएको फल</p>	
 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>
 <p>बयस्क पुतली</p>	 <p>लार्भा अवस्था</p>	

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis* var. *Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरान्त्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

बत्तिको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरू

पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्विलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोटेरिया* जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरोटानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोकसानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोकसानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू:

- सकेसम्म कम हानिकारक हरियो (◆) र हानिकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुत्ता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात् पछि सदै आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहँदा बिचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुदैन।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३३, १८ मंसिर २०७४, अवधि : १८ मंसिर २०७४ — २१ मंसिर २०७४

- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरेपछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हातखुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टाले खाल्डोमा पुर्नुपर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नुपर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुँदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुपर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उगाउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी र पाडा-पाडीलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जाडोयाम शुरु भएको र बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा १०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिपर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- माटोको भुँईं भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोन ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

घाँसेवाली

- हिउँदे घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के.जी, डी.ए.पी. ३.६ के.जी, युरिया २.१ के.जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के.जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी वीड प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हप्ताभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. वीड प्रति कट्टाको दरले ग्रिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको वीड राइजोबियमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।
- हिउँदे महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३३, १८ मंसिर २०७४, अवधि : १८ मंसिर २०७४ — २१ मंसिर २०७४

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
- ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
- ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
- ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छुवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखेर र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। बाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिँउद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिँउद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटिमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिँउद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म

अनुसूची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका:

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखेर र ४ हप्ता पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ३४

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २२ मंसिर २०७४

अवधि: २२ मंसिर २०७४— २८ मंसिर २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- सन् २०१७/१८ को हिउँद याम (डिसेम्बर-फेब्रुअरि) मा विशेष गरि पश्चिमी तराई र केही पहाडी क्षेत्रहरूमा हिउँद वर्षा सरदर भन्दा कम वर्षा (Below normal rainfall) हुने संभावना रहेको छ भने देशका बाँकी भागहरूमा सरदर वर्षा (Normal rainfall) हुने संभावना रहेको छ।
- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का गिरावट आउने संभावना छ। साताको मध्य तथा अन्त्यतिर मौसममा बदली भई केहि स्थानहरूमा हल्का वर्षा हुने देखिन्छ। उच्च पहाडी तथा हिमाली भेगमा हल्का देखि मध्यम खाले हिमपात हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्यान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिर्ने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्की प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।
- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागी सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डॉफि, पासाड लहामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड लहामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गर्नुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमानें समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos १६% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (वेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लाक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-वाच्छी र पाडा-पाडीलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटोरि रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३४, २२ मंसिर २०७४, अवधि : २२ मंसिर २०७४ — २८ मंसिर २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०८ मंसिर २०७४ देखि १४ मंसिर २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२६.०-२९.८	११.०-१३.०	७६-९२	५०-७२	-	-	-
मोरङ	०.०	२५.८-२९.२	१३.२-१६.७	७८-९३	३४-५०	०.०-५.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२०.२-२२.७	१०.०-११.३	७२-९१	४५-५९	०.०-२.०	दक्षिण	
संखुवासभा	फाटफुट	१८.८-२०.८	११.५-१२.६	७२-९६	७१-८१	-	-	-
सुनसरी	०.०	२७.८-३०.०	१०.५-१२.२	७६-९५	५६-७१	-	-	-
सप्तरी	०.०	२४.५-२७.६	१२.२-१५.२	८४-८८	७४-८७	-		-
सिराहा	०.०	२६.५-२९.५	१२.०-१३.५	८३-९१	७५-८७			
दोलखा	०.०	१८.५-२५.०	६.४-९.६	८६-९८	७१-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२५.५-२८.०	११.५-१६.०	७६-९५	७२-८२			
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२३.९-२५.५	७.३-९.७	९७-१००	९४-९८	-	-	-
बारा	०.०	२६.०-२९.०	DNA	८६-९८	४७-५५	०.०-१.५	उत्तर	-
धादिङ	०.०	२१.०-२२.५	९.५-१०.५	८४-९१	७४-८१	-	-	-
चितवन	०.०	२५.०-२७.२	९.६-११.६	९२-९८	९०-९६	-	-	-
कास्की	०.०	२१.५-२३.७	९.०-११.०	९१-९८	४९-६२	०.०-१.५	पश्चिम	
मुस्ताङ	०.०	१०.०-१३.०	(-४.०) - (-२.५)	८३-९३	५६-८८			
पाल्पा	०.०	२०.५-२२.८	५.८-७.२	८४-९२	६०-९०	-	-	-
रूपन्देही	०.०	२५.३-२८.२	९.५-११.७	८५-९९	४०-४५	०.०-२.५	पश्चिम	-
रुकुम	०.०	२२.५-२३.०	७.०-१५.५	७१-९३	६५-७६	-	-	
दाङ	०.०	२२.८-२५.५	८.२-९.५	८४-९८	४४-६०	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	२४.८-२७.४	९.०-११.८	९८-१००	४२-६०	०.०-२.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२३.१-२५.२	६.०-७.५	९७-९९	३७-५२	०.०-३.०	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१७.०-१९.०	(-४.१) - (-२.५)	५०-८०	१३-२७	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२४.५-२७.५	९.०-१०.५	९१-९६	४७-५७	०.०-१.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२२.८-२५.५	८.२-९.५	८४-९८	४४-६०	०.०-१.०	पश्चिम	
दार्चुला	०.०	१७.०-१८.०	६.५-८.०	८८-९३	६६-७८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३४, २२ मंसिर २०७४, अवधि : २२ मंसिर २०७४ — २८ मंसिर २०७४

१५ मंसिर २०७४ देखि २१ मंसिर २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२९.०-२९.५	१०.५-११.५	६४-९७	५८-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	२८.३-२९.७	११.८-१२.७	७८-९०	३९-५१	०.०-४.०	उत्तर	-
धनकुटा	०.०	२१.८-२३.०	९.५-१०.५	७७-८६	५०-५६	०.०-३.०	पश्चिम	-
संखुवासभा	०.०	१९.५-२०.०	११.४-१२.३	५९-९२	५९-७१	-	-	-
सुनसरी	०.०	२८.२-३०.५	१०.०-१२.०	६५-९५	५०-६८	-	-	-
सप्तरी	०.०	२६.२-२७.५	१३.२-१३.७	७९-८५	७२-८१	-	-	-
सिराहा	०.०	२६.०-२९.५	११.५-१३.५	८१-९२	७५-९१	-	-	-
दोलखा	०.०	१८.०-२०.०	६.०-९.५	८७-९४	८०-९२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२२.५-२५.२	१०.०-११.५	७६-९९	७६-८७	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२४.०-२६.०	५.५-१०.०	९७-१००	९४-९७	-	-	-
बारा	०.०	२७.०-२८.५	७.६-११.०	८२-९१	३७-५३	०.०-३.०	पश्चिम	-
धादिङ	०.०	१९.५-२४.५	९.५-११.५	८०-९१	६२-८०	-	-	-
चितवन	०.०	२३.४-२७.८	८.२-११.६	८५-९८	४२-९६	-	-	-
कास्की	फाटफुट	१९.४-२४.५	९.१-१३.०	९२-९८	४२-६७	०.०-२.५	उत्तर	-
मुस्ताङ	०.३	११.०-१८.०	(-४.५)-३.०	६४-८३	३४-७८	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	१७.०-२३.०	५.३-८.०	८४-८९	७२-८०	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२५.२-२८.२	९.५-१५.६	८०-९८	३०-५०	०.०-६.०	पश्चिम	-
रुकुम	०.०	१६.५-२५.५	७.५-११.५	७४-९१	६४-८४	-	-	-
दाङ	०.०	१४.०-२६.५	८.६-१४.२	७८-१००	३६-७२	०.०-२.०	दक्षिण	-
बाँके	फाटफुट	२०.५-२७.०	११.०-१४.९	९५-१००	५४-८२	०.०-८.०	पश्चिम	-
सुर्खेत	फाटफुट	१६.४-२६.५	६.५-१२.४	९५-९८	४३-८९	०.०-४.०	उत्तर	-
जुम्ला	१.७	१२.५-२०.८	(-४.५)-५.५	५९-८४	१८-३५	०.०-२.०	पश्चिम	-
कैलाली	फाटफुट	१९.२-२६.५	१०.०-१५.०	९१-९८	५२-७९	०.०-९.०	उत्तर	-
डोटी	फाटफुट	१७.०-२८.५	६.९-१३.०	८६-९५	३९-७५	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	फाटफुट	१३.३-२४.२	७.०-१३.५	८८-९५	६६-८२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा जुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३४, २२ मंसिर २०७४, अवधि : २२ मंसिर २०७४ — २८ मंसिर २०७४

कृषि - सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्यान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिर्ने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्की प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।

२. हिँउदे मकै

- मकैको बोट घुँडासम्म आएको बेला गोडमेल र सिँचाई गरिसकेपछि १.७२ के.जी. युरिया प्रति कट्टा वा २.५ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँ लगाउने समय भएकोले तराई र भित्री मधेशका लागि सिफारिस गरिएका बाणगंगा, तिलोत्तमा, विजय, आदित्य, गौतम; मध्य पहाडका लागि सिफारिस गरिएका मुनाल, च्याखुरा, धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, स्वर्गद्वारी, डीफे, पासाड ल्हामु र उच्च पहाडका लागि सिफारिस गरिएका धौलागिरी, गौरा, डब्लु. के. १२०४, पासाड ल्हामु उपयुक्त भएकोले उपलब्ध जातको गुणस्तरीय बीउ ४-४.५ के.जी. प्रति कट्टा वा ५-६ के.जी. प्रति रोपनीका दरले व्यवस्था गरी लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

बीउको उपचार: भाइटाभ्याक्स २-३ ग्राम प्रति के.जी. वा बेभिष्टिन २ ग्राम प्रति के.जी. बीउका दरले उपचार गरेर मात्र बीउ छर्नुपर्दछ।

- तिलोत्तमा तराई र भित्री मधेश तथा डीफे, मुनाल र च्याखुरा मध्य पहाडको सिंचित र असिंचित दुवै क्षेत्रमा लगाउन उपयुक्त हुन्छ।
- मध्य तथा सुदूर पश्चिम तराईका लागि उपयुक्त ड्युरम गहुँको जातहरू- डी. डब्लु. के. २६ र डी. डब्लु. के. ३८ को बीउ समयमा व्यवस्था गरि लगाउन उपयुक्त हुन्छ। ड्युरम गहुँ बारे विस्तृत जानकारी प्राप्त गर्न क्षेत्रीय कृषि अनुसन्धान केन्द्र, खजुरा, बाँकेमा सम्पर्क गर्नुहोला।
- शुरुमा जग्गा तयारी गर्दा कम्पोस्ट मल २००-३०० के. जी. प्रति कट्टा वा ३००-४५० के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाउने र
 - ✦ सिंचित जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी.ए.पी. ३.६ के.जी., युरिया २.९ के.जी., पोटास २.७ के.जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.४ के. जी., युरिया ४.४ के.जी., पोटास ४.९ के.जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाए पछि बीउ छर्न शुरु गर्नु पर्दछ।
 - ✦ असिंचित जग्गाको अन्तिम तयारी गर्ने बेलामा डी.ए.पी. ३.६ के. जी., युरिया २.२ के. जी., पोटास १.९ के.जी. प्रति कट्टा वा डी.ए.पी. ५.४ के. जी., युरिया ३.३ के.जी., पोटास १.६ के. जी. प्रति रोपनीका दरले खेतमा राम्ररी छरी माटोमा मिलाए पछि बीउ छर्न शुरु गर्नु पर्दछ।
- गहुँबालीमा झारपात व्यवस्थापन गर्न सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. (पाउडर) र सर्फेक्टयान्ट (झोल) आवश्यकता अनुसार अनिवार्य रूपमा मिसाउनुपर्दछ (यी दुवै एउटै प्याकमा छुट्टा-छुट्टै आउँछन्)। यसरी मिसाउँदा एक कट्टाको लागि सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. १ ग्राम र सर्फेक्टयान्ट ४२ एम.एल. का दरले घोली उक्त घोललाई १०-१५ लिटर पानीमा मिसाई गहुँ छरेको ३०-४० दिनमा फ्लेट फेन नोजल प्रयोग गरि स्प्रे गर्दा उपयुक्त हुन्छ।
- धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) फौजी कीराको प्रकोप बढि हुने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३४, २२ मंसिर २०७४, अवधि : २२ मंसिर २०७४ — २८ मंसिर २०७४

- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिँचाइ सुविधाको उपलब्धता हेरी १-५ पटक सम्म सिँचाई गर्नु पर्दछ।

सिँचाइ सुविधाको उपलब्धता	गहुँ बाली को अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पहिलो सिँचाई गरेको २-३ दिनभित्र ३ के.जी. यूरिया मल प्रति कठ्ठाको दरले टपड्रेस गर्नुपर्दछ।

४. तोरी

- फूल फुल्नु भन्दा अगाडी एक पटक हल्का सिँचाई गरि ३०० ग्राम प्रति कठ्ठा वा ४५० ग्राम प्रति रोपनीका दरले यूरिया मल टपड्रेस गर्नुपर्दछ।
- तोरीबालीमा लाही कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन पहिलो स्टिकि ट्र्याप (yellow sticky trap) बाट गर्ने र आवश्यकता अनुसार १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमेटोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

५. मुसुरो

- सिँचाई सुविधा भएको ठाँउमा मुसुरो लगाएको ४५-६० दिनमा पानी नजम्ने गरि एक पटक हल्का सिँचाई दिँदा राम्रो हुन्छ।

६. आलु

- साताको मध्य र अन्त्यतिर उच्च पहाडी क्षेत्रमा हल्कादेखि मध्यम हिमपातको सम्भावना भएकोले भण्डारण गरिएका आलुमा ओस पस्न नदिई कुहिनबाट जोगाउन भण्डारमा पानी नपस्ने व्यवस्था मिलाउनुहोस्।
- मध्यपहाडमा आलु खन्न समय अनुकूल रहेको तर साताको मध्य र अन्त्यतिर मौसम बदली हुने सम्भावना भएकोले पानी नपरेको खण्डमा मात्र खनेर ओभानो ठाउँमा १-२ दिन राखी माटो झर्न दिई त्यसपछि भण्डारण गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा माघमा रोप्ने आलुको लागि आवश्यक वीउ, मल र अन्य सामग्रीको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडको पछ्यौटे बालीबाट वीउ राख्ने हो भने मौसमको अवस्था हेरी हालमपुलिड गर्नुहोस्।
- तराईमा साताको मध्य र अन्त्यतिर बदली हुने भएपनि वर्षा नभएको खण्डमा गोडाई र सिँचाई गर्नुहोस्।
- तराईमा साताको मध्य र अन्त्यतिर सामान्यदेखि पूर्ण बदली हुने भएकोले आलुमा पछ्यौटे डडुवा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- तराईका जिल्लाहरुमा सुखायाम शुरु हुन लागेकोले सिँचाईको सुविधा नभएको ठाँउमा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।

७. फलफूल बाँती

- हिउँदे फलफूलको काँटछाँट गर्ने उपयुक्त समय भएकोले यसै हप्तादेखि स्याउ, नासपाती, आरु, आरुबखडा, खुर्पानी, किवी फल आदीमा हिमापात नभएको समयमा काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरिसकेपछि बनेको/काटिएको ठाउँमा १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- सबै प्रकारका फलफूलमा मलखाद राख्ने उपयुक्त समय भएकोले सिफारिस गरिएको मात्रा मिलाई मलखाद राख्नुहोस्। मलखाद गरिसकेपछि सिँचाई गर्नुहोस्।
- आँपमा आँपको विकृति (म्याङ्गो मालफर्मसन) देखिएका छन् भने रोगी कलिला हाँगाहरु काटछाँट गरेर जलाउनुपर्दछ। साथै १ ग्राम एनएए (न्यापथालिन एसिटिक एसिड) प्रति ५ लिटर पानीमा घोली बोटको पात भिज्ने गरी छर्नुपर्दछ। एनएए घोल तयार गर्दा अँध्यारोमा गर्नुपर्दछ अन्यथा सूर्यको किरणले हर्मोनको असर निस्तेज गरिदिन्छ।
- हिउँदे फलफूलको बगैँचा स्थापना गर्ने योजनामा हुनुहुन्छ भने यसै समय (मंसिर) मा सिफारिस गरिएको साइजको खाडल खनी घाममा १ महिना जति सुकाउनुहोस्। यसो गर्नाले बेर्ना सार्ने खाडलमा भएका किटाणुहरु/ढुसीहरु तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई ढुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ड्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- कागती, सुन्तला आदिमा कालो ध्वाँसे ढुसी (Sooty Mold) देखिएमा १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा ढुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरुले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरुले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।

द. तरकारी बाली

- हिउँदै तरकारीहरूको नर्सरी ब्याड तयार गर्दा जग्गा खनजोत गरि फर्मालिन १ भाग ५० भाग पानीमा घोली जमिन भिजने गरि हालेर चित्रमा देखाइए जस्तै प्लास्टिकले ७ दिनसम्म ढाकि माटो उल्टाई पल्टाई गर्नुपर्दछ।
- ब्याड राख्ने जग्गाको माटोको उपचार गर्नु परेमा बेभिष्टीन ६ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई बिउ राख्नु ३-४ दिन अगाडी छर्कदा उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी राख्दा १ विक्ता (१५-२० से.मी.) अग्लो ब्याड बनाई ४ अँगुलको फरकमा लाइन कोरेर पातलो गरी बिउ राख्ने र हल्का माटोले पुरेपछि छापो राख्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बीउ राखेपछि सेतो प्लास्टिकको छानो बनाउनुपर्दछ तर बेर्ना उम्रिसकेपछि दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला उक्त छानो ओढाउनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपड्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त विरुवाहरू</p>	 <p>लाभाले क्षती पुर्याएको फल</p>	
 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>
 <p>बयस्क पुतली</p>	 <p>लार्भा अवस्था</p>	

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ती सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रायाप वा स्टिकी ट्रायाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली* एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३४, २२ मंसिर २०७४, अवधि : २२ मंसिर २०७४ — २८ मंसिर २०७४

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरु:

- सकेसम्म कम हानीकारक हरियो (◀) र हानीकारक निलो (▶) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कने बेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात् पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहँदा बिचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरेपछि सकेसम्म पुरै शरीर नुहाउनु पर्दछ र हातखुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिँसी बट्टालेर खाल्डोमा पुर्नुपर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरु धोएर राख्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नुपर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरु उपभोग गर्न हुदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरु (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुपर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमिथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैँसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्स्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरु जस्तै-गाई, भैँसी, भेडा बाख्राहरुलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा बृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी र पाडा-पाडीलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।

- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जाडोयाम शुरु भएको र बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोरारु टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलामा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खरै जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट तापक्रम नपुग्दा सम्म घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिजर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- माटोको भुँईं भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

घाँसेवाली

- हिउँदे घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के.जी, डी.ए.पी. ३.६ के.जी, युरिया २.१ के.जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के.जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हसाभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्रिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबीयमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।
- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

अनुसुची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छुवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँदैर प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। बाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसुची-२: हिँउद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिँउद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिँउद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म

अनुसुची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका:

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहेलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो वास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ३५

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २९ मंसिर २०७४

अवधि: २९ मंसिर २०७४— ०६ पुस २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- सन् २०१७/१८ को हिउँद याम (डिसेम्बर-फेब्रुअरि) मा विशेष गरि पश्चिमी तराई र केही पहाडी क्षेत्रहरूमा हिउँदे वर्षा सरदर भन्दा कम (Below normal rainfall) हुने संभावना रहेको छ भने देशका बाँकी भागहरूमा सरदर वर्षा (Normal rainfall) हुने संभावना रहेको छ।
- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का गिरावट आउने संभावना छ। साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने देखिन्छ। पश्चिमी तथा मध्य तराईका केही स्थानहरूमा मध्यान्हसम्म बाक्लो हुस्सु लाग्नेछ।

बालीनाली सारांश:

- धानको बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्यान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्री प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।
- मडसिर महिनापछि गहुँ लगाउँदा उत्पादन घट्ने हुन्छ। तर पुसको पहिलो हप्ता सम्ममा लगाउने पर्ने भए माटोमा चिस्यानको अवस्था पर्याप्त भएको खण्डमा सिफारिस गरिएको मात्रामा १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा १.५-२.० के.जी. प्रति रोपनीका दरले थप बीउ प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- मौरीपालन गरिएको तोरी बाली भएको क्षेत्रमा सकेसम्म बिषादीको प्रयोग गर्नु हुँदैन। यदि गर्नुपर्ने भएमा निमजन्म विषादी जस्तै- निम तेल ५ एम.एल. प्रति लिटरका दरले हप्ताको एक पटक साँझको समयमा तोरी फुलन लागेको अवस्था देखि छर्कनुपर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उगाउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननका साँढेहरूलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३५, २९ मंसिर २०७४, अवधि : २९ मंसिर २०७४ — ०६ पुस २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१५ मंसिर २०७४ देखि २१ मंसिर २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२९.०-२९.५	१०.५-११.५	६४-९७	५८-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	२८.३-२९.७	११.८-१२.७	७८-९०	३९-५१	०.०-४.०	उत्तर	-
धनकुटा	०.०	२१.८-२३.०	९.५-१०.५	७७-८६	५०-५६	०.०-३.०	पश्चिम	-
संखुवासभा	०.०	१९.५-२०.०	११.४-१२.३	५९-९२	५९-७१	-	-	-
सुनसरी	०.०	२८.२-३०.५	१०.०-१२.०	६५-९५	५०-६८	-	-	-
सप्तरी	०.०	२६.२-२७.५	१३.२-१३.७	७९-८५	७२-८१	-	-	-
सिराहा	०.०	२६.०-२९.५	११.५-१३.५	८१-९२	७५-९१	-	-	-
दोलखा	०.०	१८.०-२०.०	६.०-९.५	८७-९४	८०-९२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२२.५-२५.२	१०.०-११.५	७६-९९	७६-८७	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२४.०-२६.०	५.५-१०.०	९७-१००	९४-९७	-	-	-
बारा	०.०	२७.०-२८.५	७.६-११.०	८२-९१	३७-५३	०.०-३.०	पश्चिम	-
धादिङ	०.०	१९.५-२४.५	९.५-११.५	८०-९१	६२-८०	-	-	-
चितवन	०.०	२३.४-२७.८	८.२-११.६	८५-९८	४२-९६	-	-	-
कास्की	फाटफुट	१९.४-२४.५	९.१-१३.०	९२-९८	४२-६७	०.०-२.५	उत्तर	-
मुस्ताङ	०.३	११.०-१८.०	(-४.५)-३.०	६४-८३	३४-७८	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	१७.०-२३.०	५.३-८.०	८४-८९	७२-८०	-	-	-
रूपन्देही	०.०	२५.२-२८.२	९.५-१५.६	८०-९८	३०-५०	०.०-६.०	पश्चिम	-
रुकुम	०.०	१६.५-२५.५	७.५-११.५	७४-९१	६४-८४	-	-	-
दाङ	०.०	१४.०-२६.५	८.६-१४.२	७८-१००	३६-७२	०.०-२.०	दक्षिण	-
बाँके	फाटफुट	२०.५-२७.०	११.०-१४.९	९५-१००	५४-८२	०.०-८.०	पश्चिम	-
सुर्खेत	फाटफुट	१६.४-२६.५	६.५-१२.४	९५-९८	४३-८९	०.०-४.०	उत्तर	-
जुम्ला	१.७	१२.५-२०.८	(-४.५)-५.५	५९-८४	१८-३५	०.०-२.०	पश्चिम	-
कैलाली	फाटफुट	१९.२-२६.५	१०.०-१५.०	९१-९८	५२-७९	०.०-९.०	उत्तर	-
डोटी	फाटफुट	१७.०-२८.५	६.९-१३.०	८६-९५	३९-७५	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	फाटफुट	१३.३-२४.२	७.०-१३.५	८८-९५	६६-८२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३५, २९ मंसिर २०७४, अवधि : २९ मंसिर २०७४ — ०६ पुस २०७४

१५ मंसिर २०७४ देखि २१ मंसिर २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२६.५-३०.५	११.०-१२.५	७६-८३	५६-७६	-	-	-
मोरङ	०.०	२६.५-३०.०	१२.०-१४.३	८०-९०	३७-५३	०.०-४.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२२.७-२४.५	१०.५-११.६	६४-८५	४०-५४	०.०-१.५	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	२०.०-२१.०	११.५-१२.५	६९-९४	६१-७२	-	-	-
सुनसरी	०.०	२८.५-३३.५	१०.५-१२.४	८१-९५	५७-७०	-	-	-
सप्तरी	०.०	२७.०-२८.५	१३.०-१५.५	७६-९०	६८-८३	-	-	-
सिराहा	०.०	२८.५-३०.५	१०.०-१४.५	७९-९०	६८-७९	-	-	-
दोलखा	०.०	१९.०-२१.५	६.०-८.५	८५-९०	७०-८८	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२५.५-२७.७	१०.७-१४.०	८१-९५	७०-८२			
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२५.४-२९.०	४.५-८.०	९७-१००	९६-९८	-	-	-
बारा	०.०	२७.०-२९.५	७.०-११.०	८०-८८	३५-७९	०.४-१.१	उत्तर	
धादिङ	०.०	२३.०-२४.५	९.४-१३.५	८९-९८	७२-९०	-	-	-
चितवन	०.०	२६.०-२८.३	८.६-१२.०	९२-९८	८३-९५	-	-	-
कास्की	०.०	२३.१-२५.५	९.१-१२.५	९४-९८	४०-५८	०.०-१.५	दक्षिण	-
मुस्ताङ	०.०	१३.५-२२.०	(-३.५)-२.५	५२-९०	३१-७२	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	२१.८-२३.७	६.७-८.०	७६-८८	५२-७७	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२६.५-२९.६	७.८-११.६	८८-९९	४०-६६	०.०-३.०	पश्चिम	
रुकुम	फाटफुट	१७.५-२५.०	६.५-११.०	७७-९६	७२-८७	-	-	
दाङ	१.०	२१.४-२६.२	९.८-१२.६	८९-९८	४७-७८	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	फाटफुट	१९.५-२९.६	१०.६-१३.५	९८-१००	४३-८०	०.०-५.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.४	२१.०-२५.८	७.९-११.५	६३-९८	४२-७२	०.०-६.५	पश्चिम	
जुम्ला	४.०	५.४-२२.३	(-२.९)-४.६	६०-७८	२९-३३	०.०-१.५	पश्चिम	
कैलाली	फाटफुट	२४.५-२७.९	११.२-१३.५	८६-९८	५२-६८	०.०-१.०	उत्तर	
डोटी	४.८	२१.०-२७.७	७.८-११.६	८८-९९	४०-६६	०.०-३.०	उत्तर	
दार्चुला	२३.६	१६.०-२०.५	७.४-११.०	८०-९८	७४-८३	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३५, २९ मंसिर २०७४, अवधि : २९ मंसिर २०७४ — ०६ पुस २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. धान

- बीउ भण्डारणको लागि सुपर व्यागको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। सुपर व्याग उपलब्ध नभएको अवस्थामा चिस्यान कम गराउन धानलाई ३-४ दिन घाममा राम्ररी सुकाएर हावा नछिर्ने भाँडो (मेटल बिन, भकारी) मा सेलफस २-३ चक्की प्रति टनका दरले प्रयोग गरि भण्डारण गर्नुपर्दछ।

२. हिँउदे मकै

- मकैको बोट घुँडासम्म आएको बेला गोडमेल र सिँचाई गरिसकेपछि १.७२ के.जी. युरिया प्रति कट्टा वा २.५ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपट्रेस गर्नुपर्दछ।

३. गहुँ

- मडसिर महिनापछि गहुँ लगाउँदा उत्पादन घट्ने हुन्छ। तर पुसको पहिलो हप्ता सम्ममा लगाउनै पर्ने भए माटोमा चिस्यानको अवस्था पर्याप्त भएको खण्डमा सिफारिस गरिएको मात्रामा १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा १.५-२.० के.जी. प्रति रोपनीका दरले थप बीउ प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- गहुँ लगाएको २१-२५ दिनपछि पहिलो सिँचाई गरी १.५ के.जी. युरिया प्रति कट्टा वा २.२ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपट्रेस गर्नु पर्दछ।
- गहुँबालीमा झारपात व्यवस्थापन गर्न सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. (पाउडर) र सेफेक्टयान्ट (झोल) आवश्यकता अनुसार अनिवार्य रूपमा मिसाउनुपर्दछ (यी दुवै एउटै प्याकमा छुट्टा-छुट्टै आउँछन्)। यसरी मिसाउँदा एक कट्टाको लागि सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. १ ग्राम र सेफेक्टयान्ट ४२ एम.एल. का दरले घोली उक्त घोललाई १०-१५ लिटर पानीमा मिसाई गहुँ छरेको ३०-४० दिनमा फ्लेट फेन नोजल प्रयोग गरि स्प्रे गर्दा उपयुक्त हुन्छ।
- धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) फौजी कीराको प्रकोप बढि हुने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिँचाइ सुविधाको उपलब्धता हेरी १-५ पटक सम्म सिँचाई गर्नु पर्दछ।

सिँचाइ सुविधाको उपलब्धता	गहुँ बाली को अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पहिलो सिँचाई गरेको २-३ दिनभित्र ३ के.जी. युरिया मल प्रति कट्टाको दरले टपट्रेस गर्नुपर्दछ।

४. तोरी

- फूल फुल्नु भन्दा अगाडी एक पटक हल्का सिँचाई गरि ३०० ग्राम प्रति कट्टा वा ४५० ग्राम प्रति रोपनीका दरले यूरिया मल टपट्रेस गर्नुपर्दछ।
- तोरीबालीमा लाही कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन पहेंलो स्टिकि ट्रयाप (yellow sticky trap) बाट गर्ने र आवश्यकता अनुसार १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- मौरीपालन गरिएको तोरी बाली भएको क्षेत्रमा सकेसम्म विषादीको प्रयोग गर्नु हुँदैन। यदि गर्नुपर्ने भएमा निमजन्म विषादी जस्तै- निम तेल ५ एम.एल. प्रति लिटरका दरले हप्ताको एक पटक साँझको समयमा तोरी फुल लागेको अवस्था देखि छर्कनुपर्दछ।

५. मुसुरो

- सिँचाई सुविधा भएको ठाँउमा मुसुरो लगाएको ४५-६० दिनमा पानी नजम्ने गरि एक पटक हल्का सिँचाई दिँदा राम्रो हुन्छ।

६. उखु

- मौसम चिसो हुँदै गएकोले उखुबालीमा लागेको फड्के कीराको प्रकोप क्रमशः घट्दै जाने भएको साथै बाली काट्ने बेला पनि भएकोले कुनै पनि विषादी प्रयोग गर्नुपर्दैन।

७. आलु

- उच्च पहाडी क्षेत्रमा हल्का हिमपातको सम्भावना भएकोले भण्डारण गरिएका आलुमा ओस पस्न नदिई कुहिनबाट जोगाउन भण्डारमा पानी नपस्ने व्यवस्था मिलाउनुहोस्।
- मध्यपहाडमा आलु खन्न समय अनुकूल रहेकोले खनेर ओभानो ठाउँमा १-२ दिन राखी माटो झर्न दिई त्यसपछि भण्डारण गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा माघमा रोप्ने आलुको लागि आवश्यक वीउ, मल र अन्य सामग्रीको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडको पछोटे बालीबाट वीउ राखे हो भने हाल्मपुलिड गर्नुहोस्।
- तराईमा बिहानीपख कुहिरो लागेपनि वर्षा हुने संभावना कम भएकोले गोडमेल गरि १५-२० दिनको फरकमा सिँचाई गर्नुहोस्।
- आलु रोपेको ३०-३५ दिन भित्र गोडमेल गरि उकेरा लगाउनु पर्दछ।
- प्रत्येक दिन आलुबालीमा रोग कीराको प्रकोप के कस्तो अवस्थामा छ अवलोकन गर्नु पर्दछ।

डढुवा रोग

यो रोगको संक्रमण हुँदा शुरुमा पातमा फिक्का हरियो रंगका विभिन्न आकारका थोप्लाहरु देखिन्छन्। अनुकूल वातावरण (तापक्रम २०° सेन्टिग्रेड भन्दा कम, सापेक्षिक आर्द्रता ९०% भन्दा बढी, घाम नलाग्ने, हुस्सु लाग्ने या सिमसिम वर्षा भएको अवस्था) रहिरहेमा थोप्लाको भित्री भाग सुकेको देखिन्छ भने थोप्लाको बाहिरी घेरा फिक्का हरियो देखिन्छ। रोग बढ्दै गएपछि पुरै पात सुकेर डढे जस्तो देखिन्छ। रोग अझै फैलँदै जाँदा आलुको काण्ड, पातको भेट्ना र मुनामै टुसीले बनाएका ठूला दागहरु देखिन्छ।

रोगको व्यवस्थापन:-

यो रोगको व्यवस्थापनको लागि यो रोगको अनुकूल वातावरण रहिरहेमा *मेन्कोजेव* युक्त कुनै पनि विषादी (*इण्डोफिल एम-४५*, *डाइथेन एम-४५ आदि*) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कक्षा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ। वा *डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट)* वा *फेनामिडन* तथा *मेन्कोजेव* युक्त मिश्रित (*सेक्टिन*) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक वा *क्रिलाक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि.* को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७ दिनको अन्तरमा ४-५ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

८. फलफूल बाली

- हिउँदे फलफूलको काँटछाँट गर्ने उपयुक्त समय भएकोले यसै हसादेखि स्याउ, नासपाती, आरु, आरुबखडा, खुर्पानी, किवी फल आदीमा हिमपात नभएको समयमा काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरिसकेपछि बनेको/काटिएको ठाउँमा १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- सबै प्रकारका फलफूलमा मलखाद राख्ने उपयुक्त समय भएकोले सिफारिस गरिएको मात्रा मिलाई मलखाद राख्नुहोस्। मलखाद गरिसकेपछि सिँचाई गर्नुहोस्।
- आँपको विकृति (म्याङ्गो मालफर्मसन) देखिएका छर्नु भने रोगी कलिला हाँगाहरू काटछाँट गरेर जलाउनुपर्दछ। साथै १ ग्राम एनएए (न्यापथालिन एसिटिक एसिड) प्रति ५ लिटर पानीमा घोली बोटको पात भिज्ने गरी छर्नुपर्दछ। एनएए घोल तयार गर्दा अँध्यारोमा गर्नुपर्दछ अन्यथा सूर्यको किरणले हर्मोनको असर निस्तेज गरिदिन्छ।
- हिउँदे फलफूलको बगैँचा स्थापना गर्ने योजनामा हुनुहुन्छ भने यसै समय (मंसिर) मा सिफारिस गरिएको साइजको खाडल खनी घाममा १ महिना जति सुकाउनुहोस्। यसो गर्नाले बेर्ना सार्ने खाडलमा भएका किटाणुहरू/दुसीहरू तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन्।
- तराईका जिल्लाहरूमा चिसो बढ्दै जाँदा केराको गुवो मर्ने/ डढ्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझ्ने बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझ्नेलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा *कपर अक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रायाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट)

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३५, २९ मंसिर २०७४, अवधि : २९ मंसिर २०७४ — ०६ पुस २०७४

राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

- कागती, सुन्तला आदिमा कालो धुँवाँसे दुसी (Sooty Mold) देखिएमा १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरूले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरूले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।

तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछि सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- काउली, बन्दा लगाएको २०-२५ दिन भैसकेको भएमा १-१ चम्चा डिएपि र यूरिया मिसाई वरिपरि घेरा बनाई मललाई पुर्नुपर्दछ। यसरी टपड्रेस गरिसकेपछि सिँचाई दिनुपर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू</p>	 <p>लाभिले क्षति पुर्याएको फल</p>	
 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>
 <p>बयस्क पुतली</p>	 <p>लाभा अवस्था</p>	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३५, २९ मंसिर २०७४, अवधि : २९ मंसिर २०७४ — ०६ पुस २०७४

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्र्याप वा स्टिकी ट्र्याप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis* var. *Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole* 18.5 % SC) वा स्पिनोसाड (*Spinosad* 45% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डढुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्रिलाक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेइङ्ग मेन्टीडा) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चीसो बढ्ने क्रम जारी भएकोले मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टिकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चारुनी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३५, २९ मंसिर २०७४, अवधि : २९ मंसिर २०७४ — ०६ पुस २०७४

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरु:

- सकेसम्म कम हानीकारक हरियो (◆) र हानीकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात् पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहँदा बिचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरेपछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हातखुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टुलेर खाल्डोमा पुर्नुपर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरु धोएर राख्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नुपर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरु उपभोग गर्न हुदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरु (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुपर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमिथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारामा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारामा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरु जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरुलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढे लाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार बिधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३५, २९ मंसिर २०७४, अवधि : २९ मंसिर २०७४ — ०६ पुस २०७४

- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जाडोयाम शुरु भएको र बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाखा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोरारु टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिङ्ग उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हसाको २ पटक निस्कण झोल भिको ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्दमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

- हिउँदे घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के.जी, डी.ए.पी. ३.६ के.जी, युरिया २.१ के.जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के.जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हसाभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्रेन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबियमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।
- हिउँदे महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्रि हुनुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

अनुसुची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छ्वाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसुची-२: हिँउद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिँउद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिँउद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसुची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका:

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहेलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ३६

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०७ पुस २०७४

अवधि: ०७ पुस २०७४— १३ पुस २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का गिरावट आउने संभावना छ। साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने देखिन्छ। पूर्वी तथा मध्य तराईका केही स्थानहरूमा मध्यान्हसम्म बाक्लो हुस्सु लाग्नेछ।

बालीनाली सारांश:

- सुख्खा याम भएकोले मध्यपहाडमा आलु लगाएको जग्गामा माटो सुख्खा भई धाँजा फाटेमा आलुको दानामा लाग्ने पुतलीको प्रकोप बढि हुने र त्यसले पछि भण्डारणमा क्षति पुर्याउने हुँदा आलु खन्नु अघिसम्म जमीन बाहिर दाना निस्कन नपाउने गरी (कम्तीमा २ इञ्च) माटो चढाइ राख्नु होला। आलुका दाना बाहिर देखिएमा आलु हरियो हुनाले त्यस्ता दाना खानयोग्य पनि हुदैनन्।
- आगामी हप्ता पानी पर्ने सम्भावना न्यून रहेको र गहुँ खेतमा चिस्यानको मात्रा कम हुँदै जाने भएकोले गहुँ लगाएको २१-२५ दिनपछि पहिलो सिँचाई गरी १.५ के.जी. युरिया प्रति कट्टा वा २.२ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपट्रेस गर्नु पर्दछ।
- मौरीपालन गरिएको तोरी बाली भएको क्षेत्रमा सकेसम्म बिषादीको प्रयोग गर्नु हुँदैन। यदि गर्नुपर्ने भएमा निमजन्म विषादी जस्तै- निम तेल ५ एम.एल. प्रति लिटरका दरले हप्ताको एक पटक साँझको समयमा तोरी फुल्ल लागेको अवस्था देखि छर्कनुपर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लाक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-वाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननका साँढेहरूलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोड्वाइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ। ब्रोडलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५°फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३६, २०७ पुस २०७४, अवधि : ०७ पुस २०७४ — १३ पुस २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

२२ मंसिर २०७४ देखि २८ मंसिर २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२९.०-२९.५	१०.५-११.५	६४-९७	५८-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	२८.३-२९.७	११.८-१२.७	७८-९०	३९-५१	०.०-४.०	उत्तर	-
धनकुटा	०.०	२१.८-२३.०	९.५-१०.५	७७-८६	५०-५६	०.०-३.०	पश्चिम	-
संखुवासभा	०.०	१९.५-२०.०	११.४-१२.३	५९-९२	५९-७१	-	-	-
सुनसरी	०.०	२८.२-३०.५	१०.०-१२.०	६५-९५	५०-६८	-	-	-
सप्तरी	०.०	२६.२-२७.५	१३.२-१३.७	७९-८५	७२-८१	-	-	-
सिराहा	०.०	२६.०-२९.५	११.५-१३.५	८१-९२	७५-९१	-	-	-
दोलखा	०.०	१८.०-२०.०	६.०-९.५	८७-९४	८०-९२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२२.५-२५.२	१०.०-११.५	७६-९९	७६-८७	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२४.०-२६.०	५.५-१०.०	९७-१००	९४-९७	-	-	-
बारा	०.०	२७.०-२८.५	७.६-११.०	८२-९१	३७-५३	०.०-३.०	पश्चिम	-
धादिङ	०.०	१९.५-२४.५	९.५-११.५	८०-९१	६२-८०	-	-	-
चितवन	०.०	२३.४-२७.८	८.२-११.६	८५-९८	४२-९६	-	-	-
कास्की	फाटफुट	१९.४-२४.५	९.१-१३.०	९२-९८	४२-६७	०.०-२.५	उत्तर	-
मुस्ताङ	०.३	११.०-१८.०	(-४.५)-३.०	६४-८३	३४-७८	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	१७.०-२३.०	५.३-८.०	८४-८९	७२-८०	-	-	-
रूपन्देही	०.०	२५.२-२८.२	९.५-१५.६	८०-९८	३०-५०	०.०-६.०	पश्चिम	-
रुकुम	०.०	१६.५-२५.५	७.५-११.५	७४-९१	६४-८४	-	-	-
दाङ	०.०	१४.०-२६.५	८.६-१४.२	७८-१००	३६-७२	०.०-२.०	दक्षिण	-
बाँके	फाटफुट	२०.५-२७.०	११.०-१४.९	९५-१००	५४-८२	०.०-८.०	पश्चिम	-
सुर्खेत	फाटफुट	१६.४-२६.५	६.५-१२.४	९५-९८	४३-८९	०.०-४.०	उत्तर	-
जुम्ला	१.७	१२.५-२०.८	(-४.५)-५.५	५९-८४	१८-३५	०.०-२.०	पश्चिम	-
कैलाली	फाटफुट	१९.२-२६.५	१०.०-१५.०	९१-९८	५२-७९	०.०-९.०	उत्तर	-
डोटी	फाटफुट	१७.०-२८.५	६.९-१३.०	८६-९५	३९-७५	०.०-२.०	उत्तर	-
दार्चुला	फाटफुट	१३.३-२४.२	७.०-१३.५	८८-९५	६६-८२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३६, २०७ पुस २०७४, अवधि : ०७ पुस २०७४ — १३ पुस २०७४

२९ मंसिर २०७४ देखि ०६ मंसिर २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२४.५-२९.५	१०.०-१२.५	७४-७९	६०-६९	-	-	-
मोरङ	०.०	२१.४-२८.४	१२.०-१४.६	८६-१००	४१-८०	०.०-३.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२०.८-२२.५	९.५-१०.७	७७-८४	५४-६१	०.०-१.५	दक्षिण	
संखुवासभा	०.०	१८.३-१९.२	११.०-१२.५	८३-९५	७०-८०	-	-	-
सुनसरी	०.०	२४.०-२९.०	१०.०-१३.५	९५-९८	६६-८८	-	-	-
सप्तरी	०.०	१९.०-२६.५	१२.०-१४.३	८३-१००	७२-९३	-	-	-
सिराहा	०.०	१७.५-२८.०	१०.५-१४.५	८३-९९	८२-९६	-	-	-
दोलखा	०.०	१७.५-२१.५	५.०-७.०	८६-९६	४७-८७	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१६.२-२६.७	११.७-१३.०	८३-९९	७४-९८	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२२.७-२५.०	१.५-७.५	९६-१००	९०-९८	-	-	-
बारा	०.०	१६.०-२६.६	८.०-११.६	८६-१००	५९-७२	०.०-०.७५	पुर्व	
धादिङ	०.०	१९.५-२३.५	७.५-१०.०	८१-९१	४७-८७	-	-	-
चितवन	०.०	२३.३-२७.०	९.२-११.८	९५-९८	८५-९८	-	-	-
कास्की	०.०	२१.४-२३.५	७.४-९.५	९४-९८	४५-५५	०.०-१.५	उत्तर	
मुस्ताङ	०.०	१४.०-२२.०	(-३.०)-२.०	३८-७३	३०-४८	-	-	-
पाल्पा	०.०	२०.५-२३.५	४.५-६.०	६०-८७	५३-८२	-	-	-
रुपन्देही	०.०	१४.६-२६.३	८.१-१०.३	९२-१००	४५-९२	०.७-२.८	उत्तर	
रुकुम	०.०	१९.५-२२.५	२.५-७.०	७६-९२	६३-८१	-	-	-
दाङ	०.०	२२.०-२५.३	६.०-१०.०	६९-१००	३६-५८	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	२०.५-२५.५	५.०-१०.५	९९-१००	६०-७२	०.०-४.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२०.५-२३.५	३.३-५.६	८०-९९	४१-६४	०.०-४.०	पुर्व	
जुम्ला	०.०	१६.४-२०.१	(-४.७)-१.४	५३-९६	१५-२७	०.०-२.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	१६.४-२४.५	६.७-९.९	८९-१००	५३-६५	०.०-०.५	उत्तर	
डोटी	०.०	२१.८-२६.०	२.६-७.२	८५-९४	३८-५६	०.०-१.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	१४.५-१७.५	४.५-८.६	८७-९७	६७-८७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३६, २०७ पुस २०७४, अवधि : ०७ पुस २०७४ — १३ पुस २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. हिँउदे मकै

- मकैको धान चमर निस्कने बेला भएपछि सिँचाई गरेर १.७२ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. युरिया प्रति रोपनी का दरले टप ड्रेसिड गर्नुपर्दछ।
- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्धतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

२. गहुँ

- आगामी हसा पानी पर्ने सम्भावना न्यून रहेको र गहुँ खेतमा चिस्यानको मात्रा कम हुँदै जाने भएकोले गहुँ लगाएको २१-२५ दिनपछि पहिलो सिँचाई गरी १.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठा वा २.२ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपड्रेस गर्नु पर्दछ।
- गहुँबालीमा झारपात व्यवस्थापन गर्न सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. (पाउडर) र सर्फेक्टयान्ट (झोल) आवश्यकता अनुसार अनिवार्य रूपमा मिसाउनुपर्दछ (यी दुवै एउटै प्याकमा छुट्टा-छुट्टै आउँछन्)। यसरी मिसाउँदा एक कठ्ठाको लागि सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. १ ग्राम र सर्फेक्टयान्ट ४२ एम.एल. का दरले घोली उक्त घोललाई १०-१५ लिटर पानीमा मिसाई गहुँ छरेको ३०-४० दिनमा फ्लेट फेन नोजल प्रयोग गरि स्प्रे गर्दा उपयुक्त हुन्छ।
- धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) फौजी कीराको प्रकोप बढि हुने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिँचाइ सुबिधाको उपलब्धता हेरी १-५ पटक सम्म सिँचाई गर्नु पर्दछ।

सिँचाइ सुबिधाको उपलब्धता	गहुँ बाली को अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

३. तोरी

- तोरीबालीमा लाही कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन पहेँलो स्टिकि ट्र्याप (yellow sticky trap) बाट गर्ने र आवश्यकता अनुसार १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- मौरीपालन गरिएको तोरी बाली भएको क्षेत्रमा सकेसम्म विषादीको प्रयोग गर्नु हुँदैन। यदि गर्नुपर्ने भएमा निमजन्म विषादी जस्तै- निम तेल ५ एम.एल. प्रति लिटरका दरले हसाको एक पटक साँझको समयमा तोरी फुलन लागेको अवस्था देखि छर्कनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३६, २०७ पुस २०७४, अवधि : ०७ पुस २०७४ — १३ पुस २०७४

४. मुसुरो

- सिँचाई सुविधा भएको ठाँउमा मुसुरो लगाएको ४५-६० दिनमा पानी नजम्ने गरि एक पटक हल्का सिँचाई दिँदा राम्रो हुन्छ।
- कुहिरो लामो समयसम्म लाग्ने अवस्थामा मुसुरो बालीमा डढुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप देखिन सक्ने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम वेभिष्टिन वा डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

५. उखु

- मौसम चिसो हुँदै गएकोले उखुबालीमा लागेको फड्के कीराको प्रकोप क्रमशः घट्दै जाने भएको साथै बाली काट्ने बेला पनि भएकोले कुनै पनि विषादी प्रयोग गर्नुपर्दैन।

६. आलु

- सुख्खा याम भएकोले मध्यपहाडमा आलु लगाएको जग्गामा माटो सुख्खा भई धाँजा फाटेमा आलुको दानामा लाग्ने पुतलीको प्रकोप बढि हुने र त्यसले पछि भण्डारणमा क्षति पुर्याउने हुँदा आलु खन्नु अघिसम्म जमीन बाहिर दाना निस्कन नपाउने गरी (कम्तीमा २ इञ्च) माटो चढाइ राख्नु होला। आलुका दाना बाहिर देखिएमा आलु हरियो हुनाले त्यस्ता दाना खानयोग्य पनि हुदैनन्।
- मध्यपहाडमा आलु खन्ने समय अनुकूल रहेकोले खनेर ओभानो ठाउँमा १-२ दिन राखी माटो झर्न दिई भण्डारण गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा माघमा रोप्ने आलुको लागि आवश्यक वीउ, मल र अन्य सामग्रीको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- पूर्वी तथा मध्य तराईका केही स्थानहरूमा बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएता पनि वर्षा हुने संभावना कम भएकोले गोडमेल गरि १५-२० दिनको फरकमा सिँचाई गर्नुहोस्।
- प्रत्येक दिन आलुबालीमा रोग कीराको प्रकोप के कस्तो अवस्थामा छ अवलोकन गर्नुहोस्।
- पूर्वी तथा मध्य तराईका केही स्थानहरूमा बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएकोले डढुवा रोगको व्यवस्थापन गर्नुहोस्।

डढुवा रोग

यो रोगको संक्रमण हुँदा शुरुमा पातमा फिक्का हरियो रंगका विभिन्न आकारका थोप्लाहरू देखिन्छन्। अनुकूल वातावरण (तापक्रम २०° सेन्टिग्रेड भन्दा कम, सापेक्षिक आर्द्रता ९०% भन्दा बढी, घाम नलाग्ने, हुस्सु लाग्ने या सिमसिम वर्षा भएको अवस्था) रहिरहेमा थोप्लाको भित्री भाग सुकेको देखिन्छ भने थोप्लाको बाहिरी घेरा फिक्का हरियो देखिन्छ। रोग बढ्दै गएपछि पुरै पात सुकेर डढे जस्तो देखिन्छ। रोग अझै फैलँदै जाँदा आलुको काण्ड, पातको भेट्ना र मुनामै ढुसीले बनाएका ठूला दागहरू देखिन्छ।

रोगको व्यवस्थापन:-

यो रोगको व्यवस्थापनको लागि यो रोगको अनुकूल वातावरण रहिरहेमा *मेन्कोजेव* युक्त कुनै पनि विषादी (*इण्डोफिल एम-४५*, *डाइथेन एम-४५ आदि*) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कक्षा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ। वा *डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट)* वा *फेनामिडन* तथा *मेन्कोजेव* युक्त मिश्रित (*सेक्टिन*) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक वा *क्रिलाक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि.* को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७ दिनको अन्तरमा ४-५ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

७. फलफूल वाली

- फलफूल वालीमा रोग लागेका एक आपसमा जोल्टिएका, सर्लक बढेका चोर हाँगाहरु, कलमी भाग भन्दा तलबाट आएका हाँगाहरु काटी हटाउनु पर्दछ। यसरी काट्दा मूल काण्डसंग मिल्दो हुने गरि काट्नु पर्दछ। काटेको घाउमा १०% को बोर्डो पेष्ट लगाउनु पर्दछ। हिमपात भएमा काँटछाँटको काम स्थगित गर्नुपर्दछ।
- सबै किसिमका फलफूल वालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुपर्दछ। सिफारिस गरिएको मलखादको लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोस।
- यसै वर्ष कागती खेती शुरू गर्नु भएका कृषकहरुले कागतीको पात र कलिला मुनालाई तुसारोबाट जोगाउन बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ।
- पतझड (deciduous) फलफूल पुस-माघ महिनामा लगाउने भएकोले अब खाडल खनेर जग्गा तयार गर्न शुरू गर्नुहोस। फलफूलका किसिम अनुसार सिफारिस गरिएका साइजको खाडल खनेर २५-३० दिन उक्त खाडललाई घाममा सुक्न दिनुहोस।
- तराईका जिल्लाहरुमा गत वर्ष जस्तै यस वर्ष पनि केराको गुवो मर्ने/ डढ्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझ्ने बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझ्नेलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- आँपको विकृति (म्याङ्गो मालफर्मेशन) देखिएका छन् भने रोगी कलिला हाँगाहरु काटछाँट गरेर जलाउनुपर्दछ। साथै १ ग्राम एनए (न्यापथालिन एसिटिक एसिड) प्रति ५ लिटर पानीमा घोली बोटको पात भिज्ने गरी छर्नुपर्दछ। एनए घोल तयार गर्दा अँध्यारोमा गर्नुपर्दछ अन्यथा सूर्यको किरणले हर्मोनको असर निस्तेज गरिदिन्छ।
- हिउँदे फलफूलको बगैँचा स्थापना गर्ने योजनामा हुनुहुन्छ भने यसै समय (मंसिर) मा सिफारिस गरिएको साइजको खाडल खनी घाममा १ महिना जति सुकाउनुहोस्। यसो गर्नाले बेर्ना सार्ने खाडलमा भएका किटाणुहरु/दुसीहरु तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन्।
- शीत लहर चलिरहेको जिल्लाहरुका केरा खेती गर्ने कृषकहरुले टिस्यू कल्चर प्रविधिबाट तयार गरिएका केराको जि-९ वा विलियम हाइब्रिड जातहरु यसै वर्ष लगाउनु भएको छ भने बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ। यसो गर्नाले अत्याधिक चिसो वाट केराको गुवो डढ्ने समस्या कम हुन्छ।
- तराईका जिल्लाहरुमा चिसो बढ्दै जाँदा केराको गुवो मर्ने/ डढ्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझ्ने बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझ्नेलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३६, २०७ पुस २०७४, अवधि : ०७ पुस २०७४ — १३ पुस २०७४

- केराको बगैँचामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई द्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट)
- राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- कागती, सुन्तला आदिमा कालो धुँवाँसे दुसी (Sooty Mold) देखिएमा १५ एम.एल. सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कुनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरुले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरुले रोगर वा फोस्फिकल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।

तरकारी वाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछी सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरु</p>	 <p>लाभिले क्षती पुर्याएको फल</p>	
 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>
 <p>बयस्क पुतली</p>	 <p>लाभि अवस्था</p>	

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ती सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिजे गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली एन.पि.भी*) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिजे गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिजे गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने वित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चीसो बढ्ने क्रम जारी भएकोले मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टिकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चासनी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३६, २०७ पुस २०७४, अवधि : ०७ पुस २०७४ — १३ पुस २०७४

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू:

- सकेसम्म कम हानीकारक हरियो (◆) र हानीकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कने बेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुँदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुँदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुँदैन अर्थात् पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहँदा विचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुँदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरेपछि सकेसम्म पुरै शरीर नुहाउनु पर्दछ र हातखुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टाले खाल्डोमा पुर्नुपर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नुपर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुँदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुपर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाउँमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाउँमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिन्डरल मिक्स्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा बृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढे लाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।

- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलामा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जाडोयाम शुरु भएको र बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाखा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खरै जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, व्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना व्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३६, २०७ पुस २०७४, अवधि : ०७ पुस २०७४ — १३ पुस २०७४

- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिड व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिजर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हसाको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेबाली

- हिउँदै घाँसको लागि जग्गाको अन्तिम तयारीको बेलामा कम्पोष्ट मल २०० के.जी, डी.ए.पी. ३.६ के.जी, युरिया २.१ के.जी, म्युरेट अफ पोटास १.३ के.जी प्रति कट्टाका दरले माटोमा मिलाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- जै घाँसको हकमा ४ के. जी बीउ प्रति कट्टाको दरले उपलब्ध भएसम्म अमृतधारा नभएमा नेत्र, कामधेनु, गणेश, पार्वती आदि जातको जै मंसिर महिनाको तेस्रो हप्ताभित्रै छर्न उपयुक्त हुन्छ। साथै जै घाँससँग केराउ अथवा भेच ०.५-१ के. जी. प्रति कट्टाको दरले मिसाएर छर्दा घाँसको उत्पादन तथा गुणस्तरमा वृद्धि हुन्छ।
- बर्सिम घाँसको हकमा १ के. जी. बीउ प्रति कट्टाको दरले ग्रिन गोल्ड जातको बर्सिम मंसिर महिनाको अन्तिमसम्म छर्न सकिन्छ। बर्सिमको बीउ राइजोबीयमले उपचार गरि छर्न उपयुक्त हुन्छ।
- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालघाँसहरूमा झुसिल्लीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्रि हुर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छुवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्रि मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्रि हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्रि खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३६, २०७ पुस २०७४, अवधि : ०७ पुस २०७४ — १३ पुस २०७४

अनुसुची-२: हिँउद महिनामा काटन सकिने डाले घाँसहरु

हिँउद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरु जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिँउद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काटन सकिने महिना

कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसुची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका:

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हसासम्म छोपेर राखे र ४ हसा पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ३७

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १४ पुस २०७४

अवधि: १४ पुस २०७४— २० पुस २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता देशभरि नै अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का गिरावट आउने संभावना छ। साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने देखिन्छ। तराईका जिल्लाहरूमा मध्याह्नसम्म बाक्लो हुस्सु लाग्नेछ भने हिमाली जिल्लाहरूका उपल्लो भूभागका एक-दुई स्थानमा हल्का हिमपात हुन सक्ने सम्भावना छ।

बालीनाली सारांश:

- सुख्खा याम भएकोले मध्यपहाडमा आलु लगाएको जग्गामा माटो सुख्खा भई धाँजा फाटेमा आलुको दानामा लाग्ने पुतलीको प्रकोप बढि हुने र त्यसले पछि भण्डारणमा क्षति पुर्याउने हुँदा आलु खन्नु अघिसम्म जमीन बाहिर दाना निस्कन नपाउने गरी (कम्तीमा २ इञ्च) माटो चढाइ राख्नु होला। आलुका दाना बाहिर देखिएमा आलु हरियो हुनाले त्यस्ता दाना खानयोग्य पनि हुदैनन्।
- आगामी हप्ता पानी पर्ने सम्भावना न्यून रहेको र गहुँ खेतमा चिस्यानको मात्रा कम हुँदै जाने भएकोले गहुँ लगाएको २१-२५ दिनपछि पहिलो सिँचाई गरी १.५ के.जी. युरिया प्रति कट्टा वा २.२ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपट्रेस गर्नु पर्दछ।
- मौरीपालन गरिएको तोरी बाली भएको क्षेत्रमा सकेसम्म विषादीको प्रयोग गर्नु हुँदैन। यदि गर्नेपर्ने भएमा निमजन्त्र विषादी जस्तै- निम तेल ५ एम.एल. प्रति लिटरका दरले हप्ताको एक पटक साँझको समयमा तोरी फुलन लागेको अवस्था देखि छर्कनुपर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उगाउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैँसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लाक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा बृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननका साँढेहरूलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोन्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ। ब्रोडलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३७, १४ पुस २०७४, अवधि : १४ पुस २०७४ — २० पुस २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
२९ मंसिर २०७४ देखि ०६ पुस २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२४.५-२९.५	१०.०-१२.५	७४-७९	६०-६९	-	-	-
मोरङ	०.०	२१.४-२८.४	१२.०-१४.६	८६-१००	४१-८०	०.०-३.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२०.८-२२.५	९.५-१०.७	७७-८४	५४-६१	०.०-१.५	दक्षिण	
संखुवासभा	०.०	१८.३-१९.२	११.०-१२.५	८३-९५	७०-८०	-	-	-
सुनसरी	०.०	२४.०-२९.०	१०.०-१३.५	९५-९८	६६-८८	-	-	-
सप्तरी	०.०	१९.०-२६.५	१२.०-१४.३	८३-१००	७२-९३	-	-	-
सिराहा	०.०	१७.५-२८.०	१०.५-१४.५	८३-९९	८२-९६	-	-	-
दोलखा	०.०	१७.५-२१.५	५.०-७.०	८६-९६	४७-८७	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१६.२-२६.७	११.७-१३.०	८३-९९	७४-९८			
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२२.७-२५.०	१.५-७.५	९६-१००	९०-९८	-	-	-
बारा	०.०	१६.०-२६.६	८.०-११.६	८६-१००	५९-७२	०.०-०.७५	पुर्व	
धादिङ	०.०	१९.५-२३.५	७.५-१०.०	८१-९१	४७-८७	-	-	-
चितवन	०.०	२३.३-२७.०	९.२-११.८	९५-९८	८५-९८	-	-	-
कास्की	०.०	२१.४-२३.५	७.४-९.५	९४-९८	४५-५५	०.०-१.५	उत्तर	
मुस्ताङ	०.०	१४.०-२२.०	(-३.०)-२.०	३८-७३	३०-४८	-	-	-
पाल्पा	०.०	२०.५-२३.५	४.५-६.०	६०-८७	५३-८२	-	-	-
रुपन्देही	०.०	१४.६-२६.३	८.१-१०.३	९२-१००	४५-९२	०.७-२.८	उत्तर	
रुकुम	०.०	१९.५-२२.५	२.५-७.०	७६-९२	६३-८१	-	-	-
दाङ	०.०	२२.०-२५.३	६.०-१०.०	६९-१००	३६-५८	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	२०.५-२५.५	५.०-१०.५	९९-१००	६०-७२	०.०-४.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२०.५-२३.५	३.३-५.६	८०-९९	४१-६४	०.०-४.०	पुर्व	
जुम्ला	०.०	१६.४-२०.१	(-४.७)-१.४	५३-९६	१५-२७	०.०-२.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	१६.४-२४.५	६.७-९.९	८९-१००	५३-६५	०.०-०.५	उत्तर	
डोटी	०.०	२१.८-२६.०	२.६-७.२	८५-९४	३८-५६	०.०-१.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	१४.५-१७.५	४.५-८.६	८७-९७	६७-८७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३७, १४ पुस २०७४, अवधि : १४ पुस २०७४ — २० पुस २०७४

०७ पुस २०७४ देखि १३ पुस २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२४.५-२९.०	६.५-११.०	७१-८८	५९-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	२२.६-२७.०	११.४-१४.४	८७-१००	४८-६९	०.०-४.५	पश्चिम	
धनकुटा	०.०	२०.७-२४.६	९.२-१०.३	५३-८४	४०-६१	०.०-२.०	दक्षिण	
संखुवासभा	०.०	१९.०-१९.७	१०.०-१२.५	५१-९५	५१-७९	-	-	-
सुनसरी	०.०	२५.०-२९.२	७.०-१२.५	९१-९८	५७-७९	-	-	-
सप्तरी	०.०	१८.०-२६.७	९.५-१५.५	८१-९८	७५-९०	-	-	-
सिराहा	०.०	१९.५-२८.५	८.५-१३.५	८३-९६	७३-९६	-	-	-
दोलखा	०.०	१७.५-२०.५	४.५-६.५	८४-९९	७६-९६	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१८.०-२५.५	९.८-११.५	८९-१००	६८-९२	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२१.५-२४.५	२.५-९.०	९८-१००	९४-९८	-	-	-
बारा	०.०	१९.२-२६.२	७.५-१२.०	८९-१००	४९-८१	०.४-१.६	पुर्व	
धादिङ	०.०	२१.०-२३.६	८.५-९.५	७९-९१	६६-८९	-	-	-
चितवन	०.०	२४.०-२६.३	९.०-१०.३	९७-९८	९५-९८	-	-	-
कास्की	०.०	२१.६-२२.९	७.०-१२.०	८०-९४	४३-५८	०.०-२.५	पुर्व	
मुस्ताङ	०.०	१४.५-१९.५	(-६.०)-(-१.०)	५३-९२	२७-६९	-	-	-
पाल्पा	०.०	२०.०-२२.५	४.५-५.५	७४-९५	५७-९०	-	-	-
रुपन्देही	०.०	१५.९-२४.६	९.२-११.६	१००-१००	५०-९०	०.०-३.०	पश्चिम	
रुकुम	०.०	२०.५-२३.०	४.०-६.०	७८-९७	६३-८०	-	-	-
दाङ	०.०	२१.६-२३.८	६.५-७.५	८३-१००	४५-६८	०.०-१.०	पुर्व	
बाँके	०.०	२२.०-२६.०	६.०-८.६	९८-१००	६०-७९	०.०-२.५	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२१.५-२४.२	४.५-९.५	९०-९९	४२-५७	०.०-३.०	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१५.६-२१.०	(-२.६)-५.३	५१-८५	१४-१९	०.०-१.८	पश्चिम	
कैलाली	०.०	१९.२-२६.५	७.०-९.५	९५-९८	४८-७८	०.०-१.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२३.५-२६.०	३.७-५.८	८८-९८	३३-४६	०.०-१.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	१५.४-१६.४	४.६-७.३	८४-९३	६४-७३	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३७, १४ पुस २०७४, अवधि : १४ पुस २०७४ — २० पुस २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. हिउँदे मकै

- मकैको धान चमर निस्कने बेला भएपछि सिँचाई गरेर १.७२ के.जी. युरिया प्रति कट्टा वा २.५ के.जी. युरिया प्रति रोपनी का दरले टप ड्रेसिङ गर्नुपर्दछ।
- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्दहतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

२. गहुँ

- आगामी हसा पानी पर्ने सम्भावना न्यून रहेको र गहुँ खेतमा चिस्यानको मात्रा कम हुँदै जाने भएकोले गहुँ लगाएको २१-२५ दिनपछि पहिलो सिँचाई गरी १.५ के.जी. युरिया प्रति कट्टा वा २.२ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपड्रेस गर्नु पर्दछ।
- गहुँबालीमा झारपात व्यवस्थापन गर्न सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. (पाउडर) र सर्फेक्ट्यान्ट (झोल) आवश्यकता अनुसार अनिवार्य रूपमा मिसाउनुपर्दछ (यी दुवै एउटै प्याकमा छुट्टा-छुट्टै आउँछन्)। यसरी मिसाउँदा एक कट्टाको लागि सल्फोसल्फरन ७५% डब्लु.जी. १ ग्राम र सर्फेक्ट्यान्ट ४२ एम.एल. का दरले घोली उक्त घोललाई १०-१५ लिटर पानीमा मिसाई गहुँ छरेको ३०-४० दिनमा फ्लेट फेन नोजल प्रयोग गरि स्प्रे गर्दा उपयुक्त हुन्छ।
- धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) फौजी कीराको प्रकोप बढि हुने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिँचाइ सुविधाको उपलब्धता हेरी बाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिँचाई गर्नु पर्दछ।

सिँचाइ सुविधाको उपलब्धता	गहुँ बालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

३. तोरी

- तोरीबालीमा लाही कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन पहिलो स्टिकि ट्रयाप (yellow sticky trap) बाट गर्ने र आवश्यकता अनुसार १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

- मौरीपालन गरिएको तोरी वाली भएको क्षेत्रमा सकेसम्म विषादीको प्रयोग गर्नु हुँदैन। यदि गर्नुपर्ने भएमा निमजन्म विषादी जस्तै- निम तेल ५ एम.एल. प्रति लिटरका दरले हप्ताको एक पटक साँझको समयमा तोरी फुलन लागेको अवस्था देखि छर्कनुपर्दछ।

४. मुसुरो

- सिँचाई सुविधा भएको ठाँउमा मुसुरो लगाएको ४५-६० दिनमा पानी नजम्ने गरि एक पटक हल्का सिँचाई दिँदा राम्रो हुन्छ।
- कुहिरो लामो समयसम्म लाग्ने अवस्थामा मुसुरो वालीमा डडुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप देखिन सक्ने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम वेभिष्टिन वा डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

५. उखु

- मौसम चिसो हुँदै गएकोले उखुवालीमा लागेको फडुके कीराको प्रकोप क्रमशः घट्दै जाने भएको साथै वाली काट्ने बेला पनि भएकोले कुनै पनि विषादी प्रयोग गर्नुपर्दैन।

६. आलु

- सुख्खा याम भएकोले मध्यपहाडमा आलु लगाएको जग्गामा माटो सुख्खा भई धाँजा फाटेमा आलुको दानामा लाग्ने पुतलीको प्रकोप बढि हुने र त्यसले पछि भण्डारणमा क्षति पुर्याउने हुँदा आलु खन्नु अघिसम्म जमीन बाहिर दाना निस्कन नपाउने गरी (कम्तीमा २ इञ्च) माटो चढाइ राख्नु होला। आलुका दाना बाहिर देखिएमा आलु हरियो हुनाले त्यस्ता दाना खानयोग्य पनि हुँदैनन्।
- मध्यपहाडमा माघमा रोप्ने आलुको लागि आवश्यक वीउ, मल र अन्य सामग्रीको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई र वैशी क्षेत्रहरूका केही स्थानहरूमा मध्यान्हसम्म बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएता पनि वर्षा हुने संभावना कम भएकोले गोडमेल गरि १५-२० दिनको फरकमा सिँचाई गर्नुहोस्।
- प्रत्येक दिन आलुवालीमा रोग कीराको प्रकोप के कस्तो अवस्थामा छ अवलोकन गर्नुहोस्।
- पूर्वी तथा मध्य तराईका केही स्थानहरूमा बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएकोले डडुवा रोगको व्यवस्थापन गर्नुहोस्।

डडुवा रोग

यो रोगको संक्रमण हुँदा शुरुमा पातमा फिक्का हरियो रंगका विभिन्न आकारका थोप्लाहरू देखिन्छन्। अनुकूल वातावरण (तापक्रम २०° सेन्टिग्रेड भन्दा कम, सापेक्षिक आर्द्रता ९०% भन्दा बढी, घाम नलाग्ने, हुस्सु लाग्ने या सिमसिम वर्षा भएको अवस्था) रहिरहेमा थोप्लाको भित्री भाग सुकेको देखिन्छ भने थोप्लाको बाहिरी घेरा फिक्का हरियो देखिन्छ। रोग बढ्दै गएपछि पुरै पात सुकेर डडे जस्तो देखिन्छ। रोग अझै फैलँदै जाँदा आलुको काण्ड, पातको भेट्ना र मुनामै टुसीले बनाएका ठूला दागहरू देखिन्छ।

रोगको व्यवस्थापन:-

यो रोगको व्यवस्थापनको लागि यो रोगको अनुकूल वातावरण रहिरहेमा मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५, डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कष्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ। वा डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट) वा फेनामिडन तथा मेन्कोजेव युक्त मिश्रित (सेक्टिन) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक वा क्लिक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७ दिनको अन्तरमा ४-५ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

७. फलफूल बाली

- फलफूल बालीमा रोग लागेका एक आपसमा जोल्टिएका, सर्लक बढेका चोर हाँगाहरु, कलमी भाग भन्दा तलवाट आएका हाँगाहरु काटी हटाउनु पर्दछ। यसरी काट्दा मूल काण्डसंग मिल्दो हुने गरि काट्नु पर्दछ। काटेको घाउमा १०% को बोर्दो पेष्ट लगाउनु पर्दछ। हिमपात भएमा काँटछाँठको काम स्थगित गर्नुपर्दछ।
- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुपर्दछ। सिफारिस गरिएको मलखादको लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोस।
- यसै वर्ष कागती खेती शुरु गर्नु भएका कृषकहरुले कागतीको पात र कलिला मुनालाई तुसारोबाट जोगाउन बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ।
- पतझड (deciduous) फलफूल पुस-माघ महिनामा लगाउने भएकोले अब खाडल खनेर जग्गा तयार गर्न शुरु गर्नुहोस। फलफूलका किसिम अनुसार सिफारिस गरिएका साइजको खाडल खनेर २५-३० दिन उक्त खाडललाई घाममा सुक्न दिनुहोस।
- तराईका जिल्लाहरुमा गत वर्ष जस्तै यस वर्ष पनि केराको गुवो मर्ने/ डड्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझ्ने बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझ्नेलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- आँपको विकृति (म्याङ्गो मालफर्मेशन) देखिएका छन् भने रोगी कलिला हाँगाहरु काटछाँट गरेर जलाउनुपर्दछ। साथै १ ग्राम एनएए (न्यापथालिन एसिटिक एसिड) प्रति ५ लिटर पानीमा घोली बोटको पात भिजे गरी छर्नुपर्दछ। एनएए घोल तयार गर्दा अँध्यारोमा गर्नुपर्दछ अन्यथा सूर्यको किरणले हर्मोनको असर निस्तेज गरिदिन्छ।
- हिउँदे फलफूलको बगैँचा स्थापना गर्ने योजनामा हुनुहुन्छ भने सिफारिस गरिएको साइजको खाडल यसै समयमा खनी घाममा १ महिना जति सुकाउनुहोस्। यसो गर्नाले बेर्ना सार्ने खाडलमा भएका किटाणुहरु/दुसीहरु तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन्।
- बाक्लो कुहिरो लागिरहेका जिल्लाहरुका केरा खेती गर्ने कृषकहरुले टिस्यू कल्चर प्रविधिबाट तयार गरिएका केराको जि-९ वा विलियम हाइब्रिड जातहरु यसै वर्ष लगाउनु भएको छ भने बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ। यसो गर्नाले अत्याधिक चिसो वाट केराको गुवो डड्ने समस्या कम हुन्छ।
- तराईका जिल्लाहरुमा चिसो बढ्दै जाँदा केराको गुवो मर्ने/ डड्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझ्ने बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझ्नेलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोकसानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३७, १४ पुस २०७४, अवधि : १४ पुस २०७४ — २० पुस २०७४

- केराको बगैँचामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- कागती, सुन्तला आदिमा कालो धवाँसे ढुसी (Sooty Mold) देखिएमा १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा ढुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कुनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरुले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरुले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।

तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछी सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरु</p>	 <p>लाभिले क्षती पुर्याएको फल</p>	
 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>
 <p>बयस्क पुतली</p>	 <p>लार्वा अवस्था</p>	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३७, १४ पुस २०७४, अवधि : १४ पुस २०७४ — २० पुस २०७४

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डहुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्विलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली एन.पि.भी*) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया जन्य* (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

८. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चीसो बढ्ने क्रम जारी भएकोले मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टिकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरु:

- सकेसम्म कम हानीकारक हरियो (◆) र हानीकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुँदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुँदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुँदैन अर्थात् पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहँदा बिचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुँदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरेपछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हातखुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टेलेर खाल्डोमा पुर्नुपर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरु धोएर राख्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नुपर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरु उपभोग गर्न हुँदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरु (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुपर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरु जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरुलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढे लाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार बिधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।

- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले बृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जाडोयाममा बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैसी, भेडा, बाखा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Triclabendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिड व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिजर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेबाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्रि हुनुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छुवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्रे। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्रे प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३७, १४ पुस २०७४, अवधि : १४ पुस २०७४ — २० पुस २०७४

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटिमरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसुची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका:

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राख्ने र ४ हप्ता पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ३८

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २१ पुस २०७४

अवधि: २१ पुस २०७४— २७ पुस २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता देशभरि नै अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का गिरावट आउने संभावना छ। तराईका जिल्लाहरूमा मध्याह्नसम्म बाक्लो हुस्सु लाग्नेछ। पश्चिमी भेगका जिल्लाहरूमा साताको अन्त्यतिर सामान्य बदली भई हिमाली जिल्लाका उपल्लो भूभागका एक-दुई स्थानमा हल्का हिमपात हुन सक्ने सम्भावना छ। बाँकी जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अधिल्लो बर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोकसानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- यसै हप्तादेखि फलफूलका विरुवाहरू सुषुप्त अवस्थामा पुगेको हुनाले कडा काण्ड कटिङ्गद्वारा विरुवा प्रशारण गर्न सकिने फलफूल बालीहरू जस्तै- अनारमा तीन आँखला भएको (१५-२० से.मी.) लामो शिसाकलम साइजको १ वर्ष पुरानो हाँगा छानी बालुवा, माटो र कम्पोष्ट मलखाद १:१:१ को अनुपातमा बनाइएको ब्याडमा कटिङ्ग राख्नुहोस्।
- तराईमा लगाइएको आलुको अगोटै जातहरूमा लाही कीरा देखिन थालेकोले विशेष ध्यान पुर्याउनुहोस्। लाही कीरा भाइरसको संवाहक भएकोले उक्त कीराको नियमित अवलोकन गर्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननका साँढेहरूलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ। ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३८, २१ पुस २०७४, अवधि : २१ पुस २०७४ — २८ पुस २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०७ पुस २०७४ देखि १३ पुस २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२४.५-२९.०	६.५-११.०	७१-८८	५९-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	२२.६-२७.०	११.४-१४.४	८७-१००	४८-६९	०.०-४.५	पश्चिम	
धनकुटा	०.०	२०.७-२४.६	९.२-१०.३	५३-८४	४०-६१	०.०-२.०	दक्षिण	
संखुवासभा	०.०	१९.०-१९.७	१०.०-१२.५	५१-९५	५१-७९	-	-	-
सुनसरी	०.०	२५.०-२९.२	७.०-१२.५	९१-९८	५७-७९	-	-	-
सप्तरी	०.०	१८.०-२६.७	९.५-१५.५	८१-९८	७५-९०	-	-	-
सिराहा	०.०	१९.५-२८.५	८.५-१३.५	८३-९६	७३-९६	-	-	-
दोलखा	०.०	१७.५-२०.५	४.५-६.५	८४-९९	७६-९६	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१८.०-२५.५	९.८-११.५	८९-१००	६८-९२	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२१.५-२४.५	२.५-९.०	९८-१००	९४-९८	-	-	-
बारा	०.०	१९.२-२६.२	७.५-१२.०	८९-१००	४९-८१	०.४-१.६	पुर्व	
धादिङ	०.०	२१.०-२३.६	८.५-९.५	७९-९१	६६-८९	-	-	-
चितवन	०.०	२४.०-२६.३	९.०-१०.३	९७-९८	९५-९८	-	-	-
कास्की	०.०	२१.६-२२.९	७.०-१२.०	८०-९४	४३-५८	०.०-२.५	पुर्व	
मुस्ताङ	०.०	१४.५-१९.५	(-६.०)-(-१.०)	५३-९२	२७-६९	-	-	-
पाल्पा	०.०	२०.०-२२.५	४.५-५.५	७४-९५	५७-९०	-	-	-
रुपन्देही	०.०	१५.९-२४.६	९.२-११.६	१००-१००	५०-९०	०.०-३.०	पश्चिम	
रुकुम	०.०	२०.५-२३.०	४.०-६.०	७८-९७	६३-८०	-	-	-
दाङ	०.०	२१.६-२३.८	६.५-७.५	८३-१००	४५-६८	०.०-१.०	पुर्व	
बाँके	०.०	२२.०-२६.०	६.०-८.६	९८-१००	६०-७९	०.०-२.५	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२१.५-२४.२	४.५-९.५	९०-९९	४२-५७	०.०-३.०	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१५.६-२१.०	(-२.६)-५.३	५१-८५	१४-१९	०.०-१.८	पश्चिम	
कैलाली	०.०	१९.२-२६.५	७.०-९.५	९५-९८	४८-७८	०.०-१.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२३.५-२६.०	३.७-५.८	८८-९८	३३-४६	०.०-१.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	१५.४-१६.४	४.६-७.३	८४-९३	६४-७३	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३८, २१ पुस २०७४, अवधि : २१ पुस २०७४ — २८ पुस २०७४

१४ पुस २०७४ देखि २० पुस २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	१६.५-२९.५	६.५-९.५	५९-९६	४८-९१	-	-	-
मोरङ	०.०	१५.३-२७.४	८.८-१२.३	८४-९९	४२-७६	०.०-२.५	उत्तर	-
धनकुटा	०.०	२०.१-२२.२	७.८-८.८	६८-७५	३८-५३	०.५-१.५	पश्चिम	-
संखुवासभा	०.०	१७.७-१९.२	९.०-१०.०	६६-७९	५०-६६	-	-	-
सुनसरी	०.०	१६.०-२९.०	६.०-१०.८	९१-९८	५७-७९	-	-	-
सप्तरी	०.०	१४.०-२६.०	८.५-१३.०	८३-१००	८०-८९	-	-	-
सिराहा	०.०	१५.०-२७.०	८.५-१२.५	८६-९८	७७-९६	-	-	-
दोलखा	०.०	१५.०-२०.५	३.०-५.५	८५-८९	७६-८६	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१२.०-२३.०	८.०-१२.०	९४-१००	५४-९६	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२२.५-२४.१	०.५-६.५	९६-१००	९३-९८	-	-	-
बारा	०.०	२२.६-२७.६	५.०-१०.०	८२-९५	४१-७३	०.०-२.०	दक्षिण	-
धादिङ	०.०	१९.५-२१.५	६.५-९.५	६२-८०	५१-६९	-	-	-
चितवन	०.०	१९.०-२९.४	५.६-१०.३	९५-१००	९३-९८	-	-	-
कास्की	०.०	२२.४-२३.६	५.०-७.६	७९-९३	३९-४४	०.०-३.०	पुर्व	-
मुस्ताङ	०.०	८.५-१६.०	(-६.०)-(-०.५)	५९-८७	३६-७१	-	-	-
पाल्पा	०.०	१८.५-२२.८	२.५-५.२	६४-८४	५७-७१	-	-	-
रूपन्देही	०.०	१४.२-२२.०	५.२-९.७	९१-१००	६२-९०	०.०-४.०	पश्चिम	-
रुकुम	०.०	२०.०-२३.०	२.५-६.५	७७-९५	५७-९२	-	-	-
दाङ	०.०	२०.५-२४.४	४.८-७.४	८७-९६	३८-५७	०.०-१.०	पुर्व	-
बाँके	०.०	१५.७-२५.२	७.५-१०.८	७४-१००	४२-९६	०.०-४.०	पुर्व	-
सुर्खेत	०.०	२०.३-२३.३	१.९-४.७	९८-९९	३९-४८	०.०-३.५	दक्षिण	-
जुम्ला	०.०	१४.१-१९.९	(-६.५)-(-४.०)	५५-७३	१४-१९	०.०-५.०	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	१४.१-२३.६	६.९-१०.२	८९-९८	४७-८६	०.०-१.०	उत्तर	-
डोटी	०.०	२२.४-२५.२	१.२-३.६	८७-९४	२५-४१	०.०-१.०	पुर्व	-
दार्चुला	०.०	१५.६-१७.५	३.५-५.६	८६-९६	५५-८९	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३८, २१ पुस २०७४, अवधि : २१ पुस २०७४ — २८ पुस २०७४

कृषि - सल्लाह

क. बालीनाली

१. हिँउदे मकै

- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्दहतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

२. गहुँ

- आगामी हसा पानी पर्ने सम्भावना न्यून रहेको र गहुँ खेतमा चिस्यानको मात्रा कम हुँदै जाने भएकोले गहुँ लगाएको २१-२५ दिनपछि पहिलो सिँचाई गरी १.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठा वा २.२ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपड्रेस गर्नु पर्दछ।
- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिँचाई सुविधाको उपलब्धता हेरी बाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिँचाई गर्नु पर्दछ।

सिँचाई सुविधाको उपलब्धता	गहुँ बालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अघिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

फौजी कीराको व्यवस्थापनका विधिहरू:

- कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न वयस्कको लागि बत्ति र फेरोमन पासोको, लार्भाको लागि खाल्डे पासोको प्रयोग गरेर अनुगमन गर्नु पर्दछ। विरुवाको प्रत्यक्ष अनुगमन गर्दा एक लार्भा प्रति गाँज देखिने वित्तिकै तल उल्लेखित उपयुक्त व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनु पर्दछ।
- खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात निकाल्ने।
- बाली काटेपछि लार्भा र अचल अवस्थाहरू मार्नको लागि खेतलाई जोती ठुटाहरू नष्ट गर्ने र खेतमा २-४ दिनसम्म पानी पटाइदिने।
- प्रकोप देखिएको क्षेत्रमा धान पछि बढी कीरा लाग्ने बाली जस्तै: गहुँ, मकै, इत्यादी नलगाई अन्य बाली लगाउने।
- लार्भाहरू दिउँसो पातपतिङ्गरमा लुकी बस्ने भएकोले खेतको वरिपरि खाल्डो खनेर पातपतिङ्गरले ढाक्ने र त्यसमा जम्मा भएका लार्भाहरू संकलन गरी मार्ने।
- खेतमा पानी पटाएर २ लिटर प्रति हेक्टरका दरले मट्टितेल राख्ने र लार्भाहरूलाई मार्न बाँसको पट्टी वा डोरीको सहायताले बोट हल्लाइ मट्टितेल पानीमा झार्ने।
- जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस् भाइरस (NPV) २५० एल.ई प्रति हेक्टर, वेसिलस थुरिन्जेन्सिस् (Bt) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझापख स्प्रे गर्ने, अथवा

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३८, २१ पुस २०७४, अवधि : २१ पुस २०७४ — २८ पुस २०७४

क्लोरपाइरिफस १६% ई. सि. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा कीराको प्रकोप ज्यादै भएमा क्लोरपाइरिफस र साइपरमेथ्रिनको संमिश्रण भएको विषादी २ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा इमामेक्टिन बेन्जोएट ५ एस.जि. ०.३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्ने।

- यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिन सम्म बिहान खेतमा गई मरेका लार्भाहरू संकलन गरि नष्ट गर्नुपर्दछ, अन्यथा पशुपक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

३. तोरी

- तोरीबालीमा लाही कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन पहुँलो स्टिकि ट्र्याप (yellow sticky trap) बाट गर्ने र आवश्यकता अनुसार १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमैथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- मौरीपालन गरिएको तोरी बाली भएको क्षेत्रमा सकेसम्म विषादीको प्रयोग गर्नु हुँदैन। यदि गर्नुपर्ने भएमा निमजन्म विषादी जस्तै- निम तेल ५ एम.एल. प्रति लिटरका दरले हप्ताको एक पटक साँझको समयमा तोरी फुल्ल लागेको अवस्था देखि छर्कनुपर्दछ।

४. मुसुरो

- सिँचाई सुविधा भएको ठाँउमा मुसुरो लगाएको ४५-६० दिनमा पानी नजम्ने गरि एक पटक हल्का सिँचाई दिँदा राम्रो हुन्छ।
- कुहिरो लामो समयसम्म लाग्ने अवस्थामा मुसुरो बालीमा डढुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप देखिन सक्ने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम वेभिष्टिन वा डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

५. उखु

- मौसम चिसो हुँदै गएकोले उखुबालीमा लागेको फड्के कीराको प्रकोप क्रमशः घट्दै जाने भएको साथै बाली काट्ने बेला पनि भएकोले कुनै पनि विषादी प्रयोग गर्नुपर्दैन।

६. आलु

- सुख्खा याम भएकोले मध्यपहाडमा आलु लगाएको जग्गामा माटो सुख्खा भई धाँजा फाटेमा आलुको दानामा लाग्ने पुतलीको प्रकोप बढि हुने र त्यसले पछि भण्डारणमा क्षति पुर्याउने हुँदा आलु खल्लु अधिसम्म जमीन बाहिर दाना निस्कन नपाउने गरी (कम्तीमा २ इञ्च) माटो चढाइ राख्नु होला। आलुका दाना बाहिर देखिएमा आलु हरियो हुनाले त्यस्ता दाना खानयोग्य पनि हुँदैनन्।
- मध्यपहाडमा माघमा लगाइने आलुको लागि जनकदेव, कुफ्रिज्योति, डेजिरे, खुमल उज्वल, खुमल उपहार जस्ता जातहरू मध्ये उपलब्ध जात लगाउनुहोस्।
- तराई र वैशी क्षेत्रहरूका केही स्थानहरूमा मध्यान्हसम्म बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएता पनि वर्षा हुने संभावना कम भएकोले गोडमेल गरि १५-२० दिनको फरकमा सिँचाई गर्नुहोस्।
- प्रत्येक दिन आलुबालीमा रोग कीराको प्रकोप के कस्तो अवस्थामा छ अवलोकन गर्नुहोस्।
- तराईमा लगाइएको आलुको अगोटे जातहरूमा लाही कीरा देखिन थालेकोले विशेष ध्यान पुर्याउनुहोस्। लाही कीरा भाइसको संवाहक भएकोले उक्त कीराको नियमित अवलोकन गर्नुहोस्।
- लाही कीराको व्यवस्थापनको लागि तल उल्लेख गरिएका विधिहरू अपनाउनुहोस्।

- पूर्वी तथा मध्य तराईका केही स्थानहरूमा बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएकोले डडुवा रोगको व्यवस्थापन गर्नुहोस्।
- दार्चुला लगायतका जिल्लाहरूमा कतै-कतै धमिरा र रातो कमिलाको प्रकोप देखिएकोले जग्गामा आवश्यकता अनुसार सिँचाई दिई जग्गा सुख्का हुन नदिनुहोस्।

डडुवा रोग

यो रोगको संक्रमण हुँदा शुरुमा पातमा फिक्का हरियो रंगका विभिन्न आकारका थोप्लाहरू देखिन्छन्। अनुकूल वातावरण (तापक्रम २०° सेन्टिग्रेड भन्दा कम, सापेक्षिक आर्द्रता ९०% भन्दा बढी, घाम नलाग्ने, हुस्सु लाग्ने या सिमसिम वर्षा भएको अवस्था) रहिरहेमा थोप्लाको भित्री भाग सुकेको देखिन्छ भने थोप्लाको बाहिरी घेरा फिक्का हरियो देखिन्छ। रोग बढ्दै गएपछि पुरै पात सुकेर डडे जस्तो देखिन्छ। रोग अझै फैलँदै जाँदा आलुको काण्ड, पातको भेट्ना र मुनामै ढुसीले बनाएका ठूला दागहरू देखिन्छ।

रोगको व्यवस्थापन:-

यो रोगको व्यवस्थापनको लागि यो रोगको अनुकूल वातावरण रहिरहेमा *मेन्कोजेव* युक्त कुनै पनि विषादी (*इण्डोफिल एम-४५*, *डाइथेन एम-४५* आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कष्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिजे गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ। वा *डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट)* वा *फेनामिडन* तथा *मेन्कोजेव* युक्त मिश्रित (*सेक्टिन*) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक वा *क्रिलाक्सिल एम.जेड. ७२%* *डब्लु.पि.* को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७ दिनको अन्तरमा ४-५ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

७. फलफूल बाली

- पतझड (decidious) फलफूल पुस-माघ महिनामा लगाउने भएकोले अब खाडल खनेर जग्गा तयार गर्न शुरु गर्नुहोस्। फलफूलका किसिम अनुसार सिफारिस गरिएका साइजको खाडल खनेर २५-३० दिन उक्त खाडललाई घाममा सुक्न दिनुहोस्। यसो गर्नाले बेर्ना सार्ने खाडलमा भएका किटाणुहरू/ढुसीहरू तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन्।
- यसै हप्तादेखि फलफूलका विरुवाहरू सुषुप्त अवस्थामा पुगेको हुनाले कडा काण्ड कटिङ्गद्वारा विरुवा प्रसारण गर्न सकिने फलफूल बालीहरू जस्तै- अनारमा तीन आँखला भएको (१५-२० से.मी.) लामो शिसाकलम साइजको १ वर्ष पुरानो हाँगा छानी वालुवा, माटो र कम्पोष्ट मलखाद १:१:१ को अनुपातमा बनाइएको ब्याडमा कटिङ्ग राख्नुहोस्।
- फलफूल बालीमा रोग लागेका, एक आपसमा जोल्टिएका, सर्लक बढेका चोर हाँगाहरू, कलमी भाग भन्दा तलवाट आएका हाँगाहरू काटी हटाउनु पर्दछ। यसरी काट्दा मूल काण्डसंग मिल्दो हुने गरि काट्नु पर्दछ। काटेको घाउमा १०% को बोर्डो पेष्ट लगाउनु पर्दछ। हिमपात भएमा काँटछाँठको काम स्थगित गर्नुपर्दछ।
- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुपर्दछ। सिफारिस गरिएको मलखादको लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोस्।
- यसै वर्ष कागती खेती शुरु गर्नु भएका कृषकहरूले कागतीको पात र कलिला मुनालाई तुसारोबाट जोगाउन बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३८, २१ पुस २०७४, अवधि : २१ पुस २०७४ — २८ पुस २०७४

- कागती, सुन्तला, आँप आदिमा कालो ध्वाँसे दुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्छ। यदि कालो ध्वाँसे दुसी देखिएमा १५ एम.एल. सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरूले कागतीको पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरूले रोगर वा फोस्किल २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- आँपको विकृति (म्याङ्गो मालफर्मसन) देखिएका छन् भने रोगी कलिला हाँगाहरू काटछाँट गरेर जलाउनुपर्दछ। साथै १ ग्राम एनएए (न्यापथ्यालिन एसिटिक एसिड) प्रति ५ लिटर पानीमा घोली बोटको पात भिज्ने गरी छर्नुपर्दछ। एनएए घोल तयार गर्दा अँध्यारोमा गर्नुपर्दछ अन्यथा सूर्यको किरणले हर्मोनको असर निस्तेज गरिदिन्छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा गत वर्ष जस्तै यस वर्ष पनि केराको गुवो मर्ने/ डढ्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझ्ने बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझ्नेलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- बाक्लो कुहिरो लागिरहेका जिल्लाहरूका केरा खेती गर्ने कृषकहरूले टिस्यू कल्चर प्रविधिबाट तयार गरिएका केराको जि-९ वा विलियम हाइब्रिड जातहरू यसै वर्ष लगाउनु भएको छ भने बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ। यसो गर्नाले अत्याधिक चिसो वाट केराको गुवो डढ्ने समस्या कम हुन्छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा चिसो बढ्दै जाँदा केराको गुवो मर्ने/ डढ्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझ्ने बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझ्नेलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- व्याक्टेरियाबाट केराको बोट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केरामा फल लागिसकेपछि केराको घरीमा १% बोर्डेक्स मिश्रण (एक लिटर पानीमा १० ग्राम चुन, १० ग्राम नीलोतुथो मिसाएको झोल) १-१ महिनाको अन्तरमा छर्दै गर्नाले कोत्रेरोग (Anthracnose) को व्यवस्थापन हुन्छ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका टुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३८, २१ पुस २०७४, अवधि : २१ पुस २०७४ — २८ पुस २०७४

- केराको गवारो (Rhizome Weevil) को व्यवस्थापनको लागि फल टिपी सकेपछि रहेको केराको थामलाई सफा पारेर व्यवस्थापन गर्नुपर्दछ र बगैचा सर सफाई गर्नुपर्दछ। कीरालाई पासो बनाई आकर्षित गरी नष्ट गर्न सकिन्छ त्यसको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन (monitoring) गरी दूयाप भएको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

८. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछी सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

व्यवस्थापन विधिहरु: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरु जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरु नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३८, २१ पुस २०७४, अवधि : २१ पुस २०७४ — २८ पुस २०७४

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली एन.पि.भी*) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया जन्य* (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चीसो बढ्ने क्रम जारी भएकोले मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टिकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चासनी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।
- मलखादको उचित व्यवस्थापनबारे अनुसूची-४ मा दिईएको छ।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरु:

- सकेसम्म कम हानीकारक हरियो (◆) र हानीकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात् पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहँदा बिचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरेपछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हातखुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टुलेर खाल्डोमा पुर्नुपर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरु धोएर राख्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नुपर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरु उपभोग गर्न हुदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरु (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुपर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- ज्यादा चिसो र शितलहर चलेका पूर्वी तराईका जिल्लाहरुमा पशुवस्तुहरु चिसोबाट निकै प्रभावित हुन सक्छन्। यस्तो अवस्थामा पशुवस्तुमा कोल्ड स्ट्रोक हुन सक्छ। जसबाट बचाउन पशुवस्तुलाई मनतातो पानी र मनतातो खानेकुरा (खोले, कुडो आदि) दिनुपर्दछ। प्रायः गरि भैंसीहरुमा बढी कोल्ड स्ट्रोक हुने गर्दछ। त्यसकारण आफ्नो गाईवस्तुलाई यस्तो समयमा गोठभित्र नै राख्नुपर्दछ र गोठ न्यानो बनाई राख्नुपर्दछ। साथै भेन्टिलेशनको पनि राम्रो व्यवस्था गर्नुपर्दछ। पशुको जीउ ढाक्ने पुराना बोरारहरु पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ। पशुवस्तुमा चिसोको लक्षण देखिएमा १०० ग्राम तोरीको तेलमा २ ग्राम कपूर मिलाएर गर्धन तलपट्टि र छातीतिर ३-५ दिनसम्म मालिस गर्नुपर्दछ र पशुको स्वास्थ्यमा सुधार नआएमा सम्बन्धित भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्स्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३८, २१ पुस २०७४, अवधि : २१ पुस २०७४ — २८ पुस २०७४

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढे लाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- जाडोयाममा बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाखा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिपर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोन ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेबाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्रि हुर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छुवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्रे। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्रे प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राख्ने र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। खाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिँउद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिँउद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटिमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिँउद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसूची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राख्ने र ४ हप्ता पछि पहेलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

अनुसूची-४: मलखाद व्यवस्थापनको तरिका

मलखादको प्रयोग उचित समयमा, उचित तरिकाले गर्नहोस् ताकि मलखादबाट बढी भन्दा बढी फाइदाहरू लिन सकियोस्। गोठमल बनाउदा गाईबस्तुको गोबर, मूत्र र सोत्तरलाई राम्रो र सुरक्षित तरिकाले विघटित गराउन जरुरी हुन्छ। यसका लागि गोठ तथा खाडलको राम्रो व्यवस्था हुनुपर्दछ। कम्पोष्ट वा गोबर मललाई विघटन गराएर मात्र प्रयोग गर्नु पर्दछ। असल (राम्रोसंग पाकेको) मलखाद प्रयोग गरेको केही समयमै खाद्यतत्वहरू उपलब्ध हुन्छन्, तर नपाकेको मलबाट शुरुको केही समयसम्म उल्टै माटोबाट नाइट्रोजन तानेर राख्छ र बालीलाई कृत्रिम अभाव बनाइदिन्छ। अनुसन्धानको नतिजा अनुसार गोठमल वा कम्पोष्टमललाई खेतमा लगेपछि घाममा सुक्न दिने हो भने १२ घण्टा सुक्दा ६%, ३६ घण्टा सुक्दा २३% र ७ दिनसम्म सुक्दा ३६% नाइट्रोजन नोक्सान भएर जाने गरेको पाइन्छ। त्यसैले मल खेतवारीमा थुप्रो पारेर वा छिरलेर सुकाउनु हुँदैन, जोतेर वा खनेर पुर्नु पर्दछ।

गोठमल वा कम्पोष्टमल जमीनको तयारी गर्ने बेलामा धान रोप्नु भन्दा १५-२० दिन अघि नै माटोमा मिलाउनु पर्दछ। रासायनिक मलको प्रयोग गर्दा फस्फोरस तथा पोटासको पुँरै तथा नाइट्रोजनको आधा मात्रा जमिनको अन्तिम तयारीको बेलामा र बाँकी आधा नाइट्रोजनको मात्रामध्ये बाली लगाएको २५-३० दिनपछि आधा भाग र बाली पोटाउने बेलामा

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३८, २१ पुस २०७४, अवधि : २१ पुस २०७४ — २८ पुस २०७४

बाँकी भाग प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। माटोमा भएको नाइट्रोजन क्रमशः विरुवालाई उपलब्ध हुन्छ। यो उपलब्ध नभएको अवस्थामा विरुवाले लिन नसकेमा चुहिएर वा उडेर नोक्सान हुन्छ। यूरिया प्रयोग गरेको केही दिनमै विरुवालाई नाइट्रोजन उपलब्ध हुन्छ तर छिटो नोक्सान पनि हुने हुदा एकैचोटि धेरै प्रयोग गर्नुको साटो पटकपटक थोरै मात्रामा प्रयोग गर्नुपर्दछ। तितेपाती, बनमारा, खिरो, ढैंचा, कोसेबालीहरूलाई हरियो मलको रूपमा प्रयोग गरि माटोको उर्वराशक्ति बढाउन सकिन्छ। माटोमा बायुमण्डलीय नाइट्रोजनको मात्रा थप्न कोसेबालीको बालीचक्र अपनाउनु पर्दछ। कोसेबाली, तोरीबाली, सुर्तिबालीमा धेरै नाइट्रोजन मलप्रयोग गर्नु हुँदैन सिफारीस मात्रा बमोजिम मात्र प्रयोग गर्नुपर्दछ। तेलबालीमा भने क्याल्सियम, म्याग्नेसियम र सल्फर तत्व अलि धेरै चाहिन्छ।

वर्ष ३ अंक ३९

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २८ पुस २०७४

अवधि: २८ पुस २०७४— ०४ माघ २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साताको अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रम गत साताकै हाराहारीमा रहने देखिन्छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा बिहानको समयमा बाक्लो हुस्सु लाग्ने र बिस्तारै अपराह्न पछि हट्ने देखिन्छ। बाँके र कैलाली जिल्लाहरूमा साताको सुरुवात तिर सामान्य बदलिको सम्भावना रहेको छ।
- धनकुटा बाहेकका पहाडी जिल्लाहरूमा साताको सुरुवातमा आंशिक बदलिको संभावना भएता पनि अन्य समयमा मौसम सफा रहने देखिन्छ।
- संखुवासभा बाहेकका हिमाली जिल्लाहरूमा साताको सुरुवातमा सामान्य बदलि भई हल्का वर्षा /हिमपात हुन सक्ने सम्भावना छ भने अन्य समयमा सामान्यतया मौसम सफा रहने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अधिल्लो बर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुहोस्।
- यसै हप्तादेखि फलफूलका विरुवाहरू सुपुस अवस्थामा पुगेको हुनाले कडा काण्ड कटिङ्गद्वारा विरुवा प्रशारण गर्न सकिने फलफूल बालीहरू जस्तै- अनारमा तीन आँखला भएको (१५-२० से.मी.) लामो शिसाकलम साइजको १ वर्ष पुरानो हाँगा छानी बालुवा, माटो र कम्पोष्ट मलखाद १:१:१ को अनुपातमा बनाइएको ब्याडमा कटिङ्ग राख्नुहोस्।
- तराईमा लगाइएको आलुको अगोटै जातहरूमा लाही कीरा देखिन थालेकोले विशेष ध्यान पुर्याउनुहोस्। लाही कीरा भाइरसको संवाहक भएकोले उक्त कीराको नियमित अवलोकन गर्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस बल्क खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननका साँढेहरूलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेसनमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ। ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१४ पुस २०७४ देखि २० पुस २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण						हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा					
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम				
झापा	०.०	१६.५-२९.५	६.५-९.५	५९-९६	४८-९१	-	-	-	
मोरङ	०.०	१५.३-२७.४	८.८-१२.३	८४-९९	४२-७६	०.०-२.५	उत्तर		
धनकुटा	०.०	२०.१-२२.२	७.८-८.८	६८-७५	३८-५३	०.५-१.५	पश्चिम		
संखुवासभा	०.०	१७.७-१९.२	९.०-१०.०	६६-७९	५०-६६	-	-	-	
सुनसरी	०.०	१६.०-२९.०	६.०-१०.८	९१-९८	५७-७९	-	-	-	
सप्तरी	०.०	१४.०-२६.०	८.५-१३.०	८३-१००	८०-८९	-	-	-	
सिराहा	०.०	१५.०-२७.०	८.५-१२.५	८६-९८	७७-९६	-	-	-	
दोलखा	०.०	१५.०-२०.५	३.०-५.५	८५-८९	७६-८६	-	-	-	
महोत्तरी	०.०	१२.०-२३.०	८.०-१२.०	९४-१००	५४-९६	-	-	-	
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२२.५-२४.१	०.५-६.५	९६-१००	९३-९८	-	-	-	
बारा	०.०	२२.६-२७.६	५.०-१०.०	८२-९५	४१-७३	०.०-२.०	दक्षिण		
धादिङ	०.०	१९.५-२१.५	६.५-९.५	६२-८०	५१-६९	-	-	-	
चितवन	०.०	१९.०-२९.४	५.६-१०.३	९५-१००	९३-९८	-	-	-	
कास्की	०.०	२२.४-२३.६	५.०-७.६	७९-९३	३९-४४	०.०-३.०	पुर्व		
मुस्ताङ	०.०	८.५-१६.०	(-६.०)-(-०.५)	५९-८७	३६-७१	-	-	-	
पाल्पा	०.०	१८.५-२२.८	२.५-५.२	६४-८४	५७-७१	-	-	-	
रूपन्देही	०.०	१४.२-२२.०	५.२-९.७	९१-१००	६२-९०	०.०-४.०	पश्चिम		
रुकुम	०.०	२०.०-२३.०	२.५-६.५	७७-९५	५७-९२	-	-	-	
दाङ	०.०	२०.५-२४.४	४.८-७.४	८७-९६	३८-५७	०.०-१.०	पुर्व		
बाँके	०.०	१५.७-२५.२	७.५-१०.८	७४-१००	४२-९६	०.०-४.०	पुर्व		
सुर्खेत	०.०	२०.३-२३.३	१.९-४.७	९८-९९	३९-४८	०.०-३.५	दक्षिण		
जुम्ला	०.०	१४.१-१९.९	(-६.५)-(-४.०)	५५-७३	१४-१९	०.०-५.०	पश्चिम		
कैलाली	०.०	१४.१-२३.६	६.९-१०.२	८९-९८	४७-८६	०.०-१.०	उत्तर		
डोटी	०.०	२२.४-२५.२	१.२-३.६	८७-९४	२५-४१	०.०-१.०	पुर्व		
दार्चुला	०.०	१५.६-१७.५	३.५-५.६	८६-९६	५५-८९	-	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

२१ पुस २०७४ देखि २७ पुस २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	१२.५-२४.५	१.०-८.५	७७-९४	६०-८४	-	-	-
मोरङ	०.०	१०.६-२१.५	३.७-९.४	८७-१००	४८-८७	०.०-४.५	पश्चिम	
धनकुटा	०.०	१७.०-१९.१	४.०-६.५	५४-७४	३७-४७	०.५-२.५	दक्षिण	
संखुवासभा	०.०	१४.९-१६.५	५.३-७.५	७३-८५	४८-६३	-	-	-
सुनसरी	०.०	११.०-२३.०	२.०-७.५	९६-९८	६९-९७	-	-	-
सप्तरी	०.०	११.७-२३.५	३.५-९.५	९१-१००	८४-९३	-	-	-
सिराहा	०.०	१०.०-२०.५	४.०-८.५	८६-९८	८५-९६	-	-	-
दोलखा	०.०	१४.०-१७.५	०.५-२.५	८४-१००	६८-९९	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१०.०-१७.५	६.५-११.८	८९-१००	६५-९६	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२०.३-२३.०	(-५.०)-२.०	९४-१००	६२-९३	-	-	-
बारा	०.०	१०.७-२१.५	२.६-८.०	९१-१००	४७-९७	०.५-१.८	पुर्व	
धादिङ	०.०	१६.५-२१.५	४.०-८.०	६०-८०	५५-७०	-	-	-
चितवन	०.०	११.२-२२.०	२.८-७.३	९५-१००	८१-१००	-	-	-
कास्की	०.०	१८.३-२१.४	३.५-५.३	८१-९४	२४-४३	०.०-३.०	दक्षिण	
मुस्ताङ	०.०	८.०-२१.०	(-६.५)-(-१.०)	NA	NA	-	-	-
पाल्पा	०.०	१६.२-१९.०	०.०-२.०	७४-९४	५२-७१	-	-	-
रुपन्देही	०.०	१०.३-१८.२	४.३-६.४	९८-१००	५३-९४	०.०-३.०	पश्चिम	
रुकुम	NA	NA	NA	NA	NA	-	-	-
दाङ	०.०	१७.८-२१.०	०.१-४.२	६२-९५	४१-५५	०.५-१.०	पुर्व	
बाँके	०.०	११.८-१७.७	४.२-८.६	८०-१००	७०-९७	०.०-२.०	पश्चिम	
सुर्खेत	०.०	१९.५-२१.२	०.५-१.८	९६-९८	३३-३९	०.०-४.०	उत्तर	
जुम्ला	०.०	१३.५-२२.४	(-८.७)-(-४.६)	५७-८२	१४-१९	०.०-२.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	१०.७-१७.२	२.५-८.२	८९-१००	५६-८७	०.०-१.५	उत्तर	
डोटी	०.०	२२.८-२५.५	०.४-१.४	८४-९०	३१-३८	०.०-१.५	उत्तर	
दार्चुला	०.०	१६.५-१९.५	२.६-४.०	८१-९२	५३-६३	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

कृषि - सल्लाह

क. वालीनाली

१. हिँउदे मकै

- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्दतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

२. गहुँ

- आगामी हप्ता पानी पर्ने सम्भावना न्यून रहेको र गहुँ खेतमा चिस्यानको मात्रा कम हुदै जाने भएकोले गहुँ लगाएको २१-२५ दिनपछि पहिलो सिँचाई गरी १.५ के.जी. युरिया प्रति कठ्ठा वा २.२ के.जी. युरिया प्रति रोपनीका दरले टपट्रेस गर्नु पर्दछ।
- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिँचाई सुबिधाको उपलब्धता हेरी वाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिँचाई गर्नु पर्दछ।

सिँचाई सुबिधाको उपलब्धता	गहुँ वालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अघिल्लो वर्ष झैं धानवालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

फौजी कीराको व्यवस्थापनका विधिहरू:

- कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न वयस्कको लागि बत्ति र फेरोमोन पासोको, लार्भाको लागि खाल्डो पासोको प्रयोग गरेर अनुगमन गर्नु पर्दछ। विरुवाको प्रत्यक्ष अनुगमन गर्दा एक लार्भा प्रति गाँज देखिने वित्तिकै तल उल्लेखित उपयुक्त व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनु पर्दछ।
- खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात निकाल्ने।
- वाली काटेपछि लार्भा र अचल अवस्थाहरू मार्नको लागि खेतलाई जोती ठुटाहरू नष्ट गर्ने र खेतमा २-४ दिनसम्म पानी पटाइदिने।
- प्रकोप देखिएको क्षेत्रमा धान पछि बढी कीरा लाग्ने वाली जस्तै: गहुँ, मकै, इत्यादी नलगाई अन्य वाली लगाउने।
- लार्भाहरू दिउँसो पातपतिङ्गरमा लुकी बस्ने भएकोले खेतको वरिपरि खाल्डो खनेर पातपतिङ्गरले ढाक्ने र त्यसमा जम्मा भएका लार्भाहरू संकलन गरी मार्ने।
- खेतमा पानी पटाएर २ लिटर प्रति हेक्टरका दरले मडितेल राख्ने र लार्भाहरूलाई मार्न बाँसको पट्टी वा डोरीको सहायताले बोट हल्लाइ मडितेल पानीमा झार्ने।
- जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस् भाइरस (NPV) २५० एल.ई प्रति हेक्टर, बेसिलस थुरिन्जेन्सिस (Bt) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझापख स्प्रे गर्ने, अथवा

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

क्लोरपाइरिफस १६% ई. सि. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा कीराको प्रकोप ज्यादै भएमा क्लोरपाइरिफस र साइपरमेथ्रिनको संमिश्रण भएको विषादी २ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा इमामेक्टिन बेन्जोएट ५ एस.जि. ०.३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्ने।

- यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिन सम्म विहान खेतमा गई मरेका लाभार्थी संकलन गरि नष्ट गर्नुपर्दछ अन्यथा पशुपंक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

३. तोरी

- तोरीबालीमा लाही कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन पहेंलो स्टिकि ट्र्याप (yellow sticky trap) बाट गर्ने र आवश्यकता अनुसार १ भाग गाईको गुहूँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- मौरीपालन गरिएको तोरी बाली भएको क्षेत्रमा सकेसम्म विषादीको प्रयोग गर्नु हुँदैन। यदि गर्नुपर्ने भएमा निमजन्म विषादी जस्तै- निम तेल ५ एम.एल. प्रति लिटरका दरले हसाको एक पटक साँझको समयमा तोरी फुलन लागेको अवस्था देखि छर्कनुपर्दछ।

४. मुसुरो

- सिँचाई सुविधा भएको ठाँउमा मुसुरो लगाएको ४५-६० दिनमा पानी नजम्ने गरि एक पटक हल्का सिँचाई दिँदा राम्रो हुन्छ।
- कुहिरौ लामो समयसम्म लाग्ने अवस्थामा मुसुरो बालीमा डढुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप देखिन सक्ने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम वेभिष्टिन वा डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

५. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (पड बोरर) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।

६. आलु

- उच्च पहाडमा फागुनमा लगाउने आलुलाई उज्यालो तर सिधा घाम नपर्ने, हावा खेल्ने, सुख्खा न्याना ठाउँमा फिजाएर टुसाउन दिनुहोस्। वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरु पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरु पलाउँछन्।
- मध्यपहाडमा माघमा लगाइने आलुको लागि जनकदेव, कुफ्रिज्योति, डेजिरे, खुमल उज्वल, खुमल उपहार जस्ता जातहरु मध्ये उपलब्ध जात भरपर्दो श्रोतबाट प्राप्त गरि लगाउनुहोस्।
- मध्यपहाडमा आलु रोप्ने अनुकूल मौसम रहेकोले माघमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डिएपि ६.५-११ के.जी., म्यूरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- तराईमा लगाएको वीउ आलुमा हाल्नुपर्ने गार्द आलुका दाना बाहिर ननिस्कने गरी बोटलाई दुईतिरबाट दबाएर उखेल्नुपर्छ।
- तराई र वैशी क्षेत्रहरुका केही स्थानहरुमा मध्यान्हसम्म बाक्लो कुहिरौ लाग्ने संभावना भएता पनि वर्षा हुने संभावना कम भएकोले गोडमेल गरि १५-२० दिनको फरकमा सिँचाई गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

- प्रत्येक दिन आलुबालीमा रोग कीराको प्रकोप के कस्तो अवस्थामा छ अवलोकन गर्नुहोस्।
- तराईमा लगाइएको आलुको अगौटे जातहरूमा लाही कीरा देखिन थालेकोले विशेष ध्यान पुर्याउनुहोस्। लाही कीरा भाइरसको संवाहक भएकोले उक्त कीराको नियमित अवलोकन गर्नुहोस्। लाही कीराको व्यवस्थापनको लागि तल उल्लेख गरिएका विधिहरू अपनाउनुहोस्।
- पूर्वी तथा मध्य तराईका जिल्लाहरूका केही स्थानहरूमा मध्यान्हसम्म बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएकोले डडुवा रोगको व्यवस्थापन गर्नुहोस्।
- दार्चुला लगायतका जिल्लाहरूमा कतै-कतै धमिरा र रातो कमिलाको प्रकोप देखिएकोले जग्गामा आवश्यकता अनुसार सिँचाई दिई जग्गा सुख्का हुन नदिनुहोस्।

डडुवा रोग

यो रोगको संक्रमण हुँदा शुरुमा पातमा फिक्का हरियो रंगका विभिन्न आकारका थोप्लाहरू देखिन्छन्। अनुकूल वातावरण (तापक्रम २०° सेन्टिग्रेड भन्दा कम, सापेक्षिक आर्द्रता ९०% भन्दा बढी, घाम नलाग्ने, हुस्सु लाग्ने या सिमसिम वर्षा भएको अवस्था) रहिरहेमा थोप्लाको भित्री भाग सुकेको देखिन्छ भने थोप्लाको बाहिरी घेरा फिक्का हरियो देखिन्छ। रोग बढ्दै गएपछि पुरै पात सुकेर डढे जस्तो देखिन्छ। रोग अझै फैलँदै जाँदा आलुको काण्ड, पातको भेट्ना र मुनामै ढुसीले बनाएका ठूला दागहरू देखिन्छ।

रोगको व्यवस्थापन:-

यो रोगको व्यवस्थापनको लागि यो रोगको अनुकूल वातावरण रहिरहेमा *मेन्कोजेव* युक्त कुनै पनि विषादी (*इण्डोफिल एम-४५*, *डाइथेन एम-४५ आदि*) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिजे गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ। वा *डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट)* वा *फेनामिडन* तथा *मेन्कोजेव* युक्त मिश्रित (*सेक्टिन*) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक वा *क्विलाक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि.* को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७ दिनको अन्तरमा ४-५ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

७. फलफूल बाली

- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुहोस्। सिफारिस गरिएको मलखादको लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोस्। मलखाद राखिसकेपछि खर, पराल, पातपतिङ्गर सुकेको वस्तुहरूको छापो दिनुहोस्।
- हरेक फलफूलको मुल काण्डमा जमिनबाट १५-२० से.मी. जति माथिसम्म १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- पतझड (decidious) फलफूल पुस-माघ महिनामा लगाउने भएकोले अब खाडल खनेर जग्गा तयार गर्न शुरु गर्नुहोस्। फलफूलका किसिम अनुसार सिफारिस गरिएका साइजको खाडल खनेर २५-३० दिन उक्त खाडललाई घाममा सुक्न दिनुहोस्। यसो गर्नाले बेर्ना सार्ने खाडलमा भएका किटाणुहरू/ढुसीहरू तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन्।
- यसै हसादेखि फलफूलका विरुवाहरू सुपुस अवस्थामा पुगेको हुनाले कडा काण्ड कटिङ्गद्वारा विरुवा प्रशारण गर्न सकिने फलफूल बालीहरू जस्तै- अनारमा तीन आँब्ला भएको (१५-२० से.मी.) लामो शिसाकलम साइजको १ वर्ष पुरानो हाँगा छानी वालुवा, माटो र कम्पोष्ट मलखाद १:१:१ को अनुपातमा बनाइएको व्याडमा कटिङ्ग राख्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

- फलफूल बालीमा रोग लागेका, एक आपसमा जोल्टिएका, सर्लक बढेका चोर हाँगाहरू, कलमी भाग भन्दा तलवाट आएका हाँगाहरू काटी हटाउनु पर्दछ। यसरी काट्दा मूल काण्डसंग मिल्दो हुने गरि काट्नु पर्दछ। काटेको घाउमा १०% को बोर्डो पेष्ट लगाउनु पर्दछ। हिमपात भएमा काँटछाँठको काम स्थगित गर्नुपर्दछ।
- यसै वर्ष कागती खेती शुरु गर्नु भएका कृषकहरूले कागतीको पात र कलिला मुनालाई तुसारोबाट जोगाउन बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ।
- फलफूल बालीमा कालो धुँसे दुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्छ। नयाँ पात र पालुवामा कालो धुँसे दुसी देखिएमा १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कुनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरूले कागतीको पात खन्ने (Leaf miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरूले रोगर वा फोस्किल २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- तराईका जिल्लाहरूमा गत वर्ष जस्तै यस वर्ष पनि केराको गुवो मर्ने/ डढ्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझ्ने बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझ्नेलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- बाक्लो कुहिरो लागिरहेका जिल्लाहरूका केरा खेती गर्ने कृषकहरूले टिस्यू कल्चर प्रविधिबाट तयार गरिएका केराको जि-९ वा विलियम हाइब्रिड जातहरू यसै वर्ष लगाउनु भएको छ भने बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ। यसो गर्नाले अत्याधिक चिसोबाट केराको गुवो डढ्ने समस्या कम हुन्छ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोगको परिक्षण गर्दा व्याक्टेरियाबाट लागेको भनि प्रमाणित भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गबारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गबारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ। बल कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

८. तरकारी बाली

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछि सेतो प्लाष्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

		
पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू	लाभार्थले क्षति पुर्याएको फल	
		
पातमा क्षतिको लक्षण	मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण
		
बयस्क पुतली	लाभार्थ अवस्था	

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ती सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिजेर गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

	
बत्तिको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरू	पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

- गोलभेंडामा डहुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने क्लोरोक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिजे गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिजे गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चीसो बढ्ने क्रम जारी भएकोले मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टीकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।
- मलखादको उचित व्यवस्थापनबारे अनुसूची-४ मा दिईएको छ।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू:

- सकेसम्म कम हानीकारक हरियो (▲) र हानीकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्बामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कने वेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बहेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुदैन अर्थात् पछि सदै आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहँदा बिचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरेपछि सकेसम्म पुरै शरिर नुहाउनु पर्दछ र हातखुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टलेर खाल्डोमा पुर्नुपर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नुपर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेटोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- ज्यादा चिसो र शितलहर चलेका पूर्वी तराईका जिल्लाहरूमा पशुवस्तुहरू चिसोबाट निकै प्रभावित हुन सक्छन्। यस्तो अवस्थामा पशुवस्तुमा कोल्ड स्ट्रोक हुन सक्छ। जसबाट बचाउन पशुवस्तुलाई मनतातो पानी र मनतातो खानेकुरा (खोले, कुडो आदि) दिनुपर्दछ। प्रायः गरि भैंसीहरूमा बढी कोल्ड स्ट्रोक हुने गर्दछ। त्यसकारण आफ्नो गाईवस्तुलाई यस्तो समयमा गोठभित्र नै राख्नुपर्दछ र गोठ न्यानो बनाई राख्नुपर्दछ। साथै भेन्टिलेशनको पनि राम्रो व्यवस्था गर्नुपर्दछ। पशुको जीउ ढाक्ने पुराना बोरारु पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ। पशुवस्तुमा चिसोको लक्षण देखिएमा १०० ग्राम तोरीको तेलमा २ ग्राम कपूर मिलाएर गर्धन तलपट्टि र छातीतिर ३-५ दिनसम्म मालिस गर्नुपर्दछ र पशुको स्वास्थ्यमा सुधार नआएमा सम्बन्धित भेटेरिनर प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा बृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढे लाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले बृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जाडोयाममा बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाखा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोरारु टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ मि.ग्रा. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिजर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निस्कामण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँईं भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदी गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्धमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ३९, २८ पुस २०७४, अवधि : २८ पुस २०७४ — ०४ माघ २०७४

- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्लीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छावाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म	चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म	निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म	पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म	काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म	बडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म	जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसूची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

अनुसुची-४: मलखाद व्यवस्थापनको तरिका

मलखादको प्रयोग उचित समयमा, उचित तरिकाले गर्नहोस् ताकि मलखादबाट बढी भन्दा बढी फाइदाहरू लिन सकियोस्। गोठेमल बनाउदा गाईबस्तुको गोबर, मूत्र र सोत्तरलाई राम्रो र सुरक्षित तरिकाले विघटित गराउन जरुरी हुन्छ। यसका लागि गोठ तथा खाडलको राम्रो व्यवस्था हुनुपर्दछ। कम्पोष्ट वा गोबर मललाई विघटन गराएर मात्र प्रयोग गर्नु पर्दछ। असल (राम्रोसंग पाकेको) मलखाद प्रयोग गरेको केही समयमै खाद्यतत्वहरू उपलब्ध हुन्छन्, तर नपाकेको मलबाट शुरुको केही समयसम्म उल्टै माटोबाट नाइट्रोजन तानेर राख्छ र बालीलाई कृत्रिम अभाव बनाइदिन्छ। अनुसन्धानको नतिजा अनुसार गोठेमल वा कम्पोष्टमललाई खेतमा लगेपछि घाममा सुक्न दिने हो भने १२ घण्टा सुक्दा ६%, ३६ घण्टा सुक्दा २३% र ७ दिनसम्म सुक्दा ३६% नाइट्रोजन नोक्सान भएर जाने गरेको पाइन्छ। त्यसैले मल खेतवारीमा थुप्रो पारेर वा छिरलेर सुकाउनु हुँदैन, जोतेर वा खनेर पुर्नु पर्दछ।

गोठेमल वा कम्पोष्टमल जमीनको तयारी गर्ने बेलामा धान रोप्नु भन्दा १५-२० दिन अघि नै माटोमा मिलाउनु पर्दछ। रासायनिक मलको प्रयोग गर्दा फस्फोरस तथा पोटासको पुरै तथा नाइट्रोजनको आधा मात्रा जमिनको अन्तिम तयारीको बेलामा र बाँकी आधा नाइट्रोजनको मात्रामध्ये बाली लगाएको २५-३० दिनपछि आधा भाग र बाली पोटाउने बेलामा बाँकी भाग प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। माटोमा भएको नाइट्रोजन क्रमशः विरुवालाई उपलब्ध हुन्छ। यो उपलब्ध नभएको अवस्थामा विरुवाले लिन नसकेमा चुहिएर वा उडेर नोक्सान हुन्छ। यूरिया प्रयोग गरेको केही दिनमै विरुवालाई नाइट्रोजन उपलब्ध हुन्छ तर छिटो नोक्सान पनि हुने हुदा एकैचोटि धेरै प्रयोग गर्नुको साटो पटकपटक थोरै मात्रामा प्रयोग गर्नुपर्दछ। तितेपाती, बनमारा, खिरो, हैँचा, कोसेबालीहरूलाई हरियो मलको रूपमा प्रयोग गरि माटोको उर्वराशक्ति बढाउन सकिन्छ। माटोमा बायुमण्डलीय नाइट्रोजनको मात्रा थप्न कोसेबालीको बालीचक्र अपनाउनु पर्दछ। कोसेबाली, तोरीबाली, सुर्तिबालीमा धेरै नाइट्रोजन मलप्रयोग गर्नु हुँदैन सिफारीस मात्रा बमोजिम मात्र प्रयोग गर्नुपर्दछ। तेलबालीमा भने क्याल्सियम, म्याग्नेसियम र सल्फर तत्व अलि धेरै चाहिन्छ।

वर्ष ३ अंक ४०

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०५ माघ २०७४

अवधि: ०५ माघ २०७४— ११ माघ २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता अधिकतम तापक्रम हल्का बृद्धि हुने संभावना छ भने न्यूनतम तापक्रम गत साताकै हाराहारीमा रहने देखिन्छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा सामान्यतया विहानको समयमा बाक्लो हुस्सु लाग्ने र बिस्तारै अपराह्न तिर हट्ने देखिन्छ। साताको अन्त्य तिर सामान्य बदलिको सम्भावना रहेको छ।
- पहाडी जिल्लाहरूमा सामान्यतया साताभरि नै मौसम सफा रहेता पनि साताको अन्त्य तिर भने सामान्य बदलिको सम्भावना रहेको छ।
- हिमाली जिल्लाहरूमा सामान्यतया मौसम सफा रहने देखिन्छ तर उपल्लो भूभागका केहि स्थानमा साताको अन्त्यतिर हल्का वर्षा /हिमपात हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ।

बालीनाली सारांश:

- मध्य र सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरूमा साताको अन्त्यतिर सामान्य बदलिको संभावना भएकोले आलुमा डडुवा रोग देखिन सक्ने हुनाले नियमित अनुगमन गर्नुहोला।
- तराईमा लगाइएको आलुको अगोटे जातहरूमा लाही कीरा देखिन थालेकोले विशेष ध्यान पुर्‍याउनुहोस्। लाही कीरा भाइरसको संवाहक भएकोले उक्त कीराको नियमित अवलोकन गर्नुहोस्।
- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अघिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुहोस्।
- किविफल, स्याउ, नासपाती जस्ता फलफूलमा २ वर्षभन्दा पुराना हाँगाहरूमा फल नलाग्ने हुनाले यी फलफूललाई यसै मौसम (माघ) भित्र काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरेको भागमा १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस बल्क खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा बृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननका साँढेहरूलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोड्वाइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ। ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४०, ०५ माघ २०७४, अवधि : ०५ माघ २०७४ — ११ माघ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
२१ पुस २०७४ देखि २७ पुस २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	१२.५-२४.५	१.०-८.५	७७-९४	६०-८४	-	-	-
मोरङ	०.०	१०.६-२१.५	३.७-९.४	८७-१००	४८-८७	०.०-४.५	पश्चिम	
धनकुटा	०.०	१७.०-१९.१	४.०-६.५	५४-७४	३७-४७	०.५-२.५	दक्षिण	
संखुवासभा	०.०	१४.९-१६.५	५.३-७.५	७३-८५	४८-६३	-	-	-
सुनसरी	०.०	११.०-२३.०	२.०-७.५	९६-९८	६९-९७	-	-	-
सप्तरी	०.०	११.७-२३.५	३.५-९.५	९१-१००	८४-९३	-	-	-
सिराहा	०.०	१०.०-२०.५	४.०-८.५	८६-९८	८५-९६	-	-	-
दोलखा	०.०	१४.०-१७.५	०.५-२.५	८४-१००	६८-९९	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१०.०-१७.५	६.५-११.८	८९-१००	६५-९६	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२०.३-२३.०	(-५.०)-२.०	९४-१००	६२-९३	-	-	-
बारा	०.०	१०.७-२१.५	२.६-८.०	९१-१००	४७-९७	०.५-१.८	पुर्व	
धादिङ	०.०	१६.५-२१.५	४.०-८.०	६०-८०	५५-७०	-	-	-
चितवन	०.०	११.२-२२.०	२.८-७.३	९५-१००	८१-१००	-	-	-
कास्की	०.०	१८.३-२१.४	३.५-५.३	८१-९४	२४-४३	०.०-३.०	दक्षिण	
मुस्ताङ	०.०	८.०-२१.०	(-६.५)-(-१.०)	NA	NA	-	-	-
पाल्पा	०.०	१६.२-१९.०	०.०-२.०	७४-९४	५२-७१	-	-	-
रुपन्देही	०.०	१०.३-१८.२	४.३-६.४	९८-१००	५३-९४	०.०-३.०	पश्चिम	
रुकुम	NA	NA	NA	NA	NA	-	-	-
दाङ	०.०	१७.८-२१.०	०.१-४.२	६२-९५	४१-५५	०.५-१.०	पुर्व	
बाँके	०.०	११.८-१७.७	४.२-८.६	८०-१००	७०-९७	०.०-२.०	पश्चिम	
सुर्खेत	०.०	१९.५-२१.२	०.५-१.८	९६-९८	३३-३९	०.०-४.०	उत्तर	
जुम्ला	०.०	१३.५-२२.४	(-८.७)-(-४.६)	५७-८२	१४-१९	०.०-२.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	१०.७-१७.२	२.५-८.२	८९-१००	५६-८७	०.०-१.५	उत्तर	
डोटी	०.०	२२.८-२५.५	०.४-१.४	८४-९०	३१-३८	०.०-१.५	उत्तर	
दार्चुला	०.०	१६.५-१९.५	२.६-४.०	८१-९२	५३-६३	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४०, ०५ माघ २०७४, अवधि : ०५ माघ २०७४ — ११ माघ २०७४

२८ पुस २०७४ देखि ०४ माघ पुस २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	NA	NA	NA	NA	NA	-	-	-
मोरङ	०.०	१३.९-२१.६	८.०-१०.६	९८-१००	६०-८५	०.०-२.५	पश्चिम	-
धनकुटा	०.०	११.५-२१.४	६.५-८.५	६१-८४	४६-४८	०.०-१.५	पश्चिम	-
संखुवासभा	०.०	१७.०-१९.५	८.३-१०.७	७४-८०	५९-६६	-	-	-
सुनसरी	०.०	१७.५-२४.५	८.०-११.०	९४-९८	६९-७७	-	-	-
सप्तरी	०.०	१३.५-२१.०	८.५-११.०	९५-१००	८६-१००	-	-	-
सिराहा	०.०	१३.०-२२.५	७.५-१०.०	९४-९८	८७-९७	-	-	-
दोलखा	०.०	१६.०-१८.०	३.५-५.०	८६-९१	६८-८८	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१२.०-१७.५	७.०-९.७	९४-१००	८४-९४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२१.०-२४.२	१.७-५.०	९५-१००	६९-८६	-	-	-
बारा	०.०	१२.२-१९.५	३.५-६.०	१००-१००	७१-९०	०.०-१.५	उत्तर	-
धादिङ	०.०	१७.७-२२.५	६.५-८.६	७२-७९	५४-६५	-	-	-
चितवन	NA	NA	NA	NA	NA	-	-	-
कास्की	०.०	१९.०-२३.२	५.५-८.०	९०-९५	४१-५४	०.०-१.५	दक्षिण	-
मुस्ताङ	०.०	१०.५-१८.०	(-५.५)-०.०	६१-९४	४६-७१	-	-	-
पाल्पा	०.०	१८.५-२१.०	३.०-४.५	६१-७९	६१-६८	-	-	-
रुपन्देही	०.०	१०.८-१८.५	५.१-८.१	९९-१००	७५-९७	०.०-३.०	पश्चिम	-
रुकुम	NA	NA	NA	NA	NA	-	-	-
दाङ	०.०	२१.४-२३.६	४.२-६.०	९०-१००	४२-५९	०.०-१.०	दक्षिण	-
बाँके	०.०	१८.४-२०.८	४.६-८.८	९६-१००	६३-८६	०.०-२.०	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	२१.३-२२.४	२.५-५.५	९३-९८	३३-४८	०.०-४.५	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	१७.८-२२.१	(-६)-(-२.२)	५०-५६	१३-२०	०.०-३.०	उत्तर	-
कैलाली	०.०	१८.४-२१.८	५.०-८.२	९७-९८	६१-७७	०.०-२.५	उत्तर	-
डोटी	०.०	१४.८-२६.०	२.५-४.०	८२-८८	३०-३७	०.०-१.५	पश्चिम	-
दार्चुला	०.०	१२.०-२१.५	४.३-८.०	७९-१००	५६-९७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४०, ०५ माघ २०७४, अवधि : ०५ माघ २०७४ — ११ माघ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. वालीनाली

१. हिँउदे मकै

- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हितर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी बिषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- नेपालका पूर्वी तराई तथा माटो अम्लिय भएका पहाडका भू-भागहरूमा माटोको तापक्रम कम भएको अवस्थामा बिरुवामा फस्फोरस तत्वको कमी हुन जान्छ। जसका कारणले बिरुवा बढ्न सक्दैन, पातको टुप्पो र किनारको रंग बैजनी रंग (purple colour) को हुन्छ। यसको कमी भएको देखिएमा डि.ए.पि. १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.३ के.जी. प्रति रोपनी अथवा सिंगल सुपर फस्फेट ४.३ के.जी. प्रति कट्टा वा ६.६ के.जी. प्रति रोपनी मकै लगाएको ४०-४५ दिनमा प्रयोग गरी उकेरा लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

२. गहुँ

- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता हेरी वाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिंचाई गर्नु पर्दछ।

सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता	गहुँ वालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अधिल्लो वर्ष झैं धानवालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

फौजी कीराको व्यवस्थापनका विधिहरू:

- कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न वयस्कको लागि बत्ति र फेरोमन पासोको, लार्भाको लागि खाल्डे पासोको प्रयोग गरेर अनुगमन गर्नु पर्दछ। बिरुवाको प्रत्यक्ष अनुगमन गर्दा एक लार्भा प्रति गाँज देखिने वित्तिकै तल उल्लेखित उपयुक्त व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनु पर्दछ।
- खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात निकाल्ने।
- वाली काटेपछि लार्भा र अचल अवस्थाहरू मार्नको लागि खेतलाई जोती ठुटाहरू नष्ट गर्ने र खेतमा २-४ दिनसम्म पानी पटाइदिने।
- प्रकोप देखिएको क्षेत्रमा धान पछि बढी कीरा लाग्ने वाली जस्तै: गहुँ, मकै, इत्यादी नलगाई अन्य वाली लगाउने।
- लार्भाहरू दिउँसो पातपतिङ्गरमा लुकी बस्ने भएकोले खेतको वरिपरि खाल्डो खनेर पातपतिङ्गरले ढाक्ने र त्यसमा जम्मा भएका लार्भाहरू संकलन गरी मार्ने।
- खेतमा पानी पटाएर २ लिटर प्रति हेक्टरका दरले मडितेल राख्ने र लार्भाहरूलाई मार्न बाँसको पट्टी वा डोरीको सहायताले बोट हल्लाइ मडितेल पानीमा झार्ने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४०, ०५ माघ २०७४, अवधि : ०५ माघ २०७४ — ११ माघ २०७४

- जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस भाइरस (NPV) २५० एल.ई प्रति हेक्टर, वेसिलस थुरिन्जेन्सिस (Bt) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा क्लोरपाइरिफस १६% ई. सि. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा कीराको प्रकोप ज्यादै भएमा क्लोरपाइरिफस र साइपरमेथ्रिनको संमिश्रण भएको विषादी २ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा इमामेक्टिन बेन्जोएट ५ एस.जि. ०.३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्ने।
- यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिन सम्म बिहान खेतमा गई मरेका लार्भाहरू संकलन गरि नष्ट गर्नुपर्दछ अन्यथा पशुपंक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

३. तोरी

- तोरीबालीमा लाही कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन पहुँलो स्टिकि ट्र्याप (yellow sticky trap) बाट गर्ने र आवश्यकता अनुसार १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।
- मौरीपालन गरिएको तोरी बाली भएको क्षेत्रमा सकेसम्म विषादीको प्रयोग गर्नु हुँदैन। यदि गर्नुपर्ने भएमा निमजन्म विषादी जस्तै- निम तेल ५ एम.एल. प्रति लिटरका दरले हप्ताको एक पटक साँझको समयमा तोरी फुलन लागेको अवस्था देखि छर्कनुपर्दछ।

४. मुसुरो

- कुहिरो लामो समयसम्म लाग्ने अवस्थामा मुसुरो बालीमा डढुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप देखिन सक्ने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम वैभिष्टिन वा डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

५. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (पड बोरर) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।

६. आलु

- उच्च पहाडमा फागुनमा लगाउने आलुलाई उज्यालो तर सिधा घाम नपर्ने, हावा खेल्ने, सुख्खा न्यानो ठाउँमा फिजाएर टुसाउन दिनुहोस्। वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- मध्यपहाडमा माघमा लगाइने आलुको लागि जनकदेव, कुफ्रिज्योति, डेजिरे, खुमल उज्वल, खुमल उपहार जस्ता जातहरू मध्ये उपलब्ध जात भरपर्दो श्रोतबाट प्राप्त गरि लगाउनुहोस्।
- मध्यपहाडमा आलु रोप्ने अनुकूल मौसम रहेकोले माघमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डिएपि ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- तराईमा लगाएको वीउ आलुमा हाल्म पुलिङ्ग गर्नुहोस्। हाल्मपुलिङ्ग गर्दा आलुका दाना बाहिर ननिस्कने गरी बोटलाई दुईतिरबाट दबाएर उखेल्नुपर्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४०, ०५ माघ २०७४, अवधि : ०५ माघ २०७४ — ११ माघ २०७४

- तराई र वैशी क्षेत्रहरूका केही स्थानहरूमा मध्यान्हसम्म बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएता पनि वर्षा हुने संभावना कम भएकोले गोडमेल गरि १५-२० दिनको फरकमा सिँचाई गर्नुहोस्।
- प्रत्येक दिन आलुबालीमा रोग कीराको प्रकोप के कस्तो अवस्थामा छ अवलोकन गर्नुहोस्।
- तराईमा लगाइएको आलुको अगौटे जातहरूमा लाही कीरा देखिन थालेकोले विशेष ध्यान पुर्याउनुहोस्। लाही कीरा भाइरसको संवाहक भएकोले उक्त कीराको नियमित अवलोकन गर्नुहोस्। लाही कीराको व्यवस्थापनको लागि तल उल्लेख गरिएका विधिहरू अपनाउनुहोस्।
- मध्य र सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरूमा साताको अन्त्यतिर सामान्य बदलिको संभावना भएकोले आलुमा डढुवा रोग देखिन सक्ने हुनाले नियमित अनुगमन गर्नुहोला।
- पूर्वी तथा मध्य तराईका जिल्लाहरूका केही स्थानहरूमा मध्यान्हसम्म बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएकोले डढुवा रोगको व्यवस्थापन गर्नुहोस्।

डढुवा रोग

यो रोगको संक्रमण हुँदा शुरुमा पातमा फिक्का हरियो रंगका विभिन्न आकारका थोप्लाहरू देखिन्छन्। अनुकूल वातावरण (तापक्रम २०° सेन्टिग्रेड भन्दा कम, सापेक्षिक आर्द्रता ९०% भन्दा बढी, घाम नलाग्ने, हुस्सु लाग्ने या सिमसिम वर्षा भएको अवस्था) रहिरहेमा थोप्लाको भित्री भाग सुकेको देखिन्छ भने थोप्लाको बाहिरी घेरा फिक्का हरियो देखिन्छ। रोग बढ्दै गएपछि पुरै पात सुकेर डढे जस्तो देखिन्छ। रोग अझै फैलँदै जाँदा आलुको काण्ड, पातको भेटना र मुनामै ढुसीले बनाएका ठूला दागहरू देखिन्छ।

रोगको व्यवस्थापन:-

यो रोगको व्यवस्थापनको लागि यो रोगको अनुकूल वातावरण रहिरहेमा *मेन्कोजेव* युक्त कुनै पनि विषादी (*इण्डोफिल एम-४५*, *डाइथेन एम-४५* आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिजे गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ। वा *डाइमेटोमर्फ (एक्रोबेट)* वा *फेनामिडन* तथा *मेन्कोजेव* युक्त मिश्रित (*सेक्टिन*) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक वा *क्रिलाक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि.* को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७ दिनको अन्तरमा ४-५ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

७. फलफूल बाली

- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुहोस्। सिफारिस गरिएको मलखादको लागि जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नुहोस। मलखाद राखिसकेपछि खर, पराल, पातपतिङ्गर सुकेको वस्तुहरूको छापो दिनुहोस्।
- हरेक फलफूलको मुल काण्डमा जमिनबाट १५-२० से.मी. जति माथिसम्म १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- पतझड (decidious) फलफूल पुस-माघ महिनामा लगाउने भएकोले अब खाडल खनेर जग्गा तयार गर्न शुरु गर्नुहोस। फलफूलका किसिम अनुसार सिफारिस गरिएका साइजको खाडल खनेर २५-३० दिन उक्त खाडललाई घाममा सुक्न दिनुहोस। यसो गर्नाले बेर्ना सार्ने खाडलमा भएका किटाणुहरू/ढुसीहरू तथा कीराका फुल नष्ट हुन्छन्।
- किविफल, स्याउ, नासपाती जस्ता फलफूलमा २ वर्षभन्दा पुराना हाँगाहरूमा फल नलाग्ने हुनाले यी फलफूललाई यसै मौसम (माघ) भित्र काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरेको भागमा १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।

- यसै हसादेखि फलफूलका विरुवाहरु सुषुप्त अवस्थामा पुगेको हुनाले कडा काण्ड कटिङ्गद्वारा विरुवा प्रशारण गर्न सकिने फलफूल बालीहरु जस्तै- अनारमा तीन आँखला भएको (१५-२० से.मी.) लामो शिसाकलम साइजको १ वर्ष पुरानो हाँगा छानी वालुवा, माटो र कम्पोष्ट मलखाद १:१:१ को अनुपातमा बनाइएको ब्याडमा कटिङ्ग राख्नुहोस्।
- फलफूल बालीमा रोग लागेका, एक आपसमा जोल्टिएका, सर्लक बढेका चोर हाँगाहरु, कलमी भाग भन्दा तलवाट आएका हाँगाहरु काटी हटाउनु पर्दछ। यसरी काट्दा मूल काण्डसंग मिल्दो हुने गरि काट्नु पर्दछ। काटेको घाउमा १०% को बोर्डो पेष्ट लगाउनु पर्दछ। हिमपात भएमा काँटछाँठको काम स्थगित गर्नुपर्दछ।
- यसै वर्ष कागती खेती शुरू गर्नु भएका कृषकहरुले कागतीको पात र कलिला मुनालाई तुसारोबाट जोगाउन बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ।
- फलफूल बालीमा कालो ध्वाँसे दुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्छ। नयाँ पात र पालुवामा कालो ध्वाँसे दुसी देखिएमा १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरुले कागतीको पात खन्ने (Leaf miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरुले रोगर वा फोस्किल २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- तराईका जिल्लाहरुमा गत वर्ष जस्तै यस वर्ष पनि केराको गुवो मर्ने/ डह्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझ्न बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझ्नलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- बाक्लो कुहिरो लागिरहेका जिल्लाहरुका केरा खेती गर्ने कृषकहरुले टिस्यू कल्चर प्रविधिबाट तयार गरिएका केराको जि-९ वा विलियम हाइब्रिड जातहरु यसै वर्ष लगाउनु भएको छ भने बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ। यसो गर्नाले अत्याधिक चिसोबाट केराको गुवो डह्ने समस्या कम हुन्छ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई दुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराइड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोगको परिक्षण गर्दा व्याक्टेरियाबाट लागेको भनि प्रमाणित भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गबारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गबारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रायाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो टुक्रा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४०, ०५ माघ २०७४, अवधि : ०५ माघ २०७४ — ११ माघ २०७४

द. तरकारी बाली

- नेपालका पूर्वी तराई तथा माटो अम्लिय भएका पहाडका भूभागहरूमा माटोको तापक्रम कम भएको अवस्थामा काउली/ब्रोकाउलीमा फस्फोरस तत्वको कमी हुन जान्छ। जसका कारणले बिरुवा बढ्न सक्दैन, पातको टुप्पो र किनारको रंग बैजनी रंग (purple colour) को हुन्छ। यसको कमी भएको देखिएमा डि.ए.पि. १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.३ के.जी. प्रति रोपनी अथवा सिंगल सुपर फस्फेट ४.३ के.जी. प्रति कट्टा वा ६.६ के.जी. प्रति रोपनी काउली/ब्रोकाउलीमा प्रयोग गरी उकेरा लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछी सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौंला जस्ता लहरे तरकारी बालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरूले यसै हप्ता भित्र प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमानुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

		
पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू	लाभाले क्षती पुर्याएको फल	
		
पातमा क्षतिको लक्षण	मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण
		
बयस्क पुतली	लार्भा अवस्था	

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ती सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४०, ०५ माघ २०७४, अवधि : ०५ माघ २०७४ — ११ माघ २०७४

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोराएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्विलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली* एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया* जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोराएन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटाइमाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चिसोबाट बचाउन मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टिकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।

विषादीको प्रयोग गर्दा ध्यान दिनु पर्ने मुख्य कुराहरू:

- सकेसम्म कम हानिकारक हरियो (◆) र हानिकारक निलो (◆) लेबल भएको विषादी प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- विषादीको डब्लामा उत्पादन र एक्सपाइरी मिति हेर्नु पर्दछ।
- सुरक्षित ठाउँमा विषादी राख्नु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४०, ०५ माघ २०७४, अवधि : ०५ माघ २०७४ — ११ माघ २०७४

- सिफारिस गरिए अनुसारको मात्रा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कने बेलामा मुखमा मास्क, हातमा पञ्जा, खुट्टामा जुता र शरीरको नाङ्गो भागमा कपडाले छोप्नु उपयुक्त हुन्छ।
- सकभर कडा घाम लागेको, धेरै हावा लागेको, पानी परिरहेको बेला विषादी छर्नु हुँदैन।
- कुनै पनि विषादी छर्दा जुन दिशाबाट हावा आएको छ त्यही दिशा तिर फर्केर कहिल्यै छर्नु हुँदैन अर्थात् जुनदिशा बाट हावा बगेको छ सोही दिशा तर्फ फर्केर विषादी छर्ने गर्नुपर्दछ।
- कुनै पनि विषादी छर्दा विषादी छर्दै अघि बढ्नु हुँदैन अर्थात् पछि सदैँ आउनु पर्दछ जसले गर्दा विषादी छरि सकेको ठाउँमा चलाउन नपरोस्।
- कुनै पनि विषादी छरि रहँदा बिचैमा नोजल बन्द भयो भने मुखले फुकेर वा दाँतले खोल्ने गर्नुहुँदैन।
- कुनै पनि विषादीको प्रयोग गरेपछि सकेसम्म पुरै शरीर नुहाउनु पर्दछ र हातखुट्टा नधोई कुनै खानेकुरा खान हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गरिसकेपछि खाली बट्टा वा सिसी बट्टाले खाल्डोमा पुर्नुपर्दछ र प्रयोग गरेका उपकरणहरू धोएर राख्नुपर्दछ।
- विषादी छर्कदा टाउको दुख्ने वा वाक वाक लाग्ने जस्तो हुन थाल्यो भने तुरुन्त काम छोडेर खुल्ला हावामा केही बेर बस्नुपर्दछ। यदि विष लागेको शंका लागेमा नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा जचाउनु पर्दछ।
- विषादीको किसिम हेरेर विषादी छरेको खेत जग्गाबाट ३ देखि १५ दिनसम्म कुनै पनि खान योग्य बालीहरू उपभोग गर्न हुँदैन। साथै गाईवस्तु, कुखुरा आदि लाई पनि खुवाउन हुँदैन।
- विषादी प्रयोग गर्ने उपकरणहरू (स्प्रेयर) लाई प्रयोग गरिसकेपछि राम्रोसँग पखाली भण्डारमा राख्नुपर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- ज्यादा चिसोबाट पशुवस्तुमा कोल्ड स्ट्रोक हुन सक्ने भएकोले यसबाट बचाउन पशुवस्तुलाई मनतातो पानी र मनतातो खानेकुरा (खोले, कुडो आदि) दिनुहोस्, गाईवस्तुलाई गोठभित्र नै न्यानो पारि राख्नुहोस्, र भेन्टिलेशनको राम्रो व्यवस्था हुने गरि गोठ न्यानो बनाई राख्नुहोस्। पशुवस्तुमा चिसोको लक्षण देखिएमा १०० ग्राम तोरीको तेलमा २ ग्राम कपूर मिलाएर गर्धन तलपट्टि र छातीतिर ३-५ दिनसम्म मालिस गर्नुपर्दछ र पशुको स्वास्थ्यमा सुधार नआएमा सम्बन्धित भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिन्डरल मिक्सचर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा बृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको सँढिलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार बिधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।

- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जाडोयाममा बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खरै जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाख्रालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाख्रालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४०, ०५ माघ २०७४, अवधि : ०५ माघ २०७४ — ११ माघ २०७४

- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिड व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिड-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसुची-२: हिँउद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिँउद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिँउद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसुची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हसासम्म छोपेर राख्ने र ४ हसा पछि पहेलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ४१

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १२ माघ २०७४

अवधि: १२ माघ २०७४— १८ माघ २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ्ग, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ्ग, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण योजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रम हल्का बृद्धि हुने संभावना छ।
- देशका सबै भू-भागहरूमा साताभरि नै सामान्यतया मौसम सफा रहने देखिन्छ।
- पश्चिमी तराईका जिल्लाहरूमा सामान्यतया बिहानको समयमा बाक्लो हुस्सु लाग्ने र बिस्तारै अपराह्न तिर हट्ने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- तराईमा कार्तिकको पहिलो र दोश्रो हप्तामा लगाएको आलु खन्ने बेला भएकोले आलुको अवस्था हेरि खन्न शुरु गर्नुहोस्।
- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अधिल्लो बर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोकसानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुहोस्।
- किविफल, स्याउ, नासपाती जस्ता फलफूलमा २ वर्षभन्दा पुराना हाँगाहरूमा फल नलाग्ने हुनाले यी फलफूललाई यसै मौसम (माघ) भित्र काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरेको भागमा १०% बोर्डोपिष्ट लगाउनुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउनु सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उगाउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा बृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननका साँढेहरूलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेसनमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ। ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४१, १२ माघ २०७४, अवधि : १२ माघ २०७४ — १८ माघ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
२८ पुस २०७४ देखि ०४ माघ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	NA	NA	NA	NA	NA	-	-	-
मोरङ	०.०	१३.९-२१.६	८.०-१०.६	९८-१००	६०-८५	०.०-२.५	पश्चिम	
धनकुटा	०.०	११.५-२१.४	६.५-८.५	६१-८४	४६-४८	०.०-१.५	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	१७.०-१९.५	८.३-१०.७	७४-८०	५९-६६	-	-	-
सुनसरी	०.०	१७.५-२४.५	८.०-११.०	९४-९८	६९-७७	-	-	-
सप्तरी	०.०	१३.५-२१.०	८.५-११.०	९५-१००	८६-१००	-	-	-
सिराहा	०.०	१३.०-२२.५	७.५-१०.०	९४-९८	८७-९७	-	-	-
दोलखा	०.०	१६.०-१८.०	३.५-५.०	८६-९१	६८-८८	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१२.०-१७.५	७.०-९.७	९४-१००	८४-९४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२१.०-२४.२	१.७-५.०	९५-१००	६९-८६	-	-	-
बारा	०.०	१२.२-१९.५	३.५-६.०	१००-१००	७१-९०	०.०-१.५	उत्तर	
धादिङ	०.०	१७.७-२२.५	६.५-८.६	७२-७९	५४-६५	-	-	-
चितवन	NA	NA	NA	NA	NA	-	-	-
कास्की	०.०	१९.०-२३.२	५.५-८.०	९०-९५	४१-५४	०.०-१.५	दक्षिण	
मुस्ताङ	०.०	१०.५-१८.०	(-५.५)-०.०	६१-९४	४६-७१	-	-	-
पाल्पा	०.०	१८.५-२१.०	३.०-४.५	६१-७९	६१-६८	-	-	-
रूपन्देही	०.०	१०.८-१८.५	५.१-८.१	९९-१००	७५-९७	०.०-३.०	पश्चिम	
रुकुम	NA	NA	NA	NA	NA	-	-	-
दाङ	०.०	२१.४-२३.६	४.२-६.०	९०-१००	४२-५९	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	१८.४-२०.८	४.६-८.८	९६-१००	६३-८६	०.०-२.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२१.३-२२.४	२.५-५.५	९३-९८	३९-४८	०.०-४.५	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१७.८-२२.१	(-६)-(-२.२)	५०-५६	१३-२०	०.०-३.०	उत्तर	
कैलाली	०.०	१८.४-२१.८	५.०-८.२	९७-९८	६१-७७	०.०-२.५	उत्तर	
डोटी	०.०	१४.८-२६.०	२.५-४.०	८२-८८	३०-३७	०.०-१.५	पश्चिम	
दार्चुला	०.०	१२.०-२१.५	४.३-८.०	७९-१००	५६-९७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४१, १२ माघ २०७४, अवधि : १२ माघ २०७४ — १८ माघ २०७४

०५ माघ २०७४ देखि ११ माघ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२१.०-२६.०	४.५-८.५	८३-९८	७२-९१	-	-	-
मोरङ	फाटफुट	१८.९-२४.४	९.५-१०.८	९८-१००	३८-७८	०.०-६.०	पश्चिम	
धनकुटा	०.०	१९.०-२१.७	८.०-९.७	५८-७२	४२-६४	०.५-१.५	दक्षिण	
संखुवासभा	फाटफुट	१६.५-२०.२	७.३-११.२	७४-८४	५७-६५	-	-	-
सुनसरी	फाटफुट	१७.५-२५.५	७.०-९.५	९४-९८	६८-८३	-	-	-
सप्तरी	फाटफुट	१४.५-२३.२	१०.२-११.५	९८-१००	८५-९४	-	-	-
सिराहा	०.०	१३.५-२५.०	८.०-११.०	९२-९८	६२-९६	-	-	-
दोलखा	६.२	१७.५-१८.५	३.०-५.५	९१-९२	८८-९२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१२.७-२३.७	९.०-१०.५	८९-१००	६४-९०	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	८.५	१६.५-२५.३	४.०-६.५	९३-१००	७३-९९	-	-	-
बारा	१.०	१६.५-२६.५	५.२-१०.०	९२-१००	४१-७८	०.४-१.०	पुर्व	
धादिङ	८.०	१८.०-२२.०	५.५-११.०	७६-९६	३८-६४	-	-	-
चितवन	०.६	२१.२-२५.३	६.०-११.०	९५-९८	७९-९५	-	-	-
कास्की	१.४	१९.८-२४.०	५.०-११.४	८४-९९	४३-५८	०.०-३.५	उत्तर	
मुस्ताङ	०.६	७.५-१८.५	(-६.०)-०.०	५२-८३	१३-६४	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	१८.०-२२.०	२.०-५.०	८१-८९	५७-७४	-	-	-
रुपन्देही	५.६	१३.३-२५.५	६.०-१०.६	९५-१००	३५-९०	०.०-४.०	उत्तर	
रुकुम	४.०	२१.५-२४.०	३.०-८.०	७८-८८	५४-८२	-	-	-
दाङ	३.०	१९.६-२४.४	५.०-९.५	८०-१००	४५-५१	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	५.६	२१.५-२५.०	६.२-१०.५	६०-१००	४५-९६	०.०-२.५	उत्तर	
सुर्खेत	७.५	१९.७-२३.४	३.३-८.६	९०-९९	३८-४८	०.०-५.५	पश्चिम	
जुम्ला	५.०	१२.१-२२.५	(-६.६)-(-३.५)	५५-७८	१३-२८	०.५-२.५	दक्षिण	
कैलाली	६.६	१३.८-२४.०	६.५-१०.०	९२-१००	५९-९८	०.०-१.५	उत्तर	
डोटी	२.२	२१.५-२६.५	२.०-९.५	८७-१००	२६-४४	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	२१.८	२१.५-१८.५	४.०-६.०	८३-१००	५५-९८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४१, १२ माघ २०७४, अवधि : १२ माघ २०७४ — १८ माघ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. हिँउदे मकै

- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हितर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- नेपालका पूर्वी तराई तथा माटो अम्लिय भएका पहाडका भू-भागहरूमा माटोको तापक्रम कम भएको अवस्थामा बिरुवामा फस्फोरस तत्वको कमी हुन जान्छ। जसका कारणले बिरुवा बढ्न सक्दैन, पातको टुप्पो र किनारको रंग बैजनी रंग (purple colour) को हुन्छ। यसको कमी भएको देखिएमा डि.ए.पि. १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.३ के.जी. प्रति रोपनी अथवा सिंगल सुपर फस्फेट ४.३ के.जी. प्रति कट्टा वा ६.६ के.जी. प्रति रोपनी मकै लगाएको ४०-४५ दिनमा प्रयोग गरी उकेरा लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

२. गहुँ

- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिंचाइ सुविधाको उपलब्धता हेरी बाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिंचाई गर्नु पर्दछ।

सिंचाइ सुविधाको उपलब्धता	गहुँ बालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अधिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोकसानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

फौजी कीराको व्यवस्थापनका विधिहरू:

- कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न वयस्कको लागि बत्ति र फेरोमन पासोको, लार्भाको लागि खाल्डे पासोको प्रयोग गरेर अनुगमन गर्नु पर्दछ। बिरुवाको प्रत्यक्ष अनुगमन गर्दा एक लार्भा प्रति गाँज देखिने वित्तिकै तल उल्लेखित उपयुक्त व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनु पर्दछ।
- खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात निकाल्ने।
- बाली काटेपछि लार्भा र अचल अवस्थाहरू मार्नको लागि खेतलाई जोती टुटाहरू नष्ट गर्ने र खेतमा २-४ दिनसम्म पानी पटाइदिने।
- प्रकोप देखिएको क्षेत्रमा धान पछि बढी कीरा लाग्ने बाली जस्तै: गहुँ, मकै, इत्यादी नलगाई अन्य बाली लगाउने।
- लार्भाहरू दिउँसो पातपतिङ्गरमा लुकी बस्ने भएकोले खेतको वरिपरि खाल्डो खनेर पातपतिङ्गरले ढाक्ने र त्यसमा जम्मा भएका लार्भाहरू संकलन गरी मार्ने।
- खेतमा पानी पटाएर २ लिटर प्रति हेक्टरका दरले मट्टितेल राख्ने र लार्भाहरूलाई मार्न बाँसको पट्टी वा डोरीको सहायताले बोट हल्लाइ मट्टितेल पानीमा झार्ने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४१, १२ माघ २०७४, अवधि : १२ माघ २०७४ — १८ माघ २०७४

- जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस भाइरस (NPV) २५० एल.ई प्रति हेक्टर, वेसिलस थुरिन्जेन्सिस (Bt) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा क्लोरपाइरिफस १६% ई. सि. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा कीराको प्रकोप ज्यादै भएमा क्लोरपाइरिफस र साइपरमेथ्रिनको संमिश्रण भएको विषादी २ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा इमामेक्टिन बेन्जोएट ५ एस.जि. ०.३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्ने।
- यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिन सम्म विहान खेतमा गई मरेका लाभार्थीहरू संकलन गरि नष्ट गर्नुपर्दछ अन्यथा पशुपंक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

३. तोरी

- ३०-४० प्रतिशत कोसाहरू खैरो पहुँलो रंगको भएपछि तोरी बालीको कटानी गरि ८-१० दिनसम्म सुकाइ, चुटि, केलाइ सफा गर्नुहोस्। त्यसपछि दानामा ८-१० प्रतिशत सम्म चिस्यान नआउन्जेल सुकाएर सुख्खा ठाउँमा भण्डारण गर्नुहोस्।

४. मुसुरो

- कुहिरो लामो समयसम्म लाग्ने अवस्थामा मुसुरो बालीमा डढुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप देखिन सक्ने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम *वेभिष्टिन* वा *डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम)* प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

५. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (पड बोरर) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।

६. आलु

- उच्च पहाडमा फागुनमा लगाउने आलुलाई उज्यालो तर सिधा घाम नपर्ने, हावा खेल्ने, सुख्खा न्यानो ठाउँमा फिजाएर टुसाउन दिनुहोस्। वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटा टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- मध्यपहाडमा माघमा लगाइने आलुको लागि जनकदेव, कुफ्रिज्योति, डेजिरे, खुमल उज्वल, खुमल उपहार जस्ता जातहरू मध्ये उपलब्ध जात भरपर्दो श्रोतबाट प्राप्त गरि लगाउनुहोस्।
- मध्यपहाडमा आलु रोप्ने अनुकूल मौसम रहेकोले माघमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठेमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- तराईमा कार्तिकको पहिलो र दोश्रो हप्तामा लगाएको आलु खन्ने बेला भएकोले आलुको अवस्था हेरि खन्न शुरु गर्नुहोस्।
- तराई र वैशी क्षेत्रहरूका केही स्थानहरूमा मध्यान्हसम्म बाक्लो कुहिरो लाग्ने संभावना भएता पनि वर्षा हुने संभावना कम भएकोले गोडमेल गरि १५-२० दिनको फरकमा सिँचाई गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४१, १२ माघ २०७४, अवधि : १२ माघ २०७४ — १८ माघ २०७४

७. फलफूल वाली

- सबै किसिमका फलफूल वालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुहोस्। मलखाद राखिसकेपछि खर, पराल, पातपतिङ्गर सुकेको वस्तुहरूको छापो दिनुहोस्।
- हरेक फलफूलको मुल काण्डमा जमिनबाट १५-२० से.मी. जति माथिसम्म १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- पतझड (decidious) फलफूललाई तयार गरिएका खाडलमा रोप्नुहोस्।
- किविफल, स्याउ, नासपाती जस्ता फलफूलमा २ वर्षभन्दा पुराना हाँगाहरूमा फल नलाग्ने हुनाले यी फलफूललाई यसै मौसम (माघ) भित्र काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरेको भागमा १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- अनारमा तीन आँख्ला भएको (१५-२० से.मी.) लामो शिसाकलम साइजको १ वर्ष पुरानो हाँगा छानी वालुवा, माटो र कम्पोष्ट मलखाद १:१:१ को अनुपातमा बनाइएको ब्याडमा कटिङ्ग राख्नुहोस्।
- फलफूल वालीमा रोग लागेका, एक आपसमा जोल्टिएका, सर्लक बढेका चोर हाँगाहरू, कलमी भाग भन्दा तलबाट आएका हाँगाहरू काटी हटाउनु पर्दछ। यसरी काट्दा मूल काण्डसंग मिल्दो हुने गरि काट्नु पर्दछ। काटेको घाउमा १०% को बोर्डो पेष्ट लगाउनु पर्दछ। हिमपात भएमा काँटछाँटको काम स्थगित गर्नुपर्दछ।
- यसै वर्ष कागती खेती शुरु गर्नु भएका कृषकहरूले कागतीको पात र कलिला मुनालाई तुसारोबाट जोगाउन बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ।
- फलफूल वालीमा कालो धवाँसे ढुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्छ। नयाँ पात र पालुवामा कालो धवाँसे ढुसी देखिएमा १५ एम.एल. सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा ढुसी लागेको भाग भिजे गरि छर्कनु पर्दछ।
- कागती वा निबुवा खेती गर्नुभएका कृषकहरूले कागतीको पात खन्ने (Leaf miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ। व्यवसायिक कागती खेती गर्ने कृषकहरूले रोगर वा फोस्किल २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- तराईका जिल्लाहरूमा गत वर्ष जस्तै यस वर्ष पनि केराको गुवो मर्ने/ डढ्ने/ कुहिने र पसाउन लागेको बुझे बाहिर निस्कन नसक्ने समस्या देखिन सक्छ। यस्तो समस्या ठण्डी/ कुहिरो/ अति चिसोको कारणले हुन सक्ने भएकोले बुझेलाई सेतो प्लाष्टिकले बेरिदिनुपर्दछ।
- बाक्लो कुहिरो लागिरहेका जिल्लाहरूका केरा खेती गर्ने कृषकहरूले टिस्यू कल्चर प्रविधिबाट तयार गरिएका केराको जि-९ वा विलियम हाइब्रिड जातहरू यसै वर्ष लगाउनु भएको छ भने बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ। यसो गर्नाले अत्याधिक चिसोबाट केराको गुवो डढ्ने समस्या कम हुन्छ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा प्राविधिकबाट जाँच गराई ढुसिबाट लागेको भएमा कपर अक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटरको दरले पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक केराको गाँजको वरिपरि सानो घेरा बनाई करीव १० लिटर विषादीको घोल राख्नुपर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोगको परिक्षण गर्दा व्याक्टेरियाबाट लागेको भनि प्रमाणित भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटारुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४१, १२ माघ २०७४, अवधि : १२ माघ २०७४ — १८ माघ २०७४

कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

८. तरकारी बाली

- नेपालका पूर्वी तराई तथा माटो अम्लिय भएका पहाडका भूभागहरुमा माटोको तापक्रम कम भएको अवस्थामा काउली/ब्रोकाउलीमा फस्फोरस तत्वको कमी हुन जान्छ। जसका कारणले बिरुवा बढ्न सक्दैन, पातको टुप्पो र किनारको रंग बैजनी रंग (purple colour) को हुन्छ। यसको कमि भएको देखिएमा डि.ए.पि. १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.३ के.जी. प्रति रोपनी अथवा सिंगल सुपर फस्फेट ४.३ के.जी. प्रति कट्टा वा ६.६ के.जी. प्रति रोपनी काउली/ब्रोकाउलीमा प्रयोग गरी उकेरा लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछि सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति तथा पानी परेको बेला ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौंला जस्ता लहरे तरकारी बालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरुले यसै हप्ता भित्र प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमानुहोस्।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरु</p>	 <p>लाभिले क्षती पुर्याएको फल</p>	
 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>
 <p>बयस्क पुतली</p>	 <p>लाभा अवस्था</p>	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४१, १२ माघ २०७४, अवधि : १२ माघ २०७४ — १८ माघ २०७४

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरेन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

- गोलभेंडामा डटुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेब* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्ने र बढि छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली एन.पि.भी*) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *व्याक्टेरिया जन्य* (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा *क्लोरेन्ट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चिसोबाट बचाउन मौरी धारलाई चारैतिरबाट प्लास्टीकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै धारको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४१, १२ माघ २०७४, अवधि : १२ माघ २०७४ — १८ माघ २०७४

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- ज्यादा चिसोबाट पशुवस्तुमा कोल्ड स्ट्रोक हुन सक्ने भएकोले यसबाट बचाउन पशुवस्तुलाई मनतातो पानी र मनतातो खानेकुरा (खोले, कुडो आदि) दिनुहोस्, गाईवस्तुलाई गोठभित्र नै न्यानो पारि राख्नुहोस्, र भेन्टिलेशनको राम्रो व्यवस्था हुने गरि गोठ न्यानो बनाई राख्नुहोस्। पशुवस्तुमा चिसोको लक्षण देखिएमा १०० ग्राम तोरीको तेलमा २ ग्राम कपूर मिलाएर गर्धन तलपट्टि र छातीतिर ३-५ दिनसम्म मालिस गर्नुपर्दछ र पशुको स्वास्थ्यमा सुधार नआएमा सम्बन्धित भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्स्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढेलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- जाडोयाममा बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैंसी, भेडा, बाखा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खरै जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४१, १२ माघ २०७४, अवधि : १२ माघ २०७४ — १८ माघ २०७४

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरुलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेसनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरुमा रोगहरुको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्धमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।

- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात इने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिलकीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म	चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म	निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म	पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म	काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म	बडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म	जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसूची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहेलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ४२

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १९ माघ २०७४

अवधि: १९ माघ २०७४— २५ माघ २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रम हल्का वृद्धि हुने संभावना छ।
- मध्य पश्चिम र सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरूमा साताको मध्य तथा अन्त्यतिर पूर्ण बदली भई केही भागहरूमा हल्का वर्षा हुने संभावना छ।
- मध्य तराईका जिल्लाहरूमा मध्याह्नसम्म बाक्लो तथा तराईका अन्य जिल्लाहरूमा बिहानीपख मात्र कुहिरो लाग्ने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बेंसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अधिल्लो बर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोकसानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुहोस्।
- किविफल, स्याउ, नासपाती जस्ता फलफूलमा २ वर्षभन्दा पुराना हाँगाहरूमा फल नलाग्ने हुनाले यी फलफूललाई माघ महिनाभित्र काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरेको भागमा १०% बोर्डोपिष्ट लगाउनुहोस्।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौंला जस्ता लहरे तरकारी बालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरूले प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीव्यागमा बीउ उमानुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- जै तथा बर्षिम घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। प्रत्येक कटाईपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई १-२ कटाई मात्र लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उगाउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस बल्क खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननका साँढेहरूलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोड्वाइटिस, इन्फेक्सियस साइनसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ। ब्रोडलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४२, १९ माघ २०७४, अवधि : १९ माघ २०७४ — २५ माघ २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०५ माघ २०७४ देखि ११ माघ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२१.०-२६.०	४.५-८.५	८३-९८	७२-९१	-	-	-
मोरङ	फाटफुट	१८.९-२४.४	९.५-१०.८	९८-१००	३८-७८	०.०-६.०	पश्चिम	
धनकुटा	०.०	१९.०-२१.७	८.०-९.७	५८-७२	४२-६४	०.५-१.५	दक्षिण	
संखुवासभा	फाटफुट	१६.५-२०.२	७.३-११.२	७४-८४	५७-६५	-	-	-
सुनसरी	फाटफुट	१७.५-२५.५	७.०-९.५	९४-९८	६८-८३	-	-	-
सप्तरी	फाटफुट	१४.५-२३.२	१०.२-११.५	९८-१००	८५-९४	-	-	-
सिराहा	०.०	१३.५-२५.०	८.०-११.०	९२-९८	६२-९६	-	-	-
दोलखा	६.२	१७.५-१८.५	३.०-५.५	९१-९२	८८-९२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१२.७-२३.७	९.०-१०.५	८९-१००	६४-९०	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	८.५	१६.५-२५.३	४.०-६.५	९३-१००	७३-९९	-	-	-
बारा	१.०	१६.५-२६.५	५.२-१०.०	९२-१००	४१-७८	०.४-१.०	पुर्व	
धादिङ	८.०	१८.०-२२.०	५.५-११.०	७६-९६	३८-६४	-	-	-
चितवन	०.६	२१.२-२५.३	६.०-११.०	९५-९८	७९-९५	-	-	-
कास्की	१.४	१९.८-२४.०	५.०-११.४	८४-९९	४३-५८	०.०-३.५	उत्तर	
मुस्ताङ	०.६	७.५-१८.५	(-६.०)-०.०	५२-८३	१३-६४	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	१८.०-२२.०	२.०-५.०	८१-८९	५७-७४	-	-	-
रुपन्देही	५.६	१३.३-२५.५	६.०-१०.६	९५-१००	३५-९०	०.०-४.०	उत्तर	
रुकुम	४.०	२१.५-२४.०	३.०-८.०	७८-८८	५४-८२	-	-	
दाङ	३.०	१९.६-२४.४	५.०-९.५	८०-१००	४५-५१	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	५.६	२१.५-२५.०	६.२-१०.५	६०-१००	४५-९६	०.०-२.५	उत्तर	
सुर्खेत	७.५	१९.७-२३.४	३.३-८.६	९०-९९	३८-४८	०.०-५.५	पश्चिम	
जुम्ला	५.०	१२.१-२२.५	(-६.६)-(-३.५)	५५-७८	१३-२८	०.५-२.५	दक्षिण	
कैलाली	६.६	१३.८-२४.०	६.५-१०.०	९२-१००	५९-९८	०.०-१.५	उत्तर	
डोटी	२.२	२१.५-२६.५	२.०-९.५	८७-१००	२६-४४	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	२१.८	२१.५-१८.५	४.०-६.०	८३-१००	५५-९८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४२, १९ माघ २०७४, अवधि : १९ माघ २०७४ — २५ माघ २०७४

१२ माघ २०७४ देखि १८ माघ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२०.५-२४.०	५.५-१०.५	९६-१००	७६-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	१६.१-२३.५	७.७-१७.५	६४-९१	४९-८०	०.०-३.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	१५.६-१९.४	५.०-७.७	७३-८७	४४-५९	०.५-१.५	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	१२.३-१७.९	७.५-१०.५	८५-८९	६३-८०	-	-	-
सुनसरी	०.०	२०.०-२५.०	६.५-१२.०	७५-९८	५४-७७	-	-	-
सप्तरी	०.०	१४.५-२२.२	७.२-१२.२	९२-९८	७६-९४	-	-	-
सिराहा	०.०	१९.०-२४.०	७.०-११.५	८२-९६	७६-९२	-	-	-
दोलखा	०.०	१४.५-१६.०	२.५-७.०	८६-९८	७०-८९	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१७.५-२४.५	८.७-११.७	८९-१००	७५-९०	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	१९.६-२२.०	२.६-८.०	८९-९८	७७-८९	-	-	-
बारा	०.०	१३.५-२३.५	३.५-८.५	९८-१००	५८-८८	०.०-०.७५	पुर्व	
धादिङ	०.०	१५.६-२०.३	५.०-८.५	७५-९५	६३-७९	-	-	-
चितवन	०.०	१८.३-२४.३	६.७-१२.२	८७-१००	८६-९८	-	-	-
कास्की	०.०	१६.९-२०.६	६.५-११.५	८७-९६	४९-६३	०.०-३.०	दक्षिण	
मुस्ताङ	०.०	८.५-२०.०	(-५.०)-०.०	५८-९३	४१-९२	-	-	-
पाल्पा	०.०	१७.३-१९.५	१.०-४.०	८३-९४	७३-९२	-	-	-
रूपन्देही	०.०	१३.५-२२.७	५.४-१०.९	९८-१००	५६-८९	०.०-४.०	दक्षिण	
रुकुम	०.०	२०.०-२५.०	२.५-६.५	७०-९७	४६-५६	-	-	-
दाङ	०.०	१९.२-२२.४	३.०-८.५	८४-१००	४९-५९	०.५-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	१६.३-२२.८	५.४-८.२	९७-१००	७२-८५	०.०-२.५	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२०.४-२५.०	२.२-६.५	८५-९७	३३-५३	०.०-५.५	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१३.९-२३.४	(-७)-(-४)	५२-६२	१५-२९	०.०-२.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	१४.३-२१.०	६.२-१०.५	९७-१००	७०-८६	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२२.०-२९.५	२.४-६.०	७७-९४	३१-४५	०.०-५.६	उत्तर	
दार्चुला	०.०	२१.०-२३.५	४.०-८.५	८३-९२	५४-६२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४२, १९ माघ २०७४, अवधि : १९ माघ २०७४ — २५ माघ २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बेसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।

२. हिँउदे मकै

- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्धतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी बिषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- नेपालका पूर्वी तराई तथा माटो अम्लिय भएका पहाडका भू-भागहरूमा माटोको तापक्रम कम भएको अवस्थामा बिरुवामा फस्फोरस तत्वको कमी हुन जान्छ। जसका कारणले बिरुवा बढ्न सक्दैन, पातको टुप्पो र किनारको रंग बैजनी रंग (purple colour) को हुन्छ। यसको कमी भएको देखिएमा डि.ए.पि. १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.३ के.जी. प्रति रोपनी अथवा सिंगल सुपर फस्फेट ४.३ के.जी. प्रति कट्टा वा ६.६ के.जी. प्रति रोपनी मकै लगाएको ४०-४५ दिनमा प्रयोग गरी उकेरा लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

३. गहुँ

- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता हेरी बाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिंचाई गर्नु पर्दछ।

सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता	गहुँ बालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अघिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोकसानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

फौजी कीराको व्यवस्थापनका विधिहरू:

- कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न बयस्कको लागि बत्ति र फेरोमन पासोको, लार्भाको लागि खाल्डे पासोको प्रयोग गरेर अनुगमन गर्नु पर्दछ। बिरुवाको प्रत्यक्ष अनुगमन गर्दा एक लार्भा प्रति गाँज देखिने वित्तिकै तल उल्लेखित उपयुक्त व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनु पर्दछ।
- खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात निकाल्ने।
- बाली काटेपछि लार्भा र अचल अवस्थाहरू मार्नको लागि खेतलाई जोती ठुटाहरू नष्ट गर्ने र खेतमा २-४ दिनसम्म पानी पटाइदिने।
- प्रकोप देखिएको क्षेत्रमा धान पछि बढी कीरा लाग्ने बाली जस्तै: गहुँ, मकै, इत्यादी नलगाई अन्य बाली लगाउने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४२, १९ माघ २०७४, अवधि : १९ माघ २०७४ — २५ माघ २०७४

- लार्भाहरू दिउँसो पातपतिङ्गरमा लुकी बस्ने भएकोले खेतको वरिपरि खाल्डो खनेर पातपतिङ्गरले ढाक्ने र त्यसमा जम्मा भएका लार्भाहरू संकलन गरी मार्ने।
- खेतमा पानी पटाएर २ लिटर प्रति हेक्टरका दरले मट्टितेल राख्ने र लार्भाहरूलाई मार्न बाँसको पट्टी वा डोरीको सहायताले बोट हल्लाइ मट्टितेल पानीमा झार्ने।
- जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस् भाइरस (NPV) २५० एल.ई प्रति हेक्टर, वेसिलस थुरिन्जेन्सिस् (Bt) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा क्लोरपाइरिफस १६% ई. सि. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा कीराको प्रकोप ज्यादै भएमा क्लोरपाइरिफस र साइपरमेथ्रिनको संमिश्रण भएको विषादी २ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा इमामेक्विटन बेन्जोएट ५ एस.जि. ०.३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्ने।
- यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिन सम्म विहान खेतमा गई मरेका लार्भाहरू संकलन गरि नष्ट गर्नुपर्दछ अन्यथा पशुपंक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

४. तोरी

- ३०-४० प्रतिशत कोसाहरू खैरो पहुँलो रंगको भएपछि तोरी बालीको कटानी गरि ८-१० दिनसम्म सुकाइ, चुटि, केलाइ सफा गर्नुहोस्। त्यसपछि दानामा ८-१० प्रतिशत सम्म चिस्यान नआउन्जेल सुकाएर सुख्खा ठाउँमा भण्डारण गर्नुहोस्।

५. मुसुरो

- कुहिरो लामो समयसम्म लाग्ने अवस्थामा मुसुरो बालीमा डडुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप देखिन सक्ने हुँदा नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम वेभिष्टिन वा डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

६. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (पड बोरर) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।

७. आलु

- उच्च पहाडमा फागुनमा लगाउने आलुलाई उज्यालो तर सिधा घाम नपर्ने, हावा खेल्ने, सुख्खा न्यानो ठाउँमा फिजाएर टुसाउन दिनुहोस्। बीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटा टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- मध्यपहाडमा माघमा लगाइने आलुको लागि जनक देव, कुफ्रि ज्योति, डेजिरे, खुमल उज्वल, खुमल उपहार जस्ता जातहरू मध्ये उपलब्ध जात भरपर्दो श्रोतबाट प्राप्त गरि लगाउनुहोस्।
- मध्यपहाडमा आलु रोप्ने अनुकूल मौसम रहेकोले माघमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठेमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हालनुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- तराईमा कार्तिकको पहिलो र दोश्रो हप्तामा लगाएको आलु खन्ने बेला भएकोले आलुको अवस्था हेरि खन्न शुरु गर्नुहोस्।
- तराईमा ढिलो गरि लगाईएको बीउ आलुलाई हाल्नु पुलिङ्ग गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४२, १९ माघ २०७४, अवधि : १९ माघ २०७४ — २५ माघ २०७४

८. फलफूल बाली

- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुपर्दछ। मलखाद राखिसकेपछि खर, पराल, पातपतिङ्गर सुकेको वस्तुहरूको छापो दिनुहोस्।
- हरेक फलफूलको मुल काण्डमा जमिनबाट १५-२० से.मी. जति माथिसम्म १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- फलफूल बालीमा रोग लागेका, एक आपसमा जोल्टिएका, सर्लक बढेका चोर हाँगाहरू, कलमी भाग भन्दा तलबाट आएका हाँगाहरू काटी हटाउनु पर्दछ। यसरी काट्दा मूल काण्डसंग मिल्दो हुने गरि काट्नु पर्दछ। काटेको घाउमा १०% को बोर्डो पेष्ट लगाउनु पर्दछ। हिमपात भएमा काँटछाँठको काम स्थगित गर्नुपर्दछ।
- यसै वर्ष कागती खेती शुरु गर्नु भएका कृषकहरूले कागतीको पात र कलिला मुनालाई तुसारोबाट जोगाउन बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ।
- कागती, सुन्तला, आँप आदिमा कालो धवाँसे दुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्ने भएकोले १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- पतझड (decidious) फलफूल पुस-माघ महिनामा लगाउने भएकोले फलफूलका किसिम अनुसार सिफारिस गरिएका साइजको खाडलमा बिरुवा रोप्नुहोस्।
- किविफल, स्याउ, नासपाती जस्ता फलफूलमा २ वर्षभन्दा पुराना हाँगाहरूमा फल नलाग्ने हुनाले यी फलफूललाई यसै मौसम (माघ) भित्र काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरेको भागमा १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- अनारमा तीन आँख्ला भएको (१५-२० से.मी.) लामो शिसाकलम साइजको १ वर्ष पुरानो हाँगा छानी वालुवा, माटो र कम्पोष्ट मलखाद १:१:१ को अनुपातमा बनाइएको ब्याडमा कटिङ्ग राख्नुहोस्।
- बाक्लो कुहियो लागिरहेका जिल्लाहरूका केरा खेती गर्ने कृषकहरूले टिस्यू कल्चर प्रविधिबाट तयार गरिएका केराको जि-९ वा विलियम हाइब्रिड जातहरू यसै वर्ष लगाउनु भएको छ भने बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ। यसो गर्नाले अत्याधिक चिसोबाट केराको गुवो उड्ने समस्या कम हुन्छ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा दुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि दुसिबाट लागेको हो भने कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई द्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रिट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

९. तरकारी बालीहरू

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४२, १९ माघ २०७४, अवधि : १९ माघ २०७४ — २५ माघ २०७४

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछी सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौंला जस्ता लहरे तरकारी वालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरूले प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमानुहोस्।
- गोलभेंडाको डडुवा व्यवस्थापनको लागि डडुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरिक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप कम छ भने *मेन्कोजेव* ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप बढि नै छ भने *क्रिलाक्सिल* एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (*हेली* एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोकसानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ। विभिन्न वालीहरूमा सेतो झिँगाले आर्थिक नोकसानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटाामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिँगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिँगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि एसिटाामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

प्याजको शीत ढुसी रोग (Downy mildew Disease)

लक्षण: चिसो मौसममा पातका सतहमा खरानी र प्याजी रङ्गको भुवा जस्तो ढुसी उम्रेको देखिन्छ। बोटको पछिल्लो अवस्थामा भने पुराना बाहिरी पातहरू फिक्का हरियो र प्याजी रङ्गमा परिणत भई सुकेर जान्छ।

रोकथाम:

- धेरै रोग ग्रस्त बिरुवा हटाउने।
- डाईथेन एम-४५ (म्यान्कोजेव) वा मेटाल्याक्सिल जस्ता विषादीहरू २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्ने।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लाभ्राहरूले एकै स्थानमा रहेर नोकसानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लाभ्राहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा *मालाथियन* ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरानट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।

गाँठ रोगको (Clubroot) व्यवस्थापन:

- रोग लागेको क्षेत्रमा उत्पादित बेर्ना कुनै पनि हालतमा प्रयोग नगर्ने। रोगग्रस्त क्षेत्रको माटो ओसारपसार हुन बाट रोक्ने।
- रोगी खेतबारीमा प्रयोग गरेको कुटो/कोदालो धोई पखालेर मात्र अन्यत्र प्रयोग गर्ने।
- काउली बन्दा काट्ने बित्तिकै डौँठ जरा सहित उखेलेर जम्मा गरी जलाउने वा गहिरो खाडलमा पुरिदिने।
- कम्तीमा ५/७ वर्षसम्म काउली वर्गको बाहेक अन्य बालीसँग घुम्ती बाली लगाउने।
- अम्लीय माटो रोगको लागि उपयुक्त हुने भएकोले अम्लीयपन घटाउन कृषि चुनको प्रयोग गरी माटोको pH (७.१- ७.२) सम्ममा ल्याउने।
- उच्च ड्याङ्गमा बाली लगाउने र पानीको निकासको राम्रो प्रबन्ध गर्ने।
- बेर्ना सार्नु अगाडी बेर्नाहरूलाई बेन्लेट ५ ग्राम प्रति लिटरको घोलमा २५- ३० मिनेट डुबाएर मात्र सार्ने।
- नेबिजिन नामको विषादी १० के.जी. प्रती रोपनीको दरले जग्गा तयार गर्ने बेलामा प्रयोग गर्ने।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

		
पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू	लाभिले क्षती पुर्याएको फल	
		
पातमा क्षतिको लक्षण	मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण
		
बयस्क पुतली	लाभा अवस्था	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४२, १९ माघ २०७४, अवधि : १९ माघ २०७४ — २५ माघ २०७४

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ती सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

बत्तीको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरू

पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

१०. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चिसोबाट बचाउन मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टीकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। *डाइमेथोएट* ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन* ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्स्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उगाउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी,

पाडा-पाडी र प्रजननको साँढेलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।

- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- जाडोयाममा बाहिरी तापक्रम घट्दै गइरहेको हुँदा गाई, भैसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाख्रालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाख्रालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४२, १९ माघ २०७४, अवधि : १९ माघ २०७४ — २५ माघ २०७४

- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिर्कोन ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँईं भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिँदै जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।

अनुसुची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्रे। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्रे प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। बाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसुची-२: हिँउद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरु

हिँउद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरु जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिँउद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसुची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो वास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ४३

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २६ माघ २०७४

अवधि: २६ माघ २०७४— ०३ फागुन २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का बृद्धि हुने संभावना छ। साताको सुरुमा आंशिक बदली हुने र मध्य देखि अन्त्यमा पूर्ण बदली भई केही स्थानमा हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना छ।
- हिमाली जिल्लाहरूका उच्च स्थानहरूमा साताको सुरुमा आंशिक बदली हुने र साताको मध्यमा पूर्ण बदली भई केही स्थानमा हल्का देखि मध्यम खालको हिमपात हुने सम्भावना छ।

बालीनाली सारांश:

- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बेंसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अधिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोकसानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुहोस्।
- क्रिक्विल, स्याउ, नासपाती जस्ता फलफूलमा २ वर्षभन्दा पुराना हाँगाहरूमा फल नलाग्ने हुनाले यी फलफूललाई माघ महिनाभित्र काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरेको भागमा १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- वेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौला जस्ता लहरे तरकारी बालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरूले प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमानुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- जै तथा वर्षिम घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। प्रत्येक कटाईपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई १-२ कटाई मात्र लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।
- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोड्वाइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेसनमा विशेष ध्यान दिनुपर्छ। ब्रोडलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४३, २६ माघ २०७४, अवधि : २६ माघ २०७४ — ०३ फागुन २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१२ माघ २०७४ देखि १८ माघ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२०.५-२४.०	५.५-१०.५	९६-१००	७६-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	१६.१-२३.५	७.७-१७.५	६४-९१	४९-८०	०.०-३.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	१५.६-१९.४	५.०-७.७	७३-८७	४४-५९	०.५-१.५	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	१२.३-१७.९	७.५-१०.५	८५-८९	६३-८०	-	-	-
सुनसरी	०.०	२०.०-२५.०	६.५-१२.०	७५-९८	५४-७७	-	-	-
सप्तरी	०.०	१४.५-२२.२	७.२-१२.२	९२-९८	७६-९४	-	-	-
सिराहा	०.०	१९.०-२४.०	७.०-११.५	८२-९६	७६-९२	-	-	-
दोलखा	०.०	१४.५-१६.०	२.५-७.०	८६-९८	७०-८९	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१७.५-२४.५	८.७-११.७	८९-१००	७५-९०	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	१९.६-२२.०	२.६-८.०	८९-९८	७७-८९	-	-	-
बारा	०.०	१३.५-२३.५	३.५-८.५	९८-१००	५८-८८	०.०-०.७५	पुर्व	
धादिङ	०.०	१५.६-२०.३	५.०-८.५	७५-९५	६३-७९	-	-	-
चितवन	०.०	१८.३-२४.३	६.७-१२.२	८७-१००	८६-९८	-	-	-
कास्की	०.०	१६.९-२०.६	६.५-११.५	८७-९६	४९-६३	०.०-३.०	दक्षिण	
मुस्ताङ	०.०	८.५-२०.०	(-५.०)-०.०	५८-९३	४१-९२	-	-	-
पाल्पा	०.०	१७.३-१९.५	१.०-४.०	८३-९४	७३-९२	-	-	-
रूपन्देही	०.०	१३.५-२२.७	५.४-१०.९	९८-१००	५६-८९	०.०-४.०	दक्षिण	
रुकुम	०.०	२०.०-२५.०	२.५-६.५	७०-९७	४६-५६	-	-	
दाङ	०.०	१९.२-२२.४	३.०-८.५	८४-१००	४९-५९	०.५-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	१६.३-२२.८	५.४-८.२	९७-१००	७२-८५	०.०-२.५	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२०.४-२५.०	२.२-६.५	८५-९७	३३-५३	०.०-५.५	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१३.९-२३.४	(-७)-(-४)	५२-६२	१५-२९	०.०-२.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	१४.३-२१.०	६.२-१०.५	९७-१००	७०-८६	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२२.०-२९.५	२.४-६.०	७७-९४	३१-४५	०.०-५.६	उत्तर	
दार्चुला	०.०	२१.०-२३.५	४.०-८.५	८३-९२	५४-६२	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४३, २६ माघ २०७४, अवधि : २६ माघ २०७४ — ०३ फागुन २०७४

१९ माघ २०७४ देखि २५ माघ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२३.५-२६.०	८.०-१२.०	८६-९८	६३-८७	-	-	-
मोरङ	०.०	२२.०-२४.८	१०.३-१३.६	८६-१००	४५-७३	०.०-६.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	१८.८-२१.५	८.७-१०.९	७४-९८	५०-७६	०.०-१.५	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	१५.७-२४.६	१०.५-१२.५	७६-९४	६४-७९	-	-	-
सुनसरी	०.०	२२.०-२५.०	८.५-१३.०	७५-९८	५४-६८	-	-	-
सप्तरी	०.०	२२.२-२४.५	१२.०-१३.०	८८-९६	६८-८८	-	-	-
सिराहा	०.०	२१.५-२५.५	९.५-१२.५	८२-९६	७६-९२	-	-	-
दोलखा	०.०	१७.०-२२.५	५.५-९.५	८६-९७	७०-८४	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२२.७-२६.५	१०.०-१२.०	७९-१००	५५-८८	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२०.३-२८.२	२.५-८.५	८९-९७	७६-९०	-	-	-
बारा	०.०	२०.०-२६.५	७.५-१०.५	९५-१००	४५-९०	०.०-१.८	उत्तर	
धादिङ	०.०	२१.०-२५.०	९.०-१२.०	६२-८१	४२-८०	-	-	-
चितवन	०.०	२२.१-२६.३	७.३-११.६	८७-१००	८६-९८	-	-	-
कास्की	०.०	२०.०-२४.४	८.०-१२.३	८०-९५	४५-५५	०.०-३.५	पुर्व	
मुस्ताङ	०.०	१२.०-१५.०	(-३.५)-३.५	५८-९३	४१-९३	-	-	-
पाल्पा	०.०	२०.०-२४.०	४.५-१३.५	६७-९५	६१-८५	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२०.८-२५.६	४.२-९.१	९०-१००	४५-७०	०.०-४.०	दक्षिण	
रुकुम	०.०	१८.५-२५.०	३.५-९.०	७०-९७	४६-६१	-	-	-
दाङ	०.०	१९.८-२५.८	६.५-८.५	७५-९५	३२-६७	०.०-१.०	पुर्व	
बाँके	०.०	२१.५-२६.४	९.५-१२.८	९१-१००	३६-६०	०.०-४.०	उत्तर	
सुर्खेत	फाटफुट	२०.०-२५.०	६.०-१०.६	७६-९९	४०-५७	०.०-४.५	पुर्व	
जुम्ला	फाटफुट	१०.९-१७.५	(-५.०)-५.४	५१-७३	१५-५०	०.०-३.५	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२२.२-२६.२	६.५-११.२	९३-९८	४१-६६	०.०-१.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२०.२-२८.२	४.०-९.४	७४-९२	२७-५२	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	१६.५-२६.०	६.४-१३.०	७९-९२	३४-८१	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४३, २६ माघ २०७४, अवधि : २६ माघ २०७४ — ०३ फागुन २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- चैते धानको बेर्ना तयारीको लागि तराई र भित्री मधेशमा फागुन पहिलो सातादेखि अन्तिम साताभित्र तथा पहाडी क्षेत्रको लागि फागुनको दोश्रो सातादेखि चैत्रको दोश्रो सातासम्म ब्याड राख्ने उपयुक्त समय हो।
- ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिने तथा दुई ब्याड बिचमा ४०-५० से. मी. (२ बिन्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ।
- ब्याड बनाउनु भन्दा अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोबर मल २-२.५ के. जी. प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- ब्याडमा वीउ राख्नु भन्दा अगाडी युरिया ४ ग्राम, डि.ए.पी ९ ग्राम तथा पोटास ५ ग्राम प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बैसीहरु (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरु मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले वीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।

२. हिँउदे मकै

- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्धतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुबोमा राख्नु पर्दछ। यसरी बिषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- नेपालका पूर्वी तराई तथा अम्लिय माटो भएका पहाडका भू-भागहरुमा माटोको तापक्रम कम भएको अवस्थामा बिरुवामा फस्फोरस तत्वको कमी हुन जान्छ। जसका कारणले बिरुवा बढ्न सक्दैन, पातको टुप्पो र किनारको रंग बैजनी रंग (purple colour) को हुन्छ। यसको कमी भएको देखिएमा डि.ए.पि. १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.३ के.जी. प्रति रोपनी अथवा सिंगल सुपर फस्फेट ४.३ के.जी. प्रति कट्टा वा ६.६ के.जी. प्रति रोपनी मकै लगाएको ४०-४५ दिनमा प्रयोग गरी उकेरा लगाउनु उपयुक्त हुन्छ।

३. गहुँ

- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता हेरी बाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिंचाई गर्नु पर्दछ।

सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता	गहुँ बालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेला (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरुमा अघिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४३, २६ माघ २०७४, अवधि : २६ माघ २०७४ — ०३ फागुन २०७४

फौजी कीराको व्यवस्थापनका विधिहरू:

- कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न वयस्कको लागि बत्ति र फेरोमोन पासोको, लार्भाको लागि खाल्डे पासोको प्रयोग गरेर अनुगमन गर्नु पर्दछ। विरुवाको प्रत्यक्ष अनुगमन गर्दा एक लार्भा प्रति गाँज देखिने वित्तिकै तल उल्लेखित उपयुक्त व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनु पर्दछ।
- खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात निकाल्ने।
- बाली काटेपछि लार्भा र अचल अवस्थाहरू मार्नको लागि खेतलाई जोती ठुटाहरू नष्ट गर्ने र खेतमा २-४ दिनसम्म पानी पटाइदिने।
- प्रकोप देखिएको क्षेत्रमा धान पछि बढी कीरा लाग्ने बाली जस्तै: गहुँ, मकै, इत्यादी नलगाई अन्य बाली लगाउने।
- लार्भाहरू दिउँसो पातपतिङ्गरमा लुकी बस्ने भएकोले खेतको वरिपरि खाल्डो खनेर पातपतिङ्गरले ढाक्ने र त्यसमा जम्मा भएका लार्भाहरू संकलन गरी मार्ने।
- खेतमा पानी पटाएर २ लिटर प्रति हेक्टरका दरले मट्टितेल राख्ने र लार्भाहरूलाई मार्न बाँसको पट्टी वा डोरीको सहायताले बोट हल्लाइ मट्टितेल पानीमा झार्ने।
- जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस भाइरस (NPV) २५० एल.ई प्रति हेक्टर, बेसिलस थुरिन्जेन्सिस (Bt) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा क्लोरपाइरिफस १६% ई. सि. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा कीराको प्रकोप ज्यादै भएमा क्लोरपाइरिफस र साइपरमेथ्रिनको संमिश्रण भएको विषादी २ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा इमामेक्टिन बेन्जोएट ५ एस.जि. ०.३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्ने।
- यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिन सम्म बिहान खेतमा गई मरेका लार्भाहरू संकलन गरि नष्ट गर्नुपर्दछ अन्यथा पशुपक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

४. उखु

- उखु लगाउनु हुने कृषकहरूले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू जीतपुर-१, जीतपुर-२, जीतपुर-३ र जीतपुर-४ मध्ये उपलब्ध जातको तीनवटा आँखला भएको १५००-२००० वटा सेट प्रति कट्टा वा २२५०-३००० वटा सेट प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।

५. मुसुरो

- मुसुरो बालीमा डडुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम वेभिष्टिन वा डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

६. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (पड बोरर) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।

७. आलु

- उच्च पहाडमा फागुनमा लगाउने आलुलाई उज्यालो तर सिधा घाम नपर्ने, हावा खेल्ने, सुख्खा न्यानो ठाउँमा फिजाएर टुसाउन दिनुहोस्। वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- मध्यपहाडमा माघमा लगाइने आलुको लागि जनक देव, कुफ्रि ज्योति, डेजिरे, खुमल उज्वल, खुमल उपहार जस्ता जातहरू मध्ये उपलब्ध जात भरपर्दो श्रोतबाट प्राप्त गरि लगाउनुहोस्।
- मध्यपहाडमा आलु रोप्ने अनुकूल मौसम रहेकोले माघमा रोप्ने आलु रोप्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४३, २६ माघ २०७४, अवधि : २६ माघ २०७४ — ०३ फागुन २०७४

- मध्यपहाडमा आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठेमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- तराईमा ढिलो गरि लगाईएको बीउ आलुलाई हाल्नु पर्दछ।

८. फलफूल बाली

- सबै किसिमका फलफूल बालीमा मलखाद दिने उपयुक्त समय पुस-माघ महिना भएकोले फलफूलको बोटको उमेर अनुसार सिफारिस गरिएको मलखादको मात्रा मिलाई बोटको फेद वरिपरी २०-२५ से.मी गहिरो कुलेसो खनी मलखाद राखेर सिँचाई गर्नुपर्दछ। मलखाद राखिसकेपछि खर, पराल, पातपतिङ्गर सुकेको वस्तुहरूको छापो दिनुहोस्।
- हरेक फलफूलको मुल काण्डमा जमिनबाट १५-२० से.मी. जति माथिसम्म १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- फलफूल बालीमा रोग लागेका, एक आपसमा जोल्टिएका, सर्लक बढेका चोर हाँगाहरू (कलमी भाग भन्दा तलवाट आएका हाँगाहरू) काटी हटाउनु पर्दछ। यसरी काट्दा मूल काण्डसंग मिल्दो हुने गरि काट्नु पर्दछ। काटेको घाउमा १०% को बोर्डो पेष्ट लगाउनु पर्दछ। हिमपात भएमा काँटछाँटको काम स्थगित गर्नुपर्दछ।
- यसै वर्ष कागती खेती शुरू गर्नु भएका कृषकहरूले कागतीको पात र कलिला मुनालाई तुसारोबाट जोगाउन बाँसको भाटा उल्टो भी आकार (Λ) मा गाडेर परालले छोप्नु पर्दछ।
- कागती, सुन्तला, आँप आदिमा कालो ध्वाँसे दुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्ने भएकोले १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिजे गरि छर्कनु पर्दछ।
- पतझड (deciduous) फलफूल पुस-माघ महिनामा लगाउने भएकोले फलफूलका किसिम अनुसार सिफारिस गरिएका साइजको खाडलमा बिरुवा रोप्नुहोस्।
- क्विफल, स्याउ, नासपाती जस्ता फलफूलमा २ वर्षभन्दा पुराना हाँगाहरूमा फल नलाग्ने हुनाले यी फलफूललाई यसै मौसम (माघ) भित्र काँटछाँट गर्नुहोस्। काँटछाँट गरेको भागमा १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- अनारमा तीन आँखला भएको (१५-२० से.मी.) लामो शिसाकलम साइजको १ वर्ष पुरानो हाँगा छानी बालुवा, माटो र कम्पोष्ट मलखाद १:१:१ को अनुपातमा बनाइएको ब्याडमा कटिङ्ग राख्नुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा दुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि दुसिबाट लागेको हो भने कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका टुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई द्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

९. तरकारी बालीहरू

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछि सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौंला जस्ता लहरे तरकारी बालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरूले प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमार्नुहोस्।
- गोलभेंडाको डडुवा व्यवस्थापनको लागि डडुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरीक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्लिक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिंगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिंगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

प्याजको शीत ढुसी रोग (Downy mildew Disease)

लक्षण: चिसो मौसममा पातका सतहमा खरानी र प्याजी रङ्गको भुवा जस्तो ढुसी उम्रेको देखिन्छ। बोटको पछिल्लो अवस्थामा भने पुराना बाहिरी पातहरू फिक्का हरियो र प्याजी रङ्गमा परिणत भई सुकेर जान्छ।

रोकथाम:

- धेरै रोग ग्रस्त बिरुवा हटाउने।
- डाईथेन एम-४५ (म्यान्कोजेव) वा मेटाल्याक्सिल जस्ता विषादीहरू २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्ने।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहेलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लाभाहरूले एकै स्थानमा रहेर नोक्सानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लाभाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी

भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिजे गरी साँझपख छर्कनु होला।

- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।

गठि रोगको (Clubroot) व्यवस्थापन:

- रोग लागेको क्षेत्रमा उत्पादित बेर्ना कुनै पनि हालतमा प्रयोग नगर्ने। रोगग्रस्त क्षेत्रको माटो ओसारपसार हुन बाट रोक्ने।
- रोगी खेतबारीमा प्रयोग गरेको कुटो/कोदालो धोई पखालेर मात्र अन्यत्र प्रयोग गर्ने।
- काउली बन्दा काट्ने बित्तिकै डाँठ जरा सहित उखेलेर जम्मा गरी जलाउने वा गहिरो खाडलमा पुरिदिने।
- कम्तीमा ५/७ वर्षसम्म काउली वर्गको बाहेक अन्य बालीसँग घुम्ती बाली लगाउने।
- अम्लीय माटो रोगको लागि उपयुक्त हुने भएकोले अम्लीयपन घटाउन कृषि चुनको प्रयोग गरी माटोको pH (७.१- ७.२) सम्ममा ल्याउने।
- उच्च ड्याङ्गमा बाली लगाउने र पानीको निकासको राम्रो प्रबन्ध गर्ने।
- बेर्ना सार्नु अगाडी बेर्नाहरुलाई बेन्लेट ५ ग्राम प्रति लिटरको घोलमा २५- ३० मिनेट डुबाएर मात्र सार्ने।
- नेविजिन नामको विषादी १० के.जी. प्रती रोपनीको दरले जग्गा तयार गर्ने बेलामा प्रयोग गर्ने।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा वीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य विरुवाहरु हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४३, २६ माघ २०७४, अवधि : २६ माघ २०७४ — ०३ फागुन २०७४

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरेन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

बत्तिको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरू

पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

१०. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चिसोबाट बचाउन मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टिकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। *डाइमेटोएट* ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन* ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्स्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा बृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढेलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- जाडो याममा गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा, बंगुर, खरायो आदिमा रुघाखोकी लाग्ने, ज्वरो आउने, श्वासप्रश्वास सम्बन्धि अन्य रोग लाग्ने हुँदा पशुवस्तुको खोर-गोठ न्यानो राख्नुपर्दछ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- जाडोयाममा चिसोको कारण बंगुरका पाठा-पाठीको मृत्युदर बढि हुने भएकोले बंगुरको खोरमा ९०-१००° फरेनहाइट तापक्रम हुने व्यवस्था गर्नुपर्दछ। भर्खर जन्मेका (२-३ दिनसम्मका) पाठापाठीहरूलाई ३×२×२ फिटको काठको बाकस बनाई त्यसभित्र पराल वा घाँस राखेर माथिपट्टि २०० वाटको बत्ती झुण्ड्याएर बाली बंगुरका पाठापाठीलाई चिसोबाट बचाउन सकिन्छ। काठको बाकसलाई थोरै हावा पस्ने गरि माथिबाट ढाक्नुपर्दछ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✦ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाख्रालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✦ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाख्रालाई खान दिनु होला। दुहना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✦ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४३, २६ माघ २०७४, अवधि : २६ माघ २०७४ — ०३ फागुन २०७४

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिङकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिर्कोन ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँईं भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।

अनुसुची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्रे। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्रे प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसुची-२: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरु

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरु जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, वडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
वडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसुची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हसासम्म छोपेर राखे र ४ हसा पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ४४

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०६ फागुन २०७४

अवधि: ०६ फागुन २०७४— १० फागुन २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का बृद्धि हुने संभावना छ।
- साताको सुरु तथा मध्यमा आंशिक बदली हुने र साताको अन्त्यमा पूर्ण बदली भई पश्चिम र मध्य क्षेत्रका केही स्थानमा हल्का वर्षा हुने संभावना छ।
- हिमाली जिल्लाहरूका उच्च स्थानहरूमा साताको अन्त्यमा पूर्ण बदली भई केही स्थानमा हल्का देखि मध्यम खालको हिमपात हुने सम्भावना छ।

बालीनाली सारांश:

- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बैसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अधिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौँला जस्ता लहरे तरकारी बालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरूले प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमानुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- जै तथा वर्षिम घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। प्रत्येक कटाईपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई १-२ कटाई मात्र लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राखुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

मौसमी तथ्यांकहरु

१९ माघ २०७४ देखि २५ माघ २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२०.५-२४.०	५.५-१०.५	९६-१००	७६-८५	-	-	-
मोरङ	०.०	१६.१-२३.५	७.७-१७.५	६४-९१	४९-८०	०.०-३.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	१५.६-१९.४	५.०-७.७	७३-८७	४४-५९	०.५-१.५	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	१२.३-१७.९	७.५-१०.५	८५-८९	६३-८०	-	-	-
सुनसरी	०.०	२०.०-२५.०	६.५-१२.०	७५-९८	५४-७७	-	-	-
सप्तरी	०.०	१४.५-२२.२	७.२-१२.२	९२-९८	७६-९४	-	-	-
सिराहा	०.०	१९.०-२४.०	७.०-११.५	८२-९६	७६-९२	-	-	-
दोलखा	०.०	१४.५-१६.०	२.५-७.०	८६-९८	७०-८९	-	-	-
महोत्तरी	०.०	१७.५-२४.५	८.७-११.७	८९-१००	७५-९०	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	१९.६-२२.०	२.६-८.०	८९-९८	७७-८९	-	-	-
बारा	०.०	१३.५-२३.५	३.५-८.५	९८-१००	५८-८८	०.०-०.७५	पुर्व	
धादिङ	०.०	१५.६-२०.३	५.०-८.५	७५-९५	६३-७९	-	-	-
चितवन	०.०	१८.३-२४.३	६.७-१२.२	८७-१००	८६-९८	-	-	-
कास्की	०.०	१६.९-२०.६	६.५-११.५	८७-९६	४९-६३	०.०-३.०	दक्षिण	
मुस्ताङ	०.०	८.५-२०.०	(-५.०)-०.०	५८-९३	४१-९२	-	-	-
पाल्पा	०.०	१७.३-१९.५	१.०-४.०	८३-९४	७३-९२	-	-	-
रुपन्देही	०.०	१३.५-२२.७	५.४-१०.९	९८-१००	५६-८९	०.०-४.०	दक्षिण	
रुकुम	०.०	२०.०-२५.०	२.५-६.५	७०-९७	४६-५६	-	-	-
दाङ	०.०	१९.२-२२.४	३.०-८.५	८४-१००	४९-५९	०.५-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	१६.३-२२.८	५.४-८.२	९७-१००	७२-८५	०.०-२.५	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२०.४-२५.०	२.२-६.५	८५-९७	३३-५३	०.०-५.५	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१३.९-२३.४	(-७)-(-४)	५२-६२	१५-२९	०.०-२.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	१४.३-२१.०	६.२-१०.५	९७-१००	७०-८६	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२२.०-२९.५	२.४-६.०	७७-९४	३१-४५	०.०-५.६	उत्तर	
दार्चुला	०.०	२१.०-२३.५	४.०-८.५	८३-९२	५४-६२	-	-	-

२६ माघ २०७४ देखि ०३ फागुन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२३.५-२६.०	८.०-१२.०	८६-९८	६३-८७	-	-	-
मोरङ	०.०	२२.०-२४.८	१०.३-१३.६	८६-१००	४५-७३	०.०-६.०	उत्तर	
धनकुटा	०.०	१८.८-२१.५	८.७-१०.९	७४-९८	५०-७६	०.०-१.५	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	१५.७-२४.६	१०.५-१२.५	७६-९४	६४-७९	-	-	-
सुनसरी	०.०	२२.०-२५.०	८.५-१३.०	७५-९८	५४-६८	-	-	-
सप्तरी	०.०	२२.२-२४.५	१२.०-१३.०	८८-९६	६८-८८	-	-	-
सिराहा	०.०	२१.५-२५.५	९.५-१२.५	८२-९६	७६-९२	-	-	-
दोलखा	०.०	१७.०-२२.५	५.५-९.५	८६-९७	७०-८४	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२२.७-२६.५	१०.०-१२.०	७९-१००	५५-८८	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२०.३-२८.२	२.५-८.५	८९-९७	७६-९०	-	-	-
बारा	०.०	२०.०-२६.५	७.५-१०.५	९५-१००	४५-९०	०.०-१.८	उत्तर	
धादिङ	०.०	२१.०-२५.०	९.०-१२.०	६२-८१	४२-८०	-	-	-
चितवन	०.०	२२.१-२६.३	७.३-११.६	८७-१००	८६-९८	-	-	-
कास्की	०.०	२०.०-२४.४	८.०-१२.३	८०-९५	४५-५५	०.०-३.५	पुर्व	
मुस्ताङ	०.०	१२.०-१५.०	(-३.५)-३.५	५८-९३	४१-९३	-	-	-
पाल्पा	०.०	२०.०-२४.०	४.५-१३.५	६७-९५	६१-८५	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२०.८-२५.६	४.२-९.१	९०-१००	४५-७०	०.०-४.०	दक्षिण	
रुकुम	०.०	१८.५-२५.०	३.५-९.०	७०-९७	४६-६१	-	-	-
दाङ	०.०	१९.८-२५.८	६.५-८.५	७५-९५	३२-६७	०.०-१.०	पुर्व	
बाँके	०.०	२१.५-२६.४	९.५-१२.८	९१-१००	३६-६०	०.०-४.०	उत्तर	
सुर्खेत	फाटफुट	२०.०-२५.०	६.०-१०.६	७६-९९	४०-५७	०.०-४.५	पुर्व	
जुम्ला	फाटफुट	१०.९-१७.५	(-५.०)-५.४	५१-७३	१५-५०	०.०-३.५	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२२.२-२६.२	६.५-११.२	९३-९८	४१-६६	०.०-१.०	उत्तर	
डोटी	०.०	२०.२-२८.२	४.०-९.४	७४-९२	२७-५२	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	१६.५-२६.०	६.४-१३.०	७९-९२	३४-८१	-	-	-

कृषि - सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- चैते धानको बेर्ना तयारीको लागि तराई र भित्री मधेशमा फागुन पहिलो सातादेखि अन्तिम साताभित्र तथा पहाडी क्षेत्रको लागि फागुनको दोश्रो सातादेखि चैत्रको दोश्रो सातासम्म ब्याड राख्ने उपयुक्त समय हो।
- ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिने तथा दुई ब्याड बिचमा ४०-५० से. मी. (२ बिक्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ।
- ब्याड बनाउनु भन्दा अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोबर मल २-२.५ के. जी. प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- ब्याडमा वीउ राख्नु भन्दा अगाडी युरिया ४ ग्राम, डि.ए.पी ९ ग्राम तथा पोटास ५ ग्राम प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बेसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।

२. हिउँदे मकै

- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्हितर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी बिषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता हेरी बाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिंचाई गर्नु पर्दछ।

सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता	गहुँ बालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अघिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

फौजी कीराको व्यवस्थापनका विधिहरू:

- कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न वयस्कको लागि बत्ति र फेरोमन पासोको, लार्भाको लागि खाल्डे पासोको प्रयोग गरेर अनुगमन गर्नु पर्दछ। विरुवाको प्रत्यक्ष अनुगमन गर्दा एक लार्भा प्रति गाँज देखिने वित्तिकै तल उल्लेखित उपयुक्त व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनु पर्दछ।
- खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात निकाल्ने।

- बाली काटेपछि लार्भा र अचल अवस्थाहरू मार्नको लागि खेतलाई जोती ठुटाहरू नष्ट गर्ने र खेतमा २-४ दिनसम्म पानी पटाइदिने।
- प्रकोप देखिएको क्षेत्रमा धान पछि बढी कीरा लाग्ने बाली जस्तै: गहुँ, मकै, इत्यादी नलगाई अन्य बाली लगाउने।
- लार्भाहरू दिउँसो पातपतिङ्गरमा लुकी बस्ने भएकोले खेतको वरिपरि खाल्डो खनेर पातपतिङ्गरले ढाक्ने र त्यसमा जम्मा भएका लार्भाहरू संकलन गरी मार्ने।
- खेतमा पानी पटाएर २ लिटर प्रति हेक्टरका दरले मट्टितेल राख्ने र लार्भाहरूलाई मार्न बाँसको पट्टी वा डोरीको सहायताले बोट हल्लाइ मट्टितेल पानीमा झार्ने।
- जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस भाइरस (NPV) २५० एल.ई प्रति हेक्टर, वेसिलस थुरिन्जेन्सिस (Bt) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा क्लोरपाइरिफस १६% ई. सि. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा कीराको प्रकोप ज्यादै भएमा क्लोरपाइरिफस र साइपरमेथ्रिनको संमिश्रण भएको विषादी २ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा इमामेक्टिन बेन्जोएट ५ एस.जि. ०.३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्ने।
- यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिन सम्म विहान खेतमा गई मरेका लार्भाहरू संकलन गरि नष्ट गर्नुपर्दछ अन्यथा पशुपंक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

४. उखु

- उखु लगाउनु हुने कृषकहरूले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू जीतपुर-१, जीतपुर-२, जीतपुर-३ र जीतपुर-४ मध्ये उपलब्ध जातको तीनवटा आँखला भएको १५००-२००० वटा सेट प्रति कट्टा वा २२५०-३००० वटा सेट प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।

५. मुसुरो

- मुसुरो बालीमा डडुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम *वेभिष्टिन* वा *डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम)* प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

६. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (पड बोरर) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।

७. आलु

- उच्च पहाडमा फागुनमा लगाउने आलु रोपन शुरु गर्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- उच्चपहाडमा आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठेमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- तराईमा मौसम अनुकूल रहेकोले परिपक्व भैसकेको आलु खन्नुहोस्।

८. फलफूल बाली

- सुख्खा मौसम रहेकोले सबै किसिमका फलफूल बालीमा सिँचाई दिनुहोस्।
- हरेक फलफूलको मुल काण्डमा जमिनबाट १५-२० से.मी. जति माथिसम्म १०% बोर्डोपिष्ट लगाउनुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४४, ०६ फागुन २०७४, अवधि : ०६ फागुन २०७४ — १० फागुन २०७४

- कागती, सुन्तला, आँप आदिमा कालो धुँसे दुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्ने भएकोले १५ एम.एल. सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले केरा रोपन शुरू गर्नुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा दुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि दुसिबाट लागेको हो भने कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ड्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

९. तरकारी बालीहरु

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछि सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौँला जस्ता लहरे तरकारी बालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरुले प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमार्नुहोस्।
- गोलभेंडाको डडुवा व्यवस्थापनको लागि डडुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरीक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्लोराक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरु संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरुमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरु पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिँगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिँगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

प्याजको शीत दुसी रोग (Downy mildew Disease)

लक्षण: चिसो मौसममा पातका सतहमा खरानी र प्याजी रङ्गको भुवा जस्तो दुसी उभ्रेको देखिन्छ। बोटको पछिल्लो अवस्थामा भने पुराना बाहिरी पातहरू फिक्का हरियो र प्याजी रङ्गमा परिणत भई सुकेर जान्छ।

रोकथाम:

- धेरै रोग ग्रस्त बिरुवा हटाउने।
- डाईथेन एम-४५ (म्यान्कोजेव) वा मेटाल्याक्सिल जस्ता विषादीहरू २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्ने।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लाभ्राहरूले एकै स्थानमा रहेर नोकसानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लाभ्राहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा *मालाथियन* ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्नु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरात्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।

गठि रोगको (Clubroot) व्यवस्थापन:

- रोग लागेको क्षेत्रमा उत्पादित बेर्ना कुनै पनि हालतमा प्रयोग नगर्ने। रोगग्रस्त क्षेत्रको माटो ओसारपसार हुन बाट रोक्ने।
- रोगी खेतबारीमा प्रयोग गरेको कुटो/कोदालो धोई पखालेर मात्र अन्यत्र प्रयोग गर्ने।
- काउली बन्दा काट्ने बित्तिकै डाँठ जरा सहित उखेलेर जम्मा गरी जलाउने वा गहिरो खाडलमा पुरिदिने।
- कम्तीमा ५/७ वर्षसम्म काउली वर्गको बाहेक अन्य बालीसँग घुम्ती बाली लगाउने।
- अम्लीय माटो रोगको लागि उपयुक्त हुने भएकोले अम्लीयपन घटाउन कृषि चुनको प्रयोग गरी माटोको pH (७.१- ७.२) सम्ममा ल्याउने।
- उच्च ड्याङ्गमा बाली लगाउने र पानीको निकासको राम्रो प्रबन्ध गर्ने।
- बेर्ना सार्नु अगाडी बेर्नाहरूलाई *बेन्लेट* ५ ग्राम प्रति लिटरको घोलमा २५- ३० मिनेट डुबाएर मात्र सार्ने।
- *नेविजिन* नामको विषादी १० के.जी. प्रती रोपनीको दरले जग्गा तयार गर्ने बेलामा प्रयोग गर्ने।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा वीउमा रहने र हावाबाट पनि सार्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४४, ०६ फागुन २०७४, अवधि : ०६ फागुन २०७४ — १० फागुन २०७४

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

 <p>पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू</p>	 <p>लाभालि क्षती पुर्याएको फल</p>	 <p>पातमा क्षतिको लक्षण</p>	
 <p>मुनामा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>फलमा क्षतिको लक्षण</p>	 <p>वयस्क पुतली</p>	 <p>लाभार्थ अवस्था</p>

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिजेर गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरेन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

१०. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चिसोबाट बचाउन मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टीकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चासनी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढेलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार बिधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोरारु टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाख्रालाई २०० एम.जी. को एक

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४४, ०६ फागुन २०७४, अवधि : ०६ फागुन २०७४ — १० फागुन २०७४

ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।

- ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
- ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

मत्स्यपालनको लागि पानीको उपयुक्त गुणस्तर

- अक्सिजन-५० पीपीएम भन्दा बढी पि.एच. — ५-६
- एमोनिया- ०.२ पीपीएम भन्दा कम तापक्रम- २६-३२ डिग्री सेल्सियस
- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।

- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपिएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपिएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेवाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओच्छ्याएर राम्ररी खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। बाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
बडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसूची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्ने नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हसासम्म छोपेर राखे र ४ हसा पछि पहेलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४४, ०६ फागुन २०७४, अवधि : ०६ फागुन २०७४ — १० फागुन २०७४

वर्ष ३ अंक ४५

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ११ फागुन २०७४

अवधि: ११ फागुन २०७४— १७ फागुन २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ्ग, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ्ग, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण योजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का वृद्धि हुने संभावना छ।
- साताको सुरुमा तथा मध्यमा सामान्य बदली र साताको अन्त्यमा आंशिक बदली भई एक-दुई स्थानमा हल्का खालको वर्षा हुने सम्भावना छ।
- हिमाली जिल्लाहरूका उच्च स्थानहरूमा साताको अन्त्यमा पूर्ण बदली भई केही स्थानमा हल्का देखि मध्यम खालको हिमपात हुने सम्भावना छ।

बालीनाली सारांश:

- मध्यपश्चिम तथा सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरूमा सापेक्षिक आर्द्रता न्यून रहने भएकोले सामान्य भण्डारमा राखिएका आलुलाई चाउरिनबाट जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बैसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अघिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- जै तथा वर्षिम घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। प्रत्येक कटाईपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई १-२ कटाई मात्र लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४५, ११ फागुन २०७४, अवधि : ११ फागुन २०७४ — १७ फागुन २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

२६ माघ २०७४ देखि ०३ फागुन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२३.५-२६.०	८.०-१२.०	८६-९८	६३-८७	-	-	-
मोरङ	०.०	२३.९-२७.०	८.०-१३.८	८०-९८	३४-५९	०.०-१६.०	पश्चिम	
धनकुटा	फाटफुट	१९.६-२२.५	८.०-११.६	६०-९५	४०-५२	१.०-६.०	पश्चिम	
संखुवासभा	फाटफुट	१६.६-२२.४	८.०-१२.०	६९-९६	५९-७६	-	-	-
सुनसरी	०.०	२४.५-२७.३	७.०-१२.०	८८-९८	३६-८१	-	-	
सप्तरी	०.०	२३.०-२६.७	९.५-१५.२	८१-९४	४९-८३	-	-	
सिराहा	०.०	२२.६-२६.०	७.०-१३.५	७५-९८	५७-८३	-	-	
दोलखा	०.०	१५.०-२१.०	५.०-११.५	८५-९४	७१-९०	-	-	
महोत्तरी	०.०	२२.६-२६.७	१०.०-१४.७	७५-९८	५३-८४	-	-	
काभ्रेपलाञ्चोक	१.९	१९.५-२७.४	१.५-७.२	८९-१००	७३-८९	-	-	
बारा	०.०	२४.५-२७.५	४.८-१३.०	७४-९५	२७-७४	०.७-२.७	दक्षिण	
धादिङ	४.२	१८.०-२५.०	८.०-११.०	५१-८४	४६-६३	-	-	
चितवन	०.०	२५.०-२८.०	४.६-१२.३	८१-९८	७४-९४	-	-	
कास्की	१.६	२२.०-२५.५	८.३-११.५	६७-८४	३२-४८	०.०-१०.०	पुर्व	
मुस्ताङ	१३.४	९.०-१४.०	(-५.०)-१.०	४३-१००	२५-७७	-	-	
पाल्पा	४.२	१९.८-२४.५	८.४-१२.२	६१-८८	५१-७९	-	-	
रूपन्देही	३.६	२१.८-२६.२	४.०-१२.३	८०-९९	२४-४५	०.०-१०.०	पश्चिम	
रुकुम	२९.०	१५.८-२५.५	२.२-९.९	६१-८३	२६-८०	-	-	
दाङ	१२.०	१९.०-२६.०	५.५-८.०	५४-८८	२४-८७	१.०-२.०	पुर्व	
बाँके	८.४	१९.५-२७.५	३.६-१३.०	९१-९९	२२-८४	०.०-४.०	पश्चिम	
सुर्खेत	१८.२	१३.८-२५.३	३.५-११.७	८३-९९	३५-८०	०.०-१५.०	दक्षिण	
जुम्ला	२९.१	४.०-१७.१	(-६.०)-(-२.५)	४३-९७	१५-८६	०.०-५.०-	उत्तर	
कैलाली	४.५	१४.२-२७.६	५.२-१३.९	८५-९५	२१-७६	०.०-३.०	उत्तर	
डोटी	९.०	१४.०-२७.२	३.०-११.०	७१-९३	२६-७०	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	८.१	१२.६-२५.४	५.०-१२.०	८३-९८	४५-८३	-	-	

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४५, ११ फागुन २०७४, अवधि : ११ फागुन २०७४ — १७ फागुन २०७४

०४ फागुन २०७४ देखि १० फागुन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२७.५-२९.१	१०.०-१२.०	८२-१००	७६-८८	-	-	-
मोरङ	०.०	२६.८-२८.२	११.५-१३.५	७७-९४	३८-६१	०.०-३.५		
धनकुटा	०.०	२०.७-२२.०	८.८-११.०	७४-७९	५५-५९	०.०-२.०	दक्षिण	
संखुवासभा	०.०	१९.५-२१.८	८.०-१२.७	७२-९२	६३-७०	-	-	-
सुनसरी	०.०	२५.०-२८.६	१०.५-११.५	६८-९५	५७-७५	-	-	-
सप्तरी	०.०	२१.७-२८.०	१३.०-१४.५	८३-९३	६३-७१	-	-	-
सिराहा	फाटफुट	२७.०-२८.०	११.०-१२.५	७३-९१	६९-७७	-	-	-
दोलखा	०.०	१७.५-२४.५	५.५-८.०	९४-९६	८३-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२६.०-२८.७	१०.५-१५.७	८४-९५	४९-७१	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२४.९-२५.७	६.९-१०.१	९०-९६	७१-९१	-	-	-
बारा	०.०	२६.८-२८.०	९.५-११.५	७६-९४	३२-४९	०.४-१.०	पुर्व	
धादिङ	०.०	२२.५-२४.५	१०.४-१२.०	७३-८१	४९-५८	-	-	-
चितवन	०.०	२७.०-२८.१	९.५-१२.३	८४-९६	७८-९२	-	-	-
कास्की	फाटफुट	२४.२-२५.२	११.४-१४.८	७९-८९	४०-४९	०.०-४.०	दक्षिण	
मुस्ताङ	१.२	९.५-१५.५	(-३.५)-०.५	६१-९३	५८-८३	-	-	-
पाल्पा	०.०	२१.०-२२.५	१०.०-११.४	८२-९९	६३-८१	-	-	-
रूपन्देही	०.०	२५.४-२७.६	१०.१-१२.६	९०-९९	२५-५५	०.०-४.०	पश्चिम	
रुकुम	०.०	२४.५-२६.०	७.०-१०.२	७२-९८	१३-६३	-	-	
दाङ	०.०	२४.२-२५.५	८.५-१०.०	६६-८९	३७-५९	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	२५.४-२९.५	९.०-१३.४	८८-९९	३७-६०	०.०-२.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२४.२-२५.३	७.८-१०.०	८४-९७	४३-६१	०.०-४.५	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१७.७-२०.९	(-२.६)-(-०.८)	५६-७३	१८-३९	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२४.१-२८.०	९.०-१२.५	८९-९८	३५-५६	०.०-१.५	उत्तर	
डोटी	०.०	२६.०-२८.८	८.०-१०.५	८५-८८	३४-५०	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	२५.४-२७.५	८.५-११.०	८४-९१	४६-८५	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४५, ११ फागुन २०७४, अवधि : ११ फागुन २०७४ — १७ फागुन २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- चैते धानको बेर्ना तयारीको लागि तराई र भित्री मधेशमा फागुन पहिलो सातादेखि अन्तिम साताभित्र तथा पहाडी क्षेत्रको लागि फागुनको दोश्रो सातादेखि चैत्रको दोश्रो सातासम्म ब्याड राख्ने उपयुक्त समय हो।
- ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिने तथा दुई ब्याड बिचमा ४०-५० से. मी. (२ बिक्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ।
- ब्याड बनाउनु भन्दा अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोबर मल २-२.५ के. जी. प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- ब्याडमा वीड राख्नु भन्दा अगाडी युरिया ४ ग्राम, डि.ए.पी ९ ग्राम तथा पोटास ५ ग्राम प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बैसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले वीडको व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस्।

२. हिँउदे मकै

- मकैमा गवारोको प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३ जी., ३-४ दानाको दरले अथवा फिप्रोनिल ३ जी. २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्धतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नु पर्दछ। यसरी बिषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाका दरले प्रयोग गर्नुपर्दछ।

३. गहुँ

- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता हेरी बाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिंचाई गर्नु पर्दछ।

सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता	गहुँ बालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अघिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोकसानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

फौजी कीराको व्यवस्थापनका विधिहरू:

- कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न वयस्कको लागि बत्ति र फेरोमन पासोको, लार्भाको लागि खाल्डे पासोको प्रयोग गरेर अनुगमन गर्नु पर्दछ। विरुवाको प्रत्यक्ष अनुगमन गर्दा एक लार्भा प्रति गाँज देखिने वित्तिकै तल उल्लेखित उपयुक्त व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनु पर्दछ।
- खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात निकाल्ने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४५, ११ फागुन २०७४, अवधि : ११ फागुन २०७४ — १७ फागुन २०७४

- बाली काटेपछि लार्भा र अचल अवस्थाहरू मारनको लागि खेतलाई जोती ठुटाहरू नष्ट गर्ने र खेतमा २-४ दिनसम्म पानी पटाइदिने।
- प्रकोप देखिएको क्षेत्रमा धान पछि बढी कीरा लाग्ने बाली जस्तै: गहुँ, मकै, इत्यादी नलगाई अन्य बाली लगाउने।
- लार्भाहरू दिउँसो पातपतिङ्गरमा लुकी बस्ने भएकोले खेतको वरिपरि खाल्डो खनेर पातपतिङ्गरले ढाक्ने र त्यसमा जम्मा भएका लार्भाहरू संकलन गरी मार्ने।
- खेतमा पानी पटाएर २ लिटर प्रति हेक्टरका दरले मट्टितेल राख्ने र लार्भाहरूलाई मारन बाँसको पट्टी वा डोरीको सहायताले बोट हल्लाइ मट्टितेल पानीमा झार्ने।
- जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस भाइरस (NPV) २५० एल.ई प्रति हेक्टर, वेसिलस थुरिन्जेन्सिस (Bt) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा क्लोरपाइरिफस १६% ई. सि. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा कीराको प्रकोप ज्यादै भएमा क्लोरपाइरिफस र साइपरमेथ्रिनको संमिश्रण भएको विषादी २ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा इमामेक्टिन बेन्जोएट ५ एस.जि. ०.३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्ने।
- यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिन सम्म विहान खेतमा गई मरेका लार्भाहरू संकलन गरि नष्ट गर्नुपर्दछ अन्यथा पशुपंक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

४. उखु

- उखु लगाउनु हुने कृषकहरूले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू जीतपुर-१, जीतपुर-२, जीतपुर-३ र जीतपुर-४ मध्ये उपलब्ध जातको तीनवटा आँखला भएको १५००-२००० वटा सेट प्रति कठ्ठा वा २२५०-३००० वटा सेट प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।

५. मुसुरो

- मुसुरो बालीमा डडुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम वेभिष्टिन वा डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

६. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (पड बोरर) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।

७. आलु

- मध्यपश्चिम तथा सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरूमा सापेक्षिक आर्द्रता न्यून रहने भएकोले सामान्य भण्डारमा राखिएका आलुलाई चाउरिनबाट जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडको तल्लो भेगमा फागुनमा लगाउने आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- उच्चपहाडमा आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठेमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- मौसम सुख्खा रहेकोले मध्यपहाडमा माघको शुरुमा रोपिएको आलुलाई गोडमेल गरि उकेरा दिई सिँचाई पनि गर्नुहोस्।
- तराईमा मौसम अनुकूल रहेकोले परिपक्व भैसकेको आलु खन्नुहोस्। बोक्रा बाक्लो, राम्रोसँग ओभाएको, चोट नलागेको, नकुहिएको र रोग नलागेको आलुमात्र बीउको लागि छनौट गर्नहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४५, ११ फागुन २०७४, अवधि : ११ फागुन २०७४ — १७ फागुन २०७४

८. फलफूल वाली

- मध्यपश्चिम तथा सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरूमा सापेक्षिक आर्द्रता न्यून रहने भएकोले सामान्य भण्डारमा राखिएका फलफूल तथा तरकारीलाई जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुख्खा मौसम रहेकोले सबै किसिमका फलफूल वालीमा आवश्यकता अनुसार सिँचाई दिनुहोस्।
- हरेक फलफूलको मुल काण्डमा जमिनबाट १५-२० से.मी. जति माथिसम्म १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- कागती, सुन्तला, आँप आदिमा कालो धाँसे दुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्ने भएकोले १५ एम.एल. सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले केरा रोपन शुरू गर्नुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा दुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि दुसिबाट लागेको हो भने कपरअक्सक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राखे र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका टुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई द्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

९. तरकारी वालीहरू

- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाइरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछि सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, धिरौँला जस्ता लहरे तरकारी वालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरूले प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमानुहोस्।
- गोलभेंडाको डडुवा व्यवस्थापनको लागि डडुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरीक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्लोराक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरान्टानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४५, ११ फागुन २०७४, अवधि : ११ फागुन २०७४ — १७ फागुन २०७४

- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिंगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिंगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।

III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

प्याजको शीत ढुसी रोग (Downy mildew Disease)

लक्षण: चिसो मौसममा पातका सतहमा खरानी र प्याजी रङ्गको भुवा जस्तो ढुसी उम्रेको देखिन्छ। बोटको पछिल्लो अवस्थामा भने पुराना बाहिरी पातहरू फिक्का हरियो र प्याजी रङ्गमा परिणत भई सुकेर जान्छ।

रोकथाम:

- धेरै रोग ग्रस्त बिरुवा हटाउने।
- डाईथेन एम-४५ (म्यान्कोजेव) वा मेटाल्याक्सिल जस्ता विषादीहरू २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्ने।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लाभ्राहरूले एकै स्थानमा रहेर नोक्सानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लाभ्राहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा *मालाथियन* ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।

गठि रोगको (Clubroot) व्यवस्थापन:

- रोग लागेको क्षेत्रमा उत्पादित बेर्ना कुनै पनि हालतमा प्रयोग नगर्ने। रोगग्रस्त क्षेत्रको माटो ओसारपसार हुन बाट रोक्ने।
- रोगी खेतबारीमा प्रयोग गरेको कुटो/कोदालो धोई पखालेर मात्र अन्यत्र प्रयोग गर्ने।
- काउली बन्दा काट्ने बित्तिकै डाँठ जरा सहित उखेलेर जम्मा गरी जलाउने वा गहिरो खाडलमा पुरिदिने।
- कम्तीमा ५/७ वर्षसम्म काउली वर्गको बाहेक अन्य बालीसँग घुम्ती बाली लगाउने।
- अम्लीय माटो रोगको लागि उपयुक्त हुने भएकोले अम्लीयपन घटाउन कृषि चुनको प्रयोग गरी माटोको pH (७.१- ७.२) सम्ममा ल्याउने।
- उच्च ड्याङ्गमा बाली लगाउने र पानीको निकासको राम्रो प्रबन्ध गर्ने।
- बेर्ना सार्नु अगाडी बेर्नाहरूलाई *बेन्लेट* ५ ग्राम प्रति लिटरको घोलमा २५- ३० मिनेट डुबाएर मात्र सार्ने।
- *नेबिजिन* नामको विषादी १० के.जी. प्रती रोपनीको दरले जग्गा तयार गर्ने बेलामा प्रयोग गर्ने।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरु हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

		
पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरु	लाभिले क्षती पुर्याएको फल	पातमा क्षतिको लक्षण
		
मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण	बयस्क पुतली
		
		लार्भा अवस्था

व्यवस्थापन विधिहरु: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने। गोलभेंडा खेती सकी सकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरु जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरु नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरु मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा क्लोरएन्ट्रानिलिप्रोल (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा स्पिनोसाड (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

	
बत्तिको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरु	पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४५, ११ फागुन २०७४, अवधि : ११ फागुन २०७४ — १७ फागुन २०७४

१०. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेड्ङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- चिसोबाट बचाउन मौरी घरलाई चारैतिरबाट प्लास्टिकले बेरेर राख्नु उपयुक्त हुन्छ। साथै घरको नियमित निरीक्षण गरी खानेकुरा कम छ भने चिनी चास्नी बनाएर खुवाउनु पर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्स्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढेलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगन्ध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✦ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाख्रालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४५, ११ फागुन २०७४, अवधि: ११ फागुन २०७४ — १७ फागुन २०७४

- ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
- ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरुलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेसनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरुमा रोगहरुको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

३. माछा

- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरुमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरु जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरु-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

मत्स्यपालनको लागि पानीको उपयुक्त गुणस्तर

अक्सिजन-५० पीपीएम भन्दा बढी

पि.एच. — ५-६

एमोनिया- ०.२ पीपीएम भन्दा कम

तापक्रम- २६-३२ डिग्री सेल्सियस

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपीएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपीएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४५, ११ फागुन २०७४, अवधि : ११ फागुन २०७४ — १७ फागुन २०७४

४. घाँसेवाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिँदै जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
बडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसूची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ४६

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १९ फागुन २०७४

अवधि: १८ फागुन २०७४— २४ फागुन २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ्ग, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ्ग, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण योजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- प्रि-मनसून मौसम शुरु भएको छ। यो मौसममा अपरान्हतिर वा अपरान्हपछि मेघ गर्जन, हावा, हुरी र चट्याङ पर्ने गर्छ।
- साताको मध्यतिर सुदूर पश्चिमका पहाडी जिल्लाहरूमा मेघ गर्जन सहित असिना पर्ने संभावना छ। साथै संखुवासभा जिल्लामा साताको मध्यतिर हल्का वर्षा हुने संभावना छ।
- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का वृद्धि हुने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- साताको मध्यतिर सुदूर पश्चिमका पहाडी जिल्लाहरूमा मेघ गर्जन सहित असिना पर्ने संभावना भएकोले तरकारीका नर्सरी ब्याडमा छापो राखी छानाको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरूमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख छर्नु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औसाबाट बच्नको लागि क्या ल्युर युक्त बोटल ट्रायाप राख्नुहोस्।
- मध्यपश्चिम तथा सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरूमा सापेक्षिक आर्द्रता न्यून रहने भएकोले सामान्य भण्डारमा राखिएका आलुलाई चाउरिनबाट जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बेसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गर्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- गाई, भैसी, भेडा, बाख्रा र बंगुरमा खोरत विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरूमा खोरत विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्बन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्। भेडा, बाख्रामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्।
- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४६, १८ फागुन २०७४, अवधि : १८ फागुन २०७४ — २४ फागुन २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०४ फागुन २०७४ देखि १० फागुन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	०.०	२७.५-२९.१	१०.०-१२.०	८२-१००	७६-८८	-	-	-
मोरङ	०.०	२६.८-२८.२	११.५-१३.५	७७-९४	३८-६१	०.०-३.५		
धनकुटा	०.०	२०.७-२२.०	८.८-११.०	७४-७९	५५-५९	०.०-२.०	दक्षिण	
संखुवासभा	०.०	१९.५-२१.८	८.०-१२.७	७२-९२	६३-७०	-	-	-
सुनसरी	०.०	२५.०-२८.६	१०.५-११.५	६८-९५	५७-७५	-	-	-
सप्तरी	०.०	२१.७-२८.०	१३.०-१४.५	८३-९३	६३-७१	-	-	-
सिराहा	फाटफुट	२७.०-२८.०	११.०-१२.५	७३-९१	६९-७७	-	-	-
दोलखा	०.०	१७.५-२४.५	५.५-८.०	९४-९६	८३-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२६.०-२८.७	१०.५-१५.७	८४-९५	४९-७१	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२४.९-२५.७	६.९-१०.१	९०-९६	७१-९१	-	-	-
बारा	०.०	२६.८-२८.०	९.५-११.५	७६-९४	३२-४९	०.४-१.०	पुर्व	
धादिङ	०.०	२२.५-२४.५	१०.४-१२.०	७३-८१	४९-५८	-	-	-
चितवन	०.०	२७.०-२८.१	९.५-१२.३	८४-९६	७८-९२	-	-	-
कास्की	फाटफुट	२४.२-२५.२	११.४-१४.८	७९-८९	४०-४९	०.०-४.०	दक्षिण	
मुस्ताङ	१.२	९.५-१५.५	(-३.५)-०.५	६१-९३	५८-८३	-	-	-
पाल्पा	०.०	२१.०-२२.५	१०.०-११.४	८२-९९	६३-८१	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२५.४-२७.६	१०.१-१२.६	९०-९९	२५-५५	०.०-४.०	पश्चिम	
रुकुम	०.०	२४.५-२६.०	७.०-१०.२	७२-९८	१३-६३	-	-	-
दाङ	०.०	२४.२-२५.५	८.५-१०.०	६६-८९	३७-५९	०.०-१.०	दक्षिण	
बाँके	०.०	२५.४-२९.५	९.०-१३.४	८८-९९	३७-६०	०.०-२.०	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२४.२-२५.३	७.८-१०.०	८४-९७	४३-६१	०.०-४.५	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१७.७-२०.९	(-२.६)-(-०.८)	५६-७३	१८-३९	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२४.१-२८.०	९.०-१२.५	८९-९८	३५-५६	०.०-१.५	उत्तर	
डोटी	०.०	२६.०-२८.८	८.०-१०.५	८५-८८	३४-५०	०.०-२.०	उत्तर	
दार्चुला	०.०	२५.४-२७.५	८.५-११.०	८४-९१	४६-८५	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४६, १८ फागुन २०७४, अवधि : १८ फागुन २०७४ — २४ फागुन २०७४

११ फागुन २०७४ देखि १७ फागुन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	८.५	२७.५-३०.०	११.५-१७.०	६९-९८	६०-७७	-	-	-
मोरङ	१८.१	२६.७-२९.०	१५.५-१८.०	६७-८३	४४-६०	०.०-७.५	पुर्व	
धनकुटा	फाटफुट	२१.४-२४.४	११.३-१४.१	७२-८९	५३-६७	०.५-१.०	दक्षिण	
संखुवासभा	०.३	२०.०-२४.४	१२.०-१५.५	७८-९४	६२-७७	-	-	-
सुनसरी	७.४	२८.८-२९.८	१२.०-१७.५	६८-९५	५६-७५	-	-	-
सप्तरी	०.०	२६.५-२९.०	१६.२-१८.५	७२-८४	६६-७५	-	-	-
सिराहा	०.०	२८.०-२९.५	१४.०-१८.५	६५-८१	६०-७४	-	-	-
दोलखा	०.०	१८.०-२२.५	६.०-१२.०	९१-१००	८२-१००	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२७.३-३०.०	१४.३-१८.८	७४-९५	४४-७१	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२५.०-२९.५	७.४-१२.४	८९-९४	६३-८७	-	-	-
बारा	०.०	२८.८-३०.५	११.६-१७.५	७४-८७	३५-५७	०.५-१.०	पश्चिम	
धादिङ	०.०	२२.५-२६.५	११.०-१४.३	५७-९४	१८-६१	-	-	-
चितवन	०.०	२७.४-३०.३	११.६-१५.३	८२-९६	७६-८९	-	-	-
कास्की	९.४	२२.८-२७.०	१०.४-१७.२	८२-९४	३८-५७	०.०-२.५	पुर्व	
मुस्ताङ	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
पाल्पा	०.०	२१.७-२४.५	१०.६-१४.२	८२-९८	७८-८३	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२७.८-२९.०	१३.०-१६.६	८५-९८	४५-६०	०.०-६.०	पुर्व	
रुकुम	०.०	२५.०-२७.५	७.५-११.२	७२-९२	४२-६५	-	-	-
दाङ	०.०	२५.८-२८.५	११.५-१३.५	७४-८९	४७-५९	०.०-१.५	पश्चिम	
बाँके	०.०	२८.०-३०.७	१३.२-१७.५	८१-९८	५१-५७	०.०-२.०	पश्चिम	
सुर्खेत	०.०	२७.५-२८.५	१०.०-१३.२	७८-९५	४१-५०	०.०-४.५	दक्षिण	
जुम्ला	२.२	१४.०-२४.१	(-०.६)-२.०	५४-७५	१९-५७	०.०-२.५	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२८.८-२९.८	१२.५-१५.८	८९-९४	४७-५७	०.०-९.५	उत्तर	
डोटी	०.८	२९.५-३१.४	७.७-१२.२	९१-१००	२१-४०	०.०-२.५	दक्षिण	
दार्चुला	०.०	२४.०-३०.५	९.५-१२.५	७८-९८	४७-६८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४६, १८ फागुन २०७४, अवधि : १८ फागुन २०७४ — २४ फागुन २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- चैते धानको बेर्ना तयारीको लागि तराई र भित्री मधेशमा फागुन पहिलो सातादेखि अन्तिम साताभित्र तथा पहाडी क्षेत्रको लागि फागुनको दोश्रो सातादेखि चैत्रको दोश्रो सातासम्म ब्याड राख्ने उपयुक्त समय हो।
- ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिने तथा दुई ब्याड बिचमा ४०-५० से. मी. (२ बिक्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ।
- ब्याड बनाउनु भन्दा अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोबर मल २-२.५ के. जी. प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- ब्याडमा वीड राख्नु भन्दा अगाडी युरिया ४ ग्राम, डि.ए.पी ९ ग्राम तथा पोटास ५ ग्राम प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बैसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस्।

२. गहुँ

- गहुँ खेती बाट राम्रो उत्पादन लिनको लागि सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता हेरी बाली अवधिभर १-५ पटक सम्म सिंचाई गर्नु पर्दछ।

सिंचाइ सुबिधाको उपलब्धता	गहुँ बालीको अवस्था				
	छरेको २१-२५ दिन	३५ दिन	५०-५५ दिन	बाला लाग्नु अघि	दुध पस्ने बेलामा (Milking Stage)
१ पटक मात्र भएमा	✓				
२ पटक मात्र भएमा	✓			✓	
३ पटक मात्र भएमा	✓			✓	✓
४ पटक मात्र भएमा	✓	✓		✓	✓
५ पटक सम्म भएमा	✓	✓	✓	✓	✓

- पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा अघिल्लो वर्ष झैं धानबालीपछि लगाइएको गहुँमा (विशेष गरि जिरो टिलेज प्रविधि अपनाइएको खेतमा) केहि दिन यता फौजी कीराले नोक्सानी गरेको पाईएकोले नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

फौजी कीराको व्यवस्थापनका विधिहरू:

- कीराको संख्या तथा क्षतिको आँकलन गर्न वयस्कको लागि बत्ति र फेरोमोन पासोको, लार्भाको लागि खाल्डे पासोको प्रयोग गरेर अनुगमन गर्नु पर्दछ। विरुवाको प्रत्यक्ष अनुगमन गर्दा एक लार्भा प्रति गाँज देखिने वित्तिकै तल उल्लेखित उपयुक्त व्यवस्थापन विधिहरू एकीकृत रूपमा अपनाउनु पर्दछ।
- खेत भित्र र बाहिर रहेका झारपात निकाल्ने।
- बाली काटेपछि लार्भा र अचल अवस्थाहरू मार्नको लागि खेतलाई जोती ठुटाहरू नष्ट गर्ने र खेतमा २-४ दिनसम्म पानी पटाइदिने।
- प्रकोप देखिएको क्षेत्रमा धान पछि बढी कीरा लाग्ने बाली जस्तै: गहुँ, मकै, इत्यादी नलगाई अन्य बाली लगाउने।
- लार्भाहरू दिउँसो पातपतिङ्गरमा लुकी बस्ने भएकोले खेतको वरिपरि खाल्डो खनेर पातपतिङ्गरले ढाक्ने र त्यसमा जम्मा भएका लार्भाहरू संकलन गरी मार्ने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४६, १८ फागुन २०७४, अवधि : १८ फागुन २०७४ — २४ फागुन २०७४

- खेतमा पानी पटाएर २ लिटर प्रति हेक्टरका दरले मट्टितेल राखे र लार्भाहरूलाई मारन बाँसको पट्टी वा डोरीको सहायताले बोट हल्लाइ मट्टितेल पानीमा झार्ने।
- जैविक विषादीहरू जस्तै: न्यूक्लियर पोलिहेड्रोसिस भाइरस (NPV) २५० एल.ई प्रति हेक्टर, वेसिलस थुरिन्जेन्सिस (Bt) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा क्लोरपाइरिफस १६% ई. सि. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा कीराको प्रकोप ज्यादै भएमा क्लोरपाइरिफस र साइपरमेथ्रिनको संमिश्रण भएको विषादी २ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाइ बोट भिज्ने गरी साँझपख स्प्रे गर्ने, अथवा इमामेक्टिन बेन्जोएट ५ एस.जि. ०.३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई प्रकोपको समयमा आवश्यकता अनुसार १-२ पटक स्प्रे गर्ने।
- यस्ता विषादी प्रयोग गरेको २-३ दिन सम्म बिहान खेतमा गई मरेका लार्भाहरू संकलन गरि नष्ट गर्नुपर्दछ अन्यथा पशुपंक्षीले खाएमा हानिकारक हुनसक्छ।

३. उखु

- उखु लगाउनु हुने कृषकहरूले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू जीतपुर-१, जीतपुर-२, जीतपुर-३ र जीतपुर-४ मध्ये उपलब्ध जातको कम्तीमा दुई-तीनवटा आँखला भएको १५००-२००० वटा सेट प्रति कठ्ठा वा २२५०-३००० वटा सेट प्रति रोपनीका दरले बीउको उपचार गरेर मात्र रोप्नुहोस्। उखुको सेटलाई उपचार गर्न १५ मिनेटसम्म क्लोरपाइरीफस १६% ई.सी. (Chloropyrifos 16% EC), २.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा डुबाउने साथै उक्त सेटलाई २ ग्राम कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन वा डेरोसल) प्रति लिटर पानीको घोल बनाई उक्त घोलमा रोप्न तयार पारेको सेटलाई १५ मिनेट सम्म डुबाएर रोप्नुहोस्।
- जग्गा तयारीको बेलामा २५०-३०० के.जी. कम्पोस्ट, ३.५ के.जी. युरिया, ४.३५ के.जी. डिएपी तथा २.२२ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कठ्ठा वा ३७५-४५० के.जी. कम्पोस्ट, ५.२५ के.जी. युरिया, ६.५२ के.जी. डिएपी तथा ३.३३ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।
- सुख्खा मौसम भएकोले उखु रोपेपछि माटोमा चिस्यानको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार सिँचाई गर्नुहोस्।
- उखु बाली काटे पछि खेतमा पातहरू जलाउने चलनको कारणले यसमा आश्रित विभिन्न लाभदायक मित्रजीवहरू नष्ट भएर जान सक्छ। नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (नार्क) को विभिन्न अध्ययनहरूबाट, नेपालमा उखु खेतहरूमा पनि उखुको पातको फड्के कीरा (*Pyrrilla*) का परजीवी कीराहरू साथै अन्य मित्र जीवहरू पनि प्रशस्त मात्रामा पाइएको छ। यस्ता मित्रजीवहरू लाई बचाउन अथवा यिनको संख्या खेतमा कायम राखी राख्न, खेतमा पातहरू जलाउनै पर्ने भएमा सबै खेतको पातहरू एक साथ नजलाई ठाँउ-ठाँउमा छोड्दै जलाउनुपर्दछ। पछि बिउ रोप्ने बेलामा खनजोत गर्दा यस्ता पात तथा डौँठहरूलाई खेतभरि फैलाई दिनुपर्दछ जसले गर्दा विभिन्न थरीका मित्रजीवहरू लाई संरक्षण गर्न सहयोग पुग्छ।

४. मुसुरो

- मुसुरो बालीमा डडुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम *वेभिष्टिन* वा *डेरोसाल* (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

५. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।
- कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (*क्रोराजेन*) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४६, १८ फागुन २०७४, अवधि : १८ फागुन २०७४ — २४ फागुन २०७४

६. आलु

- साताको मध्यतिर सुदूर पश्चिमका पहाडी जिल्लाहरूमा मेघ गर्जन सहित असिना पर्ने संभावना भएकोले सो समयभन्दा अघि वा पछिमात्र खन्न बाँकी रहेका तल्लो पहाडी भेगका आलु खन्नुहोस्।
- मध्यपश्चिम तथा सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरूमा सापेक्षिक आर्द्रता न्यून रहने भएकोले सामान्य भण्डारमा राखिएका आलुलाई चाउरिनबाट जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडको तल्लो भेगमा फागुनमा लगाउने आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा (जुम्ला आदि) आलु टुसाउने काम जारी राखि जग्गा तयारी गर्नुहोस्।
- वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- उच्चपहाडमा आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्यूरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठेमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हालदा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- मौसम सुख्खा रहेकोले मध्यपहाडमा माघको शुरुमा रोपिएको आलुलाई गोडमेल गरि उकेरा दिई सिँचाई पनि गर्नुहोस्।
- तराईमा मौसम अनुकूल रहेकोले परिपक्व भैसकेको आलु खन्नुहोस्। बोक्रा बाक्लो, राम्रोसँग ओभाएको, चोट नलागेको, नकुहिएको र रोग नलागेको आलुमात्र वीउको लागि छनौट गर्नहोस्। कोल्डस्टोरमा वीउ राख्न जुटको पातलो बोरा प्रयोग गर्नुहोस्।
- तराई तथा वैशी क्षेत्रमा लगाएको आलु खन्नुहोस्। आलु खन्दा सानो (२० ग्रामभन्दा कम), वीउ साइजको (२०-५० ग्राम) र ठूलो (५० ग्राम भन्दा माथि) मा वर्गीकरण गर्नुहोस्। यी मध्ये वीउ साइजको आलु मात्र आगामी सिजनको लागि वीउको रूपमा कोल्डस्टोरमा राख्नुहोस्।

७. फलफूल बाली

- यो समयमा फूल फुल्ने फलफूलहरू जस्तै कागती, लिची, आँप बालीहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न विषादी नछर्कनु होला। विषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नु होला।
- मध्यपश्चिम तथा सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरूमा सापेक्षिक आर्द्रता न्यून रहने भएकोले सामान्य भण्डारमा राखिएका फलफूल तथा तरकारीलाई जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुख्खा मौसम रहेकोले सबै किसिमका फलफूल बालीमा आवश्यकता अनुसार सिँचाई दिनुहोस्।
- हरेक फलफूलको मुल काण्डमा जमिनबाट १५-२० से.मी. जति माथिसम्म १०% बोर्डोपेष्ट लगाउनुहोस्।
- कागती, सुन्तला, आँप आदिमा कालो धाँसे दुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्ने भएकोले १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा दुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले केरा रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा दुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि दुसिबाट लागेको हो भने कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-वी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसँग मिलाईदिनु पर्दछ।

- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका टुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो टुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- आँपको बोटमा मिली बगको प्रकोप हुने समय भएकोले नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। यसको समस्या समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै सर्वोत्तम १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरूमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख छर्नु पर्दछ।

८. तरकारी बालीहरू

- साताको मध्यतिर सुदूर पश्चिमका पहाडी जिल्लाहरूमा मेघ गर्जन सहित असिना पर्ने संभावना भएकोले तरकारीका नर्सरी ब्याडमा छापो राखी छानाको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति हेक्टर ८ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। साथै प्रत्येक २ हप्तामा नयाँ क्यु ल्युर युक्त बोटल परिवर्तन गर्नुहोस्। मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नुहोस्।
- सिमि बालीमा सिंदूरे रोग व्यवस्थापनको लागि शुरूवाती अवस्थामा प्रकोप देखिएका पातहरू हटाई जलाउने गर्नुपर्दछ। यदि प्रकोप धेरै भएमा कपर अक्सिक्लोराईड ५०% डब्लु. पी. २ ग्राम वा सल्फर पाउडर ८०% डब्लु. पी. २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोट भिज्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उम्रिसकेपछि सेतो प्लास्टिकको छानोलाई दिनमा उघार्ने र राति ओढाउने गर्नुपर्दछ।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौँला जस्ता लहरे तरकारी बालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरूले प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमार्नुहोस्।
- गोलभेंडाको डडुवा व्यवस्थापनको लागि डडुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरीक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्लोराक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।

- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिंगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिंगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि *एसिटामाइप्रिड* २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।

III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

प्याजको शीत दुसी रोग (Downy mildew Disease)

लक्षण: चिसो मौसममा पातका सतहमा खरानी र प्याजी रङ्गको भुवा जस्तो दुसी उम्रेको देखिन्छ। बोटको पछिल्लो अवस्थामा भने पुराना बाहिरी पातहरू फिक्का हरियो र प्याजी रङ्गमा परिणत भई सुकेर जान्छ।

रोकथाम:

- धेरै रोग ग्रस्त बिरुवा हटाउने।
- डाईथेन एम-४५ (म्यान्कोजेव) वा मेटाल्याक्सिल जस्ता विषादीहरू २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्ने।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लाभ्राहरूले एकै स्थानमा रहेर नोक्सानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लाभ्राहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा *मालाथियन* ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गबारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरोनट्रानिलिप्रोल* (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।

गठि रोगको (Clubroot) व्यवस्थापन:

- रोग लागेको क्षेत्रमा उत्पादित बेर्ना कुनै पनि हालतमा प्रयोग नगर्ने। रोगग्रस्त क्षेत्रको माटो ओसारपसार हुन बाट रोक्ने।
- रोगी खेतबारीमा प्रयोग गरेको कुटो/कोदालो धोई पखालेर मात्र अन्यत्र प्रयोग गर्ने।
- काउली बन्दा काट्ने बित्तिकै डाँठ जरा सहित उखेलेर जम्मा गरी जलाउने वा गहिरो खाडलमा पुरिदिने।
- कम्तीमा ५/७ वर्षसम्म काउली वर्गको बाहेक अन्य बालीसँग घुम्ती बाली लगाउने।
- अम्लीय माटो रोगको लागि उपयुक्त हुने भएकोले अम्लीयपन घटाउन कृषि चुनको प्रयोग गरी माटोको pH (७.१- ७.२) सम्ममा ल्याउने।
- उच्च ड्याङ्गमा बाली लगाउने र पानीको निकासको राम्रो प्रबन्ध गर्ने।
- बेर्ना सार्नु अगाडी बेर्नाहरूलाई बेन्लेट ५ ग्राम प्रति लिटरको घोलमा २५- ३० मिनेट डुबाएर मात्र सार्ने।
- नेबिजिन नामको विषादी १० के.जी. प्रती रोपनीको दरले जग्गा तयार गर्ने बेलामा प्रयोग गर्ने।

डाउनी मिल्डयुको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ती सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरान्त्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४६, १८ फागुन २०७४, अवधि : १८ फागुन २०७४ — २४ फागुन २०७४

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।
- मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। चिसो नहटिसकेकोले मौरी घरलाई चारैतिरबाट बेरेर राखेको प्लास्टिक वा बोरा नहटाउनुहोला। साथै मौरीको चाकाहरूमा मह छ कि छैन भनि अवलोकन गरी यदि मह छैन भने चिनी चास्नी बनाएर आवश्यकता अनुसार खुवाउनु पर्दछ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढेलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- भर्खर जन्मेका र साना बाच्छा-बाच्छी/पाठा-पाठीमा निमोनिया र छेर्ने समस्याका साथै कक्सिडियोसिसको समस्या देखिने हुँदा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। गाईवस्तुको खोर-गोठको झ्यालहरूमा हावाको आवत जावत हुने गरि बोराहरू टाँगेर न्यानो बनाउन सकिन्छ।
- गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा र बंगुरमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरूमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्बन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- भेडा, बाख्रामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
- ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
- ✚ ट्राइक्वालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
- ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस

- जाडो महिनामा विशेष गरि कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्छ। त्यसकारण कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ।
- ब्रोइलर कुखुराहरुलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- जाडोयाममा चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोन ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरुमा रोगहरुको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

ब्रोइलर कुखुराको खोप तालिका

उमेर	रोग	खोपको किसिम
० दिन	मरेक्स	मरेक्स ०.२ एम.एल. छाला मुनि
५-७ दिन	रानीखेत	एफ १ लासोटा-१ थोपा आँखामा
७-१० दिन	लिच्ची	आई.वि.एच.-०.२ एम.एल. छाला मुनि
१०-१४ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Plain)- १ थोपा आँखामा
१६-१८ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Intermediate)- १ थोपा आँखामा
१९-२८ दिन	रानीखेत + गम्बारो	आई.वि.डि. + एन.डि. रानीखेत पानीमा

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४६, १८ फागुन २०७४, अवधि : १८ फागुन २०७४ — २४ फागुन २०७४

३. माछा

- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

मत्स्यपालनको लागि पानीको उपयुक्त गुणस्तर

अक्सिजन-५० पीपीएम भन्दा बढी

पि.एच. — ५-६

एमोनिया- ०.२ पीपीएम भन्दा कम

तापक्रम- २६-३२ डिग्री सेल्सियस

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपीएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपीएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

४. घाँसेबाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्लीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राख्ने र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। बाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
बडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४६, १८ फागुन २०७४, अवधि : १८ फागुन २०७४ — २४ फागुन २०७४

अनुसुची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहेलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ४७

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २५ फागुन २०७४

अवधी: २५ फागुन २०७४— ०१ चैत्र २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ्ग, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ्ग, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ्ग, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- प्रि-मनसून मौसम शुरु भएको छ। यो मौसममा अपरान्हतिर वा अपरान्हपछि मेघ गर्जन, हावा, हुरी र चट्याङ पर्ने गर्छ।
- पूर्वी तराई र पहाडका जिल्लाहरूमा साताको अधिकांश दिनहरूमा आंशिक बदली रहने देखिन्छ। मुस्ताङ, जुम्ला र दार्चुला जिल्लाहरूमा साताका अधिकांश दिनहरूमा सामान्य बदली रहि केही स्थानमा हल्का खालको हिमपात हुने सम्भावना छ। अन्य जिल्लाहरूमा साताको अधिकांश दिनहरूमा आंशिक वा सामान्य बदली भई अपरान्हपछि मेघ गर्जन सहित पानी पर्ने संभावना छ।
- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का वृद्धि हुने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरूमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख छर्नु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप राख्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बेसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- गाई, भैसी, भेडा, बाख्रा र बंगुरमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरूमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्बन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्। भेडा, बाख्रामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्।
- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४७, २५ फागुन २०७४, अवधी: २५ फागुन २०७४ — ०१ चैत्र २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

११ फागुन २०७४ देखि १७ फागुन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	८.५	२७.५-३०.०	११.५-१७.०	६९-९८	६०-७७	-	-	-
मोरङ	१८.१	२६.७-२९.०	१५.५-१८.०	६७-८३	४४-६०	०.०-७.५	पुर्व	
धनकुटा	फाटफुट	२१.४-२४.४	११.३-१४.१	७२-८९	५३-६७	०.५-१.०	दक्षिण	
संखुवासभा	०.३	२०.०-२४.४	१२.०-१५.५	७८-९४	६२-७७	-	-	-
सुनसरी	७.४	२८.८-२९.८	१२.०-१७.५	६८-९५	५६-७५	-	-	-
सप्तरी	०.०	२६.५-२९.०	१६.२-१८.५	७२-८४	६६-७५	-	-	-
सिराहा	०.०	२८.०-२९.५	१४.०-१८.५	६५-८१	६०-७४	-	-	-
दोलखा	०.०	१८.०-२२.५	६.०-१२.०	९१-१००	८२-१००	-	-	-
महोत्तरी	०.०	२७.३-३०.०	१४.३-१८.८	७४-९५	४४-७१	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२५.०-२९.५	७.४-१२.४	८९-९४	६३-८७	-	-	-
बारा	०.०	२८.८-३०.५	११.६-१७.५	७४-८७	३५-५७	०.५-१.०	पश्चिम	
धादिङ	०.०	२२.५-२६.५	११.०-१४.३	५७-९४	१८-६१	-	-	-
चितवन	०.०	२७.४-३०.३	११.६-१५.३	८२-९६	७६-८९	-	-	-
कास्की	९.४	२२.८-२७.०	१०.४-१७.२	८२-९४	३८-५७	०.०-२.५	पुर्व	
मुस्ताङ						-	-	-
पाल्पा	०.०	२१.७-२४.५	१०.६-१४.२	८२-९८	७८-८३	-	-	-
रुपन्देही	०.०	२७.८-२९.०	१३.०-१६.६	८५-९८	४५-६०	०.०-६.०	पुर्व	
रुकुम	०.०	२५.०-२७.५	७.५-११.२	७२-९२	४२-६५	-	-	-
दाङ	०.०	२५.८-२८.५	११.५-१३.५	७४-८९	४७-५९	०.०-१.५	पश्चिम	
बाँके	०.०	२८.०-३०.७	१३.२-१७.५	८१-९८	५१-५७	०.०-२.०	पश्चिम	
सुर्खेत	०.०	२७.५-२८.५	१०.०-१३.२	७८-९५	४१-५०	०.०-४.५	दक्षिण	
जुम्ला	२.२	१४.०-२४.१	(-०.६)-२.०	५४-७५	१९-५७	०.०-२.५	पश्चिम	
कैलाली	०.०	२८.८-२९.८	१२.५-१५.८	८९-९४	४७-५७	०.०-९.५	उत्तर	
डोटी	०.८	२९.५-३१.४	७.७-१२.२	९१-१००	२१-४०	०.०-२.५	दक्षिण	
दार्चुला	०.०	२४.०-३०.५	९.५-१२.५	७८-९८	४७-६८	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४७, २५ फागुन २०७४, अवधि : २५ फागुन २०७४ — ०१ चैत्र २०७४

१८ फागुन २०७४ देखि २४ फागुन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१.०	२९.०-३३.०	११.५-१८.५	७४-८४	६९-७४	-	-	-
मोरङ	०.०	२८.६-३१.९	१५.०-१९.५	७५-९६	२७-६०	०.०-४.५	पुर्व	
धनकुटा	०.०	२३.२-२५.७	११.७-१६.३	४५-८१	३१-६१	०.०-२.०	पश्चिम	
संखुवासभा	फाटफुट	२२.०-२६.६	१२.८-१६.०	५९-८४	४०-७५	-	-	-
सुनसरी	०.०	२९.५-३१.२	१२.०-१६.४	८०-९१	३८-७२	-	-	-
सप्तरी	०.०	२८.५-३०.७	१८.२-२०.२	७२-९०	५१-६८	-	-	-
सिराहा	०.०	२९.५-३१.५	१४.०-१७.५	७१-८२	५३-७२	-	-	-
दोलखा	०.०	२१.८-२४.७	७.५-१०.५	८६-९४	७६-८७	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३०.७-३२.५	१४.७-२०.०	५९-८७	४३-८१	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२७.६-३१.०	६.५-१२.०	८०-९१	६४-८०	-	-	-
बारा	०.०	३०.५-३२.५	११.०-१५.०	६१-८५	२६-४३	०.७-६.०	उत्तर	
धादिङ	०.०	२७.०-२९.३	१३.८-१७.३	६५-७८	३६-५२	-	-	-
चितवन	०.०	३१.२-३३.५	११.०-१३.६	७५-८९	४१-७६	-	-	-
कास्की	०.१	२६.७-२९.०	१२.२-१५.२	६२-८५	३२-४७	०.०-५.०	पुर्व	
मुस्ताङ	३.९	१३.०-१८.०	(-३.०)-३.०	६३-८८	५१-८१	-	-	-
पाल्पा	०.०	२५.६-२७.५	१२.७-१४.५	५६-९०	४२-६६	-	-	-
रुपन्देही	०.०	३०.२-३२.६	११.१-१४.०	७२-८६	२५-४०	०.०-९.०	दक्षिण	
रुकुम	फाटफुट	२७.५-३२.०	८.५-१२.०	६३-८०	३६-६६	-	-	-
दाङ	०.०	२७.३-३१.०	१३.०-१५.०	४३-६५	२९-३९	०.०-२.५	पश्चिम	
बाँके	०.०	३१.७-३४.६	११.६-१५.२	८१-९८	२६-४१	०.०-६.०	पश्चिम	
सुर्खेत	०.०	२८.०-३१.०	१०.५-१२.०	८१-९६	३२-४०	०.०-६.०	दक्षिण	
जुम्ला	फाटफुट	१६.३-२१.८	(-१.२)-३.६	४०-७१	१५-३०	०.०-२.५	दक्षिण	
कैलाली	०.०	३०.८-३४.३	११.२-१६.०	६८-८९	३४-५०	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	फाटफुट	२९.५-३३.५	७.४-११.४	७९-८९	२१-४०	०.०-२.४	दक्षिण	
दार्चुला	१०.४	२३.५-३१.६	८.०-१४.०	५७-९८	४१-९५	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४७, २५ फागुन २०७४, अवधी : २५ फागुन २०७४ — ०१ चैत्र २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- चैते धानको बेर्ना तयारीको लागि तराई र भित्री मधेशमा फागुन पहिलो सातादेखि अन्तिम साताभित्र तथा पहाडी क्षेत्रको लागि फागुनको दोश्रो सातादेखि चैत्रको दोश्रो सातासम्म ब्याड राखे उपयुक्त समय हो।
- ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिने तथा दुई ब्याड बिचमा ४०-५० से. मी. (२ बिक्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ।
- ब्याड बनाउनु भन्दा अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोबर मल २-२.५ के. जी. प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- ब्याडमा बीउ राख्नु भन्दा अगाडी युरिया ४ ग्राम, डि.ए.पी ९ ग्राम तथा पोटास ५ ग्राम प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बैसीहरु (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरु मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस्।

२. गहुँ

- बीउ उत्पादनको लागि लगाईएको गहुँबालीमा रगिंग गर्नुहोस्। (बेजात, असमान उचाई भएका, रोग तथा कीरा लागेका बोटहरु हटाउनुहोस्।)
- गहुँबालीमा रोग तथा कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन गर्नुहोस्।

३. उखु

- उखु लगाउनु हुने कृषकहरुले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरु जीतपुर-१, जीतपुर-२, जीतपुर-३ र जीतपुर-४ मध्ये उपलब्ध जातको कम्तीमा दुई-तीनवटा आँखला भएको १५००-२००० वटा सेट प्रति कठ्ठा वा २२५०-३००० वटा सेट प्रति रोपनीका दरले बीउको उपचार गरेर मात्र रोप्नुहोस्। उखुको सेटलाई उपचार गर्न १५ मिनेटसम्म क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chloropyrifos 16% EC), २.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा डुबाउने साथै उक्त सेटलाई २ ग्राम कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन वा डेरोसल) प्रति लिटर पानीको घोल बनाई उक्त घोलमा रोपन तयार पारेको सेटलाई १५ मिनेट सम्म डुबाएर रोप्नुहोस्।
- जग्गा तयारीको बेलामा ३४० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ३.७४ के.जी. युरिया, ४.३५ के.जी. डि.ए.पी तथा २.२२ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कठ्ठा वा ५०० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ५.६ के.जी. युरिया, ६.५२ के.जी. डि.ए.पी तथा ३.३३ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।
- सुख्खा मौसम भएकोले उखु रोपेपछि माटोमा चिस्यानको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार सिँचाई गर्नुहोस्।
- उखु बाली काटे पछि खेतमा पातहरु जलाउने चलनको कारणले यसमा आश्रित विभिन्न लाभदायक मित्रजीवहरु नष्ट भएर जान सक्छ। नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (नार्क) को विभिन्न अध्ययनहरुबाट, नेपालमा उखु खेतहरुमा पनि उखुको पातको फड्के कीरा (*Pyrilla*) का परजीवी कीराहरु साथै अन्य मित्र जीवहरु पनि प्रशस्त मात्रामा पाइएको छ। यस्ता मित्रजीवहरु लाई बचाउन अथवा यिनको संख्या खेतमा कायम राखी राख्न, खेतमा पातहरु जलाउनै पर्ने भएमा सबै खेतको पातहरु एक साथ नजलाई ठाँउ-ठाँउमा छोड्दै जलाउनुपर्दछ। पछि बिउ रोप्ने बेलामा खनजोत गर्दा यस्ता पात तथा डाँठहरुलाई खेतभरि फैलाई दिनुपर्दछ जसले गर्दा विभिन्न थरीका मित्रजीवहरु लाई संरक्षण गर्न सहयोग पुग्छ।

४. मुसुरो

- मुसुरो बालीमा डडुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम बेभिष्टिन वा डेरोसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिज्ने गरि छर्कनुहोस्।

५. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।
- कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ।

६. आलु

- सामान्य भण्डारमा राखिएका आलुलाई सापेक्षिक आर्द्रता न्यून भई चाउरिने अवस्था आएमा यसबाट जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडको तल्लो भेगमा फागुनमा लगाउने आलु रोप्ने काम जारी राख्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा (जुम्ला आदि) आलु टुसाउने काम जारी राखि जग्गा तयारी गर्नुहोस्।
- वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- उच्चपहाडमा आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- मौसम सुख्खा रहेकोले मध्यपहाडमा माघको शुरुमा रोपिएको आलुलाई गोडमेल गरि उकेरा दिई सिँचाई पनि गर्नुहोस्।
- तराई तथा वैशी क्षेत्रमा मौसम अनुकूल रहेकोले परिपक्व भैसकेको आलु खन्नुहोस्। बोक्रा बाक्लो, राम्रोसँग ओभाएको, चोट नलागेको, नकुहिएको र रोग नलागेको आलुमात्र वीउको लागि छनौट गर्नहोस्। आलु खन्दा सानो (२० ग्रामभन्दा कम), वीउ साइजको (२०-५० ग्राम) र ठूलो (५० ग्राम भन्दा माथि) मा वर्गीकरण गर्नुहोस्। यी मध्ये वीउ साइजको आलु मात्र आगामी सिजनको लागि वीउको रूपमा कोल्डस्टोरमा राख्नुहोस्। कोल्डस्टोरमा वीउ राख्न जुटको पातलो बोरा प्रयोग गर्नुहोस्।

७. फलफूल बाली

- यो समयमा फूल फुल्ने फलफूलहरू जस्तै कागती, लिची, आँप बालीहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न बिषादी नछर्कनु होला। बिषादीको प्रयोग गर्नु पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नुहोला।
- सामान्य भण्डारमा राखिएका फलफूल तथा तरकारीलाई जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुख्खा मौसम रहेकोले सबै किसिमका फलफूल बालीमा आवश्यकता अनुसार सिँचाई दिनुहोस्।
- हरेक फलफूलको मुल काण्डमा जमिनबाट १५-२० से.मी. जति माथिसम्म १०% बोर्डोपिष्ट लगाउनुहोस्।
- कागती, सुन्तला, आँप आदिमा कालो ध्वाँसे टुसी (Sooty Mold) यस मौसममा प्रशस्त देखिन सक्ने भएकोले १५ एम.एल सर्वो वा एट्सो तेल प्रति लिटर पानीमा घोली १०-१२ दिनको फरकमा टुसी लागेको भाग भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले केरा रोप्न शुरु गर्नुहोस्।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसँग मिलाईदिनु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४७, २५ फागुन २०७४, अवधी : २५ फागुन २०७४ — ०१ चैत्र २०७४

- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा दुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि दुसिबाट लागेको हो भने कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- आँपको बोटमा मिली बगको प्रकोप हुने समय भएकोले नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। यसको समस्या समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै सर्वो तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरुमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरु र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख छर्नु पर्दछ।

८. तरकारी बालीहरु

- यो साताको अधिकांश दिनहरुमा पहाडी तथा हिमाली जिल्लाहरुमा मेघ गर्जन सहित पानी पर्ने संभावना भएकोले तरकारीका नर्सरी ब्याडमा छापो राखी छानाको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति हेक्टर ८ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। साथै प्रत्येक २ हप्तामा नयाँ क्यु ल्युर युक्त बोटल परिवर्तन गर्नुहोस्। मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नुहोस्।
- सिमि बालीमा सिंदूरे रोग व्यवस्थापनको लागि शुरुवाती अवस्थामा प्रकोप देखिएका पातहरु हटाई जलाउने गर्नुपर्दछ। यदि प्रकोप धेरै भएमा कपर अक्सिक्लोराईड ५०% डब्लु. पी. २ ग्राम वा सल्फर पाउडर ८०% डब्लु. पी. २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोट भिज्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- बेमौसमी काँक्रो, करेला, घिरौँला जस्ता लहरे तरकारी बालीको खेती गर्ने योजना गर्नु भएका कृषकहरुले प्लाष्टिकको गुमोज बनाई पोलीब्यागमा बीउ उमार्नुहोस्।
- गोलभेंडाको डडुवा व्यवस्थापनको लागि डडुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरीक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्रिलाक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा

स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोकसानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।

- विभिन्न वालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोकसानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटाइमाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिंगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिंगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि एसिटाइमाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।

II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।

III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।

- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लाभ्राहरूले एकै स्थानमा रहेर नोकसानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लाभ्राहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
- भण्टाको डाँठ तथा फलको गबारो व्यवस्थापनको लागी गबारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।

गठि रोगको (Clubroot) व्यवस्थापन:

- रोग लागेको क्षेत्रमा उत्पादित बेर्ना कुनै पनि हालतमा प्रयोग नगर्ने। रोगग्रस्त क्षेत्रको माटो ओसारपसार हुन बाट रोक्ने।
- रोगी खेतबारीमा प्रयोग गरेको कुटो/कोदालो धोई पखालेर मात्र अन्यत्र प्रयोग गर्ने।
- काउली बन्दा काट्ने बित्तिकै डाँठ जरा सहित उखेलेर जम्मा गरी जलाउने वा गहिरो खाडलमा पुरिदिने।
- कम्तीमा ५/७ वर्षसम्म काउली वर्गको बाहेक अन्य वालीसँग घुम्ती वाली लगाउने।
- अम्लीय माटो रोगको लागि उपयुक्त हुने भएकोले अम्लीयपन घटाउन कृषि चुनको प्रयोग गरी माटोको pH (७.१- ७.२) सम्ममा ल्याउने।
- उच्च ड्याङ्गमा वाली लगाउने र पानीको निकासको राम्रो प्रबन्ध गर्ने।
- बेर्ना सार्नु अगाडी बेर्नाहरूलाई बेन्लेट ५ ग्राम प्रति लिटरको घोलमा २५- ३० मिनेट डुबाएर मात्र सार्ने।
- नेबिजिन नामको विषादी १० के.जी. प्रती रोपनीको दरले जग्गा तयार गर्ने बेलामा प्रयोग गर्ने।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा वीउमा रहने र हावाबाट पनि सार्ने हुँदा घुम्तीवाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य विरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४७, २५ फागुन २०७४, अवधी : २५ फागुन २०७४ — ०१ चैत्र २०७४

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

		
पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू	लाभाले क्षती पुर्याएको फल	पातमा क्षतिको लक्षण
		
मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण	वयस्क पुतली
		
		लाभार्भा अवस्था

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा *सोलेनेसी* परिवारको बालीहरू जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा *लेगुमिनेसी* परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोराण्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारमा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्स्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारमा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उगाउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढेलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुवाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा र बंगुरमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरूमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्वन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- भेडा, बाख्रामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✦ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाख्रालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✦ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाख्रालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✦ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४७, २५ फागुन २०७४, अवधी : २५ फागुन २०७४ — ०१ चैत्र २०७४

२. कुखुरा, हाँस

- कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोड्वाइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्ने भएकोले कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा १५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पर्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेसनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निस्कामण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

ब्रोइलर कुखुराको खोप तालिका

उमेर	रोग	खोपको किसिम
० दिन	मरेक्स	मरेक्स ०.२ एम.एल. छाला मुनि
५-७ दिन	रानीखेत	एफ १ लासोटा-१ थोपा आँखामा
७-१० दिन	लिच्ची	आई.बि.एच.-०.२ एम.एल. छाला मुनि
१०-१४ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Plain)- १ थोपा आँखामा
१६-१८ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Intermediate)- १ थोपा आँखामा
१९-२८ दिन	रानीखेत + गम्बारो	आई.बि.डि. + एन.डि. रानीखेत पानीमा

३. माछा

- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

मत्स्यपालनको लागि पानीको उपयुक्त गुणस्तर

अक्सिजन: ५० पीपीएम भन्दा बढी

पि.एच.: ५-६

एमोनिया: ०.२ पीपीएम भन्दा कम

तापक्रम: २६-३२ डिग्री सेल्सियस

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ।
- एमोनियाको मात्रा १ पिपीएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपीएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४७, २५ फागुन २०७४, अवधी : २५ फागुन २०७४ — ०१ चैत्र २०७४

४. घाँसेवाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिलकीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्रे। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओच्छ्याएर राम्ररी खाँद्रे प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
बडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसूची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँदी ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ४८

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०२ चैत्र २०७४

अवधि: ०२ चैत्र २०७४— ०८ चैत्र २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)
नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा
जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताभरी प्रि-मनसुन पहाडी क्षेत्रमा सक्रिय रहनेछ। केही पहाडी स्थानमा मेघगर्जन सहित वर्षा हुने सम्भावना छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा साताको अधिकांश दिनहरूमा आंशिक बदली रहने देखिन्छ। साथै पुर्वी तराईमा साताको मध्यमा हल्का वर्षा हुने सम्भावना छ।
- साताको अन्त्यमा पश्चिमी क्षेत्रहरूमा पूर्ण बदली भई मध्यम खालको वर्षा हुने सम्भावना छ।
- आगामी साता अधिकतम तथा न्यूनतम तापक्रममा हल्का वृद्धि हुने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- लिचीको बगैँचामा प्रत्येक साल सुलसुले (Mite) को प्रकोप हुने भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। सुलसुलेको प्रकोप ज्यादा भएमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा डिकोफोल १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख छर्नु पर्दछ।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसावाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रायाप राख्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बेसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- क्लासिकल स्वाइन फिभर विषाणुवाट सुँगुर, बंगुर, बँदेलमा लाग्ने अति खतरनाक महामारी रोग भएकोले यो रोग लाग्नुबाट बच्न पाठा-पाठी जन्मेको ४५ दिनमा पहिलोपटक यो रोग विरुद्ध खोप लगाउनुहोस् र आफूले पालेका बंगुरहरूलाई प्रत्येक वर्ष नियमित रूपमा खोप लगाउनुहोस्।
- गाई, भैँसी, भेडा, बाखा र बंगुरमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरूमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्बन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्। भेडा, बाख्रामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्।
- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४८, ०२ चैत्र २०७४, अवधि : ०२ चैत्र २०७४ — ०९ चैत्र २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु
१८ फागुन २०७४ देखि २४ फागुन २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१.०	२९.०-३३.०	११.५-१८.५	७४-८४	६९-७४	-	-	-
मोरङ	०.०	२८.६-३१.९	१५.०-१९.५	७५-९६	२७-६०	०.०-४.५	पुर्व	
धनकुटा	०.०	२३.२-२५.७	११.७-१६.३	४५-८१	३१-६१	०.०-२.०	पश्चिम	
संखुवासभा	फाटफुट	२२.०-२६.६	१२.८-१६.०	५९-८४	४०-७५	-	-	-
सुनसरी	०.०	२९.५-३१.२	१२.०-१६.४	८०-९१	३८-७२	-	-	-
सप्तरी	०.०	२८.५-३०.७	१८.२-२०.२	७२-९०	५१-६८	-	-	-
सिराहा	०.०	२९.५-३१.५	१४.०-१७.५	७१-८२	५३-७२	-	-	-
दोलखा	०.०	२१.८-२४.७	७.५-१०.५	८६-९४	७६-८७	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३०.७-३२.५	१४.७-२०.०	५९-८७	४३-८१	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	०.०	२७.६-३१.०	६.५-१२.०	८०-९१	६४-८०	-	-	-
बारा	०.०	३०.५-३२.५	११.०-१५.०	६१-८५	२६-४३	०.७-६.०	उत्तर	
धादिङ	०.०	२७.०-२९.३	१३.८-१७.३	६५-७८	३६-५२	-	-	-
चितवन	०.०	३१.२-३३.५	११.०-१३.६	७५-८९	४१-७६	-	-	-
कास्की	०.१	२६.७-२९.०	१२.२-१५.२	६२-८५	३२-४७	०.०-५.०	पुर्व	
मुस्ताङ	३.९	१३.०-१८.०	(-३.०)-३.०	६३-८८	५१-८१	-	-	-
पाल्पा	०.०	२५.६-२७.५	१२.७-१४.५	५६-९०	४२-६६	-	-	-
रुपन्देही	०.०	३०.२-३२.६	११.१-१४.०	७२-८६	२५-४०	०.०-९.०	दक्षिण	
रुकुम	फाटफुट	२७.५-३२.०	८.५-१२.०	६३-८०	३६-६६	-	-	-
दाङ	०.०	२७.३-३१.०	१३.०-१५.०	४३-६५	२९-३९	०.०-२.५	पश्चिम	
बाँके	०.०	३१.७-३४.६	११.६-१५.२	८१-९८	२६-४१	०.०-६.०	पश्चिम	
सुर्खेत	०.०	२८.०-३१.०	१०.५-१२.०	८१-९६	३२-४०	०.०-६.०	दक्षिण	
जुम्ला	फाटफुट	१६.३-२१.८	(-१.२)-३.६	४०-७१	१५-३०	०.०-२.५	दक्षिण	
कैलाली	०.०	३०.८-३४.३	११.२-१६.०	६८-८९	३४-५०	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	फाटफुट	२९.५-३३.५	७.४-११.४	७९-८९	२१-४०	०.०-२.४	दक्षिण	
दार्चुला	१०.४	२३.५-३१.६	८.०-१४.०	५७-९८	४१-९५	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४८, ०२ चैत्र २०७४, अवधि : ०२ चैत्र २०७४ — ०९ चैत्र २०७४

२५ फागुन २०७४ देखि ०१ चैत्र २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१९.८	२९.०-३३.०	१५.०-१७.०	६०.०-७४.०	५४.०-६८.२	-	-	-
मोरङ	१६.०	२९.०-३३.१	१४.०-१७.०	४७.०-९८.२	३२.०-७४.०	-	-	-
धनकुटा	३५.७	२३.२-२५.२	१२.०-१४.०	६२.०-९०.०	४५.०-६५.०	०.१-०४	पश्चिम	-
संखुवासभा	२२.९	२१.४-२५.०	९.५-१६.०	७३.०-८७.०	५७.०-८३.०	-	-	-
सुनसरी	१६.०	२९.०-३३.१	१४.०-१७.०	४७.०-९८.२	३२.०-७४.०	-	-	-
सप्तरी	फाटफुट	२९.०-३१.२	१८.०-२१.०	६६.२-७९.३	५९.३-६७.१	-	-	-
सिराहा	०.०	२४.०-३२.०	१५.०-२०.०	५९.१-७७.०	५५.०-७१.०	-	-	-
दोलखा	२४.६	२०.०-२३.०	८.०-११.०	८१.०-९३.०	७४.१-८२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३०.०-३३.०	१५.०-२०.०	७२.०-८३.३	३३.२-६६.४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	४८.२	२३.३-२९.०	९.४-१३.०	९२.०-९९.०	७१.०-९२.०	-	-	-
बारा	०.०	१२.५-१७.०	२९.०-३२.२	६१.०-७७.०	३२.०-५९.०	०.०-०४	पुर्व	-
धादिङ	१.८	२६.०-२९.०	१२.५-१६.३	६२.०-७४.०	३७.०-७३.०	-	-	-
चितवन	२१.३	३०.२-३२.३	१२.०-१८.०	७५.०-८७.०	५९.०-९०.२	-	-	-
कास्की	३३.१	२३.८-२७.८	११.७-१७.७	७७.०-९४.०	३८.०-५९.०	०.०-०.८	पुर्व	-
मुस्ताङ	३.९	१४.०-२०.०	(-२.५-४.०)	६४.०-८७.०	३०.०-७६.०	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	२४.४-२७.०	१३.०-१६.०	६६.२-९०.०	५८.०-७१.०	-	-	-
रुपन्देही	०.०	३०.२-३२.३	१२.३-१९.१	६५.०-८०.०	३५.०-५५.०	०.०-१५	पुर्व	-
रुकुम	फाटफुट	२९.०-३२.०	९.०-१७.०	६१.०७४.२	३४.४-५७.०	-	-	-
दाङ	०.०	२९.०-३३.०	१३.०-१९.५	४०-७९	३६-४०	०.०-०४	पश्चिम	-
बाँके	०.०	३२.१-३४.०	११.८-२१.०	८३.०-९६.०	२७.०-४२.०	०.०-०६	उत्तर	-
सुर्खेत	०.०	२८.७-३२.३	११.०-१९.५	५९-७६	३५-४२	०.०-११	पश्चिम	-
जुम्ला	०.०	२०.१-२९.४	१९.४-२३.५	४८-६४.९	(०.०-०८	पश्चिम	-
कैलाली	०.०	३१.५-३३.५	१२.२-१५	७६-८२	२९-५७	०.०-०४	दक्षिण	-
डोटी	०.०	१८-३५	९.७-१२.५	६९-७८	२८.८-३५.२	०.०-०६	दक्षिण	-
दार्चुला	०.०	२९.०-३३.०	१०.०-१३.०	६४.०-९८.०	३९.०-७९.०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४८, ०२ चैत्र २०७४, अवधि : ०२ चैत्र २०७४ — ०९ चैत्र २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- सुख्खा मौसमको असरबाट धानको बीउ राखेको ब्याडका बेनालाई जोगाउन ग्रीन मिराकल झोल ३ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर हसामा दुई पटक बेलुकी पख छर्कनुहोस् ।
- चैते धानको बेर्ना तयारीको लागि तराई र भित्री मधेशमा फागुन पहिलो सातादेखि अन्तिम साताभित्र तथा पहाडी क्षेत्रको लागि फागुनको दोश्रो सातादेखि चैत्रको दोश्रो सातासम्म ब्याड राख्ने उपयुक्त समय हो ।
- ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिने तथा दुई ब्याड बिचमा ४०-५० से. मी. (२ बिक्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ ।
- ब्याड बनाउनु भन्दा अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोबर मल २-२.५ के. जी. प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ ।
- ब्याडमा बीउ राख्नु भन्दा अगाडी युरिया ४ ग्राम, डि.ए.पी ९ ग्राम तथा पोटास ५ ग्राम प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ ।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बेसीहरु (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरु मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कट्टा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस् ।

२. गहुँ

- बीउ उत्पादनको लागि लगाईएको गहुँबालीमा रगिंग गर्नुहोस् । (बेजात, असमान उचाई भएका, रोग तथा कीरा लागेका बोटहरु हटाउनुहोस् ।)
- गहुँबालीमा रोग तथा कीरा लागे-नलागेको नियमित अनुगमन गर्नुहोस् ।

३. उखु

- उखु लगाउनु हुने कृषकहरुले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरु जीतपुर-१, जीतपुर-२, जीतपुर-३ र जीतपुर-४ मध्ये उपलब्ध जातको कम्तीमा दुई-तीनवटा आँखला भएको १५००-२००० वटा सेट प्रति कट्टा वा २२५०-३००० वटा सेट प्रति रोपनीका दरले बीउको उपचार गरेर मात्र रोप्नुहोस् । उखुको सेटलाई उपचार गर्न १५ मिनेटसम्म क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chloropyrifos 16% EC), २.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा डुबाउने साथै उक्त सेटलाई २ ग्राम कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन वा डेरोसल) प्रति लिटर पानीको घोल बनाई उक्त घोलमा रोप्न तयार पारेको सेटलाई १५ मिनेट सम्म डुबाएर रोप्नुहोस् ।
- जग्गा तयारीको बेलामा ३४० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ३.७४ के.जी. युरिया, ४.३५ के.जी. डिएपी तथा २.२२ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा वा ५०० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ५.६ के.जी. युरिया, ६.५२ के.जी. डिएपी तथा ३.३३ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ ।
- सुख्खा मौसम भएकोले उखु रोपेपछि माटोमा चिस्यानको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार सिँचाई गर्नुहोस् ।
- उखु बाली काटे पछि खेतमा पातहरु जलाउने चलनको कारणले यसमा आश्रित विभिन्न लाभदायक मित्रजीवहरु नष्ट भएर जान सक्छ । नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद् (नार्क) को विभिन्न अध्ययनहरुबाट, नेपालमा उखु खेतहरुमा पनि उखुको पातको फड्के कीरा (*Pyrilla*) का परजीवी कीराहरु साथै अन्य मित्र जीवहरु पनि प्रशस्त मात्रामा पाइएको छ । यस्ता मित्रजीवहरु लाई बचाउन अथवा यिनको संख्या खेतमा कायम राखी राख्न, खेतमा पातहरु जलाउनै पर्ने भएमा सबै खेतको पातहरु एक साथ नजलाई ठाँउ-ठाँउमा छोड्दै जलाउनुपर्दछ । पछि बिउ रोप्ने बेलामा खनजोत गर्दा यस्ता पात तथा डाँठहरुलाई खेतभरि फैलाई दिनुपर्दछ जसले गर्दा विभिन्न थरीका मित्रजीवहरु लाई संरक्षण गर्न सहयोग पुग्छ ।

४. मुसुरो

- मुसुरो बालीमा डडुवा रोग (Stemphylium Blight) को प्रकोप बढि देखिएमा रोकथामको लागि २ ग्राम वेभिष्टिन वा डेरुसाल (कार्बेन्डाजिम) प्रति लिटर पानीमा घोलेर मुसुरोको बोट भिजे गरि छर्कनुहोस्।

५. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।
- कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ एम.एल. हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिजे गरी साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ।

६. आलु

- सामान्य भण्डारमा राखिएका आलुलाई सापेक्षिक आर्द्रता न्यून भई चाउरिने अवस्था आएमा यसबाट जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा (जुम्ला आदि) टुसाउन राखिएको आलु रोप्न शुरु गर्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- वीड आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- उच्चपहाडमा आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- मौसम सुख्खा रहेकोले मध्यपहाडमा माघको शुरुमा रोपिएको आलुलाई गोडमेल गरि उकेरा दिई सिँचाई पनि गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा लगाइएको वीड आलुलाई रगिंग गर्नुहोस्। रगिंग गर्दा भाइरस लागेका, रोगी, बेजातका र कमजोर र मसिना विरुवाहरू (दाना लागिसकेका भए उक्त दानाहरू समेत) उखेलेर हटाउनुहोस्।
- तराई तथा वैशी क्षेत्रमा बोक्रा बाक्लो, राम्रोसँग ओभाएको, चोट नलागेको, नकुहिएको र रोग नलागेको आलुमात्र वीडको लागि छनौट गर्नहोस्। आलुलाई सानो (२० ग्रामभन्दा कम), वीड साइजको (२०-५० ग्राम) र ठूलो (५० ग्राम भन्दा माथि) मा वर्गीकरण गर्नुहोस्। यी मध्ये वीड साइजको आलु मात्र आगामी सिजनको लागि वीडको रूपमा कोल्डस्टोरमा राख्नुहोस्। कोल्डस्टोरमा वीड राख जुटको पातलो बोरा प्रयोग गर्नुहोस्।

७. फलफूल बाली

- यो समयमा फूल फुल्ने फलफूलहरू जस्तै कागती, लिची, आँप बालीहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न बिषादी नछर्कनु होला। बिषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नुहोला।
- सामान्य भण्डारमा राखिएका फलफूल तथा तरकारीलाई जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- सुख्खा मौसम रहेकोले सबै किसिमका फलफूल बालीमा आवश्यकता अनुसार सिँचाई दिनुहोस्।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले केराका उन्नत जातहरू जस्तै- विलियम हाइब्रिड, झापाली मालभोग, हरिछाल, रोबष्टा आदि रोप्न शुरु गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४८, ०२ चैत्र २०७४, अवधि : ०२ चैत्र २०७४ — ०९ चैत्र २०७४

- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोकसानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (*Chlorpyrifos 4% GR*) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा दुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि दुसिबाट लागेको हो भने कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (*Rhizome Weevil*) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्वोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- आँपको बोटमा मिली बगको प्रकोप हुने समय भएकोले नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। यसको समस्या समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै सर्वो तेल १०-१५ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरुमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरु र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (*Mango hopper*) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख छर्नु पर्दछ।

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- यो कीराको रोकथामको व्यवस्थापनको लागि ग्रसित हाँगाहरु काटेर जलाउने तथा केलथेन २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक छर्नुपर्दछ। अथवा गन्धक ४.५ प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ पालुवा आउनुपूर्व १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एकपटक छर्नुपर्दछ।
- खनिज तेल (सर्वो/एट्सो) १० एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा प्रत्येक साल सुलसुले (*Mite*) को प्रकोप हुने भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। सुलसुलेको प्रकोप ज्यादा भएमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा डिकोफोल १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

Host: Lychee
Problem: Erinose mites
श्रोत: <https://www.flickr.com/photos/scotnelson/5684226393>

८. तरकारी बालीहरु

- साताभरी प्रि-मनसुन पहाडी क्षेत्रमा सक्रिय रहने तथा केही पहाडी स्थानमा मेघगर्जन सहित वर्षा हुने संभावना भएकोले तरकारीका नर्सरी ब्याडमा छापो राखी छाानाको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्र्याप प्रति हेक्टर ८ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। साथै प्रत्येक २ हप्तामा नयाँ क्यु ल्युर युक्त बोटल परिवर्तन गर्नुहोस्। मालाथियन ५० ई.सी., २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नुहोस्।

- सिमि बालीमा सिंदूरे रोग व्यवस्थापनको लागि शुरुवाती अवस्थामा प्रकोप देखिएका पातहरू हटाई जलाउने गर्नुपर्दछ। यदि प्रकोप धेरै भएमा कपर अक्सिक्लोराईड ५०% डब्लु. पी. २ ग्राम वा सल्फर पाउडर ८०% डब्लु. पी. २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोट भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- गोलभेंडाको डडुवा व्यवस्थापनको लागि डडुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरीक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्लिक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोकसानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिंगाले आर्थिक नोकसानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, अर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिंगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिंगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लाभ्राहरूले एकै स्थानमा रहेर नोकसानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लाभ्राहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरोभस ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।
 - भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।

गठि रोगको (Clubroot) व्यवस्थापन:

- रोग लागेको क्षेत्रमा उत्पादित बेर्ना कुनै पनि हालतमा प्रयोग नगर्ने। रोगग्रस्त क्षेत्रको माटो ओसारपसार हुन बाट रोक्ने।
- रोगी खेतबारीमा प्रयोग गरेको कुटो/कोदालो धोई पखालेर मात्र अन्यत्र प्रयोग गर्ने।
- काउली बन्दा काट्ने बित्तिकै डाँठ जरा सहित उखेलेर जम्मा गरी जलाउने वा गहिरो खाडलमा पुरिदिने।
- कम्तीमा ५/७ वर्षसम्म काउली वर्गको बाहेक अन्य बालीसँग घुम्ती बाली लगाउने।
- अम्लीय माटो रोगको लागि उपयुक्त हुने भएकोले अम्लीयपन घटाउन कृषि चुनको प्रयोग गरी माटोको pH (७.१- ७.२) सम्ममा ल्याउने।
- उच्च ड्याङ्गमा बाली लगाउने र पानीको निकासको राम्रो प्रबन्ध गर्ने।
- बेर्ना सार्नु अगाडी बेर्नाहरूलाई बेन्लेट ५ ग्राम प्रति लिटरको घोलमा २५- ३० मिनेट डुबाएर मात्र सार्ने।
- नेविजिन नामको विषादी १० के.जी. प्रती रोपनीको दरले जग्गा तयार गर्ने बेलामा प्रयोग गर्ने।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरेने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरु हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

		
पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरु	लाभिले क्षती पुर्याएको फल	पातमा क्षतिको लक्षण
		
मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण	वयस्क पुतली
		
		लाभा अवस्था

व्यवस्थापन विधिहरु: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने। गोलभेंडा खेती सक्ने सकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा सोलेनेसी परिवारको बालीहरु जस्तै आलु, भण्टा, खोर्सानी, सुर्ती तथा लेगुमिनेसी परिवारका सिमी, बोडी, बकुल्ला जस्ता

आश्रयदाता विरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरेन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

९. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेङ्ग मेन्टीड*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। *डाइमेथोएट* ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन* ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाख्रा

- हिउँदको समयमा पशुको आहारामा खनिज तत्वको कमी हुने भएकोले मिनरल मिक्स्चर तोकिएको मात्रा अनुसार पशुको आहारामा मिसाएर खुवाउनुहोस्।
- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाख्राहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा बृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढेलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार बिधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४८, ०२ चैत्र २०७४, अवधि : ०२ चैत्र २०७४ — ०९ चैत्र २०७४

- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले बृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-३ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- गाई, भैसी, भेडा, बाख्रा र बंगुरमा खोरित विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरूमा खोरित विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्बन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- भेडा, बाख्रामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाख्रालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाख्रालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस, बंगुर

- कुखुरामा इन्फेक्सियस ब्रोङ्काइटिस, इन्फेक्सियस साइनुसाइटिस र क्रोनिक रेस्पिरेटरी रोग (CRD) आदि देखिन सक्ने भएकोले कुखुराको खोरमा तापक्रम, सरसफाई र भेन्टिलेशनमा विशेष ध्यान दिनुहोस्।
- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पर्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टिलेशन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टिलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४८, ०२ चैत्र २०७४, अवधि : ०२ चैत्र २०७४ — ०९ चैत्र २०७४

- क्लासिकल स्वाइन फिभर विषाणुबाट सुँगुर, बंगुर, बँदेलमा लाग्ने अति खतरनाक महामारी रोग भएकोले यो रोग लाग्नबाट बच्न पाठा-पाठी जन्मेको ४५ दिनमा पहिलोपटक यो रोग विरुद्ध खोप लगाउनुहोस् र आफूले पालेका बंगुरहरुलाई प्रत्येक वर्ष नियमित रूपमा खोप लगाउनुहोस्।
- नयाँ स्थानबाट पाठा-पाठी तथा वयस्क ल्याउँदा स्वाइन फिभर विरुद्ध भ्याक्सीन लगाएको/नलगाएको राम्ररी बुझेर मात्र ल्याउनुहोस्। यदि खोप नलगाएको भए खोप लगाएर मात्र ल्याउनुहोस्।

ब्रोइलर कुखुराको खोप तालिका

उमेर	रोग	खोपको किसिम
० दिन	मरेक्स	मरेक्स ०.२ एम.एल. छाला मुनि
५-७ दिन	रानीखेत	एफ १ लासोटा-१ थोपा आँखामा
७-१० दिन	लिच्ची	आई.बि.एच.-०.२ एम.एल. छाला मुनि
१०-१४ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Plain)- १ थोपा आँखामा
१६-१८ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Intermediate)- १ थोपा आँखामा
१९-२८ दिन	रानीखेत + गम्बारो	आई.बि.डि. + एन.डि. रानीखेत पानीमा

लेयर्स कमर्सियल कुखुराको खोप तरिका:

उमेर	रोग	भ्याक्सिनको किसिम	भ्याक्सिनेसन तरीका
१ दिन	मरेक्स	सि. भी. १९८८ वा सि. भी. १-- एस.वि. १-	छालामा
५दिन ७-	रानीखेत	एफ.लासोटा १-	१ थोपा आखाँमा
८दिन १२-	गम्बारो	ईन्टरमिडियट	१ थोपा आखाँमा
१८दिन २०-	मरेक्स	एच.भि.टि. फ्रिजहाइड्रिट	छालामा
२४दिन २६-	गम्बारो	ईन्टरमिडियट	पानीमा
२८दिन ३०-	आई.बि. रानिखेत	आई.बि. लासोटा	पानीमा
४२ दिन	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
४९दिन ५०-	रानीखेत आई.बि.	आई.बि. लासोटा	पानीमा
८हप्ता १०-	रानीखेत आई.बि.	आर.१ वि.	मासुमा
१२हप्ता १४-	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
१५ हप्ता	आई.बि.	आर.वि.एच. १२०	पानीमा
१६ हप्ता	रानीखेत	लासोटा/ एफ. १	पानीमा

३. माछा

- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरुमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरु जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरु-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

मत्स्यपालनको लागि पानीको उपयुक्त गुणस्तर

अक्सिजन: ५० पीपीएम भन्दा बढी

पि.एच.: ५-६

एमोनिया: ०.२ पीपीएम भन्दा कम

तापक्रम: २६-३२ डिग्री सेल्सियस

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ। एमोनियाको मात्रा १ पिपीएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपीएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४८, ०२ चैत्र २०७४, अवधि : ०२ चैत्र २०७४ — ०९ चैत्र २०७४

४. घाँसेवाली

- हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्लीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्। डाले घाँस काट्न सकिने समयबारे अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिईएको छ।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। बाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: हिउँद महिनामा काट्न सकिने डाले घाँसहरू

हिउँद महिनामा विभिन्न डालेघाँसहरू जस्तै कोइरालो, कुटमिरो, खन्यु, गिठी, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर, भिमल आदि खुवाउन सकिन्छ। हिउँद महिनामा पशु आहारको आपूर्तिमा डालेघाँसबाट ४१% योगदान रहेको छ।

डाले घाँस काट्न सकिने महिना

कुटिमिरो- कात्तिक देखि फागुन सम्म
भिमल- कात्तिक देखि फागुन सम्म
गिठी- मंसिर देखि फागुन सम्म
कोइरालो- मंसिर देखि चैत्र सम्म
खन्यु- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
चिउरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म

चुलेत्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
निमारो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
पाखुरी- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
काब्रो- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
बडहर- कात्तिक देखि चैत्र सम्म
जिडट- कात्तिक देखि वैशाख सम्म

अनुसूची-३: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खँद्री ४ हप्तासम्म छोपेर राखे र ४ हप्ता पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ४९

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ०९ चैत्र २०७४

अवधि: ०९ चैत्र २०७४— १५ चैत्र २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- पूर्वी तथा मध्य तराईका जिल्लाहरूमा साताभरिनै सामान्यतया मौसम सफा नै रहने देखिन्छ भने पश्चिम तराईका जिल्लाहरूमा साताको सुरु र मध्यका अधिकांश दिनहरूमा आंशिक बदली रहनेछ र अन्तमा मौसम सफा नै रहने देखिन्छ।
- पहाडी भेगका जिल्लाहरूमा साताको अधिकांश दिनहरूमा आंशिक बदली रहनेछ। पूर्वी तथा मध्य पहाडी भेगका जिल्लाहरूमा साताको अन्त्यमा सामान्य बदली भई एक-दुई स्थानमा हल्का वर्षा हुने सम्भावना छ भने कास्की, पाल्पा र रुकुम जिल्लाहरूमा साताको अन्त्यमा सामान्य बदली भई केही स्थानमा मेघ गर्जन सहित हल्का खालको वर्षा हुने सम्भावना छ।
- हिमाली भेगका जिल्लाहरूमा साताको सुरु र मध्यमा सामान्य बदली हुने र केही स्थानमा हल्का हिमपातको सम्भावना छ भने साताको अन्त्यमा आंशिक बदली हुने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- मकै बालीमा गवारोको (Maize borer) प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३% जी., ३-४ दानाको दरले वा फिप्रोनिल ३% जी., २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्धरि हावा नचलेको समयमा बोटको गुबोमा राख्नुहोस्। यसरी बिषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाको दरले प्रयोग गर्नुहोस्।
- लिचीको बगैँचामा प्रत्येक साल सुलसुले (Mite) को प्रकोप हुने भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। सुलसुलेको प्रकोप ज्यादा भएमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा अथवा डिकोफोल १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख छर्नु पर्दछ।
- काँको, फर्सी समूहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप राख्नुहोस्।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बैसीहरू (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरू मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले बीउको व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- तापक्रम बढ्दै जाँदा पशु बस्तुमा किर्ना र लुतोको समस्या देखा पर्नसक्दछ। त्यसकारण समयमै आफ्ना पशुबस्तुको राम्ररी बाह्य परिजिवीको प्रकोप भए नभएको निरीक्षण गर्नुहोला। यदि पशु बस्तुमा किर्ना परेमा पहिला घरेलु उपचार विधि अपनाउनुहोला।
- क्लासिकल स्वाइन फिभर विषाणुबाट सुँगुर, बंगुर, बँदेलमा लाग्ने अति खतरनाक महामारी रोग भएकोले यो रोग लाग्नबाट बच्न पाठा-पाठी जन्मेको ४५ दिनमा पहिलोपटक यो रोग विरुद्ध खोप लगाउनुहोस् र आफूले पालेका बंगुरहरूलाई प्रत्येक वर्ष नियमित रूपमा खोप लगाउनुहोस्।
- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४९, ०९ चैत्र २०७४, अवधि : ०९ चैत्र २०७४ — १५ चैत्र २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

२५ फागुन २०७४ देखि ०१ चैत्र २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	१९.८	२९.०-३३.०	१५.०-१७.०	६०.०-७४.०	५४.०-६८.२	-	-	-
मोरङ	१६.०	२९.०-३३.१	१४.०-१७.०	४७.०-९८.२	३२.०-७४.०			
धनकुटा	३५.७	२३.२-२५.२	१२.०-१४.०	६२.०-९०.०	४५.०-६५.०	०.१-०४	पश्चिम	
संखुवासभा	२२.९	२१.४-२५.०	९.५-१६.०	७३.०-८७.०	५७.०-८३.०	-	-	-
सुनसरी	१६.०	२९.०-३३.१	१४.०-१७.०	४७.०-९८.२	३२.०-७४.०	-	-	-
सप्तरी	फाटफुट	२९.०-३१.२	१८.०-२१.०	६६.२-७९.३	५९.३-६७.१	-	-	-
सिराहा	०.०	२४.०-३२.०	१५.०-२०.०	५९.१-७७.०	५५.०-७१.०	-	-	-
दोलखा	२४.६	२०.०-२३.०	८.०-११.०	८१.०-९३.०	७४.१-८२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३०.०-३३.०	१५.०-२०.०	७२.०-८३.३	३३.२-६६.४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	४८.२	२३.३-२९.०	९.४-१३.०	९२.०-९९.०	७१.०-९२.०	-	-	-
बारा	०.०	१२.५-१७.०	२९.०-३२.२	६१.०-७७.०	३२.०-५९.०	०.०-०४	पुर्व	
धादिङ	१.८	२६.०-२९.०	१२.५-१६.३	६२.०-७४.०	३७.०-७३.०	-	-	-
चितवन	२१.३	३०.२-३२.३	१२.०-१८.०	७५.०-८७.०	५९.०-९०.२	-	-	-
कास्की	३३.१	२३.८-२७.८	११.७-१७.७	७७.०-९४.०	३८.०-५९.०	०.०-०.८	पुर्व	
मुस्ताङ	३.९	१४.०-२०.०	(-२.५-४.०)	६४.०-८७.०	३०.०-७६.०	-	-	-
पाल्पा	फाटफुट	२४.४-२७.०	१३.०-१६.०	६६.२-९०.०	५८.०-७१.०	-	-	-
रुपन्देही	०.०	३०.२-३२.३	१२.३-१९.१	६५.०-८०.०	३५.०-५५.०	०.०-१५	पुर्व	
रुकुम	फाटफुट	२९.०-३२.०	९.०-१७.०	६१.०७४.२	३४.४-५७.०	-	-	-
दाङ	०.०	२९.०-३३.०	१३.०-१९.५	४०-७९	३६-४०	०.०-०४	पश्चिम	
बाँके	०.०	३२.१-३४.०	११.८-२१.०	८३.०-९६.०	२७.०-४२.०	०.०-०६	उत्तर	
सुर्खेत	०.०	२८.७-३२.३	११.०-१९.५	५९-७६	३५-४२	०.०-११	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	२०.१-२९.४	१९.४-२३.५	४८-६४.९		०.०-०८	पश्चिम	
कैलाली	०.०	३१.५-३३.५	१२.२-१५	७६-८२	२९-५७	०.०-०४	दक्षिण	
डोटी	०.०	१८-३५	९.७-१२.५	६९-७८	२८.८-३५.२	०.०-०६	दक्षिण	
दार्चुला	०.०	२९.०-३३.०	१०.०-१३.०	६४.०-९८.०	३९.०-७९.०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४९, ०९ चैत्र २०७४, अवधि : ०९ चैत्र २०७४ — १५ चैत्र २०७४

०२ चैत्र २०७४ देखि ०८ चैत्र २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	फाटफुट	३१.५-३४.०	१२.०-१९.०	८९-९५	७४-८६	-	-	-
मोरङ	०.०	३१.५-३४.२	१३.५-१८.८	८२-९७	२२-४१	०.०-७.५	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२४.२-२६.६	११.६-१६.०	५०-६६	२८-४८	०.०-२.०	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	२४.९-२६.५	१३.०-१७.५	५९-७५	४०-६०	-	-	-
सुनसरी	०.०	३२.०-३४.०	११.०-१६.०	५७-८०	३४-४३	-	-	-
सप्तरी	०.०	३१.५-३२.५	१६.०-२२.०	५१-९८	४३-६१	-	-	-
सिराहा	०.०	३२.०-३४.०	११.०-१६.०	५७-८४	३३-६२	-	-	-
दोलखा	०.०	२२.५-२४.५	८.०-११.०	८७-९६	६८-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३२.०-३५.०	१४.५-१९.५	६३-८५	३१-५६	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	१.९	२८.९-३०.४	७.५-११.७	९०-९९	६५-८४	-	-	-
बारा	०.०	३२.०-३५.०	१०.०-१८.५	७०-९५	१९-३०	१.५-२.३	उत्तर	
धादिङ	८.०	२७.०-२९.८	११.५-१७.०	५६-९८	३७-५८	-	-	-
चितवन	०.०	३१.३-३४.३	११.४-१७.४	७२-८०	६०-७६	-	-	-
कास्की	७.३	२७.२-३०.४	११.०-१७.२	७७-९६	२७-३७	०.०-२.०	पश्चिम	
मुस्ताङ	३०.९	१४.०-१९.०	(-३.०)-२.०	५१-९४	३१-८०	-	-	-
पाल्पा	०.०	२५.५-२९.०	१०.६-१६.०	५७-८१	४०-६४	-	-	-
रूपन्देही	फाटफुट	३०.२-३४.५	१३.१-१९.९	५०-७२	१२-५५	०.५-९.०	पश्चिम	
रुकुम	१८.०	२७.५-३३.५	८.५-१२.५	५७-८०	३४-४३	-	-	-
दाङ	४.०	३०.०-३४.०	११.५-१७.६	३६-७२	२४-३०	०.५-२.०	पश्चिम	
बाँके	२.४	३३.३-३६.९	११.०-१८.०	८०-९२	१९-३०	०.०-६.०	पश्चिम	
सुर्खेत	१०.६	२८.३-३३.९	९.६-१५.४	७९-९९	२०-३७	०.०-६.०	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१६.९-२३.४	(-४.०)-३.२	५३-८५	१८-२९	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	१.८	३२.०-३५.८	११.८-१४.२	६८-७६	२१-२५	०.०-२.५	पश्चिम	
डोटी	६.०	३०.०-३५.८	९.४-१३.२	६२-९३	११-३३	०.०-३.०	पश्चिम	
दार्चुला	२५.१	२६.०-३१.५	८.५-१३.०	९०-९६	६९-८७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४९, ०९ चैत्र २०७४, अवधि : ०९ चैत्र २०७४ — १५ चैत्र २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- धानको ब्याडमा भएको बेर्नालाई सुख्खा मौसमको असरबाट जोगाउन ग्रीन मिराकल झोल ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर हप्तामा दुई पटक बेलुकीपख छर्कनुहोस्।
- चैते धानको बेर्ना तयारीको लागि तराई र भित्री मधेशमा फागुन पहिलो सातादेखि अन्तिम साताभित्र तथा पहाडी क्षेत्रको लागि फागुनको दोश्रो सातादेखि चैत्रको दोश्रो सातासम्म ब्याड राख्ने उपयुक्त समय हो।
- ब्याड बनाउँदा १ मीटर चौडाई र जमीन हेरी लम्बाई कायम गर्न सकिने तथा दुई ब्याड बिचमा ४०-५० से. मी. (२ बित्ता) को नाली बनाउनु पर्दछ।
- ब्याड बनाउनु भन्दा अगाडी राम्ररी पाकेको कम्पोष्ट वा गोबर मल २-२.५ के. जी. प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- ब्याडमा वीउ राख्नु भन्दा अगाडी युरिया ४ ग्राम, डि.ए.पी ९ ग्राम तथा पोटास ५ ग्राम प्रति वर्ग मीटरको दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनुपर्दछ।
- तराई, भित्री मधेश र पहाडका बैसीहरु (७०० मीटर सम्म) का लागि सिफारिस गरिएका हर्दिनाथ-१, हर्दिनाथ-३, चैते-२, चैते-४, चैते-५, चैते-६ धानका जातहरु मध्ये उपलब्ध हुने जात १.५ के.जी. प्रति कठ्ठा वा २.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले वीउको व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस्।

२. वसन्ते मकै

- मकै बालीमा गवारोको (Maize borer) प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३% जी., ३-४ दानाको दरले वा फिप्रोनिल ३% जी., २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्धतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नुहोस्। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कठ्ठाको दरले प्रयोग गर्नुहोस्।
- बिगत वर्षमा झैं मकै बालीमा फट्याङ्ग्रा कीराले आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। अनुगमन गर्दा यदि ७-१२ वटा फट्याङ्ग्रा कीरा प्रति वर्ग मिटर मकै बालीमा पाइएमा मात्र यसले आर्थिक क्षती पुर्याउछ र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यो अवस्थामा प्राविधिकको सल्लाह अनुसार मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल प्रति लिटरको दरले छर्नुहोस्।

३. गहुँ

- वीउ उत्पादनको लागि लगाईएको गहुँबालीमा रंगिंग गर्नुहोस्। (बेजात, असमान उचाई भएका, रोग तथा कीरा लागेका बोटहरु हटाउनुहोस्)

४. उखु

- उखु लगाउनु हुने कृषकहरुले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरु जीतपुर-१, जीतपुर-२, जीतपुर-३ र जीतपुर-४ मध्ये उपलब्ध जातको कम्तीमा दुई-तीनवटा आँखला भएको १५००-२००० वटा सेट प्रति कठ्ठा वा २२५०-३००० वटा सेट प्रति रोपनीका दरले वीउको उपचार गरेर मात्र रोप्नुहोस्। उखुको सेटलाई उपचार गर्न १५ मिनेटसम्म क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chloropyrifos 16% EC), २.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा डुबाउने साथै उक्त सेटलाई २ ग्राम कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन वा डेरोसल) प्रति लिटर पानीको घोल बनाई उक्त घोलमा रोप्न तयार पारेको सेटलाई १५ मिनेट सम्म डुबाएर रोप्नुहोस्।
- जग्गा तयारीको बेलामा ३४० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ३.७४ के.जी. युरिया, ४.३५ के.जी. डि.ए.पी तथा २.२२ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कठ्ठा वा ५०० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ५.६ के.जी. युरिया, ६.५२ के.जी. डि.ए.पी तथा ३.३३ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।
- सुख्खा मौसम भएकोले उखु रोपेपछि माटोमा चिस्यानको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार सिँचाई गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४९, ०९ चैत्र २०७४, अवधि : ०९ चैत्र २०७४ — १५ चैत्र २०७४

- उखु बालीको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना भएकोले यसको प्रकोप कम गर्न ३ इन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गर्दा यो कीरा नियन्त्रण गर्न सकिन्छ।
- उखु बालीमा क्षती पुर्याउने विभिन्न गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछिबाट ट्राइग्राममा (Trichogramma chilonis or Trichogramma japonicum) परजीवी कीरा १,००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइग्रो कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइग्रो कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला।)

५. मुसुरो

- आगामी हप्ता मौसम सफा रहने संभावना भएकोले पाकेको मुसुरो बाली कटानी गरि राम्रोसँग फिँजाएर सुकाउनुहोस्।

६. अरहर

- अरहर बालीमा कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।
- कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ एम.एल. हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ।

७. आलु

- सामान्य भण्डारमा राखिएका आलुलाई सापेक्षिक आर्द्रता न्यून भई चाउरिने अवस्था आएमा यसबाट जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा (जुम्ला आदि) टुसाउन राखिएको आलु रोपन शुरु गर्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।
- उच्चपहाडमा आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हाल्नुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हाल्दा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- मौसम सुख्खा रहेकोले मध्यपहाडमा माघको शुरुमा रोपिएको आलुलाई गोडमेल गरि उकेरा दिई सिँचाई पनि गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा लगाइएको वीउ आलुलाई रगिग गर्नुहोस्। रगिग गर्दा भाइरस लागेका, रोगी, बेजातका र कमजोर र मसिना विरुवाहरू (दाना लागिसकेका भए उक्त दानाहरू समेत) उखेलेर हटाउनुहोस्।
- तराई तथा वैंशी क्षेत्रमा बोक्रा बाक्लो, राम्रोसँग ओभाएको, चोट नलागेको, नकुहिएको र रोग नलागेको आलुमात्र वीउको लागि छनौट गर्नहोस्। आलुलाई सानो (२० ग्रामभन्दा कम), वीउ साइजको (२०-५० ग्राम) र ठूलो (५० ग्राम भन्दा माथि) मा वर्गीकरण गर्नुहोस्। यी मध्ये वीउ साइजको आलु मात्र आगामी सिजनको लागि वीउको रूपमा कोल्डस्टोरमा राख्नुहोस्। कोल्डस्टोरमा वीउ राख्नु जटिलको पातलो बोरा प्रयोग गर्नुहोस्।

८. फलफूल बाली

- यो समयमा फूल फुल्ने फलफूलहरू जस्तै कागती, लिची, आँप बालीहरूमा मौरि तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न विषादी नछर्कनु होला। विषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नुहोला।
- सामान्य भण्डारमा राखिएका फलफूल तथा तरकारीलाई जोगाउन भण्डार घर वरिपरि पानी छर्केर आवश्यक ओसको व्यवस्था गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४९, ०९ चैत्र २०७४, अवधि : ०९ चैत्र २०७४ — १५ चैत्र २०७४

- सुख्खा मौसम रहेकोले सबै किसिमका फलफूल बालीलाई फूल तथा फल झर्ने र पछि गएर फल फुट्ने समस्या बाट जोगाउन आवश्यकता अनुसार मलखाद र सिँचाई दिनुहोस्।
- मौसम अनुकूल हुँदै गएकोले केराका उन्नत जातहरू जस्तै- विलियम हाइब्रिड, झापाली मालभोग, हरिछाल, रोबष्टा आदि रोप्न शुरू गर्नुहोस्।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (*Chlorpyrifos 4% GR*) ३० ग्राम गाँजको बरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा दुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि दुसिबाट लागेको हो भने कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (*कासुगामाईसिन*) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (*Rhizome Weevil*) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्यूपाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरूमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (*Mango hopper*) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख छर्नु पर्दछ।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिली बगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिली बगको प्रकोप हुने समय भएकोले नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। यसको समस्या समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै सर्वो तेल १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मूल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि [रेजिन वा ग्रीजमा कास्टर (अडिर) को तेल मिसाएर] लगाएमा बगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन् वा ४०० गेजको २५ से. मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाँधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धूलो विषादी मालाथियन २० ग्राम प्रति बोट बरिपरि माटोमा मिसाउनाले वच्चाहरू (*nymph*) मर्दछन वा २% साइपरमेथ्रिनको झोल प्रयोग गरि निम्फहरू मार्न सकिन्छ वा १ के. जी. कार्बोफ्युरान प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- फल/ काण्ड/ पातमा देखिएका मिलीबग व्यवस्थापन गर्न कार्बाराइल २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुले बाट ग्रसित हाँगाहरू काटेर जलाउने तथा केलथेन २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक छर्नु पर्दछ वा गन्धक ४.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ आएका पालुवामा १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एक पटक छर्नुपर्दछ।

Host: Lychee
Problem: Erinose mites

श्रोत: <https://www.flickr.com/photos/scotnelson/5684226393>

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४९, ०९ चैत्र २०७४, अवधि : ०९ चैत्र २०७४ — १५ चैत्र २०७४

- लिचीको बगैँचामा प्रत्येक साल सुलसुले (Mite) को प्रकोप हुने भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। सुलसुलेको प्रकोप ज्यादा भएमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा डिकोफोल १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

९. तरकारी बालीहरू

- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति हेक्टर ८ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। साथै प्रत्येक २ हप्तामा नयाँ क्यु ल्युर युक्त बोटल परिवर्तन गर्नुहोस्। मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नुहोस्।
- सिमि बालीमा सिंदूरे रोग व्यवस्थापनको लागि शुरूवाती अवस्थामा प्रकोप देखिएका पातहरू हटाई जलाउने गर्नुपर्दछ। यदि प्रकोप धेरै भएमा कपर अक्सिक्लोराईड ५०% डब्लु. पी. २ ग्राम वा सल्फर पाउडर ८०% डब्लु. पी. २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोट भिज्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिनो रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिनो रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- गोलभेंडाको डढुवा व्यवस्थापनको लागि डढुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरीक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डढुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डढुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्लोराक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरान्द्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिँगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा *एसिटामाइप्रिड* २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिँगाले सार्ने भएको हुँदा शुरूमा सेतो झिँगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लार्वाहरूले एकै स्थानमा रहेर नोक्सानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लार्वाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा *डाइक्लोरभस* ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा *मालाथियन* ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्नु होला।

- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ मि.लि.* प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरे हुँदा घुम्तीवाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरु हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

व्यवस्थापन विधिहरु: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरु, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरु हटाउने। गोलभेंडा खेती सकिसकेपछि बालीका अवशेषहरु नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा आश्रयदाता बिरुवाहरु नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि बयस्क कीराहरु मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी (Bacillus thuringiensis var. Kurstaki)* २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिजेर गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरानट्रानिलिप्रोल (Chlorantraniliprole 18.5 % SC)* वा *स्पिनोसाड (Spinosad 45% SC)* १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४९, ०९ चैत्र २०७४, अवधि : ०९ चैत्र २०७४ — १५ चैत्र २०७४

बत्तिको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरू

पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समूहमा पहेलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लाभ्राहरूले एकै स्थानमा रहेर नोक्सानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लाभ्राहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) वा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनुहोस्।
- काँको, फर्सी समूहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीराबाट जोगाउनको लागि समयसमय मागोडमेल गर्नु उपयुक्त हुन्छ। कीराले विहानीपख नोक्सानी पुर्याउने भएकोले कार्बोक्सिल (५०% डब्लु.पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नुपर्दछ।

काउली-बन्दा समूहको इटा बुट्टे पुतली

- काउली-बन्दा समूहको तरकारी बालीमा इटा बुट्टे पुतलीको प्रकोप देखिएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु पर्दछ। यदि यसको प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ।

१०. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेइङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

मौरी

- मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। हाल मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै घरको संख्या बढाउनु छ भने रानुको उपयुक्त व्यवस्था गरी मौरी गोला विभाजन गर्नु पर्दछ।
- तापक्रम र आर्द्रतामा दैनिक रूपमा उतार-चढाव भइरहेको हुनाले यस्तो बेलामा मौरीको छाउरा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।

- **मौरीको सुलसुले:** बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीरभरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फुलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पर्दैन तर यिनीहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्नसक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। *डाइमेथोएट* ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन* ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिजे गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- हिउँदको समयमा पशुवस्तुलाई हरियो घाँस र पोषणतत्वको कमी हुने र उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा पनि कमी आउने भएकोले उक्त समयमा उग्राउने पशुहरू जस्तै-गाई, भैंसी, भेडा बाखाहरूलाई युरिया मिश्रित पराल (४% युरिया) वा युरिया मोलासिस ब्लक खुवाउँदा पशुको उत्पादनमा वृद्धि गर्न सकिन्छ। तर साना बाच्छा-बाच्छी, पाडा-पाडी र प्रजननको साँढेलाई युरिया उपचार गरिएको पराल खुवाउनु हुँदैन। परालमा युरिया उपचार विधिबारे अनुसूची-१ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुग्घर राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- व्यवसायिक रूपमा उखु खेती गरिने तराई क्षेत्रका ठाँउहरूमा खेर गएको उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाई जाडोयाममा पशु वस्तुलाई आहाराको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ जसको प्रयोगले गाई भैंसीको दुध उत्पादन २०-२५% ले वृद्धि हुनसक्छ। उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका अनुसूची-२ मा विस्तृतमा दिइएको छ।
- गाई, भैंसी, भेडा, बाखा र बंगुरमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरूमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्बन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- भेडा, बाखामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- तापक्रम बढ्दै जाँदा पशु वस्तुमा किर्ना र लुतोको समस्या देखा पर्नसक्दछ। त्यसकारण समयमै आफ्ना पशुवस्तुको राम्ररी बाह्य परिजिवीको प्रकोप भए नभएको निरीक्षण गर्नुहोला। यदि पशु वस्तुमा किर्ना परेमा पहिला घरेलु उपचार विधि अपनाउनुहोला।
 - ✚ २०० ग्राम नुन, ४ लिटर पानीमा घोलेर यसै झोलले नुहाईदिनुहोस्।
 - ✚ ५० मि. लि. नरिवलको तेल, १०० ग्राम गन्धक र ५० ग्राम अदुवा मिसाई तताएर चिसो पार्ने र पशुको जिउभरि लगाइदिनुहोस्।
 - ✚ ३०० ग्राम सुकेको सुर्तिको पातलाई १ लिटर पानीमा भिजाउने र १ चम्चा नुन हालेर यसलाई ३ घण्टासम्म यथावत राखेर र ३ घण्टापछि यो झोल पशुको जीउभरी लगाउनुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४९, ०९ चैत्र २०७४, अवधि : ०९ चैत्र २०७४ — १५ चैत्र २०७४

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस, बंगुर

- ब्रोइलर कुखुराहरुलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरुमा रोगहरुको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- क्लासिकल स्वाइन फिभर विषाणुबाट सुँगुर, बंगुर, बँदेलमा लाग्ने अति खतरनाक महामारी रोग भएकोले यो रोग लाग्नबाट बच्न पाठा-पाठी जन्मेको ४५ दिनमा पहिलोपटक यो रोग विरुद्ध खोप लगाउनुहोस् र आफूले पालेका बंगुरहरुलाई प्रत्येक वर्ष नियमित रूपमा खोप लगाउनुहोस्।
- नयाँ स्थानबाट पाठा-पाठी तथा वयस्क ल्याउँदा स्वाइन फिभर विरुद्ध भ्याक्सीन लगाएको/नलगाएको राम्ररी बुझेर मात्र ल्याउनुहोस्। यदि खोप नलगाएको भए खोप लगाएर मात्र ल्याउनुहोस्।

ब्रोइलर कुखुराको खोप तालिका

उमेर	रोग	खोपको किसिम
० दिन	मरेक्स	मरेक्स ०.२ एम.एल. छाला मुनि
५-७ दिन	रानीखेत	एफ १ लासोटा-१ थोपा आँखामा
७-१० दिन	लिच्ची	आई.वि.एच.-०.२ एम.एल. छाला मुनि
१०-१४ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Plain)- १ थोपा आँखामा
१६-१८ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Intermediate)- १ थोपा आँखामा
१९-२८ दिन	रानीखेत + गम्बारो	आई.वि.डि. + एन.डि. रानीखेत पानीमा

लेयर्स कर्मसियल कुखुराको खोप तरिका:

उमेर	रोग	भ्याक्सिनको किसिम	भ्याक्सिनेसन तरीका
१ दिन	मरेक्स	सि. भी. १९८८ वा सि. भी.१-- एस.वि.१-	छालामा
५-७ दिन	रानीखेत	एफ.लासोटा १-	१ थोपा आँखामा
८-१२ दिन	गम्बारो	ईन्टरमिडियट	१ थोपा आँखामा
१८-२० दिन	मरेक्स	एच.भि.टि. फ्रिजहाईड्रेट	छालामा
२४-२६ दिन	गम्बारो	ईन्टरमिडियट	पानीमा
२८-३० दिन	आई.वि. रानीखेत	आई.वि. लासोटा	पानीमा
४२ दिन	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
४९-५० दिन	रानीखेत आई.वि.	आई.वि. लासोटा	पानीमा
८-१० हप्ता	रानीखेत आई.वि.	आर.१ वि.	मासुमा
१२-१४ हप्ता	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
१५ हप्ता	आई.वि.	आर.वि.एच. १२०	पानीमा
१६ हप्ता	रानीखेत	लासोटा/ एफ. १	पानीमा

३. माछा

- फागुन-चैत्रसम्म ट्राउट माछाका भुरा पाइने समय भएकोले सरकारी तथा निजी क्षेत्रका स्रोत केन्द्रहरूमा सम्पर्क राख्नुहोला। सरकारी स्रोत केन्द्रहरू जस्तै मत्स्य विकास केन्द्रहरू-जनकपुर, भैरहवा र धनगढीमा ट्राउट माछाका भुरा उपलब्ध हुने गर्दछ।

मत्स्यपालनको लागि पानीको उपयुक्त गुणस्तर

अक्सिजन: ५० पीपीएम भन्दा बढी

पि.एच.: ५-६

एमोनिया: ०.२ पीपीएम भन्दा कम

तापक्रम: २६-३२ डिग्री सेल्सियस

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ। एमोनियाको मात्रा १ पिपीएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपीएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ४९, ०९ चैत्र २०७४, अवधि: ०९ चैत्र २०७४ — १५ चैत्र २०७४

४. घाँसेवाली

- कोइरालो, खन्यु, चिउरी, चुलेब्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर आदि डालेघाँसहरू चैत्र महिनासम्म खुवाउनु सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।

तराई र मध्य पहाडमा लगाइने वर्षे घाँसहरू:

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर	छर्ने तरिका	घाँसको उत्पादन (टन/हे.)	घाँसको काट्ने समय
टिओसेन्टी	चैते-असार	४०	छरुवा वा लाईनमा	५०-६०	जेष्ठ - असोज
सर्गम	चैते-असार	४०	छरुवा वा लाईनमा	४०-५०	जेष्ठ - असोज
बाजरा	चैते-असार	२५-३०	छरुवा वा लाईनमा	४०-५०	जेष्ठ - असोज
बोडी	चैते-असार	२५-३०	छरुवा वा लाईनमा	२०-२५	जेष्ठ - असोज

- जग्गा तयारीको बेलामा टिओसेन्टी, सर्गम र बाजरा घाँसको लागि १००० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १.८ के.जी. युरिया, ६.५ के.जी. डिएपी तथा ३.३ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले वा ६६६ के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १.२ के.जी. युरिया, ४.३४ के.जी. डिएपी तथा २.२ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।
- बोडीको लागि १२५० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १६५ ग्राम युरिया, ६.५ के.जी. डिएपी तथा २.५ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले वा ८३३ के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ११० ग्राम युरिया, ४.३४ के.जी. डिएपी तथा १.६७ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुक्रामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राख्ने र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

अनुसूची-२: उखुको टुप्पाबाट साइलेज बनाउने तरिका

उखुको बोटबाट रस निकाल्न सकिने भाग छुट्याई माथिल्लो पात भएको भागलाई १ इन्च देखि १.५ इन्चको साइजमा टुक्राउने। त्यसमा १ के.जी. युरिया ५ लिटर पानीका दरले मिसाई बनाइएको झोल १०० के.जी. उखुको टुप्पामा छर्केर प्लाष्टिकको थैलामा अथवा जमिनमा बनाइएको १मि.*१मि.*१मि. को खाडल अथवा जमिनमाथि हावा छिर्न नसक्ने गरि राम्ररी खाँद्री ४ हप्तासम्म छोपेर राख्ने र ४ हप्ता पछि पहिलो सुनौलो रंग र हल्का अमिलो बास्ना आउन थालेपछि यो साइलेज खुवाउनको लागि तयार हुन्छ। साइलेज खुवाउनु भन्दा पहिले १५-२० मिनेट छहारिमा फिँजाउनु पर्छ जसले गर्दा एमोनिया ग्याँस निस्कन्छ।

वर्ष ३ अंक ५०

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: १६ चैत्र २०७४

अवधि: १६ चैत्र २०७४— २२ चैत्र २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- मध्य पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्यतया आंशिक बदलि रही मध्य र अन्त्यतिर एक-दुई स्थानहरूमा मेघगर्जन सहित हल्का वर्षा तथा असिना पर्ने संभावना देखिन्छ।
- उच्च हिमाली जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य वा पूर्णरूपले बदलि भई मध्य तथा अन्त्यतिर केहि अग्लो भू-भागहरूमा हिमपातको साथै तल्लो भू-भागहरूमा हल्का वर्षा हुने संभावना देखिन्छ।
- पूर्वी तराईका जिल्लाहरूमा अपरान्हपछि सामान्यतया बदलि भई साताको शुरु र अन्त्यमा तथा पश्चिमी तराईमा साताको अन्त्यतिर पूर्ण बदलि भई केहि स्थानहरूमा हल्का वर्षा संभावना हुने देखिन्छ भने मध्य तराईमा साताभरि नै आंशिक वा सामान्यरूपले बदलि रहने देखिन्छ।

बालीनाली सारांश:

- उच्च पहाडी क्षेत्रमा (जुम्ला) वर्षे धानका सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू: लेकाली धान-१, लेकाली धान-३, चन्दननाथ-१ र चन्दननाथ-३ मध्ये उपलब्ध जातको वीउ २.५ के.जी. प्रति रोपनीको दरले बन्दोबस्त गरि ब्याड राखुहोस्।
- मध्यपहाडमा हल्का वर्षा बाहेक समग्रमा सुख्खा मौसम कायम रहने भएकोले आलुको दानामा लाग्ने पुतलीबाट जोगाउन १५ दिनको फरकमा माटो राम्ररी भिजेगरि सिँचाई दिने र आलुको दाना माटोमाथि निस्कन नदिन राम्ररी उकेरा दिनुहोस्।
- सुन्तलामा फूल लागिसेकेको भए पहिलो पटक यसै हप्तामा विरुवा बर्धक रसायन) प्लानोफिक्स-Planofix) वा प्लान्टोप्लेक्स १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली पात र फल भिजे गरी छर्नुहोस्। दोश्रो पटक फलको आकार गुच्चा भन्दा ठूलो भएपछि जेष्ठ महिनामा छर्नुहोस्।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गरी प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली बेलुकीपख छर्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- प्रि-मनसुनको समयमा चट्याड परेर पशु पन्छीमा हानी नोक्सानीका साथै मृत्यु समेत हुन सक्ने भएकोले समयमै पशु बीमा गर्नुहोस्।
- चरचरे र भ्यागुते रोगबिरुद्द खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राखुहोस्।
- प्रि-मनसुनको समयमा परेको पानीले ट्राउट माछामा पातलो पहेंलो दिसा (कक्सिडियोसिस रोग) देखिन सक्ने हुँदा दानामा टोल्ट्राजुरिल (Toltrazuril) ७ एम.जी. प्रति के.जी. माछाका दरले भटमासको तेल (०.७% प्रति के.जी. दाना) मा मिसाई खुवाउनुहोस्। पहेंलो दिसासगैँ रगत पनि मिसिएको देखिएमा भिटामिन के (Vitamin K) १०० एम.जी. प्रति के.जी. दानामा थप गरि ७ दिनसम्म दिनुहोस्।
- तराईका जिल्लाहरूमा माछामा इ.यू.एस. रोग लागेमा चुना प्रति कष्टा १४ के.जी. का दरले हाली प्रकोप हेरी १ हप्ताको अन्तरालमा बढीमा ३ पटकसम्म प्रयोग गर्नुपर्दछ। साथै उपचार गर्दा औषधी (Ciphalexin) ८० एम.जी. प्रति के.जी. माछाको दरले दानामा मिसाई १५ दिन सम्म खुवाउनुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५०, १६ चैत्र २०७४, अवधि : १६ चैत्र २०७४ — २२ चैत्र २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०२ चैत्र २०७४ देखि ०८ चैत्र २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	फाटफुट	३१.५-३४.०	१२.०-१९.०	८९-९५	७४-८६	-	-	-
मोरङ	०.०	३१.५-३४.२	१३.५-१८.८	८२-९७	२२-४१	०.०-७.५	उत्तर	
धनकुटा	०.०	२४.२-२६.६	११.६-१६.०	५०-६६	२८-४८	०.०-२.०	पश्चिम	
संखुवासभा	०.०	२४.९-२६.५	१३.०-१७.५	५९-७५	४०-६०	-	-	-
सुनसरी	०.०	३२.०-३४.०	११.०-१६.०	५७-८०	३४-४३	-	-	-
सप्तरी	०.०	३१.५-३२.५	१६.०-२२.०	५१-९८	४३-६१	-	-	-
सिराहा	०.०	३२.०-३४.०	११.०-१६.०	५७-८४	३३-६२	-	-	-
दोलखा	०.०	२२.५-२४.५	८.०-११.०	८७-९६	६८-९०	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३२.०-३५.०	१४.५-१९.५	६३-८५	३१-५६	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	१.९	२८.९-३०.४	७.५-११.७	९०-९९	६५-८४	-	-	-
बारा	०.०	३२.०-३५.०	१०.०-१८.५	७०-९५	१९-३०	१.५-२.३	उत्तर	
धादिङ	८.०	२७.०-२९.८	११.५-१७.०	५६-९८	३७-५८	-	-	-
चितवन	०.०	३१.३-३४.३	११.४-१७.४	७२-८०	६०-७६	-	-	-
कास्की	७.३	२७.२-३०.४	११.०-१७.२	७७-९६	२७-३७	०.०-२.०	पश्चिम	
मुस्ताङ	३०.९	१४.०-१९.०	(-३.०)-२.०	५१-९४	३१-८०	-	-	-
पाल्पा	०.०	२५.५-२९.०	१०.६-१६.०	५७-८१	४०-६४	-	-	-
रुपन्देही	फाटफुट	३०.२-३४.५	१३.१-१९.९	५०-७२	१२-५५	०.५-९.०	पश्चिम	
रुकुम	१८.०	२७.५-३३.५	८.५-१२.५	५७-८०	३४-४३	-	-	
दाङ	४.०	३०.०-३४.०	११.५-१७.६	३६-७२	२४-३०	०.५-२.०	पश्चिम	
बाँके	२.४	३३.३-३६.९	११.०-१८.०	८०-९२	१९-३०	०.०-६.०	पश्चिम	
सुर्खेत	१०.६	२८.३-३३.९	९.६-१५.४	७९-९९	२०-३७	०.०-६.०	पश्चिम	
जुम्ला	०.०	१६.९-२३.४	(-४.०)-३.२	५३-८५	१८-२९	०.०-४.०	पश्चिम	
कैलाली	१.८	३२.०-३५.८	११.८-१४.२	६८-७६	२१-२५	०.०-२.५	पश्चिम	
डोटी	६.०	३०.०-३५.८	९.४-१३.२	६२-९३	११-३३	०.०-३.०	पश्चिम	
दार्चुला	२५.१	२६.०-३१.५	८.५-१३.०	९०-९६	६९-८७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५०, १६ चैत्र २०७४, अवधि : १६ चैत्र २०७४ — २२ चैत्र २०७४

०९ चैत्र २०७४ देखि १५ चैत्र २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२.०	३१.०-३५.०	१५.०-२०.०	६०-७८	५८-७२	-	-	-
मोरङ	०.०	३१.६-३५.०	१६.५-२०.४	५७-७२	३३-५४	१.५-७.५	उत्तर	
धनकुटा	फाटफुट	२५.७-२७.४	१३.०-१५.६	५७-७२	३०-५२	०.०-२.०	पश्चिम	
संखुवासभा	१.४	२५.८-२७.५	१४.०-१७.०	५७-९७	५१-७३	-	-	-
सुनसरी	फाटफुट	३१.२-३५.०	१४.०-१९.०	५४-७९	३४-६०	-	-	-
सप्तरी	०.०	३७.७-३४.५	१९.५-२४.०	५८-७३	३९-६४	-	-	-
सिराहा	०.०	३२.५-३५.०	१६.५-२२.०	४२-६१	३७-५२	-	-	-
दोलखा	६.४	२१.५-२४.५	९.५-११.०	८९-९६	७९-९२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३३.०-३५.७	१८.०-२४.७	५८-८५	३५-८२	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	७.४	२७.५-३०.८	१०.०-१२.५	९४-९९	६५-९०	-	-	-
बारा	०.०	३३.५-३६.०	१४.०-२१.०	४७-६१	१९-३९	०.०-४.०	पश्चिम	
धादिङ	४.०	२८.३-३१.५	१४.५-१७.५	५०-८३	४०-६४	-	-	-
चितवन	०.०	३३.३-३६.१	१३.६-१८.५	६४-७६	४८-७३	-	-	-
कास्की	५.८	२९.५-३१.७	१४.०-१६.२	७५-९६	२७-४४	०.०-३.०	पश्चिम	
मुस्ताङ	२२.५	१४.५-१८.५	०.०-४.०	४५-९५	३४-७०	-	-	-
पाल्पा	०.०	२८.०-२९.५	१५.०-१६.६	५७-६४	३७-६१	-	-	-
रूपन्देही	०.०	१४.२-२०.६	३३.८-३६.०	४६-६५	१०-४०	०.१-९.०	दक्षिण	
रुकुम	-	-	-	-	-	-	-	-
दाङ	०.०	३१.२-३३.०	१४.७-१७.५	५७-८२	२४-४७	०.०-१.५	पश्चिम	
बाँके	०.०	३४.२-३९.६	१४.५-१८.०	४७-७७	२५-३२	०.८-१.८	पश्चिम	
सुर्खेत	०.३	३१.३-३३.९	१३.०-१५.४	४७-६५	२०-४०	०.८-३.३	पश्चिम	
जुम्ला	१८.५	१९.८-२२.४	२.३-३.५	३९-६७	१४-३२	०.०-५.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	३४.५-३५.६	१४.२-१६.५	५९-७६	२३-३२	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	०.०	३१.६-३६.२	१०.६-१५.०	६२-८९	१५-३३	०.०-३.०	पश्चिम	
दार्चुला	०.०	३०.५-३५.५	११.०-१६.०	८४-९८	६३-८५	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५०, १६ चैत्र २०७४, अवधि : १६ चैत्र २०७४ — २२ चैत्र २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- धानको ब्याडमा भएको बेर्नालाई सुख्खा मौसमको असरबाट जोगाउन *ग्रीन मिराकल* झोल ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर हसामा दुई पटक बेलुकीपख छर्कनुहोस्।
- जग्गाको पहिलो जोताई अगाडी ३००-४०० के.जी. कम्पोस्ट र खेत हिल्याउने बेलामा डिएपी ३.४ के.जी तथा म्युरेट अफ पोटास २.० के.जी प्रति कट्टा वा ४००-६०० के.जी. कम्पोस्ट, ५.० के.जी डिएपी तथा ३.० के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले एकनासले छरी २१-२५ दिनको बेर्ना २-३ वटा प्रति गावामा रोप्नु पर्दछ।
- जिंकको कमी भएका भू-भागहरूमा धान बालीमा खैरा रोग लाग्ने भएको हुनाले जमिनको अन्तिम तयारीको बेलामा १-१.२५ के.जी. जिंक सल्फेट (zinc sulphate) प्रति रोपनी वा ७००-८०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुहोस्।

२. वर्षे धान

- उच्च पहाडी क्षेत्रमा (जुम्ला) वर्षे धानको ब्याड राख्ने बेला भएकोले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू: लेकाली धान-१, लेकाली धान-३, चन्दननाथ-१ र चन्दननाथ-३ मध्ये उपलब्ध जातको वीउ २.५ के.जी. प्रति रोपनीको दरले व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस्।

३. वसन्ते मकै

- मकै बालीमा गवारोको (Maize borer) प्रकोप बढी भएमा यसको व्यवस्थापन गर्न कार्बोफ्युरन ३% जी., ३-४ दानाको दरले वा फिप्रोनिल ३% जी., २-३ दानाको दरले हातमा पन्जा र मुखमा मास्क लगाई अपरान्धतिर हावा नचलेको समयमा बोटको गुवोमा राख्नुहोस्। यसरी विषादी राख्दा कार्बोफ्युरन ६५० ग्राम र फिप्रोनिल ५०० ग्राम प्रति कट्टाको दरले प्रयोग गर्नुहोस्।
- बिगत वर्षमा झैं मकै बालीमा फट्याङ्गा कीराले आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। अनुगमन गर्दा यदि ७-१२ वटा फट्याङ्गा कीरा प्रति बर्ग मिटर मकै बालीमा पाइएमा मात्र यसले आर्थिक क्षती पुर्याउछ र विषादीको प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ। यो अवस्थामा प्राविधिकको सल्लाह अनुसार मालाथियन ५०% ई.सी., २ एम.एल प्रति लिटरको दरले छर्नुहोस्।

४. गहुँ

- आगामी हसा पहाडी भेगका जिल्लाहरूमा साताभरिने सामान्य वा पूर्ण रूपले बदलि भई शुरु र अन्त्य तिर केहि स्थानहरूमा मेघगर्जन सहित हल्का वर्षा हुने संभावना भएकोले मौसमी अवस्था हेरि गहुँ काट्नुहोस्।
- गहुँलाई २-३ दिन घाममा सुकाए पछि (दानामा चिस्यानको मात्रा १०-१२ प्रतिशत नहुन्जेल) हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै- सीड बिन, प्रो-ब्याग, घ्याम्पोमा भण्डारण गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- भण्डारण गरेको वीउलाई कीराहरूबाट जोगाउन भकारीको माथिल्लो भागको वीउ माथि ४-५ ईन्च जति छहारीमा सुकाएको सुकिलो निम, बकाइनो र तितेपाति जस्ता विरुवाको पातहरू राख्ने गरेमा पनि कीराहरू लाग्ने सम्भावना कम हुन्छ।
- वीउको लागि भण्डारण गरेको गहुँमा कीराहरू लाग्न नदिनको लागि सेलफस को २-३ चक्की मलमल कपडामा बेरेर १ मेट्रिक टन भण्डारण गरेको वीउमा भकारी भित्र हात घुसाएर ६-१२ ईन्च भित्र भकारीमा राखी हावा नछिर्ने गरि बन्द गरेर राखेमा कीराहरूबाट बचाउन सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५०, १६ चैत्र २०७४, अवधि : १६ चैत्र २०७४ — २२ चैत्र २०७४

५. उखु

- उखु लगाउनु हुने कृषकहरूले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू जीतपुर-१, जीतपुर-२, जीतपुर-३ र जीतपुर-४ मध्ये उपलब्ध जातको कम्तीमा दुई-तीनवटा आँखला भएको १५००-२००० वटा सेट प्रति कट्टा वा २२५०-३००० वटा सेट प्रति रोपनीका दरले बीउको उपचार गरेर मात्र रोप्नुहोस्। उखुको सेटलाई उपचार गर्न १५ मिनेटसम्म क्लोरपाईरीफस १६% ई.सी. (Chloropyrifos 16% EC), २.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा डुबाउने साथै उक्त सेटलाई २ ग्राम कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन वा डेरोसल) प्रति लिटर पानीको घोल बनाई उक्त घोलमा रोपन तयार पारेको सेटलाई १५ मिनेट सम्म डुबाएर रोप्नुहोस्।
- जग्गा तयारीको बेलामा ३४० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ३.७४ के.जी. युरिया, ४.३५ के.जी. डिएपी तथा २.२२ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा वा ५०० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ५.६ के.जी. युरिया, ६.५२ के.जी. डिएपी तथा ३.३३ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।
- सुख्खा मौसम भएकोले उखु रोपेपछि माटोमा चिस्यानको अवस्था हेरी आवश्यकता अनुसार सिँचाई गर्नुहोस्।
- उखु बालीको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना हुन्छ। यसको प्रकोप कम गर्न उखु रोपेको ४५ र ६० दिनमा ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गर्दा यो कीरा नियन्त्रण गर्न सकिन्छ। उखु रोपेको ३० देखि ४० दिन पछि ट्राइकोग्रामा (Trichogramma) परजीवी कीरा १००,००० प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ४-५ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। उखुको जात अनुसार ढिलो पाक्ने जातमा मृत गुबो १५ देखि २३% र छिटो पाक्ने जातमा मृत गुबो १७% भन्दा बढी देखिएमा आर्थिक क्षती हुन सक्छ। यस्तो अवस्थामा थायोडीकार्प (Thiodicarp 75% WP) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले ८००-१००० लिटर घोल तयार गरी एक हेक्टर बालीमा साँझपख छर्नुपर्दछ।
- उखु बालीमा क्षती पुर्याउने विभिन्न गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि ट्राइकोग्रामा (Trichogramma chilonis or Trichogramma japonicum) परजीवी कीरा १००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागि नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला।)

६. मुसुरो

- आगामी हसा पूर्वी तथा पश्चिमी तराईका जिल्लाहरूमा तथा सबै पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरिनै आंशिक देखि सामान्य बदलि भई केहि स्थानहरूमा क्षणिक वर्षा हुने संभावना भएकोले मौसम हेरि पाकेको मुसुरो कटानी गरि राम्रोसँग फिँजाएर सुकाउनुहोस्।

७. अरहर

- अरहर बालीको कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।
- कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ एम.एल. हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी पानी नपरेको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ।

८. आलु

- उच्च पहाडको माथिल्लो भेगमा (जुम्ला आदि) टुसाउन राखिएको आलु रोप्नुहोस्। सुख्खा जग्गा र सिँचाई गर्न नसकिने अवस्थामा छापोको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- वीउ आलुको हरेक आँखामा हरिया मोटा र छोटो टुसाहरू पलाएपछि रोप्नुपर्छ। यदि एउटा मात्र मसिनो र लामो टुसा आएको रहेछ भने त्यसलाई भाँचिदिएपछि अरु टुसाहरू पलाउँछन्।

- उच्चपहाडमा आलु लगाउने जग्गामा युरिया ४ देखि ६ के.जी., डि.ए.पि. ६.५-११ के.जी., म्युरेट अफ पोटास ३.३-६ के.जी. का दरले र गोठेमल वा कम्पोष्ट ५०० देखि ७५० के.जी. प्रति रोपनीका दरले हालनुपर्दछ। यसरी मलको मात्रा हालदा रुखो जग्गामा धेरै र मलिलो जग्गामा कम मात्रा राख्नुहोस्।
- मध्यपहाडमा लगाइएको बीउ आलुलाई रिंगिंग गर्नुहोस्। रिंगिंग गर्दा भाइरस लागेका, रोगी, बेजातका र कमजोर र मसिना विरुवाहरू (दाना लागि सकेका भए उक्त दानाहरू समेत) उखेलेर हटाउनुहोस्।
- मध्यपहाडमा तापक्रम बढ्दै गइरहेको र हल्का वर्षा बाहेक समग्रमा सुख्खा मौसम कायम रहने भएकोले आलुको दानामा लाग्ने पुतलीले क्षती पुर्याउने हुँदा त्यसबाट जोगाउन १५ दिनको फरकमा माटो राम्ररी भिज्नेगरि सिँचाई दिने र आलुको दाना माटोमाथि निस्कन नदिन राम्ररी उकेरा दिनुहोस्।
- मध्यपहाडका केही ठाँउहरूमा प्रि-मनसुनका कारण बदली तथा हल्का वर्षा हुँदा डडुवा रोग देखिने हुनाले तल दिईएका व्यवस्थापनका विधिहरू अपनाउनुहोला।

डडुवा रोग: यो रोगको संक्रमण हुँदा शुरुमा पातमा फिक्का हरियो रंगका विभिन्न आकारका थोप्लाहरू देखिन्छन्। अनुकूल वातावरण (तापक्रम २०° सेन्टिग्रेड भन्दा कम, सापेक्षिक आर्द्रता ९०% भन्दा बढी, घाम नलाग्ने, हुस्सु लाग्ने वा सिमसिम वर्षा भएको अवस्था) रहिरहेमा थोप्लाको भित्री भाग सुकेको देखिन्छ भने थोप्लाको बाहिरी घेरा फिक्का हरियो देखिन्छ। रोग बढ्दै गएपछि पुरै पात सुकेर डडे जस्तो देखिन्छ। रोग अझै फैलँदै जाँदा आलुको काण्ड, पातको भेट्टा र मुनामै दुसीले बनाएका ठूला दागहरू देखिन्छ।

रोगको व्यवस्थापन:- यो रोगको व्यवस्थापनको लागि यो रोगको अनुकूल वातावरण रहिरहेमा *मेन्कोजेव* युक्त कुनै पनि विषादी (*इण्डोफिल एम-४५*, *डाइथेन एम-४५* आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कठ्ठा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ। प्रकोप बढ्दै गएमा *डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट)* वा *फेनामिडन* तथा *मेन्कोजेव* युक्त मिश्रित (*सेक्टिन*) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक वा *क्विलाक्सिल एम.जेड. ७२%* डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७ दिनको अन्तरमा ४-५ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

९. फलफूल वाली

- यो समयमा फूल फुल्ने फलफूलहरू जस्तै कागती, लिची, आँप वालीहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न विषादी नछर्कनु होला। विषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नुहोला।
- कागती समुहको फलफूल वालीमा कत्ले कीरा व्यवस्थापनको लागि सामान्य प्रकोप भएका हाँगा, पातहरू काटेर हटाउने, कीराको संख्या कम छ भने कपडा/कपासले राम्ररी पुछ्नुहोस्। प्रकोप ज्यादा छ भने खनिज तेल जस्तै: सर्वो, एट्सो तेल १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई कत्ले कीरा लागेको स्थानमा भिज्ने गरी ७-७ दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्कनुहोस्।
- सुख्खा मौसम रहेकोले सबै किसिमका फलफूल वालीलाई फूल तथा फल झर्ने र पछि गएर फल फुट्ने समस्या बाट जोगाउन आवश्यकता अनुसार मलखाद र सिँचाई दिनुहोस्।
- मौसम अनुकूल रहेकोले केराका उन्नत जातहरू जस्तै- विलियम हाइब्रिड, झापाली मालभोग, हरिछाल, रोबष्टा आदि यसै हप्ता भित्र रोपिसक्नुहोस्।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा *क्लोरोपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR)* ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा दुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि दुसिबाट लागेको हो भने *कपरअक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (*कासुगामाईसिन*) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५०, १६ चैत्र २०७४, अवधि : १६ चैत्र २०७४ — २२ चैत्र २०७४

- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका ठुटाहरुलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई द्र्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो दुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरुमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरु र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख १५ दिनको फरकमा ४ पटक छर्नु पर्दछ।

अनारको पुतली ब्यवस्थापन:

- अनारको वयस्क पुतलीहरु सक्रिय हुने मौसम भएकोले फूल फुलेदेखि नै फुल पार्ने र फल तयार हुने बेला (असार-श्रावण) मा अधिक झर्ने हुँदा यसै हप्ता देखि एकिकृत व्यवस्थापन विधि अपनाउनुहोस्। १५-१५ दिनको फरकमा नीमजन्व विषादी (एजाडि-याक्टिन) ०.३ ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली ४ पटक छर्नुहोस्। यस कीराको प्रकोप अधिक देखिने बगैँचाहरुमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी. ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुहोस्।

सुन्तला बगैँचामा सुक्ष्म खाद्यतत्वको व्यवस्थापन:

- पहाडी जिल्लाहरुको सुन्तला बगैँचामा बोरोन, जिंक, फलाम र म्याङ्गनिजको कमी भएको पाइएकोले सुन्तलामा पालुवा आइरहेको बेला र दाना लागिसकेपछि २ पटक एग्रोमिन वा मल्टिप्लेक्स ४० थोपा प्रति लिटर पानीमा घोली पात लपक भिज्ने गरी विषादी छर्ने स्प्रेयरको सहायताले छर्नुहोस्। यसरी छर्ने काम यसै हप्ता देखि बैशाख/जेष्ठसम्म पानी नपरेको समय पारेर छर्न सकिन्छ।

सुन्तला बगैँचामा विरुवा बर्धक रसायनको प्रयोग:

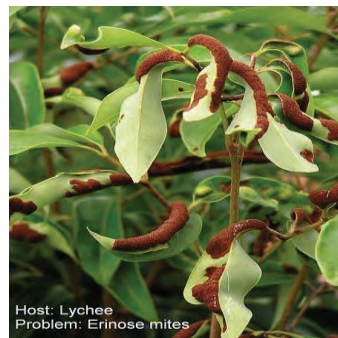
- सुन्तलामा फल झर्ने समस्या व्यवस्थापन गर्न फूल लागिसकेको भए पहिलो पटक यसै हप्तामा विरुवा बर्धक रसायन) प्लानोफिक्स-Planofix) वा प्लान्टोप्लेक्स १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली पात र फल भिज्ने गरी छर्नुहोस्। दोश्रो पटक फलको आकार गुच्चा भन्दा ठूलो भएपछि जेष्ठ महिनामा छर्नुहोस्।

कफी

- कफीमा फूल फुल्ने समय भएकोले सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। सिँचाई छैन भने बोटको वरिपरि छापो राख्नुहोस्। कफी बगैँचामा जमिन ढाक्ने बालीहरु जस्तै कोसेबाली (भट्टमास, बोडी, घ्यू सिमी आदि) र बगैँचा ४ वर्ष पुगेको छैन भने अदुवा, वेसार (हलेदो), बदाम, ढैंचा लगाउनुहोस्।
- कफीको सेतो गवारोको वयस्क पोथी खपटेले मूल तथा छिप्पिएका शाखा हाँगाहरुको खस्रो बोक्राको अन्तरमा फुल पार्ने उपयुक्त मौसम भएकोले जुटको बोराले वा ब्रसले काण्ड चिल्लो हुने गरी रगडेर भुँईमा झार्ने र फुल भएको शंका लागेमा/भएमा खाडल खनी पुर्नु/जलाउनुहोस्। साथै १०% चूनको झोल फूल पार्नु अगावै छर्नाले कीराको प्रकोप कम हुने हुँदा यसै हप्ता भित्र छर्नुहोस्। यसको साथै निर्मलीकरण गरेको रातोमाटो, गाईको गोबर र गहुँत मिसाएर काण्डमा लेप लगाउनुहोस्।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिली बगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिली बगको प्रकोप हुने समय भएकोले नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। यसको समस्या समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै सर्वो तेल १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मूल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि [रिजिन वा ग्रीजमा कास्टर (अडिर) को तेल मिसाएर] लगाएमा बगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन् वा ४०० गेजको २५ से. मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाँधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।
- धूलो विषादी मालाथियन २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउनाले वच्चाहरू (nymph) मर्दछन् वा २% साइपरमेथ्रिनको झोल प्रयोग गरि निम्फहरू मार्न सकिन्छ वा १ के. जी. कार्बोफ्युरान प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- फल/ काण्ड/ पातमा देखिएका मिलीबग व्यवस्थापन गर्न कार्बाराइल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

Host: Lychee
Problem: Erinose mites

श्रोत: <https://www.flickr.com/photos/scotnelson/5684226393>

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुले बाट ग्रसित हाँगाहरू काटेर जलाउने तथा केलथेन २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक छर्नु पर्दछ वा गन्धक ४.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ आएका पालुवामा १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एक पटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा प्रत्येक साल सुलसुले (Mite) को प्रकोप हुने भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। सुलसुलेको प्रकोप ज्यादा भएमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा डिकोफोल १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीरा:

- जुम्ला लगायत स्याउ उत्पादन हुने स्थानहरूमा यो कीराको प्रकोप प्रत्येक वर्ष हुने हुनाले नियमित अनुगमन गर्नु होस्। लाही कीराबाट संक्रमित हाँगा, मुनाहरू नष्ट गर्नुहोस्। लजालु स्वभावका परजीवी खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यसको संवर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवी कीरा एफिलिनस माली (Aphelinus mali) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागी बागबानी अनुसन्धान केन्द्र, राजिकोट वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नु होला)। खनिज तेल (Mineral oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरी सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्नु पर्दछ।

१०. तरकारी बालीहरू

- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रायाप प्रति हेक्टर ८ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। साथै प्रत्येक २ हप्तामा नयाँ क्यु ल्युर युक्त बोटल परिवर्तन गर्नुहोस्। मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नुहोस्।

रातो खपटे कीरा:

- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीरा जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले यसबाट बच्नको लागि समय-समयमा गोडमेल गर्नुहोस्। खपटे कीराहरू बिहान र बेलुका बालीमा हुने भएकोले सम्भव भएसम्म हातले टिपेर नष्ट गर्नुहोस्। कीराको प्रकोप धेरै भएमा साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु.पी.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५०, १६ चैत्र २०७४, अवधि : १६ चैत्र २०७४ — २२ चैत्र २०७४

- सिमी बालीमा सिंदूरे रोग व्यवस्थापनको लागि शुरूवाती अवस्थामा प्रकोप देखिएका पातहरू हटाई जलाउने गर्नुपर्दछ। यदि प्रकोप धेरै भएमा कपर अक्सिक्लोराईड ५०% डब्लु. पी. २ ग्राम वा सल्फर पाउडर ८०% डब्लु.पी. २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोट भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।
- गोलभेंडाको डडुवा व्यवस्थापनको लागि डडुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरीक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डडुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्लिवाक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ एस.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिँगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिँगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिँगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लार्भाहरूले एकै स्थानमा रहेर नोक्सानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।

काउली-बन्दा समूहको इटा बुट्टे पुतली

- काउली-बन्दा समूहको तरकारी बालीमा इटा बुट्टे पुतलीको प्रकोप देखिएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु पर्दछ। यदि यसको प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ एस.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ।

- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ एस.सि., ०.२ एम.एल प्रति लिटर पानीमा मिसाई साँझपख छर्नु पर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या प्रत्येक वर्ष देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा फिप्रोनील ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस.एल. १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने मालाथियन ५० इ. सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा डाइक्लोरोभस ७६ इ. सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। मालाथियन छर्केको ७ दिन सम्म र डाइक्लोरोभस छर्केको ५ दिन सम्म फल टिप्न हुदैन।

उफ्रने खपटे कीरा

- कलिलो अवस्थामा भएको तरकारी बालीहरूमा (काउली समुह, बोडी, सिमी, भन्टा, भिंडी आदि) उफ्रने खपटे कीराले पातमा प्वालहरू पारी नोक्सानी पार्न सक्छ। थोरै प्वालहरू भएमा खरानी वा गाईको गहुँत प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ तर धेरै क्षति भई आर्थिक नोक्सानी हुने अवस्था छ भने डाइक्लोरोभस ७६ इ. सी. २ एम.एल. एक लिटर पानीमा घोलेर साँझपख छर्नुपर्दछ।

प्याज को थ्रिप्स:

- यी कीराहरूले फूल र कलिला पातहरू चुसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। फूल फुलेको बेलामा विषादीहरू प्रयोग गर्नले पराग सेचन गर्ने कीराहरू मर्दछ। त्यसैले बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल) वा कुनै निम भएको विषादी (३-४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा) थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमेटोएट ३०% ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकीपख थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरे हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा रेडोमिल वा तामायुक्त विषादी २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

		
पूर्ण रूपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरू	लाभाले क्षती पुर्याएको फल	पातमा क्षतिको लक्षण
		
मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण	वयस्क पुतली
		
		लाभा अवस्था

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरेमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकिसकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिजेर गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

११. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेइङ्ग मेन्टीडा*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

मौरी

- मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। हाल मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरु साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै घरको संख्या बढाउनु छ भने रानुको उपयुक्त व्यवस्था गरी मौरी गोला विभाजन गर्नु पर्दछ।
- तापक्रम र आर्द्रतामा दैनिक रूपमा उतार-चढाव भइरहेको हुनाले यस्तो बेलामा मौरीको छाउरा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।
- मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरु शरीरभरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरुले फुलको पराग खान्छन् र मौरीहरुलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरुले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पार्ने तर यिनीहरुको संख्या ज्यादै नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्नसक्छ। यी सुलसुलेहरुको संख्या ज्यादै नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। *डाइमेथोएट* ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन* ५०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- प्रि-मनसुनको समयमा चट्याङ परेर पशु पन्छीमा हानी नोक्सानीका साथै मृत्यु समेत हुन सक्ने भएकोले समयमै पशु बीमा गर्नुहोस्।
- चरचरे र भ्यागुते रोगविरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- गाई, भैंसी, भेडा, बाखा र बंगुरमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरुमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्बन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- भेडा, बाखामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- तापक्रम बढ्दै जाँदा पशु वस्तुमा किर्ना र लुतोको समस्या देखा पर्नसक्दछ। त्यसकारण समयमै आफ्ना पशुवस्तुको राम्ररी बाह्य परिजिवीको प्रकोप भए नभएको निरीक्षण गर्नुहोला। यदि पशु वस्तुमा किर्ना परेमा पहिला घरेलु उपचार बिधि अपनाउनुहोला।
 - ✦ २०० ग्राम नुन, ४ लिटर पानीमा घोलेर यसै झोलले नुहाईदिनुहोस्।
 - ✦ ५० मि. लि. नरिवलको तेल, १०० ग्राम गन्धक र ५० ग्राम अदुवा मिसाई तताएर चिसो पार्ने र पशुको जिउभरि लगाइदिनुहोस्।
 - ✦ ३०० ग्राम सुकेको सुर्तिको पातलाई १ लिटर पानीमा भिजाउने र १ चम्चा नुन हालेर यसलाई ३ घण्टासम्म यथावत राखेर र ३ घण्टापछि यो झोल पशुको जीउभरी लगाउनुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५०, १६ चैत्र २०७४, अवधि : १६ चैत्र २०७४ — २२ चैत्र २०७४

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरुमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरु दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरुमा दिने सकिन्छ।
 - लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस, बंगुर

- ब्रोइलर कुखुराहरुलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरुमा रोगहरुको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरुमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- क्लासिकल स्वाइन फिभर विषाणुबाट सुँगुर, बंगुर, बँदेलमा लाग्ने अति खतरनाक महामारी रोग भएकोले यो रोग लाग्नबाट बच्न पाठा-पाठी जन्मेको ४५ दिनमा पहिलोपटक यो रोग विरुद्ध खोप लगाउनुहोस् र आफूले पालेका बंगुरहरुलाई प्रत्येक वर्ष नियमित रूपमा खोप लगाउनुहोस्।
- नयाँ स्थानबाट पाठा-पाठी तथा वयस्क ल्याउँदा स्वाइन फिभर विरुद्ध भ्याक्सीन लगाएको/नलगाएको राम्ररी बुझेर मात्र ल्याउनुहोस्। यदि खोप नलगाएको भए खोप लगाएर मात्र ल्याउनुहोस्।

ब्रोइलर कुखुराको खोप तालिका

उमेर	रोग	खोपको किसिम
० दिन	मरेक्स	मरेक्स ०.२ एम.एल. छाला मुनि
५-७ दिन	रानीखेत	एफ १ लासोटा-१ थोपा आँखामा
७-१० दिन	लिच्ची	आई.वि.एच.-०.२ एम.एल. छाला मुनि
१०-१४ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Plain)- १ थोपा आँखामा
१६-१८ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Intermediate)- १ थोपा आँखामा
१९-२८ दिन	रानीखेत + गम्बारो	आई.वि.डि. + एन.डि. रानीखेत पानीमा

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५०, १६ चैत्र २०७४, अवधि : १६ चैत्र २०७४ — २२ चैत्र २०७४

लेयर्स कमर्सियल कुखुराको खोप तरिका:

उमेर	रोग	भ्याक्सिनको किसिम	भ्याक्सिनेसन तरीका
१ दिन	मेरेक्स	सि. भी. १९८८ वा सि. भी. १-- एस.वि. १-	छालामा
५-७ दिन	रानीखेत	एफ.लासोटा १-	१ थोपा आखाँमा
८-१२ दिन	गम्बारो	ईन्टरमिडियट	१ थोपा आखाँमा
१८-२० दिन	मेरेक्स	एच.भि.टि. फ्रिजहाईड्रेट	छालामा
२४-२६ दिन	गम्बारो	ईन्टरमिडियट	पानीमा
२८-३० दिन	आई.वि. रानिखेत	आई.वि. लासोटा	पानीमा
४२ दिन	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
४९-५० दिन	रानीखेत आई.वि.	आई.वि. लासोटा	पानीमा
८-१० हप्ता	रानीखेत आई.वि.	आर.१ वि.	मासुमा
१२-१४ हप्ता	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
१५ हप्ता	आई.वि.	आर.वि.एच. १२०	पानीमा
१६ हप्ता	रानीखेत	लासोटा/ एफ. १	पानीमा

३. माछा

- मध्य पहाडका माथिल्लो भेग तथा उच्च हिमालका तल्लो भेगमा पालिने ट्राउट माछाका भुरा सरकारी माछा फार्म (त्रिशुली, नुवाकोट र धुन्चे रसुवा) र नीजि मत्स्य ह्याचरी तथा नर्सरीहरूबाट फाल्गुन-चैत्र महिनामा मात्र उपलब्ध हुने हुँदा आफूलाई चाहिने भुराको बन्दोबस्त समयमै गर्नुहोस्।
- तराईका जिल्लाहरूमा कमनकार्प भुरा उपलब्ध हुने हुँदा नजिकका सरकारी केन्द्र, मत्स्य विकास केन्द्र र नीजि मत्स्य ह्याचरी/ नर्सरीहरूबाट उपलब्ध हुने हुँदा आफूलाई चाहिने भुराको बन्दोबस्त समयमै गर्नुहोस्।
- माछाभुरा ढुवानी सितल समय (विहान वा बेलुका) मा गर्नुहोस् तथा माछा भुरालाई सोझै पोखरीमा नखन्याउनुहोस्। ढुवानी गरिने माछाको भुरा २४ घण्टादेखि भोको हुनुपर्दछ र पोखरीमा छोडेपछि ३-४ घण्टासम्म दाना दिनुहुँदैन। केही बेर (१०-१५ मिनेट) भुराको प्याकलाई पोखरीको पानीमा राखेर वातावरणसँग घुलमिल भएपछि र तापक्रमको फरक १-२ डिग्री सेल्सियस भएपछि मात्र पोखरीमा भुरा छाड्नुहोस्।
- प्रि-मनसुनको समयमा परेको पानीले ट्राउट माछामा पातलो पहेँलो दिसा (कक्सिडियोसिस रोग) देखिन सक्ने हुँदा दानामा टोल्ट्राजुरिल (Toltrazuril) ७ एम.जी. प्रति के. जि. माछाका दरले भटमासको तेल (०.७प्रति के. जी. दाना) मा मिसाई खुवाउनुहोस्। पहेँलो दिसासँगै रगत पनि मिसिएको देखिएमा भिटामिन के (Vitamin K) १०० एम.जी. प्रति के.जी. दानामा थप गरि ७ दिनसम्म दिनुहोस्।
- तराईका जिल्लाहरूमा माछामा इ.यू.एस. रोग लागेमा चुना प्रति कष्टा १४ के.जी. का दरले हाली प्रकोप हेरी १ हप्ताको अन्तरालमा बढीमा ३ पटकसम्म प्रयोग गर्नुपर्दछ। साथै उपचार गर्दा औषधी (Cephalexin) ८० एम.जी. प्रति के.जी. माछाको दरले दानामा मिसाई १५ दिन सम्म खुवाउनुहोस्।

मत्स्यपालनको लागि पानीको उपयुक्त गुणस्तर

- अक्सिजन: ५० पीपीएम भन्दा बढी
 एमोनिया: ०.२ पीपीएम भन्दा कम
 पि.एच.: ५-६
 तापक्रम: २६-३२ डिग्री सेल्सियस
- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
 - माछा पोखरीमा एमोनियाको मात्रा बढी भएमा पोखरीमा माछाको घनत्व (stocking density) कम गर्ने, दानाको मात्रा घटाउने, पानीको गहिराई बढाउने, एरेटरको संख्या बढाउने आदि गर्न सकिन्छ। मेरेका माछालाई तत्काल हटाउनुपर्दछ। अपरान्हमा अत्याधिक पि एच (pH) हुने गरेको भए चूना प्रयोग गर्दा केही लाभदायी हुन्छ। एमोनियाको मात्रा १ पिपीएम (PPM) छ भने पोखरीको २५% पानी विस्थापन गर्नुपर्दछ। एमोनिया २.५ पिपीएम (PPM) वा बढी भएमा माछालाई अर्को पोखरीमा सार्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५०, १६ चैत्र २०७४, अवधि : १६ चैत्र २०७४ — २२ चैत्र २०७४

४. घाँसेवाली

- कोइरालो, खन्यु, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर आदि डालेघाँसहरू चैत्र महिनासम्म खुवाउनु सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।

तराई र मध्य पहाडमा लगाइने वर्षे घाँसहरू:

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर	छर्ने तरिका	घाँसको उत्पादन (टन/हे.)	घाँसको काट्ने समय
टिओसेन्टी	चैत-असार	४०	छरुवा वा लाईनमा	५०-६०	जेष्ठ - असोज
सर्गम	चैत-असार	४०	छरुवा वा लाईनमा	४०-५०	जेष्ठ - असोज
बाजरा	चैत-असार	२५-३०	छरुवा वा लाईनमा	४०-५०	जेष्ठ - असोज
बोडी	चैत-असार	२५-३०	छरुवा वा लाईनमा	२०-२५	जेष्ठ - असोज

- जग्गा तयारीको बेलामा टिओसेन्टी, सर्गम र बाजरा घाँसको लागि १००० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १.८ के.जी. युरिया, ६.५ के.जी. डिएपी तथा ३.३ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले वा ६६६ के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १.२ के.जी. युरिया, ४.३४ के.जी. डिएपी तथा २.२ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।
- बोडीको लागि १२५० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १६५ ग्राम युरिया, ६.५ के.जी. डिएपी तथा २.५ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले वा ८३३ के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ११० ग्राम युरिया, ४.३४ के.जी. डिएपी तथा १.६७ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँद्री। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँद्री प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राखे र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

वर्ष ३ अंक ५१

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: २३ चैत्र २०७४

अवधि: २३ चैत्र २०७४— २९ चैत्र २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- मध्य पहाडी जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्यतया आंशिक देखि सामान्य बदलि रही केही स्थानहरूमा मेघगर्जन सहित हल्का देखि मध्यम वर्षा तथा असिना पर्ने संभावना देखिन्छ।
- हिमाली जिल्लाहरूमा साताभरि नै सामान्य वा पूर्णरूपले बदलि भई केहि अग्लो भू-भागहरूमा हिमपात र तल्लो भू-भागहरूमा हल्का देखि मध्यम वर्षा हुने संभावना देखिन्छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा अपरान्हपछि सामान्यतया बदलि भई केहि स्थानहरूमा हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा शनिवार बिहान ९ बजे पश्चिम तराईबाट हावाहुरी शुरु भई क्रमशः पूर्वतिर सदै जाने संभावना छ।

बालीनाली सारांश:

- उच्च पहाडी क्षेत्रमा (जुम्ला) वर्षे धानका सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू: लेकाली धान-१, लेकाली धान-३, चन्दननाथ-१ र चन्दननाथ-३ मध्ये उपलब्ध जातको वीउ २.५ के.जी. प्रति रोपनीको दरले बन्दोबस्त गरि ब्याड राखुहोस्।
- सुन्तलामा फूल लागिसकेको भए पहिलो पटक यसै हप्तामा विरुवा बर्धक रसायन) प्लानोफिक्स-Planofix) वा प्लान्टोप्लेक्स १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली पात र फल भिज्ने गरी छर्नुहोस्। दोश्रो पटक फलको आकार गुच्चा भन्दा ठूलो भएपछि जेष्ठ महिनामा छर्नुहोस्।
- पहाडी भेगका पाखो बारीमा लगाएको आलुबालीमा रातो कमिलाको प्रकोप देखिने ठाउँहरूमा निरन्तर ओसिलो रहने गरि सिँचाइको व्यवस्था गर्नुहोस्।

पशुपालन सारांश:

- प्रि-मनसुनको समयमा चट्याड परेर पशु पन्छीमा हानी नोकसानीका साथै मृत्यु समेत हुन सक्ने भएकोले समयमै पशु बीमा गर्नुहोस्।
- चरचरे र भ्यागुते रोगविरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राखुहोस्।
- प्रि-मनसुनको समयमा परेको पानीले ट्राउट माछामा पातलो पहेंलो दिसा (कक्सिडियोसिस रोग) देखिन सक्ने हुँदा दानामा टोल्त्राजुरिल (Toltrazuril) ७ एम.जी. प्रति के.जी. माछाका दरले भटमासको तेल (०.७% प्रति के.जी. दाना) मा मिसाई खुवाउनुहोस्। पहेंलो दिसासगैँ रगत पनि मिसिएको देखिएमा भिटामिन के (Vitamin K) १०० एम.जी. प्रति के.जी. दानामा थप गरि ७ दिनसम्म दिनुहोस्।
- तराईका जिल्लाहरूमा माछामा इ.यू.एस. रोग लागेमा चुना प्रति कट्टा १४ के.जी. का दरले हाली प्रकोप हेरी १ हप्ताको अन्तरालमा बढीमा ३ पटकसम्म प्रयोग गर्नुपर्दछ। साथै उपचार गर्दा औषधी (Ciphalexin) ८० एम.जी. प्रति के.जी. माछाको दरले दानामा मिसाई १५ दिन सम्म खुवाउनुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

०९ चैत्र २०७४ देखि १५ चैत्र २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	२.०	३१.०-३५.०	१५.०-२०.०	६०-७८	५८-७२	-	-	-
मोरङ	०.०	३१.६-३५.०	१६.५-२०.४	५७-७२	३३-५४	१.५-७.५	उत्तर	
धनकुटा	फाटफुट	२५.७-२७.४	१३.०-१५.६	५७-७२	३०-५२	०.०-२.०	पश्चिम	
संखुवासभा	१.४	२५.८-२७.५	१४.०-१७.०	५७-९७	५१-७३	-	-	-
सुनसरी	फाटफुट	३१.२-३५.०	१४.०-१९.०	५४-७९	३४-६०	-	-	-
सप्तरी	०.०	३७.७-३४.५	१९.५-२४.०	५८-७३	३९-६४	-	-	-
सिराहा	०.०	३२.५-३५.०	१६.५-२२.०	४२-६१	३७-५२	-	-	-
दोलखा	६.४	२१.५-२४.५	९.५-११.०	८९-९६	७९-९२	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३३.०-३५.७	१८.०-२४.७	५८-८५	३५-८२	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	७.४	२७.५-३०.८	१०.०-१२.५	९४-९९	६५-९०	-	-	-
बारा	०.०	३३.५-३६.०	१४.०-२१.०	४७-६१	१९-३९	०.०-४.०	पश्चिम	
धादिङ	४.०	२८.३-३१.५	१४.५-१७.५	५०-८३	४०-६४	-	-	-
चितवन	०.०	३३.३-३६.१	१३.६-१८.५	६४-७६	४८-७३	-	-	-
कास्की	५.८	२९.५-३१.७	१४.०-१६.२	७५-९६	२७-४४	०.०-३.०	पश्चिम	
मुस्ताङ	२२.५	१४.५-१८.५	०.०-४.०	४५-९५	३४-७०	-	-	-
पाल्पा	०.०	२८.०-२९.५	१५.०-१६.६	५७-६४	३७-६१	-	-	-
रूपन्देही	०.०	१४.२-२०.६	३३.८-३६.०	४६-६५	१०-४०	०.१-९.०	दक्षिण	
रुकुम	-	-	-	-	-	-	-	-
दाङ	०.०	३१.२-३३.०	१४.७-१७.५	५७-८२	२४-४७	०.०-१.५	पश्चिम	
बाँके	०.०	३४.२-३९.६	१४.५-१८.०	४७-७७	२५-३२	०.८-१.८	पश्चिम	
सुर्खेत	०.३	३१.३-३३.९	१३.०-१५.४	४७-६५	२०-४०	०.८-३.३	पश्चिम	
जुम्ला	१८.५	१९.८-२२.४	२.३-३.५	३९-६७	१४-३२	०.०-५.०	पश्चिम	
कैलाली	०.०	३४.५-३५.६	१४.२-१६.५	५९-७६	२३-३२	०.०-२.०	उत्तर	
डोटी	०.०	३१.६-३६.२	१०.६-१५.०	६२-८९	१५-३३	०.०-३.०	पश्चिम	
दार्चुला	०.०	३०.५-३५.५	११.०-१६.०	८४-९८	६३-८५	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

१६ चैत्र २०७४ देखि २२ चैत्र २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	११.८	२६.५-३५.५	१५.५-१९.५	६२-९५	४८-६८	-	-	-
मोरङ	२३.८	२६.६-३५.५	१७.७-२०.७	६०-९१	३६-५७	०.०-१०.०	पश्चिम	
धनकुटा	१.८	२४.०-२९.४	१३.०-१७.६	५८-९०	३२-६१	०.०-४.०	दक्षिण	
संखुवासभा	०.७	२४.८-३०.१	१३.५-१७.४	६०-९७	४०-८१	-	-	-
सुनसरी	७.२	२८.५-३६.२	१४.०-१८.५	६३-७५	४३-५८	-	-	-
सप्तरी	५२.८	२७.५-३४.५	१९.५-२३.०	६१-८०	४७-६७	-	-	-
सिराहा	६८.५	२७.५-३५.५	१८.०-२१.५	५१-८३	४४-६२	-	-	-
दोलखा	१८.६	२२.०-२५.०	९.०-११.५	९१-९६	४७-८७	-	-	-
महोत्तरी	२६.७	३३.३-३६.५	१९.०-२१.६	५८-७७	४७-७४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	३०.६	२७.१-३२.०	१०.७-१५.५	९६-१००	७०-९२	-	-	-
बारा	१०.५	३२.५-३६.५	१७.५-२१.४	४६-७०	२९-४०	१.२-३.७	पूर्व	
धादिङ	१२.३	२५.५-३१.५	१४.०-१६.१	५०-७७	४४-६२	-	-	-
चितवन	४.७	३१.४-३६.३	१४.६-१९.५	६४-८२	५७-६८	-	-	-
कास्की	४०.०	२६.०-३१.६	१२.९-१८.०	८०-९८	२६-५८	०.०-४.०	पश्चिम	-
मुस्ताङ	४.१	१२.०-२०.०	०.५-५.५	४०-७०	२७-६८	-	-	-
पाल्पा	५९.६	२६.०-३०.०	८.८-१७.५	६०-८५	४४-७८	-	-	-
रूपन्देही	२८.५	३१.३-३८.५	१५.२-२०.५	५०-७५	२५-३५	०.५-९.०	पूर्व	
रुकुम	१४.५	१६.५-२०.०	११.५-१५.०	५९-९०	३९-८२	-	-	-
दाङ	१२.४	२९.०-३२.८	१५.४-१९.५	५३-८७	३१-३७	०.५-२.५	पश्चिम	
बाँके	५.३	३३.२-३७.०	१६.२-२२.०	५४-७४	२९-४५	१.५-७.५	दक्षिण	
सुर्खेत	६.४	२७.६-३३.०	१४.२-१८.०	४५-८४	२५-६२	१.५-७.०	पश्चिम	
जुम्ला	६.६	१५.२-२२.३	३.०-८.६	६१-७९	२९-५०	०.०-१०.०	पश्चिम	
कैलाली	फाटफुट	३३.४-३६.२	१५.२-१९.२	५९-७१	२४-३३	०.०-५.०	उत्तर	
डोटी	३.०	२६.५-३१.५	११.५-१७.६	५८-८१	१८-५५	०.५-३.०	दक्षिण	
दार्चुला	३९.४	२१.५-३१.०	११.०-१७.०	८५-९८	८०-८७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- जग्गा तयारीको बेलामा ५०० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ४.४ के.जी. डि.ए.पी., २.७ के.जी. युरिया, ३.३ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनी वा ३३० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ३ के.जी. डि.ए.पी., १.८ के.जी. युरिया, २.२ के.जी. म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टाका दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।
- जिकको कमी भएका भू-भागहरूमा धान बालीमा खैरा रोग लाग्ने भएको हुनाले जमिनको अन्तिम तयारीको बेलामा १-१.२५ के.जी. जिंक सल्फेट (zinc sulphate) प्रति रोपनी वा ७००-८०० ग्राम प्रति कट्टाका दरले प्रयोग गर्नुहोस्।

२. वर्षे धान

- उच्च पहाडी क्षेत्रमा (जुम्ला) वर्षे धानको ब्याड राख्ने बेला भएकोले सिफारिस गरिएका उन्नत जातहरू: लेकाली धान-१, लेकाली धान-३, चन्दननाथ-१ र चन्दननाथ-३ मध्ये उपलब्ध जातको वीउ २.५ के.जी. प्रति रोपनीको दरले व्यवस्था गरि ब्याड राख्नुहोस्।

३. वर्षे मकै

- पहाडी भेगहरूमा अघिल्लो हप्ता हल्का देखि मध्यम वर्षा भएकोले मकै उम्रनको लागि चिस्यान पुग्ने देखिएका ठाउँहरूमा आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएको मकैको उन्नत जातहरू १ १.५-के प्रति रोपनीका दरले .जी. लगाउनु होस्।
- मध्यपहाडी भेगको लागि सिफारिस गरिएका जातहरू मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, पोषिलो मकै-१, खुमल पहेलो, सितला, देउती र खुमल हाइब्रिड-२ (वर्णशंकर मकै) तथा छिटो पाक्ने मकैका जातहरू अरुण-३, अरुण-४, अरुण-६ र उच्च पहाडी क्षेत्रका लागि गणेश-१, गणेश-२ हुन्।

मकै बालीको मलखाद व्यवस्थापन

प्रकार	प्रांगरिक मल (के.जी./ रोपनी) जग्गा तयारीको बेलामा	आवश्यक रसायनिक मल जग्गा तयारीको बेलामा (के.जी./ रोपनी)			बाली लगाएको २५-३० दिनमा	बाली लगाएको ४५-५० दिनमा
		डि.ए.पी	युरिया	म्युरेट अफ पोटास	युरिया	युरिया
छिटो पाक्ने मकै	५००	६.५	४.०	३.३	३.३	३.३
ढिलो पाक्ने मकै	५००	६.५	५.६	३.३	४.१	४.१
वर्णशंकर मकै	७५०	६.५	७.२	३.३	४.९	४.९

- पहाडी भेगका अम्लीय माटो भएका ठाउँहरूमा माथि दिईएको फस्फोरसको मात्रालाई आधा-आधा गरि २ पटक (बाली लगाउने समयमा र ४०-४५ दिनमा) प्रयोग गर्नुहोस्।

४. गहुँ

- तराईका जिल्लाहरूमा शनिवार बिहान ९ बजे पश्चिम तराईबाट हावाहुरी शुरु भई क्रमशः पूर्वतिर सार्दै जाने संभावना भएकोले उक्त दिन गहुँबाली नकाट्नुहोस्।
- आगामी साताभरि नै सामान्यतया बदलि भई केहि स्थानहरूमा मेघगर्जन सहित हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना भएकोले मौसमी अवस्था हेरि गहुँ काट्नुहोस्।
- गहुँलाई २-३ दिन घाममा सुकाए पछि (दानामा चिस्यानको मात्रा १०-१२ प्रतिशत नहुन्जेल) हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै- सीड बिन, प्रो-ब्याग, घ्याम्पोमा भण्डारण गर्नु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

- भण्डारण गरेको बीउलाई कीराहरूबाट जोगाउन भकारीको माथिल्लो भागको बीउ माथि ४-५ ईन्च जति छहारीमा सुकाएको सुकिलो निम, बकाइनो र तितेपाति जस्ता विरुवाको पातहरू राखे गरेमा पनि कीराहरू लाग्ने सम्भावना कम हुन्छ।
- बीउको लागि भण्डारण गरेको गहुँमा कीराहरू लाग्न नदिनको लागि सेलफस को २-३ चक्री मलमल कपडामा बेरेर १ मेट्रिक टन भण्डारण गरेको बीउमा भकारी भित्र हात घुसाएर ६-१२ ईन्च भित्र भकारीमा राखी हावा नछिर्ने गरि बन्द गरेर राखेमा कीराहरूबाट बचाउन सकिन्छ।

५. उखु

- उखु बालीको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना हुन्छ। यसको प्रकोप कम गर्न उखु रोपेको ४५ र ६० दिनमा ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गर्दा यो कीरा नियन्त्रण गर्न सकिन्छ। उखु रोपेको ३० देखि ४० दिन पछि ट्राइकोग्रामा (Trichogramma) परजीवी कीरा १००,००० प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ४-५ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। उखुको जात अनुसार ढिलो पाक्ने जातमा मृत गुबो १५ देखि २३% र छिटो पाक्ने जातमा मृत गुबो १७% भन्दा बढी देखिएमा आर्थिक क्षती हुन सक्छ। यस्तो अवस्थामा थायोडीकार्प (Thiodicarp 75% WP) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले ८००-१००० लिटर घोल तयार गरी एक हेक्टर बालीमा साँझपख छर्नुपर्दछ।
- उखु बालीमा क्षती पुर्याउने विभिन्न गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि ट्राइकोग्रामा (Trichogramma chilonis or Trichogramma japonicum) परजीवी कीरा १००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला।)

६. मुसुरो

- आगामी साताभरि नै सामान्यतया बदलि भई केहि स्थानहरूमा मेघगर्जन सहित हल्का देखि मध्यम खालको वर्षा हुने संभावना भएकोले मौसम हेरि पाकेको मुसुरो कटानी गरि राम्रोसँग फिँजाएर सुकाउनुहोस्।

७. अरहर

- अरहर बालीको कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।
- कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ एम.एल. हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिजे गरी पानी नपरेको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ।

८. आलु

- मध्यपहाडमा लगाइएको बीउ आलुलाई रगिग गर्नुहोस्। रगिग गर्दा भाइरस लागेका, रोगी, बेजातका र कमजोर र मसिना विरुवाहरू (दाना लागिसकेका भए उक्त दानाहरू समेत) उखेलेर हटाउनुहोस्।
- मध्यपहाडमा आलुको दानामा लाग्ने पुतलीले क्षती पुर्याउने हुँदा त्यसबाट जोगाउन १५ दिनको फरकमा माटो राम्ररी भिजेगरि सिँचाई दिने र आलुको दाना माटोमाथि निस्कन नदिन राम्ररी उकेरा दिनुहोस्।
- पहाडी भेगका पाखो बारीमा रातो कमिलाको प्रकोप देखिने ठाउँहरूमा निरन्तर ओसिलो रहने गरि सिँचाइको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडका केही ठाँउहरूमा प्रि-मनसुनका कारण बदली तथा हल्का वर्षा हुँदा डडुवा रोग देखिने हुनाले तल दिईएका व्यवस्थापनका विधिहरू अपनाउनुहोला।

डढुवा रोग: यो रोगको संक्रमण हुँदा शुरुमा पातमा फिक्का हरियो रंगका विभिन्न आकारका थोप्लाहरू देखिन्छन्। अनुकूल वातावरण (तापक्रम २०° सेन्टिग्रेड भन्दा कम, सापेक्षिक आर्द्रता ९०% भन्दा बढी, घाम नलाग्ने, हुस्सु लाग्ने वा सिमसिम वर्षा भएको अवस्था) रहिरहेमा थोप्लाको भित्री भाग सुकेको देखिन्छ भने थोप्लाको बाहिरी घेरा फिक्का हरियो देखिन्छ। रोग बढ्दै गएपछि पुरै पात सुकेर डढे जस्तो देखिन्छ। रोग अझै फैलँदै जाँदा आलुको काण्ड, पातको भेट्ना र मुनामै ढुसीले बनाएका ठूला दागहरू देखिन्छ।

रोगको व्यवस्थापन:- यो रोगको व्यवस्थापनको लागि यो रोगको अनुकूल वातावरण रहिरहेमा मेन्कोजेव युक्त कुनै पनि विषादी (इण्डोफिल एम-४५, डाइथेन एम-४५ आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कट्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिज्ने गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ। प्रकोप बढ्दै गएमा डाइमेथोमर्फ (एक्रोबेट) वा फेनामिडन तथा मेन्कोजेव युक्त मिश्रित (सेक्टिन) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक वा क्लिक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७ दिनको अन्तरमा ४-५ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

९. फलफूल बाली

- यो समयमा फूल फुल्ने फलफूलहरू जस्तै कागती, लिची, आँप बालीहरूमा मौरी तथा अन्य कीराहरूले गुणस्तरीय फल उत्पादनको लागि पराग सेचन प्रक्रिया गर्ने भएकोले यिनीहरूको भ्रमण लाई प्रोत्साहन गर्न विषादी नछर्कनु होला। विषादीको प्रयोग गर्ने पर्ने भएमा स्थानीय प्राविधिकको सल्लाह अनुसार गर्नुहोला।
- कागती समुहको फलफूल बालीमा कत्ले कीरा व्यवस्थापनको लागि सामान्य प्रकोप भएका हाँगा, पातहरू काटेर हटाउने, कीराको संख्या कम छ भने कपडा/कपासले राम्ररी पुछनुहोस्। प्रकोप ज्यादा छ भने खनिज तेल जस्तै: सर्वो, एट्सो तेल १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई कत्ले कीरा लागेको स्थानमा भिज्ने गरी ७-७ दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्कनुहोस्।
- कागती समुहको बालीहरूमा पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसावारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको पातको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु होस्। व्यवसायिक खेती गर्ने कृषकहरूले रोगर ३०% ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७-७ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नु पर्दछ।
- गतहसा पर्याप्त पानी परेका ठाउँहरूमा सबै किसिमका फलफूल बालीलाई आवश्यकता अनुसार मलखाद दिई उकेरा दिनुहोस्। पर्याप्त पानी नपरेका ठाउँहरूमा मलखाद दिँदा सिँचाई पनि दिनुहोस्।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा क्लोरपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR) ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा व्याक्टेरिया वा ढुसी कुन बाट लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि ढुसिबाट लागेको हो भने कपरअक्सिक्लोराईड २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि व्याक्टेरियाबाट ओइलाउने रोग लागेको भएमा कासु-बी (कासुगामाईसिन) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका टुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्याप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो ढुङ्गा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरूमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु होला। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख १५ दिनको फरकमा ४ पटक छर्नु पर्दछ।

अनारको पुतली व्यवस्थापन:

- अनारको वयस्क पुतलीहरू सक्रिय हुने मौसम भएकोले फूल फुलेदेखि नै फुल पार्ने र फल तयार हुने बेला (असार-श्रावण) मा अधिक झर्ने हुँदा यसै हप्ता देखि एकिकृत व्यवस्थापन विधि अपनाउनुहोस्। १५-१५ दिनको फरकमा नीमजन्व विषादी (एजाडि-याक्टिन) ०.३ ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली ४ पटक छर्नुहोस्। यस कीराको प्रकोप अधिक देखिने बगैँचाहरूमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी. ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुहोस्।

सुन्तला बगैँचामा सुक्ष्म खाद्यतत्वको व्यवस्थापन:

- पहाडी जिल्लाहरूको सुन्तला बगैँचामा बोरोन, जिंक, फलाम र म्याङ्गनिजको कमी भएको पाइएकोले सुन्तलामा पालुवा आइरहेको बेला र दाना लागि सकेपछि २ पटक एग्रोमिन वा मल्टिप्लेक्स ४० थोपा प्रति लिटर पानीमा घोली पात लपक भिज्ने गरी विषादी छर्ने स्प्रेयरको सहायताले छर्नुहोस्। यसरी छर्ने काम यसै हप्ता देखि बैशाख/जेष्ठसम्म पानी नपरेको समय पारेर छर्न सकिन्छ।

सुन्तला बगैँचामा विरुवा बर्धक रसायनको प्रयोग:

- सुन्तलामा फल झर्ने समस्या व्यवस्थापन गर्न फूल लागि सकेको भए पहिलो पटक यसै हप्तामा विरुवा बर्धक रसायन) प्लानोफिक्स-Planofix) वा प्लान्टोप्लेक्स १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली पात र फल भिज्ने गरी छर्नुहोस्। दोश्रो पटक फलको आकार गुच्चा भन्दा ठूलो भएपछि जेष्ठ महिनामा छर्नुहोस्।

कफी

- कफीमा फूल फुल्ने समय भएकोले सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। सिँचाई छैन भने बोटको वरिपरि छापो राख्नुहोस्। कफी बगैँचामा जमिन ढाक्ने बालीहरू जस्तै कोसेबाली (भट्टमास, बोडी, घ्यू सिमी आदि) र बगैँचा ४ वर्ष पुगेको छैन भने अदुवा, वेसार (हलेदो), बदाम, ढैंचा लगाउनुहोस्।
- कफीको सेतो गवारोको वयस्क पोथी खपटेले मूल तथा छिप्पिएका शाखा हाँगाहरूको खस्रो बोक्राको अन्तरमा फुल पार्ने उपयुक्त मौसम भएकोले जुटको बोराले वा ब्रसले काण्ड चिल्लो हुने गरी रगडेर भुँईमा झार्ने र फुल भएको शंका लागेमा/भएमा खाडल खनी पुर्नु/जलाउनुहोस्। साथै १०% चूनको झोल फुल पार्नु अगावै छर्नाले कीराको प्रकोप कम हुने हुँदा यसै हप्ता भित्र छर्नुहोस्। यसको साथै निर्मलीकरण गरेको रातोमाटो, गाईको गोबर र गहुँत मिसाएर काण्डमा लेप लगाउनुहोस्।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिली बगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिली बगको प्रकोप हुने समय भएकोले नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। यसको समस्या समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै सर्वो तेल १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मूल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि [रेजिन वा ग्रीजमा कास्टर (अडिर) को तेल मिसाएर] लगाएमा वगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन् वा ४०० गेजको २५ से. मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाँधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।

- धूलो विषादी मालाथियन २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउनाले वच्चाहरु (nymph) मर्दछन वा २% साइपरमेथ्रिनको झोल प्रयोग गरि निम्फहरु मारन सकिन्छ वा १ के. जी. कार्बोफ्युरान प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- फल/ काण्ड/ पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न कार्बाराइल ५०% डब्लु.पी, २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

Host: Lychee
Problem: Erinose mites

श्रोत: <https://www.flickr.com/photos/scotnelson/5684226393>

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुले बाट ग्रसित हाँगाहरु काटेर जलाउने तथा केलथेन २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक छर्नु पर्दछ वा गन्धक ४.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ आएका पालुवामा १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एक पटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा प्रत्येक साल सुलसुले (Mite) को प्रकोप हुने भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। सुलसुलेको प्रकोप ज्यादा भएमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा डिकोफोल १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

स्याउमा लाग्ने लाही कीरा:

- जुम्ला लगायत स्याउ उत्पादन हुने स्थानहरुमा यो कीराको प्रकोप प्रत्येक वर्ष हुने हुनाले नियमित अनुगमन गर्नु होस्। लाही कीराबाट संक्रमित हाँगा, मुनाहरु नष्ट गर्नुहोस्। लजालु स्वभावका परजीवी खपटे (Lady bird beetle) कीराहरुले यसलाई नोकसानी पुर्याउने भएकोले यसको संवर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवी कीरा एफिलिनस माली (Aphelinus mali) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागी बागबानी अनुसन्धान केन्द्र, राजिकोट वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नु होला)। खनिज तेल (Mineral oil) १० देखी १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरी सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्कनु पर्दछ।

१०. तरकारी बालीहरु

- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रायाप प्रति हेक्टर ८ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। साथै प्रत्येक २ हप्तामा नयाँ क्यु ल्युर युक्त बोटल परिवर्तन गर्नुहोस्। मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नुहोस्।

रातो खपटे कीरा:

- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीरा जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले यसबाट बच्नको लागि समय-समयमा गोडमेल गर्नुहोस्। खपटे कीराहरु बिहान र बेलुका बालीमा हुने भएकोले सम्भव भएसम्म हातले टिपेर नष्ट गर्नुहोस्। कीराको प्रकोप धेरै भएमा साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु.पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नुहोस्।
- सिमी बालीमा सिंदूरे रोग व्यवस्थापनको लागि शुरुवाती अवस्थामा प्रकोप देखिएका पातहरु हटाई जलाउने गर्नुपर्दछ। यदि प्रकोप धेरै भएमा मेन्कोजेवयुक्त विषादी २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोट भिज्ने गरि छर्कनु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमाने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफोस १६% ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेनडाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

- गोलभेंडाको डढुवा व्यवस्थापनको लागि डढुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरिक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डढुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेव ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डढुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्लिवाक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ एस.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- विभिन्न बालीहरूमा सेतो झिँगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, भर्टिसिलियम लेकानी २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्कनुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिँगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिँगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लार्भाहरूले एकै स्थानमा रहेर नोक्सानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु होला।

काउली-बन्दा समूहको इटा बुट्टे पुतली

- काउली-बन्दा समूहको तरकारी बालीमा इटा बुट्टे पुतलीको प्रकोप देखिएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्कनु पर्दछ। यदि यसको प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ एस.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ।

- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागी गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहरो खाडलमा पुर्ने वा जलाउने। *क्लोरांट्रानिलिप्रोल (कोराजेन)* १८.५ एस.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नु पर्दछ।
- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या प्रत्येक वर्ष देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा फिप्रोनील ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस.एल. १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने मालाथियन ५० इ. सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा डाइक्लोरोभस ७६ इ. सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। मालाथियन छर्केको ७ दिन सम्म र डाइक्लोरोभस छर्केको ५ दिन सम्म फल टिप्न हुदैन।

उफ्रने खपटे कीरा

- कलिलो अवस्थामा भएको तरकारी बालीहरुमा (काउली समुह, बोडी, सिमी, भन्टा, भिंडी आदि) उफ्रने खपटे कीराले पातमा प्वालहरु पारी नोक्सानी पार्न सक्छ। थोरै प्वालहरु भएमा खरानी वा गाईको गहुँत प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ तर धेरै क्षती भई आर्थिक नोक्सानी हुने अवस्था छ भने डाइक्लोरोभस ७६ इ. सी. २ एम.एल. एक लिटर पानीमा घोलेर साँझपख छर्नुपर्दछ।

प्याजको थ्रिप्स:

- यी कीराहरुले फूल र कलिला पातहरु चुसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। फूल फुलेको बेलामा बिषादीहरु प्रयोग गर्नाले पराग सेचन गर्ने कीराहरु मर्दछ। त्यसैले बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल) वा कुनै निम भएको बिषादी (३-४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा) थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमेथोएट ३०% ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकीपख थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिज्ने गरी छर्कनु पर्दछ।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सर्ने हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने वित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य बिरुवाहरु हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा मेन्कोजेवयुक्त विषादी २-२.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

			
पूर्ण रुपमा क्षति ग्रस्त बिरुवाहरु	लाभिले क्षती पुर्याएको फल	पातमा क्षतिको लक्षण	
			
मुनामा क्षतिको लक्षण	फलमा क्षतिको लक्षण	बयस्क पुतली	लाभा अवस्था

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकिसकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

बत्तिको पासो तथा यसमा परेका पुतलीहरू

पानीको पासोमा फेरोमोनको प्रयोग

११. अन्य

- खेतवारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुँदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (*प्रेडङ्ग मेन्टीडा*) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

मौरी

- मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। हाल मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै घरको संख्या बढाउनु छ भने रानुको उपयुक्त व्यवस्था गरी मौरी गोला विभाजन गर्नु पर्दछ।
- तापक्रम र आर्द्रतामा दैनिक रूपमा उतार-चढाव भइरहेको हुनाले यस्तो बेलामा मौरीको छाउरा कुहिने रोग (*Foul brood disease*) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।
- मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीरभरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फुलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पर्दैन तर यिनीहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्नसक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। *डाइमेथोएट* ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा *मालाथियन* ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- प्रि-मनसुनको समयमा चट्याड परेर पशु पन्छीमा हानी नोक्सानीका साथै मृत्यु समेत हुन सक्ने भएकोले समयमै पशु बीमा गर्नुहोस्।
- चरचरे र भ्यागुते रोगविरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- गाई, भैंसी, भेडा, बाखा र बंगुरमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरूमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्बन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- भेडा, बाखामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- तापक्रम बढ्दै जाँदा पशु बस्तुमा किर्ना र लुतोको समस्या देखा पर्नसक्दछ। त्यसकारण समयमै आफ्ना पशुवस्तुको राम्ररी बाह्य परिजिवीको प्रकोप भए नभएको निरीक्षण गर्नुहोला। यदि पशु बस्तुमा किर्ना परेमा पहिला घरेलु उपचार बिधि अपनाउनुहोला।
 - ✦ २०० ग्राम नुन, ४ लिटर पानीमा घोलेर यसै झोलले नुहाईदिनुहोस्।
 - ✦ ५० मि. लि. नरिवलको तेल, १०० ग्राम गन्धक र ५० ग्राम अदुवा मिसाई तताएर चिसो पार्ने र पशुको जिउभरि लगाइदिनुहोस्।
 - ✦ ३०० ग्राम सुकेको सुर्तिको पातलाई १ लिटर पानीमा भिजाउने र १ चम्चा नुन हालेर यसलाई ३ घण्टासम्म यथावत राखेर र ३ घण्टापछि यो झोल पशुको जीउभरी लगाउनुहोस्।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
 - ✦ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
 - ✦ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
 - ✦ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस, बंगुर

- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाङ्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाङ्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ बटा ट्रे र ३ बटा ड्रिङकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निस्कक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- क्लासिकल स्वाइन फिभर विषाणुबाट सुँगुर, बंगुर, बँदेलमा लाग्ने अति खतरनाक महामारी रोग भएकोले यो रोग लाग्नबाट बच्न पाठा-पाठी जन्मेको ४५ दिनमा पहिलोपटक यो रोग विरुद्ध खोप लगाउनुहोस् र आफूले पालेका बंगुरहरूलाई प्रत्येक वर्ष नियमित रूपमा खोप लगाउनुहोस्।
- नयाँ स्थानबाट पाठा-पाठी तथा वयस्क ल्याउँदा स्वाइन फिभर विरुद्ध भ्याक्सीन लगाएको/नलगाएको राम्ररी बुझेर मात्र ल्याउनुहोस्। यदि खोप नलगाएको भए खोप लगाएर मात्र ल्याउनुहोस्।

ब्रोइलर कुखुराको खोप तालिका

उमेर	रोग	खोपको किसिम
० दिन	मेरेक्स	मेरेक्स ०.२ एम.एल. छाला मुनि
५-७ दिन	रानीखेत	एफ १ लासोटा-१ थोपा आँखामा
७-१० दिन	लिच्ची	आई.वि.एच.-०.२ एम.एल. छाला मुनि
१०-१४ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Plain)- १ थोपा आँखामा
१६-१८ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Intermediate)- १ थोपा आँखामा
१९-२८ दिन	रानीखेत + गम्बारो	आई.वि.डि. + एन.डि. रानीखेत पानीमा

लेयर्स कमर्सियल कुखुराको खोप तरिका:

उमेर	रोग	भ्याक्सिनको किसिम	भ्याक्सिनेसन तरिका
१ दिन	मेरेक्स	सि. भी. १९८८ वा सि. भी. १-- एस.वि. १-	छालामा
५-७ दिन	रानीखेत	एफ.लासोटा १-	१ थोपा आँखामा
८-१२ दिन	गम्बारो	इन्टरमिडियट	१ थोपा आँखामा
१८-२० दिन	मेरेक्स	एच.भि.टि. फ्रिजहाईड्रेट	छालामा
२४-२६ दिन	गम्बारो	इन्टरमिडियट	पानीमा
२८-३० दिन	आई.वि. रानीखेत	आई.वि. लासोटा	पानीमा
४२ दिन	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
४९-५० दिन	रानीखेत आई.वि.	आई.वि. लासोटा	पानीमा
८-१० हप्ता	रानीखेत आई.वि.	आर.१ वि.	मासुमा
१२-१४ हप्ता	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
१५ हप्ता	आई.वि.	आर.वि.एच. १२०	पानीमा
१६ हप्ता	रानीखेत	लासोटा/ एफ. १	पानीमा

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

३. माछा

- मध्य पहाडका माथिल्लो भेग तथा उच्च हिमालका तल्लो भेगमा पालिने ट्राउट माछाका भुरा सरकारी माछा फार्म (त्रिशुली, नुवाकोट र धुन्चे रसुवा) र नीजि मत्स्य ह्याचरी तथा नर्सरीहरूबाट फाल्गुन-चैत्र महिनामा मात्र उपलब्ध हुने हुँदा आफूलाई चाहिने भुराको बन्दोबस्त समयमै गर्नुहोस्।
- प्रि-मनसुनको समयमा परेको पानीले ट्राउट माछामा पातलो पहेंलो दिसा (कक्सिडियोसिस रोग) देखिन सक्ने हुँदा दानामा टोल्ट्राजुरिल (Toltrazuril) ७ एम.जी. प्रति के.जी. माछाका दरले भटमासको तेल (०.७% प्रति के. जी. दाना) मा मिसाई खुवाउनुहोस्। पहेंलो दिसासगैँ रगत पनि मिसिएको देखिएमा भिटामिन के (Vitamin K) १०० एम.जी. प्रति के.जी. दानामा थप गरि ७ दिनसम्म दिनुहोस्।
- मौसमी बदलाव संगै रेस्वे पोखरीमा आउने वातावरणीय असरले ट्राउट माछा भुरा/माउ/ खाने माछा तनावमा आई रोग र शिकारी जीवको आक्रमणका लागि तिनको शरीर अनुकूल हुने हुँदा दैनिक दाना दरमा भिटामिन सी ०.५ ग्राम प्रति के.जी. थप गरि दानामा मिसाई खुवाउँदा तनाव व्यवस्थापन र संभाव्य रोग न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा कमनकार्प भुरा उपलब्ध हुने हुँदा नजिकका सरकारी केन्द्र, मत्स्य विकास केन्द्र र नीजि मत्स्य ह्याचरी/नर्सरीहरूबाट उपलब्ध हुने हुँदा आफूलाई चाहिने भुराको बन्दोबस्त समयमै गर्नुहोस्।
- माछाभुरा ढुवानी सितल समय (बिहान वा बेलुका) मा गर्नुहोस् तथा माछा भुरालाई सोझै पोखरीमा नखन्याउनुहोस्।
- ढुवानी गरिने माछाको भुरा २४ घण्टादेखि भोको हुनुपर्दछ र पोखरीमा छोडेपछि ३-४ घण्टासम्म दाना दिनुहुँदैन।
- केही बेर (१०-१५ मिनेट) भुराको प्याकलाई पोखरीको पानीमा राखेर वातावरणसँग घुलमिल भएपछि र तापक्रमको फरक १-२ डिग्री सेल्सियस भएपछि मात्र पोखरीमा भुरा छाड्नुहोस्।
- कार्प माछा भुरा हुर्काउने पोखरीमा वातावरण बदलाव संगै शिकारी जीव (खपटे, बग, गाइने कीरा आदि) को प्रकोप देखिएमा मालाथियन ५०% ई.सी. प्रति कष्टा ४ फिट पानी गहिराई भएको अवस्थामा ४०० एम.एल. मालाथियन १० लिटर पानीमा घोली (मालाथियनको मात्रा १ पिपिएम भन्दा कम हुनुपर्ने) पोखरीको चारै कुना छर्कदा माछा भुरा मृत्युदर क्षती न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ।
- कार्प माछा भुरा हुर्काउने पोखरीमा वातावरण बदलाव संगै शिकारी जीव (back swimmer) को प्रकोप देखिएमा प्रति कष्टा ४ फिट पानी गहिराई भएको अवस्थामा ५ लिटर डिजल, १ लिटर डढेको मोबिल र ५०० ग्राम डिटरजेन्ट मिश्रित घोल पोखरीको चारै कुनामा छर्कदा माछा भुरा मृत्युदर न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ। यसो गर्दा पोखरीको उत्पादन क्षमता कम हुने भएकोले भोलिपल्ट १.५ के.जी. डि.ए.पी. र ०.५ के.जी. यूरिया बेगला बेगलै भिजाउने र पोखरीको चारै कुनामा छर्कनु पर्दछ।
- तराईका जिल्लाहरूमा माछामा इ.यू.एस. रोग लागेमा चुना प्रति कष्टा १४ के.जी. का दरले हाली प्रकोप हेरी १ हप्ताको अन्तरालमा बढीमा ३ पटकसम्म प्रयोग गर्नुपर्दछ। साथै उपचार गर्दा औषधी (Ciphalexin) ८० एम.जी. प्रति के.जी. माछाको दरले दानामा मिसाई १५ दिन सम्म खुवाउनुहोस्।

मत्स्यपालनको लागि पानीको उपयुक्त गुणस्तर

अक्सिजन: ५० पीपीएम भन्दा बढी

पि.एच.: ५-६

एमोनिया: ०.२ पीपीएम भन्दा कम

तापक्रम: २६-३२ डिग्री सेल्सियस

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन बिहानको ३-४ बजेभित्र हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- वायु प्रवाह यन्त्रको प्रयोग नगरिएका माछापोखरीमा बादल लागेको दिनमा पानीको रंग गाढा हरियो/गाढा खैरो वा सेची डिस्क रिडिड २५ से.मी. भन्दा कम वा पोखरी पानीमा हात डुबाउँदा कुहिनो नडुब्दै हत्केला देखिन छाडेमा र माछाको संख्या ३००-३५० गोटा प्रति कष्टा भन्दा बढि भएको अवस्थामा मलखाद र दाना दिनुहुँदैन।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५१, २३ चैत्र २०७४, अवधि : २३ चैत्र २०७४ — २९ चैत्र २०७४

४. घाँसेवाली

- कोइरालो, खन्यु, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर आदि डालेघाँसहरु चैत्र महिनासम्म खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरुमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरु हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्।
- जै तथा बर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरुले यी घाँसहरु लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिई जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।
- बर्षिम तथा जै घाँसको बीउ पाक्ने समय भएकोले श्रेसर वा लाठी प्रयोग गरि बीउ झारेर थन्काउनु अघि ३-४ घाममा (१०-१२% को चिस्यान कायम राख्ने) सुकाउनुहोस्।
- घाँसको बीउ भण्डारणमा कीरा लाग्नबाट जोगाउन घाँसको बीउमा सुकेको निमको पात वा तितेपाती राखुहोस्। यदि कीराको प्रकोप बढी भएमा सेल्फस २ चक्की ३-प्रति टन बीउका दरले मलमल कपडामा बेरी बीउको बोरा वा भकारी भित्र ५ इन्च ६-गहिराईमा हावा नछिर्ने गरि राख्दा किराहरुबाट जोगाउन सकिन्छ।

तराई र मध्य पहाडमा लगाइने बर्षे घाँसहरु:

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर	छर्ने तरीका	घाँसको उत्पादन (टन/हे.)	घाँसको काट्ने समय
टिओसेन्टी	चैत-असार	४०	छरुवा वा लाईनमा	५०-६०	जेष्ठ - असोज
सर्गम	चैत-असार	४०	छरुवा वा लाईनमा	४०-५०	जेष्ठ - असोज
बाजरा	चैत-असार	२५-३०	छरुवा वा लाईनमा	४०-५०	जेष्ठ - असोज
बोडी	चैत-असार	२५-३०	छरुवा वा लाईनमा	२०-२५	जेष्ठ - असोज

- जग्गा तयारीको बेलामा टिओसेन्टी, सर्गम र बाजरा घाँसको लागि १००० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १.८ के.जी. युरिया, ६.५ के.जी. डिएपी तथा ३.३ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले वा ६६६ के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १.२ के.जी. युरिया, ४.३४ के.जी. डिएपी तथा २.२ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।
- बोडीको लागि १२५० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १६५ ग्राम युरिया, ६.५ के.जी. डिएपी तथा २.५ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले वा ८३३ के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ११० ग्राम युरिया, ४.३४ के.जी. डिएपी तथा १.६७ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

अनुसूची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खाँदै। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खाँदै प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राख्ने र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

वर्ष ३ अंक ५२

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन

जारी मिति: ३० चैत्र २०७४

अवधि: ३० चैत्र २०७४— ०६ वैशाख २०७४

जिल्लाहरू: झापा, मोरङ, संखुवासभा, धनकुटा, सुनसरी, सप्तरी, सिराहा, दोलखा, महोत्तरी, काभ्रेपलाञ्चोक, बारा, धादिङ, चितवन, कास्की, मुस्ताङ, पाल्पा, रुपन्देही, रुकुम, दाङ, बाँके, सुर्खेत, जुम्ला, कैलाली, डोटी, दार्चुला

जारी गर्ने:

कृषि विकास मन्त्रालय- जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना (कृषि व्यवस्थापन सूचना प्रणाली)

नेपाल कृषि अनुसन्धान परिषद्-कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा

जल तथा मौसम विज्ञान विभाग - मौसम पूर्वानुमान महाशाखा/ कृषि-मौसम शाखा

मौसमी सारांश:

- साताको मध्य तथा अन्त्यतिर पहाडी भूभागका केही स्थानहरूमा अपरान्हपछि मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने सम्भावना छ। त्यस्तै साताको शुरु र अन्त्यतिर तराईका एक-दुई स्थानहरूमा हल्का वर्षाको सम्भावना छ भने उच्च हिमाली भूभागहरूका केहि स्थानहरूमा हल्का हिमपातको सम्भावना छ।

बालीनाली सारांश:

- चैते धान रोपिएको खेतमा बिरुवाले गाँज हाल्न शुरु गरेको र फुल फुल्नु अघि ३.३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २.२ के.जी. युरिया प्रति कठुका दरले टपड्रेस गर्नुहोस्।
- तराईका एक-दुई स्थानहरूमा साताको शुरु र अन्त्यतिर तथा पहाडी भूभागका केही स्थानहरूमा साताको मध्य तथा अन्त्यतिर अपरान्हपछि मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने सम्भावना भएकोले मौसमी अवस्था हेरि गर्नु काटनुहोस्।
- हावाहुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरूलाई टेको दिनुहोस्।
- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरूमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।

पशुपालन सारांश:

- प्रि-मनसुनको समयमा चट्याङ परेर पशु पन्छीमा हानी नोक्सानीका साथै मृत्यु समेत हुन सक्ने भएकोले समयमै पशु बीमा गर्नुहोस्।
- चरचरे र भ्यागुते रोगबिरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- प्रि-मनसुनको समयमा परेको पानीले ट्राउट माछामा पातलो पहेंलो दिसा (कक्सिडियोसिस रोग) देखिन सक्ने हुँदा दानामा टोल्ट्राजुरिल (Toltrazuril) ७ एम.जी. प्रति के.जी. माछाका दरले भटमासको तेल (०.७% प्रति के.जी. दाना) मा मिसाई खुवाउनुहोस्। पहेंलो दिसासँगै रगत पनि मिसिएको देखिएमा भिटामिन के (Vitamin K) १०० एम.जी. प्रति के.जी. दानामा थप गरि ७ दिनसम्म दिनुहोस्।
- तराईका जिल्लाहरूमा माछामा इ.यू.एस. रोग लागेमा चुना प्रति कठु १४ के.जी. का दरले हाली प्रकोप हेरी १ हप्ताको अन्तरालमा बढीमा ३ पटकसम्म प्रयोग गर्नुपर्दछ। साथै उपचार गर्दा औषधी (Ciphalexin) ८० एम.जी. प्रति के.जी. माछाको दरले दानामा मिसाई १५ दिन सम्म खुवाउनुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ वैशाख २०७४

मौसमी तथ्यांकहरु

१६ चैत्र २०७४ देखि २२ चैत्र २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	११.८	२६.५-३५.५	१५.५-१९.५	६२-९५	४८-६८	-	-	-
मोरङ	२३.८	२६.६-३५.५	१७.७-२०.७	६०-९१	३६-५७	०.०-१०.०	पश्चिम	
धनकुटा	१.८	२४.०-२९.४	१३.०-१७.६	५८-९०	३२-६१	०.०-४.०	दक्षिण	
संखुवासभा	०.७	२४.८-३०.१	१३.५-१७.४	६०-९७	४०-८१	-	-	-
सुनसरी	७.२	२८.५-३६.२	१४.०-१८.५	६३-७५	४३-५८	-	-	-
सप्तरी	५२.८	२७.५-३४.५	१९.५-२३.०	६१-८०	४७-६७	-	-	-
सिराहा	६८.५	२७.५-३५.५	१८.०-२१.५	५१-८३	४४-६२	-	-	-
दोलखा	१८.६	२२.०-२५.०	९.०-११.५	९१-९६	४७-८७	-	-	-
महोत्तरी	२६.७	३३.३-३६.५	१९.०-२१.६	५८-७७	४७-७४	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	३०.६	२७.१-३२.०	१०.७-१५.५	९६-१००	७०-९२	-	-	-
बारा	१०.५	३२.५-३६.५	१७.५-२१.४	४६-७०	२९-४०	१.२-३.७	पूर्व	
धादिङ	१२.३	२५.५-३१.५	१४.०-१६.१	५०-७७	४४-६२	-	-	-
चितवन	४.७	३१.४-३६.३	१४.६-१९.५	६४-८२	५७-६८	-	-	-
कास्की	४०.०	२६.०-३१.६	१२.९-१८.०	८०-९८	२६-५८	०.०-४.०	पश्चिम	-
मुस्ताङ	४.१	१२.०-२०.०	०.५-५.५	४०-७०	२७-६८	-	-	-
पाल्पा	५९.६	२६.०-३०.०	८.८-१७.५	६०-८५	४४-७८	-	-	-
रुपन्देही	२८.५	३१.३-३८.५	१५.२-२०.५	५०-७५	२५-३५	०.५-९.०	पूर्व	
रुकुम	१४.५	१६.५-२०.०	११.५-१५.०	५९-९०	३९-८२	-	-	
दाङ	१२.४	२९.०-३२.८	१५.४-१९.५	५३-८७	३१-३७	०.५-२.५	पश्चिम	
बाँके	५.३	३३.२-३७.०	१६.२-२२.०	५४-७४	२९-४५	१.५-७.५	दक्षिण	
सुर्खेत	६.४	२७.६-३३.०	१४.२-१८.०	४५-८४	२५-६२	१.५-७.०	पश्चिम	
जुम्ला	६.६	१५.२-२२.३	३.०-८.६	६१-७९	२९-५०	०.०-१०.०	पश्चिम	
कैलाली	फाटफुट	३३.४-३६.२	१५.२-१९.२	५९-७१	२४-३३	०.०-५.०	उत्तर	
डोटी	३.०	२६.५-३१.५	११.५-१७.६	५८-८१	१८-५५	०.५-३.०	दक्षिण	
दार्चुला	३९.४	२१.५-३१.०	११.०-१७.०	८५-९८	८०-८७	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

२३ चैत्र २०७४ देखि ३० चैत्र २०७४ सम्मको मौसमी तथ्याङ्क

जिल्ला	मौसमी विवरण							
	कुल वर्षा (मि.मी.)	तापक्रम (°सेल्सियस) को दायरा		सापेक्षिक आर्द्रता (%) को दायरा		हावाको गति (मि/से) को दायरा	हावाको प्रचलित दिशा	कैफियत
		अधिकतम	न्यूनतम	अधिकतम	न्यूनतम			
झापा	४७.२	२९.५-३४.०	१७.०-२०.०	६४-७३	५०-६७	-	-	-
मोरङ	१५०.४	३०.०-३३.६	१९.५-२२.०	६५-८८	४३-५९	०.०-१०.०	पूर्व	
धनकुटा	२६.३	२५.०-२७.६	१४.५-१६.०	६५-९१	५२-६५	०.०-३.०	पश्चिम	
संखुवासभा	१३.८	२४.४-२८.०	१५.५-१६.५	७५-९४	६२-८६	-	-	-
सुनसरी	२६.२	२९.५-३५.०	१७.०-२१.०	६२-८०	५९-६८	-	-	-
सप्तरी	१७.९	३०.०-३२.५	२०.०-२३.२	६७-९२	५९-८१	-	-	-
सिराहा	४४.५	३०.५-३३.५	१९.०-२२.५	६५-८३	५४-७३	-	-	-
दोलखा	१७.२	२१.०-२५.०	१०.५-१२.५	९१-९६	५३-८८	-	-	-
महोत्तरी	०.०	३१.०-३४.७	१८.८-२२.५	६९-८७	५८-८०	-	-	-
काभ्रेपलाञ्चोक	३.२	२७.८-३०.७	९.५-१५.०	९५-१००	६०-८२	-	-	-
बारा	१८.०	३२.०-३३.५	१९.०-२१.५	६२-९१	३९-६२	०-१.७५	पश्चिम	
धादिङ	३.४	२६.५-३०.०	१४.०-१७.०	७१-९५	५३-८४	-	-	-
चितवन	फाटफुट	२९.२-३४.०	१८.५-२१.०	७०-८२	४९-७४	-	-	-
कास्की	६३.७	२५.३-२९.८	१४.५-१९.५	८३-९८	४५-५७	०.०-४.५	उत्तर	-
मुस्ताङ	३.०	१४.०-१८.५	१.०-५.०	७८-८९	७१-७६	-	-	-
पाल्पा	२४.७	२३.७-२७.५	१४.०-१७.३	७३-९५	६८-७७	-	-	-
रुपन्देही	४.५	३१.०-३३.६	१९.०-२०.६	६०-८०	३०-४५	१.०-९.०	पश्चिम	
रुकुम	५७.०	१७.५-२१.५	१४.५-१६.५	७७-९६	५०-७७	-	-	-
दाङ	३६.८	२९.४-३३.२	१६.४-१९.०	६०-९६	३०-५२		पश्चिम	
बाँके	६४.३	३२.४-३५.३	१८.२-२१.८	६१-९३	३६-५६	०.०-८.०	पश्चिम	
सुर्खेत	७१.३	२९.३-३१.४	१४.८-१८.०	६९-९६	४२-५२	०.०-९.०	पश्चिम	
जुम्ला	१८.५	१५.९-२३.९	४.२-१०.०	६३-९१	३५-४७	०.०-८.०	पश्चिम	
कैलाली	५३.७	२४.०-३४.५	१७.२-२१.५	६१-८८	४०-९०	१.०-१.५	पूर्व	
डोटी	५३.८	३०.०-३३.६	१९.५-२२.०	६५-८८	४३-५९	०.०-१०.०	पूर्व	
दार्चुला	२९.८	२६.०-३२.२	१३.०-१६.६	९१-९६	७२-९०	-	-	-

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

कृषि-सल्लाह

क. बालीनाली

१. चैते धान

- चैते धान रोपिएको खेतमा बिरुवाले गाँज हाल्न शुरु गरेको र फुल फुल्नु अघि ३.३ के.जी. युरिया प्रति रोपनी वा २.२ के.जी. युरिया प्रति कठुका दरले टपड्रेस गर्नुहोस्।
- टपड्रेस गरिसकेपछि २४ घण्टासम्म खेतबाट पानी बगेर बाहिर जान नदिनुहोस्।

२. वर्षे धान

- धानबालीबाट राम्रो उत्पादन लिन र आफुले लगाउन चाहेको ठाउँ अनुसारको लागि सिफारिस गरिएका धानका उन्नत जातहरूको बीउ भरपर्दो श्रोतबाट समयमा नै व्यवस्था गर्नुहोस्।
- तराई भित्रि मधेस, तल्लो पहाडी बेंशीका सिंचित क्षेत्रको लागि बहुगुणी धान-१, बहुगुणी धान-२, हर्दिनाथ-२, मिथिला, रामपुर मन्सुली, सावित्री, रामधान तथा असिंचित क्षेत्रको लागि सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खा धान-३, सुख्खा धान-४, सुख्खा धान-५, सुख्खा धान-६, तरहरा-१ र हर्दिनाथ-२
- घैया धानको लागि घैया-१, घैया-२ र विन्देश्वरी
- बाढी ग्रस्त क्षेत्रका लागि स्वर्ण सब-१ र सम्बा मन्सुली सब-१
- मध्य पहाडी क्षेत्रका लागि खुमल-४, खुमल-८, खुमल-१०, खुमल-११ र खुमल-१३
- छरुवा धानखेतीको लागि तराई तथा भित्रि मधेसमा सुख्खा धान-१, सुख्खा धान-२, सुख्खा धान-३, तरहरा-१, हर्दिनाथ-२, घैया-२, राधा-४ र विन्देश्वरी तथा मध्य पहाडमा खुमल-४, खुमल-८ र खुमल-१०

३. वर्षे मकै

- पहाडी भेगहरूमा अघिल्लो हसा हल्का देखि मध्यम वर्षा भएकोले मकै उम्रनको लागि चिस्यान पुग्ने देखिएका ठाउँहरूमा आफ्नो क्षेत्रको लागि सिफारिस गरिएको मकैको उन्नत जातहरू १-१.५ के.जी. प्रति रोपनीका दरले लगाउनु होस्।
- मध्यपहाडी भेगको लागि सिफारिस गरिएका जातहरू मनकामना-१, मनकामना-३, मनकामना-४, मनकामना-५, मनकामना-६, पोषिलो मकै-१, खुमल पहेँलो, सितला, देउती र खुमल हाइब्रिड-२ (वर्णशंकर मकै) तथा छिटो पाक्ने मकैका जातहरू अरुण-३, अरुण-४, अरुण-६ र उच्च पहाडी क्षेत्रका लागि गणेश-१, गणेश-२ हुन्।

मकै बालीको मलखाद व्यवस्थापन

प्रकार	प्रांगारिक मल (के.जी./ रोपनी) जग्गा तयारीको बेलामा	आवश्यक रसायनिक मल जग्गा तयारीको बेलामा (के.जी./ रोपनी)			बाली लगाएको २५-३० दिनमा	बाली लगाएको ४५-५० दिनमा
		डि.ए.पी	युरिया	म्युरेट अफ पोटास	युरिया	युरिया
छिटो पाक्ने मकै	५००	६.५	४.०	३.३	३.३	३.३
ढिलो पाक्ने मकै	५००	६.५	५.६	३.३	४.१	४.१
वर्णशंकर मकै	७५०	६.५	७.२	३.३	४.९	४.९

- पहाडी भेगका अम्लीय माटो भएका ठाउँहरूमा माथि दिईएको फस्फोरसको मात्रालाई आधा-आधा गरि २ पटक (बाली लगाउने समयमा र ४०-४५ दिनमा) प्रयोग गर्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

४. गहुँ

- तराईका एक-दुई स्थानहरूमा साताको शुरु र अन्त्यतिर तथा पहाडी भूभागका केही स्थानहरूमा साताको मध्य तथा अन्त्यतिर अपरान्हपछि मेघ गर्जन सहित हल्का वर्षा हुने सम्भावना भएकोले मौसमी अवस्था हेरि गहुँ काट्नुहोस्।
- गहुँलाई २-३ दिन घाममा सुकाएपछि (दानामा चिस्यानको मात्रा १०-१२ प्रतिशत नहुन्जेल) हावा नछिर्ने भाँडा जस्तै- सीड बिन, प्रो-ब्याग, घ्याम्पोमा भण्डारण गर्नु उपयुक्त हुन्छ।
- भण्डारण गरेको बीउलाई कीराहरूबाट जोगाउन भकारीको माथिल्लो भागको बीउ माथि ४-५ ईन्च जति छहारीमा सुकाएको सुकिलो निम, बकाइनो र तितेपाति जस्ता विरुवाको पातहरू राखे गरेमा पनि कीराहरू लाग्ने सम्भावना कम हुन्छ।
- बीउको लागि भण्डारण गरेको गहुँमा कीराहरू लाग्न नदिनको लागि सेलफस को २-३ चक्री मलमल कपडामा बेरेर १ मेट्रिक टन भण्डारण गरेको बीउमा भकारी भित्र हात घुसाएर ६-१२ ईन्च भित्र भकारीमा राखी हावा नछिर्ने गरि बन्द गरेर राखेमा कीराहरूबाट बचाउन सकिन्छ।

५. उखु

- उखु बालीको नयाँ गुबोमा एक भन्दा बढी स-साना प्वालहरू देखिएमा टुसा पसाउने गवारो (Early shoot borer) को प्रकोप हुने सम्भावना हुन्छ। यसको प्रकोप कम गर्न उखु रोपेको ४५ र ६० दिनमा ३ ईन्च जति माटो चढाउने र हल्का सिँचाईको व्यवस्था गर्दा यो कीरा नियन्त्रण गर्न सकिन्छ। उखु रोपेको ३० देखि ४० दिन पछि ट्राइकोग्रामा (Trichogramma) परजीवी कीरा १००,००० प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ४-५ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। उखुको जात अनुसार ढिलो पाक्ने जातमा मृत गुबो १५ देखि २३% र छिटो पाक्ने जातमा मृत गुबो १७% भन्दा बढी देखिएमा आर्थिक क्षती हुन सक्छ। यस्तो अवस्थामा थायोडीकार्प (Thiodicarp 75% WP) २ ग्राम प्रति लिटर पानीको दरले ८००-१००० लिटर घोल तयार गरी एक हेक्टर बालीमा साँझपख छर्नुपर्दछ।
- उखु बालीमा क्षती पुर्याउने विभिन्न गवारो कीराहरू व्यवस्थापनको लागि उखु रोपेको एक महिना पछि ट्राइकोग्रामा (Trichogramma chilonis or Trichogramma japonicum) परजीवी कीरा १००,००० (१० x ५ से.मी. को पाँच वटा ट्राइको कार्ड) प्रति हेक्टरका दरले १०/१० दिनको अन्तरालमा ३-४ पटक छोड्नु उपयुक्त हुन्छ। (ट्राइको कार्डको लागी नजिकको चिनी मील वा कृषि सम्बन्धी कार्यालयहरूमा सम्पर्क गर्नुहोला।)

६. अरहर

- अरहर बालीको कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीराले प्रत्येक वर्ष आर्थिक क्षती पुर्याउने भएकोले यो कीराको नियमित अनुगमन गर्नुहोला।
- कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीरा व्यवस्थापनको लागी १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ एम.एल. हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ इ.सि. ०.४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी पानी नपरेको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ।

७. आलु

- उच्चपहाडी भागमा साताको मध्य तथा अन्त्यतिर अपरान्हमा हल्का वर्षा हुने सम्भावना रहेकाले फागुनको पहिलो र दोश्रो सातामा लगाइएको खायन आलुबालीलाई अपरान्हअघि नै गोडमेल र उकेरा दिनुहोस् र बीउको लागि लगाइएको बालीमा रगिंग (बेजातका, भाइरसका रोगी, कमजोर र खिरिला बोटहरू उखेल्ने) गर्नुहोस्।
- साताको मध्य तथा अन्त्यतिर पहाडी भूभागका केही स्थानहरूमा अपरान्हपछि हल्का वर्षा हुने सम्भावना रहेकाले मध्यपहाडमा साताको माघ महिनाको सुरुतिर लगाइएको बीउ आलुलाई अपरान्हभन्दा अघि नै हाल्मपुलिंग गर्नुहोस्। हाल्मपुलिंग गर्दा बोटबाट दाना बाहिर ननिस्कनेगरी बोटको दुईतिर खुट्टाले च्यापी उखेल्नुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

- मध्यपहाडमा आलुको दानामा लाग्ने पुतलीले क्षति पुर्याउने हुँदा त्यसबाट जोगाउन १५ दिनको फरकमा माटो राम्ररी भिजेगरि सिँचाई दिने र आलुको दाना माटोमाथि निस्कन नदिन राम्ररी उकेरा दिनुहोस्।
- पहाडी भेगका पाखो बारीमा रातो कमिलाको प्रकोप देखिने ठाउँहरूमा निरन्तर ओसिलो रहने गरि सिँचाइको व्यवस्था गर्नुहोस्।
- मध्यपहाडका केही ठाउँहरूमा प्रि-मनसुनका कारण बदली तथा हल्का वर्षा हुँदा डढुवा रोग देखिने हुनाले तल दिईएका व्यवस्थापनका विधिहरू अपनाउनुहोला।

डढुवा रोग: यो रोगको संक्रमण हुँदा शुरुमा पातमा फिक्का हरियो रंगका विभिन्न आकारका थोप्लाहरू देखिन्छन्। अनुकूल वातावरण (तापक्रम २०° सेन्टिग्रेड भन्दा कम, सापेक्षिक आर्द्रता ९०% भन्दा बढी, घाम नलाग्ने, हुस्सु लाग्ने वा सिमसिम वर्षा भएको अवस्था) रहिरहेमा थोप्लाको भित्री भाग सुकेको देखिन्छ भने थोप्लाको बाहिरी घेरा फिक्का हरियो देखिन्छ। रोग बढ्दै गएपछि पुरै पात सुकेर डढे जस्तो देखिन्छ। रोग अझै फैलँदै जाँदा आलुको काण्ड, पातको भेट्ना र मुनामै दुसिले बनाएका ठूला दागहरू देखिन्छ।

रोगको व्यवस्थापन:- यो रोगको व्यवस्थापनको लागि यो रोगको अनुकूल वातावरण रहिरहेमा *मेन्कोजेव* युक्त कुनै पनि विषादी (*इण्डोफिल एम-४५*, *डाइथेन एम-४५* आदि) २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर प्रति कष्टा ३० लिटरको दरले बोटको सम्पूर्ण भाग भिजे गरि ७ दिनको अन्तरमा ४-६ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ। प्रकोप बढ्दै गएमा *डाइमेटोमर्फ (एक्रोबेट)* वा *फेनामिडन* तथा *मेन्कोजेव* युक्त मिश्रित (*सेक्टिन*) १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीका दरले १० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक वा *क्लिक्विसल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि.* को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर ७ दिनको अन्तरमा ४-५ पटक छर्नु उपयुक्त हुन्छ।

८. फलफूल बाली

- कागती समुहको बालीहरूमा पात खन्ने (Leaf Miner) कीरा लाग्ने भएकोले करेसाबारीमा भएका बोटमा गाईको गहुँत वा निमको पातको झोल १ भागमा ४ भाग पानी मिसाई ५-५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुहोस्।
- हावाहुरी लाग्न सक्ने भएकोले हावाहुरीबाट हुने क्षति नियन्त्रण गर्न पसाएका केराको बोटहरूलाई टेको दिनुहोस्।
- केराको काइयो बनिसेकेपछि बुझो काटेर हटाउनाले कोसाहरू प्रष्ट भइ घरको तौल बढ्ने हुँदा नियमित अवलोकन गरि बुझो हटाउनुहोस्।
- यो समयमा पनि केरामा नयाँ कोथा आउने भएकोले नियमित अवलोकन गरि अनावश्यक कोथा हटाउनुहोस्।
- पहाडी जिल्लाहरूमा केरा लगाउने उपयुक्त समय भएकोले ४-५ महिना पुरानो तरबारे सरा (कोथा) जात अनुसार दुरी मिलाई यही चैत्र भित्र लगाउनुहोस्।
- केराको बोट/थाममा लाग्ने घुन कीराको नोक्सानी कम पार्न बगैँचाको सरसफाई गर्ने, एउटा गाँजमा ३ वटा सम्म मात्र बोट राख्ने र प्रत्येक गाँजमा *क्लोरोपाइरीफस (Chlorpyrifos 4% GR)* ३० ग्राम गाँजको वरिपरि रिड आकारमा कुलेसो बनाई माटोमा राम्रोसंग मिलाईदिनु पर्दछ।
- केराको बोट ओइलाउने रोग लागेमा *व्याक्टेरिया* वा *दुसी कुन बाट* लागेको हो भनी प्राविधिकबाट जाँच गराई पत्ता लगाउनुपर्दछ। यदि *दुसिबाट* लागेको हो भने *कपरअक्सिक्लोराईड* २-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १० दिनको फरकमा ३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ। यदि *व्याक्टेरियाबाट* ओइलाउने रोग लागेको भएमा *कासु-बी (कासुगामाईसिन)* १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर १५ दिनको फरकमा २-३ पटक जरा भिजाउनुपर्दछ।
- केराको बगैँचामा गवारो (Rhizome Weevil) लाग्न सक्ने भएकोले नियमित अनुगमन गर्नुपर्दछ। गवारो देखिएमा बगैँचाको सरसफाई गर्ने, घरि काटिसकेपछिका टुटाहरूलाई नष्ट गर्ने, कीरालाई ट्रयाप गरि नष्ट गर्नुपर्दछ। कीराको प्रकोप बढि भएमा बोटको कापमा वा गुवोमा कार्बोफ्युरान ५-७ ग्राम राख्नु पर्दछ वा कीराको पासोमा कीरालाई आकर्षित गरी नष्ट गर्नको लागि केराको थामलाई ८-१० ईन्चको टुक्रा काटेर तीन वटा टुक्रा-टुक्राको विचमा स-सानो टुक्रा (कंक्रीट) राखेर पासो तयार पार्ने र ठाँउ-ठाँउमा राखेर प्रत्येक दिन यसको अवलोकन गरी पासोमा परेको कीरा नष्ट गर्नुपर्दछ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

- आँपको कोयामा लाग्ने घुनको प्रकोप हुने बगैँचाहरूमा केराउ/ लप्सी दाना जत्रो फल भएको अवस्थामा एसीफेट ७५% एस.पी., २ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर बोटको हाँगाहरू र हाँगाको कापमा १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुपर्दछ।
- आँपको बगैँचामा मधुवा (Mango hopper) लाग्ने समय भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नुहोस्। यो कीराको अत्याधिक प्रकोप देखिएमा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस. एल., १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकी पख १५ दिनको फरकमा ४ पटक छर्नु पर्दछ।

अनारको पुतली व्यवस्थापन:

- अनारको वयस्क पुतलीहरू सक्रिय हुने मौसम भएकोले फूल फुलेदेखि नै फुल पार्ने र फल तयार हुने बेला (असार-श्रावण) मा अधिक झर्ने हुँदा यसै हप्ता देखि एकिकृत व्यवस्थापन विधि अपनाउनुहोस्।
- अनारको दाना गुच्चा जत्रो भएपछि पेपरब्यागले ब्यागिङ्ग गर्नुहोस्।
- १५-१५ दिनको फरकमा नीमजन्य विषादी (एजाडि-याक्टिन) ०.३ ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली ४ पटक छर्नुहोस्। यस कीराको प्रकोप अधिक देखिने बगैँचाहरूमा कार्बोरिल ५०% डब्लु.पी. ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली १५ दिनको फरकमा ३ पटक छर्नुहोस्।

सुन्तला बगैँचामा सुक्ष्म खाद्यतत्वको व्यवस्थापन:

- पहाडी जिल्लाहरूको सुन्तला बगैँचामा बोरान, जिंक, फलाम र म्याङ्गनिजको कमी भएको पाइएकोले सुन्तलामा पालुवा आइरहेको बेला र दाना लागिसकेपछि २ पटक एग्नोमिन वा मल्टिप्लेक्स ४० थोपा प्रति लिटर पानीमा घोली पात लपक भिजे गरी विषादी छर्ने स्प्रेयरको सहायताले छर्नुहोस्। यसरी छर्ने काम यसै हप्ता देखि बैशाख/जेष्ठसम्म पानी नपरेको समय पारेर छर्न सकिन्छ।

सुन्तला बगैँचामा विरुवा बर्धक रसायनको प्रयोग:

- सुन्तलामा फल झर्ने समस्या व्यवस्थापन गर्न फूल लागिसकेको भए पहिलो पटक यसै हप्तामा विरुवा बर्धक रसायन) प्लानोफिक्स-Planofix) वा प्लान्टोप्लेक्स १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली पात र फल भिजे गरी छर्नुहोस्। दोश्रो पटक फलको आकार गुच्चा भन्दा ठूलो भएपछि जेष्ठ महिनामा छर्नुहोस्।

कफी

- कफीमा फूल फुल्ने समय भएकोले सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। सिँचाई छैन भने बोटको वरिपरि छापो राख्नुहोस्। कफी बगैँचामा जमिन ढाक्ने वालीहरू जस्तै कोसेबाली (भट्टमास, बोडी, घ्यू सिमी आदि) र बगैँचा ४ वर्ष पुगेको छैन भने अदुवा, वेसार (हलेदो), बदाम, ढैंचा लगाउनुहोस्।
- कफीको सेतो गवारोको वयस्क पोथी खपटेले मूल तथा छिपिएका शाखा हाँगाहरूको खस्रो बोक्राको अन्तरमा फुल पार्ने उपयुक्त मौसम भएकोले जुटको बोराले वा ब्रसले काण्ड चिल्लो हुने गरी रगडेर भुँईमा झार्ने र फुल भएको शंका लागेमा/भएमा खाडल खनी पुर्नु/जलाउनुहोस्। साथै १०% चूनको झोल फूल पार्नु अगावै छर्नाले कीराको प्रकोप कम हुने हुँदा यसै हप्ता भित्र छर्नुहोस्। यसको साथै निर्मलीकरण गरेको रातोमाटो, गाईको गोबर र गहुँत मिसाएर काण्डमा लेप लगाउनुहोस्।

मेवा तथा आँपमा लाग्ने मिली बगको व्यवस्थापन:

- बोटमा मिली बगको प्रकोप हुने समय भएकोले नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। यसको समस्या समाधानको लागि बगैँचाको सरसफाईमा ध्यान दिनुको साथै सर्वो तेल १०-१५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली छर्नुपर्दछ।
- बोटको १ फिट माथि मूल स्तम्भमा चारैतिर लेसिलो पट्टि [रेजिन वा ग्रीजमा कास्टर (अडिर) को तेल मिसाएर] लगाएमा बगका वच्चाहरू टुप्पासम्म पुग्न पाउँदैनन् वा ४०० गेजको २५ से. मी. चौडा बाक्लो सेतो प्लाष्टिक बोटको फेदमा बाँधनाले कीराहरू उक्लेर जान सक्दैनन्।

चित्र: आँपमा लाग्ने मिली बग

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

- धूलो विषादी मालाथियन २० ग्राम प्रति बोट वरिपरि माटोमा मिसाउनाले वच्चाहरू (nymph) मर्दछन वा २% साइपरमेथ्रिनको झोल प्रयोग गरि निम्फहरू मार्न सकिन्छ वा १ के. जी. कार्बोफ्युरान प्रति हेक्टरका दरले जग्गामा प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- फल/ काण्ड/ पातमा देखिएका मिलीवग व्यवस्थापन गर्न कार्बाराइल ५०% डब्लु.पी, २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २ पटक छर्नुपर्दछ।

लिचीको सुलसुलेको व्यवस्थापन:

- सुलसुले बाट ग्रसित हाँगाहरू काटेर जलाउने तथा केल्थेन २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोली १० दिनको फरकमा २-३ पटक छर्नु पर्दछ वा गन्धक ४.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली नयाँ आएका पालुवामा १ पटक र २ हप्ता पछि पुनः एक पटक छर्नुपर्दछ।
- लिचीको बगैँचामा प्रत्येक साल सुलसुले (Mite) को प्रकोप हुने भएकोले यसको नियमित अनुगमन गर्नु पर्दछ। सुलसुलेको प्रकोप ज्यादा भएमा कार्बारिल ५०% डब्लु.पी., २ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा वा डिकोफोल १८.५% ई.सी., ३ एम.एल. प्रती लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ।

Host: Lychee
Problem: Erinoose mites
श्रोत: <https://www.flickr.com/photos/scotnelson/5684226393>

स्याउमा लाग्ने लाही कीरा:

- जुम्ला लगायत स्याउ उत्पादन हुने स्थानहरूमा यो कीराको प्रकोप प्रत्येक वर्ष हुने हुनाले नियमित अनुगमन गर्नु होस्। लाही कीराबाट संक्रमित हाँगा, मुनाहरू नष्ट गर्नुहोस्। लजालु स्वभावका परजीवी खपटे (Lady bird beetle) कीराहरूले यसलाई नोक्सानी पुर्याउने भएकोले यसको संवर्धन गर्नुपर्दछ। लाहीको परजीवी कीरा एफिलिनस माली (Aphelinus mali) को प्रयोग गर्नुपर्दछ (यसको लागी बागबानी अनुसन्धान केन्द्र, राजिकोट वा जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा सम्पर्क गर्नु होला)। खनिज तेल (Mineral oil) १० देखि १५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई लाही लागेको स्थानमा भिज्ने गरी सात-सात दिनको अन्तरालमा तीन पटक छर्नु पर्दछ।

९. तरकारी बालीहरू

- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बचनको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ट्रयाप प्रति हेक्टर ८ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। साथै प्रत्येक २ हप्तामा नयाँ क्यु ल्युर युक्त बोटल परिवर्तन गर्नुहोस्। मालाथियन ५० इ.सी, २ एम.एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नुहोस्।

रातो खपटे कीरा:

- काँक्रो, फर्सी समुहको लहरे बालीमा रातो खपटे कीरा जमीनको सतह भन्दा अलिकति मुनी बस्ने भएकोले यसबाट बचनको लागि समय-समयमा गोडमेल गर्नुहोस्। खपटे कीराहरू बिहान र बेलुका बालीमा हुने भएकोले सम्भव भएसम्म हातले टिपेर नष्ट गर्नुहोस्। कीराको प्रकोप धेरै भएमा साँझपख कार्बोक्सिल (५०% डब्लु.पि.) २ ग्राम प्रति लिटरको दरले माटो र बोट भिज्ने गरी छर्नुहोस्।
- सिमी बालीमा सिंदूरे रोग व्यवस्थापनको लागि शुरुवाती अवस्थामा प्रकोप देखिएका पातहरू हटाई जलाउने गर्नुपर्दछ। यदि प्रकोप धेरै भएमा मेन्कोजेवयुक्त विषादी २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर बोट भिज्ने गरि छर्नु पर्दछ।
- नर्सरी ब्याडमा बेर्ना उमार्ने समयमा फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोग लाग्न सक्ने भएकोले नर्सरी ब्याडको नियमित निरीक्षण गर्नुहोला। फेद काट्ने कीरा र बेर्ना कुहिने रोगको व्यवस्थापन गर्न क्लोरपाईरीफोस १६%

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

ई.सी. (Chlorpyrifos 16% EC) को ०.५ एम.एल. र कार्बेन्डाजिम (बेभिष्टिन) ५०% डब्लु.पि. को १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोली स्प्रेयर बाट नर्सरी ब्याड भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

- गोलभेंडाको डढुवा व्यवस्थापनको लागि डढुवाको प्रकोप आँकलन गर्न फिल्ड निरीक्षण गर्नुपर्दछ। यदि डढुवाको प्रकोप कम छ भने मेन्कोजेब ७५% डब्लु.पि २.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ। यदि डढुवाको प्रकोप बढि नै छ भने क्लिक्सिल एम.जेड. ७२% डब्लु.पि. को धुलो २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
- गोलभेंडामा लाग्ने गवारो (Fruit borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा *HaNPV* (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ मि.लि हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) *Bt* (डाई पेल, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा क्लोरान्ट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ एस.सि. ०.४ मि.लि. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी स्प्रे गर्नुपर्दछ। साथै कीराले नोक्सानी गरेका फलहरू संकलन गरी खाडलमा पुरिदिनु पर्छ।
- बिभिन्न बालीहरूमा सेतो झिँगाले आर्थिक नोक्सानी गर्नुको साथै भाइरस रोगहरू पनि सार्ने हुँदा जैविक विषादी, *भर्टिसिलियम लेकानी* २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुपर्दछ। प्रकोप ज्यादा भएर रासायनिक विषादी प्रयोग गर्नुपरेमा एसिटामाइप्रिड २०% एस.पि. (इक्का, माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर पातको पछाडिको भाग भिज्ने गरि स्प्रे गर्नुपर्दछ।

गोलभेंडाको मोजाइक भाइरस

- I. गोलभेंडामा लाग्ने मोजाइक भाइरस सेतो झिँगाले सार्ने भएको हुँदा शुरुमा सेतो झिँगाको नियन्त्रण गर्नुपर्दछ। यसको लागि एसिटामाइप्रिड २०% एस. पि. (इक्का वा माजिक) १ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - II. यदि मोजाइक भाइरस कम बोटमा मात्र देखिएको छ भने उक्त बोटहरूलाई उखेलेर जलाउने काम गर्नुपर्दछ र बाँकी बोटहरूमा भिरकोन एच १ एम. एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर हरेक हप्ताको अन्तरालमा ३-४ हप्तासम्म स्प्रे गर्नुपर्दछ।
 - III. यदि मोजाइक भाइरस धेरै क्षेत्रफलमा लागेको छ भने सबै बोटहरूलाई उखेलेर जलाउनु नै राम्रो हुनेछ।
- बन्दाको पुतलीले पातको तल्लो भागमा समुहमा पहिलो रंगको फुल पार्दछ र सुरुको अवस्थाका लार्भाहरूले एकै स्थानमा रहेर नोक्सानी पुर्याउछ, यस्ता फुल र लार्भाहरूलाई जम्मा पारी नष्ट गर्नु पर्दछ। कीराको प्रकोप बढी भएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान) अथवा मालाथियन ५० इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्नुहोस्।

फल कुहाउने औँसा (Fruit fly)

- काँक्रो, फर्सी, समुहको लहरे बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि क्यु ल्युर युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कष्टा ५-६ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुहोस्।
- फलफूल बालीमा फल कुहाउने औँसाबाट बच्नको लागि मिथायल इयुजिनल युक्त बोटल ड्र्याप प्रति कष्टा १ ओटाको दरले राख्नुपर्दछ। यस्ता बोटल ट्र्यापहरू प्रत्येक २ हप्तामा परिवर्तन गर्नुहोस्।
- मालाथियन ५० इ.सी., २ एम. एल प्रति लिटर र २ ग्राम चिनी (भेली) पानीमा मिसाएर प्रति हेक्टर २०-२५ ठाँउमा फूल फुल्नु अगाडि देखि १-१ महिनाको अन्तरमा छर्नुहोस्।

फल कुहाउने औँसाको व्यवस्थापनको तरिका:-

- यो कीराको अनुगमन गर्न, भालेको लागि सुन्तला लगायतका फलफुलहरूमा पाराफेरोमोनमा आधारित जोना-ट्रेक (Zona-trac) तथा तरकारी बालीहरूमा क्यु-ट्रेक (Cue-trac) र पोथी झिँगाको लागि जैविक-आकर्षक फेमि ल्युर (Femi lure) प्रयोग गर्नुहोस्। छुट्टा-छुट्टै फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap) मा एक-एक किसिमको

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

मात्र ल्युर (Lure) र आकर्षित भई आएका कीराहरूलाई मार्न डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप (DDVP trapping stripe) राखी प्रयोग गर्नु पर्दछ। १-१ महिनाको अन्तरालमा जोनाट्रेक, क्युट्रेक, फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप फेर्दै जानुहोस्।

- **मेटरहिजियम (Metarhizium)** नामक शुष्म जीव सहितको वानस्पतिक मिश्रण भएको रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादीले माटोको उपचार गर्नुहोस्। पहिलो वर्ष फेब्रुअरि-मार्च महिनामा ३ के.जी, जुन-जुलाईमा २ के.जी र अक्टोवर-नोभेम्बरमा एक के.जी. प्रति हेक्टर दोश्रो वर्ष फेब्रुअरि-मार्चमा २ के.जी र जुन-जुलाई तथा अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी तथा तेश्रो वर्ष मे-जुन र अक्टोवर-नोभेम्बरमा १-१ के.जी. को दरले, त्यस उप्रान्त वर्षको एक पटक सेप्टेम्बर-अक्टुबरमा एक के.जी. को दरले प्रयोग गर्दै जानुहोस्। उल्लेखित मात्रालाई १००० लिटर पानीमा घोली नैप्सेक स्प्रेयरको नोजल हटाई स्प्रेयरको छडीलाई ठाँउ-ठाँउमा बगैँचाको माटोमा घुसारी प्रयोग गर्नुहोस्।
- झिंगालाई सामुहिक रूपमा आकर्षित गरि मार्न फेमिल्युरमा झिंगा देखिने बित्तिकै सेरानोक बेट स्टेसन (Ceranok bait station) बोटको हाँगामा झुण्ड्याई प्रयोग गर्नु पर्दछ र चार महिना पछि पुनः उल्लेखित संख्या थपदै जानु पर्दछ। पहिलो वर्ष प्रथम पटक प्रति हेक्टर १०० र चार महिना पछि अर्को ७५ वटा, त्यसै गरी दोश्रो वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिनापछि पुनः अर्को ७५ तथा तेश्रो वर्षदेखि हरेक वर्ष पहिलो पटक ७५ र चार महिनापछि ५० वटाको दरले सेरानोक बेटस्टेसन प्रयोग गर्दै जानुहोस्।
- यी उल्लेखित सामग्रीहरू पाउनको लागि सम्बन्धित जिल्ला कृषि विकास कार्यालयमा वा कीट बिज्ञान महाशाखा, NARC मा सम्पर्क गर्नुहोस्।

		
फल कुहाउने झिंगाहरू	फल कुहाउने औंसाले गरेको क्षती	ल्युर सहितको क्युट्रेक रहेको पाउच
		
फलाई केचर ट्रेप (McPhail Trap)	फलाई केचर ट्रेप मा राखिएको फेमिल्युर र डीडिभिपी ट्रेपिंग स्ट्रिप	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको फलाई केचर ट्रेप
		
माटोको उपचार गर्ने रिचार्ज (Recharge) नामक जैविक विषादि	बालीमा झुण्ड्याएर राखेको सेरानोक बेट स्टेसन	

केराउ/सिमिमा लाग्ने गवारो

- सुरुवाती अवस्थामा यसको लक्षण मुना, कलिलो पातहरू र फलहरूमा हुने भएकोले यिनीहरू लाई जम्मा गरि नष्ट गर्नु पर्दछ। यसको व्यवस्थापनको लागि माथि उखुवालीमा सिफारिस गरे अनुसार परजीवी कीरा ट्राइकोग्रामाको प्रयोग गर्नुहोस्। शिकारी कीरा (जालीदार हरियो पखेटे कीरा) को प्रवर्धन र सम्बर्धन गर्नुहोस्।
- कोसामा लाग्ने गवारो (Pod borer) कीरा व्यवस्थापनको लागि १० ग्राम भेली प्रति लिटर पानीमा मिसाई बनाएको घोलमा HaNPV (हेली एन.पि.भी) २५० LE को १.५ एम.एल. हालेर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुपर्दछ, अथवा व्याक्टेरिया जन्य (बी.टी) Bt (डाई पेल्, बायो लेप) ३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाएर साँझको समयमा स्प्रे गर्नुहोस्। प्रकोप कम भएमा मालाथियन ५०% ई.सि. वा रोगर ३०% ई.सी. २.५ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाएर र प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (Chlorantraniliprole १८.५ % SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad ४५% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर साँझपख छर्नुहोस्। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नुहोस्।

चित्र: जालीदार हरियो पखेटे कीरा

केराउ/सिमिमा लाग्ने वयस्क गवारो

गवारो कीराको लार्वा

काउली-बन्दा समूहको इटा बुट्टे पुतली

- काउली-बन्दा समूहको तरकारी बालीमा इटा बुट्टे पुतलीको प्रकोप देखिएमा डाइक्लोरभस ७६ इ.सी. (नुभान), २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई कीरा लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी साँझपख छर्नु पर्दछ। यदि यसको प्रकोप ज्यादा भएमा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ एस.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बोट भिज्ने गरी छर्नुहोस्।

- भण्टाको डाँठ तथा फलको गवारो व्यवस्थापनको लागि गवारोको कारण ओईलाएको मुन्टा, पात तथा फल टिपी करीव १ फुट गहिरो खाडलमा पुर्नुहोस् वा जलाउनुहोस्। क्लोरानट्रानिलिप्रोल (कोराजेन) १८.५ एस.सि., ०.२ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई छर्नुहोस्।

- भिण्डीमा फड्के कीरा (Jassid) को समस्या प्रत्येक वर्ष देखिने हुनाले फल टिप्ने अवस्था भन्दा पहिले यसको प्रकोप देखिएमा फिप्रोनील ८० डब्लु.पी. ५ ग्राम १६ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा इमिडाक्लोप्रिड १७.८ एस.एल. १ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। फल टिप्ने अवस्था छ भने मालाथियन ५० इ. सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ वा डाइक्लोरोभस ७६ इ. सी. २ एम.एल. १ लिटर पानीमा घोलेर छर्नुपर्दछ। मालाथियन छर्केको ७ दिन सम्म र डाइक्लोरोभस छर्केको ५ दिन सम्म फल टिप्न हुदैन।

भिण्डीको फल तथा डाँठमा लाग्ने गवारोको व्यवस्थापन:

- यस कीराको प्रकोप प्रायः प्रत्येक वर्ष हुने हुँदा बालीको नियमित अवलोकन गर्नुहोस्। सुरुवाती अवस्थामा यसको लक्षण भिण्डीका मुना, कलिलो पातहरू र फलहरूमा हुने भएकोले यिनिहरू लाई जम्मा गरि नष्ट गर्नुहोस्। साथै, कीराको अचल (pupa) अवस्थाहरू विरुवाको बाहिरी भागहरूमा हुने हुँदा जम्मा गरि नष्ट गर्नुहोस्।
- यसको व्यवस्थापनको लागि माथि उखुबालीमा सिफारिस गरे अनुसार परजीवी कीरा ट्राइकोग्रामाको प्रयोग गर्नुहोस्। शिकारी कीरा (जालीदार हरियो पखेटे कीरा) को प्रवर्धन र सम्बर्धन गर्नुहोस्।
- यो कीराको प्रकोप धेरै भएमा क्लोरानट्रानिलिप्रोल (Chlorantraniliprole १८.५ % SC) वा स्पिनोसाड (Spinosad ४५% SC) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर साँझपख छर्नुहोस्। एउटै विषादी निरन्तर प्रयोग नगरेर आलोपालो गरी प्रयोग गर्नुहोस्।

उफ्रने खपटे कीरा

- कलिलो अवस्थामा भएको तरकारी बालीहरूमा (काउली समुह, बोडी, सिमी, भन्टा, भिण्डी आदि) उफ्रने खपटे कीराले पातमा प्वालहरू पारी नोक्सानी पार्न सक्छ। थोरै प्वालहरू भएमा खरानी वा गाईको गहुँत प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ तर धेरै क्षति भई आर्थिक नोक्सानी हुने अवस्था छ भने डाइक्लोरोभस ७६ इ. सी. २ एम.एल. एक लिटर पानीमा घोलेर साँझपख छर्नुपर्दछ।

प्याजको थ्रिप्स:

- यी कीराहरूले फूल र कलिला पातहरू चुसेर नोक्सानी पुर्याउँछ। फूल फुलेको बेलामा विषादीहरू प्रयोग गर्नाले पराग सेचन गर्ने कीराहरू मर्दछ। त्यसैले बेलुकाको समयमा गाईको गहुँत (१ भाग गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर राखेको झोल) वा कुनै निम भएको विषादी (३-४ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा) थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिज्ने गरि छर्नु पर्दछ। यो कीराको प्रकोप ज्यादा भएमा डाइमेटोएट ३०% ई.सी. २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा मिसाई बेलुकीपख थ्रिप्स लागेको ठाउँमा भिज्ने गरी छर्नु पर्दछ।

डाउनी मिल्ड्युको व्यवस्थापन

- यसको जिवाणु माटो तथा बीउमा रहने र हावाबाट पनि सरे हुँदा घुम्तीबाली प्रणाली अपनाउनु पर्दछ।
- फाटफुट रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै रोगी पात हटाउने र माटोमा गाड्ने अथवा जलाई दिने गर्नुपर्दछ।
- खेतबारीको सरसफाईमा ध्यान दिनुपर्दछ र फर्सी जातका अन्य विरुवाहरू हटाउनु पर्दछ।
- रोगको आक्रमण देखिएमा मेन्कोजेवयुक्त विषादी २-२.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई हरेक ८-१० दिनको अन्तरमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ।

गोलभेंडाको (दक्षिण अमेरिकी) पात खन्ने कीरा (*Tuta absoluta*) (Meyrick 1917)

व्यवस्थापन विधिहरू: कीरा लागेको क्षेत्रबाट अन्य क्षेत्रमा गोलभेंडा तथा बिरुवा ओसारपसार नगर्ने। टाँसिने पासो वा पानीको पासोमा फेरोमोन प्रयोग गरि कीराको अनुगमन गर्ने। जंगली आश्रयदाता बिरुवाहरू, धतुरो र कालीगेडी जस्ता बिरुवाहरू हटाउने। गोलभेंडा खेती सकिसकेपछि बालीका अवशेषहरू नष्ट गर्ने। कीरा लागेको क्षेत्रमा आश्रयदाता बिरुवाहरू नलगाउने। कीरा लागेका पात, फल तथा मुना संकलन गरि गहिरो गरि पुर्ने वा प्लाष्टिकको थैलामा बन्द गरि कुहाउने।

- यस कीरा (*Tuta absoluta*) को फेरोमोन लुर, ओटाटि ट्रयाप वा स्टिकी ट्रयाप प्रति रोपनी २ वटा प्रयोग गर्ने। बत्तीको पासोको प्रयोग गरि वयस्क कीराहरू मार्ने।
- कीरा लागेको सुरुको अवस्थामा *ब्यासिलस थुरिन्जीनेसिस कुरष्टाकी* (*Bacillus thuringiensis var. Kurstaki*) २ ग्राम प्रति लिटर पानीमा घोलेर साझ पख बोट भिज्ने गरि छर्किने। धेरै कीरा लागेको अवस्थामा *क्लोरएन्ट्रानिलिप्रोल* (*Chlorantraniliprole 18.5 % SC*) वा *स्पिनोसाड* (*Spinosad 45% SC*) १ एम.एल. प्रति ३ लिटर पानीमा मिसाएर छर्ने। एउटै बिषादी निरन्तर प्रयोग नगरि आलोपालो प्रयोग गर्ने।

१०. च्याउ

- तापक्रम ३०° सेल्सियस भन्दा बढी भएमा आर्द्रता कायम गर्न जुटको बोरा च्याउ-घरको छानामा राखी बोरालाई बेला-बेलामा भिजाउनु पर्दछ वा च्याउ घरभित्र ह्युमिडिफायरको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।

११. अन्य

- खेतबारीमा देखिने सबै कीराहरू हानिकारक हुदैनन्। तसर्थ कीरा देखिने बित्तिकै विषादीको प्रयोग नगरौं। मित्रजीव कीराहरू जस्तै: माकुरा, गाइने कीरा, सात थोप्ले खपटे कीरा, बारुला, नमस्ते कीरा (प्रेङ्ग मेन्टीड) देखिएमा तिनीहरूको संरक्षण र सम्बर्धन गरौं।

मौरी

- मौरी घरमा रोग, सुलसुले र रानु भए नभएको नियमित अवलोकन गर्नुपर्दछ। हाल मौरीको लागि उपयुक्त मौसम भएकोले घरको नियमित निरीक्षण गरी आधार चाकाहरू साथै सुपर (तल्ला) थप्ने व्यवस्था गर्नु पर्दछ। साथै घरको संख्या बढाउनु छ भने रानुको उपयुक्त व्यवस्था गरी मौरी गोला विभाजन गर्नु पर्दछ।
- तापक्रम र आर्द्रतामा दैनिक रूपमा उतार-चढाव भइरहेको हुनाले यस्तो बेलामा मौरीको छाउरा कुहिने रोग (Foul brood disease) लाग्ने सम्भावना हुने भएकोले मौरी घरको नियमित अनुगमन गर्नु होला।
- मौरीको सुलसुले: बसन्त ऋतुमा एपीस सेरेना (रैथाने मौरी) जातको मौरीमा स-साना सेतो वा खैरो रंगको सुलसुलेहरू शरीरभरि देखिन्छ। यी सुलसुलेहरूले फुलको पराग खान्छन् र मौरीहरूलाई बाहकको रूपमा एक फूल बाट अर्को फूलमा जानको लागि प्रयोग गर्छन्। यस्तो सुलसुलेहरूले मौरीलाई खासै नराम्रो असर पार्दैन तर यिनीहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा मौरीको उडानमा असर पर्नसक्छ। यी सुलसुलेहरूको संख्या ज्यादै नै भएमा, मौरी घरमा कपुरको प्रयोग गरी समस्या समाधान गर्न सकिन्छ।

लाही कीरा (एफीड)

- १ भाग गाईको गहुँत र ४ भाग पानी मिसाएर रातभरी राखेर लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी भोलीपल्ट छर्कनु राम्रो हुन्छ। डाइमेथोएट ३०% ई.सी., २ एम.एल. प्रति लिटर पानीमा वा प्रकोप ज्यादा भएमा मालाथियन ५०% इ.सी., २ एम.एल. प्रति लिटरको दरले पानीमा मिसाई लाही लागेको ठाँउमा भिज्ने गरी छर्कनु उपयुक्त हुन्छ।

ख. पशुपालन

१. गाई, भैंसी, भेडा, बाखा

- प्रि-मनसुनको समयमा चट्याङ परेर पशु पन्छीमा हानी नोक्सानीका साथै मृत्यु समेत हुन सक्ने भएकोले समयमै पशु बीमा गर्नुहोस्।
- चरचरे र भ्यागुते रोगविरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरि प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- पशुलाई युरिया मोलासिस ब्लक ३०० ग्राम प्रति दिनका दरले चाट्न दिनुपर्दछ र प्रशस्त मात्रामा पानी पिउन दिनुपर्दछ। युरिया मोलासिस ब्लक पशु आहारा महाशाखा, खुमलटारबाट बिक्री वितरण गरिन्छ।
- दुधालु गाईवस्तुलाई थुनेलो (Mastitis) को समस्याबाट बचाउन गोठ सफा र सुगंध राख्नुहोस्। साथै ग्लिसिरिन र पोभिडन आयोडिन १:९ को अनुपातमा बनाइएको झोलमा दुध दुहिसकेपछि ३० सेकेण्डसम्म थुन डुबाउनु (Teat dipping) पर्दछ।
- गाई, भैंसी, भेडा, बाखा र बंगुरमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले आफ्ना पशुहरूमा खोरेत विरुद्ध खोप लगाउनुहोस्। खोप सम्बन्धि जानकारीको लागि नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- भेडा, बाखामा पनि पि.पि.आर. विरुद्ध खोप लगाउने समय भएकोले नजिकैको भेटेरिनरी प्राविधिकसँग सम्पर्क राख्नुहोस्।
- तापक्रम बढ्दै जाँदा पशु वस्तुमा किर्ना र लुतोको समस्या देखा पर्नसक्दछ। त्यसकारण समयमै आफ्ना पशुवस्तुको राम्ररी बाह्य परिजिवीको प्रकोप भए नभएको निरीक्षण गर्नुहोला। यदि पशु वस्तुमा किर्ना परेमा पहिला घरेलु उपचार बिधि अपनाउनुहोला।
- २०० ग्राम नुन, ४ लिटर पानीमा घोलेर यसै झोलले नुहाईदिनुहोस्।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

- ✚ ५० एम.एल. नरिवलको तेल, १०० ग्राम गन्धक र ५० ग्राम अदुवा मिसाई तताएर चिसो पार्ने र पशुको जिउभरि लगाइदिनुहोस्।
- ✚ ३०० ग्राम सुकेको सुर्तिको पातलाई १ लिटर पानीमा भिजाउने र १ चम्चा नुन हालेर यसलाई ३ घण्टासम्म यथावत राख्ने र ३ घण्टापछि यो झोल पशुको जीउभरी लगाउनुहोस्।

नाम्ले / माटे रोग

- पशुहरूमा नाम्लेको परजिवी देखिएमा निम्न अनुसारको उपचार गर्नु होला।
- ✚ अक्सिक्लोजनाइड (Oxyclozanide) १० एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार एक पटक खान दिनुहोला। १ ग्राम बोलस प्रति १०० किलो शारीरिक तौल अनुसार तथा झोल औषधी ३०० किलो शारीरिक तौल भएका पशुलाई ९० एम.एल. एकपटकमा खान दिनु होला। भेडा बाखालाई २०० एम.जी. को एक ट्याब्लेट प्रति १३ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनुहोला। यी औषधीहरू दुहुना, ब्याउने सबै प्रकारका पशुमा दिन सकिन्छ।
- ✚ ट्राइक्यालबेन्डाजोल (Tricalbendazole) १२ एम.जी. प्रति किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिँदा निकै प्रभावकारी हुन्छ। ९०० एम.जी. को एक बोलस प्रति ७५ किलो शारीरिक तौल अनुसार खान दिनु होला। २५० एम.जी. को १ ट्याब्लेट १५ किलो शारीरिक तौल भएक भेडा बाखालाई खान दिनु होला। दुहुना ब्याउने सबै प्रकारका पशुहरूमा दिने सकिन्छ।
- ✚ लिभर टोनिक झोल वा पाउडर ठूलो पशुलाई ४०-६० ग्राम, सानो पशुलाई १५-२० ग्राम दैनिक खान दिनु होला।

२. कुखुरा, हाँस, बंगुर

- ब्रोइलर कुखुराहरूलाई उमेर अनुसार फरक किसिमको तापक्रम आवश्यक हुन्छ। सुरुको अवस्थामा ९५° फरेनहाइट तापक्रम आवश्यक पर्छ र क्रमशः प्रत्येक हप्ता ५° फरेनहाइट तापक्रमको दरले ७५° फरेनहाइट नपुग्दा सम्म तापक्रम घटाउँदै लैजानु पर्दछ।
- चल्लाको खोरमा २ घण्टा विहानको घाम पस्ने व्यवस्था अनिवार्य गरिनु पर्दछ। कुखुराको खोरमा भेन्टीलेसन राम्रो हुनुपर्दछ। कुखुराको सुलीमा धेरै आर्द्रता हुने भएकोले धेरै एमोनिया उत्पादन भई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या हुने हुँदा खोरमा राम्रो भेन्टीलेशनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ।
- चल्ला हुर्काउँदा ब्रुडिङ व्यवस्थापनमा विशेष ध्यान दिनुपर्दछ। चल्लाको उमेर अनुसार १ दिनमा (पेपर फिडिङ-पत्रिकामा राखेर खुवाउने), २ दिनमा पत्रिकामा + अतिरिक्त दाना दिने भाँडामा (जस्तै: नाड्लो, नयाँ अण्डाको क्रेट) ३-५ दिनमा अतिरिक्त दाना दिने भाँडा (नाड्लो/नयाँ अण्डाको क्रेट) + चिक फिडर, ५-१४ दिनमा चिक फिडर, १४-१८ दिनमा चिक फिडर + फिडर र १८ दिनभन्दा माथि फिडरमा दिनुपर्दछ। प्रति १०० चल्लाको लागि ३ वटा ट्रे र ३ वटा ड्रिडकर उपलब्ध गराउनुपर्दछ।
- चल्ला हुर्कने समयमा सोत्तरको उपयुक्त तापक्रम ७५-८०° फरेनहाइट हुनुपर्दछ र हप्ताको २ पटक निसंक्रमण झोल भिकोर्न ५ ग्राम प्रति लिटर, वा टि.एच. ४-५ एम. एल. प्रति लिटर, वा ओमनिसा ७ एम. एल. प्रति लिटर (१५० वर्ग फिट क्षेत्रफलको लागि १ लिटर स्प्रे झोल उपयुक्त हुन्छ) का दरले छर्कनुपर्दछ।
- माटोको भुँई भएको कुखुराको खोरमा जाडो मौसममा ८-१० से.मी. बाक्लो सोत्तर हुनुपर्दछ।
- कुखुरा फार्महरूमा रोगहरूको संक्रमण बढ्ने सम्भावना भएकोले संक्रमणबाट बचाउन फार्महरूमा जैविक सुरक्षा अपनाउनुहोस्।
- क्लासिकल स्वाइन फिभर विषाणुबाट सुँगुर, बंगुर, बँदेलमा लाग्ने अति खतरनाक महामारी रोग भएकोले यो रोग लाग्नबाट बच्न पाठा-पाठी जन्मेको ४५ दिनमा पहिलोपटक यो रोग विरुद्ध खोप लगाउनुहोस् र आफूले पालेका बंगुरहरूलाई प्रत्येक वर्ष नियमित रूपमा खोप लगाउनुहोस्।
- नयाँ स्थानबाट पाठा-पाठी तथा वयस्क ल्याउँदा स्वाइन फिभर विरुद्ध भ्याक्सीन लगाएको/नलगाएको राम्ररी बुझेर मात्र ल्याउनुहोस्। यदि खोप नलगाएको भए खोप लगाएर मात्र ल्याउनुहोस्।

ब्रोइलर कुखुराको खोप तालिका

उमेर	रोग	खोपको किसिम
० दिन	मेरेक्स	मेरेक्स ०.२ एम.एल. छाला मुनि
५-७ दिन	रानीखेत	एफ १ लासोटा-१ थोपा आँखामा
७-१० दिन	लिच्ची	आई.वि.एच.-०.२ एम.एल. छाला मुनि
१०-१४ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Plain)- १ थोपा आँखामा
१६-१८ दिन	गम्बारो	गम्बारो (Intermediate)- १ थोपा आँखामा
१९-२८ दिन	रानीखेत + गम्बारो	आई.वि.डि. + एन.डि. रानीखेत पानीमा

लेयर्स कमर्सियल कुखुराको खोप तरिका:

उमेर	रोग	भ्याक्सिनको किसिम	भ्याक्सिनेसन तरीका
१ दिन	मेरेक्स	सि. भी. १९८८ वा सि. भी. १-- एस.वि. १-	छालामा
५-७ दिन	रानीखेत	एफ.लासोटा १-	१ थोपा आखाँमा
८-१२ दिन	गम्बारो	ईन्टरमिडियट	१ थोपा आखाँमा
१८-२० दिन	मेरेक्स	एच.भि.टि. फ्रिजहाईड्रिट	छालामा
२४-२६ दिन	गम्बारो	ईन्टरमिडियट	पानीमा
२८-३० दिन	आई.वि. रानिखेत	आई.वि. लासोटा	पानीमा
४२ दिन	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
४९-५० दिन	रानीखेत आई.वि.	आई.वि. लासोटा	पानीमा
८-१० हप्ता	रानीखेत आई.वि.	आर. १ वि.	मासुमा
१२-१४ हप्ता	फाउल पक्स	फाउल पक्स	पखेटामा
१५ हप्ता	आई.वि.	आर.वि.एच. १२०	पानीमा
१६ हप्ता	रानीखेत	लासोटा/ एफ. १	पानीमा

३. माछा

- प्रि-मनसुनको समयमा परेको पानीले ट्राउट माछामा पातलो पहेँलो दिसा (कक्सिडियोसिस रोग) देखिन सक्ने हुँदा दानामा टोल्त्राजुरिल (Toltrazuril) ७ एम.जी. प्रति के.जी. माछाका दरले भटमासको तेल (०.७% प्रति के. जी. दाना) मा मिसाई खुवाउनुहोस्। पहेँलो दिसासँगै रगत पनि मिसिएको देखिएमा भिटामिन के (Vitamin K) १०० एम.जी. प्रति के.जी. दानामा थप गरि ७ दिनसम्म दिनुहोस्।
- मौसमी बदलाव संगै रेस्वे पोखरीमा आउने वातावरणीय असरले ट्राउट माछा भुरा/माउ/ खाने माछा तनावमा आई रोग र शिकारी जीवको आक्रमणका लागि तिनको शरीर अनुकूल हुने हुँदा दैनिक दाना दरमा भिटामिन सी ०.५ ग्राम प्रति के.जी. थप गरि दानामा मिसाई खुवाउँदा तनाव व्यवस्थापन र संभाव्य रोग न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ।
- तराईका जिल्लाहरूमा कमनकार्प भुरा उपलब्ध हुने हुँदा नजिकका सरकारी केन्द्र, मत्स्य विकास केन्द्र र नीजि मत्स्य ह्याचरी/नर्सरीहरूबाट उपलब्ध हुने हुँदा आफूलाई चाहिने भुराको बन्दोबस्त समयमै गर्नुहोस्।
- माछाभुरा ढुवानी सितल समय (बिहान वा बेलुका) मा गर्नुहोस् तथा माछा भुरालाई सोझै पोखरीमा नखन्याउनुहोस्।
- ढुवानी गरिने माछाको भुरा २४ घण्टादेखि भोको हुनुपर्दछ र पोखरीमा छोडेपछि ३-४ घण्टासम्म दाना दिनुहुँदैन। केही बेर (१०-१५ मिनेट) भुराको प्याकलाई पोखरीको पानीमा राखेर वातावरणसँग घुलमिल भएपछि र तापक्रमको फरक १-२ डिग्री सेल्सियस भएपछि मात्र पोखरीमा भुरा छाड्नुहोस्।
- कार्प माछा भुरा हुर्काउने पोखरीमा वातावरण बदलाव संगै शिकारी जीव (खपटे, बग, गाइने कीरा आदि) को प्रकोप देखिएमा मालाथियन ५०% ई.सी. प्रति कट्टा ४ फिट पानी गहिराई भएको अवस्थामा ४०० एम.एल. मालाथियन १० लिटर पानीमा घोली (मालाथियनको मात्रा १ पिपिएम भन्दा कम हुनुपर्ने) पोखरीको चारै कुना छर्कदा माछा भुरा मृत्युदर क्षति न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन, वर्ष ०३, अंक ५२, ३० चैत्र २०७४, अवधि : ३० चैत्र २०७४ — ०६ बैशाख २०७५

- कार्प माछा भुरा हुर्काउने पोखरीमा वातावरण बदलाव संगै शिकारी जीव (back swimmer) को प्रकोप देखिएमा प्रति कष्टा ४ फिट पानी गहिराई भएको अवस्थामा ५ लिटर डिजल, १ लिटर डढेको मोबिल र ५०० ग्राम डिटरजेन्ट मिश्रित घोल पोखरीको चारै कुनामा छर्कदा माछा भुरा मृत्युदर न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ। यसो गर्दा पोखरीको उत्पादन क्षमता कम हुने भएकोले भोलिपल्ट १.५ के.जी. डि.ए.पी. र ०.५ के.जी. यूरिया बेग्ला बेग्लै भिजाउने र पोखरीको चारै कुनामा छर्कनु पर्दछ।
- तराईका जिल्लाहरूमा माछामा इ.यू.एस. रोग लागेमा चुना प्रति कष्टा १४ के.जी. का दरले हाली प्रकोप हेरी १ हप्ताको अन्तरालमा बढीमा ३ पटकसम्म प्रयोग गर्नुपर्दछ। साथै उपचार गर्दा औषधी (Ciphalexin) ८० एम.जी. प्रति के.जी. माछाको दरले दानामा मिसाई १५ दिन सम्म खुवाउनुहोस्।

मत्स्यपालनको लागि पानीको उपयुक्त गुणस्तर

अक्सिजन: ५० पीपीएम भन्दा बढी

पि.एच.: ५-६

एमोनिया: ०.२ पीपीएम भन्दा कम

तापक्रम: २६-३२ डिग्री सेल्सियस

- माछा पोखरीमा अक्सिजनको मात्रा बढाउन बिहानको ३-४ बजेभित्र हावा यन्त्र (aerator) को प्रयोग गर्नुपर्दछ।
- वायु प्रवाह यन्त्रको प्रयोग नगरिएका माछापोखरीमा पूर्ण बदली भएको दिनमा पानीको रंग गाढा हरियो/गाढा खैरो वा सेची डिस्क रिडिड २५ से.मी. भन्दा कम वा पोखरी पानीमा हात डुबाउँदा कुहिनो नडुब्दै हत्केला देखिन छाडेमा र माछाको संख्या ३००-३५० गोटा प्रति कष्टा भन्दा बढि भएको अवस्थामा मलखाद र दाना दिनुहुँदैन।

४. घाँसेबाली

- कोइरालो, खन्यु, चिउरी, चुलेत्रो, जिडट, निमारो, पाखुरी, बडहर आदि डालेघाँसहरू चैत्र महिनासम्म खुवाउन सकिन्छ। पात झर्ने समयमा काटिने डालेघाँसहरूमा झुसिल्कीरा लगायत अन्य विषालु कीराहरू हुनसक्ने भएकोले खुवाउनु अघि राम्ररी हेर्नुहोस्।
- जै तथा वर्षिम घाँस लगाउनुभएका किसानहरूले यी घाँसहरू लगाएको २ महिनापछि पहिलो कटान लिई क्रमशः ३५-४० दिनको फरकमा हरेक कटाई लिँदै जानुहोस्। हरेक कटाई लिइसकेपछि ३० के.जी. प्रति हेक्टरका दरले नाइट्रोजन मल राखी आवश्यक सिँचाईको व्यवस्था गर्नुहोस्। बीउको लागि लगाइएको जै घाँसलाई पहिलो १-२ कटाई लिई बीउ उत्पादनको लागि छोडिदिनुहोस्।
- बर्सिम तथा जै घाँसको बीउ पाक्ने समय भएकोले थ्रेसर वा लाठी प्रयोग गरि बीउ झारेर थन्काउनु अघि ३-४ घाममा (१०-१२% को चिस्यान कायम राख्ने) सुकाउनुहोस्।
- घाँसको बीउ भण्डारणमा कीरा लाग्नबाट जोगाउन घाँसको बीउमा सुकेको निमको पात वा तितेपाती राख्नुहोस्। यदि कीराको प्रकोप बढी भएमा सेल्फस २ चक्की ३-प्रति टन बीउका दरले मलमल कपडामा बेरी बीउको बोरा वा भकारी भित्र ५ इन्च ६-गहिराईमा हावा नछिर्ने गरि राख्दा कीराहरूबाट जोगाउन सकिन्छ।

तराई र मध्य पहाडमा लगाइने वर्षे घाँसहरू:

घाँसको जात	छर्ने समय	बीउ दर	छर्ने तरीका	घाँसको उत्पादन (टन/हे.)	घाँसको काट्ने समय
टिओसेन्टी	चैत-असार	४०	छरुवा वा लाईनमा	५०-६०	जेष्ठ - असोज
सर्गम	चैत-असार	४०	छरुवा वा लाईनमा	४०-५०	जेष्ठ - असोज
बाजरा	चैत-असार	२५-३०	छरुवा वा लाईनमा	४०-५०	जेष्ठ - असोज
बोडी	चैत-असार	२५-३०	छरुवा वा लाईनमा	२०-२५	जेष्ठ - असोज

- जग्गा तयारीको बेलामा टिओसेन्टी, सर्गम र बाजरा घाँसको लागि १००० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १.८ के.जी. यूरिया, ६.५ के.जी. डिएपी तथा ३.३ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले वा ६६६ के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १.२ के.जी. यूरिया, ४.३४ के.जी. डिएपी तथा २.२ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कष्टा दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

- बोडीको लागि १२५० के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, १६५ ग्राम युरिया, ६.५ के.जी. डिएपी तथा २.५ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति रोपनीका दरले वा ८३३ के.जी. कम्पोस्ट वा गोबरमल, ११० ग्राम युरिया, ४.३४ के.जी. डिएपी तथा १.६७ के.जी म्युरेट अफ पोटास प्रति कट्टा दरले माटोमा राम्ररी मिलाउनु पर्दछ।

अनुसुची-१: युरिया उपचार विधी

सुख्खा पराल, छवाली वा नललाई १.५-२ इन्चको लामो टुकामा काट्ने र त्यसमा ४% (१०० लिटर पानीमा ४ के.जी. युरिया) को दरले युरियाको झोल बनाई (१०० के.जी. परालको लागि ५०-६० लिटर घोलको दरले) मिलाएर छर्ने। त्यसपछि हातमा प्लाष्टिकको पन्जा लगाई पराल र युरियाको झोल राम्ररी मिसाउने। मिसाइएको पराललाई प्लाष्टिकको थैलामा राम्ररी हावा नछिर्ने गरि खँद्रे। प्लाष्टिकको थैला नभएमा जमिनमा खाडल खनी अथवा जमिन माथी पानीमा फोहोर नमिसिने गरी प्लाष्टिक ओछ्याएर राम्ररी खँदिर प्लाष्टिकले छोपी ४ इन्च बाक्लो माटोले हावा नछिर्ने गरी छोप्ने। खास गरेर २१ दिनसम्म त्यसलाई राख्ने र २१ दिन पछि थैलाबाट खुवाउने जति मात्रा निकाली हावामा आधा घण्टा जति फिजाई पशु वस्तुलाई खुवाउने। वाखालाई ३००-४०० ग्राम प्रतिदिन र गाई भैसीलाई ५-६ के.जी. प्रतिदिनका दरले खुवाउनु उपयुक्त हुन्छ।

कृषि-मौसम सल्लाह सेवा बुलेटिन तयारी गर्ने विशेषज्ञको नामावली

क्र.सं	नाम थर	कार्य क्षेत्र	कार्यालय	इ-मेल
१.	घनश्याम मल्ल	कृषि वातावरण	कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटार	ghanashyam_99@hotmail.com
२.	डा. दीपक भण्डारी	बाली रोग विज्ञान	कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटार	env@narc.gov.np
३.	सञ्जय विष्ट	कीट विज्ञान	कीट विज्ञान महाशाखा, खुमलटार	sanjayabista@gmail.com
४.	दयामणी देवी गौतम	बाली विज्ञान	बाली विज्ञान महाशाखा, खुमलटार,	dayamani.gautam@gmail.com
५.	मनोज कुमार ठाकुर	कृषि सञ्चार	सञ्चार, प्रकाशन तथा अभिलेख महाशाखा, खुमलटार	thakur27819@gmail.com
६.	सालिकराम गुप्ता	बाली प्रजनन	कृषि वनस्पति महाशाखा, खुमलटार, ललितपुर	gupta.salikram3@gmail.com
७.	डा. कालिकाप्रसाद उपाध्याय	आलुबाली	राष्ट्रिय आलुबाली अनुसन्धान कार्यक्रम, खुमलटार	kalikaupadhyay@yahoo.com
८.	बिष्णु प्रसाद पौडेल	माटो विज्ञान	कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटार	bishnu.env@gmail.com
९.	डा. अर्चना श्रेष्ठ	मौसम विज्ञान	जल तथा मौसम विज्ञान विभाग, नक्साल	shresthamet@gmail.com
१०.	डा. गिरिधारी सुवेदी	वागवानी	वागवानी अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटार	subedigiridharinarc@gmail.com
११.	डा. अमित प्रसाद तिमिल्सिना	बाली विज्ञान	कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटार	timilsinaamit87@gmail.com
१२.	भोजन ढकाल	पशु विज्ञान	राष्ट्रिय पशु विज्ञान अनुसन्धान प्रतिष्ठान, खुमलटार	nickbhojan@gmail.com
१३.	नविन रावल	माटो विज्ञान	माटो विज्ञान महाशाखा, खुमलटार, ललितपुर	nabin_rawal@yahoo.com
१४.	डा. रुपा वास्तोला	पशु आहारा	पशु आहारा महाशाखा, खुमलटार	bastola_rupa@yahoo.com
१५.	समि कुँवर	कृषि मौसम	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना, कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालय	samikunwar@gmail.com
१६.	रामेश्वर रिमाल	कृषि मौसम	कृषि वातावरण अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटार	rameshwarrimal@gmail.com

क्र.सं	नाम थर	कार्य क्षेत्र	कार्यालय	इ-मेल
१८.	डा. अनन्त कोइराला	पशु चिकित्सक	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना, कृषि तथा पशुपन्धी विकास मन्त्रालय	koiralaananta24@gmail.com
१९.	चेतना मानन्धर	बाली रोग	बाली रोग बिज्ञान महाशाखा, खुमलटार	chetana.manamdhar@gmail.com
२०.	प्रकाश कुँवर	मत्स्य विज्ञान	मत्स्य अनुसन्धान महाशाखा, गोदावरी	prakash.kunwor66@gmail.com
२१.	वरुण पौडेल	मौसम पूर्वानुमान	मौसम पूर्वानुमान महाशाखा, गौचर, त्रि. अ. बि.	info@mfd.gov.np
२२.	हरि प्रसाद रेग्मी	कृषि	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना, कृषि तथा पशुपन्धी विकास मन्त्रालय	hariregmi14@gmail.com
२३.	प्रकाश पन्थ	कृषि	जलवायु प्रकोप समुत्थान निर्माण आयोजना, कृषि तथा पशुपन्धी विकास मन्त्रालय	hariregmi14@gmail.com
२४.	डा. टेक प्रसाद गोतामे	फलफूल बाली	वागवानी अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटार	gotame@gmail.com
२५.	सुशिल लामिछाने	माटो बिज्ञान	माटो बिज्ञान महाशाखा, खुमलटार, ललितपुर	sushil.longroof@gmail.com
२६.	नविन गोपाल प्रधान	तरकारी बाली	वागवानी अनुसन्धान महाशाखा, खुमलटार	navin.pradhan@gmail.com
२७.	सुजन सुवेदी	मौसम पूर्वानुमान	मौसम पूर्वानुमान महाशाखा, गौचर, त्रि. अ. बि.	info@mfd.gov.np
२८.	शान्ति कँडेल	मौसम पूर्वानुमान	मौसम पूर्वानुमान महाशाखा, गौचर, त्रि. अ. बि.	info@mfd.gov.np
२९.	राजुधर प्रधानाङ्ग	मौसम पूर्वानुमान	मौसम पूर्वानुमान महाशाखा, गौचर, त्रि. अ. बि.	info@mfd.gov.np
३०.	मिन कुमार अर्याल	मौसम पूर्वानुमान	मौसम पूर्वानुमान महाशाखा, गौचर, त्रि. अ. बि.	info@mfd.gov.np

क्र.सं	नाम थर	कार्य क्षेत्र	कार्यालय	इ-मेल
३१.	प्रेम तिमलसिना	मत्स्य पालन	मत्स्य अनुसन्धान महाशाखा, गोदावरी	p.timalsina01@gmail.com
३२.	लसकुस समीर श्रेष्ठ	मौसम पूर्वानुमान	मौसम पूर्वानुमान महाशाखा, गौचर, त्रि. अ. वि.	info@mfd.gov.np
३३.	विभूति पोखरेल	मौसम पूर्वानुमान	मौसम पूर्वानुमान महाशाखा, गौचर, त्रि. अ. वि.	info@mfd.gov.np

